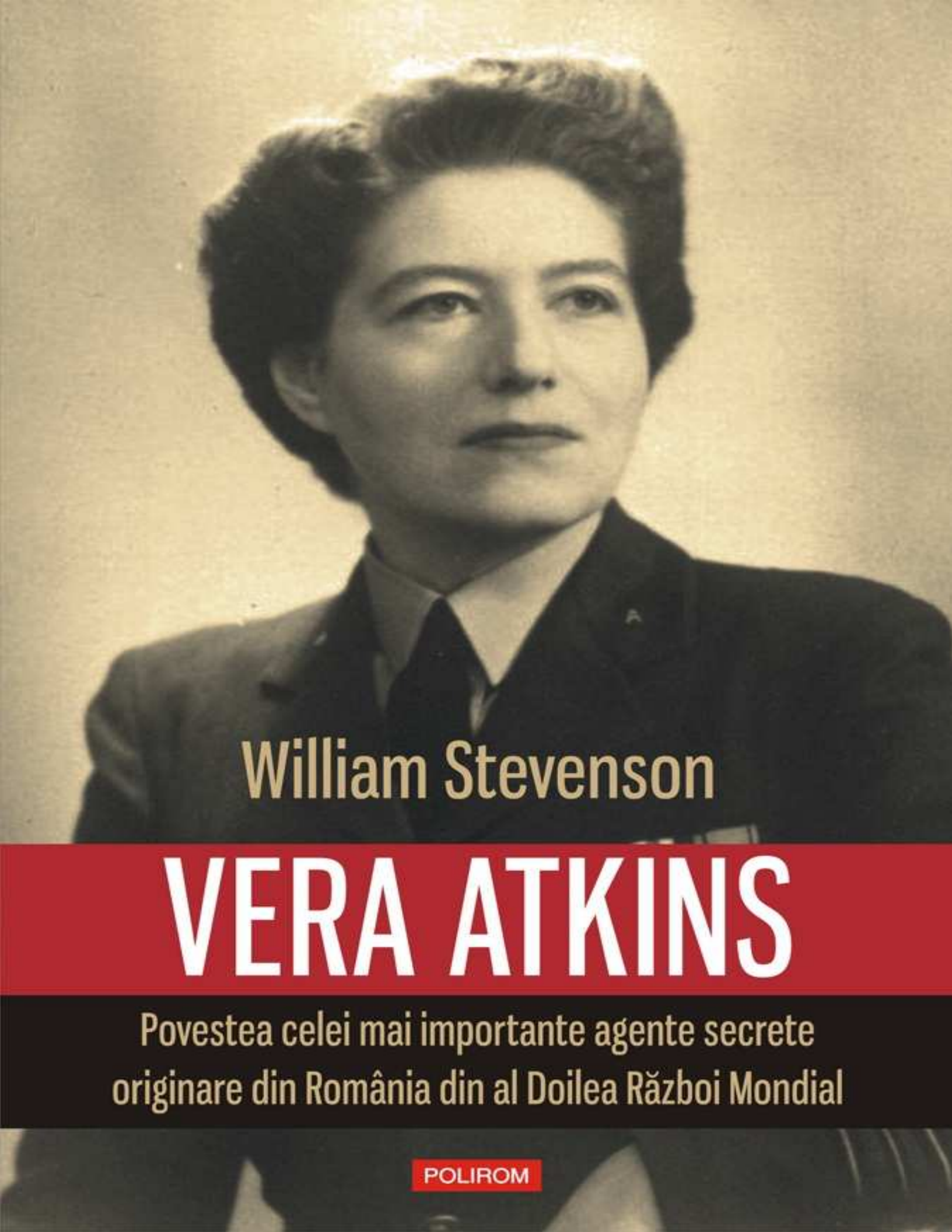

William Stevenson

VERA ATKINS

Povestea celei mai importante agente secrete originare din România din al Doilea Război Mondial

POLIROM

William Stevenson

VERA ATKINS

Povestea celei mai importante agente secrete originare din România din al Doilea Război Mondial

Traducere de Ciprian Şiulea

POLIROM
2014

William Stevenson, *Spymistress. The Life of Vera Atkins, the Greatest Female Secret Agent of World War II*
© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediţia în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4522-0
ISBN PDF: 978-973-46-4523-7
ISBN print: 978-973-46-4334-9

Coperta: Radu Răileanu
Foto copertă: Vera Atkins ca ofiţer de escadrilă al WAAF, 1946

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

WILLIAM STEVENSON (1924-2013) a fost jurnalist şi scriitor canadian, născut în Marea Britanie. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a luptat ca pilot de vînătoare pentru Marea Britanie, fiind instruit în spionajul aviatic. A fost corespondent de război şi a publicat 16 cărţi, între care: *A Man Called Intrepid* (1976), *90 minutes at Entebbe* (1976), *Intrepid's Last Case: The Super Spy Who Helped Take Down the Nazis Tackles the KGB* (2002), *Operations Management* (2006) şi *Past to Present: A Reporter's Story of War, Spies, People, and Politics* (2012).

Prefaţă

Vera Atkins a fost liderul strălucit şi foarte eficient al unui grup de elită care a luptat în secret împotriva naziştilor din Europa ocupată, după înfrîngerea Franţei în 1940. Aceşti tineri curajoşi s-au oferit voluntari pentru Special Operations Executive (SOE), înfiinţat în acea perioadă de mare pericol de Winston Churchill, ultima speranţă a unei ţări pe ai cărei lideri el încercase de mulţi ani să îi facă să conştientizeze pericolul tot mai mare reprezentat de Germania nazistă. După o lungă perioadă în care nu a ocupat nici o funcţie în stat, Churchill a devenit brusc – „aproape prea tîrziu", remarca el – prim-ministru pe 10 mai 1940 şi a trebuit să se confrunte imediat cu guvernanţii care doreau să se înţeleagă cu Hitler şi să facă o pace separată. Chiar şi unii ofiţeri de stat-major loiali din Ministerul de Război al guvernului lui Churchill erau iritaţi de secretomania din jurul SOE şi se temeau că acţiunile violente întreprinse de agenţii săi împotriva inamicului erau incompatibile cu tradiţiile democratice, „încălcînd legile internaţionale şi conceptul de *habeas corpus*". Churchill, foarte pragmatic, răspundea acestor subtilităţi instruindu-i pe şefii de cabinete britanici să „instaureze o domnie a terorii care să transforme viaţa ocupanţilor germani într-o suferinţă neîntreruptă". Acest mesaj îi dădea de asemenea Verei Atkins aprobarea să conducă operaţiunile din Franţa ocupată aşa cum îi dictau mintea ei extraordinară şi hotărîrea de oţel.

După ce a devenit prim-ministru, speranţa lui Churchill era că, mai devreme sau mai tîrziu, America se va alătura Angliei în combaterea extraordinarei maşini de război germane, căci, în ciuda aparţiilor sale publice rebele şi a declaraţiilor lui răsunătoare, el nu avea deloc siguranţa că Anglia putea să cîştige războiul singură. Relaţiile lui cu preşedintele Roosevelt erau bune, dar pe măsură ce se apropiau alegerile din 1940, Roosevelt şi-a avertizat prietenul că în Statele Unite sentimentele împotriva războiului erau puternice, chiar copleşitoare, lucru pe care nu îl putea ignora. În acel an electoral, Roosevelt şi poporul american erau de asemenea departe de a fi convinşi că Anglia avea să cîştige războiul. Pentru a avea o imagine mai bună, F.D.R. l-a trimis la Londra pe consilierul său de nădejde William J. Donovan, viitorul şef al OSS[1*], pentru a evalua situaţia. Acolo, Donovan a fost pus în legătură cu Vera Atkins. Aceasta l-a impresionat atît de mult, încît el i-a transmis preşedintelui ce impresie puternică îi făcuse curajul ei şi al Marii Britanii şi convingerea lui că situaţia avea să se schimbe. Astfel, putem să spunem că, pe lîngă realizările ei ca agentă secretă britanică, Vera Atkins a fost şi un factor-cheie în convingerea administraţiei Roosevelt de succesul pe care urmau să îl obţină Aliaţii.

SOE era tentativa disperată a lui Churchill de a demonstra că bătrînul leu încă mai trăieşte şi, de fapt, de a le face viaţa o „suferinţă neîntreruptă” naziştilor, care, după atacurile *blitzkrieg* asupra Europei continentale, se pregăteau să îndeplinească Directiva 16 a lui Hitler şi să invadeze Anglia. Mandatul SOE a fost de la început acela de a sabota, incendia, hărţui şi ucide inamicul, „de a pîrjoli continentul”. Avea uimitor de puţini oameni. Dintre cei 480 de agenţi din Sectorul Francez, 130 au fost torturaţi şi mulţi au fost executaţi în circumstanţe şocante. În ciuda pierderilor grele, aceşti bărbaţi şi aceste femei au făcut ravagii în rîndul naziştilor din întreaga ţară de-a lungul celor patru ani îndelungaţi de ocupaţie germană. Cu ajutorul tot mai însemnat al Rezistenţei Franceze, au tăiat liniile telefonice pentru a-i obliga pe germani să comunice prin radio (astfel încît Bletchley să îi poată intercepta), au aruncat în aer poduri şi tuneluri şi au provocat deraieri ale trenurilor militare. După cum arată acest volum, la momentul invadării Normandiei, pe 6 iunie 1944, aceştia erau atît de eficienţi în a hărţui diviziile germane care se grăbeau să ajungă din sudul Franţei sau de pe Frontul de Est pentru a întări efectivele din Normandia, încît au încetinit sosirea lor suficient de mult, poate, pentru a schimba cursul războiului.

În Europa dinaintea războiului, Vera lucrase deja împotriva inamicului nemilos. A fost ajutată în efortul ei secret de William Stephenson (Intrepid[2*]), un om de afaceri canadian care, împreună cu alţi nord-americani stabiliţi în Europa, simţise pericolul reprezentat de ascensiunea la putere a lui Hitler şi constituise la New York biroul British Security Coordination[3*] (BSC). Cînd s-a întîlnit cu Vera, mai întîi la Bucureşti şi apoi la Londra, Stephenson a fost atît de impresionat de inteligenţa ei, de numeroasele limbi pe care le stăpînea, de abnegaţia şi de atitudinea ei profund antinazistă, încît a trimis-o în misiuni de culegere de date în mai multe ţări europene, raportînd în secret descoperirile ei cîtorva oameni de încredere din Marea Britanie. Împreună, cei doi i-au furnizat lui Churchill, pe atunci izolat din punct de vedere politic, informaţii referitoare la ameninţarea nazistă din ce în ce mai mare şi la neglijarea deplorabilă a dispozitivelor de apărare britanice. Aceste date au fost ignorate de cei mai mulţi membri ai Parlamentului înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, pe 1 septembrie 1939, cînd primul atac *blitz* german a subjugat rapid Polonia. Atunci a apărut o rezistenţă poloneză antinazistă aprigă, ce a inspirat mişcări de rezistenţă similare în alte ţări ocupate de germani. Vera şi-a dat seama imediat că Franţa, aflată pe celălalt mal al Canalului Mînecii, avea să devină în curînd un teren fertil pentru agenţii ei.

În ciuda numelui şi a comportării ei foarte britanice, Vera era de fapt o evreică de origine română, născută Vera Maria Rosenberg la Bucureşti. În Anglia era expusă din acest motiv unui pericol constant din partea Legii Străinilor din 1793 şi a Legii Secretelor de Stat, care incriminau publicarea – chiar republicarea – anumitor informaţii ce puteau constitui un risc de securitate. A adoptat numele de Vera Atkins, derivat din numele de fată al mamei ei, Etkin, pentru a evita să fie închisă ca străin inamic. La bătrîneţe, Vera dansa şi se amuza cu supravieţuitorii SOE, care o ştiau drept domnişoara Atkins şi o cinsteau pentru inteligenţa şi loialitatea ei şi care nu au vorbit niciodată despre munca lor din timpul războiului pînă cînd SOE nu a început să fie atacat de criticii postbelici.

Colonelul Maurice Buckmaster, care lucrase alături de Vera, a fost consternat cînd, în octombrie

1958, a fost publicată o carte intitulată *Double Webs*. Autoarea ei, Jean Overton Fuller, susţinea că ofiţerul pentru operaţiuni aeriene din Franţa, Henri Dericourt, fusese de fapt agent dublu şi că agenţii SOE erau sacrificaţi intenţionat, „pentru a abate Gestapo-ul de la operaţiuni mai secrete”. Pe 13 noiembrie 1958, doamna Irene Ward, membră a Parlamentului, a propus o moţiune care solicita o anchetă cu privire la această acuzaţie referitoare la incompetenţa SOE, precum şi la altele asemănătoare, pe baza Legii Secretelor de Stat. A fost convinsă să nu meargă mai departe de prim-ministrul de atunci, Harold Macmillan, care a spus că urma să se ceară o relatare oficială. Aceasta a apărut opt ani mai tîrziu, în 1966, scrisă de M.R.D. Foot, cu detalii aprobate de guvern şi publicată de Her Majesty’s Stationery Office.

Buckmaster a făcut o declaraţie publică care spunea, printre altele: „Evenimentele care au avut loc cu peste 20 de ani în urmă şi-au pus amprenta asupra multor oameni care ar fi dorit să lase morţii să se odihnească în pace (permiţînd rezultatelor obţinute prin curajul lor să vorbească de la sine). [...] Ni s-a spus că sîntem amatori. Este adevărat că SOE a fost o unitate ad-hoc, pentru care nu existase o organizare înainte de război. [...] Cea mai îngrozitoare acuzaţie împotriva noastră a fost că am trimis INTENŢIONAT agenţi în mîinile Gestapo-ului”, pentru a fi torturaţi şi pentru a dezvălui informaţii înşelătoare. „Neg categoric astfel de acuzaţii monstruoase şi intolerabile [...] După cum spunea generalul Eisenhower, Rezistenţa Franceză «a scurtat războiul cu multe luni». Lumea are faţă de bărbaţii şi femeile din Sectorul Francez [al SOE] o datorie care nu va putea fi achitată niciodată pe deplin.”

Toată viaţa, Vera purtase bătălii cu birocraţii şi şefii militari care nu erau de acord cu „şarlataniile” SOE. Se luptase mereu cu SIS[4*], ale cărui reţele europene fuseseră compromise de răpirea agenţilor săi de către germani. Unii şefi ai SIS urmăreau de fapt distrugerea SOE. După război, Vera şi-a ţinut gura, fiind conştientă de vulnerabilitatea ei din cauza vînătorii de agenţi sovietici evrei sau originari din străinătate din timpul Războiului Rece.

În timpul vieţii, Vera nu a dat declaraţii publice. Avea amintiri neplăcute legate de încercările SIS de a închide SOE între 1940 şi 1945, în timp ce agenţii ei luptau cu îndîrjire în străinătate. Imediat după al Doilea Război Mondial, inamicii interni ai SOE au reuşit să închidă unitatea. Apoi, la începutul anului 1946, un incendiu misterios a devastat ultimul etaj al sediului SOE din Baker Street, distrugînd mare parte din arhiva sa. Potrivit lui Angus Fyffe, veteran al SOE şi arhivar al acestuia, acele documente conţineau bombe cu ceas politice, care stăteau să explodeze. Vera şi colegii ei luptaseră cu înverşunare în timpul războiului ca să-şi păstreze independenţa faţă de Ministerul de Război şi birocraţia oficială. După terminarea războiului, Vera s-a retras la casa ei din Winchelsea, unde a trăit liniştită – şi tăcută – în următoarea jumătate de secol.

Vera a trăit suficient cît să vadă încă o dată cum se confirmă previziunile lui Churchill. Aceasta a justificat tăcerea ei. De ce să dezvălui secrete care să satisfacă pe termen scurt curiozitatea publicului, secrete despre operaţiuni clandestine, explozibili improvizaţi şi arme pe care un nou duşman le-ar putea adopta? Avea încă reţineri vizavi de eficacitatea legilor privind secretele de stat, dar nu a crezut niciodată, cum au făcut-o mulţi cînd Războiul Rece a luat sfîrşit, că am ajuns la capătul istoriei. Cartea

lui Churchill *The River War*, publicată în 1899, şi propriile ei dificultăţi în lupta cu inamicii interni au convins-o că legile privind secretele de stat erau doar o soluţie de rezervă pentru a înfrunta pericolele mari. Vera ştia că procedurile parlamentare pot merge mînă în mînă cu secretele de stat, după cum o dezvăluie povestea ei nespusă pînă acum.

1*. Office of Strategic Services – Biroul pentru Servicii Strategice, serviciu secret american, precursor al CIA (n. tr.).
2*. „Cutezătorul” – numele de cod al lui Stephenson (n. tr.).
3*. Agenţia Britanică de Securitate (n. tr.).
4*. Secret Intelligence Service, principalul serviciu secret extern britanic, cunoscut şi ca MI6 (n. tr.).

Introducere

Sergentul de poliţie mi-a întins o hîrtie.

— Iată adresa. Un fel de minister secret nou. Întreabă de Atkins. Supraveghetor antiaerian. Sau aşa ceva.

Sergentul s-a foit, jenat.

— Bun, ia-ţi bicicleta, rapid!

Bombardarea Londrei era la apogeu în vara anului 1940. Eu duceam mesaje cu bicicleta între secţia de poliţie din East Ham şi posturile de urgenţă dacă liniile telefonice erau întrerupte. Uniforma mea de cercetaş îmi permitea accesul pe străzile închise pe care salvatorii căutau supravieţuitori sub dărîmături. Maşina de război a lui Hitler distrusese Franţa şi se pregătea să traverseze Canalul Mînecii. Văzusem în ziarul procomunist al sergentului, *Daily Worker*, că preşedintele Comisiei de Relaţii Externe a Senatului american, Key Pittman, spusese că Marea Britanie va fi cu siguranţă înfrîntă şi că „trebuia să capituleze”. Sergentul nu citea niciodată ziarele populare, insistînd că „sînt conduse de baroni de presă pronazişti”.

Adresa era în West End. Picadilly, Marble Arch şi Palatul Buckingham fuseseră lovite în timpul nopţii, ca şi conacul din Park Lane al marchizului de Londonderry, fost ministru al Aviaţiei care voia o alianţă cu naziştii. Eu ştiam prea puţin despre aceste lucruri. Eram doar o soluţie de rezervă ca mijloc de comunicare: un băiat mic, cu capul şi genunchii dezgoliţi, care trecea cu bicicleta printre tramvaie răsturnate şi cablurile lor electrice căzute, ce scoteau scîntei albastre printre şinele metalice contorsionate. Şoferii autobuzelor roşii supraetajate încercau, curajoşi, să respecte orarele din timp de pace, iar unii plonjau în gropile care se căscau abrupt cînd bombele cu ceas explodau. Într-un crater, autobuzul de Ladbroke Grove scîrţîia şi gemea ca un dinozaur pe moarte.

Ministerul preluase o clădire veche venerabilă, protejată cu saci de nisip de suflul exploziilor, cu benzi de hîrtie lipite pe ferestre pentru a limita spargerea sticlei. Portarul în uniformă m-a pus să aştept în galeria cu portrete întunecoase, şiruri de mici nobili bogat înveşmîntaţi, cu feţe rubiconde, satisfăcuţi de propria imagine. Mi l-am imaginat pe sergentul de poliţie jubilînd, „zîmbetele alea o să dispară după bătaia pe care o încasăm. Bogătanii au pariat greşit pe Hitler, sperînd că naziştii lui o să pună o barieră împotriva bolşevicilor şi sovietelor. Cel puţin asta spuneau cei mai mulţi oameni din East End”.

— Eu sînt Atkins.

Vocea de fată m-a surprins. Nu mă aşteptasem ca Atkins să fie o femeie tînără şi frumoasă. M-a dus la un bărbat care purta un costum în dungi. Acesta avea accent de bogătaş.

— Eşti cercetaş regal?

— Da.

— Atunci eşti de încredere?

— Da.

— Tatăl tău e în siguranţă. O să plece din Franţa în curînd. Spune-i mamei tale. Dar dacă ea sau tu spuneţi oricui altcuiva, o să moară.

Franţa? Credeam că tatăl meu e în America. Întrebările mi-au îngheţat pe buze. Bărbatul îmi servise lecţia obligatorie despre preţul mare care urma să fie plătit dacă era trădat secretul şi se întorsese la chestiuni mai importante. Tînăra femeie m-a condus pe coridoare întunecate, în sus şi în jos pe trepte largi şi goale de piatră, înapoi în stradă. Avea o talie îngustă şi era agilă. A privit cum încalec şaua bicicletei şi cum îmi dau la spate masca de gaze. Am pus un picior pe bordură şi am ridicat privirea.

— Domnişoară Atkins?

A dat din cap. Ochii ei cenuşii m-au străpuns. Cu siguranţă îmi citea gîndurile, cu micile lor secrete murdare de şcolar, cu laşitatea şi lipsa lor de respect faţă de regulile prosteşti. Eram îngrozit.

Apoi ea şi-a descheiat mantaua, ca şi cum s-ar fi debarasat de regulile rigide ale birocraţiei. Avea picioare lungi, care dispăreau sus, sub o fustă scurtă. Ciorapii erau din mătase, iar fusta era departe de a avea lungimea regulamentară. Am respirat uşurat. Era o rebelă, ca mine. S-a aplecat deasupra ghidonului bicicletei, iar eu i-am zărit sînii sub cămaşa de mătase de culoarea lavandei care cu siguranţă nu fusese cumpărată cu cupoanele de raţie.

— Unde ţi-e casca? a întrebat ea.

— Am capul prea mic. Şi pălăria de cercetaş zboară de pe cap.

A rîs, un chicotit plin, nu ţîţîitul dezaprobator al adulţilor. A spus ceva despre fraţii şi sora mea. Mama decretase că nici unul dintre noi nu avea să fie evacuat la ţară, şi o spusese de parcă la ţară ar fi fost în Mongolia: „Tata nu va şti unde să ne caute cînd se va întoarce”. Mama era franţuzoaică. Mi-am dat seama că acesta ar putea fi motivul pentru care el era în Franţa, şi nu în Boston. Acolo descoperise, cu mult timp în urmă, Ştiinţa Creştină. Începînd de atunci, mama citea cu voce tare la micul dejun lecţia de fiecare zi din Mary Baker Eddy şi *Science and Health, with Key to the Scriptures*. Acest ritual legitima plecările tatei în străinătate. Aveam senzaţia că domnişoara Atkins ştia despre asta. Ne-am privit unul pe celălalt, în lumina slabă. Apoi am conştientizat în sfîrşit vestea: tata venea acasă!

De unde ştia bărbatul de la etaj? Anticipînd întrebarea, ea a scuturat din cap, ca pentru a-mi da de înţeles să nu întreb, şi mi-a oferit o ţigară. Era plăcut să fiu tratat ca un adult, dar ştiam că n-aş face decît să mă înec cu ea.

— Nu, mulţumesc, domnişoară!

Şi-a aprins-o pe a ei. Flacăra chibritului părea încă un act de sfidare: piloţii de bombardiere germani erau recunoscuţi pentru vederea lor supraumană, iar urletul sirenelor antiaeriene începuse din

nou. Am văzut, de aproape, delicata structură osoasă a feţei Gretei Garbo dintr-un film despre Émile Zola, o faţă care nu promitea nimic şi care oferea totul. S-a aplecat şi mai mult, iar eu am simţit trupul ei cald şi mirosul pielii ei goale.

— Eşti în prima linie transmiţînd mesaje, nu-i aşa? m-a întebat. E periculos pe bicicletă, aşa-i?

— E singurul mod de a traversa toată mizeria asta, domnişoară. Şi cel mai rapid.

— Şi de încredere.

Întorcea lucrurile pe toate feţele în mintea ei.

— Nu aveţi radio la secţiile voastre de poliţie?

— Acolo unde stau eu, nu.

A zîmbit. Un zîmbet trist. Mîna ei mi-a mîngîiat uşor obrazul. Avea o mînă surprinzător de puternică. A spus ceva care se termina cu „totul e iubire”. Suna ca Mary Baker Eddy.

— Spune-i mamei tale. O să înţeleagă.

Domnişoara Atkins mi-a băgat un cartonaş în buzunarul de la cămaşă.

— Dacă situaţia devine dificilă, poţi să mă contactezi. Unele cabine telefonice funcţionează cîteodată.

I-am repetat mamei acele cuvinte. Ea a spus, ca şi cum Mary Baker Eddy şi domnişoara Atkins erau nişte clarvăzătoare ce transmiteau un mesaj codat:

— Asta confirmă că tatăl tău e în siguranţă.

A doua zi l-am întrebat pe sergentul de poliţie despre clădirile misterioase.

— Cine e la conducere?

— Ce ţi s-a spus? a replicat el.

Am spus că jurasem să ţin secret.

— Păi, asta e, a ridicat el din umeri. Numa’ secrete.

A ezitat puţin.

— E o adunătură de ciudaţi. Ministerul Războiului Economic. Nu înseamnă cine ştie ce. Nici măcar nu mai putem să purtăm un război normal.

În curînd aveam să ocolesc noi cratere de bombe. Fiecare cursă de curier era o mică doză dintr-un drog puternic: pericolul. Am consultat cartonaşul primit de la femeia cu picioare lungi şi ciorapi din mătase: Vera Atkins, supraveghetor antiaerian. Un nume foarte englezesc. Un accent englezesc foarte elegant. Şi totuşi, sub discursul detaşat şi reţinut al clasei superioare engleze exista o urmă din căldura continentală a mamei mele. Asta nu era singura contradicţie pe care o observasem la domnişoara Atkins. Cum făcuse rost de ciorapi din mătase într-o vreme de raţionalizare strictă? Onora spiritul regulilor pe timp de război purtînd pantaloni bufanţi de lînă cînd nu o vedea nimeni? O astfel de femeie, ieşind din rolul cuviincios al monotoniei din timp de pace, stîrnea bănuieli neaşteptate. Pe cartonaş, lîngă numele ei, era un număr de telefon.

— N-am auzit de aşa ceva, a spus sergentul cînd am vrut să formez numărul de la o cabină telefonică de afară.

Dar a sunat şi mi-a răspuns Vera.

Tatăl meu a venit din Franţa cu un avion Lysander antic. Omul cu costum în dungi care părea şeful Verei era Dr. Hugh Dalton, deghizat în ministru al Războiului Economic, un vechi absolvent de Eton cu recomandări din partea clasei superioare, care plănuise de mult o revoluţie a clasei muncitoare împotriva naziştilor. Lysanderul era un avion militar de recunoaştere, demodat, dar suficient de agil pentru a transporta agenţi în spatele liniilor inamice.

Familia mea reîntregită s-a mutat în Bletchley Road nr. 109, în Bletchley, căminul spărgătorilor codului ULTRA, care stăteau în adăposturi friguroase din lemn, chinuindu-se în fiecare zi să soluţioneze ghicitorile mereu în schimbare din semnalele criptate Enigma. Oamenii din oraş nu au suflat niciodată vreo vorbă. A trebuit să aştept pînă în 2001 ca să-mi spună un văr, Jacques Deleporte, cum familia lui din Franţa a fost şocată cînd tata s-a întors înainte de ziua Debarcării din Normandia. Germanii au înconjurat casa, în care era adăpostită o familie de evrei. Tata era în uniformă, ca asigurare că nu va fi împuşcat ca spion. Nu a vorbit niciodată despre asta. Şi nici mama. Jacques a fost cel care, în cele din urmă, mi-a spus cum mama mea îi învăţa pe agenţii începători să-şi „strice" franceza învăţată în şcoală dacă voiau să supravieţuiască în Europa ocupată.

În anii care au condus la al Doilea Război Mondial, Vera îi furnizase lui Winston Churchill informaţii despre pregătirile secrete ale Germaniei pentru un *blitzkrieg*, cînd el era izolat din punct de vedere politic, calomniat drept promotor beţiv al războiului. La mijlocul anului 1940, s-a trezit dintr-odată la conducerea unui război care părea deja pierdut. Drept răspuns, Churchill a înfiinţat Special Operations Executive (SOE), o agenţie secretă specializată în metode alternative. Vera a devenit unul din cele mai valoroase active ale lui, o şefă a spionilor. Structura SOE era atît de fluidă, încît, dacă ea ar fi ales să poarte uniforma modestă a unui ofiţer pilot, putea în continuare să dea ordine unui general-maior.

Cu o lipsă de secretomanie intenţionată, Churchill a proclamat directivele SOE: să dea foc Europei! Să facă din viaţa lui Hitler o suferinţă neîntreruptă! Să lovească şi să fugă! Să măcelărească şi să dispară! Această retorică avea menirea de a-l face pe Hitler să îşi reconsidere planurile de invazie şi să le arate americanilor că ajutorul lor nu ar fi irosit. După asta, SOE a devenit practic invizibil, mai puţin atunci cînd Vera a fost autorizată să-i arate unui american influent, directorul OSS William J. Donovan, aflat în prima lui misiune secretă pentru preşedintele Franklin D. Roosevelt, pregătirile pentru ceea ce ea numea „operaţiuni subversive": angajarea de aproape a unui duşman superior din punct de vedere fizic de către armate clandestine aprovizionate cu arme inventate în grabă, care se puteau asambla rapid pe teren, pentru sabotaje, asasinate şi lupte corp la corp.

Vera şi-a recrutat agenţii cu grijă, i-a antrenat pînă cînd cădeau din picioare de epuizare, i-a testat în mod constant, apoi i-a trimis personal în misiuni. Armata ei clandestină ajungea departe în spatele liniilor inamicului, lua legătura cu luptătorii din Rezistenţă, elimina ţinte vitale, îi ajuta pe piloţii aliaţi să evite capturarea şi transmitea la Londra informaţii prin radio. Agenţii şi sabotorii ei nu erau înarmaţi cu maşini de luptă aeriene. Dacă preferau să moară pentru a evita capturarea, zdrobeau în dinţi pastile letale cu cianură. Erau dispuşi să facă orice pentru a elibera Europa de nazişti.

Înainte de naşterea oficială a SOE, Vera a lucrat cu agenţiile sărăcite de dinaintea războiului şi cu

obscurul Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (IICCID), care fusese constituit pentru „a descoperi şi a raporta planuri de producţie de armament şi provizii de război din ţările străine”. IICCID a lîncezit de-a lungul unor ani de neglijare, iar şeful lui, Desmond Morton, îi transmitea lui Churchill informaţii de la antinazişti precum Vera şi de la militari activi care riscau punerea sub acuzare pe baza Legii Secretelor de Stat. Aceştia dezvăluiau informaţii deoarece simţeau că forţele lor armate erau trădate de conducerea proastă şi de lipsa de viziune sau chiar mai rău. Lordul Londonderry, ministrul Aviaţiei, cu un rol important în declinul Royal Air Force (RAF), a trimis în ajunul războiului o scrisoare şefului forţelor aeriene germane, Hermann Göring. Aceasta începea aşa: „Dragă Generale der Flieger şi Ministru Preşedinte (deşi eu aş prefera să te numesc «Siegfried», deoarece tu eşti în viziunea mea un Siegfried al vremurilor moderne)”. Nu doar Uniunea Fasciştilor Britanici îl admira pe Hitler; pînă acum, probele au fost îngropate în dosare secrete.

Admiratorii lui Hitler deja cunoscuţi din rîndul elitei politice şi sociale a Angliei din timpul falsei păci din anii 1920 şi 1930 erau numiţi Oamenii Vinovaţi; un război clandestin împotriva lor ducea grupul autointitulat Prietenii Comuni, care îşi adunau cunoştinţele speciale înainte de începerea conflictului deschis cu Germania pentru a avertiza în legătură cu vulnerabilitatea îngrozitoare a Marii Britanii. Ideile Verei despre războiul sub acoperire proveneau din rolul pe care l-a avut în această luptă clandestină.

Cînd s-a născut SOE, adevărata identitate a Verei, de evreică de origine română, ar fi putut să ducă la capturarea ei ca „străin inamic” în vreme de război. Era foarte vulnerabilă la aplicarea vechilor legi ale secretului de stat. Mai tîrziu, ca pilot de vînătoare al marinei, care conducea avioane de spionaj şi care a fost atras către culegerea de informaţii, am fost legat de acelaşi jurămînt al secretului care pecetluia buzele Verei.

Vera a dobîndit o „identitate sterilă”; în registrele oficiale, datele ei personale conduceau doar la spaţii goale. Există, în domeniul public, relatări postbelice din 1945-1947 despre cum i-a vînat ea pe cei care i-au torturat şi i-au ucis 118 agenţi, care nu s-au mai întors niciodată din spatele liniilor inamice, şi cum i-a urmărit pe unii dintre torţionarii lor pe teritoriul stalinist. Alte descrieri ale carierei ei eroice provin de la Prietenii Comuni, din lumea serviciilor de informaţii, dintre care unii trebuie să-şi păstreze anonimatul. Unii supravieţuitori ai SOE şi-au asumat riscul de a vorbi despre motivele meschine din spatele lichidării nemiloase a unităţii şi al distrugerii arhivei ei, după al Doilea Război Mondial. Mi-au spus poveştile lor despre femeia pe care au admirat-o enorm, pînă la moartea ei în 2000. Am înregistrat amintirile de încredere ale unor persoane care au cunoscut-o pe Vera şi am citit însemnările lui sir William Stephenson – omul supranumit Intrepid, care a condus British Security Coordination (BSC) din New York – şi ale soţiei lui, lady Mary. Stephenson era canadian; Mary era din Tennessee. Nici unul dintre ei nu trebuise să depună un jurămînt britanic de confidenţialitate, astfel că au fost surse preţioase de informaţii. Discuţiile lor cu Vera au început în Bucureştiul antebelic şi au continuat în Marea Britanie. Agenta SOE Sonia „Tony” d’Artois, prietenă apropiată a Verei, a furnizat sau coroborat mare parte din informaţiile personale. Ea şi soţul ei, Guy, s-au paraşutat în spatele liniilor inamice, au luptat cu îndîrjire şi au spus că s-au simţit întotdeauna în

siguranţă în mîinile formidabil de eficiente ale domnişoarei Atkins. Sonia mi-a descris-o pe Vera drept cea mai entuziastă camaradă amatoare de distracţie, cînd nu era încărcată de probleme profesionale. O altă sursă a fost directorul de operaţiuni al SOE, generalul-maior Colin „Gubby" Gubbins, care a fost cu Vera într-o misiune secretă în Polonia în 1939, cînd Hitler a dezlănţuit primul *blitzkrieg*. Cunoştinţele deosebite despre teren ale Verei le-au permis să fugă împreună cu cîţiva spărgători de coduri polonezi şi copii ale maşinilor criptografice germane Enigma.

În Franţa am descoperit multe documente care nu erau disponibile la Londra. Alte arhive străine sînt mult mai puţin restricţionate. Agenţia de Informaţii Elveţiană (SIA) păstrează dosare care mi-au fost oferite imediat; un director general al SIA mi-a spus că mica lui ţară a supravieţuit pe baza unui serviciu de informaţii externe excepţional. Adesea acuzaţi că sînt obsedaţi de secretomanie, americanii mi-au permis bucuroşi să examinez dosarele Office of Strategic Services (OSS), precursor al CIA. Bill Colby, agent în timpul războiului şi ulterior şef al CIA, mi-a împărtăşit amintirile lui despre Vera. Lui Bill Donovan, care a lansat OSS, Vera i-a prezentat pentru prima oară schiţele SOE înainte de Pearl Harbor, cînd l-a convins că Marea Britanie nu era chiar atît de dărăpănată pe cît părea şi că merita sprijinul american.

Ian Fleming, care a fost el însuşi spion, a folosit-o pe Vera ca model pentru Miss Moneypenny, secretara fictivului său James Bond, şi a spus că „în lumea reală a spionilor, Vera Atkins era şefa". Ea nu a primit nici o recunoaştere publică pînă în 1995, cînd preşedintele francez François Mitterrand i-a uimit pe toţi făcînd-o Comandor al Legiunii de Onoare. Pete Lee, unul dintre foştii ei agenţi, a spus: „Acum, cînd bravura ei a fost în cele din urmă recunoscută, mai multora dintre noi ne face mare plăcere să facem lobby pentru ca regina Elisabeta a II-a să o facă Ofiţer al Imperiului Britanic". Victoria Cross, cea mai înaltă decoraţie pentru curaj, era exclusiv pentru bărbaţi.

Această carte este omagiul meu pentru incomparabila Vera Atkins şi pentru toţi bărbaţii curajoşi şi femeile curajoase din SOE.

Termeni şi abrevieri

Abwehr	Serviciul militar de informaţii german.
Arisaig	Perfectă pentru antrenarea forţelor pe timp de noapte, este o parte sălbatică şi pustie a Scoţiei, întinzîndu-se de la Fort William la Insula Skye. Principala şcoală a SOE era Arisaig House, unde agenţii treceau printr-o pregătire dură în lupta corp la corp, telegrafie şi sabotaj. Plantau explozibili falşi pe singura cale ferată şerpuitoare a regiunii, trebuiau să găsească ţinte imaginare printre insule măturate de vijelii, golfuri ascunse şi lacuri îngheţate şi se furişau nedetectaţi peste dealuri şi mlaştini acoperite de stuf. O mică placă comemorează terenul de antrenament de la Arisaig House, acum un hotel exclusivist.
Armata Secretă	Armée Secrète. Forţe militare mixte ale Rezistenţei Franceze.
BCRA	Bureau Central de Renseignements et d'Action. Serviciul de informaţii al lui de Gaulle, din momentul în care acesta a ajuns la Londra, care a devenit Direction Générale des Services Spéciaux între 1940 şi 1944.
Bomba	Dispozitiv care punea în legătură mai multe maşini Enigma capturate sau reproduse, în încercarea de a sparge codurile generate de operatorii germani. O adaptare britanică ulterioară a fost numită *bomba*.
Brûlé	„Ars". O reţea sau un agent francez care era expus sau „demascat".
BSC	British Security Coordination, condusă din New York de William Stephenson.
C	Serviciul secret britanic, SIS. Şeful său era şi el cunoscut în mod tradiţional doar drept „C".
Camera Neagră	Spaţiu pentru spargerea codurilor şi interceptarea corespondenţei şi comunicaţiilor.
Carnet cu pagini de unică folosinţă	Set de algoritmi de criptare care trebuiau folosiţi o singură dată. Operatorul sau telegrafistul compune un mesaj şi îl cifrează adăugînd la fiecare caracter „cheia" corespondentă de pe o pagină a carnetului de unică folosinţă. Numărul paginii folosite este inclus în mesaj, iar pagina este apoi distrusă. Destinatarul, care are un exemplar al aceluiaşi carnet, descifrează mesajul folosind pagina corespondentă, distrugînd-o şi pe aceasta la rîndul ei. Natura unică a acestor transmisiuni ar fi trebuit să garanteze că orice mesaj trimis prin această modalitate nu putea fi spart. Carnetul original rusesc cu pagini de unică folosinţă avea de regulă 50 de pagini. Leo Marks de la SOE a conceput o versiune îmbunătăţită, folosind „mătăsuri" împărţite în pătrate numerotate.
Circuit	În sens larg, o reţea, un grup de agenţi sau forţe de gherilă.
D/F	Direction/Finding (echipament gonio). Camionetele germane cu echipament gonio erau utilizate pentru a depista sursele de radiotransmisiuni clandestine.
Deuxième Bureau	Secţiune de informaţii a Statului-Major francez.

DMI	Directorul Serviciului Militar de Informaţii (britanic).
DNI	Directorul Serviciului de Informaţii al Marinei (britanic).
Enigma	Maşină criptografică germană. Biroul de Cifrare din Berlin o considera imposibil de spart.
FANY	First Aid Nursing Yeomanry. Calitatea de membre ale acestei forţe auxiliare a femeilor britanice era uneori acordată agentelor în speranţa că, dacă vor fi capturate, vor fi considerate prizoniere de război.
FFI	Forces Françaises de l'Intérieur. Forţele franceze libere ale generalului de Gaulle.
FTP	Francs-Tireurs et Partisans. Mişcare de rezistenţă formată din agenţi prosovietici din Franţa.
Gadget-uri	Atelierele SOE furnizau cataloage din care armatele Rezistenţei şi agenţii SOE puteau comanda dispozitive speciale prin poşta aeriană. Printre gadget-urile Q se numărau cărămizi incendiare, mine agăţătoare, ţepi pentru cauciucuri, arme cu amortizor, pumnale, magneţi, scări de frînghie, explozibil pentru căi ferate, echipament subacvatic, raţii de mîncare deshidratată, serviete cu fund dublu, generatoare cu pedale, un submarin pentru o persoană, sticle de whisky, lopeţi pliabile, costume acvatice şi explozibili sub forma unor sticle de vin, lemne plutitoare, fructe şi flori din plastic, şuruburi ruginite, felinare de piatră, pompe de bicicletă şi chiar o lanternă germană care exploda cînd era aprinsă. În 1945, catalogul cu gadget-uri secrete avea deja 200 de pagini.
GCCS	Government Code and Cipher School. Spărgătorii de coduri din Bletchley.
Gestapo	Geheime Staatspolizei. Poliţia secretă de stat germană.
IICCID	Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (britanic).
Jedburghs	Mici echipe de agenţi americani şi britanici cu ofiţeri de legătură francezi, paraşutate în spatele liniilor inamice în timpul Debarcării din Normandia, pentru a ajuta la coordonarea operaţiunilor subversive cu invadatorii aliaţi.
Kripo	Kriminalpolizei. Poliţia germană de investigaţii criminalistice.
Maquis	Forţele Rezistenţei Franceze, numite după tufărişul mediteraneean în care se refugiau adesea. Iniţial constituite din cei care se sustrăgeau muncii forţate impuse de germani în Franţa. Ulterior, opozanţii francezi în general. Erau înarmaţi şi antrenaţi de SOE şi OSS şi lucrau cu alţi luptători clandestini din Europa ocupată, trimiţînd la Londra informaţii vitale din interiorul bazelor industriale, militare şi de transport germane. La momentul Debarcării din Normandia, unităţile Maquis erau deja atît de bine organizate, încît au sabotat ori s-au luptat să spargă rîndurile unităţilor militare germane care se revărsau pentru a încercui zonele de debarcare ale aliaţilor şi au contribuit la schimbarea cursului evenimentelor cînd Aliaţii păreau că nu mai reuşesc să iasă din capurile de pod de pe plaja normandă.
Mătase	Material mai compact decît hîrtia, uşor de ars, uşor de ascuns şi preferat de SOE pentru carnetele cu pagini de unică folosinţă (vezi *supra*). De asemenea, un astfel de „carnet".
MI	Serviciul Militar de Informaţii. Organizaţiile cărora li se aplică acest nume nu sînt

	întotdeauna strict militare.
MI5	Serviciul de securitate internă sau contraspionaj (britanic).
MI6	Secret Intelligence Service (SIS) (britanic).
MI9	Secţia de salvare şi recuperare a Ministerului de Război britanic, însărcinată cu organizarea rutelor de salvare şi pregătirea personalului militar în tehnici de salvare şi recuperare.
Milice	Poliţie paramilitară foarte temută, condusă de guvernul pronazist de la Vichy, infiltrată de francezi proaliaţi în etape ulterioare ale războiului.
OSS	Office of Strategic Services, precursor al CIA. Acest „club” era format din oameni cu suficientă putere pentru a o ajuta pe Vera în timpul războiului – oameni care ulterior au devenit consilieri prezidenţiali (Arhur Schlesinger Jr. şi Walt Rostow), ambasador la ONU (Arthur Goldberg), secretar al Trezoreriei (Douglas Dillon) şi directori ai CIA (Allen Dulles şi Richard Helms). Foşti ofiţeri OSS au devenit ambasadori americani în mai multe ţări. David Bruce, care a comandat OSS în Teatrul de Operaţiuni din Europa, a fost succesiv ambasador în Anglia, Franţa, Germania şi la NATO, precum şi la convorbirile pentru pace cu Vietnamul de la Paris. Bruce vorbea deschis despre „mulţumirea de sine înfumurată” a duşmanilor OSS din Departamentul de Stat.
OWI	Office of War Information (SUA).
Pianist	Telegrafist, în argoul SOE şi al serviciilor de informaţii ruseşti.
PWE	Political Warfare Executive. Agenţie britanică însărcinată cu producerea propagandei „negre” şi a informaţiilor înşelătoare, adesea prin intermediul unor posturi de radio germane false.
Réseau	Reţea. În Franţa, un circuit de luptători clandestini.
Rote Kapelle	Orchestra Roşie, nume de cod creat de RSHA pentru reţelele de spionaj sovietice. În Franţa, după 1940, aceasta folosea fonduri recuperate din alte ţări ocupate şi din investiţii trimise de Uniunea Sovietică pentru companii de export controlate, precum SIMEX din Paris. Agenţii Moscovei controlau şapte circuite în Franţa; fiecare reţea opera independent şi îi raporta doar „Marelui Şef”. Aceste operaţiuni sovietice erau foarte bine pregătite pentru spionaj şi provocau suspiciuni reciproce între guvernele din exil, mai ales între de Gaulle şi secţiunea franceză a SOE. După război, de Gaulle era în continuare foarte îngrijorat în legătură cu abilitatea Rote Kapelle de a prelua controlul în Franţa, cu toate că în 1945 devenise dificil să faci diferenţa între comuniştii devotaţi şi membrii Rezistenţei Franceze, care pur şi simplu se alăturau oricărei operaţiuni antinaziste în desfăşurare.
RSHA	Reichssicherheitshauptamt. Biroul central de securitate german, care includea SD şi Sipo.
SAS	Special Air Service (britanic). Colonelul David Stirling a înfiinţat SAS în timpul celui de-al Doilea Război Mondial pentru a trimite în spatele liniilor inamice echipe mobile care să întreprindă atacuri rapide. „Colonelul Stirling a distrus mai multe avioane inamice la sol decît a distrus RAF în aer”, a spus Vera, susţinînd că tacticile de tipul „măcelăreşte şi dispari” ar fi trebuit să primească mai mult sprijin. SAS a consolidat armatele Rezistenţei

	Franceze, paraşutînd în teritoriu oameni pregătiţi pentru războiul neconvenţional de tip SOE.
SD	Sicherheitsdienst. Serviciul de securitate al Partidului Nazist condus de Himmler. Concura asiduu cu Abwehr în ce priveşte acţiunile împotriva opozanţilor operaţiunilor subversive.
Secţiunea D	Divizia de sabotaj a Ministerului de Război britanic. Ulterior transformată în SOE.
Secţiunea F	Secţiune a SOE care se ocupa de Franţa.
Secţiunea RF	Secţiunea franceză a SOE care coopera cu Secţiunea F „independentă” a generalului de Gaulle, iniţial în afara jurisdicţiei SOE. Vera a lucrat pentru a aduce laolaltă şase secţiuni SOE care începuseră să funcţioneze separat din motive politice similare, situaţie pe care în cele din urmă a soluţionat-o.
Sipo	Sicherheitspolizei. Poliţia de securitate germană. Organ executiv al Gestapo şi Kripo.
SIS	Secret Intelligence Service (britanic). Uneori denumit „C”, ca şi şeful său. De asemenea identificat drept MI6.
SOE	Special Operations Executive. Secretul existenţei sale era atît de mare, încît, în interiorul forţelor armate, nici măcar cei de la nivelurile superioare nu erau întotdeauna la curent că SO(1), SO(2), Inter-Services Research Bureau, sediile Şcolilor pentru Pregătire Specială, NID(Q), MO1(SP) de la Ministerul de Război şi Al 10 de la Ministerul Aviaţiei erau toate nume fictive pentru SOE.
SR	Service de Renseignements, condus de Deuxième Bureau şi responsabil de coordonarea agenţilor, ascultarea telefoanelor şi analizarea rapoartelor de media şi contraspionaj.
SS	Schutzstaffel. Garda de elită a Partidului Nazist care purta uniformele negre. Transformată ulterior în unităţi ale poliţiei speciale în cadrul Gestapo şi SD.
STS	Special Training School (Şcoala pentru Pregătire specială – n. tr.).
Sûreté	Divizie Specială Franceză, similară FBI-ului sau Scotland Yard-ului.
Vichy, Franţa	Zonă din sud care nu a fost ocupată de germani pînă în noiembrie 1942, dar a fost supusă monitorizării şi administraţiei pronaziste instituite sub influenţa celei de-a Treia Republici de mareşalul Pétain în staţiunea balneară Vichy.
WAAF	Women’s Auxiliary Air Force. Oficial, Vera Atkins era ofiţer de aviaţie şi ulterior şef de escadron în WAAF.
Woburn Abbey	Domeniu al Ducelui de Bedford, lîngă Bletchley. Utilizat ca refugiu la ţară de propagandiştii conducerii londoneze a PWE, care numeau acest loc CHQ.

1

Fiica lui Max

„Noaptea simţi cum lucruri stranii se mişcă în întuneric.”

D.H. Lawrence

Se pare că Vera Maria Rosenberg a fost o enigmă încă din ziua în care s-a născut. Aceasta s-a întîmplat pe 2 iunie 1908, după calendarul românesc, sau pe 15 iunie, după cel occidental.

Era singura fiică a lui Max Rosenberg, care citise în *Oxford English Dictionary* că o persoană enigmatică era „misterioasă, complicată în privinţa caracterului, sentimentelor, identităţii sau trecutului ei”. I-a spus Verei: „Conjunctura înseamnă siguranţă”. Şi ea îl vedea ca pe o enigmă pe tatăl ei, care îşi păstrase numele evreiesc deşi se afla printre antisemiţi în România, ţara în care ea se născuse, cînd ar fi putut să pretindă în mod legitim că este german. Ea i-a urmat sfatul şi a devenit cunoscută ca discretă, sinceră, amabilă, nemiloasă, frumoasă, neîngrijită, foarte sociabilă, o erudită, mîndră că este evreică, mai englezoaică decît fiica unui vicar, îndrăgostindu-se mereu de bărbaţi sau interesată exclusiv de femei. Astfel de contradicţii mascau operaţiunile ei secrete din timpul războiului. Nu îşi dorea medalii. Cînd era deja foarte în vîrstă, francezii i-au acordat cel mai înalt rang al Legiunii de Onoare şi i-au blamat pe britanici, care i-au acordat şi ei în cele din urmă o distincţie asemănătoare.

Cînd a murit, legile referitoare la calomnie nu i-au mai putut opri pe duşmanii ei. Unii au spus că a fost agentă comunistă. Alţii au spus că o controlau serviciile secrete germane. Nu a fost singura calomniată. Spre sfîrşitul vieţii lui, prietenul ei Victor, al treilea baron Rothschild, moştenitor al dinastiei bancare evreieşti, căruia îi fusese acordată George Cross, creată în timpul bombardamentelor din 1940 asupra Londrei pentru „acte de cel mai mare eroism”, a trebuit să combată acuzaţiile false că fusese spion inamic[1].

Max i-a spus odată Verei: „Sînt nume care nu rămîn în memorie. Ele pier ca şi cum n-ar fi existat niciodată”. El a citat o regulă a clasei muncitoare din Londra: „Nu semna nimic, iar ei n-o să poată dovedi nimic”[2]. Astfel că Vera nu a semnat nici o hîrtie cînd s-a mutat în Marea Britanie. Şi-a inventat nume fictive pentru a îndeplini misiuni pe timp de pace pentru o ramură de spionaj obscură a British Committee of Imperial Defence. În timpul bombardamentelor germane asupra Londrei din 1940 a purtat o banderolă de supraveghetor antiaerian. Cînd Hitler a planificat invadarea Marii Britanii, care era aproape lipsită de apărare, a fost constituit la repezeală Special Operations Executive, pentru a sabota inamicul. Agenţii SOE s-au înrolat în organizaţiile auxiliare pentru femei sau în forţele armate

în speranţa că vor fi trataţi ca prizonieri de război dacă erau prinşi, în loc să fie torturaţi şi executaţi, aşa cum s-a întîmplat cu cei mai mulţi dintre ei. Directorii SOE aveau titluri modeste derutante. Vera a adoptat un rang mediu în forţele aeriene. În 1946, SOE a fost închis pe neaşteptate. Dosarele sale s-au pierdut într-un incendiu produs la biroul Verei din Baker Street, strada pe care locuia Sherlock Holmes. S-a spus că bombele au distrus documentele ce conţineau detalii despre familia ei.

Îi promisesem că nu voi dezvălui anumite chestiuni personale. Dar în 2006 unele dosare secrete au fost transferate în Arhivele Naţionale britanice, confirmînd astfel faptul că nu toate dosarele fuseseră incendiate şi că viaţa Verei nu era complet necunoscută[3]. Fusese investigată de MI5 – agenţia de securitate internă, succesoare a puţin cunoscutului Secret Service Bureau –, care cercetase datele oferite de recensămintele naţionale[4]. În 1940, europenii evrei care fugiseră în Marea Britanie pentru a scăpa de persecuţia nazistă erau băgaţi în lagăre pentru „duşmani străini”. Vera nu semnase nimic la succesorul Biroului pentru Străini cînd intrase în Anglia cu ani în urmă şi fusese interogată în 1941, cînd România căzuse sub stăpînire germană. Fără îndoială, Max ar fi fost încîntat de acest nou set de contradicţii, dar el murise în 1932, cînd Vera avea 24 de ani[5].

Mama Verei era Hilda Atkins, fiica lui Heinrich Etkins, care fugise de pogromurile antisemite ruseşti şi se stabilise în 1874 în Africa de Sud, unde îşi abandonase numele evreiesc şi luase numele de Henry Atkins. Fiica lui s-a înregistrat în 1902 ca Hilda Atkins la o sinagogă din Londra, pentru a deveni soţia lui Max Rosenberg. Max glumea sec că el nu avea „nici o ţară de proveniență”. Putea fi polonez, rus sau westfalian. Istoria l-a învăţat să fie evaziv în privinţa acestor chestiuni. Plecase în Africa de Sud, iar ulterior s-a alăturat unor rude care s-au apucat de afaceri în România[6].

Britanicii din Bucureşti începuseră să se intereseze de Vera încă de la sfîrşitul anilor 1920. „Străbunicul mamei ei, Yehuda Etkins sau Jehuda Etins, s-a născut în Rusia în 1766 şi a fost reţinut în aşezări pentru evrei”, raporta un ofiţer de informaţii britanic[7]. „Descendentului lui Yehuda, Heinrich Etkins, sub numele de Henry Atkins în Africa de Sud, i s-a alăturat Max Rosenberg, un agronom-arhitect din Germania. Cînd economia Africii de Sud s-a prăbuşit, în 1902, acesta avea nişte economii dobîndite din mineritul de diamante şi s-a mutat în România pentru a investi în comerţul cu blănuri, cherestea şi nave fluviale pe Dunăre.”

În documentele britanice despre Vera, între 1914 şi 1918, anii Primului Război Mondial, este o lacună stranie. În timpul acelor ani de război, Max a trăit fără soţie şi copii într-o vilă pe malul Dunării. Fluviul oferea oportunităţi comerciale imense. Bazinul lui colector se extindea în Europa Centrală şi de Est, aproape de Franţa, iar fluviul însuşi şerpuia din Germania pînă la porturile româneşti de la Marea Neagră. Max i-a înţeles potenţialul. El avea un văr în Boemia care a scăpat mai tîrziu de la Auschwitz, reuşind să scoată desene ale camerelor de gazare şi ale cuptoarelor. Vărul folosea numele de Rudolf Vrba pentru a-şi ascunde originile evreieşti şi a activat în cadrul mişcărilor sioniste care vedeau o singură modalitate de a combate antisemitismul: întoarcerea în ţara strămoşilor lor, Eretz Israel[8].

În anii de după 1867, România a adoptat 196 de legi care le refuzau evreilor diferite drepturi. În întreaga regiune, evreii au fost în mod repetat dezrădăcinaţi de despoţi care îi forţau pe vecinii mai

slabi să cedeze din teritoriu şi să-şi schimbe graniţele. Nomazilor, ţiganilor şi negustorilor ambulanţi li se permitea să muncească pentru venituri asemănătoare sclavilor, dar nu şi evreilor. Discuţiile de pace din 1919, după Primul Război Mondial, au redesenat încă o dată hărţile. Milioane de evrei nu aveau, din nou, „nici o ţară de proveniență” şi au fost închişi între noi graniţe. Antisemitismul era văzut în general ca un act de patriotism, primind sprijin din partea Bisericii Romano-Catolice şi a comuniştilor din Rusia[9].

Vera s-a apropiat de Max cînd l-a reîntîlnit, împreună cu mama ei, după război. Hilda o admira pe Maria, nepoata reginei Victoria, care recrease o curte victoriană englezească la Bucureşti după ce se căsătorise cu regele Ferdinand al României în 1893. Hilda l-a încurajat pe Max să consilieze familia regală românească în materie de investiţii. Regele Carol al II-lea era foarte bucuros să consulte oameni de afaceri evrei bogaţi. Max a produs o butadă memorabilă: „Dacă un evreu face bani pentru un rege, e bine-venit la curte. Dacă face o greşeală, încetează să existe”.

„Inexistenţa” era utilă evreilor care călătoreau pentru cauza sionistă ca lucrători ambulanţi cu nume nonevreieşti. Un ţăran jerpelit nu merita atenţia grănicerilor români, care erau la dispoziţia claselor superioare. Ei îl vedeau pe Max drept bogat şi, prin urmare, respectabil şi îl lăsau să-i îndrume pe ţăranii săraci în privinţa formalităţilor pentru trecerea frontierei. Vera era la mijlocul adolescenţei cînd a început să îl însoţească pe tatăl ei la ajutorarea ţăranilor care erau agenţi sionişti. Max avea un Mercedes-Benz cu un compresor zgomotos care vestea extraordinara epocă nouă a maşinilor. Nici un potenţial suspect nu s-ar fi dat în spectacol în modul acesta. Vera a învăţat că îndrăzneala îi avantaja pe cei curajoşi.

„Urmează strategia lui Isus”, i-a spus Max Verei. „Isus şi-a acumulat puterea arătîndu-şi dragostea faţă de cei mai săraci dintre noi.” Ea era întotdeauna uluită de anvergura viziunii lui. Mai tîrziu a spus că „el îl vedea pe Isus ca pe un strateg militar într-o vreme în care monarhiştii conduceau de sus în jos. Isus i-a pus pe săraci în vîrf. Adepţii lui s-au înmulţit de la cîţiva la un miliard, atraşi de chemarea lui la sacrificiu de sine. Doar săracii formau armate pregătite pentru a lupta împotriva răului”. La acel moment, Vera vedea acest rău ca pe o istorie locală.

„La începutul secolului, Bucureştiul se lăuda că este Parisul Estului. Contele Dracula reprezenta vampirii României”, mi-a spus Robert Mendelsohn, care mai tîrziu a ajutat supravieţuitori ai lagărelor morţii să ajungă în Israel prin porturile româneşti. „Nimic nu s-a schimbat în anii 1930. Parisul Estului venera banii, care constituiau adevărata obsesie.”[10]

Max i-a angajat pe cei mai buni călăreţi să o înveţe pe Vera să călărească, pe cei mai buni ţintaşi să o înveţe să folosească o armă şi pe cei mai buni profesori de dans. A trimis-o la un colegiu de secretare din Londra şi a angajat-o cu jumătate de normă la un birou din Bucureşti. Vera a învăţat că Imperiul Britanic avea nevoie de petrolul românesc, fiind îngrijorat de reînarmarea Germaniei de către Rusia. Corporaţii globale, diplomaţi şi spioni trăgeau cu urechea unul la celălalt. „Sexul era încă principala preocupare în Bucureşti”, a scris colegul de mai tîrziu al Verei, Ian Fleming. „Intriga sexuală făcea parte din tertipuri. Sexul mergea mînă în mînă cu trădarea, încurcături după încurcături, agent şi agent dublu, aur şi oţel, bomba, pumnalul şi plutonul de execuţie.”[11]

Max avea o dispoziţie bună. „Nimănui nu-i plăceau evreii”, mi-a spus un magnat egiptean din Bucureşti. „Dar Max Rosenberg avea un conac şi mult pămînt pe un teritoriu care făcuse cîndva parte din Imperiul Austro-Ungar. Pava drumuri către sate izolate şi şi-a construit o bază rurală populară. Soţia lui avea gusturile unei aristocrate engleze. Ştia că statutul de evreu punea la îndoială loialitatea acestuia.”

Vera l-a văzut pe Max la masa din bucătărie, plîngînd din cauza Cărţii Plîngerilor şi a secolelor de suferinţă evreiască: trădare, năpastă, expulzare, convertire forţată, ardere pe rug, masacre, pogromuri. Max recita: „Domnul este ca un duşman... Priveşte, Doamne, şi cugetă: pe cine ai mai tratat aşa vreodată?”.

În România, oamenii din Garda de Fier susţineau străvechea ură faţă de evrei. Hilda vorbea despre siguranţa pe care o putea oferi Anglia, „unde orice problemă se poate rezolva la o ceaşcă de ceai bun”. Max spunea că orice problemă se rezolva cel mai bine cu un păhărel de votcă. Soţia lui voia să trăiască printre englezi care purtau melon şi îşi controlau perfect emoţiile. Max dădea din umeri: oportunismul era un mod de viaţă pentru români. El spunea că, după ce declarase război Germaniei cînd Aliaţii cîştigau Primul Război Mondial, România fusese recompensată de Aliaţi cu Transilvania. Cînd lucrurile şi-au schimbat cursul şi Germania a luat înapoi jumătate din acel teritoriu, România şi-a anulat declaraţia de război şi a reuşit astfel să păstreze ce mai rămăsese. Apoi Germania se apropia de o nouă înfrîngere, iar România i-a redeclarat război pentru a reocupa teritoriul pierdut[12].

Abilitatea României de a rupe şi de a reface alianţe a atras observatori străini la Bucureşti. În ce direcţie avea să meargă România data viitoare? Sioniştii spuneau că nimeni nu avea să-i ajute pe evreii împrăştiaţi prin ţinuturile nou-create. Max nu voia decît să-i dea Verei acel aer rafinat care ajuta oamenii din clasa superioară să treacă orice graniţe. Ea a plecat să-şi termine şcoala în Franţa şi în Elveţia – ceea ce mai tîrziu a dus la prietenia cu mama văduvă a doi băieţi de şcoală care urmau să devină regi[13]. Aceştia se gîndeau să folosească magia unei monarhii străvechi pentru a schimba societatea. „Nu şi în România”, le-a spus Vera, zîmbind uşor. „Casa regală românească e reinventată de oameni cu turbane şi caftane roşii care pretind că sunt descendenţi ai legionarilor romani. Bărbaţii de rang inferior poartă caftane albastre şi sînt castraţi după ce procreează doi copii.” Văduva regală mi-a redat cuvintele Verei cîţiva ani mai tîrziu.

Mama Verei s-a mutat într-o casă din Winchelsea, unul din cele cinci porturi străvechi la Canalul Mînecii. Verei îi plăcea Winchelsea, dar s-a întors singură în apartamentul pe care Max i-l dăduse în Bucureşti. Simţea că are ceva de realizat. Antisemitismul virulent reizbucnea la Viena. Mase de evrei erau din nou transportate de-a lungul căii ferate transsiberiene. Ţările civilizate ignorau diatribele antievreieşti ale lui Hitler. La Whitehall, sediul permanent al administraţiei şi serviciilor secrete englezeşti, exista multă ostilitate faţă de sionişti. În România, Octavian Goga, liderul Gărzii de Fier fasciste, reproducea discursul lui Hitler, care pretindea că discuţiile de pace din 1919 fuseseră o conspiraţie evreiască pentru a rearanja harta Europei.

Vera a înţeles că ceea ce îi afecta pe evrei atunci avea să facă rău oricăror altor disidenţi viitori, de orice credinţă. Citea romane de spionaj englezeşti ai căror eroi îşi puneau la contribuţie inteligenţa

împotriva a ceea ce Rudyard Kipling condamnase drept „părţi beligerante teutonice”. Spionajul cerea o bună cunoaştere a relaţiilor internaţionale, care depăşea obtuzitatea descrisă de scriitorul irlandez Walter Starkie: „Bucureştiul este oraşul unei singure străzi, al unei singure biserici şi al unei singure idei... sexul”. Pentru Vera, viaţa în Bucureşti era mai incitantă datorită unui om de afaceri canadian, William Stephenson, şi soţiei lui americane, Mary, pe care el o tachina numind-o Mary din Tennessee. Vera i-a întîlnit prima oară împreună cu Gardyne de Chastelain, reprezentantul Phoenix Oil din Londra, de unde Stephenson îşi conducea imperiul industrial în ascensiune. Acesta pusese bazele unei mici averi producînd în masă un deschizător de conserve furat în timp ce evada dintr-un lagăr german de prizonieri de război: o modalitate foarte bună de a se răzbuna pe germani, după ce fusese gazat în războiul de tranşee. Gîndindu-se că gazul îi otrăvise plămînii şi că zborul la înălţime avea să-l însănătoşească, a devenit pilot de vînătoare de elită. În 1931, fiind deja om de ştiinţă şi inventator, şi-a extins afacerile în cinematografie şi a investit în străinătate în oţel, aviaţie şi minerit.

Stephenson era un bărbat scund, cu ochi albaştri înguşti şi pătrunzători. Se uita la faţa Verei în timp ce umplea golul din povestea familiei ei. În timpul Primului Război Mondial, Vera, mama ei şi ambii ei fraţi trăiseră în Germania. Acesta era motivul pentru care Max trăise singur în conacul lui de pe malul Dunării.

Vera i-a povestit bărbatului pe care ea îl numea Bill Stephenson despre această perioadă ciudată. În 1914, la vîrsta de şase ani, era într-o excursie în vacanţa de vară împreună cu mama şi cu fratele mai mic Wilfred. În drum spre Anglia, au fost prinşi în Berlin cînd a izbucnit războiul, în august. Fratele mai mare al Verei, care studia în Anglia sub numele de Ralph Atkins, li se alăturase şi s-au refugiat cu toţii la Köln, împreună cu familia fratelui lui Max, care era înrolat în armata germană. Vera trăia într-o casă care era divizată între o facţiune progermană şi una proengleză. După ce s-au reunit cu tatăl ei în 1919, Vera a înţeles de ce Max păstrase discreţia în timpul Primului Război Mondial. Era un evreu german.

Stephenson era acum înrolat voluntar în Industrial Intelligence Centre, o agenţie britanică aproape uitată din cadrul Committee of Imperial Defence. Aflase despre Vera prin intermediul lui sir Vernon Kell, care încercase să găsească trădători din recensămîntul naţional care oferea o imagine de ansamblu asupra vieţii din Marea Britanie. Serviciul de securitate al lui Kell arunca o umbră de îndoială asupra Verei, dar Stephenson vedea experienţa ei germană ca pe un avantaj. Acesta venea adesea la Bucureşti. În spatele unui paravan format din activităţi comerciale, el încerca să-şi dea seama care va fi poziţia României în următorul război mondial, despre care îi spusese Verei că era „inevitabil, ca reluare a anteriorului”. Era interesat de ambasadorul german în România, contele Friedrich Werner von der Schulenburg, un saxon înalt şi elegant, cu păr argintiu, de aproximativ 55 de ani, evident plictisit de pălăvrăgeala bucureşteană. Femeile drăguţe îl readuceau la viaţă.

Stephenson îl vedea pe Schulenburg loial preşedintelui Reich-ului, Mareşalul Paul von Hindenburg, un bărbat de bun-simţ care n-a luat nazismul în serios. Stephenson îşi cîştigase porecla de Billy Boxerul ajungînd campion la box la categoria uşoară în cadrul forţelor aliate şi era un om agil. Se opunea celor din Anglia care luau partea Germaniei ca victimă a termenilor de pace incorecţi

dictaţi de învingătorii din ultimul război. Era de acord că Ministerul de Externe german avea cele mai înalte standarde de diplomaţie şi, la o petrecere obişnuită de la ambasadă, i-a prezentat-o pe Vera contelui von der Schulenburg.

În mod previzibil, ambasadorul s-a însufleţit. Frumuseţea şi inteligenţa ei erau o combinaţie ameţitoare. A vorbit despre o renaştere culturală a Berlinului. Vera a întrebat cum ar putea dura aşa ceva, cînd naziştii acumulau putere în rîndul veteranilor de război şomeri şi apelau la un rasism primitiv. Schulenburg i-a numit pe nazişti *ignobile vulgus* conduşi de un nebun care vorbea frenetic despre un imperiu gotic şi despre expedierea germanilor de rasă pură prin porturile româneşti în „teritoriul locuibil" din Crimeea. L-a blamat pe Hitler drept spion politic care se infiltrase în comanda militară în timpul Revoltei Spartacus din 1918, trădase Partidul Muncitorilor din Germania în avantajul stăpînilor lui conservatori care îl plăteau şi îl rebotezase drept Partidul Naţional-Socialist sau nazist.

Vera a avut şansa de a-l evalua pe Schulenburg la un bal de iarnă de la Castelul Peleş. I-a spus că acesta era ridiculizat pentru copleşitoarea mostră de prost-gust de care dădea dovadă. Pasagerii din Orient Express urcaţi la Paris spre Bucureşti, în timpul călătoriei inaugurale din 1883 a acestuia, sosiseră exact cînd regele Carol I punea ceremonios ultima cărămidă la locul ei, pentru a sărbători terminarea castelului. „Străinii", a spus Vera, „luaseră asta în rîs, considerînd-o încă o încercare de a maimuţări curtea regală engleză". Schulenburg a rîs.

Vera a dansat toată seara cu ambasadorul. Nu şi-ar fi putut imagina rolul pe care el avea să-l joace în unele misiuni secrete şi nici rolul Orient Express-ului. Contelui îi plăceau abilitatea ei de a da replici isteţe şi faptul că folosea maxime demne de grecii bizantini. Prietenia lor a înflorit. El o ducea în mici restaurante, departe de palavragiii obositori, şi i-a mărturisit că este îndrăgostit de ea. Vera a încurajat pasiunea acestui bărbat cu 33 de ani mai în vîrstă decît ea. Ea avea doar 23 de ani.

Raportîndu-i lui Bill Stephenson, i-a spus că motivul pentru care Schulenburg suporta plictiseala din Bucureştiul izolat era acela că îl vedea drept o fereastră spre Rusia. Era obsedat de avertismentul emis de idolul său, Otto von Bismarck: „Evitaţi războiul cu Rusia cu orice preţ". Bismarck atacase Biserica Catolică pentru că aceasta îi demonizase pe evrei. Potrivit lui, cultura impulsionată de evrei făcea din Germania centrul realizărilor intelectuale, iar asta avea să pună capăt anilor siniştri de după 1743, cînd evreii puteau intra în Berlin doar printr-o poartă rezervată lor şi vacilor. Cînd a auzit asta, Vera s-a cutremurat. I-a amintit lui Schulenburg că Bismarck înfiinţase un ziar naţionalist prusac în 1848, acelaşi an în care Karl Marx îşi înfiinţase ziarul său de propagandă pe Rinul german. Acum naţionalismul german cerea ordine, iar Uniunea Sovietică urmărea puterea mondială.

Cînd s-a întîlnit din nou cu ambasadorul, acesta i-a spus că Stalin nu avea nici o putere militară reală.

— Acesta este motivul pentru care Stalin reînarmează Germania? a întrebat Vera.

Stephenson şi-a amintit mai tîrziu că Vera începuse să zdruncine mulţumirea de sine înfumurată a ambasadorului. Schulenburg o numea pe Vera trandafirul lui văratic englez. Ea îl lăsa să creadă că mama ei provenea dintr-o familie de hangii din Sussex. Era adevărat că mama ei îl părăsise pe Max,

care era foarte bolnav, pentru a trăi în Sussex. Presupunînd că Vera e practic englezoaică, Schulenburg susţinea că în Anglia, ca şi în Germania, era nevoie de o disciplină solidă pentru a-l înfrîna pe Stalin. Bolşevicii voiau ordine fără moderaţie; Bismarck voise un imperiu care să impună o ordine cu moderaţie.

— Era ordinea imperială a lui Bismarck diferită de ambiţiile lui Stalin?

— Da! a răspuns ambasadorul. Bismarck voia să impună o ordine pangermană benignă asupra raselor inferioare ale Europei.

Să impună ordinea? Rase inferioare? Cuvintele au declanşat alarma. Vera se întreba dacă acest rasism ordonat îl impresiona cu adevărat pe acest ambasador, care spunea că nu e de acord cu rasismul nazist. El devenise fereastra ei către Berlin, aşa cum Bucureştiul era fereastra lui către Moscova. Oare el ştia asta? Oare îi oferea informaţii, aşteptîndu-se ca ele să ajungă la alţii din Anglia?

Cu doi ani înaintea transferului contelui von der Schulenburg la Moscova, Vera i-a vorbit despre îndoielile pe care le avea lui Gardyne de Chastelaine, care încerca atunci să-şi dea seama cum ar fi putut să fie sabotată aprovizionarea Germaniei cu petrol românesc dacă războiul reizbucnea. El privea cum rivalii intraseră în competiţie pentru a obţine controlul asupra cîmpurilor petrolifere administrate de compania lui britanică, Phoenix Oil. Era la începutul anului 1932. Zece ani mai tîrziu, el şi soţia lui, Marion, aveau să lucreze pentru reţeaua de spionaj a lui Stephenson în al Doilea Război Mondial. Gardyne avea să fie paraşutat înapoi în România, în timp ce Marion lucra în sediul din New York al lui Stephenson.

Stephenson i-a vorbit Verei despre finanţarea fasciştilor români de către germani, pentru a asigura viitoarea aprovizionare cu petrol. Germania fusese cîndva cea mai mare putere industrială din Europa, deoarece avea rezerve mari de cărbune pentru alimentarea motoarelor cu aburi. Un arsenal german nou şi ilegal format din arme moderne necesita petrol. Stephenson nu avea nici o îndoială că „petrolul românesc avea să reaprindă războiul mondial”.

Acesta a vorbit despre Steiny sau despre Charles Proteus Steinmetz, un inginer german evreu, care contribuise la primele lui invenţii. Steiny îl cunoscuse pe Max Rosenberg cînd făcea cercetare la institutul românesc de petrol, care era finanţat în secret de Berlin. Steiny auzise că Max era „ţinut” într-o instituţie medicală izolată. Vera nu era pregătită să discute despre tatăl ei. Orice ar fi spus putea să ajungă la duşmanii antisionişti ai lui Max, care l-ar fi ucis.

Mary Stephenson, graţioasa soţie a lui Bill, l-a însoţit pe acesta cu ocazia vizitelor lui la Bucureşti. Avea o modalitate tulburătoare de a citi cele mai secrete gînduri ale celorlalţi şi cunoştea o reprezentantă sionistă, Hélène Allatini, pe care i-a prezentat-o Verei drept o turistă din Paris. Hélène a spus că naziştii îi făceau pe evrei să fugă prin porturile româneşti pentru a se alătura unei armate secrete care lupta împotriva britanicilor ce deţineau mandatul de conducere a Ligii Naţiunilor în Palestina. Asta dădea o nouă dimensiune prezenţei unui ambasador german de rang atît de înalt la Bucureşti. Hélène venise acolo să-l avertizeze pe Max. Dar Vera îl lăsase pe Max pe patul de moarte. Nu se mai putea face nimic pentru a-l ţine în viaţă, iar cei care împărtăşeau dragostea lui faţă de cauza sionistă stăteau deoparte, pentru a-i împiedica pe fasciştii locali să ghicească relaţiile lui. Max era în

comă profundă, cu o infecţie respiratorie gravă, şi insistase să nu fie vizitat de nimeni.

Vera îl înţelegea prea bine pe tatăl ei. Sub toată bonomia lui se ascundea de fapt un om foarte dur: şi asta pentru că nu exista nici o altă modalitate de a supravieţui. A sfătuit-o să nu permită ca iubirea ei pentru el să-i distragă atenţia. Şi ea trebuia să aibă intimitatea ei. Întîlnirile cu Schulenburg din centrul Bucureştiului i-ar fi adus eticheta de curvă. Curtezanele însărcinate erau încă victime ale „crimelor de onoare", pentru salvarea reputaţiei amanţilor bogaţi. Originea evreiască a Verei o făcea şi mai vulnerabilă. Mai tîrziu, Vera îşi amintea: „Cuplurile mergeau cu maşina la ţară – era permis să faci dragoste dacă asta nu speria caii". Doar cei din clasa superioară aveau maşini. Schulenburg conducea o maşină a ambasadei, fără şofer, şi spunea personalului său că voia să nu atragă atenţia în timp ce inspecta graniţele. O lua pe Vera din locuri indicate prin numere scrise cu creionul care indicau ora, data şi locul. Codurile erau mîzgălite pe bucăţele de hîrtie ascunse la clubul de hipism, unde erau membri amîndoi. Ambasadorul o ducea pe Vera în călătorii lungi pe drumuri cu serpentine strînse, în timp ce ea continua să-l întrebe despre influenţa nazistă. El dădea vina pe instigatorii care profitau de disperarea soldaţilor şomeri din Germania: aceştia ar fi trebuit să se înroleze cu ajutorul generalului Paul von Lettow-Vorbeck. Acesta fusese coleg cu ambasadorul şi condusese, în timpul Primului Război Mondial, un război de gherilă în Africa de Est germană. Era considerat un erou atît în Germania, cît şi în Marea Britanie, unde ar cîştiga simpatie autentică faţă de veteranii germani prin încercarea de a corecta nişte condiţii groaznice: în Germania, 20% din copii se năşteau morţi şi 40% mureau în mai puţin de o lună, din cauză că solicitările de alimente şi medicamente de bază erau respinse de învingători. Lettow-Vorbeck era admirat de Winston Churchill, care experimentase pe viu războiul de gherilă din Africa şi ştia că Lettow-Vorbeck cîştigase de fapt războiul său în momentul în care Germania se preda în Europa. Acum Hitler le promitea acestor veterani „un război al poporului". Schulenburg a citat un mesaj celebru al lui Churchill cînd acesta a devenit secretar de stat în Ministerul de Război, în 1919: „Războaiele popoarelor vor fi mai groaznice decît războaiele regilor".

Vera a discutat despre toate acestea cu Stephenson, care a spus că Churchill, chiar dacă nu avea nici o funcţie guvernamentală, voia ca Lettow-Vorbeck să devină ambasador la Londra, pentru a contribui la evitarea unui nou război. Stephenson a notat o adresă londoneză privată la care Vera putea să trimită scrisori cu informaţii. El spunea că poşta este un mijloc sigur de comunicare. Legaţia britanică trimitea rapoarte de rutină cu ajutorul unei serviete diplomatice legate de un Mesager al Regelui[1*]. Informaţiile sensibile erau trimise prin telegramă către CX, pentru şeful Secret Intelligence Service sau către CXG, pentru ofiţeri SIS inferiori: traficul era interceptat de Biroul pentru Cifruri din Berlin. Codul deschis în scrisori banale era cea mai bună modalitate de a transmite informaţiile sensibile. Schulenburg îi putea scrie în modul acesta dacă Vera se muta la Londra, unde Stephenson voia ca ea să lucreze în biroul lui din St. James.

Bill Stephenson, născut în 1896, era cu 12 ani mai bătrîn decît Vera. El şi Mary nu aveau copii şi o tratau pe ea ca pe o fiică. Considerau că este de încredere: ea ştia că soarta evreilor depindea de apărarea întregii umanităţi de noile dictaturi. În Berlin, diplomaţii, care se întîlneau mai mult la cocktailuri, culegeau informaţii utile foarte rar. Schulenburg era o sursă de informaţii extraordinară.

Vera trebuia să amîne orice relocare permanentă la Londra. Bill, aşa cum îi spunea deja Vera, a transmis o mică bîrfă: „Familia regală britanică consideră că Stalin este diavolul şi crede că Hitler este omul care să i se poate opune”.

Vera a repetat acest lucru următoarea dată cînd a urcat în maşina ambasadei, iar Schulenburg, tulburat, a căzut pe gînduri. Ea stătea nemişcată, un truc de care nu s-a debarasat niciodată, în timp ce el părea să rumege povestea. Apoi el a rîs. Atîtea paradoxuri! Fusese tulburat deoarece era chemat la Berlin pentru o informare asupra discuţiilor pe care ar fi putut să le poarte cu oamenii lui Stalin la Moscova.

Era vremea recoltei. Era o senzaţie foarte intensă pe care o provoca mersul cu maşina pe drumurile de pămînt dintre cîmpurile cu cereale coapte, pe lîngă colibe din lemn la care atîrnau fructe şi legume de acoperişurile boltite şi lîngă care ţigăncile vindeau vrăbii şi covoare turceşti. Iarna dintre 1932 şi 1933 se apropia. Vera şi-a amintit momentele intime din copilărie dintre ea şi tatăl ei în acest anotimp şi a spus impulsiv că înainte ea credea că adulţii sînt în general prea bătrîni ca să guverneze înţelept. Energiile diabolice ale oamenilor maturi ar trebui revărsate în activităţi complet epuizante, care nu le-ar mai lăsa timp să poarte războaie.

Schulenburg a oprit maşina ca să adulmece mirosul frunzelor umede căzute în ploaia blîndă de toamnă şi a spus trist că şi el avea un vis în copilărie, acela de a-i împiedica pe adulţi să se amestece în vieţile oamenilor. Tînjea să redevină copilul care fusese.

— Vei rămîne mereu un copil în inima ta, i-a spus ea rîzînd.

— Ăsta va fi motivul morţii mele, a răspuns el.

După o săptămînă în Berlin, el s-a întors arătînd de parcă ar fi simţit deja laţul călăului în jurul gîtului. Se aşteptase să discute despre însărcinarea lui la Moscova. Însă mai întîi fusese chestionat în legătură cu o evreică pe nume Rosenberg de agenţi ai unui departament aproape uitat, Referat Deutschland, înfiinţat iniţial pentru a-i informa pe politicieni în legătură cu politica externă. Acesta era condus de un ofiţer tînăr, care la început refuzase o solicitare a naziştilor să îşi spioneze colegii. Nişte bătăuşi l-au luat cu ei pe acest tînăr, care a revenit vindecat de orice idei de modă veche despre loialitatea faţă de prieteni. Agenţii nazişti ocupau noi sedii conduse de Joachim von Ribbentrop, un negustor de vinuri pretenţios, care adăugase numelui său un „von” onorific. Acesta nu era pregătit să îi înfrunte direct pe vechii aristocraţi de la Ministerul de Externe, dar plănuia să devină consilierul lui Hitler pentru Afaceri Externe. Avea să facă asta asumîndu-şi meritele pentru cea mai mare lovitură diplomatică, un acord de pace nazisto-sovietic care avea să fie pus la punct de Schulenburg.

Vera era nedumerită de aparenta nefericire a ambasadorului. Nu pace cu Rusia voise Schulenburg? Moment la care Schulenburg a aruncat o bombă: „Stalin”, a spus el, „producea pentru Germania arme interzise de Tratatul de la Versailles”. Armata Uniunii Sovietice nu era deloc pregătită de un război pe scară mare, dar ea furniza Germaniei unele dotări secrete: o şcoală de tancuri, o şcoală de zbor, laboratoare pentru războiul cu arme chimice, o fabrică de bombardiere în picaj, toate pentru a construi un bastion nazist împotriva Americii şi a Marii Britanii. Acesta era tipul de pace care prefigura războiul ce avea să vină.

Vera a spus că în Londra existau oameni care l-ar putea ajuta pe Schulenburg şi alţi patrioţi germani adevăraţi să împiedice asta. Contele ştia că ea are dreptate: avea propriile lui surse londoneze, inclusiv ambasadorul german, Otto von Bismarck, nepotul marelui om. Tînărul Bismarck vorbise în secret cu Churchill despre salvarea parlamentului democratic al Republicii de la Weimar de după 1919. Dar Hitler o proclamase că este o republică evreiască, iar Churchill a considerat că nu mai există o opoziţie antinazistă care să merite efortul. Bismarck a pledat că Hitler încă era doar un lider al unei găşti. Churchill a răspuns sfîrşit cu versurile lui Rudyard Kipling: „Aceasta este trista poveste/ Spusă cînd soarele stă să apună/ Iar maimuţele se plimbă împreună/ Ţinîndu-se reciproc de coadă".

Schulenburg i-a reamintit Verei că prim-ministrul francez Georges Clemenceau spunea, comentînd profetic la sfîrşitul discuţiilor de pace de la Versailles din 1919: „Mi se pare că aud un copil plîngînd". Douăzeci de ani mai tîrziu, în 1939, copilul ar fi fost suficient de mare ca să lupte în alt război.

Vera a întrebat de ce nu puteau germanii buni să acţioneze pe cont propriu.

Contele a spus că berlinezii întrebau: „De ce Marea Britanie întîrzie atît de mult să ne ajute?" Industriaşii şi bancherii germani se temeau de clasele muncitoare roşii şi finanţau găştile lui Hitler să-l atace pe Willi Münzenberg, Milionarul Roşu din Berlin, agentul de presă al comunismului internaţional. Nu îi spusese Vera că aceeaşi teamă faţă de Ameninţarea Roşie din Marea Britanie influenţa şi familia regală? Churchill fusese huiduit în Parlament cînd citase din Biblia evreiască: „Iată cum apare un mic nor din mare, precum mîna unui om".

„Berlinezii adevăraţi", a spus ambasadorul, „admirau aristocraţia engleză şi purtau monocluri, cravate albe şi fracuri în timp ce toastau pentru Kaiserul aflat în exil". Toastul spunea aşa: „Pentru Maiestatea Sa – uraa! Ssst! Uraaa! Nu, mai încet – uraaa!". Precauţia îi făcea să coboare vocilor lor, după ce Edward, Prinţ de Wales şi viitor rege-împărat, spusese că tratatul de pace de la Versailles rearanjase frontierele în aşa fel încît unele aşezări germane să cadă sub stăpînirea „slavilor barbari" şi a unei tiranii ruse care să se întindă de la Baltică pînă la Pacific.

Ambasadorul a încurajat-o pe Vera să se mute la Londra. Ea era singura persoană în care putea să aibă încredere de cealaltă parte a faliei anglo-germane tot mai mari. Poate că mai tîrziu ea putea să viziteze Berlinul, acum că revenise la viaţă ca centru internaţional? Schulenburg i-a dat numele şi adresele unor prieteni de încredere. Unii erau nobili ruşi exilaţi din Moscova, care munceau în unghere obscure ale administraţiei orăşeneşti a Berlinului. Ea trebuia să vorbească cu unul dintre colegii lui Schulenburg, care se interesase în privinţa lui Hitler după război. Pe cînd era un caporal de 29 de ani într-un spital militar, Hitler strigase că relatarea despre capitularea Germaniei era „bîrfa perversă a unor tineri evrei depravaţi sexual dintr-un spital de gonoreici". Un psihiatru militar scrisese într-o notiţă confidenţială că motivul orbirii lui Hitler era isteria, dar, pentru a-l calma pe caporal, l-a asigurat că era un supra-om şi că avea să vadă din nou. Lui Hitler i-a revenit vederea. El a considerat acesta un semn că era marele lider destinat să împlinească visul Cavalerilor Teutoni de a impune ordinea de la Marea Baltică la Marea Neagră.

În timpul uneia dintre ultimele lor călătorii cu maşina, Schulenburg a spus că voia ca prietenii

Verei din Londra să înţeleagă de ce mulţi oameni asemenea lui erau germani loiali. Învingătorii din ultimul război îşi urmăriseră propriile interese. Declaraţia Balfour din Marea Britanie promitea evreilor un cămin naţional în Palestina pentru a cîştiga sprijinul evreiesc în vreme de război, dar cu o clauză: „Nu se va face nimic ce ar putea prejudicia drepturile civile şi religioase ale comunităţilor nonevreieşti existente în Palestina". Astfel de capcane erau pretutindeni. Hitler manifestase un geniu nebun în a le identifica. „Hitler", a spus Schulenburg, „predică o religie ariană de ură pură faţă de sub-oameni. Germania are nevoie de ajutor din afară, altfel acest maniac ne va duce în iad".

În ianuarie 1933, Hitler a fost numit cancelar al Reich-ului după multe manevre. Republica germană a fost predată omului hotărît să o distrugă, deşi un politician nesăbuit care transformase oportunismul într-o formă de artă, Franz von Papen, declarase: „Acum l-am prins [pe Hitler]". Ribbentrop, cîrtiţa lui Hitler de la Afacerile Externe, a pregătit misiunea lui Schulenburg de la Moscova retrăgîndu-l pe acesta din Bucureşti.

Prin intermediul lui Schulenburg, Vera învăţase să evalueze posibili inamici, să memoreze detalii şi să se detaşeze de sentimentele personale. Vocea ei nu a tremurat deloc cînd i-a spus mai tîrziu lui Mary Stephenson:

— Ambasadorul speră să salveze tot ce se mai poate salva din ţara pe care a iubit-o în tinereţe.

Maşinilor de ambasadă din străinătate li se ordona să arboreze fanioane naziste. Înaintea ultimei călătorii frenetice cu maşina a Verei împreună cu Schulenburg, ea i-a spus că nu ar putea să călătorească niciodată cu astfel de însemne.

— Cînd călătoreşti cu mine nu e nici o svastică arborată! a răspuns Schulenburg.

Acestea păreau să fie ultimele cuvinte pe care el avea să i le mai spună vreodată, în afară de vorbele afectuoase pe care Vera le-a ţinut pentru ea.

— Cel puţin aşa am crezut, că erau ultimele lui cuvinte, a spus ea mai tîrziu. Cît de tare mă înşelam!

Spre sfîrşitul anului 1933, la îndemnul lui Billy Stephenson, Vera s-a mutat la Londra. În timp ce inspecta oţelăriile germane pentru compania lui, Pressed Steel, Stephenson a fost alarmat de ceea ce el considera a fi pregătiri accelerate de război şi voia ca Vera să nu mai fie în pericol. Aceasta a primit un decupaj îngălbenit din revista londoneză *New Statesman*. În el, romancierul D.H. Lawrence scrisese din Germania, în octombrie 1924: „Influenţe invizibile vin dinspre îndepărtarea Germaniei de Europa creştină civilizată, înspre polaritatea sălbatică a ţinutului tătarilor [...]. Noaptea simţi cum lucruri stranii se mişcă în întuneric".

1*. „King's Messenger" în original – angajaţi din corpul diplomatic britanic care transportă documente secrete şi acte importante la ambasadele britanice din toată lumea (n. tr.).

2

Prieteni Comuni *versus* Oameni Vinovaţi

„Serviciile secrete aranjează rapoartele în aşa fel încît să se potrivească politicii”, o avertizase Max Rosenberg pe Vera înainte să moară. El cunoştea metodele agenţiilor de informaţii din fiecare secol şi din fiecare ţară. „Minciuni despre tine pot supura în dosare închise.”

Max îi ajutase pe agenţii britanici cu informaţii despre Garda de Fier fascistă, dar nu avea încredere în şefii spionilor de la Whitehall. Nu exista nici o modalitate de a corecta dosarele lor despre un cetăţean privat. O sfătuise pe Vera: „Trebuie să devii o englezoaică evlavioasă şi o Bright Young Thing[1*]”.

În Londra, bancherii români şi-au exprimat surprinderea faţă de „eliminarea discretă” a cenuşii lui Max. Unii spuneau că soţia lui îl abandonase pentru a trăi în Sussex sub numele de fată Hilda Atkins. Bill Stephenson a sfătuit-o pe Vera să nu vorbească niciodată despre trecutul ei în familia Rosenberg. În România, interogatorii Gărzii de Fier pretindeau că ştiu totul despre un prizonier, iar pentru a scăpa de alte torturi, un prizonier putea să rostească numele de familie al Verei. Garda de Fier lucra îndeaproape împreună cu compilatorii germani de dosare despre evrei.

Stephenson era pregătit mental pentru următoarea rundă a războiului cu Germania. Între timp, el purta un război ascuns împotriva decidenţilor britanici nerăbdători să îl împace pe Hitler. El îi numea Oamenii Vinovaţi.

— Acesta este bastionul lor, i-a spus el Verei într-o zi de vară din 1934, în timp ce o conducea prin partea centrală a Londrei cunoscută drept Whitehall.

S-au plimbat de la Westminster Abbey la Mall, de la Palatul Buckingham la statuia amiralului Nelson din Trafalgar Square, trecînd pe lîngă iazurile cu raţe sălbatice din parcul St. James. I-a arătat Verei White’s Club, vizuina comunităţii serviciilor secrete, „acolo unde evreii nu sînt niciodată bine-veniţi”. „Ca femeie”, a spus el, „poţi privi aceste cluburi din exterior. Doar bărbaţii sînt primiţi înăuntru. Femeile au rolul de a împinge servante cu ceai şi de a bate la maşina de scris. Acestea sînt cercurile dominante, clasa conducătoare. Regele George al V-lea nu i-a acordat azil vărului său, ţarul Rusiei, deoarece asta ar fi putut să aducă revoluţia aici, şi l-a lăsat să fie executat de bolşevici. Prinţul de Wales vede Germania reînarmată ca o barieră împotriva lui Stalin, iar rasismul nazist înrudit cu atitudinea faţă de rasele inferioare din coloniile britanice”.

Stephenson a prezentat-o „Prietenilor Noştri Comuni”. Riscînd arestarea în virtutea legilor draconice ale secretului de stat, Prietenii Comuni dezvăluiau prin intermediul lui Churchill, care era

un paria politic, dar care se făcea totuşi auzit, realităţi despre neglijarea mecanismelor britanice de apărare. Unii dintre Prietenii Comuni o cunoscuseră pe Vera în Bucureşti.

Max investise ce mai rămăsese din capitalul lui în „City", centrul financiar şi de informaţii globale al Londrei. Banii lui îi asigurau mamei Verei confortul. Nici unul dintre vecini nu ştia că ea e evreică cînd Vera s-a dus să o viziteze în Winchelsea. Dispunerea oraşului de coastă rămăsese ca pe vremea cuceritorilor normanzi. Monumente comemorative aminteau de secole trecute, cînd Canalul era traversat de valuri de invadatori de pe continent. Indiferenţi la evenimentele din Europa, oamenii din oraş spuneau că aşa ceva nu avea să se mai întîmple niciodată.

Dar în rîndul Prietenilor Noştri Comuni, Vera a auzit multe voci îngrijorate de sistemul cu partid unic al Germaniei. În 1934, Hitler avea deja puterea de a deschide lagăre pe care să le umple Gestapo-ul. În Hamburg, agenţii roşii vorbeau cu cămăşile brune ale lui Hitler la telefon ca să plănuiască lupta de stradă de a doua zi. Fiecare tabără spera să cîştige puterea prin intermediul prăbuşirii ordinii civice. Winchelsea era la cîteva minute de zbor de Hamburg, la Marea Nordului, dar rămînea într-o ignoranţă binecuvîntată în privinţa acestor evenimente. Ziarele din Londra reduceau ştirile externe la cîteva rînduri de pe ultimele pagini şi ofereau mai mult spaţiu cooperării armate nipono-britanice împotriva sindicatelor comerciale chineze şi a muncitorilor grevişti din Shanghai.

În societatea înaltă, Vera îi măgulea pe bărbaţii tineri cu întrebări despre ei şi devia abil întrebările lor despre ea. În copilărie fusese remarcată pentru părul ei blond deschis. Acum era brunetă. „A rămas pentru totdeauna negru sclipitor", îşi amintea proeminenta artistă londoneză Elena Gaussen Marks, care a pictat mai tîrziu portretul Verei. „O astfel de schimbare e firească la unele fete cînd îmbătrînesc. Trecerea de la blondă la brunetă a fost una norocoasă, ca paravan pentru munca ei viitoare."[1]

Avînd acum în jur de 25 de ani, Vera a fost atrasă de Mary Stephenson în societatea din West End. Debutantele în societate petreceau frenetic în timp ce aşteptau să fie prezentate la curte, ignorînd arderea cărţilor scrise de evrei şi nonnazişti în Germania şi atrocităţile ce s-au petrecut ulterior. „Această indiferenţă a şocat-o pe Vera", îşi amintea Mary. „Ze'ev Jabotinski îi îndemna pe evrei să evacueze Europa. Anglia era considerată singura bază viabilă pentru o rezistenţă clandestină faţă de tiranie. Dar indignarea publică necesară lipsea."

Sezonul londonez pentru o clasă privilegiată de mici dimensiuni dura de la începutul lunii mai pînă la sfîrşitul lui iulie. Petrecerile nu se mai terminau: dans de patru ori în timpul săptămînii, încă un dans vineri seara. Bărbaţii tineri şi debutantele în societate de 18 ani fugeau în weekenduri la casele de la ţară. Ciorapii erau din mătase în Londra şi din bumbac la ţară. Rochiile veneau de la Molyneux din Paris, pălăriile de la Madame Rita din Berkeley Square, iar mănuşile pînă la cot din piele albă de căprioară din Bond Street. Includerea pe cele mai bune liste de invitaţi era obiectivul suprem pentru multe dintre aceste tinere de viitor.

Mary privea cu curiozitatea unei americance învăţate să preţuiască munca serioasă. Averea familiei provenea din cîmpurile de tutun din Tennessee. Îl întîlnise pe Bill Stephenson pe un vas transatlantic, iar la puţin timp după aceea, pe 31 august 1924, ediţia de duminică a *New York Times* publica fotografia cuplului, cu legenda „Americancă se căsătoreşte cu om de ştiinţă canadian". Un

deceniu mai tîrziu, familia Stephenson îi împrumuta Verei unul dintre apartamentele ei din Londra, unde erau trimise scrisorile din Berlin ale contelui Friedrich Werner von der Schulenburg, care se semna precaut „Bătrînul Fritz”. Plicurile erau adresate domnişoarei French Simmons, numele de fată al lui Mary. O scrisoare povestea despre cum se împăuna Hitler pe scena Bisericii Garnizoanei din Potsdam, simbol al corpului de ofiţeri prusac. Hitler încerca să intre în graţiile armatei, singurul segment organizat al societăţii care încă nu acceptase nazificarea. Ofiţeri superiori de stat-major care i se opuneau lui Hitler încă aşteptau ajutor din partea Marii Britanii. Unii erau cumpăraţi cu oferte de promovare rapidă. Un as al pilotajului din vremea războiului, Hermann Göring, şi-a vîndut loialitatea, ca prim-ministru al Prusiei, în schimbul unei părţi din drepturile de autor imense pentru scrierile lui Hitler despre Noua Ordine.

Schulenburg a fost numit ambasador german în Uniunea Sovietică la sfîrşitul anului 1934, cu instrucţiuni de a-l convinge pe Stalin că nu era nimic personal în propaganda nazistă care eticheta opoziţia germană drept comunistă: era doar politică de partid locală. Vera credea că Marea Minciună era deja o armă în afacerile externe, dar servea nevoii lui Schulenburg de a evita războiul ruso-german. Scrisorile lui din Moscova erau retrimise în Kensington Palace Gardens Terrace nr. 5, acum dată ca ultimă reşedinţă a Verei, un paravan. Ambasadorul scria în cod deschis. Răspunsurile Verei nu dezvăluiau prea multe. Vechiul ei amant putea fi sub controlul serviciilor de informaţii germane.

Vera a devenit secretară şi traducătoare în compania lui Stephenson Pressed Steel, care producea nouă din zece caroserii pentru automobilele britanice. Asta îi oferea lui Stephenson pretextul pentru a inspecta oţelăriile germane. El controla alte 20 de companii în întreaga Europă, ceea ce îi permitea să extragă informaţii utile pentru Churchill. Era cunoscut în Germania pentru un avion produs în una dintre fabricile lui, care cîştigase cursa aeriană la King’s Cup în 1934. Curiozitatea Berlinului se manifesta prin atitudinea prietenoasă a aviatorilor germani. Stephenson găsea asta paradoxal, de vreme ce ministrul britanic al Aviaţiei nu manifesta nici un fel de interes. Făcuse experimente cu telegrafia fără fir şi, încă din 1924, a inventat un dispozitiv care transmitea imagini prin unde radio, în acelaşi timp în care Germania scotea pe piaţă o maşină criptografică comercială care a devenit ulterior ultrasecreta Enigma a Biroului pentru Cifruri din Berlin, punînd la încercare cele mai strălucite minţi din rîndul spărgătorilor de coduri britanici ULTRA. Frank Whittle, ofiţer al Royal Air Force, nu a primit sprijinul RAF pentru un motor cu reacţie inventat de el şi a apelat la Stephenson. „Ştia cum să lege lucrurile pentru a le face să funcţioneze în moduri neaşteptate”, a spus Whittle. „Îi ajuta pe cei al căror accent de clasă muncitoare îi împiedica să treacă de snobii de la Whitehall.”[2]

Vera i-a cunoscut pe cei care credeau în dreptul ereditar al persoanelor de rang înalt de a conduce. Dacă Hitler domnea pe continent, argumentau ei, Marea Britanie avea să fie liberă să îşi protejeze de comunism coloniile din Orientul Mijlociu şi din Asia. Lordul Londonderry susţinea această viziune. Numit ministru britanic al Aviaţiei în 1933, în acelaşi timp în care Hitler devenea cancelar al Reich-ului, Londonderry vedea de asemenea avantaje comerciale ce puteau reieşi din relaţiile strînse cu liderii nazişti. Îi amintea Verei de finanţiştii germani care îl duceau pe Hitler la manifestaţii de partid cu un avion în urma căruia flutura un banner pe care scria HITLER PESTE GERMANIA. Vera credea

că Londonderry ar fi fost bucuros să facă să fluture încă un banner, pe care să scrie HITLER PESTE MAREA BRITANIE[3]. Presa britanică ignorase preluarea puterii totale de către Hitler pe 30 ianuarie 1933, cu o singură excepţie. *Daily Express* publicase un titlu din care reieşea că au înţeles complet greşit ştirea: „Hitler îndepărtat de la putere”. Editorilor nu părea să le pese, într-un sens sau în altul.

Vera a învăţat regula pe care mai tîrziu avea să le-o inculce agenţilor: „Te poţi pregăti pentru surprize în altă ţară, dar tot vei fi luat prin surprindere cînd ajungi acolo”. La legaţia britanică din Bucureşti, ea cercetase rapoarte de situaţie bine informate, care nu o pregătiseră niciodată pentru decizia proprietarilor de ziare din Londra de a ignora articolele propriilor lor corespondenţi la Berlin despre legalizarea asasinărilor bebeluşilor imperfecţi, despre testele pentru arieni albi de rasă pură şi despre etichetarea celorlalţi drept „sub-oameni”. Extinderea lagărelor de concentrare nu merita menţionată.

Stephenson i-a explicat: „Proprietarii de ziare tînjesc după locuri în Camera Lorzilor şi fac pe plac unui guvern care nu vrea să citească nimic neplăcut despre nazişti”. Vera mai avea încă multe de învăţat, dar Stephenson era impresionat de memoria ei fenomenală, de faptul că stăpînea mai multe limbi străine, de abilitatea ei de a-i face pe ceilalţi să vorbească. Cel mai bun lucru dintre toate era că ea înţelegea nevoia unei acţiuni neconvenţionale.

Stephenson a trimis-o să exploreze o Anglie care părea speriată de un nou război şi speriată să-l prevină. „Liderii stau în calea monstrului şi bat darabana din degete”, spunea el, „asemenea iepurilor care încremenesc în lumina farurilor unui camion, dîndu-şi urechile pe spate în loc să fugă”. Săracii din East End-ul londonez, care aflau ştirile la telefonul fără fir, nu aveau unde să fugă. Supravieţuitorii pogromurilor împotriva evreilor ruşi speculau în legătură cu bombardierele asamblate în Rusia pentru forţele aeriene germane, care aveau să ţintească mai tîrziu docurile din East End: „docurile” manipulau transporturile de peste mări, fără de care Marea Britanie ar fi fost înfometată. Locuitorii prost plătiţi din East End erau mai greu de păcălit decît comercianţii din City. Veteranii mutilaţi ai ultimului război cerşeau mîncare, cu medaliile deja vîndute. Sindicatele erau analizate de serviciul de securitate internă, MI5, sub suspiciunea de simpatii comuniste. *Daily Worker* numea Rusia sovietică singura rază de speranţă pentru muncitorii care trăiau în mizeria din East End.

În ansamblu, locuitorii din East End simţeau cum se apropie reluarea a ceea ce ei numeau Marele Război din 1914-1918, Războiul Care Să Pună Capăt Tuturor Războaielor. Dar mulţi se opuneau îndîrjiţi îndemnelor la război. Vera asocia aceste sentimente antirăzboi cu cele ale muncitorilor germani, păcăliţi să creadă că legea şi ordinea aveau să pună capăt sărăciei îngrozitoare de după ultimul conflict. În cursurile la seral din East End ale Asociaţiei pentru Educaţia Muncitorilor se preda modul în care nebuniile imperiale duceau la război. Un manual începea aşa: „Austria a declarat război Serbiei pe 28 iulie 1914. Patru zile mai tîrziu, Germania a declarat război Rusiei, şi astfel s-a creat un Front de Est care se întindea de la Baltică la Marea Neagră. Pe 4 august, Germania a declarat război Franţei şi Marii Britanii. Frontul de Vest a devenit un obstacol format din tranşee noroioase, de la Marea Nordului la Alpi. Nouă milioane şi jumătate de oameni au devenit victime ale luptelor”. Vera a ajuns să-i admire pe aceşti locuitori duri ai East End-ului. Unii erau hoţi care se mîndreau că folosesc

inventivitatea în locul brutalităţii. Alţii erau inspectori de asigurări modeşti, care cunoşteau punctele slabe ale fabricilor ai căror proprietari stîrneau incendii pentru a evita falimentul. Mulţi locuitori din East End vorbeau limbi continentale. Comunităţile lor erau întreţesute cu viaţa străzii. Ei aveau să constituie un rezervor de talent pentru operaţiunile de rezistenţă antinazistă. Erau luptători de stradă înnăscuţi, educaţi într-o lume a claselor inferioare.

West End-ul aparţinea complet clasei superioare. Vera a auzit de reacţia întîrziată a acesteia faţă de masacrarea a 23 de evrei în Palestina, în august 1929, de către arabi înarmaţi cu topoare. „Nu-mi pot da seama de ce evreii fac atîta caz pentru cîteva zeci de oameni de-ai lor”, a citat-o Chaim Weizmann, viitorul prim-preşedinte al Israelului, pe Beatrice, soţia secretarului colonial britanic Sidney Webb, Lord Passfield. Weizmann, care trăia în Anglia, a protestat împotriva „insensibilităţii, indiferenţei şi ostilităţii acesteia”.

Vera a descoperit tineri care nu erau insensibili, chiar dacă mergeau la petreceri elegante. Unul dintre ei era un aviator al Royal Navy a cărui poreclă era Stringbag[2*], care era de asemenea porecla pentru Fairey Swordfish, un bambardier-torpilor foarte vechi cu patru aripi care se pliau pentru încărcarea pe portavioane. Acesta spunea că avionul era legat laolaltă cu aţă, asemenea sacoşei unei gospodine. „De aici”, i-a spus el Verei, „numele de Stringbag”.

S-au cunoscut la o petrecere din West End, în 1935. Rochia ei era după ultima modă neovictoriană: mîneci evazate şi metri întregi de cusături, clinuri şi falduri. Îmbrăcămintea cu aspect complicat putea fi scoasă rapid, graţie unor fermoare cu un tip nou de dinţi şi a nasturilor decorativi care mascau capse. Părul ei era tuns scurt şi pieptănat în faţă sub forma unui vîrtej, lipit de frunte şi obraji, cu margini neregulate, imitînd coafura populară răvăşită de vînt de tip parizian.

Mary Stephenson a obţinut invitaţia pentru Vera deoarece acea cină, de la Brook House a lui lady Mountbatten din Park Lane, avea printre invitaţi şi Prieteni Comuni. Edwina Mountbatten era pe jumătate evreică. Nu îl invitase pe tatăl ei antisemit, Wilfred Ashley (Baron Mount Temple din Lee), care aplauda Partidul Nazist pentru că impunea ordinea. „În următorul război”, a declarat el în public, „trebuie să luptăm umăr la umăr cu Germania”.

Modalităţile în care distorsiona el istoria erau atît de scandaloase încît păreau comice. Vera a întrebat de ce le tipărea presa. Ziariştii erau plătiţi să inventeze scandaluri comice? Edwina şi-a ridicat privirea uitîndu-se în gol într-un fel miop. Tocmai fusese ţinta unui ziarist monden: „Societatea zguduită de un scandal teribil”. Soţul ei, tînărul Louis Mountbatten, era înrolat pe o navă de război aflată pe mare. Un ziarist relatase că ea „fusese prinsă în ipostaze compromiţătoare cu un om de culoare”. Acesta era Paul Robeson, actorul şi cîntăreţul care părăsise America pentru a scăpa de prejudecăţile împotriva negrilor. Calomnia a fost trîmbiţată de *People*, un ziar popular de duminică, şi a fost dezminţită ulterior.

— Ziarişti care scriu istoria sub formă de comedie? a repetat Edwina. Winston Churchill scrie despre lucruri departe de a fi comice şi e ridiculizat pentru ele. Dar admiratorii îi tipăresc articolele.

Desmond Morton, care încă purta în inimă un glonţ german din Primul Război Mondial, a adăugat că Churchill luptase cu fermierii buri în Africa şi îi văzuse cum înfrîng puternicele armate imperiale

britanice prin metode neconvenţionale.

— El o să pregătească luptători neconvenţionali, dacă războiul ne va fi impus înainte să obţinem arme moderne.

Morton era directorul Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (IICCID), marginalizat de guvernarea curentă ca unealtă de promovare a războiului. Unii funcţionari civili de rang superior îi trimiteau lui Morton rapoarte despre neajunsurile sistemului de apărare britanic, ştiind că singurul client al acestuia era Churchill.

Stringbag a condus-o pe Vera acasă. Zorii care tocmai se iveau brăzdau cerul. Străzile erau tăcute, aerul era divin. „Era puţin beat şi poetic", i-a spus ea lui Mary mai tîrziu. „A spus că era norocos că poate zbura pe deasupra unei lumi mizerabile. M-am îndrăgostit poate de el, poate de avioanele lui."

Vera a întrebat despre remarcile lui Morton referitoare la buri şi la războiul neconvenţional. Stringbag a răspuns:

— Cel mai puternic imperiu al lumii din anii 1880 a fost bătut de buri fără arme moderne. Nimic nu arăta mai formidabil decît trenurile noastre armate. Nimic nu era mai vulnerabil. Aceste forţe nimicitoare ale noastre au fost deraiate prin aruncarea în aer a podurilor cu cîteva batoane de dinamită. Va trebui să folosim metodele burilor împotriva lui Hitler.

Stringbag era sătul de generalii de stat-major care refuzau modernizarea. Generalul Archibald Montgomery-Massingberd, şef al Statului-Major Imperial, a adus la zi un manual de pregătire a cavaleriei printr-o scurtă adendă despre utilizarea tancurilor, pe care el le numea „cavalerie mecanizată". Adenda manualului său se numea „Cavaleria (mecanizată) şi calul bine crescut". Stringbag a spus că Brigada Cailor Bine Crescuţi nu putea fi condusă decît de cineva cu un nume precum Archibald Montgomery-Massingberd.

În următoarea lui permisie, pilotul a dus-o pe Vera la Simpson, pe Strand. Înaintea prînzului, el a comandat Pimm nr. 1, mărturisind că în marină aceasta era considerată cea mai rapidă modalitate de a seduce o fată. „L-am cam băgat sub masă", i-a spus Vera lui Stephenson, care îşi amintea că „Vera a făcut cu Stringbag o excepţie de la regula ei împotriva complicaţiilor sentimentale. El spunea tot despre mecanismele de apărare antisubmarine de la Scapa Flow, atît de neglijate încît ancorajul era vulnerabil la submarinele U-boot pe care Germania le construia în secret".

Stringbag avea un simţ al umorului macabru. Cînta un cîntec lugubru de popotă: „Se spune că în forţele aeriene/ Aterizarea e în regulă/ Dacă pilotul se ridică şi merge fără ajutor./ Dar în aviaţia marinei/ Perspectivele sînt proaste/ Dacă aterizarea e nereuşită şi pilotul nu ştie să-noate". Această perspectivă neclară pentru piloţii tineri, spunea el, era greşeala amiralilor care nu credeau în portavioane. Serviciul secret al marinei intrase într-o stare latentă. Secret Intelligence Service, aflat sub conducerea Ministerului de Externe, avea un fond secret pentru cetăţenii privaţi care nu urmăreau cîştigul personal cînd culegeau informaţii în străinătate, dar care puteau avea nevoie de bani pentru a întreprinde o investigaţie. Fondul era supus votului unei comisii secrete, pentru a menţine faţada unei proceduri parlamentare corecte. Nu existau nici un fel de beneficii pentru un agent voluntar cu acoperire neoficială (AN). Orice agent AN prins era renegat.

De unde ştia Stringbag asta? Tatăl lui era director în Marconi Company. Ofiţerii radio ai acesteia erau la dispoziţia Directoratului pentru Informaţii al Marinei (NID) pe timp de război. NID nu părea impresionat de producţia de nave de război şi submarine a Germaniei.

— Americanii sînt la fel de orbi, a adăugat el. Şi-au lansat primul portavion, *Ranger*, iar acum legiuitorii din Washington vor să-l dea la fier vechi pentru că întreţinerea lui costă prea mult.

Stringbag a amintit de medicul grec Hipocrate: „«O boală disperată are nevoie de un remediu periculos.» Acestea sînt vremuri disperate. Remediul este periculos. În clipa aceasta, el înseamnă lupta împotriva Oamenilor Vinovaţi”.

Şi l-a citat pe Churchill: „Aceşti împăciuitori hrănesc crocodilul în speranţa că vor fi ultimii care vor fi mîncaţi”[4].

1*. Tînăr de mare perspectivă – poreclă dată de presa britanică din anii 1920 tinerilor aristocraţi boemi şi persoanelor mondene din Londra (n. tr.).

2*. Plasă de aţă sau plasă a cărei gură se strînge cu un şnur (n. tr.).

3

Să-l omorîm pe Hitler?

Ar fi rezolvat ceva asasinarea lui Hitler? Vera credea că asta i-ar fi salvat cu siguranţă pe unii dintre cei 600.000 de evrei care erau acum terorizaţi de acesta.

Stringbag spunea că nimănui din clasa conducătoare din Marea Britanie nu-i păsa prea mult de evrei. Funcţionarii de la Whitehall erau impresionaţi de noua stare de ordine a Germaniei şi ar fi fost scandalizaţi de orice aluzie la o tentativă de asasinat, deoarece Germania ar fi fost cuprinsă din nou de haos. Hitler era un fenomen bine-venit, potrivit influentului secretar de cabinet Maurice Hankey. Acesta pusese încă din octombrie 1933 întrebarea: „Mai avem de-a face cu acel Hitler din *Mein Kampf* sau este un nou Hitler, care a descoperit povara funcţiei responsabile?”. Asta se întîmpla în vremea ordinului *Einzelaktion* de lansare a persecutării sistematice a tuturor evreilor.

Doi ani mai tîrziu, Ramsey MacDonald, pe atunci prim-ministrul Marii Britanii, a susţinut că Royal Air Force era mult înaintea Germaniei, doar pentru a fi contrazis apoi în mod dramatic de John Simon, secretar de stat la Ministerul de Externe britanic, care se întorsese dintr-o „vizită a bunăvoinţei” la Berlin pentru a relata că Hitler i-a spus că forţele aeriene germane erau la fel de puternice precum RAF. Simon cel Impecabil, cum era poreclit de critici, a spus public că „Germania se descurcă excelent în construirea mecanismelor de apărare împotriva expansionismului Rusiei sovietice”.

Hitler îşi îndrepta laudele spre cei din cercul lui Simon care voiau ca Germania să construiască un sistem de apărare puternic împotriva lui Stalin. Pe 18 iunie 1935, încălcînd Tratatul de Pace de la Versailles, Marea Britanie a semnat un acord naval cu Germania, care prevedea ca Germania să aibă o flotă egală cu 35% din navele de suprafaţă ale Marii Britanii şi 45% din submarinele ei. Acţiunea le-a indicat celorlalte semnatare ale Tratatului de la Versailles că Londra aproba reînarmarea germană[1].

— O să sfîrşim morţi sau vorbind germană, i-a spus Vera lui Stringbag.

Se mai gîndise puţin la posibilitatea asasinării lui Hitler şi a tras concluzia: „Asasinatele la nivel înalt din Europa conduc întotdeauna la revoluţii imense şi impredictibile”. Bill Stephenson, care lua parte la aceste speculaţii, a amintit că „posibilitatea asasinării a fost lăsată în suspans”. Dar debarasarea de Hitler prin orice proces democratic era imposibilă.

Frustrat, Stringbag i-a spus Verei:

— Hai să ne ridicăm deasupra tuturor acestor porcării!

A dus-o cu maşina la aeroclubul lui şi, sub numele de Tom Benson, a rezervat un avion biplan

Gypsy Moth, ale cărui aripi de stofă erau ţinute laolaltă de lonjeroane de lemn şi sîrme. Vera s-a aşezat în cabina deschisă din faţă. El a preluat manşa din cabina din spate. Ea auzea vocea lui înăbuşită prin tuburile de cauciuc Gosford, în timp ce el lua altitudine prin murdăria fumului de sobă şi straturile de nori negri şi ieşea înspre cerul albastru, ameţitor.

— Preia-l tu! a strigat el.

Vera l-a văzut în oglinda retrovizoare cum îşi ridică ambele mîini înmănuşate. A apucat manşa şi şi-a aşezat picioarele pe pedalele de direcţie. Avionul zbura lin, drept şi la nivel. Vera i-a urmat instrucţiunile: mîna stîngă pe acceleraţie, mîna dreaptă pe manşă, picioarele pe pedalele de direcţie. A încercat un viraj, păstrînd nasul avionului la orizont.

— Fă looping! a ţipat el.

Vera a simţit atingerea lui uşoară pe comenzi, în timp ce îi explica cum să intre în picaj, apoi a intrat în urcare abruptă. Cînd avionul a ajuns cu fundul în sus au luat-o din nou în jos.

— Mai încearcă o dată! a strigat el pe deasupra mugetului elicei şi al huruitului motorului.

Vera a făcut întocmai. El a purtat-o prin vrie. Vocea lui imaterială şi senzaţia unui păzitor nevăzut erau o legătură, o promisiune a unui sprijin necondiţionat.

— Chiar am pilotat, i-a spus ea lui Stephenson mai tîrziu.

— Moth este la fel de fragil ca şi bombardierele-torpiloare pe care le va pilota prietenul tău în luptă, a remarcat el sobru.

Ea a văzut dintr-odată Moth-ul, ca şi tizul lui[1*], fîlfîind în curente de aer, vulnerabil, uşor de strivit. Aşa ar fi Stringbag în războiul despre care ştia că va izbucni.

El era încartiruit la o bază aeriană a marinei de lîngă Portsmouth. Pleca de acolo în majoritatea weekendurilor ca să îi dea ei alte lecţii de zbor.

— E mai plăcut decît sexul! a rîs ea, după o după-amiază de vrie, tonouri şi loopinguri inverse.

— Mai vedem noi, a răspuns el.

S-au oprit să bea ceva în barul unui motel de pe marginea drumului. El a luat o cameră care dădea spre o autostradă sufocată de trafic. Înţelesese pe bună dreptate comentariul ei ca pe o provocare. Actul lor de amor avea ingredientul esenţial al pericolului, pe care îl savurase cu contele von der Schulenburg, dar în timpul acrobaţiilor aeriene ea simţea că împărtăşeşte un pericol mai intens, iar secretul sporea însufleţirea. Vera se întorcea după o după-amiază deasupra norilor, se schimba şi dădea de el iar la diferite petreceri. El stătea, cu o mină inexpresivă, în compania unor bărbaţi cu aspectul serios al funcţionarilor civili. I-a explicat mai tîrziu.

— Prietenii Comuni nu vorbesc mai mult decît este nevoie[2].

Inamicii democraţiei erau liberi să urle trădare. Stringbag a dus-o în Hyde Park, ca să urmărească o manifestaţie a Cămăşilor Negre conduse de sir Oswald Mosley şi Uniunea sa Britanică a Fasciştilor. Era o după-amiază călduroasă de vară din 1935. Tratatul naval anglo-german îl provocase pe Churchill să protesteze că „Liga Naţiunilor a fost slăbită de acţiunea noastră, principiul securităţii colective a fost deteriorat. Încălcarea tratatelor de către Germania a fost tolerată şi chiar lăudată”.

La manifestaţie, Stringbag a dat peste un prieten ziarist. I-a spus reporterului:

— Germania are o flotă mai mare decît îndrăzneşti tu să relatezi.

— Pune-mă la încercare, i-a spus prietenul.

Şi a notat în carnet ce ştia Stringbag despre numărul secret de submarine germane U-boot în construcţie şi multe alte lucruri pe care guvernul britanic nu voia ca oamenii să le audă.

Manifestaţia Cămăşilor Negre a devenit neplăcută. Vera s-a trezit ascultînd lozinci mizerabile antievreieşti citate direct din *Mein Kampf* a lui Hitler. Unii oameni din mulţime protestau. Boxurile Cămăşilor Negre îi reduceau la tăcere. Bătăuşii Cămăşilor Negre îi ameninţau pe copiii de pe terenurile de joacă din parc şi îi intimidau pe părinţii lor. Ideile despre copilărie pe care Vera le împărtăşise cîndva cu ambasadorul german despre deturnarea energiilor malefice ale adulţilor păreau acum fără speranţă idealiste. Şi-a jurat să nu devină niciodată vulnerabilă, avînd propriii ei copii, cu riscul de a pune bunăstarea lor pe primul loc, în dauna credinţelor ei.

Dacă Stringbag ar fi fost în uniforma lui de marină, Cămăşile Negre l-ar fi brutalizat, ca simbol a tot ceea ce urau ei. Trecuseră de la Partidul Laburist (socialist) la fascism.

— Poliţia îi lasă în pace pentru că alternativa e comunismul, a spus un bărbat care li s-a alăturat Verei şi lui Stringbag. Dacă eşti şomer, apelezi la măsuri extreme. Metoda genială a lui Hitler este să le dea celor înfometaţi ceva în care să-şi înfigă dinţii. Evreii.

Noul venit era Israel (ulterior lord) Sieff. Vera fusese oaspete al casei lui de familie cu turnuleţe, Cleeve Lodge, lîngă Hyde Park Gate. Tatăl soţiei lui, Michael Marks, începuse ca şi tatăl ei, cutreierînd teritoriile antisemite din Europa de Est. Dar opresorii nu puteau să-l alunge pe Michael Marks peste graniţe terestre strigînd „Nu ai nici o ţară de provenienţă!”, deoarece Anglia nu are nici o graniţă terestră. În 1882, Michael, negustor de mărunţişuri, era liber să îşi transforme taraba sărăcăcioasă în giganticul magazin de vînzare cu amănuntul Marks & Spencer, al cărui sediu din Baker Street avea să adăpostească mai tîrziu operaţiunile secrete ale Verei. Israel fusese curios în legătură cu sir Oswald Mosley şi îl invitase să vorbească la o cină de la Cleeve Lodge. Mosley a spus că un partid politic nou precum al lui avea nevoie de o „bază a urii” în platforma lui şi că „cea mai bună bază a urii sînt evreii”.

— Sir Oswald trebuie să plece, a spus Israel, chemînd un valet.

Stringbag a auzit povestea de la tatăl său, unul dintre industriaşii şi economiştii aflaţi la cină. Nimeni nu îl auzise pe Mosley exprimîndu-şi vederile antisemite. Majoritatea credeau vag, în cazul în care credeau ceva despre Uniunea Fasciştilor, că Mosley conducea o mişcare foarte patriotică de eliberare a ţării lui de sindicatele comerciale şi de muncitorii grevişti.

— Ar trebui să te distrezi, domnişoară Atkins, a spus Israel, ducîndu-i pe cei doi îndrăgostiţi acasă pentru o cină improvizată.

Dar seara de distracţie s-a transformat într-una de discuţii extrem de serioase. Stringbag credea că tinerii refugiaţi evrei puteau fi antrenaţi să se opună naziştilor. Cei din Whitehall se temeau să nu-şi atragă duşmănia arabilor dacă îi învăţau pe evrei să lupte în Palestina. Însă un soldat profesionist scoţian, Orde Wingate, antrena luptători evrei pentru un război neconvenţional în Palestina. Acest lucru era aprobat de Churchill. În 1899, cu o remarcabilă încredere de sine pentru un supravieţuitor

foarte tînăr al războaielor britanice, Churchill a prevăzut, în cartea sa *The River War*, că civilizaţia putea să se prăbuşească în faţa musulmanilor, a căror religie paraliza dezvoltarea lor socială. „Nu mai există forţă retrogradă în lume”, a scris Churchill. Ca prim lord al Amiralităţii în 1913, el a îndemnat guvernul să intre în afacerile cu petrol, pentru a proteja aprovizionarea în timpul schimbării radicale de la navele care funcţionau pe cărbuni la cele cu petrol. În 1921, la Biroul Colonial, el l-a ales pe emirul Faisal drept rege clientelar în Mesopotamia (Irak), pentru a asigura controlul britanic între Tigru şi Eufrat. Rămas fără funcţie în 1923, Churchill a încercat să fuzioneze Royal Dutch Shell şi Burma Oil cu Anglo-Persian Oil Company, în care guvernul britanic deţinea cea mai mare parte a acţiunilor cu drept de vot. Vera a înţeles atunci legătura dintre Gardyne de Chastelaine şi Persian Oil şi de ce îl criticase Gardyne pe T.E. Shaw, alias Lawrence al Arabiei, la Bucureşti, pentru că antrena arabi pentru luptă neconvenţională „subversivă”.

Orde Wingate antrena luptători evrei pentru operaţiuni subversive, chiar dacă asta îi înfuria pe arabi. A-i domoli pe arabi şi în acelaşi timp a-i sprijini pe evrei era un act de echilibristică dificil. Churchill credea că evreii puteau să lupte împotriva persecuţiei doar dintr-o patrie-mamă. Milioane de evrei erau împinşi de Hitler în Palestina, prin porturile din România, pentru a provoca furia arabă împotriva britanicilor. Drept rezultat, viziunea lui Churchill era întîmpinată cu o opoziţie feroce la Whitehall[3].

Vera simţea că nu avea să înţeleagă niciodată pe deplin complicaţiile conflictelor de interese britanice şi magnitudinea sarcinii cu care se confruntau cei hotărîţi să-l oprească pe Hitler. Tatăl ei subliniase un pasaj din Talmud: „Roagă-te pentru bunăstarea guvernării. Fără ea, oamenii se vor înghiţi unii pe alţii de vii”. Asta însemna o guvernare preocupată de bunăstarea oamenilor, spunea Hélène Allatini, parizianca pe care Vera o întîlnise prima oară la Bucureşti şi care stătea acum la Londra. Hélène spunea că puţine guverne ofereau îndrumare în această perioadă în care se luau decizii sfîşietoare. Unei rude de-a ei, Robert Rothschild, i se spusese la Paris să nu ajute Irgun, armata evreiască independentă secretă, deoarece guvernul francez putea să afecteze afacerile lui Rothschild. Evrei proeminenţi credeau că trebuie să stea pe poziţii, chiar dacă ieşirile din Europa se închideau şi intrarea în democraţiile libere nu era sigură[4].

„Vera a scos la iveală surse neaşteptate”, îşi amintea Bill Stephenson. „Eu voiam ca ea să călătorească în Europa. Secret Intelligence Service era ineficient şi suferea de pe urma bugetelor reduse după crahul din 1929 de pe Wall Street. Încă se aştepta ca ofiţerii SIS să aibă venituri independente. Asta însemna recrutare din rîndul claselor superioare privilegiate. Pierderea funcţiei de către Churchill, la alegerile generale din 1929, l-a lipsit de autoritatea de a face presiuni pentru ceva mai bun. Desmond Morton de la Industrial Intelligence Centre a fost împins la o parte de Whitehall. În secret, el făcea planuri pentru operaţiuni subversive.”

Deoarece maiorul Desmond Morton purta în inimă glonţul care îl nimerise în Marele Război din 1914-1918, mulţi se întrebau cum putea să fie încă în viaţă şi dacă era pregătit pentru muncă. În calitate de secretar de stat la Ministerul de Război în 1919, Churchill îi ceruse lui Morton să colaţioneze informaţii despre Rusia. Morton şi-a luat o casă de vacanţă în Kent. De acolo putea acum

să meargă nevăzut peste cîmpuri pînă la casa de la ţară a lui Churchill, Chartwell, şi să-i furnizeze informaţii despre neajunsurile sistemului de apărare. Se presupunea că privilegiile parlamentare îl protejau pe Churchill de acuzaţiile de dezvăluire a secretelor de stat. Însă ginerele său, Duncan Sandys, a trebuit să angajeze avocaţi după ce a fost ameninţat cu punerea sub acuzare pentru că vorbise Parlamentului despre aceleaşi slăbiciuni ale apărării.

Vera a primit veste de la Schulenburg că acesta ar fi vrut să o vadă la Berlin, în timp ce el lua o pauză de la serviciul lui din Moscova. L-a întrebat pe Bill Stephenson dacă ar trebui să meargă, iar mai tîrziu i-a spus lui Mary:

— Pe vremuri îmi era teamă să mă întîlnesc cu soţul tău, expresia lui era atît de pătrunzătoare.

— Şi acum?

— E vederea periferică largă pe care o are ca pilot de vînătoare.

— I se spunea Billy Mitralieră, a spus Mary. Fiind campion la box în forţele armate, folosea lărgirea vederii ca să anticipeze un adversar fără să pară că se confruntă frontal cu el. Tu ai acelaşi stil!

Bill i-a spus Verei să meargă la întîlnirea de la Berlin. Germania era încă uimitor de deschisă. Acest lucru a fost confirmat de aviatorii care foloseau aeroclubul lui Stringbag pentru zboruri către Berlin. Un pilot avea aparate de fotografiat montate pe avionul lui privat. Altul era singura persoană trimisă de RAF pentru colectarea informaţiilor, dar fără clienţi în rîndul şefilor RAF. Erau vremuri ciudate[5].

În timp ce Vera aştepta să afle mai multe despre planurile lui Schulenburg, s-a mutat într-o căsuţă din Winchelsea. Mama Verei era întotdeauna bucuroasă să o vadă, dar un paravan invizibil le despărţea. Hilda Atkins nu putea să înţeleagă preocupările din Londra ale fiicei ei, iar Vera nu putea să o facă pe Hilda „semiconştientă”, în jargonul pe care Prietenii Comuni îl adoptaseră de la agenţiile secrete oficiale. Hilda Atkins se temea că viaţa ei în Germania din timpul ultimului război şi originile ei de evreică rusoaică puteau să stîrnească suspiciuni dacă izbucnea un nou conflict. Winchelsea se confruntase cu invadatori încă din 1350, cînd regele Edward al III-lea plecase din acest refugiu de pe coastă ca să disperseze Armada spaniolă. Oamenii din oraş ignorau acum schimbările de dincolo de Canal. Respinseseră valuri după valuri de invadatori şi rămăseseră pregătiţi de luptă, în loc să discute despre tactici viitoare.

Vera a cedat unui impuls de a se ruga în biserica veche de 700 de ani din Winchelsea, ce purta hramul Sfîntului Thomas à Becket, martirul din Canterbury ucis de baroni, care înţeleseseră greşit dorinţele regelui lor. Evenimentele recente aveau mare nevoie de o intervenţie divină, dar nu în modul sugerat de arhiepiscopul de Canterbury de atunci, Cosmo Gordon Lang, preot al naţiunii, ale cărui idei cîntăreau mult. Acesta întrebase dacă războiul putea fi justificat. Casa Episcopilor răspunsese că nu exista absolut nici un motiv pentru a lupta împotriva naziştilor.

Aşa că Vera s-a rugat în această biserică străveche numită după martir. Nu se aştepta la nici o intervenţie divină care să domolească nebunia clericilor, dar a dobîndit o linişte interioară. Nu avea deloc impresia unui conflict faţă de educaţia ei evreiască, ci simţea o apropiere de numeroasele morminte de ţărani liberi englezi, care luptaseră pentru libertate. Una dintre poeziile ei preferate era

„Elegie într-un cimitir de ţară” de Thomas Gray. O viziune a războiului îl inspirase pe un pilot, Geoffrey Wellum, să compună în stilul elegiei lui Gray: „Focul va veni... şi îţi vei înălţa ochii... pentru a privi o luptă întinsă departe pe cer”.

Cuvintele erau profetice. În curînd, oamenii din Winchelsea aveau să îşi înalţe privirea pentru a vedea Bătălia pentru Britania purtată pe cerul de deasupra lor.

În Londra, Cămăşile Negre l-au acuzat pe Churchill că a primit bani evreieşti pentru a promova cauza unui stat israelian. Cînd doctorul Chaim Weizmann pierduse preşedinţia mişcării sioniste, Churchill a protestat: „Eu nu cred că evreii sînt atît de proşti”. Originea Declaraţiei Balfour pentru o patrie evreiască era o întîlnire din 1906 dintre Arthur Balfour şi Weizmann, la acel moment conferenţiar în chimie organică la Manchester University, care l-a convins pe Balfour de nevoia unei patrii evreieşti. Acum numărul celor care migrau către deşerturile neocupate din Palestina crescuse de zece ori. Institutul de Studii Evreieşti din Mannheim îi îndemna pe evrei să se pregătească pentru încercările teribile care urmau. Guvernul britanic a răspuns prin reducerea imigraţiei evreieşti pînă la nivelul „capacităţii de absorbţie” a Palestinei.

Israel Sieff şi Simon Marks au susţinut Fondul pentru Evreii Germani şi i-au făcut Verei cunoştinţă cu Victor, al treilea baron Rothschild. Acesta era cu doi ani mai tînăr, iar ea îl găsea arătos şi modest. În 1935, a fost cîştigătorul unei burse la Trinity College din Cambridge, dar pe el îl preocupau mai mult proprietăţile electrice ale ouălor de broască. Cina adesea cu regele George al V-lea, care izbucnea: „Ah, Rothschild, să nu iei cu dumneata ouă de broască la bancă, ha-ha!”[6]. Victor de Rothschild avea propriul muzeu de istorie naturală deasupra sediului financiar din City al N.M. Rothschild & Sons. Nu „vedea nici un rost în a muta banii de unde erau acolo unde era nevoie de ei”. Familia lui îl obliga să-şi petreacă timpul la subsidiara băncii, Royal Mint Refinery. Acolo, într-un alt laborator, Victor investiga modalitatea fertilizării la fiinţele mici şi căuta indicii despre originile vieţii. Curiozitatea lui inventivă avea să-i testeze curajul şi puterea de concentrare cînd a venit războiul. I-a povestit Verei injuriile rasiale pe care le îndurase cînd era la şcoală. Îşi amintea cum şeful de sală de la un restaurant îl întrebase dacă e evreu, iar cînd el spusese că era destul de evident, îi ceruse să plece. Era cel mai tînăr dintre cei care primiseră bursa Trinity, iar colegii lui spuneau că o primise pentru că era „putred de bogat” şi colegiul avea bani puţini şi avea nevoie de bani evreieşti. Aceste experienţe îl înăspriseră. Se hotărîse să exceleze în activităţile sportive şi să concureze cu oameni mult mai bătrîni din multe ramuri ale cercetării ştiinţifice. Unii dintre cei mai apropiaţi contemporani ai lui de la universitate au fost ulterior demascaţi drept spioni sovietici, dar el nu a considerat niciodată că activităţile lor politice îl priveau în vreun fel. Asta s-a dovedit a fi o greşeală imensă, dar în deceniul de după ce a cunoscut-o pe Vera, în 1935, prietenia lor a întărit hotărîrea acesteia. Victor primea scrisori tulburătoare în care se scria despre copii victime ale rasismului nazist, iar într-o pledoarie publică pentru refugiaţii evrei el a spus: „Îmi este greu să cred că voi redeveni vreodată omul de ştiinţă lipsit de griji şi fericit care eram înainte ca toate acestea să se petreacă”.

O rudă apropiată a lui Victor era sortită să moară ca agent. Un alt viitor agent, scriitorul Malcolm Muggeridge, i-a scris lui Victor că, „undeva între White’s Club şi Ark of the Covenant, între Vechiul

şi Noul Testament, între Kremlin şi Camera Lorzilor, [Victor] şi-a pierdut calea. Acest milionar socialist, acest sceptic rabinic, acest ascet epicurean, acest Mag a urmat o stea greşită şi şi-a găsit calea către ieslea greşită – una desăvîrşită, cu bucătar, încălzire centrală şi lift".

Vera a înţeles confictele lui interioare. În 1936, opoziţia publică faţă de împăciuire creştea încet. Serviciile de informaţii obişnuite sufereau de o formă de snobism care se reflecta într-un vechi număr din *Naval and Military Record*, republicat în 1933: „Ar trebui să privim cu mare teamă orice încercare de a face ofiţeri din oameni de origine modestă". Data primei publicări era 22 iunie 1910. Stringbag l-a împrumutat ca să i-l arate Verei, deoarece această atitudine persista, în timp ce Germania modernă recruta din rîndul săracilor şi îi educa şi îi antrena serios pentru a deveni parte a unei maşini de război moderne.

Schimbările de opinie publică l-au făcut pe Vernon Bartlett, un scriitor şi comentator englez popular, să renunţe la opoziţia sa faţă de pregătirile defensive. El a scris o carte, *Nazi Germany Explained*. Avea să devină şeful spionajului în războiul psihologic. Vera îl felicitase pentru schimbarea radicală a opiniilor lui, iar el o invitase la prînz şi o copleşise cu poveşti despre universităţile Oxford şi Cambridge, populate de homosexuali pe care legea îi forţa să se ascundă. Bartlett a spus că unii au învăţat din această experienţă să-şi ascundă activităţile prosovietice, iar asta urma să aibă consecinţe grave.

„Nivelul degradat" al vieţii englezeşti din această perioadă a fost consemnat de romancierul Graham Greene, un alt viitor agent. Arthur Calder-Marshall, de asemenea un autor bine-cunoscut, scria că Greene se întorsese pentru a găsi o Anglie în care evreii bogaţi erau dispreţuiţi de aristocraţi, în care maiorii de armată făceau la hotel comenzi „pe nevăzute" de la bordel. Era o ţară „ruşinos... viciată" şi alcătuită din sadici, masochişti, amatori de sex incestuos şi laşi.

Astfel de reacţii zguduiau prea puţin autosuficienţa celor care nu văzuseră niciodată Anglia din exterior. Existau elemente ridicole, evidente pentru cei din afară. Şeful SIS era cunoscut publicului doar drept C. El conducea serviciul secret numit de asemenea C. Fiecare era un secret de stat, protejat de cutume şi legi care făceau imposibilă evaluarea performanţelor lui C omul sau C organizaţia. Detaşat temporar la un birou de informaţii al marinei, Stringbag i-a spus Verei: „Opinia generală este că rapoartele SIS sînt întru totul ficţionale. Orice portar poate indica locuinţa lui C din Queen Anne's Gate sau pe el însuşi la o plimbare de dimineaţă, poate să verifice dacă nu cumva Palatul Buckingham s-a prăbuşit sau poate, luînd-o prin parcul St. James, să admire cupola Biroului Indian şi turnurile de la Whitehall, învăluite ca de obicei în ceaţă".

Beverley Nichols, un ziarist renumit cu vederi antirăzboi, a protestat în cartea sa *Cry Havoc!* faţă de „aruncarea în aer a copiilor din Bagdad prin apăsarea unui buton în Birmingham". El avea aceeaşi dispoziţie pacifistă întîlnită pe ambele maluri ale Atlanticului. Preşedintele Franklin D. Roosevelt a trebuit să accepte Legea Neutralităţii Americii, pentru a-i împăca pe adepţii New Deal-ului care se opuneau intervenţiei într-un nou război.

Vera a aflat de aceste manevre cînd s-a întîlnit, în 1935, pentru prima oară cu William J. Donovan, un erou american al Primului Război Mondial. Venit pentru afaceri personale ca avocat de pe Wall

Street, acesta a făcut o vizită la biroul lui Stephenson. Vera era acolo şi l-a auzit pe Donovan spunînd că Roosevelt trebuia să facă jocul politic şi, dacă nu reuşea să păstreze puterea, nu putea să facă nimic în privinţa ameninţării naziste. F.D.R. primea informaţii din partea unui grup independent de magnaţi din New York, care ar fi fost de acord imediat să coordoneze un război clandestin obscur şi murdar, pe care militarii ortodocşi l-ar fi evitat[7].

Ca şi cei de dincolo de Atlantic, Stephenson căuta talente neconvenţionale. Astfel de oameni de afaceri căutau slăbiciuni ale potenţialului inamic. Minereul de fier suedez era vital pentru industria militară germană, de exemplu, iar Bill avea deja planuri experimentale de sabotare a aprovizionării, căci ştia foarte multe şi despre explozibili.

La fel şi Victor de Rothschild. Acesta studiase utilizarea explozibililor mici prin examinarea fenomenelor naturale. Vera putea să îi lase mesaje la New Court, lîngă St. Swithin's Lane, unde el supraveghea Fondul pentru Evreii Germani. Un evreu german bogat, Eugen Spier, achita facturile pentru FOCUS, un club de la Hotelul Victoria, pe Northumberland Avenue. Acesta îi reunea pe cei îngrijoraţi din cauza lui Hitler, chiar dacă susţineau ideologii politice total opuse. Unul dintre ei era un membru al Parlamentului care se făcea mereu auzit, dr. Hugh Dalton, un produs radical al King's College din Cambridge, care ridiculiza cu voce tare poziţia pacifistă a propriului său Partid Laburist. Dalton era unul dintre puţinii care puteau să mijlocească între taberele tribale de stînga şi de dreapta. Cunoştea sindicalişti din Europa care puteau să organizeze revolte antinaziste. Îşi urla furia faţă de denunţările laburiste ale lui „Churchill ca partizan al războiului"[8].

Vera, care încă trebuia să se lămurească asupra iţelor încurcate din această Anglie a contradicţiilor, a descoperit în cercetările ei că Churchill însuşi trecuse printr-o fază antirăzboinică pasională. În consemnările scrise ca secretar de stat în Ministerul de Război, el a scris după sfîrşitul Marelui Război că atrocităţile germane au fost „urmate pas cu pas de naţiunile disperate şi în cele din urmă răzbunătoare. Fiecare atingere adusă umanităţii sau legilor internaţionale a fost răsplătită prin represalii [...]. Cei răniţi au murit între linii, cei morţi au putrezit în pămînt. Vasele comerciale, vasele neutre şi vasele medicale au fost scufundate în mare, iar toţi cei de la bord au fost lăsaţi în voia sorţii sau ucişi în timp ce înotau. Oraşe şi monumente au fost zdrobite de artilerie. Au fost bombardamente aeriene întreprinse la întîmplare. Diferite tipuri de gaze otrăvitoare i-au asfixiat sau pîrjolit pe soldaţi. A fost aruncat foc lichid pe trupurilor lor. Oameni cădeau din aer în flăcări. [...] Cînd totul s-a terminat, tortura şi canibalismul erau singurele metode pe care statele civilizate, ştiinţifice, creştine reuşiseră să şi le refuze: iar ele erau de o utilitate îndoielnică".

Vera s-a cutremurat. Acestea nu erau cuvintele unui partizan al războiului. Erau cele ale unui om care se temea de nebunia războiului şi care ar fi făcut orice putea pentru a împiedica un nou război. Dar cuvintele păreau profetice. Churchill nu avea să mai cedeze niciodată în faţa unui inamic care lansa un nou conflict[9].

1*. „Moth" – molie (engl. – n. tr.).

4

Întoarcerea la Berlin

Pe 5 noiembrie 1935, ştrengarii de pe străzi plimbau păpuşi umplute cu hîrtie în cărucioare vechi şi strigau: „Un penny pentru Guy!”. Cu aproximativ 330 de ani în urmă, Guy Fawkes încercase să arunce în aer Parlamentul. Atacarea lui Hitler îi părea Verei mai puţin lipsită de fairplay în această zi a focurilor în aer liber care îl comemorau pe Guy şi planul lui de a rostogoli butoaie cu praf de puşcă sub politicieni. Un membru al Parlamentului, Harold Nicolson, a spus: „Sentimentul este extraordinar de progerman”. Cei mai mulţi parlamentari erau de acord cu regele George al V-lea, care insista că „putem să ne înţelegem” cu Hitler[1].

Vera a dat peste reporterul care luase notiţe din descrierea lui Stringbag a expansiunii flotei secrete a Germaniei.

— Am fost concediat, i-a spus ziaristul. Ziarul meu nu vrea să publice datele. O Cămaşă Neagră i-a spus editorului meu că m-a văzut cu sursa mea şi că ar trebui să intru la închisoare pentru că încerc să difuzez „secrete false”. Uniunea Fasciştilor Britanici are mai multă influenţă decît prietenul dumitale din marină.

Vera era în drum spre Ladies’ Rifle Club din Marylebone, pentru a-şi plăti taxa anuală de două lire sterline, un şiling şi şase pence. Clubul din eleganta Devonshire Place îi oferea posibilitatea de a-şi perfecţiona abilităţile dobîndite cu ocazia vînătorilor din zonele împădurite din România. Între timp, Bill Stephenson cumpărase de la un armurier din St. James’s Street o puşcă despre care îi spusese Verei că era perfect echilibrată şi echipată pentru un lunetist, iar mintea ei revenise inevitabil la chestiunea asasinării. Acesta avea detalii despre programul obişnuit al lui Hitler.

— Führer-ul va înăspri în curînd securitatea, a spus Bill. Dar în momentul acesta îi plac foarte mult apariţiile publice.

Un asasin ar fi avut de ales între un Hitler ca ţintă mobilă, în Mercedesul lui decapotabil cu şase roţi, şi un Hitler staţionar, făcînd cu mîna de pe o platformă publică.

Un glonţ costa un penny la Ladies’ Rifle Club. Preţul pentru Hitler era vieţile celor pe care îi ura. Ecuaţia o intriga pe Vera. „Fusese mişcată de teama lui Churchill de decăderea ce putea duce la tortură şi canibalism”, îşi amintea Mary Stephenson. „Dar el a scris asta la un an după ce Marele Război se terminase, în 1918, încă sub impresia luptelor şi dezgustat de război. Acum, doar războiul l-ar mai fi oprit pe Hitler, în afara cazului în care era asasinat. Singura întrebare era: uciderea lui Hitler ar fi făcut din el un martir în Germania sau ar fi ucis nazismul? Bill a rugat-o pe Vera să meargă la

Berlin şi să evalueze atmosfera.”

Cum contele von der Schulenburg spera să o vadă pe Vera în Berlin, momentul părea oportun. Bill Stephenson a făcut rost de documente care o identificau pe Vera drept reprezentant al Johnny Walker Scotch Whisky. Singurul agent al firmei în Germania era Joachim von Ribbentrop, reprezentantul şampaniei Henkell[2].

Serviciile poştale germane erau încă rapide. În cîteva zile, Schulenburg a aranjat ca ea să stea la vila Tiergartenstrasse a bogatului său coleg Friedrich „Freddie” Horstmann, şeful biroului britanic al Ministerului german de Externe şi unul dintre diplomaţii mai vechi care i se opuneau lui Hitler. Părinţii soţiei lui Horstmann, Lali, erau evrei. Tatăl ei, un consul britanic onorific, era unul dintre puţinii străini care purtau Ordinul Jartierei britanic. Lali a aranjat ca Schulenburg să împartă o cameră cu Vera în clădirea Horstmann, cunoscută pentru ospitalitatea luxuriantă şi numeroşii oaspeţi. Prezenţa Verei nu avea să pară nelalocul ei. Reîntîlnirea foştilor iubiţi din decembrie 1935 fusese amînată cu mai mult de doi ani şi totuşi Vera simţea încă vechiul „zum-zum”, termenul ei personal pentru magia sexuală. Dar în cea mai mare parte a timpului au vorbit. Erau atît de multe de spus. Ambasadorul era acum pe deplin conştient de influenţa lui Ribbentrop: Hitler îl considera un expert în aristocraţia britanică şi viitor ambasador care putea apela la cei din Londra care admirau programul nazist.

Schulenburg a spus că 2.000.000 de membri ai Partidului Nazist nu puteau să le spună celorlalţi 70.000.000 de germani ce să facă. Diplomaţii britanici îi ascultau pe ştabii nazişti la cocktailuri, în loc să intre în barurile de pe stradă în care germanii de rînd întrebau deschis cînd aveau să-i ajute britanicii să scape de nazişti. Schulenburg era îngrijorat că Vera ar fi putut ajunge pe lista nouă şi secretă a celor „căutaţi”, *Sonderpfändungsliste*: persoane care trebuiau arestate în ţările care urmau să fie ocupate de Germania.

Schulenburg petrecea mult timp la Ministerul de Externe, iar nopţile discuta febril cu ea. Apăruse ca o fantomă din trecut, trezind amintiri dulci-amărui, iar acum, după două săptămîni, dispărea din nou. El propusese un nou mod de a comunica cu Vera din Moscova. Îşi păstra calitatea neobişnuită a unei inocenţe de gentleman care o atrăsese de la început. Ea s-a gîndit că asta făcea din el marioneta perfectă în jocul lui Hitler de a-l distrage pe Stalin pînă cînd era pregătit să atace Uniunea Sovietică.

Ca englezoaică bună vorbitoare de germană, Vera vedea cele două Berlinuri care îl ţineau pe contele von der Schulenburg într-o stare de incertitudine. Unul era Berlinul familiei Horstmann, care se agăţa de un trecut cultural bogat. Freddy Horstmann îşi amintea că, după primul boicot antievreiesc din 1 aprilie 1933, von Ribbentrop îşi invitase cîţiva prieteni evrei la un prînz de „liniştire”, la care îi sfătuise să nu ia prea în serios vorbăria antisemită a lui Hitler: era îndreptată împotriva evreilor estici, nu a celor germani. Prînzul venise la o zi după ce trupele de asalt îi ciomăgiseră pe „arienii albi” care încercau să cumpere din magazinele evreilor din Berlin. Acum Ribbentrop îşi croia încet drum spre compania iluzorie a diplomaţilor germani de modă veche. Vizavi de sediul stabilit al Ministerului german de Externe din Wilhelmstrasse 74-76 era un birou nou în vechiul Palat Bismarck, în care Ribbentrop, cunoscut drept „Champagne Charlie”, maimuţărea stilul englez aristocratic şi încerca să

intre în graţiile capitalurilor străine. Cînd a vizitat Ministerul francez de Externe, birocraţii uimiţi ai acestuia au întrebat la Berlin: „Cine este acest parvenit?”. Hitler a dictat un răspuns delicat: „Este un vechi membru de partid care călătoreşte în străinătate pentru a face clară poziţia guvernului german”. Ribbentrop primea ceea ce dorea: recunoaşterea calităţii sale de consilier pe afaceri externe al lui Hitler[3].

Vera a aflat de un alt pretendent care pîndea în Zehlendorf, suburbia sud-vestică a Berlinului, cu un mare apetit pentru măcel. Reinhard Heydrich asculta Mozart, era adorat de şeful poliţiei, Reichsführer-ul SS Heinrich Himmler, şi conducea SD, sau Sicherheitsdienst, serviciul de informaţii al Partidului Nazist. În acelaşi bloc era potenţialul său adversar, amiralul Wilhelm Franz Canaris, care conducea Abwehr-ul, secţiunea de război clandestin a forţelor armate, acolo unde opoziţia faţă de Hitler era profundă. Ofiţeri de carieră care crezuseră prima oară că „revoluţia naţională” a lui Hitler însemna o revenire la vechile tradiţii aveau acum resentimente dure faţă de bătăuşii de partid care puseseră stăpînire pe soldaţi.

Vera i-a auzit pe berlinezii din restaurante şi baruri exprimîndu-şi teama faţă de abuzul de putere al partidului. Aceştia îşi puneau întrebări precum: „Cînd vin britanicii?”. Diplomaţii britanici locali păreau surzi la astfel de solicitări. Joseph Goebbels, însărcinat cu Instrucţia Publică, stătea vizavi de consulatul britanic, acolo unde reprezentantul Secret Intelligence Service, Frank Foley, era asaltat de evrei care cereau viză. Coada zilnică de evrei îl încînta pe Goebbels. Foley folosea titlul de ofiţer de paşapoarte drept acoperire pentru SIS. Documentele îi copleşeau pe ofiţerii SIS care foloseau aceeaşi acoperire în întreaga Europă. Aceştia se plîngeau că din cauza evreilor care cereau vize nu mai aveau timp să-şi îndeplinească sarcinile reale.

Vera a aflat de suprasolicitarea Secret Intelligence Service de la Ralph Wigram, prietenul loial al lui Churchill de la Whitehall, cînd s-a întors acasă la începutul anului 1936. Wigram a fost de acord că diplomaţii englezi din Berlin erau prea ocupaţi să întreţină personalităţi englezeşti încîntate de „incitantul ţinut nazist”. Aceştia băteau cîmpii despre tinerii nazişti blonzi şi cu ochi albaştri în „uniforme trăsnet”, care îi escortau la manifestaţiile lui Hitler. Vera a spus: „Se produc mari daune prin vizitarea amfitrioanelor din Mayfair. Aceste admiratoare ale lui Hitler lasă impresia că politica pronazistă este la modă în saloanele londoneze şi îi descurajează pe berlinezi, care se tem să acţioneze fără sprijin britanic”. Wigram era apropiat de subsecretarul permanent al Ministerului de Externe britanic, sir (ulterior primul baron) Robert Vansittart, care a fost acuzat de înlocuitorul lui, sir Alexander Cadogan, că „face tumbe literare” cînd evaluează ameninţarea fascistă[4].

Un diplomat-inginer texan cu multă personalitate, Sam Edison Woods, a funcţionat ca ataşat comercial american în Praga. Woods călătorea regulat la Berlin urmînd instrucţiunile directe ale preşedintelui Roosevelt, pentru a relata despre tehnologia germană sub acoperirea discuţiilor pe teme comerciale. El a confirmat observaţia Verei că Biroul pentru Cifruri din Berlin refăcuse maşina criptografică comercială construită prima oară în 1924 de Cipher Machines din Steglitzerstrasse 2, din care Stephenson cumpărase una. Superiorii lui Ralph Wigram refuzau să confirme cifrele lui Sam Woods despre superioritatea armelor germane: „Date grave şi teribile”, i-a mărturisit Wigram Verei.

El risca punerea sub acuzare pentru dezvăluirea acestor date lui Churchill.

Apoi Vera a auzit că sărmanul Horstmann, generoasa ei gazdă din Berlin, marele diplomat şi cunoscător al artei, fusese obligat să părăsească serviciul extern şi vila lui din Tiergartenstrasse. Preţul integrităţii şi de a fi evreu era mare, atît la Berlin, cît şi la Londra.

5

Coroana sau omul de rînd: unde este trădarea?

Ribbentrop a fost numit abasador extraordinar al Reich-ului german, cu misiune specială la Jubileul de Argint din 1935 al regelui George al V-lea şi al reginei Mary. Patruzeci de germani în pantaloni cu dungi şi fracuri stăteau înşiruiţi la postul ambasadorului extraordinar de pe Mall. Cînd Regele George al V-lea a ajuns la nivelul lor, au executat cu o sincronizare perfectă salutul lui Hitler, cu braţul ridicat în aer.

Într-o marţi, pe 21 ianuarie 1936, a fost anunţată oficial moartea regelui George al V-lea. De fapt, murise cu puţin înainte de miezul nopţii, cu o zi în urmă, după ce ceruse o injecţie letală cu un amestec de cocaină şi morfină, planificată să prindă paginile prestigioasei voci a autorităţii, ediţia de dimineaţă a ziarului *Times*, nu ziarele de scandal de după-amiază.

Succesorul lui, Edward al VIII-lea, s-a întîlnit în aceeaşi marţi cu bine-cunoscutul nazist ducele de Coburg. Acest fapt a fost relatat de purtătorul de cuvînt al ambasadei germane Iona von Ustinov, tatăl viitorului dramaturg şi actor Peter Ustinov. Prietenii din Ministerul de Externe de la Berlin ai contelui von der Schulenburg au aranjat ca Vera să se întîlnească cu antinazistul discret Ustinov. Iona i-a repetat Verei un raport ce i-a fost dictat de ducele de Coburg după întîlnirea cu noul rege. „Exclusiv pentru ochii Führer-ului şi ai membrului de partid von Ribbentrop”, aceasta relata că Edward al VIII-lea îi spusese ducelui că „o alianţă britanico-germană era urgent necesară şi un principiu călăuzitor pentru politica externă britanică”. Edward era de acord cu adjunctul Führer-ului Rudolf Hess şi spera ca acesta să vină în vizită. Noul rege credea, de asemenea, că actualul ambasador german, demodatul Leopold von Hoesch, trebuia înlocuit cu Ribbentrop.

Apelul telefonic ulterior al regelui Edward către ambasadorul von Hoesch a fost înregistrat de Fritz Hesse, reporterul antinazist în secret al agenţiei de ştiri oficiale germane, ataşat la ambasadă. În această convorbire, regele spunea că zvonurile despre alianţa cu Germania provocaseră nelinişti în Parlament, adăugînd: „Am trimis după prim-ministru [la acel moment, Stanley Baldwin] şi i-am explicat ce cred eu. A fost o scenă înfricoşătoare. Dar nu trebuie să vă faceţi griji. Nu va fi război”.

La primirea stenogramei, se spune că Hitler ar fi strigat: „În sfîrşit! Regele Angliei nu va interveni. Îşi ţine promisiunea. Asta înseamnă că totul poate să meargă bine”[1].

Vera şi-a dat seama că primirea călduroasă a acoliţilor lui Hitler de către regele Angliei avea să aibă un impact devastator asupra germanilor antinazişti care sperau la un sprijin britanic. În lipsa

acestuia, cîţi german ar fi riscat, de dragul unui principiu, să-şi piardă soţiile şi copiii sau slujbele?

Regele Carol al II-lea al României, aflat la Londra pentru funeraliile de stat ale lui George al V-lea, a fost intimidat de Hitler în acelaşi mod. Speranţele lui la o susţinere britanică fuseseră spulberate pînă atunci. „Împăunarea Führer-ului l-a speriat pe regele român”, scria un reporter perspicace al Associated Press, William Russell, care a devenit un tînăr diplomat la Berlin. Russell fusese primul care îi spusese Verei: „Du-te şi ascultă ceea ce cred cu adevărat oamenii de pe străzile Germaniei despre nazism”. Îşi manifesta deschis dispreţul faţă de circuitul diplomatic din Berlin. Stanley Baldwin nu era deloc interesat de politica externă şi nu a oferit nici un fel de îndrumări diplomaţilor britanici din Berlin, care erau fericiţi să se alăture caruselului promovat de nazişti al petrecerilor abundente în mîncăruri selecte şi găleţi de alcool. Asemenea altor corespondenţi americani, Russell avea o putere de observaţie independentă mai mare. A devenit ulterior un agent condus de americani, a cărui relaţie apropiată cu Vera a funcţionat în avantajul amîndurora. Le amintea insistent cititorilor americani că germanii tînjeau după ajutor exterior pentru a-l răsturna pe Hitler.

Herman Göring urma să reprezinte Germania la funeraliile regelui George al V-lea, pînă cînd a fost avertizat de ambasada din Londra că siguranţa lui nu putea fi garantată „din cauza refugiaţilor evrei”. Ustinov i-a relatat acest lucru Verei, adăugînd că ambasadorul von Hoesch l-a avertizat pe Göring în legătură cu familiile evreieşti puternice, precum Rothschild, care puteau afecta din punct de vedere financiar monarhia, atît de mare era influenţa lor.

Vera l-a întrebat pe Ustinov dacă era adevărat. Acesta avea origine evreiască. Postul lui de la ambasada germană era un mijloc de a-şi asigura un cămin în Anglia, pe care ajunsese să o iubească. A rîs la ideea că evreii bogaţi ar putea influenţa Coroana. Cîţi evrei bogaţi existau acolo? El nu avea mulţi bani, ci doar teancuri de cărţi. Mintea lui era una strălucitoare, care înflorise cîndva în scurta renaştere culturală a Berlinului. Acum trăia într-o parte mizeră a Londrei, iar cărţile lui stăteau în echilibru pe mobila stricată. „Defectarea nu e o ocupaţie profitabilă”, a spus el jalnic cînd ea l-a ajutat să se mute într-o locuinţă puţin mai bună. El i-a spus că ambasadorul von Hoesch l-a descurajat pe Göring să apară la funeraliile de stat, pentru a-şi dovedi loialitatea, în timp ce el i se opunea în tăcere lui Hitler şi lucra cu prieteni englezi de încredere.

La funeralii a fost o harababură englezească imensă. Mulţimile au manifestat violent ostilitate faţă de Cămăşile Negre ale lui Mosley, cînd acestea au pus la cale un marş antievreiesc. Regele Carol al II-lea aproape s-a pierdut în învălmăşeala demnitarilor străini şi a reprezentanţilor din Imperiul Britanic care veniseră să-şi aducă omagiul. Vera a fost înveselită de haosul creat. Era opusul societăţii mecanizate pe care o satirizase Charlie Chaplin, născut în Londra, în filmul *Timpuri noi*, deşi presa a dus bizareria prea departe descriind România regelui Carol drept o fantezie ruritană.

Vera a simţit un acces de milă faţă de Carol. Amanta lui cu păr de foc, Magda Lupescu, nu ieşea cu nimic în evidenţă la funeralii. Bazîndu-se pe o veche prietenie, Vera a lăsat un bilet la hotelul lui, Savoy. Carol a primit-o acolo, în timp ce i se făcea masaj. „Stînd întins pe burtă, gol”, i-a spus ea mai tîrziu lui Mary, „sărmanul om îşi făcea griji în legătură cu Rusia, care avea un plan de a ataca prin România pentru a invada Germania, şi în legătură cu Germania, care avea un plan de a ataca Rusia

prin România. Dacă îşi pierdea tronul, avea nevoie de nişte bani albi pentru zile negre de undeva. Dar de unde? I-am spus că cei mai buni prieteni ai lui erau oamenii de afaceri britanici care exploataseră resursele regatului său". Temerile lui fuseseră amplificate anterior, cînd el fusese unul dintre potentaţii străini care vizitaseră staţiunea alpină a lui Hitler din Berchtesgaden. Cei mai mulţi vizitatori ascultau supuşi argumentele lui Hitler, croite să se potrivească celui primit în acea zi. L-a curtat pe Carol cu un argument raţional pentru asigurarea *Lebensraum*-ului sau teritoriile locuibile germane în părţi ale Europei unde poporul german era majoritar. Hitler păruse timid şi umil, dar ochii lui reci şi vocea bizară îl speriaseră de moarte pe Carol.

După scurta întîlnire a Verei cu regele Carol, un lucru ciudat i s-a întîmplat Maiestăţii Sale. Maseurul lui s-a rătăcit în mulţimile de la funeralii din jurul Westminster-ului, iar el a ajuns la Abbey cu mai puţini bocitori. Fotografia lui care apărea prin ziare îl identifica drept „Regele Carol de Transilvania". La sfîrşitul primăverii anului 1936, un caricaturist londonez l-a înfăţişat drept Contele Dracula. Unul dintre cei care observau insultele şi erorile jurnalistice era un om de afaceri american, Wallace B. Phillips, care trăia la Londra, dar avea legături cu un grup de oameni de afaceri influenţi din New York, care se întîlneau regulat într-un mic apartament din East 62nd Street, numit Camera. Phillips a cunoscut-o pe Vera la una dintre cinele private ale lui Stephenson din vara aceea. Avertizat dinainte de poziţia înverşunat antinazistă a Verei, Phillips i-a spus că el şi prietenii lui americani erau la fel de îngroziţi ca şi ea de capacitatea lui Hitler de a păcăli oameni de stat străini. Aceştia se constituiseră într-un serviciu secret cu o misiune informală, autodesemnată, în absenţa tulburătoare a oricărui serviciu secret american central. „Cei mai mulţi americani împărtăşeau fairplay-ul britanic", a spus el, „ceea ce făcea din ei ţinte uşoare cînd Hitler îşi punea în funcţiune farmecul". Camera era un fel de societate secretă de elitişti. Printre membrii ei se numărau Kermit, fiul lui Theodore Roosevelt, şi Vincent Astor, bogatul dezvoltator imobiliar şi editor, care preţuia legăturile lui cu Anglia şi era un apropiat al preşedintelui Franklin D. Roosevelt. F.D.R. era prins într-o cămaşă de forţă politică. El simţea inevitabilitatea războiului, avea nevoie de toate informaţiile pe care le putea obţine despre ameninţarea nazistă, dar ştia că orice măsuri făţişe ar fi luat l-ar fi putut costa din nou alegerile.

Printre prietenii lui Wally Phillips care împărtăşeau aceleaşi idei se număra reprezentantul Crucii Roşii Americane la Londra, David Bruce, care avea să joace un rol-cheie în viitorul Office of Strategic Services (OSS) american, predecesorul Central Inteligence Agency. „Societatea secretă" a lui Phillips oglindea propriile idei ale Verei despre operaţiunile subversive. David Bruce comenta mai tîrziu: „Vera putea să intre în contact cu oameni de la portari la mari industriaşi". El era unul dintre foarte puţinii Prieteni Comuni americani care ştiau că scopul călătoriilor ei de la sfîrşitul anilor 1930 era culegerea de informaţii. Mai tîrziu, el scria: „Era un miros incitant de pericol la Domnişoara Atkins"[2].

Bruce era de acord cu Vera că, dacă democraţiile continuau să fie înşelate de declaraţiile paşnice ale lui Hitler şi se prefăceau că nu văd acţiunile lui reale din timpul anului 1936 – ocuparea ţinutului Rinului, proclamarea axei Berlin-Roma, Pactul Anti-Comintern cu Japonia –, nu avea să mai rămînă nimeni care să se opună Germaniei cînd, şi nu dacă, avea să izbucnească un război de anvergură. Vera spunea că singurele fisuri din apărarea Germaniei erau în fabrici. Spionii puteau să indice punctele

slabe unor sabotori antrenaţi, care puteau să creeze mai multe distrugeri, cu mai puţine costuri şi mai multă precizie decît bombardamentele aeriene. Ea îl parafraza pe Sherlock Holmes: „În construcţia tancurilor, vă spun ritos/ Există întotdeauna un punct defectuos”.

Descoperirea punctului slab al unui inamic era ocupaţia minţii fertile a unui veteran al războaielor neconvenţionale, Colin McVean „Gubby” Gubbins, care fusese alarmat de un raport al secretarului financiar al Ministerului de Război care spunea: „Cu cît studiez mai mult chestiunile miliare, cu atît sînt mai impresionat de importanţa cavaleriei în războiul modern”. În 1936, Gubby era un maior de brigadă de 40 de ani din serviciul de informaţii militar, uluit de preocuparea armatei faţă de cavalerie cînd Hitler avea planuri tactice precise pentru *blitzkrieg*-uri sau „războaie-fulger”, utilizînd o coordonare strînsă între artileria aeropurtată şi unităţile terestre mecanizate, transmiţînd ordine prin radio în locul utilizării lente a punctelor şi liniuţelor din codul Morse. Majoritatea ţărilor aveau metode noi de criptare şi modalităţi noi de transmisie în codul Morse. Dar ordinele vocale contribuiau la mişcarea rapidă pe un front de luptă îngust.

Vera şi Gubby erau destinaţi să scape din Polonia împreună în timpul primului *blitzkrieg* al Germaniei de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, în august 1939. De la început, din 1936, relaţia lor a fost învăluită de pericol. Gubby nu putea să ascundă detalii din viaţa lui privată, deoarece ofiţerii de armată aveau puţine secrete personale. Ea îl vedea drept ultimul dintre aventurierii tineri care luptaseră în Marele Joc dintre Marea Britanie şi Rusia pentru a cîştiga influenţă de-a lungul munţilor Himalaya. La frontiera de nord-vest (astăzi Afghanistan), Gubby fusese împreună cu spionii militari britanici, trăgînd cu urechea la radiotransmisiunile ruseşti care făceau legătura dintre Moscova şi bazele din Orientul Îndepărtat, pînă departe, în Shanghai. El glumea despre războaiele tribale locale spunînd că erau „afghani care îi băteau pe ruşi şi pe britanicii din India şi care se băteau între ei”.

Gubby descindea dintr-un căpitan de dragoni care participase la o campanie militară a lui Oliver Cromwell în Irlanda, în primul deceniu de după 1600. Străbunicul lui servise în avanposturile Imperiului Britanic. Bunicul lui se înrolase în Serviciul Civil Bengalez şi avusese probleme din cauza criticilor lui făţişe la adresa stăpînirii britanice în India. În 1863 a fost trimis înapoi în Anglia, unde, umilit şi şomer, s-a sinucis. Tatăl lui Gubby luptase în Japonia timp de 30 de ani, sub şapte secretari de stat britanici. Începînd cu vîrsta de şapte ani, fiul nu şi-a văzut părinţii timp de ani la rînd. Pe furtunoasa insulă Mull din Hebridele de Vest, alerga printre tufişuri sau înota în marea rece ca gheaţa.

Vera avea cinci ani cînd, în septembrie 1913, cadetul de ofiţeri Gubbins intra la Royal Military Academy din Woolwich, lîngă docurile din East End. În vara următoare, la vîrsta de 18 ani, acesta a fost trimis la Universitatea Heidelberg pentru a studia limba germană. O văduvă din localitate i-a închiriat o cameră băiatului, care arăta ca orice alt student străin sărac, cu haine peticite. Pe 1 august 1914, Gubby a văzut pe stîlpi anunţuri care spuneau: „Germania în război cu Rusia”. Amabila lui proprietăreasă germană i-a spus că ar face bine să plece. I-a împachetat cufărul şi i-a promis că o să i-l trimită, astfel încît să nu atragă atenţia în tren. În Köln, un englez imperturbabil i-a îndesat un sovereign de aur în mînă, care îi achita un bilet de tren la clasa a treia pînă în Bruxelles. Vameşii germani au examinat actele celorlalţi călători. Gubby nici măcar nu a fost întrebat, deoarece „arătam

prea copilăros şi slab dezvoltat ca să fiu cuiva de vreun folos în război". S-a prezentat la academie în ziua în care Marea Britanie a declarat război, în acelaşi moment în care Vera, mama ei şi cei doi fraţi îşi abandonau călătoria spre Anglia şi se refugiau la rudele lui Max Rosenberg din Köln. Trei dintre colegii cadeţi ai lui Gubby din Germania au fost prinşi şi şi-au petrecut războiul în închisoare. Cufărul lui a ajuns trei luni mai tîrziu, cu litere albe mari pictate pe capac de gazda lui din Germania: BAGAJ AL UNUI CETĂŢEAN AMERICAN. Gubby nu a uitat niciodată de existenţa germanilor „buni".

Locotenentul-adjunct Gubbins a luptat pe Frontul de Vest pînă pe 14 martie 1917, cînd a fost trimis la Palatul Buckingham ca să primească din partea regelui George al V-lea Military Cross pentru bravură deosebită. Băiatul s-a întors în Franţa a doua zi. La începutul anului 1917 a izbucnit Revoluţia Bolşevică, iar Rusia a făcut o pace separată cu Germania. La trei luni după ce Marele Război a luat sfîrşit, Gubby făcea parte din expediţia militară din Arhanghelsk, luptînd împotriva bolşevicilor şi descoperind capriciile războiului de gherilă. Unii ruşi albi li s-au alăturat bolşevicilor, iar forţele de gherilă luptau uneori împreună, alteori unele împotriva celorlalte. Gubby a devenit ofiţer de stat-major cu caschetă roşie pe lîngă generalul Edmund (ulterior feldmareşal lord) Ironside, dar detesta această slujbă şi s-a întors la rezolvarea complicaţiilor de pe teren.

Timp de trei ani, Gubby a trebuit să fie mai inteligent decît un tip diferit de gherilă: naţionaliştii irlandezi. Armata lor civilă era liberă să aleagă momentul, locul şi ţinta. „Gentlemani cu pălării de fetru şi impermeabile trăgeau din spatele gardurilor vii" asupra lui Gubby. În legendara frontieră de nord-vest şi în Afghanistan a analizat semnale ruseşti interceptate de Y, cel mai secret dintre serviciile secrete britanice. Mai tîrziu, în timp ce el era la departamentul sovietic al Directoratului Informaţiilor Militare din Londra, ruşii au adoptat carnetele de criptare cu pagini de unică folosinţă. Fiecare pagină avea o cheie unică şi era arsă după utilizare. Gubby era frustrat pentru că trebuia să se limiteze la cercetarea publicaţiilor sovietice, care nu dezvăluiau nimic. Experienţa lui afghană părea inutilă, iar costul pregătirii unui ofiţer pentru războiul convenţional era absurd dacă ofiţerul era ucis de un glonţ care costa un penny tras dintr-o muschetă a membrilor triburilor afghane, *jezail*-ul. I-a vorbit despre acest lucru Verei, care a recunoscut „Aritmetica Frontierei" a lui Rudyard Kipling şi a citat:

> O încăierare de frontieră, în a trenului staţie –
> Un galop prin cine ştie ce negru defileu –
> Două mii de lire investite în educaţie
> Prăbuşite în faţa unui *jezail* de zece rupii.

Admiraţia lui Gubby faţă de Vera a fost sporită de faptul că era încîntat de memoria şi de apetitul ei pentru învăţare. Ea nu uitase preţul de un penny pentru un glonţ de la Ladies' Rifle Club. Dacă asasinarea lui Hitler ieşea din discuţie, armele ieftine produse acasă ofereau o altă modalitate de a deturna maşina de război a acestuia. Modul în care ingeniozitatea tribală învinsese forţe convenţionale masive în Afghanistan le dăduse o lecţie lui Gubby şi camarazilor lui. Printre aceştia se numărau Bill (John Hessell) Tiltman, criptograf-şef, şi Nick (Frederick William) Nicholls, care instalau posturi

telefonice la distanţă pe întreg globul, pentru a intercepta transmisiile potenţialilor inamici – semnale analizate de Şcoala Guvernamentală de Coduri şi Cifruri din cartierul mizer de lîngă staţia de metrou St. James, sediul spărgătorilor de coduri ULTRA. În cele din urmă, Nicholls avea să intre în legătură cu agenţi îmbrăcaţi în hainele tribale ale civililor europeni.

Gubby a scris manuale precum *The Art of Guerrilla Warfare*. Cartea lui *Housewife's ABC of Home-Made Explosives* descria modul în care se puteau construi bombe pentru germanii care ar fi putut invada casele englezilor. *The Partisan Leader's Handbook* explica modul în care trebuiau trataţi informatorii: „Omoară-i rapid, dar numai după ce ai stors de la ei orice urmă de informaţie". Gubby spunea că nu există nici o carte despre războiul neconvenţional la Whitehall sau oriunde altundeva în ţară.

Gubby era un scoţian cu expresie aspră şi un simţ al umorului gălăgios. El punea la îndoială înţelepciunea ofiţerilor de rang înalt, după ce văzuse trupele aliate schilodite în Primul Război Mondial. Ca ofiţer activ, dosarul îl îndreptăţea să primească rangul de cavaler şi general, dar acestea aveau să vină mai tîrziu. Atunci era atras de Bill Stephenson „asemenea altor profesionişti, prin nişte fire invizibile, ca spre oracolul din Delphi", a spus el mai tîrziu. Se întîlnea în mod regulat cu Vera, nu pentru a lua prînzul la restaurante şic, ci pentru a bea ceai la Lyons Corner, în Charing Cross. El a întrebat-o de unde ştia atît de multe despre progresele militare germane. Ea a spus că oamenii de ştiinţă evrei care fugiseră de persecuţii ştiau foarte multe. El era de acord că antisemitismul din Marea Britanie stătea în calea instruirii unei armate evreieşti clandestine, formată din tinerii refugiaţi. Chaim Weizmann, el însuşi un refugiat, perfecţionase un nou proces de producere a acetonei în timpul penuriilor grave de explozibili britanici din timpul Primului Război Mondial, contribuind la victoria aliată. Acum, Hitler îi alunga pe cei mai pricepuţi oameni în materie de armament, o scurgere care în cele din urmă avea să-l coste scump.

Gubbins nu era stînjenit de domeniul îngust de interes al SIS şi al diplomaţilor din Moscova. Avînd avantajul şederii sale în Rusia şi analizînd cărţile şi semnalele militare sovietice, era interesat de sarcina ambasadorului Schulenburg de a crea cadrul unui acord de pace nazisto-sovietic. Scrisorile contelui treceau acum printr-un prieten de la consulatul suedez, iar răspunsurile Verei călătoreau prin intermediul unei căsuţe poştale din Stockholm. Gubby a avertizat-o pe Vera că era posibil ca Schulenburg să nu îi păcălească mereu pe nazişti. Îşi amintea de germanii care îl salvaseră de la o detenţie prelungită în 1914, dar se temea că germanii „buni" din acel moment puteau fi folosiţi pentru a-i întinde o capcană Verei.

— Ea nu are nevoie de avertismentele mele, i-a spus el lui Stephenson. Înţelege foarte bine cum merg lucrurile în Berlin. E nemaipomenită, ştii.

Un scoţian înzestrat cu puţină clarviziune şi un soldat înclinat spre religie, Gubby a citat din Pildele lui Solomon: „Căci buzele celei străine picură miere şi cerul gurii sale e mai alunecător decît untdelemnul. Dar la sfîrşit ea este mai amară decît pelinul, mai tăioasă decît o sabie cu două ascuţişuri. Picioarele ei coboară către moarte; paşii ei duc de-a dreptul în împărăţia morţii".

Era o afirmaţie stranie şi profetică. Ochii albaştri ai lui Gubby sfredeleau ochii Verei cînd vorbea

despre aceste lucruri. Şi totuşi, la petrecerile din regiment el îşi lua kilt-ul şi dansa pe masă dansuri tradiţionale scoţiene, în timp ce rîsul lui răsuna pe deasupra sunetelor de cimpoi.

Îl încurajase pe Orde Wingate să instruiască evrei pentru a se lupta cu arabii din Palestina, chiar în timp ce Whitehall stopase fluxul de colonişti evrei trimişi către acel teritoriu. Cum se ajunsese la această contradicţie? se întreba Vera.

Gubby i-a spus că existau oportunişti politici şi existau cei care îşi urmau conştiinţa. Politica era condusă de cei care oscilau între oportunism şi morală şi cei care, dacă erau aruncaţi în oala unui canibal, dădeau dovadă de empatie faţă de canibal. Evreii din Europa ofereau cel mai mare rezervor de talent: ei erau stimulaţi să devină luptători curajoşi ai operaţiunilor subversive. Vera a spus că ostilitatea şi birocraţia îi îndepărtau pe mulţi. Marea Britanie primea acum doar refugiaţi care dovedeau că aveau permisiunea de a merge mai departe în Statele Unite.

— Nu e unul dintre momentele noastre de glorie, a spus Gubby.

Din Londra, Fondul Central pentru Evreii Germani i-a sfătuit în 1936 pe evreii clandestini din Palestina, care făceau parte din Haganah[1*], să practive *havlagah* (reţinere), în spiritul nonviolenţei practicate de Ghandi. Însă acest lucru a fost înţeles de arabi ca un semn de slăbiciune şi a întărit grupul dur separatist Irgun Zvai Leumi (Organizaţia Militară Naţională), condus de Ze'ev Jabotinski, ale cărui avertismente timpurii către evrei să părăsească Europa eşuaseră.

Orde Wingate le spusese elevilor lui: „Construim o Armată a Sionului". A fost întrebat dacă citise ceva despre sionism. „Da, în singura carte importantă pe acest subiect: Biblia", a răspuns Wingate. Era deja considerat uşor nebun de şefii cei mari din Ministerul de Război, dar Prietenii Comuni l-au protejat mult, în acelaşi mod în care protejaseră Secţiunea D, un grup obscur de trei ofiţeri de informaţii ai armatei pe ale căror dosare se lipiseră etichete de confidenţialitate pentru a devia curiozitatea celor de la Whitehall.

Gubby deţinea posturi militare regulate. Prea multe, de fapt. Îi spusese soţiei sale, Norah, că era sătul de sarcini militare „peste tot". Într-o perioadă de opt ani, avusese doar cinci luni de permisie. Zilele lui lucrătoare necesitau ca el să aibă o locuinţă în Londra şi o vizita cînd putea pe Norah la ţară, loc pe care ea îl prefera categoric vieţii la oraş.

Una dintre sarcinile suplimentare încredinţate lui Gubby era instruirea rezerviştilor în apărarea aeriană. Nu găsise nici un fel de echipament pentru regimentele antiaeriene, în ciuda avertismentelor publice ale lui Churchill că germanii vor bombarda Londra: „Inima Imperiului nostru şi o ţintă care nu poate fi mutată".

Ministerul Aviaţiei a replicat că RAF era pe deplin pregătită. Lordul Trenchard, fostul mareşal de aviaţiei, lăsase RAF cu un deficit de avioane şi piloţi. Acum era comisar al Poliţiei Metropolitane a Londrei şi introdusese o Lege a Incitării la Trădare care permitea percheziţii pentru căutarea de „literatură subversivă". Dacă el decidea că Prietenii Noştri Comuni erau vinovaţi de răzvrătire şi uneltire împotriva guvernului, acest lucru s-ar fi putut dovedi stînjenitor. Consiliul Naţional pentru Libertăţi Civile denunţa faptul că legea copia „metodele poliţiei secrete germane, Gestapo". Trenchard a creat poliţiştii-gentlemani, o versiune elitistă a poliţiştilor metropolitani londonezi. El spunea că

poliţiştii-gentlemani au „calificări superioare”. La noul său Metropolitan Police College, cadeţii purtau sacouri, iar chelnerii lor erau foşti militari de rang inferior cu şorţuri albe. Progermanul *Times* lăuda poliţistul de clasă superioară: „Idealurile pe care le preţuieşte vor fi cele ale oamenilor din rîndurile cărora provine”.

Trecutul special al Verei o expunea riscului de a fi investigată. Din fericire, bunul-simţ al poliţiştilor-gentlemani surclasa suspiciunea lordului Trenchard faţă de evrei şi de străini. Dar „răzvrătirea” însemna trădare împotriva Coroanei, iar în spatele lordului Trenchard erau membri ai casei regale a căror influenţă era profundă. Pentru a evita acuzaţiile de uneltire împotriva autorităţilor, Prietenii Noştri Comuni vorbeau savant despre A Patra Dimensiune a Războiului, prezentată ca studiu academic, şi propuneau revolte ale clasei muncitoare ca mijloc de înfruntare a ocupaţiei naziste. Hugh Dalton a fost numit trădător al clasei sale pentru îmbrăţişarea acestor obiective. Ducele de Westminster, care era pronazist, a spus că Dalton plănuia revolte comuniste. Ca renegat politic, Churchill l-a reţinut pe Dalton ca posibil candidat pentru postul de ministru în guvern care să evite întrebările despre operaţiunile neconvenţionale, cînd balanţa avea să încline în favoarea lui.

Zodia Verei, gemeni, era caracterizată în România prin aceste cuvinte, similare celor din Anglia pentru zodia lui Gubby, racul: „Simţ al dreptăţii pasionat. Înţelegere profundă a caracterului altora. Integritatea, curajul, generozitatea şi compasiunea sînt foarte importante”. Atît ea, cît şi Gubby aveau aceste calităţi.

Înalta societate chicotea cînd auzea cîntecelul: „Toţi se supun aceleiaşi vechi reguli:/ Că gentlemanii şi doamnele nu vorbesc niciodată/ Despre rîsete şi frivolităţi/ Sau rochii scoase şi părul despletit”. Prietenia Verei cu Gubby ar fi putut da naştere la speculaţia că ei se numărau printre gentlemanii şi doamnele care nu vorbesc nicodată despre ceea ce fac. Soţii Stephenson au pus capăt acestor idei aranjînd cine cu Prieteni Comuni la care cei doi puteau discuta aşa cum o făceau şi în ceainăriile obscure. Această pereche avea pur şi simplu aceleaşi credinţe. El putea să se descarce, de exemplu, în legătură cu politicile nesăbuite de la Whitehall care îi permiteau Germaniei să profite de pe urma tensiunilor anglo-arabe din Palestina. O ladă cu eticheta CIMENT căzuse dintr-un vas care era descărcat în Jaffa, împrăştiind muniţie destinată forţelor de apărare evreieşti. Aliatul Germaniei, Marele Muftiu al Ierusalimului, Haj Amin, stîrnise ura antibritanică susţinînd că încărcătura era trimisă în secret din Londra pentru o armată evreiască secretă. De fapt, vasul plecase dintr-un port românesc şi făcea parte dintr-un plan nazist de a trimite evrei în Palestina ca modalitate de a-i stîrni pe arabi împotriva mandatului britanic de acolo. Un Înalt Comitet Arab a anunţat o grevă generală pînă cînd britanicii puneau capăt oricărei emigraţii evreieşti spre Palestina. Celebrul lider de gherilă sirian Fawzi el-Kaukji a întrerupt comunicaţiile pe calea ferată, rutiere şi telefonice din întreaga regiune. „Criza ar fi putut fi evitată”, spunea Gubby, „dacă Whitehall ar fi fost dispus să accepte sfaturi din partea evreilor bine informaţi de la faţa locului”.

Prietenii sionişti ai Verei puteau cere formarea unei Brigăzi Evreieşti susţinute de britanici, dar singurul promotor proeminent era Churchill, iar el era încă ridiculizat la Londra de cei aflaţi la putere. O Brigadă Evreiască rămînea un vis. Gubby şi Stephenson credeau că ea avea să devină realitate în

timp. Deocamdată, lipsa gîndirii anticipative a conducătorilor care se ocupau de apărare era examinată în acea celulă minusculă de rebeli ai armatei numită Secţiunea D. Aceştia l-au chemat pe Gubby, care mai tîrziu a descris modul în care a fost salvat de la citirea nesfîrşită a tratatelor sovietice plictisitoare la biroul său de la Ministerul de Război.

> O mînă rece m-a luat pur şi simplu de ceafă, iar o voce a spus: „Ce faci astăzi la prînz?”. M-am întors repede – era Jo Holland. I-am răspuns că mergeam la cursele regimentului meu... Mi s-a spus că, în schimb, aveam să iau prînzul cu Jo... Ne-am retras la Hotelul St. Ermin, unde am întîlnit-o pe adevărata mea gazdă, şeful acestei Secţiuni D, care cu siguranţă nu făcea parte din regiment[3].

Secţiunea D de la Distrugere, aşa cum era cunoscută în rîndul cîtorva oameni, era în poziţia de a evalua ideile prietenilor civili ai Verei care gîndeau ca ea. Aceştia făcuseră propuneri la Marks & Spencer pentru o viitoare Brigadă Evreiască. Personajul istoric preferat al lui Simon Marks era regele Alfred, care se luptase cu fermitate pentru o identitate naţională. „Sînt mîndru că sînt britanic”, i-a spus Simon Verei, „dar laşii nazişti i-au distrus pe evreii curajoşi care au luptat pentru Germania cu miile în timpul Marelui Război. Avem nevoie de un guvern care să vorbească în numele nostru”. Simon a aranjat, prin intermediul Fondului Central pentru Evreii Germani, instruirea tinerilor evrei germani la o tabără din Kent. Edmund de Rothschild, ofiţer în rezervă din Bucks Yeomanry, avea să-i pregătească pentru singura ramură din forţele armate britanice care recruta din rîndul „străinilor”, Corpul Geniştilor.

Pe 12 martie 1938, trupele germane au intrat în Austria, întîmpinate de civili despre care se spune că primiseră cu bucurie *Anschluss*-ul, „reunificarea popoarelor germanice”. Hitler a mers cu maşina în locurile natale din Linz pentru a sărbători „îndeplinirea misiunii mele de a reda dragul meu ţinut natal Reich-ului german”. O cantitate imensă de resurse industriale şi naturale foarte utile a ajuns la îndemîna lui, împreună cu nouă milioane de austrieci; armata lor a devenit parte a Wermacht-ului, forţele armate germane, iar unele unităţi au fost trimise imediat în Germania. Sediile sioniste din Viena au fost atacate de nazişti. Persecutarea evreilor începuse. Austria era acum o provincie din Noua Ordine. Marea Britanie a acceptat *Anschluss*-ul ca pe un fapt împlinit. Fostul prim-ministru liberal, David Lloyd George, una dintre cele mai remarcabile persoane din politica secolului XX, a spus Parlamentului că Hitler era „un mare om”. Un observator a scris: „Poate că Lloyd George nu spune neapărat o minciună, dar te va face să crezi ceea ce el consideră că te va determina să faci ce vrea el”. Îşi folosea farmecul galez pentru a-i convinge pe ceilalţi, cum ar fi liderul Partidului Laburist George Lansbury, că Hitler ar face orice este nevoie ca să evite războiul. Translatorul lui Hitler, Paul Schmidt, a spus ulterior că lordul Londonderry, fostul ministru al Aviaţiei, era printre cei mulţi care au fost stimulaţi de talentul oratoric al lui Lloyd George să aibă încredere în „curtarea de către Führer a timidei Mari Britanii”. Ambasadorul german la Washington a trimis la Berlin o telegramă: „A fost uimitor că Congresul nu a luat nici o poziţie faţă de acţiunea germană”[4].

„Teama a paralizat democraţiile”, a spus Vera mai tîrziu. „Şi tot mai mulţi ofiţeri activi britanici s-au revoltat împotriva inacţiunii Londrei”, şi-a amintit ea. „Freddie Winterbotham avea titlul de «şef al seviciilor de informaţii ale aviaţiei», dar era o acţiune întreprinsă de un singur om. El fusese tăietor de lemne în patria lui Stephenson, Canada. Acţionînd singur, s-a alăturat Companiei Aeronautice pentru Cerecetare şi Vînzări cu sediul în Paris, într-un parteneriat cu rebelii din serviciile secrete franceze. În lipsa autorităţii, forţele aeriene franceze foto-cartografiau taberele militare germane. Winterbotham şi un pilot şi om de afaceri australian, Sidney Cotton, făceau zboruri regulate la Berlin pentru a exploata camaraderia piloţilor care fuseseră inamici în Marele Război, culegînd astfel informaţii despre noua Luftwaffe. Cotton avea propriul avion Lockheed cu două motoare, pe care erau montate aparate de fotografiat Leica ascunse în aripi pentru a fotografia taberele germane. Winterbotham pretindea că e pronazist pentru a fi primit în audienţe private la Hitler, care îi spunea: «Singura speranţă pentru o lume ordonată este ca aceasta să fie condusă de trei superputeri – Imperiul Britanic, Americile cele Mari şi noul Reich German»”.

Cînd Winterbotham a raportat la Londra că Hitler credea că Noua lui Ordine era susţinută de regaliştii englezi, pilotului i s-a spus să păstreze tăcerea. A fost pus să rostească jurămîntul care îl împuterniceşte pe directorul Ministerului Public să acţioneze împotriva celor care încalcă Legea Secretelor de Stat. „Sînt doar un om de rînd, un tip obişnuit”, i-a spus el Verei. „Între Coroană şi omul de rînd, unde este trădarea?”

1*. Haganah – organizaţie paramilitară evreiască din protectoratul britanic de la acel moment din Palestina (n. tr.).

6

„Anglia izolată”

Vera s-a aventurat prin Europa, în regiuni în care oamenii obişnuiţi s-ar fi putut ridica împotriva opresiunii. Era evident că Hitler trebuia să lanseze noile lui avioane de sprijin aerian pentru armată împotriva Poloniei, înainte ca forţelor aeriene poloneze slab echipate să le fie livrate avioanele de vînătoare RAF Hawker Hurricane. Livrarea pe mare avea să fie întîrziată luni de zile, în timp ce trezoreria britanică dezbătea dacă ea sau polonezii ar fi trebuit să achite costurile de transport. Stringbag a zburat în operaţiuni false de plasare de mine în Marea Baltică, anticipînd folosirea porturilor poloneze de către navele de război germane, dacă izbucnea războiul. Vera trebuia să decidă unde să concentreze trupele de gherilă, utilizînd resursele locale, de vreme ce zgîrcitul Whitehall suferea de ceea ce jurnalistul şi istoricul Paul Johnson a numit fără menajamente „pur şi simplu, clasica frică; chiar un acces de laşitate”[1].

Freddie Winterbotham a relatat că Polonia avea o versiune militară a unui „mecanism de scriere secretă” german. Gubby cunoştea un englez care locuia în Polonia, generalul Adrian Carton de Wiart, care îşi pierduse un braţ şi un ochi în Marele Război şi care cîştigase cea mai înaltă medalie pentru bravură, Victoria Cross. Gubby a luat în considerare o misiune secretă pentru o întîlnire cu generalul cu un ochi. Vera ştia cum să treacă graniţa dinspre România, o rută care era puţin probabil să atragă atenţia germanilor. Misiunea prevedea şi grupuri de rezistenţă care trebuiau să rămînă în urmă şi să caute un exemplar al „maşinii de scriere secretă” care avea să devină Enigma, cea care i-a pus la încercare pe spărgătorii de coduri ULTRA în timpul războiului[2].

Gubby a evitat SIS. Nu putea risca să fie identificat cu mitologia ticluită într-o carte nazistă de largă circulaţie, *Serviciul Secret: Cea mai întunecată putere a Angliei*. Aceasta pretindea că dezvăluie „secrete de afaceri ale centrului crimei din Londra”. Scopul cărţii era să creeze suspiciune reciprocă în rîndul civililor, încurajîndu-i şi mai mult să se denunţe unul pe celălalt la Gestapo.

Polonia încorporase primul dintre „ţinuturile pierdute” ale lui Hitler după discuţiile de pace de la Versailles din 1919. Hitler spunea că pierderile nu fuseseră în van dacă evreii erau forţaţi să intre în camerele de gazare.

Vera nu ar fi putut să discute niciodată despre astfel de preocupări cu clica din Mayfair, care era în general cinică şi de spiritualitate crudă, ironizîndu-i pe evrei şi pe regi deopotrivă. Existau şi cei care dispreţuiau acest comportament. Unul dintre ei era contele de Cardigan, al cărui strămoş condusese cavaleria în tragica Şarjă a Cavaleriei Uşoare şi care se spune că gemuse: „Ei bine, iată cum piere

ultimul Cardigan", cînd văzuse dezastrul care îi aştepta. „Desigur, se înşela", i-a spus actualul conte Verei. „Căci iată-mă." Contele respingea snobismul şi a spus: „Imperiul Britanic merge în jos, dar prea mulţi administratori coloniali încă pun semnul egalităţii între *Burke's Colonial Gentry*[1*] şi *Burke's Peerage and Landed Gentry*[2*]". Considera titlul mîzgălit adesea pe panourile vînzătorilor de ziare o metaforă pentru caracterul insular al ţării: CEAŢĂ PE CANAL – CONTINENTUL IZOLAT. „Nu ne trece niciodată prin minte că Anglia e cea care este izolată", a spus Cardigan, însemnînd o ceaţă politică ce masca evenimentele europene. Era interesat să improvizeze o rezistenţă antinazistă şi i-a amintit Verei că, în alte războaie, cei care reuşeau să evadeze aduseseră adesea informaţii utile despre foştii lor temniceri. Cardigan avea să devină el însuşi un evadat. Înţelegea definiţia operaţiunilor subversive ca însemnînd să te apropii suficient de inamic pentru a folosi arme improvizate. A ţinut notiţe ca prizonier al germanilor, publicate după război cu titlul *I Walked Alone*[3].

Generalul-maior Alan Brooke, ulterior feldmareşal viconte Alanbrooke, avea să ajute la dobîndirea armelor pentru „ucigaşii tăcuţi" atît de necesare operaţiunilor subversive. Gubby, care fusese ofiţerul lui personal de stat-major, i-a spus Verei că „Brookie" bîntuia un anticariat, ulterior făcut celebru de Helene Hanff din New York, în cartea ei *84, Charing Cross Road*. Brookie era un ornitolog devotat care căuta cărţi la mîna a doua pe acest subiect. Vera l-a prins între rafturi. Fiind un bărbat modest, a fost intrigat de familiaritatea ei cu detalii ezoterice despre viaţa păsărilor din Transilvania. S-au întîlnit mai tîrziu la ceainării din apropiere, unde el i-a pus întrebări despre România. El voia ca Churchill să ajungă la putere, dar spunea de asemenea făţiş şi deschis că, atunci cînd dorinţa urma să i se îndeplinească, el avea să îl critice drept despot războinic care propunea îndărătnic o acţiune imposibilă. Churchill a mormăit mai tîrziu: „Probabil că Brookie mă urăşte". Generalul a comentat: „Nu îl urăsc, îl iubesc; dar cînd va veni ziua în care eu să-i spun că are dreptate cînd de fapt cred că greşeşte, atunci va fi timpul ca el să se descotorosească de mine".

Printr-o coincidenţă extraordinară, anticariatul din Charing Cross Road îl avea ca proprietar pe un anume Benjamin Marks, care inventase un cod simplu pe care îl schiţase pe forzaţ, pentru a le da vînzătorilor posibilitatea de a obţine cel mai mic preţ acceptabil în negocierile cu cumpărătorii. Fiul său, Leo, spărsese codul tatălui său la vîrsta de zece ani şi avea să devină un tînăr criptograf-şef devotat Verei în operaţiunile speciale. Era un geniu cu faţă de copil, respins iniţial de centrul supersecret Bletchley al spărgătorilor de coduri ULTRA pentru că era evreu.

Gubby îl ştia pe Edmund de Rothschild, cunoştinţa Verei, drept ofiţer de rezervă în Bucks Yeomanry. Una dintre sarcinile lui Gubby era să instruiască soldaţi cu program redus din cadrul Artileriei Engleze de Est. Anglia de Est nu avea nici o artilerie, iar el trata această însărcinare ca pe un antrenament pentru tactici de apărare internă improvizate împotriva invadatorilor germani. Aceasta îi dădea şansa de a discuta cu Edmund de Rothschild despre viitorul Brigăzii Evreieşti.

De dragul aparenţelor la Ministerul de Război antisemit, Gubby păstra o relaţie distantă cu Fondul Central pentru Evreii Germani. Unul dintre cei cinci preşedinţi comuni ai fondului era marchizul de Reading, fiul unui fost vicerege al Indiei. Altul era Nahum Sokolow, preşedinte al Organizaţiei Sioniste Mondiale. Sionismul îi alarma pe monarhi, care se foloseau de consilieri financiari evrei, dar

care îi abandonau dacă aceştia puteau să provoace un scandal public. La banca N.M. Rothschild, într-o Cameră de Arbitraj erau expuse portretele numeroşilor monarhi pe care îi subvenţionase. Unul dintre cei care au făcut un împrumut neaşteptat era regele Prusiei. Un alt portret, cel al Împărătesei Tuturor Rusiilor, atîrna acolo deoarece ţarul refuzase ca portretul lui să fie expus într-o bancă evreiască.

Vera a continuat să citească în bibliotecile de ziare londoneze despre anii anteriori. Anglia încă era în multe privinţe un mister. A descoperit, în cronicile recente, motive pentru ezitarea iniţială din rîndul evreilor de aici de a înţelege pericolele care se coceau în Germania. În 1935, pînă şi Churchill păruse la un moment dat şovăielnic. Regele George al V-lea domnea încă şi nu îşi exprima nici o îngrijorare. Existau pe atunci şase cotidiene importante şi două ziare de seară, ale căror proprietari urmau linia Coroanei. Churchill a scris în *Daily Express*: „Istoria abundă în exemple de oameni care au ajuns la putere folosind metode aspre, sumbre şi chiar înspăimîntătoare, dar care, cu toate acestea, atunci cînd viaţa lor este privită în ansamblu, au fost consideraţi figuri marcante, ale căror vieţi au îmbogăţit povestea umanităţii. La fel poate să fie şi cu Hitler”[4].

Trei ani mai tîrziu, Vera l-a chestionat pe tînărul diplomat Ralph Wigram, care risca acum atît de mult pentru a-l informa pe Churchill despre astfel de puncte de vedere care guvernau Ministerul de Externe. De ce, l-a întrebat Vera, îl portretizase Churchill pe Hitler într-un astfel de mod? Wigram a spus că Churchill regreta asta profund. Încercase să-l vadă pe Hitler aşa cum îl vedeau mulţi germani: un lider care pusese capăt umilinţei lor. În 1935, asta îi înfuriase pe unii funcţionari publici tineri suficient de mult încît să treacă de partea secretarului permanent, înverşunat antigerman, al Ministerului de Externe, Robert Vansittart. O vreme, Vansittart îl considerase pe Churchill la fel de dezechilibrat şi impredictibil pe cît spusese Regele George că era.

„Persecuţia externă la care au fost supuşi germanii după război” a fost oferită drept scuză pentru ascensiunea la putere a lui Hitler de către lordul Lothian, unul dintre arhitecţii Tratatului punitiv de la Versailles şi adversar al reînarmării. Acesta spunea că uciderea evreilor era pur şi simplu „o reacţie la această persecuţie externă”.

Vera a văzut ignorarea sorţii evreilor de către lordul Lothian ca o modalitate de a da satisfacţie casei regale şi celor din Whitehall pentru care era mai uşor să rămînă orbi faţă de apropierea încă unui război mondial. În 1935, Churchill voia să-şi întărească adeziunea la zona politică de centru-stînga prezentîndu-se drept un om rezonabil, sfidînd portretizarea lui de către Lothian ca „partizan al războiului scăldat în whisky”. Churchill şi-a abandonat scurta prefăcătorie. Vera a fost sfătuită să evite orice contacte directe cu Churchill, care ar fi expus-o curiozităţii ofiţerilor de securitate internă. Ea nu a menţionat niciodată pe parcursul vieţii ei ocaziile consemnate de alţii în care a fost consultată ulterior de el[5].

La sfîrşitul anilor 1930, Prietenii Noştri Comuni formaseră deja un serviciu secret antinazist conectat oarecum la Secţiunea D şi care lucra cu oameni de afaceri patrioţi, precum Stephenson, care a trimis-o pe Vera în misiuni de culegere de informaţii. Aceşti agenţi neoficiali erau cunoscuţi drept AN: acoperire neoficială. Vera l-a format pe Ward Price, un corespondent extern superior al *Daily Mail*, care îi intervievase pe Hitler şi pe prietenul lui dictator Mussolini şi scrisese pozitiv despre

ambii. În ultima perioadă îşi schimbase vederile şi devenise un AN. Un alt prieten jurnalist al ei, Sefton Delmer, era născut şi educat în Germania şi fusese redactor-şef la biroul *Daily Express* din Berlin pînă în 1933. La vîrsta de 26 de ani vorbise şi se plimbase deja cu Hitler, iar acum se ocupa de Războiul Civil Spaniol, dar revenea frecvent în Londra. Delmer a aranjat ca Vera să devină „asistentă, un fel de reporter începător". Asta i-a oferit în continuare acreditare pentru călătoriile externe. Geniul lui Delmer a strălucit mai tîrziu la orwellianul Centru al Diversiunii din Londra din timpul războiului.

În lumea presei de pe Fleet Street, corespondenţii se strîngeau în baruri cînd făceau pauze de la corespondenţele externe. Vera a legat o prietenie strînsă cu George Millar, care considera că munca la ziar satisfăcea doar parţial dependenţa lui de pericol. Geoffrey Cox (ulterior făcut cavaler), corespondent din Paris pentru *Daily Express*, era un neozeelandez dur. „Problema e", i-a spus el într-o seară, „că majoritatea englezilor sînt de acord cu regele George: ţările străine sînt absolut groaznice!".

În cele din urmă, Vera avea să pună la lucru toate aceste talente. Erau oameni de lume educaţi în şcoala vieţii, după cum i-a caracterizat ulterior Ian Fleming. „Au învăţat părţile problematice deoarece nu erau legaţi de un birou."[6]

Cox şi Vera discutau pînă la ora închiderii la Wig and Pen, îşi amintea el, „după care ea urma o rută bine stabilită, autobuzul numărul 11 de-a lungul Strand-ului, spre adormitul Whitehall, pe lîngă gara Victoria, Sloane Square şi King's Road, spre un apartament de la subsol de pe Cheyne Walk, închiriat pentru a întări statutul de femeie tînără care încerca să-şi cîştige singură existenţa"[7].

Cox credea că, dacă era ocupată de germani, Franţa era cel mai promiţător teren pentru operaţiuni în spatele liniilor inamice. Era aproape de Anglia, unde locuitorii de pe coastă puteau să audă bubuitul tunurilor germane, care îi anunţase prima oară de izbucnirea războiului din 1914-1918. Cox deplîngea reticenţa Franţei să accepte că Hitler era o ameninţare serioasă, dar spunea că ea era rezultatul traumei suferite după emascularea ţării în război: o zecime din întreaga populaţie masculină a fost ucisă, aproape la fel de mulţi francezi au devenit invalizi pe viaţă, 673.000 de ţărani au fost măcelăriţi şi încă jumătate de milion răniţi. Franţa era eclipsată de blocul german solid, care producea mult mai mult decît dublul numărului de soldaţi bărbaţi francezi în fiecare an, care se acumulau îndîrjiţi şi fioroşi. Femeile răzbunătoare ale Franţei erau cele care aveau să completeze golurile din armatele din Rezistenţă.

Parisul era locul în care SIS-ul britanic ţinea cel mai mare contingent al său din străinătate. Prin intermediul Prietenilor Comuni, Vera a cunoscut ofiţeri din serviciile secrete franceze, Deuxième Bureau şi Service de Renseignements, care spuneau că nu se făcea nimic pentru controlarea Germaniei naziste. Franţa era presată de Londra să-şi reducă armata la jumătate, deoarece armatele mari l-ar fi provocat pe Hitler să recurgă la represalii! Această absurditate l-a făcut pe un francez să se înece cu aperitivul său. Cox avea un informator în Biroul pentru Cifruri din Berlin care spusese că singurul lucru care l-ar fi oprit pe Hitler ar fi fost certitudinea unor armate mari care să i se *opună*.

În 1938, Vera ştia că serviciile secrete franceze obţinuseră deja fotografii cu maşina criptografică a Biroului pentru Cifruri din Berlin. Francezii îl citau pe şeful secţiei SIS din Paris, „Biffy" Dunderdale, care spusese că criptografii britanici considerau că e o pierdere de timp să încerce să soluţioneze

enigma.

Întorcîndu-se în Londra de la Paris în octombrie 1938, Vera simţea că are o perspectivă proaspătă asupra diferendelor istorice anglo-franceze. Ghilotinele Revoluţiei Franceze îi înlăturaseră pe regi. O Declaraţie de Abdicare îl înlăturase pe Regele Edward al VIII-lea pe 10 decembrie 1936: „Eu, Edward al Optulea al Marii Britanii, Irlandei şi Dominioanelor Britanice de dincolo de mări, Rege, Împărat al Indiei, declar prin aceasta decizia mea irevocabilă de a renunţa la Tron". În loc să-şi piardă capul din cauza contestatarilor, regele a renunţat la coroană şi la imperiu pentru a continua să trăiască împreună cu amanta lui americană, Wallis Simpson.

Iona von Ustinov i-a spus Verei despre temerea de la ambasada germană din cauza faptului că fostul rege preluase titlul de duce de Windsor. Casa de Windsor fusese cîndva Casa de Saxa-Cobug-Gotha, care îşi schimbase numele german pentru a evita antipatia publică în timpul războiului din 1914-1918. Cît timp avea să mai treacă pînă cînd foştii supuşi ai ducelui aveau să se îngrijoreze din cauza relaţiilor cu Germania? Americanca lady Emerald Cunard, care îl cinstea pe Ribbentrop la petrecerile ei ca pe un nazist în carne şi oase, i-o prezentase pe Wallis Simpson lui Edward. Cînd a aflat că nu avea să facă parte niciodată din casa regală, doamna Simpson se mutase în Franţa, împreună cu fostul rege. Îl vedea Wallis Simpson pe Hitler drept calea de întoarcere la regalitate pentru soţul ei? Îşi crease o imagine publică din faptul că era impresionată de fiecare dată cînd era cu Hitler. Ducele de Windsor nu făcuse nici un secret, pe cînd era rege, din faptul că era de acord cu acţiunile Führer-ului. Îi scrisese lui Hitler scrisori compromiţătoare care, după al Doilea Război Mondial, fuseseră scoase pe furiş din zona americană a Germaniei de doi agenţi britanici. Familia regală se temea că scrisorile, ascunse şi nedescoperite pînă atunci de forţele de ocupaţie americane, puteau cădea în cele din urmă în mîinile editorilor americani. Agenţii au fost răsplătiţi cu gradul de cavaler. Unul dintre ei, sir Anthony Blunt, a obţinut postul de supraveghetor al tablourilor reginei, pînă cînd nu a mai putut fi ascuns îndelungatul lui trecut de spion al Moscovei. Un trădător împiedicase dezvăluirea în Marea Britanie a legăturilor dintre un fost rege şi nazişti, dar îi transmisese aceste date lui Stalin.

Trădarea lui Blunt nu era necesară. Ambasadorul von der Schulenburg i-a scris Verei din Moscova, la sfîrşitul anului 1938, că Stalin ştia despre afecţiunea casei regale britanice faţă de nazişti. Contele scria că forţele armate ale Uniunii Sovietice erau dezorganizate, conducerea lor era epurată, iar evreii fuseseră excluşi din funcţiile publice. În Berlin, Ribbentrop şi-a realizat ambiţia de a deveni ministru de Externe. De-a lungul anilor, Ribbentrop îşi făcuse prieteni influenţi, precum lordul Rothermere, proprietarul lui *Daily Mail*. O scrisoare prietenoasă din partea lui Hitler către baronul de presă a apărut la lumină abia pe 10 mai 2001, cînd rivalul *Daily Express* a publicat-o împreună cu un reportaj care îl ataca pe Rothermere sub titlul „Credea că Hitler adoptă politica potrivită pentru Marea Britanie". *Daily Express* a republicat scrisoarea pentru a-şi discredita concurentul, în timpul războaielor crîncene ale tirajelor din secolul XXI.

În timpul acestor luni de dinaintea invadării Poloniei de către Germania, care a marcat începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Ribbentrop şi acoliţii lui fuseseră ocupaţi să cumpere serviciile

unor jurnalişti britanici. Unul dintre ei, un jurnalist altfel obscur şi autor închipuit, James Murphy, a tradus *Mein Kampf* în engleză şi a fost recompensat cu o slujbă în Ministerul nazist al Propagandei de la Berlin. Un scriitor bine-cunoscut, Gordon Bolitho, a contestat relatările conform cărora evreii germani erau lipsiţi de toate drepturile lor. „Motivul pentru care îi auzim mai întîi pe evrei este acela că ei se lamentează mai tare", a scris el. Istoricul Nesta Webster a declarat că bolşevismul era creaţia evreilor. Revista *Aeroplane*, „evanghelia" aviaţiei citită avid de piloţii militari, a publicat o teorie total în afara preocupărilor ei profesionale normale, care pretindea că evreii exercitau o influenţă comunistă asupra minerilor galezi! Arnold Lee de la Liga Fascistă Imperialistă, veteran de război şi chirurg al armatei britanice, a susţinut că cea mai eficientă soluţie pentru problema evreiască erau camerele de gazare. Toate acestea emanau nu din Germania nazistă, ci chiar din Anglia!

Aceste atacuri au întărit în rîndurile luptătorilor evrei clandestini din Palestina părerea că Anglia era inamicul lor. Englezii erau învăluiţi în ceaţă şi izolaţi de realitate în modalităţi mai tulburătoare decît titlurile ziarelor. Aceste voci antisemite stridente şi stranii nu vorbeau în numele majorităţii, dar Vera fusese avertizată că un şef al securităţii interne îi asocia deja pe evrei cu uneltirile comuniste împotriva Angliei. Ea era cunoscută doar ca Vera Atkins de cei mai mulţi, dar era timpul să se asigure că se debarasase complet de orice urmă a rădăcinilor ei evreieşti. Asta punea asupra ei o povară emoţională foarte grea, dar avea să se elibereze pentru a servi ambele cauze în care credea: moştenirea ei evreiască şi această ţară hazlie ai cărei oameni aveau să moară, pînă la urmă, pentru libertatea credinţelor.

1*. Istorie genealogică şi heraldică a nobilimii coloniale britanice (n. tr.).
2*. Ghid al genealogiei şi heraldicii britanice (n. tr.).

7

Conexiuni

— Romanele cu spioni de succes folosesc o formulă simplă, i-a spus Vera unui oaspete american al soţilor Stephenson venit la Londra. Iei trei lucruri foarte diferite: o bătrînă oarbă care rătăceşte prin Western Highlands, un hambar din Norvegia, un mic magazin de artizanat din Londra ţinut de un evreu cu barbă. Nu există prea multe conexiuni între cele trei? Faci o conexiune.

Îl parafraza pe John Buchan (lord Tweedsmuir) din romanul lui *The Three Hostages*.

Numeroasele ei conexiuni erau diametral opuse în viziunile lor despre Hitler. Arhitectul american Philip Johnson era prietenul unui cronicar din domeniul social al Londrei, sir Henry „Chips” Channon. Ambii adorau erotismul masculin al manifestaţiilor naziste.

— Toţi băieţii ăia blonzi şi îmbrăcaţi în piele neagră! exclama Johnson.

Vera şi Mary Stephenson schimbau zîmbete pe furiş.

John Buchan scria romane de spionaj în timp ce lucra în diplomaţie la nivel înalt. El a sugerat că Vera ar trebui să fie atentă la pronaziştii locali, cum era un consilier al prim-ministrului Chamberlain, sir Joseph Ball, care trecuse prin serviciul de securitate internă MI5 şi era directorul de cercetare al Partidului Conservator şi motorul din spatele profasciştilor din Asociaţia Anglo-Americană. „Evreii sînt demonii care l-au creat pe Stalin”, spusese Ball public. Ce ar fi fost dacă ar fi descoperit că Vera nu era tocmai aristocrata engleză de rasă pură care părea să fie?

Călătoriile ei creau legături neobişnuite care ar fi putut să trezească suspiciuni dacă societatea londoneză nu ar fi fost atît de indiferentă. O vecină, jurnalista americană expatriată Martha Gellhorn, soţia lui Ernest Hemingway, descria această ignoranţă: „Pot să plec, să petrec şase luni în junglă, să mă întorc şi să intru într-o încăpere şi oamenii nu ar pune nici măcar o întrebare despre unde am fost sau ce am făcut. Ar spune doar: «Mă bucur să te văd. Bea ceva». Este izolarea provocată de indiferenţa absolută”.

Ralph Wigram se întorsese acasă la aceeaşi indiferenţă dintr-un post de la amabsada britanică din Paris. „O flacără strălucitoare şi constantă care arde într-o lampă spartă”, îl numise Churchill, ştiind că Wigram urma să moară în curînd de poliomielită. „El ne îndruma către siguranţă şi onoare.” Wigram i-a scris soţiei lui, Ava, că nu reuşise să-i facă pe cei de la Whitehall să înţeleagă ameninţarea nazistă. „Winston a înţeles întotdeauna, întotdeauna.”

Pentru Vera, Wigram era un erou pentru că îşi urmase conştiinţa, sfidîndu-l pe superiorul lui progerman, sir John Simon, care supraveghea operaţiunile SIS. Wigram a sustras documente de la

Whitehall, rapoarte diplomatice despre probe substanţiale referitoare la pregătirile de război ale lui Hitler, pe care sir John prefera să le ignore. Wigram îi transmisese astfel de acte consilierului ştiinţific apropiat al lui Churchill, profesorul Frederick Lindemann (ulterior viconte Cherwell), care mergea pe drumuri de ţară şerpuitoare la Oxford University ca să le fotografieze, apoi se întorcea cu maşina prin noapte pentru a returna a doua zi originalele, fără ca nimeni altcineva să ştie. Lindemann era născut în Germania şi se spunea că răspundea oricăror întrebări ştiinţifice din partea lui Churchill cu asemenea concizie şi acurateţe, încît devenise cunoscut drept Proful. Nici Proful, nici Wigram nu aveau imunitate în faţa Legii Secretelor de Stat.

„Pericolul era încă şi mai mare pentru Vera. Dacă activităţile şi originile ei ar fi fost cunoscute, Ball ar fi deportat-o", îşi amintea John Buchan. Wigram i-a găsit de lucru Verei ca secretară cu normă redusă la Whitehall, unde ea căuta tineri înzestraţi. Unul dintre aceştia a fost Nadya Letteney, care făcea pentru Vera liste cu alţi lingvişti talentaţi din rîndul refugiaţilor evrei.

„Wigram era timid şi întotdeauna politicos, strîngîndu-şi hîrtiile în mînă, cu capul aplecat de durere şi mîna încleştată pe baston ca să-şi ţină echilibrul în timp ce îmi deschidea uşa", a spus Nadya mai tîrziu. „Hitler l-ar fi băgat în programul lui de eutanasie. Wigram a murit de moarte naturală în 1937."[1]

Vera îl consultase pe Wigram în legătură cu o altă conexiune neaşteptată: baroneasa Irene Isabella Margarete Paulina Caecilia von Meyendorff, fostă den Hause Uxkuell, căreia i se spunea Irina, moştenitoare a unor vaste domenii baltice rămase de la Ecaterina cea Mare. Mama Irinei, forţată de revoluţie să fugă din Rusia, făcuse avere în Berlin investind în automate de vînzare foarte profitabile. La 18 ani, Irina era o frumuseţe blondă clasică, cînd a fost angajată prima oară de Universum-Film Aktiengesellschaft (UFA), cel mai mare studio cinematografic german. A obţinut rolul principal în filmul *Die Letzten Vier von Santa Cruz*, din 1936, şi a devenit celebră ca Die Meyendorff. În timpul unei vizite la Berlin fusese identificată de Vera ca membră a unui cerc de antinazişti din rîndul ruşilor de condiţie bună aflaţi în poziţii-cheie. Die Meyendorff a refuzat curajos să mintă în legătură cu propaganda cinematografică nazistă a UFA. Soţul ei, dr. Heinz Zahler, era medicul personal al şefului ei de la UFA, ministrul Propagandei Joseph Goebbels, şi îi furniza acestuia medicamente pentru a-i suprima dependenţa de cocaină. Irina a sugerat asasinarea lui Goebbels cu o supradoză. Nimeni nu ar fi suspectat un act criminal, a argumentat ea, dar asta era împotriva codului etic al dr. Zahler. Mai tîrziu, el a renunţat la aceste principii şi s-a alăturat complotului de asasinare a lui Hitler din iulie 1944. Complotiştilor li s-au dezvăluit numele în cadrul emisiunilor britanice „negre" de propagandă, creînd printre supravieţuitori suspiciuni că serviciile britanice îi demascaseră în mod intenţionat. Se crede că dr. Zahler a fost printre sutele de oameni spînzuraţi la ordinul lui Hitler, mulţi dintre ei pomeniţi în emisiunile britanice.

Aveau să ridice întrebări despre acest lucru în Anglia postbelică atît Irina, cît şi Maria „Missie" Vasilcikov. Fiică a prinţului Ilarion şi a prinţesei Lidia Vasilcikov, ambii ruşi, care fuseseră victime ale revoluţiei, Missie era angajată la Legaţia Britanică de la Berlin, unde exista o penurie de lingvişti

ruşi. În jurnalele ei, ea a scris că autorităţile britanice au negat orice cunoştinţe despre astfel de emisiuni care să-i fi demascat pe complotişti. Raportul guvernamental de 500 de pagini al Political Warfare Executive, care era responsabil cu aceste emisiuni, a rămas secret pînă la sfîrşitul anilor 1990. Acest raport oficial nu menţiona nicăieri emisiuni ale PWE care să-i fi demascat pe cei implicaţi în complotul din Germania de răsturnare a lui Hitler şi de înlocuire a lui cu un guvern proaliat în care contele von der Schulenburg avea să fie ministru de Externe. S-a spus ulterior că membrii prosovietici ai PWE au fost cei care au instrumentat trădarea complotiştilor. Au apărut aluzii la trădarea lor în timpul demascării postbelice a agenţilor sovietici, englezi care lucrau în conducerea serviciilor secrete britanice şi care se temeau că răsturnarea lui Hitler şi crearea unui guvern german favorabil aliaţilor ar fi pus în pericol Uniunea Sovietică. La sfîrşitul războiului, Irina, care s-a autoexilat în Bavaria, era falită după ce refuzase să servească propaganda nazistă. În 1961, ea s-a întîlnit cu James Robertson Justice, actorul, naturalistul, muzicianul şi poetul scoţian. A trăit împreună cu el în Scoţia, unde dresau şoimi şi unde şi-au format un cerc de prieteni printre care se numărau un balerin bolivian, un lepidopterolog islandez, un conducător arab, lingvişti galezi, ducele de Edinburgh şi prinţul de Wales. Irina a devenit cetăţean britanic în 1967. După al doilea mandat de rector al Edinburgh University, Justice a suferit mai multe atacuri cerebrale care i-au adus pe amîndoi la sărăcie. El a murit în 1975. Keith Bromley, naturalist şi filantrop, s-a căsătorit ulterior cu Irina[2].

Pe măsură ce apropierea războiului se accelera, Vera avea impresia că urmăreşte în Londra o dramă shakespeariană, o ciocnire între doi adversari aprigi: Churchill, care încă spera la autoritatea morală a Coroanei, şi Chamberlain, fostul metalurgist din Birmingham, obtuz şi ascetic, pufnind dezaprobator la „stilul zgomotos, voluptos şi emfatic” al lui Churchill. Chamberlain se temea să-l dea afară pe ambasadorul german, Ribbentrop, care închiriase casa lui din Eaton Square în timp ce Chamberlain ocupa reşedinţa oficială a prim-ministrului din Downing Street nr. 10. Prim-ministrul urma şi el linia fostului rege Edward, acum duce de Windsor, care îi scrisese lui Hitler, „ca de la militar la militar”, pentru a stabili o relaţie de prietenie. Acest bilet, găsit în corespondenţa lui Edward, a fost extras de Charles (Dick) Ellis, un colonel australian care a supravieţuit luptelor de tranşee din Primul Război Mondial şi a devenit ulterior ofiţer de informaţii al armatei britanice în regiunea rusească din Asia Centrală. Acoperirea lui mai recentă era cea de corespondent de ziar în Europa. Ellis cultiva relaţii atît în rîndul ruşilor albi, cît şi al germanilor. El a asigurat-o pe Vera că scrisorile erau în continuare cea mai bună modalitate de a transmite informaţii. Zeci de mii de cetăţeni străini care trăiau în Germania scoteau din ţară mesaje. Germania nu era închisă ermetic. Ambasadele multor ţări retransmiteau în mod curent scrisori. Suedia avea 53 de birouri consulare locale în Germania, care funcţionau drept cutii poştale. Un profesor evreu de limba germană de la Ambasada Regală a Siamului a dispărut, iar ştirea a ajuns la Fondul Britanic Central prin Bangkok. Primarul din Leipzig, Carl Goerdeler, s-a despărţit de nazişti în 1936, din cauza antisemitismului, şi şi-a croit drum spre Anglia. La sfatul contelui von der Schulenburg, s-a întîlnit cu Vera şi s-a întors în Germania. (Goerdeler ar fi trebuit să devină cancelar, cu Schulenburg pe post de ministru de Externe, în noul regim anti-Hitler.

Amîndoi au fost prinşi şi condamnaţi la spînzurare de Curtea Poporului nazistă pe 8 septembrie 1944[3].)

Vera ştia încă din copilărie cum descoperise întotdeauna poporul tatălui ei căi de intrare şi de ieşire. Evreii au găsit modalităţi de a ajunge în Palestina, unde Wingate arăta cum un opresor poate fi subminat prin curaj şi imaginaţie. O organizaţie evreiască, mică, dar foarte complexă, salva mii de victime ale persecuţiei naziste. În anii 1930, numele ei era păstrat secret, dar ea îi oferea Verei ştiri despre femei antinaziste aprige, care lucrau în Polonia pentru a-i scoate de acolo pe evrei şi pentru pregătirea în cazul unui asalt german aşteptat[4].

Colonelul Ellis vedea Polonia drept ţintă pentru o primă invazie militară condusă de naziţti şi i-a împărtăşit observaţiile sale Verei. „Preluarea puterii de către bolşevici în Rusia în octombrie 1917”, scria Ellis, „a deschis calea pentru penetrarea de către germani a Caucazului şi avansarea către Persia şi Asia Centrală”. Mai tîrziu şi-a extins notiţele şi le-a transformat într-o carte, *The Transcaspian Episode*, a cărei publicare a fost împiedicată de funcţionarii din serviciile secrete britanice pînă în 1963. Bill Stephenson l-a făcut pe Ellis adjunctul său în acţiunile clandestine din timpul războiului şi ulterior a denunţat „încercările de sancţionare a lui Ellis pentru difuzarea unor chestiuni pe care un guvern obsedat de secrete vrea să le ascundă pentru totdeauna. Există multe moduri de pedepsire a agenţilor secreţi nonconformişti ai Coroanei”[5].

În iarna 1938-1939, Vera stabilise deja ceea ce John Buchan numea „conexiuni” cu o varietate de personaje unice aflate de fiecare parte a liniei despărţitoare dintre pro- şi antinazişti. Rudolf Schmidt era un ofiţer german de armată promovat rapid de Hitler. Fratele lui, Hans-Thilo Schmidt, lucra la Biroul pentru Cifruri din Berlin şi a vîndut fotografii cu maşina criptografică Enigma serviciilor secrete franceze. Vera ştia de Hans-Thilo de la Gustave Bertrand, expertul în codare de la Paris, deoarece Bertrand îi împărtăşise lui Ralph Wigram frustrarea de a avea de-a face cu şefi militari înceţi la minte. Prietenii Comuni din serviciile armatei constituiau unităţi de spionaj de o singură persoană cu titluri cu aparenţă oficială, pentru a evita atenţia şefilor mari. Serviciul de Informaţii Militar (Cercetare), SIMC, de exemplu, consta din Gubbins, instruit de un coleg din umbră: „Pregăteşte-te pentru războiul de gherilă, creează-ţi contacte în viitoarele ţări ocupate, stîrneşte revolte şi inventează dispozitive de distrugere”. Unui astfel de plan „îi lipsea coerenţa şi un obiectiv clar”, a scris primul arhivar aprobat de guvern pentru aceste activităţi, William Mackenzie, într-un rezumat păstrat secret pînă în secolul XXI. „Planul părea incoerent”, îşi amintea Vera. „Unităţile nu se cunoşteau una pe alta, pentru propria protecţie.” Cîţiva tineri rebeli din interiorul Whitehall au învăţat-o să scrie instrucţiuni pe formulare cu antet împrumutate, să semneze o notă ca venind din partea unui departament şi să primească aceeaşi notă în departamentul căruia îi era adresat. Cu autorizaţia corespunzătoare, dar falsă în mînă, Vera putea să obţină unele facilităţi pentru Prietenii Comuni, cărora le făcea plăcere să-l păcălească pe şeful de Stat-Major, generalul Archibald Montgomery-Massingberd, acel campion al „calului bine crescut” ca aliat de căpătîi al infanteristului. Acesta scrisese că „mecanizarea armatei în dauna cavaleriei este nenecesară şi periculoasă”.

Această mentalitate a Brigăzii Cailor Bine Crescuţi a fost contestată de un nou ministru de Război,

Leslie Hore-Belisha, un evreu, care a cerut divizii mecanizate mobile, nu cavalerie. Acesta a fost batjocorit drept „un evreu notoriu” de fasciştii din clasa superioară din Stonor Park, în Oxfordshire, domeniul familial stăpînit de figuri importante ale uniunii anglo-germane. Cinci generali-maiori care susţineau reformele lui Hore-Belisha au ajuns dintr-odată „fără slujbă”. Una dintre victime, generalul Philip Chetwode, a spus că „problema de la Ministerul de Război este absenţa totală a gîndirii”.

Vera se aştepta la „absenţa totală a gîndirii” în City, cartierul general al companiilor multinaţionale asupra căror fabrici, mine şi pieţe nu apunea niciodată soarele, care erau pline de nepoţi, fraţi şi veri ai stratului superior privilegiat. Era invitată la petreceri care începeau într-un tren privat închiriat, cu un vagon pentru jocuri de noroc şi altul pentru dans, în timp ce goneau spre staţiuni îndepărtate pentru weekend. Caracterul naţional era mascat de un refuz aparent de a lua ceva în serios. Dar sub mantia de „drăgălaşe înţepate” şi „băieţi minunaţi şi sclipitori”, ea detecta o calitate definită de adversarul contelui Lettow-Vorbeck din Africa, celebrul ofiţer de spionaj Richard „Dirty Dick” Meinertzhagen, despre care Lawrence al Arabiei a spus: „Ura lui aprinsă şi imorală faţă de inamic se exprima atît prin înşelătorie, cît şi prin violenţă. [Îi] făcea la fel de multă plăcere să-şi păcălească inamicul sau prietenul prin cine ştie ce glumă lipsită de scrupule ca şi să împrăştie creierii unui grup de germani încolonaţi cu *knopkierie*[1*]-ul lui african”.

Drăgălaşele se puteau transforma în luptătoare de stradă satisfăcătoare dacă îşi abandonau costumele de „puşlamale îngîmfate”. Între timp, patronii înaltei lor societăţi s-au descotorosit în cele din urmă de Hore-Belisha, după ce acesta a propus promovarea subofiţerilor. „Popota Ofiţerilor nu voia să fie invadată de oameni care mîncau mazăre cu cuţitul”, l-a auzit ea pe generalul Chetwode plîngîndu-se public. „Puţini ofiţeri din armată permit imaginaţiei lor să se joace liber. Ar fi aproape o crimă să ieşi cu un centimetru în afara tiparului stabilit al regulilor.”

Operaţiunea de o singură persoană cunoscută drept Secţiunea D se păstra în afara tiparului stabilit, ascunzîndu-se într-un sediu plin de pînze de păianjen din Caxton Street nr. 2, în Westminster. Şeful D-ului, maiorul Laurence Douglas Grand, a inventat pentru întregul personal un titlu de acoperire: Cercetare Statistică. Detractorii lui spuneau că pîndea pe străzi purtînd o pălărie de fetru şi ochelari negri şi că afişa un port-ţigaret ascuţit şi un şiş elegant de la Swaine Adeney. Planurile lui de subminare a inamicului, îşi amintea Gubby, „erau destul de extravagante”.

Unii inovatori nesăbuiţi apelau la dezgustul lui Churchill faţă de lustruitul uniformei. „Loialitatea faţă de stat trebuie să vină înaintea loialităţii faţă de armată”, l-a sfătuit el pe un ofiţer, Torr Anderson, care îşi mărturisise mai întîi îngrijorările Verei. Ea l-a trimis la secretara lui Churchill, Violet Pearman, care s-a întîlnit cu el într-o ceainărie. El a întrebat-o ce ar trebui să facă cu informaţii secrete despre slăbiciuni înspăimîntătoare ale Royal Air Force. „Duceţi-vă la domnul Churchill”, i-a spus doamna Pearman blînd. Au urmat întîlniri regulate pînă la izbucnirea războiului, în 1939.

Vera ştia de riscul punerii sub acuzare. Depindea de felul în care era interpretat patriotismul. Y era singura literă utilizată ca acoperire pentru o organizaţie secretă acceptată, care intercepta şi analiza traficul radio „de interes” diplomatic, militar, naval şi de alte tipuri pentru serviciile britanice. Şeful lui Y era necunoscut. Interceptările făcute de Y, care dovedeau expansiunea rapidă a maşinii militare

germane, erau respinse, rătăcite sau puse în sertarele de jos. Interceptarea de către Y a traficului rusesc era întreprinsă din baze aflate în părţi îndepărtate ale lumii; Gubbins a întreprins, o vreme, interceptări ale traficului Shanghai-Moscova dintr-un punct de observaţie din Afghanistan.

Din nefericire, accesul la rapoartele Y era strict limitat la oamenii puternici care împărtăşeau dorinţa lordului Halifax de a evita confruntările neplăcute. Halifax nu a criticat în nici un fel afirmaţia lui Hitler că „rasa germană reprezintă cea mai înaltă treaptă evolutivă a speciei umane. Este de neînchipuit ca 85 de milioane de arieni germani să fie înghesuiţi între graniţele strîmte impuse de alţii. Al Treilea Reich trebuie să-şi extindă spaţiul locativ".

Halifax considera că e datoria lui patriotică să dejoace ambiţiile Rusiei sovietice cu ajutor german. Încercările lui de a se debarasa de şeful Y-ului, care era înfuriat de eforturile lui Halifax de a-l împăca pe Hitler, au fost puse sub semnul îndoielii cu ajutorul investigaţiilor parlamentare secrete monitorizate de Hugh Dalton, preşedintele laburist al Consiliului Antinazist. Dalton a rugat-o pe Vera să se întîlnească cu un tovarăş socialist, Léon Blum, prim-ministrul francez care demisionase în 1937 şi care voia să explice acum neîncrederea lui faţă de înţelepciunea britanică. În primul rînd, serviciile franceze număraseră 12 avioane în fiecare escadrilă germană. Britanicii număraseră greşit doar nouă, subestimînd puterea aviaţiei germane de primă linie, şi spuseseră că „sînt în instruire 330 de aeronave militare germane cu echipaj". Blum spunea că serviciile franceze raportaseră că Germania avea 1.500 de avioane moderne în stare de funcţionare, unele fiind folosite în luptă în timpul Războiului Civil Spaniol.

— Faptele, i-a spus Vera lui Ian Fleming, sînt ceea ce vor oficialii să fie.

Fleming era unul dintre brokerii din City pe care ea îi respinsese la început pentru că erau „puşlamale îngîmfate". S-a răzgîndit cînd amiralul John Godfrey s-a transferat de pe nava lui de război *Repulse*, la începutul anului 1939, pentru a deveni directorul Naval Intelligence. Recrutarea lui Ian Fleming a început în timp ce amiralul Godfrey lua prînzul la Carlton Grill cu guvernatorul Băncii Angliei, Montagu Norman, care a făcut o remarcă aparent întîmplătoare: „Bun băiat, Fleming. A fost la Eton. Broker, dar plictisit. A scris despre procesele publice ruseşti ale acelor ingineri britanici pentru nişte ziare". Şi astfel a ajuns Fleming în Camera 39 a NID. Tatăl lui Fleming, Valentine, era un prieten apropiat al lui Churchill şi fusese ucis pe front în ultimul război. Asta crea o legătură puternică şi Ian putea să-i transmită lui Churchill alte realităţi maritime tulburătoare. Prietenul Verei, Stringbag, a confirmat pentru Ian că Royal Navy se agăţa de anumite cutume vechi care nu mai puteau fi aplicate realităţilor moderne.

— Un pilot de marină e tratat ca un cîrmaci, iar avionul lui e doar o versiune a bărcii cu vîsle. Navigatorul meu are comanda, la fel şi observatorul. Observatorii ofiţeri nu pot zbura cu piloţii subofiţeri, care, în această calitate, nu pot asista nici la şedinţele de zbor din careul ofiţerilor.

Vera îl vedea pe Hugh Dalton ca pe o voce în Parlament care nu se supunea tribalismului Partidului Laburist. A petrecut o seară tumultuoasă cu el şi Rex Leeper, şeful relaţiilor cu presa în Ministerul de Externe, care a propus inundarea Europei cu propagandă antinazistă. Rex fusese spion în timpul războiului din 1914-1918, spunînd că era practic o „muncă de detectiv". Li s-a alăturat Terence

Horsley, un jurnalist care avea să lucreze ulterior cu actorii Laurence Olivier şi Ralph Richardson, folosind clandestin biplane Swordfish vechi de 26 de ani, echivalentul aerian al „calului de cavalerie bine crescut”.

Vera a terminat de mîncat cîrnaţii cu piure de cartofi, stropiţi cu cantităţi generoase de bere, şi şi-a croit drum spre apartamentul ei din Cheyne Walk împreună cu Dalton, gîndindu-se, ameţită, cum ar fi putut să deturneze curiozitatea tot mai mare a profasciştilor puternici, precum sir Joseph Ball. A scos o sticlă de votcă poloneză din cămară.

— Încep să intru în ritmul vieţii poloneze, îşi amintea Dalton că spusese ea în timp ce împrăştia nişte ridichi pe masă. Iei o ridiche, iei puţin unt pe cuţit, crestezi ridichea, o umpli cu unt, pui sare peste şi dai votca peste cap.

— Şi ridichea? a întrebat-o el.

— Presupun, a sughiţat ea, că o mănînci. Încă nu am ajuns atît de departe cu cercetarea mea. Vreau să ajung în Polonia înainte să fie prea tîrziu.

1*. Măciucă scurtă din lemn masiv, cu un mîner la un capăt, folosită ca armă în Africa de Sud (n. tr.).

8

Creieri împrăştiaţi cu o *knopkierie*

Hugh Dalton îşi amintea că i-ar fi plăcut să trăiască în mintea Verei. „Ar fi un loc confortabil”, a spus el mai tîrziu, „plin de lucruri bune, camere curate cu flori proaspete, mîncare gătită în casă şi whisky scoţian bun în pahare de sticlă şlefuită. Şi o pivniţă plină de votcă şi ridichi, cu un anunţ pe uşă: Uitaţi de sentimentalism – omorîţi-i pe nemernici!”. El a înţeles exact duplicitatea Verei.

În refugiul ei din Winchelsea, el a văzut modul în care briza mării îi sculptase pomeţii proeminenţi, fruntea înaltă şi părul negru, splendid. I-a spus lui Mary Stephenson:

— Avînd coasta franceză în cîmpul vizual, se plimba deliberînd măsurat ca un general, apoi se ghemuia pe o canapea ca o pisicuţă.

Vera îi dispreţuia pe „socialiştii caviar” care ţineau predici despre soluţii paşnice şi faptul că nu există „războaie drepte”.

Dalton o asigura: „În circumscripţia mea politică sînt mineri din nord care nu ar ezita să bage o sticlă spartă în faţa unui german sau să-i dea un şut în vintre”. Mary îşi amintea că o avertizase pe Vera că „entuziasmul lui Dalton pentru tot ce este neconvenţional îi ofensează pe mulţi conservatori”.

Lui Dalton îi plăcea foarte mult cînd Vera aproba filozofia lui Meinertzhagen despre „creierii împrăştiaţi cu o *knopkierie*”. Nu a uitat niciodată cuvintele ei pasionate: „Ştim că nişte oameni foarte răi plănuiesc nişte lucruri foarte rele. Trebuie să descoperim cine sînt şi să-i ucidem. Asta nu este abordarea creştină cu care sînteţi obişnuiţi. Nu este fairplay-ul englez cu care sînteţi obişnuiţi. Asta înseamnă să uităm de drepturile germanilor. Ei şi-au pierdut libertatea cînd au votat venirea la putere a lui Hitler. Whitehall spune că nu trebuie să aruncăm în aer fabricile germane. Însă RAF a aruncat bombe asupra arabilor cînd evlaviosul lord Londonderry era ministru al Aviaţiei”.

Această ieşire a Verei a venit după o conferinţă din iulie 1938 la care au participat 32 de naţiuni ce a nimicit orice speranţe de salvare a evreilor. Ea s-a întrunit în staţiunea franceză Évian-les-Bains de lîngă graniţa elveţiană. American Federation of Labor a stipulat ca intrarea în Statele Unite să fie interzisă evreilor care puteau concura pentru locuri de muncă. Hitler s-a bucurat: „Lumea e de acord că evreii sînt paraziţi”.

După asta, revizionista organizaţie evreiască Irgun şi braţul armat mai moderat al Agenţiei Evreilor, Haganah, s-au grăbit să improvizeze rute secrete pentru refugiaţi. „Évian”, a spus Ruth Klueger, care mai tîrziu a luptat alături de Vera, „a dat semnalul oficial din lumea civilizată, spunîndu-i lui Hitler că poate să înceapă să-i omoare pe evrei”.

Şi mai devreme, în 1938, pe 11 martie, într-o vineri, prim-ministrul Neville Chamberlain a oferit un prînz de rămas-bun pentru Ribbentrop, care obţinuse în cele din urmă din partea lui Hitler ceea ce voia: numirea în funcţia de ministru de Externe al Germaniei naziste. Ribbentrop petrecuse doi ani la Londra ca ambasador. Soţii Churchill au fost nişte oaspeţi nedoriţi la acel prînz. Lui Chamberlain îi fusese transmisă discret ştirea că trupele germane avansau în Austria, pentru a o face parte din Marele Reich German. Chamberlain nu a spus nimic. Frau Ribbentrop l-a mustrat pe Churchill pentru că era „atît de obraznic" în opoziţia sa faţă de unitatea anglo-germană. Joseph P. Kennedy a spus că Chamberlain era „cel mai mare om după papă".

Kennedy era ambasadorul american la Londra. Preşedintele Roosevelt a concluzionat că prezenţa lui Kennedy în Washington „era prea periculoasă". Cordell Hull, secretarul de stat american, şi secretarul asistent Sumner Welles s-au opus oricărei înăspriri a politicii britanice care ar fi putut reaprinde războiul mondial şi aprobau depeşele ambasadorului Kennedy, în care acesta se descria ca stînd în centrul procesului de luare a deciziei care îl făcea pe Chamberlain să-l împace pe Hitler[1].

Kennedy îi vorbise reginei-mamă despre dorinţa doamnei Wallis Simpson de a deveni ducesă. „Nu îi voi permite niciodată soţiei mele să facă plecăciuni în faţa unei uşuratice", a spus Kennedy. Regina-mamă „a aprobat rîzînd în hohote", potrivit lui Hugh Dalton, care i-a relatat posomorît Verei că Kennedy „mai are un susţinător regal".

Polonia avea un procentaj de evrei mai mare decît orice altă ţară europeană. Transportarea clandestină a refugiaţilor evrei prin România şi Marea Neagră necesita fonduri sporite şi ajutor voluntar. Un agent Irgun i-a descris Verei cum se întorsese de la şcoală, în copilărie, şi o văzuse pe mama lui spînzurată de un copac, crezînd că ea improvizase un fel de leagăn, pînă cînd a descoperit că era moartă. Era paradoxal într-un mod teribil faptul că, în Palestina, jefuitori arabi hărţuiau o comunitate evreiască modernă. Din Londra, Edmund de Rothschild a fost trimis să caute alte locuri în care evreii s-ar fi putut stabili, dar variantele erau mizerabile: Madagascar, Ecuador, Guyana Britanică.

Vera s-a gîndit că un lunetist ar fi putut să acţioneze acum, cît Hitler continua să apară în public. Asasinarea era respinsă de Ministerul de Externe ca imorală. Plănuia oare Hitler să apară vreodată în afara graniţelor lui? Bill Stephenson i-a cerut să se întoarcă în Balcani şi să-şi formeze o opinie. Contele von der Schulenburg îi scrisese că urma să meargă în România. Avea să apară Hitler acolo? În Serbia, Bill deţinea Mina Trepca, o sursă de zinc şi plumb vitală pentru industria germană. Din Belgrad, Vera a raportat că Hitler avea agenţi comerciali care încercau să dobîndească controlul asupra minelor. În Bucureşti, ea a aflat că guvernul premierului Armand Călinescu era presat de guvernul britanic să oprească migraţia refugiaţilor evrei spre Palestina. Schulenburg a sosit, dar revederea a fost scurtă şi tristă. El i-a spus că Stalin, influenţat de ce aflase despre rapoartele defetiste ale lui Kennedy, se temea că Chamberlain voia pace cu Hitler, pentru a lăsa Germania să acumuleze putere pentru un atac final asupra Uniunii Sovietice.

Schulenburg a raportat la Berlin o cerere a britanicilor ca România să blocheze graniţele pentru evreii din Polonia care încercau să se alăture exodului spre Palestina. El se întreba de ce Londra îşi pierdea timpul cu astfel de chestiuni pe cînd o manifestare fermă a opoziţiei Marii Britanii faţă de Hitler ar fi dus la evitarea războiului. Colonelul Hans Oster, adjunct al lui Wilhelm Canaris, şef al departamentului de spionaj Abwher al comandamentului central al armatei, s-a opus planului lui Hitler de a ocupa regiunea Sudetă germană din Cehoslovacia şi a căutat susţinere britanică. Dar toată lumea ştia de promisiunea prim-ministrului Neville Chamberlain faţă de Kennedy că nici Britania, nici Franţa nu vor sprijini Cehoslovacia. Însă forţele armate germane nu au fost capabile să înfrîngă dispozitivele de apărare ceheşti puternice. Schulenburg voia ca Churchill să spună public că Marea Britanie va intra cu siguranţă în război în sprijinul cehilor. Vera i-a amintit lui Schulenburg că Churchill nu avea nici o putere. „Păi", i-a spus Fritz, „Churchill e singurul om care îl îngrozeşte pe Hitler. Trebuie să existe o cale de a-i da mai multă putere prin intermediul prietenilor noştri din Berlin".

Prietenii Noştri Comuni erau activi pe lîngă unele personalităţie berlineze precum şeful spionajului german Canaris, care spunea că Hitler plănuia să invadeze Cehoslovacia la sfîrşitul lunii septembrie. Canaris îi trimisese o notă unui ataşat militar britanic: „Printr-o acţiune fermă din exterior, Hitler poate fi forţat în al unsprezecelea ceas să renunţe la intenţiile lui din acest moment. Dacă se ajunge la război, intervenţia promptă din partea Franţei şi a Angliei va aduce prăbuşirea regimului". Oster, adjunctul lui Canaris, i-a cerut lui Ewald von Kleist-Schmenzin, descendent al aristocraţiei prusace şi unul dintre cei mai aprigi adversari ai naziştilor, să zboare la Londra. Acesta a sosit pe 18 august 1938 cu un mesaj simplu: „Dacă Anglia este dispusă să lupte, vom pune capăt acestui regim". Marginalizat de Ministerul de Externe, von Kleist-Schmenzin s-a dus la Churchill, care i-a dat scrisoarea pe care ar fi trebuit s-o scrie prim-ministrul Chamberlain: „Trecerea în forţă a graniţei Cehoslovaciei de către armatele sau aviaţia germane va produce reînceperea Războiului Mondial. Vă rog să nu vă faceţi iluzii asupra acestui aspect"[2].

În august, ziarul londonez *Times*, văzut de Hitler ca fiind vocea Marii Britanii, şi-a exprimat opinia despre avantajele pe care le-ar obţine cehii prin cedarea zonei de graniţă sudeto-germană. Pe 10 septembrie, Hermann Göring a condamnat public „această rasă pigmee mizerabilă [cehii] pentru oprimarea unui popor cultivat [germanii]. În spatele tuturor acestora stă masca eternă a diavolului evreu".

Vera credea că Hitler nu va fi surprins niciodată în afara terenului său, iar Bill Stephenson se întreba dacă un patriot evreu german ar putea ajuta la un complot de asasinare. Vera a riscat să atragă atenţia agenţiei fasciste a lui sir Barry Domville, Link, apelînd la un Consiliu pentru Evrei reconstituit din Londra, pentru a promova statisticile privind patriotismul evreiesc: „Procentajul soldaţilor germano-evrei care au murit în războiul din 1914-1918 este mai mare decît cel al germanilor creştini. Din totalul populaţiei evreieşti, 12% au fost ucişi în luptă. Au luptat în tranşee 80.000 de evrei germani. Au fost avansaţi pe cîmpul de luptă 25.000".

Înainte ca Vera să poată să cerceteze mai departe împreună cu Stephenson modalităţile în care

Hitler putea fi asasinat, Führer-ul a demonstrat cît de bine păzit era. Chamberlain, asociat de opinia publică cu umbrela lui neagră strînsă, care îi adusese porecla de Omul-Umbrelă, ca simbol al împăciuirii, a fost invitat la Cuibul de Vultur fortificat pentru o discuţie cu Hitler. Pe 15 septembrie 1938, înaintea zorilor, la vîrsta de 61 de ani, Chamberlain a făcut prima lui călătorie cu avionul. A aterizat şapte ore mai tîrziu la München, nu departe de lagărul de concentrare identificat în mod public de Churchill drept Dachau. Asurzit de motoare şi ameţit de cabina nepresurizată, Chamberlain şi-a terminat călătoria cu trenul. Pe lîngă el huruiau trenuri de expoziţie, ticsite intenţionat cu soldaţi înarmaţi şi artilerie. Führer-ul l-a făcut să urce pe o ploaie torenţială treptele nesfîrşite pînă la Berghof şi i-a transmis şovăielnicului său oaspete un singur mesaj: teritoriul a trei milioane de germani din Cehoslovacia avea să fie adus în Reich, chiar dacă asta pornea un război mondial. Marea Britanie trebuia să fie rezonabilă. Chamberlain s-a întors acasă pentru a anunţa: „Hitler este un om pe care te poţi baza cînd îşi dă cuvîntul”.

Vera a auzit de la Prietenii Comuni din Berlin că Hitler aproape făcuse o cădere nervoasă înainte de sosirea lui Chamberlain. Maşina de război germană nu era nici pe departe pregătită să străpungă dispozitivele de apărare ceheşti bine întărite. Cînd cacealmaua lui a funcţionat, Hitler s-a întors cu 180 de grade şi a redevenit un bătăuş cu gura mare. Doar armata germană îl putea înfrînge.

Chamberlain s-a întors pentru continuarea discuţiilor la Hotelul Dreesen din micul oraş de pe Rin Bad Godesberg. Hitler ocupase acolo un apartament pentru a coordona barbara Noapte a Cuţitelor Lungi începută în 29-30 iunie 1934, cînd asasinase mai mulţi rivali politici. După aproximativ patru ani, pe 24 septembrie, Chamberlain stătea în acelaşi apartament şi îşi expunea „soluţia”. Regiunea Sudetă putea fi predată fără un plebiscit; garanţiile internaţionale aveau să asigure neutralitatea Cehoslovaciei. Hitler şi-a forţat norocul. Problema, a spus el, ar fi fost rezolvată cu adevărat doar printr-o ocupaţie germană totală pînă pe 1 octombrie – exact data pe care Schulenburg o prezisese pentru Vera.

Ca şi cum ar fi fost marioneta lui Hitler, Chamberlain a făcut apel la cehi să se retragă din Sudet. Toate instalaţiile militare din zonele evacuate trebuiau să rămînă intacte. Materialul rulant şi vehiculele trebuiau predate germanilor intacte. Sute de mii de cehi urmau să lase în urmă totul: alimente, materii prime, bunuri de gospodărie, chiar şi vaca familiei. Cînd cehii au obiectat, Chamberlain s-a scuzat faţă de Hitler pentru îndărătnicia lor. Hitler a ţipat: „Germanii sînt trataţi ca negrii!”. Pe 26 septembrie, a pus trupele să defileze prin centrul Berlinului pentru a stîrni entuziasmul în privinţa războiului. Dar berlinezii au fugit pe străzile lăturalnice. „Sînt cît se poate de hotărîţi împotriva războiului”, a relatat corespondentul american William L. Shirer.

Comandantul paradei, general al trupelor mecanizate, era Rudolf Schmidt, fratele lui Hans-Thilo Schmidt de la Biroul pentru Cifruri din Berlin. Rudolf empatiza cu berlinezii care fugeau[3].

În Londra, Vera l-a auzit pe Chamberlain spunînd Parlamentului miercuri, pe 28 septembrie 1938: „Hitler mă invită să mă întîlnesc cu el la München, mîine-dimineaţă”. Ea şi-a amintit că „membrii au aclamat şi au aruncat foi de hîrtie în aer, în semn de sărbătoare. Jan Masaryk, ministrul ceh, fiu al părintelui fondator al Republicii Cehe, l-a întrebat pe Chamberlain dacă ţara sa avea să fie invitată la

discuţiile din München. Nu, a spus Chamberlain, Hitler nu ar fi acceptat una ca asta. Masaryk a spus: «Dacă aţi sacrificat ţara mea pentru a salva pacea mondială, atunci voi fi primul care vă va aplauda. Dar dacă nu, atunci Dumnezeu să aibă milă de sufletele voastre!»".

La ultima lor întîlnire, Chamberlain l-a implorat pe Hitler să semneze o declaraţie comună care să spună: „Sîntem hotărîţi ca metoda consultării să fie metoda adoptată pentru a asigura pacea Europei". Hitler s-a repezit să semneze. Tocmai obţinuse, în secret, un acord cu Italia împotriva Marii Britanii. Chamberlain a apărut la balconul Palatului Buckingham, cu regele George al VI-lea şi regina lui alături, zîmbind către mulţimile care aclamau. Ziarul *Times* din Londra a declarat: „Nici un cuceritor care se întoarce victorios de pe cîmpul de luptă nu a venit purtînd lauri mai nobili".

Vera stătea în galeria publică cînd Churchill a protestat în Parlament: „Am sprijinit o înfrîngere totală şi de neiertat". Restul nu s-a mai auzit din cauza rîsetelor batjocoritoare. Vera a trecut pe la biroul lui Bill Stephenson.

— Winston doar a stat acolo, cu capul plecat, în timp ce huiduielile zgîlţîiau căpriorii, a spus ea. Armata germană va sprijini orice lider care obţine toate aceste daruri fără luptă: cărbune, textile, fier, oţel, energie electrică, cherestea din Cehia. Acum cinci ani, Germania era ruinată.

Pe 5 octombrie, Churchill a ţinut un discurs care avertiza că drumul prin România către Marea Neagră era acum deschis. Discursul a fost deplîns de regele George al VI-lea. Vera a ajuns să vadă cum *Sunday Telegraph*, deţinut de un regalist, lordul Black, a publicat pe 8 decembrie 1996 un editorial cu titlul: „Ducele de Windsor e nimic. Un exemplu şi mai rău a fost dat de regele împăciuitorilor George al VI-lea". *The Telegraph* îl cita pe istoricul britanic John Charmley, care, în cartea sa *The End of Glory*, oferea „detalii neştiute pînă acum despre cum l-a susţinut George al VI-lea pe Chamberlain".

Victor de Rothschild a decis că era timpul să spună Fondului pentru Refugiaţi al Contelui Baldwin: „Am intervievat oameni care au evadat din lagăre de concentrare şi pot să vă spun că experienţele lor fac ca ororile despre care citim zilele acestea să pară un joc de copii [...]. Uciderea lentă a 600.000 de oameni este un act care nu s-a întîmplat de multe ori în istorie. Este un act pe care voi îl puteţi preveni".

În patria Verei, Ruth Klueger era agenta Mossad le Aliyah Bet, Institutul pentru Imigraţia Ilegală. Ruth Klueger era o roşcată de 25 de ani atunci cînd se înscrisese în Mossad, numele care a fost dat mai tîrziu principalului serviciu secret al Israelului. În 1938, ea a fost avertizată: „Dacă eşti prinsă, vei fi tratată dur. Toate guvernele din lume vor considera că eşti în ilegalitate". Ruth se născuse în Rusia şi se mutase în copilărie într-un oraş austriac de graniţă, apoi în România. Era tipul de conexiune cu experienţă de care Vera avea nevoie. Ruth încercase să-l convingă pe un magnat grec care se ocupa cu transportul maritim să reducă tarifele exorbitante pentru transportarea evreilor în Palestina. După multe negocieri eşuate cu magnatul, Ruth i-a spus această poveste: un evreu a mers la ambasada americană pentru viză. I s-a spus să revină în 2003. „Dimineaţa", a întrebat evreul, „sau după-amiaza?". Grecul a căzut de pe scaun de rîs şi şi-a redus preţul cu două treimi.

Vera simţea că, avînd aliaţi precum Ruth, putea să se descurce şi fără susţinere oficială din partea

Whitehall şi fără ajutor american. În Europa, civili obişnuiţi organizau tipul de operaţiuni speciale ale lui Ruth avînd puţine avantaje concrete la dispoziţie. Coloniştii evrei din Palestina puteau fi înrolaţi cînd avea să vină războiul. Au fost oferite antrenamente de comando pentru 3.000 de tineri evrei pe o proprietate deţinută de Maude Russell, o rudă a ducelui de Bedford. Bunicul matern al lui Maude fusese şef al monetăriei din Germania. Maude sprijinea planurile Verei de utilizare a evreilor tineri în lupta clandestină, şi poate chiar o brigadă evreiască. Vera rămînea în umbră. Încă trebuia să evite suspiciunile lui Joseph Ball, fostul şef al securităţii interne care era acum consilierul prim-ministrului Chamberlain pe chestiuni de spionaj. Protejatul lui Ball era Guy Burgess, a cărui încîntare pentru manifestaţiile tineretului nazist era influenţată de atracţia lui faţă de homosexuali. Obsesiile antisovietice ale lui Ball îi uşurau lui Burgess încercările de a se da drept un patriot englez decent, chiar în timp ce era îndrumat de KGB-ul sovietic să „îl activeze pe lordul Rothschild de la SIS”. Burgess nu era sigur despre care Rothschild vorbeau ruşii. Victor de Rothschild era cel mai evident suspect pentru securitatea britanică. Acesta a fost disculpat doar după ce Burgess a fost demascat în scandalurile de spionaj din anii 1950 drept unul dintre trădătorii din interiorul serviciilor britanice controlaţi de sovietici[4].

9

Polonia sparge prima Enigma

Vera ştia că are puţin timp la dispoziţie. Semnele de pericol erau respinse de SIS, de noul şef ministerial, fostul vicerege al Indiei, lordul Sigiliului de Stat şi lordul preşedinte al Consiliului, acum ministru de Externe, lordul Halifax. Biroul pentru Cifruri polonez păstrase secretul în legătură cu cercetările sale legate de maşinile criptografice germane, dar după şapte ani de frustrare a cerut ajutor de la Alastair Denniston de la Government Code and Cipher School (GCCS).

Hugh Dalton vorbise despre o Armată IV care să lupte împotriva naziştilor, o organizaţie de rezistenţă. El i-a spus lui Stephenson că autoritatea pe care o emană Vera, cînd dorea să o etaleze, l-ar fi impresionat pe creierul polonez în materie de spargere de coduri, Maksymilian Ciężki, care lucra în subsolul unui post de comandă militar din Poznan împreună cu cei mai buni dintre elevii lui de criptologie.

Vera a simţit urgenţa nevoii de a ajuta orice organizaţii clandestine evreieşti locale în cazul unei revolte. Polonia persecutase generaţii de evrei. Vechea relaţie anglo-sionistă de la 1917 se prăbuşise. Două divizii de armată britanice luptau acum într-o rebeliune arabă deplină împotriva imigraţiei evreieşti în Palestina. În februarie 1939, secretarul colonial Malcolm MacDonald le-a spus delegaţilor evrei de la Palatul St. James că, dacă izbucnea războiul, prioritatea britanică trebuia să fie liniile de comunicaţii cu Orientul, Canalul Suez, petrolul şi baza navală din Alexandria. Marea Britanie nu simţea că mai are vreo obligaţie să contribuie la dezvoltarea unei patrii evreieşti. Dr. Chaim Weizmann a spus că asta era ca o capitulare în faţa terorismului arab. MacDonald a replicat:

— Evreii au făcut multe greşeli în trecut.

— Fără îndoială, a spus Weizmann. Principala noastră greşeală este că încă existăm[1].

În ajunul invadării Poloniei de către Hitler, care îl obliga pe Chamberlain să declare război Germaniei, o nouă unitate Military Intelligence Research a fost creată în grabă, în Londra, intitulată criptic Misiunea Militară Nr. 4 în Polonia. Aceasta trebuia să obţină maşinile criptografice Enigma deţinute de polonezi şi să-i pregătească pe aceştia să poarte un război clandestin. Mica echipă îi includea pe Gubbins şi, desigur, pe Vera, ale cărei cunoştinţe despre România şi cunoaştere a limbilor locale aveau să ajute echipa să evite orice asalt brusc asupra lumii din partea germanilor.

Misiunea era deghizată ca o investigaţie a activităţilor de gherilă de puţinii ofiţeri de armată întruniţi în secret pe 24 august 1939 pentru a discuta ceea ce ulterior avea să fie numit oficial „o vizită aeriană în Polonia, România şi statele baltice”, „o a doua vizită la Varşovia şi serviciile poloneze”,

„unele dovezi ale unei vizite secrete la Belgrad” şi reunirea „elementelor pentru misiuni în Polonia şi România”. Actele erau intitulate Raportul Nr. 8, pentru a da demersului aparenţa unei aprobări din partea oficialităţilor de rang înalt din Ministerul de Război. S-a spus ulterior despre acesta că implica unităţi „întreţesute într-un fel foarte confuz”. Confuzia era calculată astfel încît să deruteze inamicii de la Whitehall. Istoricul oficial al aceste acţiuni, W.J.M. Mackenzie, nu a jucat nici un rol în această misiune şi a rămas derutat după cercetarea documentelor oficiale, după 1945. Lucrarea lui *Secret History of SOE: Special Operations Executive, 1940-1945* nu a fost desecretizată decît la 61 de ani după misiune şi după ce Vera murise.

În 1939, Vera putea folosi rolul de secretară traducătoare pentru Pressed Steel a lui Stephenson ca acoperire într-o misiune ce trebuia să urmeze o cale întortocheată în Polonia. Nu se putea zbura pe deasupra Balticii cu o aeronavă RAF. Nu exista nici una disponibilă care să nu necesite realimentarea în regiuni aflate sub supraveghere germană. Spania era izolată, după ce generalul Franco cîştigase războiul împotriva stîngii cu un ajutor considerabil din partea naziştilor germani, şi revenise la vechiul obicei de asuprire a evreilor. Numărul victimelor Războiului Civil Spaniol îi oferea Verei o imagine sugestivă asupra carnagiului care avea să urmeze: 90.000 de naţionalişti ucişi în luptă, 110.000 de soldaţi republicani morţi, 130.000 de persoane asasinate, jumătate de milion de cetăţeni forţaţi să fugă din ţară. Vera sperase că Spania va fi neutră, fără grăniceri germani care să blocheze călătoriile agenţilor controlaţi de britanici în Europa ocupată, prefigurată deja de plasarea de către Hitler a unor regiuni din România şi Slovacia „sub protecţie germană”. Mussolini trimisese trupe în Albania. „Nici un guvern nu are curajul să se opună”, îi spusese aprobator Vera lui Dalton.

Stringbag, revenit pentru scurt timp acasă după misiunile lui aeriene, i-a oferit Verei o descriere înspăimîntătoare a secretomaniei folosite pentru a ascunde realităţile incomode. Primul lord al amiralităţii, Stanhope, anunţase că echipajul portavionului *Ark Royal* era la posturile de luptă. Acest lucru a fost împiedicat să ajungă în ziare la cererea autorităţilor, aparent pentru a proteja statul de relatări care ar fi putut periclita apărarea zonei. Editorii *Daily Sketch* au considerat asta un mecanism de a cenzura presa şi, pentru a evita punerea sub acuzare, şi-au exprimat obiecţiile spunîndu-le cititorilor că ziarul cerea explicaţii clare, dar fără să tipărească efectiv discursul. Alte ziare au relatat apoi cererea *Daily Sketch*. Cititorii nu puteau decît să se scarpine în cap, nedumeriţi. Marina era demoralizată.

Vera făcuse o călătorie scurtă în Polonia mai devreme, la începutul acelei veri a anului 1939. De una singură, ca funcţionară de nivel inferior, putea călători direct prin Germania. A făcut o recunoaştere rapidă a Lituaniei, acolo unde Hitler anexase regiunea Memel.

Vera s-a dus la Varşovia. I se spusese că putea să aibă încredere într-o aristocrată poloneză tînără şi frumoasă, în parte evreică, contesa Krystyna Gyziska Skarbek, care venise acasă în concediu de la plantaţia ei din Kenya, în Africa de Est. Se gîndea deja la o viitoare rezistenţă clandestină şi a prezentat-o pe Vera unui inginer care era şi pilot militar polonez, Jan „Żura” Żurakowski, despre care se spunea că era unul dintre cei mai buni piloţi polonezi şi logodit cu o studentă de 17 ani, prietenă cu Krystyna. „Cînd Hitler îşi încalcă pactul de neagresiune cu Polonia, iar forţele lui armate ne atacă”, i-a

spus el Verei, „eu trebuie să lupt într-un P.11 cu aripă montată pe fuselaj şi tren de aterizare fix, care are opt ani vechime şi ajunge la o viteză de două ori mai mică decît cea a avioanelor de luptă germane. Avem nevoie de avioane de vînătoare moderne. Pentru numele lui Dumnezeu, transmiteţi în Londra să ne dea cîteva, dar repede”.

Mama Krystynei era evreică, din rîndul celor 3.000.000 de evrei aflaţi încă în Polonia. Din noile protectorate germane în Boemia şi Moravia veneau veşti despre legi rasiale deja intrate în vigoare, despre faptul că Adolf Eichmann conducea Biroul Central al Reich-ului pentru Imigraţia Evreilor din Praga şi că un lagăr exclusiv pentru femei era construit lîngă Berlin. Se numea Ravensbrück.

Vera a confirmat că un matematician evreu strălucit lucrase împreună cu alţi spărgători de coduri la o maşină Enigma trimisă la ambasada germană din Varşovia. Înainte ca aceasta să fie livrată, ei o demontaseră peste noapte. De atunci soluţionaseră parametri ai Enigmei care se schimbau constant într-o versiune foarte secretă şi construiseră un ciclometru care punea în legătură două maşini Enigma şi un alt dispozitiv pe care ei îl numeau bomba, pentru a gestiona şase Enigme interconectate. Erau dispuşi să cedeze reproducerile dacă se ajungea la cea mai rea variantă. Vera a plecat din Varşovia, preocupată că aceste informaţii vitale fuseseră ascunse atît de mult timp, şi a călătorit mai întîi ca să se consulte cu un prieten, şeful serviciului secret francez pentru coduri şi cifruri, colonelul Louis Rivet de la Service de Renseignements. L-a întrebat despre cum se foloseau francezii de Hans-Thilo Schmidt de la Biroul pentru Cifruri din Berlin. Rivet i-a spus că primele relaţii ale lui Hans-Thilo fuseseră cu un agent al serviciilor secrete franceze, la graniţa germano-belgiană, în 1931. Hans-Thilo oferise manuale pentru o maşină criptografică. Pe atunci avea în jur de 45 de ani şi probleme financiare. Riscurile ulterioare pe care şi le asumase prin furnizarea de date actualizate despre procedurile de schimbare a Enigmei sugerau că nu banii erau motivul. Bunica lui era englezoaică, mama lui baronească, tatăl lui profesor de istorie. Fratele lui, Rudolf, un general care conducea defilările de tancuri din Berlin, fusese director la Biroul pentru Cifruri între 1925 şi 1928 şi îl adusese acolo pe Hans-Thilo, care în curînd obţinuse acces la cifruri pentru forţele armate şi complexa maşină criptografică Enigma. Hans-Thilo era un om de afaceri relativ tînăr cînd Germania suferise inflaţia îngrozitoare din cauza căreia valoarea banilor se prăbuşea în fiecare zi. Îşi abandonase iluzia, împărtăşită de milioane de oameni, că Hitler era un geniu care putea găsi soluţia pentru penuria din ţară. Persoana lui de contact iniţială folosise pseudonimul Rodolphe Lemoine şi lucra în serviciul secret francez sub numele de cod Rex. Vera l-a întrebat pe colonelul Rivet cum îl exploatau francezii pe Hans-Thilo. Şeful serviciului de informaţii a rîs sec.

— Enigma nu este considerată importantă. Generalii noştri irosesc resurse pentru pregătirea ofiţerilor de spionaj prin metodele vechi, folosite în ultimul război, pentru a obţine aceleaşi vechi răspunsuri la aceleaşi vechi întrebări.

Vera s-a întors la Londra şi l-a auzit pe Chamberlain promiţînd că Marea Britanie va garanta independenţa Poloniei. Apoi acesta a plecat să hoinărească prin mlaştinile din Yorkshire. Şefii de stat-major ai Imperiului Britanic erau în vacanţa de vară. Cu două săptămîni înainte ca Polonia să fie invadată, lordul Halifax s-a dus să pescuiască în Scoţia. Le-a trimis somon împachetat în gheaţă

subordonaţilor lui de la Ministerul de Externe.

Vera a auzit relatarea unui martor ocular despre întîlnirea lui Churchill cu ducele de Westminster.

— Churchill cinase la Savoy Grill şi părea obosit şi bătrîn, i-a spus Bill Stephenson. Toate avertismentele lui se dovedeau solide. Dar părea să fie prea tîrziu.

Ducele era cu nişte prieteni.

— Cineva l-a numit pe Churchill iubitor de evrei care conspiră împotriva Germaniei. Churchill s-a ridicat cu capul plecat şi a spus: „Sîntem o familie condusă de membrii nepotriviţi".

Alţi ofiţeri tineri şi-au riscat carierele pentru a dezvălui neajunsurile guvernului Chamberlain. Un ofiţer din serviciile secrete, Anthony Cavendish, a spus ulterior că şeful SIS „«deplîngea lipsa unei conduite morale decente!». Pudibonderia era de o ipocrizie şocantă. Ea condamna exact aceleaşi lucruri care constituiau obiectul ei de activitate. Noi minţim din prima zi de serviciu. Acoperirea noastră ne face mincinoşi. SIS introduce un om în alte departamente guvernamentale. Graniţa dintre conştiinţa privată şi datoria publică devine foarte subţire. Agentul secret devine expert în şantaj. Îţi trădezi prietenii, încalci încrederea altora. Versiunile oficiale ale evenimentelor sînt cosmetizate. Cenzorii ascund documente nu pentru a apăra securitatea naţională, ci pentru a proteja cariere. E periculos pentru un cetăţean privat să intre în conflict cu SIS. Acesta a făcut din discreditare o adevărată artă"[2].

Vera a devenit cu atît mai precaută. Sir Vernon Kell, care condusese MI5, serviciul intern de securitate, încă de la apariţia lui în 1909, spunea că reţelele de spioni sovietici erau compuse în proporţie de 90% din evrei. Acest lucru a fost repetat într-o seară de un membru de rang înalt al MI5 care era partenerul de cină al Verei şi care o vedea ca pe o creştină manierată. Acesta a spus: „Evreii nu au nici un fel de loialitate faţă de ţările în care trăiesc".

Ca subsecretar parlamentar al Ministerului de Externe în guvernul laburist din 1929-1931, Hugh Dalton a supervizat SIS şi i-a spus Verei că Kell fusese „pregătit să distrugă fiecare dosar, mai degrabă decît să permită arhivelor să cadă în mîinile evreilor sau agenţilor ruşi din partidul socialist". Rudyard Kipling a rezumat situaţia: „Aţi crede orice despre scopurile Rusiei, dar nu puteţi suporta cîteva mici date nedenaturate".

Dalton îi reţinea pe tinerii care îşi asumau riscuri, bancheri sau spărgători de bănci, oricine era dispus să servească ceea ce se numea aripa stîngă, echipe secrete pe care le trimitea deja în străinătate.

— De ce sintagma „aripa stîngă"? l-a întrebat Vera.

— Se aplică unor unităţi auxiliare ataşate misiunilor secrete, de care Ministerul de Război se poate dezice, a spus el. Ni se spune stîngişti. Dar noi sîntem întreprinzători privaţi, asemenea corsarilor ale căror scrisori de marcă din partea reginei Elisabeta îi transforma în piraţi în serviciul ei secret. Dacă erau prinşi, ea îi lăsa să fie spînzuraţi.

„Piraţii" selectaţi erau trimişi acum în străinătate, cheltuielile lor fiind suportate din Fondul Secret sau din propriul lor buzunar. Lui George Taylor, un australian cu obrazul gros, nu îi plăcea să fie tratat ca un colonist şi se bucura să-i ajute pe planificatorii operaţiunilor subversive. El a furnizat o casă la

ţară lîngă Hatfield, în Hertfordshire, pentru instruirea agenţilor, în afara ariei controlate de SIS.

Scepticismul faţă de orice ameninţare nazistă se reflectase într-o însemnare din 29 martie 1939 din jurnalul subsecretarului permanent al Ministerului de Externe, sir Alexander Cadogan: „Ian Colvin [reporter al *News Chronicle*] a venit şi s-a întîlnit cu H [Halifax], cu mine şi cu Rex [sir Reginald Leeper, şeful departamentului de relaţii cu presa al Ministerului de Externe] şi a oferit detalii înfiorătoare despre asaltul german iminent asupra Poloniei. Nu m-a convins în totalitate. Încep să mă obişnuiesc cu poveştile astea". Ian Colvin era unul dintre numeroşii corespondenţi externi cărora le era greu să-şi convingă editorii să le publice relatările despre intenţiile naziste[3].

Vera cunoştea nenumărate talente în rîndul jurnaliştilor precum Colvin. Unul era Frederick Voigt de la *Manchester Guardian*. Prin intermediul contului lui bancar, Vera îi trimitea bani Krystynei Skarbek. Astfel de reporteri considerau că locul informaţiei e în ziarele lor, nu şoptite la urechea unui funcţionar civil. Întors la slujba lui din Berlin, Colvin a aflat că ministrul de Finanţe german, Schwerin von Krosigk, le spusese diplomaţilor britanici că lui Chuchill trebuia să i se dea o funcţie în minister, pentru că nu exista nici o altă modalitate de a-l convinge pe Hitler că Marea Britanie avea să riposteze dacă era presată prea tare.

În iunie 1939, Gubby şi Vera călătoriseră în Polonia pentru a vorbi cu experţii din serviciile secrete de acolo. S-au întors în iulie. În Varşovia au vizitat un englez, mic, vioi, cu ochi albaştri, identificat doar prin iniţialele AGD. Era un veteran al Camerei 40 a amiralului Blinker Hall din războiul din 1914-1918. Camera 40 făcuse pionierat în decodarea mesajelor inamicului.

La întîlnirile cu şefii Armatei Poloniei, Gubby a promis că, „dacă germanii vă iau cu asalt, eu îmi voi asuma responsabilitatea de a furniza orice ajutor posibil unei armate de gherilă poloneze". Gubby şi-a pus în joc onoarea pentru a susţine ceea ce ei numeau în discuţiile lor Armata Naţională[4].

Alţii din Londra aveau să-i frîngă inima lui Gubby, trădînd promisiunea sa. „Această trădare l-a bîntuit toată viaţa", a spus Vera.

10

Trădări din toate părţile

În noaptea dintre 24 şi 25 iulie 1939, polonezii dezvăluiseră unei echipe secrete de experţi englezi mecanismul asemănător unui calculator pe care ei îl numeau bomba, mai capabil să parcurgă permutaţiile Enigmei decît primele ciclometre. Ani de zile înainte de bomba lor, ei puteau citi doar bucăţi ale traficului codat şi au rămas mult în urmă cînd Enigma a început să dezvolte o capacitate care în cele din urmă avea să producă 10,5 cvadrilioane de permutaţii. Enigma era o maşină electrică care arăta ca o maşină de scris mare. Cea mai simplă explicaţie oferită Verei a fost că ea putea fi asamblată într-un milion de modalităţi diferite. Operatorul bătea la maşină o propoziţie în limbaj obişnuit şi Enigma convertea asta într-un talmeş-balmeş pentru radiotransmisiune. Pentru a traduce acest talmeş-balmeş din nou în text obişnuit, destinatarul trebuia să aibă o maşină exact la fel ca cea a expeditorului, ale cărui Enigme codau prin intermediul unei combinaţii de rotoare şi tablouri de distribuţie cu setări ale cheilor care se schimbau frecvent. Cei care încercau să descifreze din exterior talmeş-balmeşul trebuiau să caute indicii şi repetiţii semnificative. Expeditorii germani primeau noi parametri cel puţin o dată pe zi.

Vera trebuia să privească în viitor. Experienţa acumulată de polonezi era aproape imposibil de transmis printr-un intermediar. Era necesar ca cel mai bun criptanalist polonez de la Universitatea din Poznan, Marian Rejewski, să fie introdus ilegal în Anglia. Mica lui echipă spărsese coduri, dar trebuise să o ia de la capăt cînd germanii îşi modificaseră maşinile. Biroul pentru Cifruri din Berlin al Ministerului Apărării german considera că sistemul era impenetrabil. Dar bombele poloneze ofereau o modalitate de a decoda ordinele telegrafiate către armata germane.

Dacă spargerea codurilor Enigma era esenţială pentru supravieţuirea Marii Britanii, nici unul dintre spărgătorii de coduri şi nici Hans-Thilo Schmidt nu trebuiau să fie prinşi. Acesta era membru al Partidului Nazist, nr. 738736, ceea ce o neliniştea pe Vera. Trecutul lui a fost dezvăluit la o întîlnire de lîngă Varşovia cu spărgătorii de coduri şi cu reprezentanţi ai Government Code and Cipher School din Marea Britanie. Acum Vera ştia cine era AGD: comandorul Alastair G. Denniston, şeful GCCS. Şi a înţeles în sfîrşit de ce Louis Rivet din Paris fusese atît de precaut. Polonezii dăduseră o lovitură, iar şefii serviciului secret francez al lui Rivet dăduseră instrucţiuni stricte să nu se dezvăluie nimic.

Pentru Vera, Hans-Thilo a devenit obiectul unei atenţii sporite. Acesta avea pregătire de chimist. Abilităţile lui matematice l-au ajutat să compileze noi coduri de teren cu o durată de viaţă mai scurtă, care erau distruse după utilizare. Distribuia codurile el însuşi şi era autorizat să semneze propriile lui

permise de călătorie. După ce a fost contactat de serviciile franceze, Hans-Thilo a furnizat două documente care au atras atenţia lui Gustave Bertrand, şeful departamentului de descifrare al Service de Renseignements. Manualele lui Hans-Thilo se refereau la maşina Enigma utilizată de armata germană.

În 1929, versiunea comercială iniţială a Enigmei sosise pentru ambasada germană din Varşovia. A urmat un weekend agitat, în care doi ingineri, Ludomir Danilewicz şi Antoni Palluth, proprietari ai unei mici companii de comunicaţii, AVA, din Varşovia, au desenat detalii ale maşinii înainte de a o trimite mai departe la ambasadă. Şeful secţiunii germane a biroului pentru cifruri al Poloniei, Maksymilian Ciężki, a ales trei studenţi străluciţi, Henryk Zygalski, Jerzy Różycki şi Marian Rejewski. Au lucrat cu şeful biroului pentru cifruri, Gwido Langer, la reproducerea cablajelor din interiorul Enigmei. Acest lucru a fost terminat, în cele din urmă, în 1932, cu ajutorul documentelor lui Hans-Thilo. Polonezii au citit mesajele militare germane pînă cînd au fost puşi în încurcătură de infinitatea de variaţii ale Enigmei.

Vera a prevăzut necesitatea de a nu-i pierde din ochi pe criptografii polonezi, dacă aceştia trebuiau să fugă prin ţările europene dominate de nazişti. Atunci, secretul Enigmei ar fi fost pus în pericol. Existase deja o situaţie pe muchie de cuţit. În Berlin, procedura lui Hens-Thilo Schmidt era de a da telefon unui jurnalist francez şi de a spune: „Unchiul Kurt a murit”, dacă avea ceva de raportat. Astfel se stabileau întîlnirile din gara Charlottenburg. Apoi Hans-Thilo îi dădea francezului informaţii noi. Pe 6 noiembrie 1937, jurnalistul a livrat nişte documente ambasadei franceze. Dar ambasadorul André François-Poncet nu a ţinut cont de avertizarea conform căreia codurile diplomatice erau sparte în mod regulat de germani. El a telegrafiat la Paris un rezumat al ultimei capturi a lui Hans-Thilo: schiţa unei cronologii pentru cucerirea Europei Occidentale, făcută de Hitler pentru generalii săi.

Telegrama fracenză a fost interceptată de germani. Lui Wilhelm Canaris, şeful Abwehr, serviciul de informaţii al armatei, i s-a spus să investigheze. Cercetările lui au fost apatice. Vera credea că el voia ca britanicii şi francezii să afle despre cronologie şi să impulsioneze o acţiune anglo-franceză pentru a-l opri pe Hitler. Hans-Thilo Schmidt era ofiţer de legătură între Biroul pentru Cifruri din Berlin şi Biroul de Cercetări al Ministerului Aviaţiei german. Canaris l-a scos de sub suspiciune şi l-a trimis în Elveţia în ianuarie 1938, pentru a da serviciilor britanice o copie a raportului asupra investigaţiei întreprinse de Canaris în legătură cu scurgerea de informaţii[1]!

Polonezii, francezii şi britanicii îl cunoşteau pe Hans-Thilo Schmidt sub diferite nume de cod. Existau de asemenea diferenţe în definirea „spărgătorilor de coduri”. Cuvîntul „cod” nu se referea la înlocuirea textului în limbaj obişnuit prin scrisorile amalgamate ale Enigmei, pentru aceasta sintagma corectă fiind „text cifrat”. Mulţi dintre cei care au lucrat ulterior la Enigma în Bletchley Park vorbeau despre spărgători de coduri şi coduri pentru a simplifica. Gordon Welchman, de la Bletchley, i-a descris ulterior Verei cum se întîmplase ca diferite agenţii secrete să ofere descrieri diferite ale acestor evenimente din cauza unor definiţii şi a unor căi separate către aceleaşi soluţii.

De exemplu, Vera a auzit de la polonezi despre foile lor de carton perforate. Foile erau puse una peste alta deasupra unei lumini, iar locurile în care lumina străbătea ofereau indicii despre parametrii

curenţi ai Enigmei. La Bletchley, primul calculator funcţional, Colossus, a înlocuit aceste cartoane perforate. „Înainte de Colossus, de fiecare dată cînd germanii introduceau mai multe rotiţe sau conectau mai multe mufe din panoul de distribuţie, munca noastră cu cartoanele perforate o lua de la capăt”, a spus Welchman[2].

După această „panoramă” de vară din Polonia, Vera a plecat din Varşovia singură şi a traversat cu trenul graniţa polono-română, căutînd viitoare rute de retragere terestre. La Bucureşti, la legaţia britanică, a citit textul unei transmisiuni profetice a lui Churchill din 8 august 1939: „E vremea vacanţei, doamnelor şi domnilor. Vremea vacanţei, prietenii mei de dincolo de Atlantic! Vremea vacanţei, cînd vara îi cheamă pe truditorii din toate ţările la un mult prea scurt repaus”. Apoi Churchill întreba: „Cum şi-a petrecut lumea vacanţa de vară cînd a izbucnit războiul din 1914? Ei bine!”, a exclamat el. „Erau exact acele zile în care avangardele germane pătrundeau în Belgia şi îi călcau în picioare pe belgieni în marşul lor spre Paris! Astăzi tăcerea tronează asupra întregii Europe. Ascultaţi! Nu, ascultaţi cu atenţie. Mi se pare că aud ceva. Da, iată, e foarte clar. Nu auziţi? Este tropăitul a două milioane de soldaţi germani şi a peste un milion de italieni care «merg la manevre»... da, doar la manevre. La urma urmei, dictatorii trebuie să-şi antreneze soldaţii. Este o minimă prudenţă să facă asta, atunci cînd danezii, olandezii, elveţienii, albanezii – şi, desigur, evreii – pot sări pe ei în orice moment.”

Două săptămîni mai tîrziu, Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic era semnat de Joachim von Ribbentrop la Moscova. Contele von der Schulenburg ar fi trebuit să se bucure. Visul pe care îl împărtăşise cu Vera, prevenirea războiului dintre Germania şi Rusia, părea să se fi împlinit. Însă nu era atît de fericit pe cît ar fi trebuit să fie.

Într-o scrisoare către Vera de dinainte de semnarea pactului, Schulenburg a descris cum Ribbentrop l-a asigurat pe Viaceslav Molotov, comisar pentru afacerile externe sovietice, că nu exista dorinţă pentru război nicăieri în Marea Britanie. Asta a neutralizat planul lui Stalin de a face un pact cu Franţa şi Marea Britanie *împotriva* Germaniei.

Stalin îşi inversase planul. De ce? Vera a aflat că, la momentul incendiarei transmisiuni a lui Churchill, amiralul Reginald Plunkett-Ernle-Erle-Drax naviga pe un vas lent de transport dinspre Anglia, pentru a negocia un pact cu Uniunea Sovietică. A debarcat la Leningrad, lungindu-şi călătoria, şi a ajuns la Moscova pe 11 august 1939. Apoi a anunţat că a uitat să ia cu el documentele de autorizare. Generalii ruşi înfuriaţi au întrerupt discuţiile. Stalin credea că prioritatea Angliei era de a porni un război între nazişti şi ruşi şi că amnezia lui sir Reginald era o păcăleală.

— Emisiunea lui Churchill a fost interpretată drept vorbărie goală, a speculat Bill Stephenson, cînd Vera a ajuns înapoi la Londra. Dictatorii s-au prins că noi nu aveam nici o intenţie de a lupta împotriva cuiva. Fiascoul lui Plunkett-Ernle-Erle-Drax a dus la acest pact, dar istoria nu o să-l reţină.

Pactul germano-sovietic conţinea clauze secrete care permiteau Rusiei să acapareze jumătate din Polonia. Schulenburg i-a scris Verei că serviciile sovietice aveau copii ale unor scrisori din partea lui Hitler către ducele de Windsor, care exprimau o dorinţă ferventă pentru evitarea războiului şi speranţa că ducele va acţiona ca prieten al celui de-al Treilea Reich, ceea ce, în schimb, i-ar fi permis să-şi

recupereze tronul[3].

Ofiţerii SIS din Moscova nu avertizaseră Londra în legătură cu pactul nazisto-sovietic. Vera îşi amintea că „un fost student de la Rhodes, baronul Adam von Trott zu Solz, un antinazist convins, venea des la Londra şi mi-a vorbit despre familiile engleze din clasa superioară, a căror poziţie pronazistă îi descuraja pe cei care aveau nevoie de susţinere împotriva lui Hitler în Berlin. O familie de orientare fascistă o însoţea în mod regulat pe regina Maria la ceai şi avea un fiu, Anthony Blunt, în serviciile noastre secrete, care întărea impresia Germaniei că aveam să rămînem neutri". Cînd Blunt a fost în cele din urmă demascat ca spion sovietic, Mary Stephenson a comentat că acesta primise sinecura lui postbelică de custode al tablourilor reginei doar pentru a asigura tăcerea lui în legătură cu scrisorilor incriminatoare scrise de membrii familiei regale lui Hitler, pe care Blunt le salvase dintr-un castel din zona americană, la puţin timp după căderea Germaniei naziste.

În acest an tensionat 1939, Vera, conştientă de anumite trădări şi îngrijorată de posibilitatea apariţiei altora, s-a întrebat dacă Chamberlain avea să abandoneze Polonia şi să rămînă neutru, după ce promisese să declare război imediat după ce Germania ar fi intrat în Polonia cu cine ştie ce pretext inventat despre o agresiune poloneză.

11

Prima misiune a Verei într-un război deschis

Vera a plecat din nou spre Polonia cu şase zile înainte de invadarea ei. O echipă de stînga a fost formată în grabă de Gubby, ehipată cu mijloace de comunicaţii ale serviciilor secrete şi autodenumită Misiunea Militară Nr. 4 (MM-4) pentru a preveni intervenţia din partea Brigadei Cailor Bine Crescuţi, condusă de un prim-ministru încă îngrijorat să nu-l provoace pe Hitler. Ofiţeri de armată tineri îşi înghesuiau uniformele în valize şi purtau costume de oameni de afaceri. „Arătau ca nişte agenţi de vînzări în delegaţie", îşi amintea Vera. „Eu nu aveam nici o problemă cu hainele. Eram doar o secretară traducătoare umilă."

MM-4 nu putea să o ia direct prin Europa, nici să treacă prin Scandinavia. Nu exista oficial. Dacă era demascată, ar fi putut să nu fie recunoscută. Lui Gubby i se spusese să „inspire încredere în rîndul Statului-Major polonez", chiar în timp ce Comitetul de Apărare Imperială al Marii Britanii era instruit de şefii lui de stat-major că „reducerea presiunii asupra Poloniei nu era în nici un fel o prioritate". Vera avea impresia că se intenţiona discreditarea exponenţilor luptei neconvenţionale prin eşecul acestei misiuni imposibile. Şefii de stat-major deplînseseră public „metodele viclene" care nu respectau autoritatea lor foarte conservatoare.

În Varşovia aştepta sir Adrian Carton de Wiart, intransigentul general cu un singur ochi şi un singur braţ. Acesta îşi petrecuse ani de zile în Polonia şi formase un nucleu de „grupuri retrase", alcătuite din oameni de afaceri britanici şi specialişti din ambasada britanică, rezidenţi în Varşovia, care să intre în acţiune în caz de urgenţă cînd porneşte războiul. Tot ce trebuia să facă MM-4 era să găsească o modalitate de a ajunge la el.

Pe 24 august 1939, Vera s-a alăturat echipei MM-4 la Paris, pentru a se urca într-un tren obişnuit de pasageri spre Marsilia, unde îi aştepta o navă de război britanică. Cinci dintre membrii echipei veneau de la o misiune militară poloneză aflată deja în Londra. Călătorind prin Franţa, Vera a văzut că aceasta era pe picior de război, în contrast izbitor cu calmul netulburat din Anglia. Urgenţa trenurilor cu trupe franceze le dădea prioritate faţă de restul traficului pe calea ferată. Asta însemna că trenul Verei era tras pe linii laterale atît de des, încît a ajuns la Marsilia cu 36 de ore întîrziere. Căpitanului crucişătorului HMS britanic *Shropshire,* care aştepta, nu i se spusese nimic despre această mică echipă dezordonată formată din 30 de civili, în afară de faptul că trebuiau să ajungă în Egipt. Pentru căpitan era mai important să-şi ducă încărcătura mai importantă de oficiali coloniali, plus soţiile, în India

britanică. A fost cît pe ce să plece fără echipa întîrziată. Încartiruirea MM-4 era atît de înghesuită, încît doar Vera şi doi ofiţeri superiori aveau cabine. Ceilalţi dormeau pe punte. Polonezii s-au înghesuit posomorîţi cu documentele secrete într-o barcă de salvare.

În ultima săptămînă de pace, Sidney Cotton a pilotat pentru compania falsă înfiinţată în Paris şi a aşteptat pe pista de decolare a aeroportului Tempelhof din Berlin, cu cele două motoare ale avionului său Lockheed Electra pornite. Aflase că mareşalul de aviaţie Hermann Göring i se va alătura ca să meargă cu avionul la Londra şi să discute despre pace cu Chamberlain. Dintr-odată, o maşină a oprit alături scrîşnind, iar din ea au sărit ofiţeri Luftwaffe care au clătinat flapsurile de pe aripi ca să atragă atenţia pilotului. Cotton a deschis o uşă laterală. Un pilot Luftwaffe, care ştia despre Cotton că, deşi era îmbrăcat civil, făcea parte şi din RAF, l-a avertizat prietenos. Göring nu mai venea. Dar venea poliţia secretă. Cotton a decolat imediat, fără să se mai deranjeze să se orienteze cu vîntul în faţă. Göring nu intenţionase niciodată să zboare la Londra. Misiunea lui de pace era încă un truc pentru a-i păcăli pe britanici. Trucurile murdare dădeau tonul politicii externe a lui Hitler, şi trucuri murdare aveau să declanşeze războiul cu o înşelăciune căreia naziştii i-au dat numele de cod Conserve Alimentare. Ea a fost anticipată de Elizabeth Wiskemann, o jurnalistă britanică din Berlin, dar avertismentul ei nu a fost luat în serios la Londra. Aceasta avea să lucreze ulterior ca agent în Elveţia.

Hitler i-a telegrafiat ducelui de Windsor, acum aflat la Paris: „Depinde de Marea Britanie dacă dorinţele mele pentru viitoarea dezvoltare a relaţiilor germano-britanice vor putea fi realizate”. Ducele i-a telegrafiat lui Hitler pe 27 august, într-o duminică, asigurîndu-l de intenţiile paşnice ale Marii Britanii.

Pe 1 septembrie 1939, într-o vineri, Churchill, lipsit de funcţie şi căzut în dizgraţie, a primit un telefon de la prietenul lui Gubby, ambasadorul polonez la Londra, contele Raczyński. Germania invadase Polonia.

Printre cei revoltaţi împotriva prim-ministrului Chamberlain se numărau acum unii membri ai propriului său cabinet, care au dat năvală în Downing Street nr. 10 în timpul unei furtuni teribile din seara de 2 septembrie şi au anunţat că nu aveau să plece pînă cînd Chamberlain nu jura să abandoneze orice intenţie de a negocia cu Hitler. Abia la miezul nopţii rebelii, în număr de şapte sau opt, au reuşit să-l facă pe Omul-Umbrelă să vadă lucrurile la fel ca ei.

Nouă ore mai tîrziu, ultimatumul lui Chamberlain era trimis la Berlin: dacă Germania nu oprea atacul asupra Poloniei pînă la prînz, ora Londrei, Marea Britanie va intra în război. Germanii nu au dat nici un răspuns. Chamberlain a transmis un mesaj sumbru că începuse starea de război. Sirenele antiaeriene au răsunat. Era duminică şi trupele de cercetaşi din 25th East Ham defilau spre biserică pe străduţele înguste ale cartierului care avea să sufere mult de pe urma bombardamentului german care urma să vină. Sora mai mică a unui viitor pilot de vînătoare al Royal Navy, Kenneth Boardman, avea să-şi vadă părul negru şi des albit după ce ceilalţi membri ai familiei ei au fost ucişi. Boardman, unul dintre băieţii de la acea defilare de duminică, avea să-i spună Verei mai tîrziu: „Noi, copiii, ştiam cu toţii de un an că războiul era inevitabil. Am simţit uşurare şi un fel de seninătate”.

Churchill avea un apartament în conacul Morphet. A trebuit să fie convins să coboare într-un beci deschis, „nici măcar protejat de saci cu nisip”, unde a stat în uşă şi şi-a imaginat „ruinele, carnagiul şi exploziile imense”. Cînd a vorbit în Parlament, mai tîrziu în ziua aceea, a fost încă nevoit să lupte cu un grup puternic care spera să iasă totuşi din războiul în care intraseră. Churchill a luat arma pe care putea conta: Royal Navy, prin care a transmis puternic semnalul „Winston s-a întors!”. Era din nou, după mai bine de 30 de ani, primul lord al amiralităţii. Prietenii lui din serviciile secrete ale marinei, care făcuseră aranjamentele pentru nava de război ce îi transporta pe însoţitorii Verei la Cairo, au mărturisit că cercurile conducătoare din sediul marinei de la Washington transmiseseră scurgeri de informaţii serioase ale traficului cifrat al SIS. „Dezvăluiri îngrozitoare”, a scris Alexander Felix Cadogan de la Ministerul de Externe britanic în însemnarea lui de jurnal din 21 septembrie 1939, subliniind cuvîntul „îngrozitoare”. Cadogan, în mod normal imperturbabil, continua: „Întregul departament [SIS] pare să fi fost recrutat la întîmplare, trebuie reorganizat”. Era prima aluzie la prăbuşirea masivă a reţelelor SIS şi la viitorul război intern dintre SIS şi organizaţia secretă atipică a lui Gubbins[1].

Avertismentul a venit prea tîrziu pentru a salva MM-4, care depindea de sistemul de semnale acum compromis al SIS, deşi misiunea nu ştia nimic despre asta. Pe 31 august, membrii ei încercau cu disperare să iasă din baza navală din Alexandria, după ce fuseseră lăsaţi de *Shropshire* lîngă chei. Crucişătorul plecase în viteză cu administratorii lui coloniali. Apelurile lui Gubby de ajutor pentru „grupul MI(R)” nu a impresionat pe nimeni din administraţia locală britanică, care conducea Egiptul ca pe o colonie, nici pe ofiţerii de armată aflaţi în conflict cu coloniştii evrei din Palestina vecină.

Vera a luat contact pentru prima oară cu operaţiunile speciale dintr-un război deschis, diferit de hărţuielile interne dintre Prietenii Comuni şi împăciuitori. Bărcile care trebuiau să ducă misiunea în portul românesc Constanţa la vărsarea Dunării în mare fuseseră rechiziţionate de autorităţile britanice. Vera s-a dus împreună cu Gubby să vadă de ce se putea face rost. Nu exista nici o modalitate de a zbura direct în Polonia fără să se traverseze spaţiul aerian controlat de germani. Gubby avea cîţiva sovereigni de aur oferiţi de Fondul Secret pentru urgenţe. Un sovereign de aur a produs un teanc mare de bancnote egiptene de la valutişti. Vera s-a înghesuit într-un taxi egiptean părăginit care s-a tîrît pe străzile aglomerate pînă la biroul British Imperial Airways. Directorul de acolo a examinat-o cu o anumită uimire pe această femeie care părea să fi greşit drumul în timp ce mergea spre elegantul Piccadilly. Nu exista absolut nici un motiv, a spus ea cu cel mai bun accent aristocratic al ei, pentru care el să nu poată găsi un hidroavion de închiriat imediat, şi a fluturat teancul de bancnote pentru a-l motiva.

Gubby a dezvăluit prudent comandantului RAF din Alexandria natura misiunii sale. Piloţilor RAF nu le păsa nici cît negru sub unghie de formalităţi şi regulamente. Două hidroavioane Sunderland au fost „eliberate” pentru a duce MM-4 la Atena. Sub farmecele Verei, directorul Imperial Airways a pus la dispoziţie şi un al treilea hidroavion. Toate cele trei aeronave au aterizat ca să realimenteze în Pireu.

Dar odată ajunse acolo, echipajele RAF au fost rechemate în Egipt, unde invadarea Poloniei însemna că situaţia a devenit serioasă. Căpitanul British Imperial Airways era un ofiţer RAF în

rezervă, care, cu toată bunăvoinţa din lume, nu se putea să zboare rapid încoace şi înapoi între Grecia şi România ca să transporte pe rînd bagajele, 18 lăzi mari pline cu echipament secret de semnalizare şi mult mai mulţi pasageri pe care ar fi putut să-i transporte în mai puţin de 12 de curse.

La legaţia poloneză din Atena, Gubby a întîlnit piloţi ai LOT, liniile aeriene poloneze. Cele două avioane Lockheed Electra ale lor erau consemnate la sol. În mod normal, unul s-ar fi strecurat prin Bucureşti, celălat prin Haifa. Aeronavele civile neînarmate care s-ar fi îndreptat spre Varşovia ar fi fost cu siguranţă doborîte. Echipajele poloneze au fost de acord să zboare spre România după ce li s-a spus că pasagerii lor erau din „serviciile secrete britanice". Dar nu era deloc spaţiu pentru lăzile necesare pentru misiune. Această încărcătură preţioasă trebuia trimisă pe mare la Constanţa. Un proprietar de nave grec, mituit cu cîţiva sovereigni de aur, a fost de acord să trimită un hîrb vechi cu această încărcătură, în cea mai mare viteză, spre portul românesc.

La aeroportul Tatoi, piloţii LOT au pornit motoarele. Echipa MM-4 a evitat serviciile de imigrări, i-au dat la o parte pe oficialii greci şi au alergat cu genţile lor personale pe asfaltul încins pentru a se îmbarca în cele două Lockheed. Imediat după decolare, avioanele s-au înclinat abrupt pentru a evita focurile de armă, ignorînd ordinele urgente telegrafiate de a încheia formalităţile de plecare şi de a raporta destinaţia. Au realimentat în Salonic, piloţii mizînd pe faptul că controlorii de trafic aerian de la Tatoi nu transmiseseră mai departe avertismente. Echipajele LOT nu erau sigure care era poziţia Greciei faţă de Germania. Neavînd nimic de pierdut, au decolat din nou fulgerător în momentul în care rezervoarele lor au fost umplute.

La Bucureşti, Vera era în elementul ei. Prietenii lui Max care mai erau în viaţă aveau toate motivele să o ajute şi să-i ofere informaţii. Vera a aflat despre presiunea Whitehall-ului pentru stoparea traficului prin România spre Palestina „făcut de revizionişti evrei din motive politice şi de dragul profiturilor obţinute din tarifele de călătorie mari". Memorandumul transmis legaţiei britanice de la un funcţionar al Whitehall pe nume A.W.G. Randall fusese recuperat de Mossad. „Nu cred că trebuie să avem prea multe scrupule în privinţa felului în care tratăm acest trafic de fiinţe umane", conchidea Randall[2].

Vera a înţeles că adevărata prioritate a celor care controlau SIS în Europa de Est nu era Polonia, ci prevenirea migraţiei evreieşti spre Palestina. Atacul fulgerător asupra Poloniei pulverizase Varşovia. Arhitectul american Philip Johnson, cîndva răsfăţatul societăţii înalte din Londra, iar acum corespondent de presă pe lîngă forţele germane, a descris distrugerea capitalei poloneze drept „un spectacol motivaţional" în transmisiunea lui pentru publicaţia americană *Social Justice*, ale cărei relatări pronaziste erau distribuite posturilor diplomatice britanice[3].

Vera a aflat de la agenţii Mossad că Biroul Central al Reich-ului pentru Imigraţia Evreilor din Praga al lui Adolf Eichmann îi obliga pe evrei să fugă prin România spre Palestina ca parte a planului de a creşte ostilitatea arabilor faţă de mandatul exercitat de Marea Britanie, astfel încît diviziile ei de armată să fie blocate de gherilele arabe. A aflat de asemenea că în Polonia SS-ul german începuse să omoare evrei, iar Gestapo-ul aduna alţi evrei pe care să-i trimită la Dachau. A petrecut două zile la Hotelul Athénée Palace din Bucureşti, plănuind următoarea mişcare împreună cu MM-4.

Aeroporturile poloneze erau în mîinile germanilor. Bagajele trimise pe mare au fost livrate în mod miraculos la hotel de la gară, iar un băiat evreu zîmbitor i-a spus Verei: „Nici o taxă. Faceţi doar ce puteţi pentru noi”. Ea nu l-a întrebat ce ştia şi pentru cine lucra de fapt. A găsit şoferii a nouă taxiuri şubrede care au fost de acord să meargă la graniţă, la întîlnirea cu un tren polonez spre Lwów. Gubby era în contact radio cu generalul Carton de Wiart. Ofiţerul de legătură al armatei poloneze avea să-i ajute cu trenurile din Lwów spre Lublin şi apoi spre Varşovia, dacă nu cumva liniile de cale ferată erau deja bombardate.

Convoiul Verei a străbătut peisajul sfîşietor de vară strălucitoare cu care trase de boi ce cărau recolte aurii, cu mănunchiuri de porumb copt, galben ca soarele, atîrnînd de la balcoanele fermelor. Era dureros să împărtăşeşti acest interludiu de pace dintr-o zonă rurală neafectată de război, unde ea petrecuse atît de multe ore plăcute cu Fritz. Drumurile erau în stare proastă acum. Deplasarea cu maşina era lentă. La graniţă, Vera a discutat cu grănicerii români şi a reuşit să treacă, dar a descoperit că MM-4 pierduse trenul. De cealaltă parte a Nistrului era haos. Membrii polonezi ai misiunii i-au asigurat pe compatrioţii lor de la graniţă că aceşti civili englezi, care pretindeau că sînt turişti, nu erau agenţi secreţi germani.

Cum putea echipa să ajungă în timp util la întîlnirea cu omul lor din Lwów? Vera şi însoţitorii ei au străbătut o încurcătură de macazuri de cale ferată, după care au dat de un vagon care arăta ca şi cum ar fi stat degeaba de la prăbuşirea Imperiului Austro-Ungar. Cineva a găsit un ciocan, a bătut în roţi şi a declarat că vagonul era funcţional. L-au împins pînă foarte aproape de un tren de marfă local. Şoferul polonez a fost încîntat să-i facă Verei mica favoare de a remorca această rămăşiţă imperială prin noaptea care învăluia Lwów-ul. Pe partea poloneză a frontierei, casele erau în întuneric, iar tineri rezervişti căutau pe cineva să-i ducă la posturile lor militare. Echipa s-a afundat în ceea ce fusese cîndva o tapiţerie pluşată. Vera a remarcat că expediţia şi improvizaţiile ei frenetice erau o pregătire utilă pentru operaţiunile speciale. În sinea ei, ea spera să nu se transforme într-o comedie neagră.

A doua zi dimineaţă, la Lwów, ofiţerul de legătură promis a rechiziţionat un autobuz care să-i ducă la următoarea conexiune de la Lublin. La momentul sosirii echipei, apăruse deja ştirea despre intrarea în război a Marii Britanii. Oamenii lui Gubby şi-au aruncat hainele civile. Vederea uniformelor britanice a crescut moralul. Orăşenii au revărsat asupra misiunii o ploaie de flori şi sărutări. Un membru scoţian al echipei, Hugh Curteis, şi-a luat un kilt ecosez şi a ieşit la lumină în toată splendoarea lui de muntean cu picioare dezgolite şi musculoase, îmbrăţişat şi sărutat de un polonez enorm, a cărui barbă neagră, imensă, l-a gîdilat pe Curteis pînă cînd acesta s-a prăbuşit de rîs. Turiştii erau acum soldaţi, cu Vera pe post de vivandieră.

Trenul Lublin-Varşovia s-a hurducat prin suburbiile Varşoviei. Toată lumea a devenit dintr-odată sobră. Bombele şi obuzele germane nivelaseră zona, pentru înlesnirea înaintării diviziilor de tancuri. Gubbins i-a raportat generalului Carton de Wiart. Au fost ţinute în grabă consultări cu Statul-Major polonez, neimpresionat de reuşita considerabilă a MM-4 de a ajunge acolo în cîteva zile. Mareşalul Rydz-Śmigły, comandantul-şef polonez cu chelie, avea nevoie de mai mult. Declaraţia de război a lui Chamberlain venise la cîteva zile după atacul german şi fusese difuzată de BBC doar o dată. Apoi

BBC reluase rezultatele la cricket din weekend.

Gubbins a dictat un mesaj aspru către Ministerul de Război. Ce naiba se întîmplă? Englezii jucau cricket în timp ce polonezii sufereau pierderi mult mai grele decît s-ar fi aşteptat Ministerul de Război. El îşi dăduse cuvîntul Statului-Major polonez că Marea Britanie avea să ajute Polonia să riposteze. Acum nu mai putea exista nici o speranţă dacă Ministerul de Război avea să-şi bage din nou capul în nisip. Vera se temea că Brigada Cailor Bine Crescuţi avea să consemneze cu grijă protestul lui Gubby în dosarul lui personal, pentru a-l folosi împotriva lui mai tîrziu.

Răspunsul Whitehall-ului a fost citit cu voce tare în faţa ofiţerilor polonezi superiori de stat-major cu feţe sumbre. Ministerul de Război dorea să se ştie că „fiecare săptămînă este preţioasă pentru noi prin sporirea rezervelor noastre [şi] prin îmbunătăţirea securităţii bazei din care vor fi lansate în cele din urmă operaţiunile noastre ofensive". Pe scurt, polonezii trebuiau să continue să facă ce puteau mai bine.

Statul-Major General polonez s-a regrupat la Luków, la 80 de kilometri sud-est de Varşovia. Gubby a trimis la Londra un curier personal, Tommy Davies, care a fugit prin porturile baltice după ce a memorat pierderile poloneze devastatoare. În lipsa apărării aeriene, cu fabricile de arme distruse şi cu cavaleria poloneză împotriva tancurilor germane, ţara nu putea să „continue" în maniera prescrisă. Dintr-un depozit secret de la ambasada britanică au fost recuperaţi sovereigni de aur pentru a plăti pentru două maşini americane Studebaker şi un camion de cinci tone pentru ca grupul lui Gubby să îi urmărească pe comandanţii polonezi care se retrăgeau. Ambasada era în haos, iar majordomul plîngea pentru că toate rezervele de vin fuseseră abandonate. Soţia englezoaică a omului SIS din Varşovia, colonelul J.P. Shelley, fusese ucisă într-un raid din Luków, unde se retrăsese ambasada.

La zece zile după ce Londra declarase război, în ajunul Noului An evreiesc, Roş Haşana, cartierul evreiesc din Varşovia a fost atacat de bombardiere în picaj Stuka.

Mareşalul Rydz-Śmigły era reticent în a-şi dezvălui ordinele care se schimbau mereu, deoarece Ministerul de Război emitea acum cereri nerezonabile de rapoarte asupra situaţiei din oră în oră, care să fie telegrafiate codat la Londra. Comandantul-şef polonez nu putea risca să le confirme germanilor măsura deplină a victoriei lor. Cartierul general al armatei a fost mutat la graniţa cu România, în Kolomyia, locul pe unde Vera şi MM-4 traversaseră cu două săptămîni în urmă. Sovereignii de aur care mai rămăseseră au fost încredinţaţi contelui Stephan Zamoyski, un prieten al generalului Carton de Wiart. Pe pajiştea contelui, pentru o scurtă după-amiază, Vera a băut ceai în timp ce auzea că 55.000 de evrei din Vilnius fuseseră adunaţi de Armata Roşie rusească, ce revendica jumătatea ei din Polonia, conform clauzei secrete cu Hitler.

Uniunea Sovietică şi Germania nazistă erau nişte parteneri bizari. Vera a încercat să găsească un prieten student al contesei Krystyna Skarbek. Nu l-a găsit imediat, dar mai tîrziu a recompus tribulaţiile acelui student, Stanley Orlowski. Acesta a fost capturat de germani pe un drum de ţară şi arestat pentru că era cercetaş. A evadat, dar apoi a căzut în mîinile ruşilor şi a fost tîrît în Siberia, unde a zăcut în lagăre pentru sclavi pînă cînd ruşii au fost atacaţi, mai tîrziu, de germani. A fost eliberat ca să meargă în Persia şi să lupte împotriva germanilor împreună cu Polonezii Liberi, al căror ofiţer de

legătură era pe atunci sir Harold Mitchell, industriaş parlamentar şi susţinător al Verei ca membru al grupului FOCUS al lui Churchill.

Celălalt prieten tînăr al Krystynei, Jan Żurakowski, care pilota venerabilul avion de vînătoare P.11, a fost printre apărătorii Varşoviei care au doborît 125 de avioane germane Bf 109 şi Bf 110, mult superioare, cu costul a 114 aeronave poloneze. Unii piloţi polonezi au rămas fără muniţie. Au zburat pînă cînd, cu combustibilul terminat, au aterizat forţat în România. De acolo aveau să găsească o modalitate să se alăture RAF la timp pentru Bătălia Angliei, pilotînd avioane Hurricane. Pe 28 august 1939, chiar în ajunul războiului, astfel de avioane erau încă reţinute la sol în Danemarca, în timp ce Whitehall dezbătea cine ar trebui să plătească pentru transportul lor mai departe spre Polonia[4].

Vera a trebuit să se gîndească la căi de aprovizionare prin România a Armatei Interne clandestine poloneze cu dispozitive pentru războiul neconvenţional. Unele sabotaje erau deja realizate de soldaţi polonezi. Era greu să-i convingi că va veni vreun ajutor dinspre Londra. Gubbins a întrebat un maior în rezervă bătrîn care comanda o baterie de artilerie unde erau tunurile lui. „Încă în Anglia!”, a fost răspunsul lui ironic.

Campania militară germană a luat sfîrşit în trei săptămîni. MM-4 şi-a croit drum pe bîjbîite înapoi spre graniţa românească. Pe partea poloneză, un grănicer i-a întrebat: „Ce faceţi în Polonia?”. Gubby l-a liniştit pe ofiţer, dar i-a spus Verei deoparte cu tristeţe: „Chiar, ce *facem* aici?”.

Spărgătorii de coduri polonezi nu aveau nici o cale de scăpare în afara misiunii. Vera îi avea pe trei dintre ei: Marian Rejewski, Jerzy Różycki şi Henryk Zygalski. Jerzy era împreună cu soţia lui, care fusese sfătuită de-a lungul drumului să-şi stranguleze copilul pentru a evita atrocităţile germane. Ea a ales să aibă grijă de bebeluş şi l-a îndemnat pe Jerzy să plece. Acesta nu avea să-şi mai vadă niciodată soţia sau copilul. Ceilalţi doi spărgători de coduri nu reuşiseră să-şi aducă familiile cu ei. Şefii lor, Gwido Langer şi Maksymilian Ciężki, purtau ultimele reproduceri şi bombe Enigma, de care era nevoie urgentă în Anglia. Au traversat graniţa, dar au intrat în conflict cu soldaţii români, care au insistat să-i trimită într-un lagăr de refugiaţi. Vera a intrat în lagăr şi le-a spus celor doi că trebuiau să supravieţuiască cumva pînă cînd ea avea să găsească mijloacele pentru a-i scoate de acolo.

I-a dus pe ceilalţi spărgători de coduri cu trenul la Bucureşti, unde şefului legaţiei britanice i s-a cerut să le furnizeze vize şi să facă aranjamente pentru cazarea lor şi transportul mai departe. Acesta a decis să aştepte instrucţiuni de la Londra. Vera ştia ce înseamnă asta: obstrucţie din partea SIS. A găsit un diplomat francez, un ofiţer al serviciilor secrete pe care îl cunoscuse la Paris. Acesta le-a făcut imediat polonezilor rezervări la Simplon-Orient Express pentru Paris. Cei trei criptologi urmau să-şi reia lucrul la o bază a serviciilor franceze, Château de Vignolles, la 70 de kilometri nord-est de Paris.

Misiunea lui Gubby s-a reunit pe gazonul legaţiei britanice din Bucureşti exact cînd s-a transmis ştirea asasinării prim-ministrului român Armand Călinescu. Propaganda germană dădea vina pe legaţia britanică, spunînd că aceasta făcuse presiuni asupra lui Călinescu să stopeze traficul de refugiaţi evrei şi susţinînd, mai departe, că doar Chestiunea Evreiască împiedicase guvernul Chamberlain să accepte o nouă ofertă de pace germană pe 29 septembrie 1939, după căderea Varşoviei. Goebbels, maestrul Marii Minciuni, a spus că o misiune britanică aranjase asasinatul pentru

a sabota orice şansă de a pune capăt războiului. Marea Britanie îşi limitase declaraţia de război la Polonia. Acel război luase sfîrşit[5].

Oamenii lui Gubby de pe gazonul legaţiei au devenit dintr-odată conştienţi de cît de uşor puteau fi înfăţişaţi ca asasini. Cei mai mulţi dintre ei au plecat în grabă, a doua zi, spre Egipt. Gubbins şi generalul Carton de Wiart s-au ascuns în interiorul legaţiei britanice ca să-şi scrie rapoartele şi să pledeze pentru o înarmare adecvată a rezistenţei poloneze. Vera încă avea prieteni influenţi în Bucureşti, pentru a aranja eliberarea lui Langer şi a lui Ciężki din lagărul de refugiaţi fără să atragă atenţia asupra importanţei lor pentru spargerea codurilor germane. După ce Gubby şi Carton de Wiart au părăsit România ca civili cu Simplon-Orient Express, Vera i-a urmat. A ajuns înapoi în Londra la şase săptămîni de la lansarea misiunii. I-a spus lui Hugh Dalton că prima ei experienţă sub focul inamic îi oferise lecţii nepreţuite. Dar la Ministerul de Război raportul MM-4 era citit cu scepticism de cei care vedeau Linia Maginot, „un Front Vestic din beton” de-a lungul graniţei franco-germane, ca garanţie că armatele germane nu aveau să ajungă niciodată la Canalul Mînecii.

A existat o întîrziere neobişnuit de lungă – nouă luni – pînă cînd MM-4 a primit o menţionare sărăcăcioasă în raportul de luptă. Nouă luni era atît cît avea să-i ia lui Churchill să treacă peste cei de la Whitehall la care Hitler făcea apel cu o altă ofertă de pace, ciudat de arogantă, din 6 octombrie 1939.

Hitler ştia că, deşi Churchill revenise la Amiralitate, acesta se confrunta cu personaje puternice a căror opoziţie era percepută cu uşurinţă de la Berlin. Sir Ernest Benn, un editor proeminent şi influent, a protestat împotriva discuţiilor ca Churchill să devină prim-ministru: „Mă rog ca o astfel de catastrofă să fie evitată”[6]. Benn se temea de o trecere de la „reţinerea şi educaţia” unor oameni ca prim-ministrul Neville Chamberlain la partizani ai războiului. În cele din urmă, războiul anunţat de Chamberlain luase acum sfîrşit, nu-i aşa? Personaje politice importante precum Lloyd George au emis argumente publice puternice în favoarea discuţiilor de pace germano-britanice. Churchill a devenit ţinta celor mai virulente atacuri verbale din partea Berlinului şi a colegilor lui parlamentari.

— Orice lecţie învăţată în Polonia a fost distrusă, i-a spus Vera lui Bill Stephenson.

Prietenul Comun al lui Churchill de la Ministerul de Externe, Sir Robert (ulterior lordul) Vansittart, a fost înlăturat din funcţia de subsecretar de stat permanent, în ciuda protestului lui Churchill că aceasta avea să devină „o victorie pentru progermani în Anglia”. La două luni după căderea Poloniei, artistul Paul Maze a scris că „propaganda germană răspîndită pretutindeni este cît se poate de nocivă, mai ales în societatea înaltă”.

Churchill s-a luptat ca directorul în funcţie al serviciilor secrete din marina sa, John Godfrey, să-l înlocuiască pe amiralul Hugh Sinclair, şeful SIS, care murise după o perioadă lungă în care a fost bolnav. Prim-ministrul Chamberlain s-a opus cu furie acestui lucru, insistînd că Stewart Graham Menzies trebuie să devină noul şef al SIS. Vera l-a întrebat pe Stephenson ce se ascundea în spatele acestui fapt. El a spus că Churchill se temea că Menzies, care acţionase în absenţa lui Sinclair, lăsase SIS să lîncezească. Americanii, al căror ajutor clandestin era vital, nu erau impresionaţi de faptul că „gentlemanii englezi” urmau să împartă informaţiile preţioase cu alţii de aceeaşi origine socială

superioară. Menzies era un vechi absolvent de Eton, membru al Household Cavalry, şi lucrase în timpul războiului din 1914-1918 într-un serviciu de informaţii pentru prevenţie naţională, care se concentra pe Revoluţia Bolşevică şi pe pericolul ca revolte similare să distrugă Imperiul Britanic. Asta nu-i impresiona pe americanii anticolonialişti, care împărtăşeau o suspiciune larg răspîndită că fuseseră păcăliţi să intre în războiul din 1914-1918 de serviciile secrete britanice.

Menzies avea un adjunct obscur, colonelul Claude Marjoribanks Dansey. În războiul din 1914-1918, Dansey fusese ataşat militar la Washington, unde era considerat un om de cea mai joasă viclenie. „Vede bolşevici sub pat", a continuat Stephenson. „Împărtăşeşte această obsesie cu Hankey." Sir Maurice (ulterior lordul) Hankey era în Cabinetul de Război al lui Chamberlain. Cu doi ani în urmă, Hankey, ca secretar permanent al cabinetului şi al Comisiei de Apărare, „sărise asupra lui Churchill pentru că transmisese date alarmante despre inferioritatea absolută a RAF". Hankey îşi exprimase şocul că „ofiţeri superiori din forţele armate sînt în contact direct cu un om politic proeminent, Churchill, un critic al departamentelor în slujba cărora se află aceşti ofiţeri". Astfel de ofiţeri, avertizase Hankey, erau „elemente subversive" şi trebuiau să sufere consecinţe dezastruoase. Vera încă putea să fie atacată ca fiind un element subversiv de către Stewart Menzies, care, ca şef interimar al SIS, era acum în contact secret cu Hitler. Aceasta explica, în parte, hotărîrea lui Churchill de a-l înlocui. Exista un eşec de spionaj colosal al SIS, provocat de încercările de a-l împăca pe Hitler, care era încurajat să creadă că Marea Britanie ar fi contramandat războiul a doua zi.

Hitler folosea tactici care funcţionau în Germania: aprindea frica de comunişti. Într-un discurs spusese că englezii progermani vedeau bolşevismul ca fiind adevăratul inamic. Descrierea lui era surprinzător de detaliată. Spusese că la Londra teroriştii fuseseră asociaţi întotdeauna cu anarhiştii bolşevici. Cînd a fost numit şef al serviciului secret în 1923, amiralul Hugh Sinclair şi-a mutat biroul personal pe o alee mică de lîngă Kensington High Street. Ca să se asigure că nici un terorist nu avea să fie atras acolo de maşina lui foarte vizibilă Lancia Landau, o folosea doar pentru a face turul cluburilor din Pall Mall şi St. James's Street. Un an mai tîrziu, Sinclair pusese la cale căderea primului guvern socialist. „Cam asta a fost cu obiectivitatea politică", a spus Stephenson.

Hugh Dalton simţea că Vera trebuia să caute o gafă a SIS care oferise naziştilor atît de multe informaţii. Dalton voia „acte teroriste împotriva trădătorilor şi a liderilor germani, nicidecum o slujbă militară... explozii, haos şi revoluţie". Era exact ceea ce nu voiau liderii curenţi ai SIS[7].

Dalton nu era încă într-o poziţie ministerială ca să poată lansa astfel de acţiuni neconvenţionale. Vera era persoana ideală care să cerceteze eşecurile SIS. Ea era „nesancţionabilă", nefiind legată de nici o agenţie secretă. Se întorsese dintr-o misiune periculoasă care nu avea aprobarea oficială a Whitehall. Cunoştea polonezi talentaţi care evadaseră şi care erau pe drum spre Paris pentru a se instrui în lupta de gherilă.

Opoziţia inflexibilă a lui Churchill faţă de confirmarea lui Steward Menzies ca şef al SIS a dus la o agitaţie prelungită. Ea a devenit mai puţin enigmatică în noiembrie 1939, cînd doi agenţi britanici importanţi au fost răpiţi la graniţa olandezo-germană de germani care pretindeau că vin din partea unor generali antinazişti care voiau să facă o înţelegere. Împreună, oamenii răpiţi ştiau cam totul

despre SIS. Menzies, convins că germanii „buni” căutau aliaţi britanici împotriva comunismului, permisese celor doi agenţi ai săi să intre într-o capacană. Aceştia cultivaseră şi petrecuseră cu experţi în spionaj nazişti care se dădeau drept ofiţeri de armată probritanici. Apoi Hitler a scăpat la limită de moarte din cauza unei bombe şi, furios, a ordonat răpirea agenţilor SIS. Era sfîrşitul unui joc, dar începutul altuia pentru Gestapo. Unul dintre oamenii răpiţi a fost identificat de propaganda nazistă ca şef al SIS în Europa.

Sfîrşitul Poloniei însemna începutul aşa-numitului Război Fals, în timpul căruia următoarele victime urmărite de Hitler au început să creadă că sînt în siguranţă.

12

NTDB: nu te da bătut

Vera simţea că trădase o ţară pe care o încurajase să se opună ocupaţiei germane. A vorbit despre asta cu protejatul lui Stringbag, Nigel Fisher, poreclit The Fish[1*], care era rudă cu fostul prim lord al mării, amiralul „Jackie” Fisher, geniul charismatic venerat de Churchill pentru că fusese viclean şi necruţător în construirea flotei care cîştigase războiul din 1914-1918. Fish era pilot, dar încă avea un aspect copilăros, într-un mod reconfortant. Îşi amintea că „petrecea nopţile discutînd cu Vera. Ea era aspră cu sine şi supărată din cauza prăpastiei dintre agonia Varşoviei şi detaşarea rece a Londrei. Oamenii spuneau: «Nu ştii că e război?» ca să-şi scuze incompetenţa. Dar era un război fals, un apus fals”.

Amiralul vizionar Fisher, care anticipase Primul Război Mondial, crease crucişătoare de vînătoare care atacau rapid şi dispăreau imediat. Luptase în conflicte interdepartamentale nesfîrşite. Într-un moment de exasperare, regele George al V-lea spusese că „ar trebui să fie spînzurat de velă”. Vera se simţea egala unui amiral care pentru unii era un nemernic, dar a cărui veche camaraderie curajoasă îl întărea pe Churchill pentru bătăliile politice care vor urma.

Acele bătălii trebuiau să fie purtate prin intermediul unui proces democratic, rezultatul depinzînd de abilităţile parlamentare ale lui Churchill. Autoritatea lui Hitler se baza pe frică, răspîndită prin Reichssicherheitshauptamt (RSHA), Biroul Principal al Securităţii. Vera vedea RSHA ca pe un inamic personal, avînd puterea să spioneze civili, să interogheze, să tortureze şi să execute extinsă în Gestapo, Poliţia Securităţii de Stat şi SS. La Praga, Adolf Eichmann obţinea tot mai multă autoritate cu ajutorul RSHA. La Varşovia, RSHA i-a lichidat mai întîi pe cei bolnavi mental sau inferiori din punct de vedere rasial, deşi acţiunea îi viza de fapt pe toţi cei care se opuneau autorităţii germane. Şi totuşi, mesageri şi scrisori către Londra încă se strecurau prin acest aparat construit pe frică.

Aici, la Londra, adversarii lui Chamberlain puteau contesta liber autoritatea confuză a guvernului său la începutul anilor 1940, chiar dacă ţara se afla în război. Cinematograful, radioul şi presa germane erau mobilizate cu o eficienţă fără precedent pentru a servi minciunilor propagandei. Vera se întreba dacă crearea în viitor a unor contraarme diabolice, precum Controlul din Londra, cu specialiştii lui în sabotaj atraşi dintre oamenii obişnuiţi, avea să submineze democraţia. Controlul din Londra era în acel moment abia prefigurat de un birou central de informaţii. Avînd un respect profund pentru tradiţia democratică, Winston Churchill putea fi necruţător în acţiune.

— Ei bine, a spus Fish ascultîndu-i reflecţiile, Churchill are un mic cap de pod în Amiralitate.

Era capul de pod al lui Churchill unul insuficient pentru a-i combate pe împăciuitorişti? Vera nu crescuse în compania reputaţiei lui Churchill. Trebuia să îl citească pe acesta din fragmente. În 1934, Churchill spunea: „Eu sînt o fantomă, martor al propriei mele distrugeri". Îi ţinea pe aprozi la distanţă scriind prodigios. Mottoul lui era NTDB: nu te da bătut. Inamicii lui spuneau că, la vîrsta de 64 de ani, era un bătrîn obosit. Însă, revenit la biroul său de la Amiralitate, Churchill a lansat raiduri de vînătoare împotriva unor nave de luptă superioare pe care Germania le construise în timp ce Anglia dormea.

Vera putea să vadă manifestarea instinctelor lui de vînătoare în cadrul operaţiunilor subversive. Churchill avusese dintotdeauna acest tip de ferocitate. O modela într-un proiect pentru Special Operations Executive, de la baza lui modestă de la Amiralitate. În 1928, Churchill ajunsese la apogeul carierei lui ca ministru de Finanţe. Membrii parlamentului se înghesuiau în Camera Comunelor ca să-i aplaude discursurile şi îl proclamau următorul lider al Partidului Conservator. În anul următor, conservatorii pierdeau alegerile şi puterea. Churchill s-a certat cu liderii lor pe chestiuni pe care el le considera importante. În 1931, a fost dat la o parte cînd s-a format un guvern de uniune naţională. Şi-a păstrat locul din Parlament şi, pe parcursul a aproape un deceniu de ridiculizare, şi-a conceput propria lui tactică de gherilă. „Atacă! Atacă! Atacă! Nu ceda niciodată, niciodată, niciodată!", a declarat el. Aceasta sublinia conceptul de Special Operations Executive, chiar dacă autoritatea lui pentru a o crea era încă departe de a fi suficientă.

Guvernul Chamberlain nu putea să facă prea multe pentru a-l împiedica pe Churchill să-şi folosească poziţia de prim lord al Amiralităţii în Cabinetul de Război, pentru a purta un război neconvenţional. Churchill a preluat o putere executivă reală în interiorul regatului său naval. A învăţat din lecţiile primite ca prim lord al Amiralităţii din octombrie 1911 pînă în mai 1915, cînd ocupa acelaşi birou la care stătea şi acum. Amiralul Fisher era pe atunci unul dintre consilierii lui superiori. Un fost asistent al lui Fisher era Dudley Pound, acum consilier superior al lui Churchill. Nu era de mirare că Churchill vorbea întotdeauna despre „reluarea Războiului Mondial".

Vera a învăţat din lupta de gherilă limitată pe care Churchill reuşea să o iniţieze de la Amiralitate. Acesta a pus stăpînire pe Rin, principalul fluviu pentru comerţul şi viaţa germane, cu o reţea întinsă de mine plutitoare. Intenţiona să saboteze transporturile de minereu de fier dinspre Norvegia şi Suedia, exploatîndu-l pe Fritz Thyssen, care se întorsese împotriva lui Hitler şi care era deosebit de bine informat, ca şef al imperiului industrial Thyssen. Thyssen spunea că tabăra care va dobîndi controlul asupra minereului de fier şi al fierului magnetic avea să fie învingătoare. Dar mîinile lui Churchill erau legate, cum spunea el, de „dificultăţile îngrozitoare pe care maşinăria noastră de coordonare a războiului le ridică în calea acţiunii ferme".

Pe 2 decembrie 1939, Vera a aflat că unele camere de gazare mobile erau utilizate pentru a ucide pacienţi din spitalele psihiatrice poloneze. Mişcări clandestine ale tinerilor evrei din Varşovia se opuneau cu ajutorul unor bombe artizanale. Vera a făcut o listă cu materialele de care aveau nevoie. În primul rînd aveau nevoie de bani. O parte din aceştia veneau deja din partea organizaţilor evreieşti. Vera a anticipat nevoia de a falsifica cantităţi enorme de bancnote străine. Moraliştii de la Whitehall aveau să obiecteze vizavi de falsificarea banilor. Avea să fie obligată să încalce legea, atît timp cît

lordul Halifax îşi asuma rolul de judecător: Chuchill îl numise Vulpea Sfîntă, pentru că îşi utiliza relaţiile înalte din Biserica Anglicană. Vulpea Sfîntă avea un simţ etic ciudat: el fusese cel care aprobase decizia de a lipsi Polonia de avioanele de vînătoare Hurricane pentru că aceasta nu putea plăti costul transportului lor.

În decembrie 1939, Vera îl vizitase pe Gubby la Paris, unde el era în contact cu membri ai statelor-majore polonez şi ceh care se retrăseseră în Franţa. Stanisław Gano, de la Serviciile Secrete Poloneze, le-a readus împreună pe Vera şi pe contesa Krystyna Skarbek. Krystyna nu aflase nimic despre soarta mamei sale evreice, Stephanie Goldfeder. Intenţiona să ajute rutele de salvare din Polonia în Ungaria şi să strîngă arme şi explozibili pentru o rezistenţa poloneză lărgită.

Vera a reintrat în contact şi cu Rodolphe Lemoine, ofiţerul serviciilor secrete franceze cu numele de cod Rex, care i-a dat veşti tulburătoare. Spărgătorii de coduri polonezi Gwido Langer şi Maksymilian Ciężki, foarte importanţi, erau încă ţinuţi în lagărul de refugiaţi românesc. Francezii aveau nevoie de ei, dar dacă Franţa urma să aibă aceeaşi soartă ca Polonia, trebuia găsită o cale de a preveni căderea acestor polonezi în mîinile germanilor. Lemoine avea o stenogramă a unei transmisiuni germane de propagandă din 18 noiembrie 1939, care susţinea că un anume Max Rosenberg luase parte la un complot britanico-sionist de asasinare a prim-ministrului român. Vera şi-a amintit scena de pe gazonul legaţiei britanice. Poate că germanii dăduseră pur şi simplu peste cineva cu numele Rosenberg? Tatăl ei era mort. În aceeaşi zi, nouă studenţi cehi fuseseră împuşcaţi pentru activităţi antigermane. „Praga e paralizată, mută de groază”, s-a lăudat Goebbels. Aşa-numitul complot din România era, s-a gîndit Vera, o expresie a fricii naziştilor faţă de revoltele populare. Numele Rosenberg fusese scos din joben pentru a justifica brutalitatea Gărzii de Fier. Cu siguranţă că ea, purtînd numele Vera Atkins, scăpase de atenţia serviciilor de securitate germane.

Gubby intenţiona să îi ofere o oarecare protecţie ca ofiţer în RAF. În cazul în care ar fi căzut în mîinile germanilor, Vera putea să revendice statutul de prizonier de război în condiţiile Convenţiei de la Geneva. Pe hîrtie, ea lucra pentru un Centru de Dezvoltare a Instrucţiei Interdepartamentale din garnizoana Royal Navy din Portsmouth, care urma să creeze unităţi paramilitare pentru amiralul lord Louis Mountbatten, care plănuia operaţiuni combinate. Unitatea lui fabrica documentele şi putea să şteargă orice indicaţie a originilor ei.

Vera i-a dat lui Dalton vestea că Langer şi Ciężki erau practic încă prizonieri în lagărul de refugiaţi românesc. Cînd i s-a spus lui Churchill, acesta a cerut ca Chamberlain să facă România responsabilă pentru „comportamentul ei odios” de maltratare a celor care scăpaseră de brutalitatea nazistă. În mod surprinzător, cererea a fost transmisă. Spărgătorii de coduri au fost eliberaţi.

Churchill a creat fără ştirea guvernului noul post de consilier personal al primului lord pentru probleme ştiinţifice, cu „un loc lîngă Cabinetul lui Churchill”. Consilierul era profesorul Frederick Lindemann, iar locul lui – un scaun lîngă biroul lui Churchill – era numit Biroul de Statistică[1].

Churchill a aprins în mod răuvoitor imaginaţia celor care mai tîrziu aveau să fie siliţi să păcălească un inamic mai rău decît şefii de state-majore. I-a spus prim-ministrului Chamberlain că şefii erau „un obstacol în calea dezbaterii creative. Cabinetul de Război ar trebui să se reunească în lipsa lor cînd sînt

de discutat chestiuni ce depăşesc competenţa lor”[2]. Locotenent-colonelul Ian Jacob, observator în Cabinetul de Război, a scris că „mintea lui Winston era atît de activă încît el nu putea fi altceva decît prim-ministru”[3].

Churchill spunea Parlamentului poveşti stimulatoare despre războiul pe mare, în timp ce Chamberlain stătea îmbufnat. Chiar şi adepţii Vechii Umbrele au început să şoptească: „Ne-am găsit liderul acum”. Preşedintele Roosevelt a început o corespondenţă secretă cu Churchill, uimitoare între un şef de stat al unei puteri neutre şi un lider străin nerecunoscut. Scrisorile lor erau semnate „Omul de la Marină” pentru Churchill şi „POTUS” pentru preşedintele Statelor Unite[4].

În iarna aspră dintre 1939 şi 1940, Vera a fost în căutare de talente la Paris. Exista o anumită sensibilitate în relaţiile ei cu francezii, care nu trebuiau să ajungă la ideea că era posibil ca unii şefi militari exilaţi polonezi şi cehi să se pregătească pentru un transfer rapid în Anglia. Vera era o sabotoare utilă. Apariţia ei la Hotelul Régina, unde îşi avea baza Statul-Major polonez, dădea o anumită nuanţă întîlnirilor ei clandestine cu şeful serviciilor secrete, Stanisław Gano. Francezii credeau că e amanta lui. Gano avea nevoie de modalităţi de comunicare mai rapide cu armata clandestină a Poloniei. Verei i s-a cerut să aducă echipament radio mobil de la Londra. Aveau nevoie de arme automate şi de transport. Prima solicitare, pentru opt seturi de echipament radio secret, a fost respinsă de SIS, care controla toate comunicaţiile secrete, pe motiv că nu aveau astfel de echipamente disponibile. În ce priveşte pistoalele automate, armata britanică nu le găsise niciodată prea utile. Polonezii puteau primi revolvere calibrul 38 mm, dar acestea foloseau doar muniţie cu guler, care nu era disponibilă în Europa Centrală. În plus, revolverele erau prea greoaie pentru operaţiuni secrete. Transportul era şi el exclusiv în mîinile SIS şi, chiar dacă lui Gubby i s-a spus: „Dragul meu, din astea putem trimite vagoane”, nu a apărut nici unul.

Krystyna Skarbek, care încerca să treacă peste acest episod frustrant din Paris, i-a vorbit Verei despre uimitoarea ingeniozitate a polonezilor de a fugi în locuri precum Gibraltarul administrat de britanici. Churchill le-a adus un omagiu într-o emisiune radio: „Sufletul Poloniei este indestructibil”. Germania şi Rusia o ţinuseră „în robie timp de 150 de ani, fără să-i poată înăbuşi spiritul”. Cuvintele acestea au fost înţelese ca o promisiune a lui Churchill de a-i ajuta pe polonezi dacă ajungea la putere. Pentru a zdruncina mitul unui război fals, acesta a spus că Germania încă intenţiona să se înrădăcineze pe malurile Mării Negre, să cotropească ţările baltice şi să subjuge popoarele slave din sud-estul Europei.

Krystyna a început să lucreze ca agent în Balcani. Era un spirit întreprinzător, ca Vera, şi în mod normal nu ar fi primit ordine de la altă femeie. Krystyna iubea bărbaţii, care, sub farmecele ei, făceau orice pentru ea. Semăna foarte mult cu Vera prin faptul că urmărea cu atenţie obiective periculoase. Traversa munţii prin zăpadă adîncă cu mesaje, arme şi provizii pentru Polonia. Îşi stabilise reşedinţa în Budapesta. În Praga, luptătorii cehi clandestini erau deja organizaţi. Trăiseră sub dominaţie nazistă şi nu aveau nici un motiv să creadă promisiunile britanice. Făceau contrabandă cu arme şi echipamente pe cont propriu.

Parisul era plin de complotişti. Adevăraţii luptători ai operaţiunilor subversive se temeau de

încrederea prea mare în Linia Maginot. „Generalii şi politicienii noştri nu vor să se dea jos din paturile amantelor lor”, i-a spus Verei Henri Tanguy, un comunist prezentat de studenta la medicină de 17 ani Rolande Colas, imediat după ce Vera o ochise ca viitor agent.

Vera folosea contactele din Paris pentru a întreprinde investigaţii cu privire la neglijenţa SIS. Prim-ministrul Chamberlain a dezvăluit Cabinetului de Război că agenţii secreţi britanici negociau cu generali germani. Furia lui Churchill poate fi cel mai bine estimată după însemnarea lui Cadogan din jurnalul lui ţinut secret[5]. „Cabinetul este informat despre contactul nostru cu generalii.” Lordul Halifax „nu trebuie să asculte prea mult de Winston pe tema înfrîngerii Germaniei”.

Lordul Halifax fusese primul care răspunsese propunerilor făcute de falşii generali germani, punînd în mişcare întîlniri dinaintea şi din timpul războiului cu cei doi agenţi britanici ghinionişti. Churchill a inventat încă o resursă independentă pentru purtarea unei lupte de gherilă interne: un Departament de Statistică condus de Hugh Dalton. Aceasta era sursa materiei prime a Verei pentru investigaţia ei referitoare la dezastrul SIS. S-a dovedit că şeful interimar al SIS, Menzies, fusese forţat de acest fiasco să închidă posturi şi circuite şi să refacă organizaţia din Londra, pornind de la premisa că toate reţelele SIS erau deconspirate.

1*. „Peştele” (engl. – n. tr.).

13

Adversarul vostru iubitor: Gestapo-ul

Vera i-a raportat lui Hugh Dalton că francezii refuzau să-i lase să plece pe spărgătorii de coduri polonezi. Trebuia conceput un plan pentru a-i aduce în siguranţă în Anglia.

— Nu putem lăsa asta în seama bătrînelor regine ale spionajului, a spus el, fluturîndu-şi mîinile şi dîndu-şi ochii peste cap într-un mod care constituia un avertisment familiar.

Dalton şi-a instalat mai confortabil corpul masiv pe canapeaua din casa ei din Winchelsea.

— Am lăsat liberi cîţiva savanţi independenţi ca să depistez cum au fost măsluite rapoartele SIS.

Dalton şi-a lăsat capul pe spate, privind fix în tavan.

— Acum am nevoie de experienţa ta ca să-mi spui ce s-a întîmplat de fapt. Pentru că cei doi agenţi SIS au fost capturaţi la ordinul personal al lui Hitler, după ce el i-a abordat pe lordul Halifax şi pe alţi împăciuitorişti de aici.

Cei doi agenţi britanici fuseseră în contact secret cu presupuse grupuri de opoziţie din Germania cu mult înaintea bombei care aproape că i-a curmat viaţa lui Hitler în München, pe 9 noiembrie 1939, în timpul unei comemorări a tentativei Puciului de la Berărie din 1923. Agenţii britanici au fost răpiţi la cîteva ore de la explozia bombei. Înainte de asta, Hitler studiase în tăcere rapoarte despre convorbirile „secrete” dintre agenţii SIS şi Hauptmann Schemmel de la Departamentul pentru Transportul Armatei, a cărui identitate a fost împrumutată de Walter Schellenberg, ambiţiosul adjunct al secţiei de spionaj extern a RSHA.

Mai devreme în ziua exploziei, Unity Mitford, englezoaica despre care se zvonea că ar fi amanta lui Hitler, a fost consolată de el după ce şi-a tras cu pistolul spre cap, presupunînd că o alianţă Londra-Berlin era imposibilă. Hitler a aranjat ca ea să se întoarcă la tatăl ei, lordul Redesdale, pentru a-şi arăta bunăvoinţa, şi a fost încurajat de rapoartele conform cărora principalul secretar personal al lui Chamberlain, sir Arthur Rucker, spusese despre comunism că era un pericol mai mare decît Germania nazistă.

După ce a supravieţuit exploziei bombei, Hitler i-a ordonat lui Walter Schellenberg să-i atragă pe agenţii britanici, căpitanul Sigismund Payne Best şi maiorul Richard Stevens, în apropierea graniţei germano-olandeze, la Venlo, să-i răpească şi să aranjeze un proces public care să discrediteze serviciul secret britanic. Maiorul Stevens era un fost cadet al poliţiei malaysiene, fost locotenent al puşcaşilor din Rajput şi traducător al semnalelor radio ruseşti interceptate la graniţa de nord-vest. Căpitanul Best fusese selectat de Claude Marjoribanks Dansey pentru a deveni rezident în Haga, unde să conducă o

agenţie numită Z ale cărei operaţiuni din Europa erau similare celor ale SIS. Se presupune că ofiţerii celor două organizaţii nu ştiau nimic unul despre altul. Best şi Stevens au descoperit fiecare existenţa celuilalt doar cînd Londra a fost de acord cu negocierile secrete. Dalton era tulburat de acţiunile lui Stewart Menzies, încă neconfirmat în postul C de şef al SIS. Vera trebuia să cerceteze negocierile Best-Stevens. Agenţii păreau să fi acţionat fără o coordonare centrală.

Vera a aflat că Hitler participase la funeraliile de stat duminică, pe 12 noiembrie, pentru opt oameni omorîţi de acea bombă. Goebbels anunţase că, dacă sărbătorirea Puciului de la Berărie s-ar fi ţinut de agenda ei anunţată, bomba l-ar fi omorît pe Hitler, care a început să vorbească cu jumătate de oră înaintea programului şi a plecat mai devreme. „Un miracol”, a spus Goebbels public, profitînd de această şansă pentru propagandă. „Führer-ul se află sub protecţia Atotputernicului.”

Vera a urmărit conexiunile dintre căpitanul Best şi moştenitorii unei străvechi dinastii germane, prinţii Philipp şi Christopher de Hesse-Kassel, a căror bunică era fiica reginei Victoria. Fraţii se înscriseseră în organizaţii naziste la începutul anilor 1930 şi erau atraşi de elitismul şi anticomunismul naziste. Numele lor au fost amintite ca din întîmplare de Walter Schellenberg, care a prezentat un portret fals al elementelor probritanice. Amiralul Canaris şi Hans Oster, adjunctul organizaţiei de spionaj a lui Canaris şi director administrativ al armatei, erau anti-Hitler. Ambii susţinuseră apelurile timpurii la ajutor britanic pentru eliminarea lui Hitler. Best ţinuse legătura cu generalul Ludwig Beck, care a demisionat din postul de şef al Statului-Major german după ce Hitler a respins avertismentele lui împotriva unui război cu Marea Britanie. Se relatează că Hitler ar fi spus: „Singurul general de care mă tem e Beck”. Succesorul lui Beck, generalul Franz Halder, voia să îl marginalizeze pe Hitler sau să-l plaseze sub controlul şefilor militari.

Cei doi agenţi acţionaseră cu bună-credinţă cînd germanii le-au cerut serviciilor de informaţii daneze să-i pună în legătură cu maiorul Stevens, pe 5 septembrie 1939. În timp ce amiralul Sinclair era încă şef al SIS, dar era deja pe moarte, Menzies a dat instrucţiuni BBC-ului să emită la postul lui din Germania de două ori introducerea „Hier ist London”, pentru a semnala că agenţii britanici aveau să participe la o întîlnire clandestină la graniţa olandezo-germană pe 17 octombrie. Hitler a amînat invadarea Olandei după ce i s-a spus că guvernul Chamberlain dorea participarea germană la o Ligă Europeană a Naţiunilor împotriva Bolşevismului.

Schellenberg utilizase un aparat englezesc de emisie-recepţie furnizat de maiorul Stevens, cu indicativ de apel ON 4, pentru a aranja întîlniri cu „postul serviciului secret britanic”. La Haga, o firmă olandeză cunoscută drept NV Handelsdienst voor het Continent era vizitată în mod regulat de Schellenberg, care ştia că e un paravan al SIS, pe strada Nieuwe nr. 15. Aceasta avea un număr de telefon secret, 55 63 31, de folosit în caz de urgenţe. Un agent secret german, F. 479, stătuse în Olanda mulţi ani şi, la ordine autorizate de Hitler, iniţiase convorbirile cu Schellenberg sau, după cum îşi spunea acesta, Hauptmann Schemmel.

Cînd s-a întîlnit prima oară cu agenţii britanici, Schellenberg purta un monoclu în maniera lui Schemmel şi a fost şocat cînd a văzut că şi Best purta monoclu. Spionul de rang înalt a roşit cînd Best l-a întrebat: „Pe cinstea mea, bătrîne, de ce porţi monoclu ca şi mine?”. Schellenberg a mormăit că e

miop la un ochi. De fapt, monoclul era un dispozitiv pentru a transmite semnale profesorului Max de Crinis, director al secţiei psihiatrice a celebrului Spital Charité din Berlin, care venise la discuţiile secrete în rolul unei voci-cheie a „opoziţiei germane”. Acesta urma linia lui Schellenberg, care îşi scotea monoclul cu mîna stînga dacă de Crinis trebuia să se oprească din vorbit şi cu mîna dreaptă dacă avea nevoie de susţinerea lui de Crinis. Totul i se părea un fel de operă comică Verei: un psihiatru de vîrf care încerca să ghicească ce voia să spună spionul-şef al lui Hitler cînd se juca cu monoclul într-un restaurant olandez, în timp ce păcălea nişte agenţi britanici.

Pe 30 octombrie 1939, serviciile olandeze au trimis un ofiţer de încredere, Dirk Klop, să-i ducă cu maşina pe psihiatru şi pe spionul-şef la biroul din Amsterdam al căpitanului Best, unde s-a căzut de acord că negocierile de pace aveau să înceapă odată cu arestarea lui Hitler. Un protocol i-a fost trimis lui Menzies, fiind tansmis pe 31 octombrie în mod solemn mai departe lui Alexander Cadogan de la Ministerul de Externe, care a notat laconic în jurnalul său: „se întîmplă ceva în Germania”.

Trei zile mai tîrziu, amiralul Sinclair a murit. Menzies a devenit şef temporar al SIS. Vera înţelegea acum pe deplin opoziţia lui Churchill faţă de permanentizarea acestei numiri. Acesta suspecta că negocierile secrete erau conduse de Menzies pentru lordul Halifax, care căuta pacea.

Cu o zi înainte de explodarea bombei, agenţii britanici fuseseră în oraşul olandez Venlo, unde i-au cerut lui Schellenberg, degizat în Schemmel, să-l aducă a doua zi pe unul dintre generalii antinazişti, pentru a negocia termenii păcii. Germanul a fost de acord. Dar după atentatul la viaţa sa de la München, Hitler a ordonat ca Best şi Stevens să fie capturaţi din Olanda neutră. Schellenberg a aşteptat în Venlo întîlnirea la ora ceaiului la Cafeneaua Bacchus, pe 9 noiembrie, într-o joi. Cei doi agenţi britanici şi colegul lor din serviciile de informaţii olandeze, locotenentul Klop, au sosit într-un Buick american mare, au traversat strada şi au fost ambuscaţi de oameni înarmaţi ai SS, îmbrăcaţi în haine civile. A fost un schimb de focuri. Klop a fost împuşcat. Împreună cu Best şi Stevens, a fost înghesuit într-o maşină şi repezit peste graniţă în Düsseldorf, unde a murit.

Goebbels s-a lăudat într-o emisiune radio: „SS-ul nostru a pus mîna pe şeful european al Serviciul Secret [Britanic]. Băieţii noştri s-au dat drept duşmani ai statului şi au atras astfel acest gunoi la graniţă”[1].

Sir Alexander Cadogan, fără să ştie de această lovitură, a scris în jurnalul lui în acea zi: „L-am văzut pe Menzies. Generalul NU a venit în Olanda astăzi”. Generalul era germanul solicitat de agenţii britanici ca dovadă a presupusului complot antinazist. A doua zi, jurnalul lui Cadogan consemna rece: „Oamenii noştri care s-au întîlnit sau trebuiau să se întîlnească ieri cu Gen[eralul] lichidaţi”. Patru zile mai tîrziu, Cadogan a susţinut o propunere a lordului Halifax şi a unui om dintr-un post de conducere din Ministerul de Externe, sir Orme Sargent, pentru un „pact anti-Comintern” care să alieze Marea Britanie şi Germania cu Italia, Japonia şi Spania împotriva Internaţionalei Comuniste.

Mai tîrziu, Berlinul a anunţat capturarea la graniţa elveţiană a unui „fabricant olandez de bombe” pe nume Georg Elser, despre care se spunea că ar fi mărturisit că lucra pentru serviciile de informaţii britanice. Best şi Stevens au fost interogaţi zilnic de Gestapo, iar seara îi erau trimise rapoarte lui Hitler. Rapoartele îndelungatului interogatoriu erau rescrise cu litere de trei ori mai mari decît

mărimea obişnuită pentru Hitler, ai cărui ochi erau „foarte slăbiţi”, potrivit memoriilor lui Schellenberg. Best şi Stevens au supravieţuit, iar rapoartele SIS despre activităţile lor au fost secretizate pînă în 2005[2].

Vera credea că Best şi Stevens dăduseră adresele din Londra ale organizaţiilor de spionaj şi ale posturilor SIS din Europa, pe lîngă numele unor întreprinderi-paravan comerciale, folosite pentru spionaj, precum şi metode de codare şi comunicare. Interceptări ale unor telegrame şi analize ale ziarelor germane, duse cu un zbor special săptămînal al RAF din Stockholm în Anglia, ofereau referiri ale contraspionajului german la „un nou departament de sabotaj” care pregătea o Unitate pentru Operaţiuni Speciale[3].

Pe 22 noiembrie 1939, într-o miercuri, Goebbels a declarat că „porcii englezi” urmau să fie judecaţi public pentru tentativă de asasinat şi „metoda de asasinare tradiţională a serviciului secret britanic”. Goebbels a enumerat drept alte victime reprezentative pe Ţarul Nicolae al II-lea, regele Alexandru al Iugoslaviei şi Lawrence al Arabiei[4].

Nume de ofiţeri de informaţii britanici, francezi, belgieni şi olandezi au fost anunţate de radioul din Berlin. Înfuriat, Churchill a scris încă o cerere puternică pentru ca omul lui, amiralul Godfrey, să fie pus la conducerea SIS. Cadogan a numit-o „o scrisoare obositoare” în jurnalul său şi a exprimat opinia larg răspîndită a împăciuitoriştilor că „Churchill ar trebui să aibă suficiente lucruri de făcut fără să se amestece în treburile altora”. Confirmarea lui Stewart Menzies ca C era susţinută de lordul Halifax. Vulpea Sfîntă explora un alt „canal de pace” prin dictatorul italian Mussolini. Opoziţia faţă de Churchill era orchestrată de acea eminenţă cenuşie a Apărării Imperiale, sir Maurice Hankey. Menzies a avut cîştig de cauză.

La sfîrşitul anului 1939, de la Berlin a fost trimis un mesaj prin echipamentul radio oferit de maiorul Stevens lui Walter Schellenberg tocmai în scopul de a comunica cu Londra. Schellenberg a folosit acest serviciu gratuit pentru a se lăuda că de fapt nu mai rămăsese nici un fel de secret britanic. A răsucit cuţitul în rana leului muribund cu un mesaj final: „Negocierile... cu oameni neghiobi şi aroganţi sînt plictisitoare. Un sincer rămas-bun [din partea] adversarului vostru iubitor. Gestapo”.

14

Războiul fals ia sfîrşit

În timpul iernii sumbre şi rău prevestitoare dintre 1939 şi 1940, singura violenţă reală era provocată de vînt şi de ploaie. Vera îşi făcuse un renume, dar se simţea pierdută în confuzia politicii londoneze. În refugiul ei din Winchelsea evada într-o „iresponsabilitate totală” şi într-o senzaţie de relaxare a poverii apăsătoare de pe umerii ei. Abia mulţi ani mai tîrziu avea să afle că vizitele ei în Olanda fuseseră catalogate de serviciul de securitate internă MI5 drept „suspecte”. Unii informatori susţineau că plătise o sumă enormă serviciilor germane pentru a asigura protecţie pentru o rudă. Acuzaţia ar fi trebuit să fie văzută în lumina fiasco-ului SIS din chestiunea Venlo, dar a fost trecută cu vederea.

În locuri sus-puse, mocneau îndoieli similare faţă de Colin Gubbins pe aleile secrete din Whitehall. În Paris, Gubby încercase să ajute armatele clandestine poloneză şi cehă. I s-a ordonat să nu discute cu şeful serviciilor cehoslovace, František Moravec, care era exclusiv sub aripa SIS.

Churchill a încercat să zdruncine paralizia creată de războiului fals. Marea Britanie şi Franţa aveau puterea de a-i readuce la viaţă pe polonezi, pe cehi şi pe slovaci, a declarat el într-o emisiune din 12 noiembrie 1939, avertizînd „Germania vehementă, înarmată pînă-n dinţi şi zăngănitoare” să nu subestimeze o ţară care poate părea inferioară din cauza adeziunii ei la procedurile democratice. Ţările parlamentare „trebuiau să suporte aceste dificultăţi”. Dar şovăielile trebuiau la un moment dat să ia sfîrşit, ca şi întreţinerea speranţelor zadarnice de evitare a „furtunii groaznice care e pe cale să se abată asupra calmului metodic al maselor noastre de salariaţi”.

Un adversar politic al lui Churchill, Josiah Wedgwood, i-a spus Verei că discursul îl impresionase enorm. Wedgwood era un membru laburist al Parlamentului, care luptase cu bravură în războiul din 1914-1918 şi care acum recunoştea, asemenea unui număr tot mai mare de salariaţi, că Churchill vorbea pentru un electorat care traversa liniile de demarcaţie dintre partide. Dar Chamberlain a primit discursul „foarte prost”, potrivit lui R.A. Butler, susţinătorul său de nădejde de la Ministerul de Externe, care a catalogat cuvintele lui Churchill drept „vulgare”.

Vera a ieşit din hibernare şi era văzută în mod regulat atît în Paris, cît şi în Londra. S-a întîlnit cu Stringbag la Simpson’s, pe Strand, unde au luat prînzul şi au comandat cîte o friptură de vită în sînge, prefaţată de un Pimm şi însoţită de o sticlă decentă de ceea ce Stringbag numea „poşircă”. Încă se mai puteau găsi vinuri bune. Ea l-a rugat să i se alăture din nou pe litoral, pentru o sărbătoare de Crăciun întîrziată.

Fusese zăpadă şi ger uscat, vînturi în rafale şi ploaie şfichiuitoare pe Canalul Mînecii. Îşi petreceau zilele în pat, sorbind din şampania pe care ea o aducea mereu din Paris şi citind aventurile eroice ale căpitanului Horatio Hornblower, impetuosul erou al poveştilor maritime ale lui C.S. Forester. „Mă simţeam cît se poate de confortabil şi de plăcut”, i-a spus ea ulterior lui Mary Stephenson. „Viaţa era normală.”

A venit una dintre acele înmuieri ale vremii care fac iernile englezeşti suportabile. Un soare apos a ieşit printre nori. Încotoşmănaţi în haine de sibir, Vera şi Stringbag hoinăreau prin Winchelsea. Oraşul-port fusese atacat continuu de francezi timp de decenii. În 1288, regele Edward I şi-a părăsit celălalt domeniu din Aquitania pentru a proiecta Winchelsea pe principiul de caroiaj al fortăreţelor franceze. Vera s-a agăţat strîns de Stringbag în timp ce treceau pe Dead Man’s Lane, pe care, cu 570 de ani în urmă, jefuitorii francezi violau sau împingeau către călău credincioşii din biserica de alături. Oamenii din Winchelsea au ripostat prin atacuri barbare împotriva porturilor de pe litoralul francez. Vechile poveşti ale invaziilor în ambele sensuri o impresionaseră profund, poate mai mult decît pe un englez get-beget, căci ea învăţase istoria oraşului ca adult, în timp ce copiii o considerau ceva de la sine înţeles. Stringbag vedea îngustul Canal al Mînecii dintre patria lui insulară şi Europa continentală ca un pilot: „Doar un triplu salt din Normandia”, spunea el. „Englezii şi francezii sînt mai bine pregătiţi să îl traverseze decît germanii.” Stringbag rîdea. „Dumnezeule, noi, cei din Anglia, sîntem atît de înfumuraţi, nu-i aşa? Trăim în trecut, celebrînd înfrîngerile pe care le-am sufeit.” După care a adăugat: „Uite, de exemplu, eu. Promovat de la un mucos la sublocotenent temporar activ (de aviaţie) în rezerva Royal Navy. Ce titlu!”.

— Ce înseamnă un mucos? a chicotit ea.

— Un aspirant, nu suficient de vîrstnic pentru a purta un galon auriu în jurul mînecii. Aveam butoni de alamă, aşa că nu îmi puteam şterge mucii cu mîneca. Pe vremea lui Hornblower, aspiranţii erau nişte drăcuşori mucoşi. Prea mulţi amirali trăiesc şi acum în acea epocă.

Sub dispoziţia glumeaţă existau străfulgerări amare. Un prieten aspirant fusese pierdut la bordul portavionului *Courageous*, scufundat de un submarin german în Canalul Bristol.

— Avea 18 ani, a spus Stringbag. De fiecare dată cînd era în permisie, dacă stătea la hotelurile din Londra, era luat drept liftier. S-a săturat şi i-a spus unei văduve bătrîne şi snoabe că liftul era defect. Văduva a trebuit să urce pe scări.

Stringbag fusese la Scapa Flow, cel mai important ancoraj de lîngă punctul cel mai nordic al Scoţiei, atunci cînd Churchill inspectase dispozitivele de apărare. Scapa era mai aproape de Norvegia, o posibilă ascunzătoare pentru navele de război germane, decît de Londra. Churchill solicitase o refacere de urgenţă a plaselor antisubmarin. Înaintea zorilor din 12 octombrie 1939, un submarin german a penetrat dispozitivele de apărare de la Scapa Flow şi a scufundat cuirasatul *Royal Oak*.

— S-a dus drept în jos, cu un amiral şi 800 de oameni la bord, a spus Stringbag. Trupurile sînt încă ţintuite pe fundul mării de un dispozitiv improvizat din plase, astfel încît cadavrele să nu fie aruncate la ţărm şi să ne demoraliezeze.

A privit-o în ochi, apoi a adăugat:

— Eu nu ar trebui să ştiu cu ce te ocupi tu, dar pregăteşte-te să le faci cît mai mult rău posibil.

Mai tîrziu ea şi-a amintit cuvintele lui cu exactitate, deoarece fusese furioasă pe ea însăşi pentru că dăduse vina pentru iluzia războiului fals pe indiferenţa Marii Britanii faţă de tragediile care aveau loc în Europa. Era uşor să uiţi războiul teribil de pe mare.

L-a întrebat pe Stringbag dacă diferenţa mare de vîrstă dintre ei avea importanţă. El a spus că nu. Ea se gîndea la viitor: poate că şi-ar dori să aibă copii cu el după ce acest război blestemat lua sfîrşit. Dar poate că pînă atunci ea ar fi putut deveni infertilă. Apoi s-a gîndit: ei bine, el nu poate să vadă mai departe de ziua de mîine. Înainte de a pleca, el i-a mărturisit că avea să se alăture escadrilei sale de pe portavionul *Glorious*.

— Am putea să zburăm pe avioane Gloster Gladiator.

Asta suna destul de elegant, s-a gîndit ea, după care el a adăugat:

— Sînt biplane asemănătoare cu Swordfish. Nu te teme, nu se scufundă.

Vera s-a întos la Paris. Acolo, Gubby, acum locotenent-colonel, pregătea un asistent care era pe cale să revină în România. Vera şi-a înăbuşit dorinţa de a se întoarce, măcar o dată, fără să se simtă chinuită de responsabilităţi. În schimb, a studiat zona rurală franceză ca posibil cîmp de luptă pentru operaţiuni secrete. Revenise în Paris, la un club de noapte rusesc, cînd Gubbins a oferit versiunea lui de scoţian muntean pentru *Stanka razin* şi *Oki ciornîi*, încîntîndu-şi însoţitorii cehi şi polonezi. Au fost mai puţin amuzaţi de incapacitatea lui Gubby de a satisface nevoile lor militare. Polonezii primeau o tonă de provizii pe lună prin propriul lor serviciu de curierat peste graniţa românească. Cehii foloseau servicii de curierat din Austria prin Iugoslavia. Krystyna Skarbek era în Budapesta împreună cu Andrzej Kowerski, pregătind rute de salvare atît pentru polonezi, cît şi pentru cehii care voiau să primească arme şi să fie instruiţi pentru a lupta cu ocupanţii nazişti. Kowerski primise cea mai înaltă distincţie militară poloneză, pentru curajul său în rezistenţa faţă de invadatorii germani din singura brigadă motorizată a Poloniei, înainte de a se angaja în operaţiunile sub acoperire.

Obiectivele serviciului secret francez trebuiau corelate cu cele britanice. Vera s-a întîlnit cu Gustave Bertrand de la Deuxième Bureau, cumpărătorul manualelor Enigma de la Hans-Thilo Schmidt. Asta fusese cu aproape nouă ani în urmă! Betrand voia să-i păstreze pe spărgătorii de coduri polonezi, ai căror şefi, Gwido Langer şi Maksymilian Ciężki, li se alăturaseră în sfîrşit. Bertrand a fost în cele din urmă de acord să-i lase pe, aşa cum îi numea el, „polonezii lui” să coopereze cu experţii englezi, cu condiţia ca aceştia să vină în Franţa, ceea ce era stingheritor.

Mesajele Enigma au început să fie sparte la Bletchley pe 17 ianuarie 1940, iar acest fapt nu putea fi dezvăluit. Alan Turing, geniul în materie de coduri de la Bletchley, a trebuit să vină la Paris. Acesta construise propria lui îmbunătăţire electromagnetică pentru bomba poloneză, care se limita la recunoaşterea amprentei expeditorului german de pe un mesaj cifrat. Turing înţelegea destul de bine pericolul imens în care erau britanicii dacă spărgătorii de coduri polonezi cădeau în mîinile germanilor.

Francezii nu aveau încredere în eforturile lui Gubbins de a lucra cu reprezentanţii unor armate secrete de la Paris. Peter Wilkinson, un puşcaş de 26 de ani şi membru al MM-4, se întorsese în

Europa Centrală şi de Est, iar acum revenise cu confirmarea că ar fi riscant să se formeze rezistenţe atît timp cît comunicaţiile trebuiau să treacă prin SIS. El a preluat conducerea unui grup proaspăt de aghiotanţi militari de pe lîngă ambasadele britanice, pentru a evita utilizarea comunicaţiilor cu Londra care erau la dispoziţia SIS. Era doar jumătate de soluţie.

Gubby s-a întors la Londra, aşteptînd un atac german fulgerător în uma căruia să fie acaparată vreo ţară neutră care nu bănuia nimic – probabil Norvegia, deoarece Churchill îşi folosise autoritatea navală pentru a tăia calea de acces dinspre Marea Baltică prin Skagerrak pentru navele de război germane şi pentru a plasa mine în jurul Norvegiei. Berlinul a denunţat asta drept provocare.

Cetăţenii francezi, nu politicieni nervoşi, ci muncitori care descindeau din cei care susţinuseră Revoluţia, avînd legături strînse cu sindicatele din Europa, relatau că monstrul armatei germane ieşea din hibernare. Vera s-a întîlnit din nou cu studenta catolică la medicină Rolande Colas. Aceasta i-a amintit Verei de ea cînd era tînără în timp ce discutau în linişte la o cafenea de pe trotuar pe rue de Varennes, lîngă Musée Rodin. Rolande a spus că contactele ei din clasa muncitoare vorbeau despre „un paradis imaginar” în rîndul elitei şi despre sindicalişti conduşi de comunişti care adoptau viziunea realistă că Franţa nu era pregătită, moral sau militar, să reziste invaziei germane despre care tovarăşii lor germani spuneau că este iminentă. La finalul întîlnirii, Vera i-a scris lui Rolande o adresă din Londra, un mic apartament din Rutland Gate nr. 5, în Knightsbridge.

— Dacă ajungi vreodată la Londra... a spus Vera.

Expresia din ochii mari şi albaştri ai lui Rolande făcea mai mult decît putea fi exprimat prin cuvinte.

Un alt rebel împotriva mulţumirii de sine franceze era un student şi un geniu recunoscut, Wolfgang Döblin. Evreu german, el îi amintea Verei de propria ei viaţă dublă, pentru că acum era înrolat în armata franceză ca soldat Vincent Doblin, abandonîndu-şi numele de Wolfgang. Era cel mai tînăr doctor în matematică din istoria Sorbonei. Gustave Bertrand de la Deuxième Bureau voia ca acest geniu de 23 de ani să se concentreze pe coduri, în loc să lupte la Linia Maginot. Bertrand i-a cerut Verei să-l convingă pe tînărul bărbat să părăsească armata; lăsarea lui la vatră era deja aranjată. Doblin a spus că trebuie să rămînă la postul său, dar a fost de acord să continue cercetarea sa iniţială asupra „prezicerii rezultatului evenimentelor care sînt supuse unor perturbări aleatorii”. Aceasta a deveni ulterior cunoscută drept teoria probabilităţilor. Era cu mult înaintea timpului său. Ar fi fost nepreţuit la Bletchley. Vera simţea că el s-ar fi mutat în Anglia pentru „o provocare de cea mai mare importanţă”, dar autorităţile franceze au refuzat pur şi simplu să-l cedeze.

Vera i s-a plîns lui Gubby că a-l trage înapoi pe Doblin era un abuz criminal la adresa patriotismului său. Gubby a spus: „E la fel peste tot. Prostie la nivel înalt!”. Ambasadorul american Joseph Kennedy tocmai proclamase că „oameni de nivel înalt”, precum cei din Camera Lorzilor din Anglia, voiau încă să negocieze cu Germania.

În Paris mai exista o Cameră a Lorzilor, autoproclamată, alcătuită din amatori ale căror inepţii îl înfuriau pe Noel Coward. Acesta i-a spus Verei: „Eu sînt aici pentru că i-am cerut lui Churchill să mă

bage în serviciile de informaţii. El a auzit greşit. A spus că dacă vreau să-mi folosesc informaţiile[1*], să mă înrolez în această unitate. Planul meu era să-mi folosesc reputaţia de tăntălău ca acoperire, să strîng informaţii în timpul călătoriilor mele în străinătate. În schimb, sînt blocat printre idioţi de clasă superioară deasupra magazinului lui Schiaparelli, unde ne amuzăm cu idei tîmpite cum ar fi bombardarea Berlinului cu timbre poştale. Pe ele e profilul lui Himmler, ca să sugereze că el e gata să-l înlocuiască pe Hitler, şi au partea din spate lipicioasă ca să se lipească de trotuare, cu condiţia să plouă!". Noel Coward a părăsit această Cameră a Lorzilor din Paris. Aceasta arunca din avioane ale RAF porumbei călători morţi cu mesaje legate de picior, sperînd că cei din contraspionajul german vor trage concluzia că exista o mişcare de rezistenţă antinazistă larg răspîndită. Cîteva sute de porumbei călători vii au fost de asemenea eliberaţi, însă doar cinci s-au întors acasă, cu mesaje grosolane din partea germanilor. Noel Coward spunea că ruşinosul război interdepartamental era alimentat de astfel de planuri extravagante: „Se fac mai multe eforturi pentru a se deruta între ei decît pentru a păcăli inamicul", a spus el. Mai tîrziu a fost folosit în agenţia de spionaj improvizată condusă de Bill Stephenson[1].

În martie 1940, Vera simţea deja cu adevărat că prostia e la conducere. Francezii voiau să bombardeze cîmpurile petrolifere ruseşti din Baku, pentru a tăia aprovizionarea germanilor, dar refuzau să bombardeze instalaţiile germane de teamă să nu creeze probleme pe Frontul de Vest. Pe 23 martie, lui Gubby i s-a spus să se pregătească pentru ceea ce Churchill numea companiile independente, înainte să se răzgîndească. Fiindcă nu voia să fie acuzat că se amestecă în treburi militare care nu îl privesc, acesta a redefinit unităţile ca forţe de asalt amfibii, ceea ce le punea sub autoritatea lui navală. Unităţile au fost încropite în grabă pentru a se opune unei invazii germane în Norvegia. Veteranii vînători de munte au fost reuniţi în grabă. Churchill s-a dus în colţul lui preferat din Amiralitate, serviciile de informaţii ale marinei, de unde comandorul Ian Fleming a făcut rost de un submarin, *Truant*, cu care să introducă primii luptători de asalt în Norvegia.

Atacul german a venit pe 9 aprilie 1940. O reţea de avioane de recunoaştere inamice se întindea pînă în largul mării, iar cînd *Truant* a ieşit la suprafaţă lîngă coasta Norvegiei, a fost lovit de bombardiere germane. Peter Fleming, fratele lui Ian, a fost debarcat în Norvegia împreună cu doi sergenţi din trupele de asalt ca să „arunce chestii în aer". Peter era un aventurier care, împreună cu prietena lui rusoaică, străbătuse Tibetul.

Hitler avea o cronologie precisă pentru cucerirea Europei de Vest. Secretul nu era deloc secret. Îl expusese la conferinţe şi unele detalii răsuflaseră, dar erau tratate ca parte a unui război al nervilor de către liderii dispreţuitori ai democraţiilor neatinse. Vera şi Prietenii Comuni vedeau însă campania lui din Norvegia ca pe un preambul şi încercau să plănuiască insurecţii. Dacă naziştii ocupau Franţa, un spirit de rezistenţă putea fi aprins. Imensa majoritate a muncitorilor francezi erau agricultori. S-ar fi implicat imediat în operaţiunile subversive. Vera s-a întors în Franţa, a cărei lideri nu erau impresionaţi de dezastrul norvegian, şi a mers cu maşina în colţuri neexplorate, făcînd planuri. Notiţele ei erau stenografiate şi urmau să fie transcrise ulterior. „Mîzgăleli", le spunea ea, cum ar fi: „Domfront. Oraş medieval pe coline. Bază perfectă pentru operaţiuni în Suisse-Normande: casa

părintească a lui Oliver Cromwell. Localnicii spun: oraşul nenorocirii. Sosit la amiază. Spînzurat pînă la ora unu. Fie ca nemţii să fie prima victimă modernă”.

Vera a prevăzut roluri clandestine pentru prietenii parizieni, unii dintre ei tinere femei, alţii corespondenţi de presă şi oameni de afaceri exasperaţi de birocraţie, încrezători în forţele proprii şi independenţi. Ocupanţii germani aveau să descopere că le e imposibil să acopere fiecare porţiune a ţărmurilor lungi şi deschise ale Canalului Mînecii, Atlanticului şi Mediteranei. Şi nu puteau să închidă nici cele două graniţe montane ale Franţei cu Elveţia neutră şi cu Spania. Pentru agenţii secreţi care cunoşteau deja Franţa, penetrarea din Anglia era uşor de realizat. Vera avea să se întoarcă acolo încă o dată înainte de sosirea germanilor, în iunie 1940 – însă prea tîrziu pentru a-i muta în Anglia pe spărgătorii de coduri polonezi reţinuţi încă în Franţa.

Ajunsese însă la timp pentru a vedea cum victoriile germane din Europa de Vest aveau să-l propulseze pe Churchill în funcţia de prim-ministru.

1*. Joc de cuvinte: în engleză, „intelligence” înseamnă inteligenţă, dar şi servicii de informaţii (n. tr.).

15

„O gherilă gigantică”

Vera purta banderola supraveghetorilor antiaerieni din Londra şi aştepta bombardamentele germane, cînd a auzit discuţiile defetiste din dezbaterea Parlamentului despre pierderea Norvegiei. Dezbaterea din 8 mai 1940, într-o miercuri, i se părea dominată de şovăielile din Camera Comunelor, pînă cînd Leo Amery a arătat spre prim-ministrul Chamberlain şi a repetat strigătul de disperare al lui Oliver Cromwell din acelaşi loc, în secolul al XVII-lea: „Ai stat prea mult pentru binele pe care l-ai făcut, cît a fost el. Pleacă, îţi spun, şi lasă-ne să scăpăm de tine. Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă!”.

Chamberlain a plecat. Dar Winston Churchill a devenit prim-ministru în mijlocul unei asemenea ostilităţi, încît Vera se ruga să reziste suficient cît să-l convingă pe preşedintele Roosevelt de voinţa Marii Britanii de a se opune. Hugh Dalton a convins Partidul Laburist să fie de acord cu o guvernare de coaliţie într-un weekend la ţărmul mării, în Bournemouth, care semăna cu o petrecere de Rusalii, pînă cînd Lloyd George a declarat: „Perspectivele Marii Britanii sînt sumbre”, înclinînd balanţa împotriva lui Dalton.

În lunea Rusaliilor, fostul prim-ministru Neville Chamberlain a fost primit cu ovaţii în Parlament. Bill Stephenson i-a spus mai tîrziu Verei, posomorît: „Hitler o să audă despre asta la BBC şi o să-şi imagineze că ne-am lăsat păgubaşi”.

Subsecretarul defetist al lordului Halifax de la Ministerul de Externe, R.A. Butler, a propus „un mic comitet de publicitate” care să umple presa cu scrisori care solicită pacea. BBC abia dacă a pomenit numirea lui Churchill ca prim-ministru. Cu o săptămînă în urmă, Colin Gubbins se alăturase unui grup special alcătuit în grabă pentru a lupta cu orice mijloace în Norvegia. Împreună cu el era Kermit Roosevelt, unul dintre fiii preşedintelui Theodore Roosevelt. Kermit era un membru vechi al Camerei din East 62nd Street nr. 34 din New York şi primul ei observator al operaţiunilor subversive pe teren. Impresiile lui erau foarte importante dacă Marea Britanie voia să obţină susţinerea preşedintelui Roosevelt.

Informatorii Verei au raportat cu precizie, după cum s-a dovedit, că regele George al VI-lea îl voia pe Halifax prim-ministru, nu pe Churchill. Fără să mai irosească timpul, Churchill a zburat de o parte şi de alta a Canalului, în încercarea de a menţine Franţa în război. „Am fost îngrozită să-l văd sosind în Le Bourget într-un mic bimotor Avro Anson neînarmat”, i-a spus Vera legăturii ei din serviciul secret francez, Louis Rivet. „Aeroportul nu avea dispozitive de apărare.”

Bodyguardul lui Churchill, detectivul inspector W.H. Thompson, îşi amintea că spusese că sarcina care îi aştepta era enormă. „Sper că nu e prea tîrziu”, a răspuns Churchill. „Mi-e tare frică că este.” Neştiind cît de mult avea să rămînă prim-ministru, l-a făcut rapid pe Hugh Dalton „ministru al Războiului Economic”, ca paravan pentru un supersecret Special Operations Executive. Dalton putea acum să o numească neoficial pe Vera şefă a spionilor. Ambele poziţii erau fragile. Rolul Verei era cunoscut de cîţiva oameni de încredere. Dalton a fost exclus de la următoarea întîlnire a Cabinetului de Război, atunci cînd şefii serviciilor au spus că aveau documente ultrasecrete de discutat. Dalton a reuşit să pună mîna pe „documentele secrete”. Secretul consta în atacul generalului Henry Pownall asupra lui Churchill pentru că acţiona ca un „Super Comandant-Şef”[1].

Refuzul lui Churchill de a se comporta ca un lider suprem i-a reamintit Verei că nu avea nici un rost să lupţi împotriva tiraniei cu preţul propriilor tale valori. Cînd *Daily Mirror* a pledat pentru excluderea împăciuitoriştilor, Churchill a răspuns că împăciuitorişti erau pretutindeni. Doborîrea lor ar fi fost „o sarcină imposibilă pentru starea dezastruoasă în care sîntem”. Churchill trebuia să-i convertească: defetişti, împăciuitorişi, progermani şi toţi ceilalţi[2].

Şi-a păstrat cumpătul cînd sir Samuel Hoare, primul viconte Templewood, lord al Sigiliului de Stat şi pe moment secretar de stat în Ministerul Aviaţiei, l-a făcut dictator. Pe 25 mai 1940, şefii de Stat-Major au luat în considerare „o anumită posibilitate”, anume căderea Franţei. Churchill ar fi exclamat „Dumnezeu să ne ajute!” şi l-a mutat imediat pe Hoare în Spania ca ambasador.

Churchill a unit încet ceea ce el denumea „familia lui arţăgoasă”, evocînd amintiri istorice din vremea în care ţara lupta cu spatele la zid. Un tînăr preţios a luat în derîdere coaliţia de guvernare cu socialiştii a lui Churchill, iar mai tîrziu a spus: „Mi-am petrecut acea zi într-un costum albastru strălucitor de la Fifty-Shilling Tailors, ieftin şi cu un aspect senzaţional, adecvat noii guvernări”. John „Jock” Colville toastase cîndva pentru „regele de dincolo de ape”[1*], ducele de Windsor din Franţa, care încă negocia cu Hitler. Winston l-a făcut pe Colville secretar de stat şi, peste noapte, adept al lui Churchill[3].

Churchill l-a avertizat pe Roosevelt: „E posibil să existe o Europă complet nazificată, subjugată cu o rapiditate uimitoare, iar povara poate fi mai mult decît putem noi suporta”. Astfel de mesaje treceau prin ambasada americană şi se scurgeau către Berlin. Pe 17 mai 1940, un Prieten Comun, maiorul Jack Dermot O’Reilly, a prins în capcană un funcţionar de codare american, Tyler Gatewood Kent. Acesta transmitea copii ale mesajelor secrete căpitanului A.H.M. Ramsey, care era o rudă îndepărtată a familiei regale. Ramsey încredinţa materialul Annei Wolkoff, o rusoaică „albă” care dădea vina pe evrei pentru exilul familiei ei la Londra. Ea dădea copii ambasadei italiene, care transmitea totul prin radio la Roma, unde ele treceau pe la ambasadorul german, Hans von Mackensen, spre Berlin. „Mesajele mergeau zilnic, în mod direct, către Hitler – informaţii nepreţuite pe care el le citea cuvînt cu cuvînt”, a mărturisit spionul-şef german Walter Schellenberg la procesul lui de după război.

Într-o dimineaţă devreme, oamenii lui O’Reilly au dat buzna într-un apartament din Gloucester Place nr. 47, în centrul Londrei, l-au arestat pe Tyler Kent şi au recuperat 1.929 de documente ale ambasadei americane dintr-un dulăpior pe care era eticheta ACEST RĂZBOI ESTE UNUL AL

EVREILOR.

O'Reilley o ajutase pe Vera să se pregătească pentru o misiune sub acoperire. Cunoştea contactul ei, Nadya Letteney, care lucra acum pe lîngă mătuşa evreică a Annei Wolkoff şi care examina traficul radio străin interceptat într-o aripă sigură a închisorii Wormwood Scrubs. „Cel mai secret dintre toate locurile secrete", a spus Nadya mai tîrziu. Ea era responsabilă pentru traducătorii care trudeau în celulele din care fuseseră evacuaţi condamnaţii. Mătuşa Annei Wolkoff era specializată în Ucraina subcarpatică. Mersese în Finlanda „la nunta fiului ei". Finlanda era invadată de Rusia. Mătuşa a fugit în Norvegia, unde a cerut legaţiei britanice o navă britanică de război care să o ajute să fugă pentru munca ei ultrasecretă. I s-a spus politicos: „Ne invadează germanii". Aşa că a trecut graniţa în Suedia şi a fost urcată într-un zbor de curierat al RAF spre Londra. Verei i s-a cerut să discute cu această femeie intrepidă. Ea ajutase evrei să fugă din Polonia, prin Lituania, spre Palestina. A fost scoasă de sub orice suspiciune. Nadya Letteney simţise că scurgerile de informaţii veneau de la ambasada americană[4].

Vera vedea hotărîrea de a urma procedurile democratice în vreme de război ca pe o armă, nu ca pe o slăbiciune. Cîrtiţa, Tyler Kent, era fiul de 29 de ani al unui diplomat american. Era funcţionar în camera de coduri a ambasadei americane şi considera că F.D.R. şi Churchill îi trădau pe americani. În acel moment, doar 3% dintre americani doreau să intre în război, potrivit sondajelor. În ianuarie 1940, Anna Wolkoff, al cărei tată fusese amiral în marina rusă ţaristă, i-a spus lui Kent că evreii îi detronaseră familia. A început nebunia. „O lovitură teribilă!" Breckinridge Long, adjunct al secretarului de stat american, a scris în jurnalul său: „Manevrele noastre diplomatice dezvăluite". Ambasadorul Kennedy i-a telefonat prudent lui Roosevelt pentru a-i spune că, dacă Statele Unite ar fi fost în stare de război, Kent ar fi fost împuşcat. Pentru prima dată, F.D.R. a fost de acord cu Kennedy[5]. Dacă mesajele dintre F.D.R. şi Churchill interceptate ar fi fost publicate în Statele Unite, ele ar fi putut să-l distrugă pe Roosevelt. Legile adoptate de Congres erau menite să ţină America în afara disputelor europene. Churchill avea nevoie ca, la alegerile prezidenţiale din 1940, Roosevelt să cîştige un al treilea mandat, ceea ce era fără precedent. Ambasadorul Kennedy „a fost pus sub supraveghere electronică", nota Randolph Churchill, fiul lui Winston. „Am ajuns la punctul în care interceptăm poteţialii trădători şi inamici." Mai tîrziu, Randolph s-a paraşutat în Iugoslavia pentru a se alătura armatelor clandestine ale lui Tito.

Kent a fost judecat ulterior la Old Bailey, în octombrie 1940. Juriului i-au trebuit 25 de minute pentru a-l găsi vinovat şi a-l condamna la şapte ani. Totul s-a făcut în secret. „Prinde spionul, dar nu vorbi niciodată despre asta", a aflat Vera de la experţii în contraspionaj.

Din mai pînă în iunie 1940, gherilele lui Gubby luptaseră cît de bine putuseră. „Ultima noastră luptă a fost susţinută de toate avioanele de vînătoare de care RAF se putea dispensa – două biplane Gloster Gladiator", i-a spus Verei după ce a scăpat. Era bucuroasă să-l aibă din nou ca aliat. Lucraseră într-o relaţie strînsă de frate şi soră care se iubesc. El era un colonel de 44 de ani a cărui echipă de asalt s-a luptat cu un inamic mult superior, aruncînd în aer căi de transport. Gubbins a adus cu el norvegieni a căror muncă de agenţi ai SOE avea să distrugă mai tîrziu materiale pe care oamenii de

ştiinţă germani le considerau mijloace de a fabrica o bombă atomică. Gubby dovedise că metodele primitive puteau submina cea mai avansată tehnologie, iar Kermit Roosevelt i-a raportat asta pe un ton admirativ lui F.D.R.

Vera se minuna de excentricitatea engleză. Alexander Cadogan de la Ministerul de Externe scria în jurnalul lui: „Situaţie îngrozitoare... [Şefii noştri de Stat-Major] trăiesc pe vremea Războiului Zuluşilor". Însă ziarele încă făceau reclamă vacanţelor pe coasta de sud. *Evening Star* dedica şase din cele opt pagini ale lui curselor de cai. *Daily Mail* promova insula Wight ca „paşnică şi lipsită de griji", pînă cînd Franţa a căzut şi insula Wight „lipsită de griji" a rechiziţionat vasele celor aflaţi în vacanţă pentru a salva armatele aliate de la Dunkerque. În săptămîna care se termina pe 4 iunie 1940, o flotă de 861 de nave de toate formele şi mărimile a traversat Canalul Mînecii pentru a smulge 224.586 de militari britanici şi 112.546 de militari francezi din ghearele inamicului. „Mă simt mai fericit acum cînd nu mai avem aliaţi faţă de care trebuie să fim politicoşi şi pe care trebuie să-i răsfăţăm", a spus regele George al VI-lea. Vînzătorii de ziare făceau ecoul acestor noi sentimente mîzgălind pe panourile lor publicitare: ÎN SFÎRŞIT, SINGURI!

Improvizarea rapidă a pescarilor, micilor bărci şi a navigatorilor amatori pentru acea armadă extraordinară părea să-i confirme Verei încrederea în improvizaţiile oamenilor obişnuiţi pentru operaţiunile subversive. Guvernul de orientare împăciuitoristă al lui Chamberlain lăsase Franţei impresia că Marea Britanie avea să se dovedească perfidă în război. Rodolphe Lemoine, care jucase un rol crucial în povestea Enigmei, dispăruse furios înapoi în Franţa, sărind pe mal dintr-o navă de salvare a Royal Navy în timp ce căpitanul foarte tînăr îl numise un alt dezertor francez. Vera îşi făcea griji că Lemoine, născut în Germania, putea să-i predea pe spărgătorii de coduri polonezi aflaţi încă în Franţa, dar el avea să reapară cînd lucrurile mergeau rău, dovedindu-şi loialitatea faţă de ea.

Într-un lagăr de prizonieri din Franţa, vechiul prieten al Verei, contele de Cardigan, a scris în jurnalul său că gardienii lui germani se lăudau că îi împinseseră pe britanici în mare. El îşi amintea o caricatură a revistei *Punch* din războiul din 1914-1918: „Sultanul turc se lăuda în faţa kaiserului german că britanicii de la Gallipoli fuseseră împinşi în mare. Kaiserul a răspuns: «Neghiobule! Acolo sînt în elementul lor!»".

Churchill a propus „o gherilă gigantică, trupe de hărţuire instruite special, care să creeze un regim de teroare pe aceste ţărmuri [deţinute de inamic], la început printr-o strategie de tipul «măcelăreşte şi dispari», ofensivă viguroasă, intrepidă şi neîncetată împotriva întregii linii de coastă ocupată de germani"[6].

Dar cînd Franţa a cerut pacea, la Whitehall s-a aşternut o tăcere pe care Vera i-a descris-o lui Bill Stephenson drept „sinistră". El a remarcat că „oameni foarte influenţi de la Whitehall spun că doar ura lui Churchill faţă de Hitler ne opreşte să facem pace cu Germania". Pentru a contracara acest lucru, Stephenson s-a mutat la New York, pentru a forma o organizaţie care să consolideze regimul de teroare al lui Churchill din acea bază neutră. Churchill a scos prezenţa contagioasă a lordului Halifax din Whitehall şi a parcat „Vulpea Sfîntă" la Washington, ca ambasador. Churchill îi folosea în mod optim pe cei mai răi împăciuitorişti.

„Aduceţi de partea noastră Statele Unite, nu mă interesează cum”, cerea Churchill. Cea mai scurtă cale era prin demonstrarea valorii SOE. Pe 18 iunie, Churchill a spus într-o emisiune către americani: „Dacă Hitler cîştigă şi noi cădem, atunci întreaga lume, inclusiv Statele Unite, inclusiv tot ceea ce ştim şi preţuim noi, se va scufunda în abisul unui Nou Ev Mediu, mai sinistru şi mai lung din cauza ştiinţei luminate pervertite”.

Aceasta era o trimitere la cercetările secrete germane pentru o bombă atomică, utilizînd apa grea disponibilă doar în Norvegia. Serviciul secret francez a destăinuit existenţa unui stoc de 185 de kilograme, în 26 de butoaie. Colonelul Louis Rivet, care era în Anglia pentru a conduce armatele secrete franceze, a spus că avea nevoie de un loc în care să ascundă butoaiele. Vera a căutat un spaţiu la Wormwood Scrubs, dar vechea închisoare începuse să geamă de agenţii secrete. Singurul loc de depozitare complet sigur, a spus Vera, era sub tron.

Îşi amintea remarca obraznică: „Cel mai sigur loc pentru păstrarea unui secret e sub fundul maiestăţii sale”, rostită de un anume dr. Whynant din Grupul Limbilor Rare de la Wormwood Scrubs, care se ocupa cu corespondenţa interceptată şi care provenea din vechea breaslă a curatorilor British Museum.

— Ce a vrut să spună dr. Whynant? l-a întrebat Vera pe Tony Samuel, evreul bancher care se întîlnise cu ea ca ofiţer al corpului de spionaj al armatei ce studia sabotarea aprovizionării Germaniei din România.

— Castelul Windsor! a răspuns el.

Şi, într-adevăr, Castelul Windsor a fost depozitarul întregului stoc de apă grea al lumii, utilizat ulterior de Tube Alloys, numele de acoperire al cercetării nucleare britanice, şi împărţit cu SUA pentru a produce prima bombă atomică.

Pe 16 iulie 1940, Hitler a ordonat invadarea Marii Britanii. Dr. Dalton a fost declarat răspunzător în faţa Parlamentului pentru Special Oprations Executive. Vera încă purta casca de tablă, masca de gaze şi banderola de supraveghetor voluntar în timp ce forma „gherila gigantică” în Franţa. Adversarul lui Churchill, Neville Chamberlain, a conceput statutul SOE, ca lord preşedinte al Consiliului din Cabinetul de Război. Vechea Umbrelă voise pace. Groaznicele bombardamente germane au făcut în aşa fel încît el să nu capituleze. Cu lacrimi în ochi, Chamberlain a dat SOE binecuvîntarea sa şi a murit la puţin timp după aceea.

1*. Referire la Toastul Loialităţii scoţian, în cursul căruia se trece paharul de băutură peste un pahar cu apă (n. tr.).

16

Buzele unei femei stranii

Falsul avocat multimilionar de pe Wall Street William J. Donovan stătea într-un Humber decapotabil cu două locuri din 1924, cu semnul fabricantului încastrat în treptele laterale şi acceleraţia pe volanul din lemn, alături o tînără drăguţă, ofiţer de aviaţie din Women’s Auxiliary Air Force, care îl ducea prin zona rurală engleză în prima lui misiune secretă pe timp de război. Fusese purtat prin Londra în limuzine elegante. Îi făcuse o vizită regelui George al VI-lea, care bîlbîise un bun-venit binevoitor, se întîlnise cu acei dandy care constituiau paravanul serviciilor secrete de informaţii şi ascultase comandanţi energici vorbind despre zdrobirea nemţilor. Se simţea mai confortabil în rabla lui camuflată în kaki, hurducăindu-se pe străduţe înguste şi şerpuitoare în timpul uneia dintre lacunele neoficiale din agenda lui oficială.

Incursiunile lui secrete aveau loc sub un cer care nu fusese niciCînd mai albastru, o vreme perfectă pentru şirurile de bombardiere germane care pulverizau oraşe. Şoferiţa lui tînără şi drăguţă spunea că în luptele aeriene de deasupra era implicată o versiune a unui avion de vînătoare utilizat în războiul din 1914-1918: Boulton Paul Defiant. Din descrierea ei, Donovan se întreba dacă nu cumva e şi ea pilot.

— Singurul tun al Defiant-ului e în spatele carlingii. Poţi ataca un bombardier inamic doar după ce l-ai depăşit deja pe nemernic.

Donovan era fascinat de Vera Atkins, în uniforma ei subţire bleu ciel, şi de lumea ei interlopă de amatori neîngrijiţi, cu pantaloni lăbărţaţi, păr răvăşit şi neplătiţi sau plătiţi prea puţin, care se jucau cu ţevi de bicicletă din metal pe post de puşti, balegi de cal false care ascundeau explozibili sau tuburi cablate mari de radio dintr-o maşină de decodat colosală, ascunsă în cel mai hidos conac în stil victorian din zona rurală. Obţinea o altă imagine faţă de cea pe care şi-o formase în timpul cinelor splendide din ceea ce mai rămăsese din cele mai elegante restaurante ale Londrei. Donovan era mai încurajat de această scenă dezordonată decît de oamenii înfumuraţi ai unui Imperiu Britanic în ruine, pe care el îl detesta. Şi îi plăcea absenţa oricăror aiureli din partea acestei însoţitoare care vorbea pe faţă.

Pe 14 iulie 1940, într-o duminică, William Joseph Donovan, W.J.D., a părăsit New York-ul la bordul *Lisbon Clipper*, un hidroavion panamerican cu destinaţia Regatul Unit, *via* Portugalia. Preşedintele Roosevelt aşteptase pînă cînd statutul SOE fusese semnat de fostul premier Chamberlain. Manifestarea unităţii britanice era importantă, chiar dacă rolul lui Chamberlain în crearea statutului a

fost ţinut secret.

Vera exploatase un filon bogat de resurse umane: piloţi bine pregătiţi fugiţi din Europa. Erau mai mulţi piloţi ai RAF doborîţi decît în aer. Un prieten cu o funcţie înaltă în Ministerul Aviaţiei a descris un moment din cabinet, din timpul Bătăliei Angliei: „Şeful Comandamentului de Luptă al RAF, Hugh Dowding, părea că o să-l lovească pe Winston. Dar tot ce a făcut a fost să îi înmîneze un grafic. În zece zile, comandamentul de luptă avea să fie şters de pe faţa pămîntului".

Liderul de escadrilă Bill Simpson, doborît deasupra Franţei, a devenit unul dintre oamenii de bază ai Verei. Fermierii francezi îi înveliseră trupul ars rău în cearşafuri din creştet pînă în călcîie, lăsînd viermii să consume carnea moartă. În ciuda unor cicatrice faciale oribile, a nasului şi urechilor lipsă, a ochilor bulbucaţi din cauza pierderii pleoapelor şi a pielii, a mîinilor zbîrcite şi îndoite ca nişte gheare de pasăre, a fugit în Anglia, unde a găsit-o pe Vera. Soţia lui, neputînd suporta să-l vadă aşa, îl părăsise. Nu exista nici o modalitate de a ascunde rănile lui îngrozitoare şi, în loc să se întoarcă în Franţa ca agent, cum voise el, a devenit vînător de talente. A găsit-o pe Virginia Hall, care l-a înlocuit pe Tyler Kent la ambasada americană. Virginia a devenit o legendă a SOE. Deghizată o vreme în corespondentă de presă la Vichy, în Franţa, a condus o armată de gherilă, nestînjenită de Cuthbert, numele pe care îl dăduse protezei de lemn care îi înlocuia o gambă lipsă.

Astfel de recruţi erau cetăţeni cu frica legii, pînă cînd un duşman barbar a scos la lumină dorinţa lor de haos: „Viclenie şi trădare, bomba, pumnalul, o abordare originală şi sinistră care îl derutează pe inamic". Cuvintele erau ale lui Churchill. „Există multe tipuri de manevre în război, şi doar unele dintre ele au loc pe cîmpul de luptă."[1] Pe 8 iulie 1940, Churchill i-a spus lordului Beaverbrook: „Nu avem nici o armată continentală care să poată depăşi puterea militară germană." Singura cale sigură către victorie era de „a da foc Europei"[2].

În timp ce se plimba cu Elder Wills prin Hyde Park, Vera i-a spus: „Femeile sînt cele mai bune pentru astfel de operaţiuni clandestine". Cei doi au ajuns în faţa palatului mic de cărămidă din Kensington, care sclipea în strălucirea palidă a soarelui de după-amiază, în timp ce ploua uşor. Părea că nimic nu se schimbase şi că în orice clipă aveau să apară trăsuri trase de cai. În schimb, pe una dintre laturile palatului erau parcate taxiuri. Maşinile negre, ca nişte cutii, puteau să întoarcă imediat pe străzile în flăcări, iar acum mergeau în urma pompelor de apă. Pajiştile palatului erau transformate în grădini de legume. Două prinţese mici, una fiind viitoarea regină Elisabeta a II-a, erau în uniforme Brownie şi Girl Guide[1*] şi studiau motorul unui camion militar.

J. Elder Wills, un veteran al RAF din Primul Război Mondial, lucra împreună cu producători, scenarişti şi regizori ai BBC şi era scenograf la Theatre Royal, Drury Lane din Londra. Inventa gadget-uri de spionaj; atelierele lui se extindeau, unele în locuri prestigioase precum Muzeul de Istorie Naturală, altele în crîşme precum restaurantul de la şosea Thatched Barn. În 1940, Wills a fost cu British Expeditionary Force în Franţa, cînd aceasta a capitulat. A fugit prin Dunkerque şi încă şchiopăta din cauza rănilor. Ceea ce Vera numea „afurisenia" lui era semnalat în filmele lui de dinaintea războiului, inclusiv în *Song of Freedom*, împreună cu Paul Robeson. Acum punea în scenă înşelăciuni letale. A fost de acord cu potrivirea femeilor pentru operaţiunile subversive.

— Discriminarea pe motiv de sex şi clasele dezbină această ţară, a continuat ea. Ea stînjeneşte utilizarea deplină a claselor muncitoare.

El a privit-o din profil.

— Churchill le-a dat muncitorilor o voce în cabinet. Dar nu i-a plăcut niciodată cu adevărat de Hugh Dalton.

— De ce?

— Winnie îl vede ca pe un socialist care şi-a trădat originile de clasă superioară.

— Winston s-a răzgîndit, a spus Vera. Aşa cum s-a răzgîndit şi în privinţa femeilor-asasin.

Apoi a devenit apatică.

„Vera nu a dezvăluit niciodată mai multe despre cît de sus urcase într-o lume condusă de bărbaţi", a spus Elder Wills mai tîrziu. Nu a aflat decît mult mai tîrziu cine se folosise de talentele lui teatrale pentru a produce machete de aeroporturi şi baze militare pentru înşelarea inamicului.

Orice ar fi putut să spună despre felul în care îl tolerează Churchill pe Hugh Dalton în prezent, Vera ştia că ceilalţi încă îi poartă pică. Cît a fost ministru de Externe, lordul Halifax s-a prefăcut că Dalton nu exista ca ministru al Războiului Economic, cu puterea reală de a superviza operaţiuni secrete. În schimb, Halifax impusese criterii comice pentru angajarea spionilor: „Dacă este obligat să recruteze agenţi secreţi locali, reprezentantul maiestăţii sale va consulta lista următoare care stabileşte chestiunile ce pot fi discutate cu autorităţile ţării respective [...] şi activităţile care nu pot fi discutate oficial de o unitate mai mult sau mai puţin legitimă pentru producerea de arme neobişnuite şi respectabile, gentlemanii în cauză fiind cu toţii în uniformă şi, prin urmare, nu vor fi confundaţi cu sabotorii". Halifax insistase că Fondul Secret nu putea acoperi costurile „unei unităţi de capă şi spadă".

Ceea ce făcea ca Vera să fie o femeie „amară ca pelinul" nu erau aceste nebunii din trecut, ci vestea că Stringbag dispăruse pe mare. Ea îi învinovăţea pe ofiţerii superiori din serviciile de informaţii pentru că ignoraseră avertismentele unui analist de 21 de ani de la Bletchley, Harry Hinsley, care trimitea în mod regulat informaţii către Operational Intelligence Centre al Amiralităţii (OIC) din citadela de lîngă Trafalgar Square. Accentele lui imateriale de clasă inferioară erau ignorate de ofiţerii conformişti ai marinei. În timpul campaniei militare din Norvegia, Hinsley a dedus că navele de război germane ieşeau din Marea Baltică în Marea Nordului din interceptările instrucţiunilor radio ale inamicului, care erau repetate pe alte frecvenţe, care nu mai fuseseră folosite. Citadela nu a trimis concluziile lui mai departe, către navele de război de pe mare. Crucişătoarele germane de linie *Gneisenau* şi *Scharnhorst* au ambuscat portavionul britanic *Glorious* în seara de 8 iunie şi l-au scufundat rapid. Nu a fost timp nici măcar pentru a-şi lansa avioanele.

Nefiind înregistrată ca rudă apropiată, Vera a aflat puţine detalii, pînă cînd Ian Fleming a transmis în sfîrşit vestea că Stringbag era dispărut. Hinsley fusese ignorat „fiindcă era un copil mucos care îşi baza intuiţiile pe transmisiuni interceptate într-o colibă de la ţară". Dar capacitatea lui rară de a ajunge la concluzii precise din fragmente de detalii era împărtăşită de Churchill, care l-a introdus pe Hinsley în cercul său intim. Mitocanul de la ţară a devenit un guru de rang înalt în serviciile de informaţii.

Vera a primit şi alte veşti proaste. Vincent Doblin, geniul în matematică german care se înrolase în armata franceză în loc să lucreze la coduri, rămăsese la postul său de la Linia Maginot, pentru a întîrzia avansarea trupelor germane şi pentru a acoperi retragerea camarazilor săi. Refugiatul evreu care ar fi putut contribui la soluţionarea Enigmei s-a împuşcat cu ultimul său glonţ, ca să nu rişte să fie capturat ca evreu dispensabil.

Vera a început să fumeze Passing Cloud ţigară de la ţigară. Cîteva păhărele sănătoase de whisky ajutau şi ele. Se confrunta cu probleme precum cele întîmpinate de Gubby, care trebuia să formeze o gherilă de rezistenţă internă în faţa potenţialilor invadatori. „Aveam un cec în alb, dar avea banca bani să-l onoreze?", a spus el mai tîrziu. „Aveam probabil şase săptămîni înainte ca forţele germane să poată lansa o invazie totală."

Şi Vera avea un cec în alb, dar puţini bani vizibili. Stephenson, care îl cunoştea pe Bill Donovan încă din războiul din 1914-1918 şi care avea încredere în el, în ciuda dorinţei lui de a vedea Imperiul Britanic demolat, a transmis către SOE, sub conducerea Verei, următoarea sarcină: obţineţi ajutorul secret din partea SUA. Ea trebuia să-i arate lui Donovan tot ce era legat de SOE. Dar ce era de arătat? Totul părea construit în grabă, cu excepţia vechiului Arsenal Regal din Woolwich, cunoscut drept Magazinul. Acesta producea creioane-detonatoare cu ceas şi explozibil moale şi galben pe care un sabotor îl putea arunca în foc sau îl putea detona cu o puşcă. Nu se întîmpla nimic dacă acesta nu era detonat corect. Tommy Davies luase platină de mare valoare de sub nasurile germanilor în timpul fugii din Franţa, iar aceasta genera unele fonduri. În Bletchley şi în jurul lui, unii studenţi primeau salarii derizorii în timp ce trudeau la codurile germane.

Vera a simţit că aceste metode sărăcăcioase l-au impresionat pe Donovan mai mult decît aristocraţii de la Whitehall care încercaseră să-l linguşească în timp ce vinul curgea la cine private. Cariera lui juridică îl învăţase arta de care dădeau dovadă escrocii. Marea Britanie era într-o stare dezastruoasă din cauza unor lideri precum lordul Halifax, care în iulie 1938 încă îi spunea aghiotantului lui Hitler, Fritz Wiedemann, că ministrul de Externe „ar dori să-l vadă pe Führer intrînd în Londra alături de rege, în mijlocul poporului englez care ovaţionează"[3].

1*. Două tipuri de grupe pentru fete ale organizaţiilor de cercetaşi din Marea Britanie (n. tr.).

17

Sabotaj şi aşa mai departe

Vera a fost informată despre sarcina specială a SOE de către Bill Stephenson, între cele două vizite secrete în Statele Unite ale lui, prima în martie-aprilie 1949, cînd se identifica drept director de companie care reprezenta Ministerul britanic al Aprovizionării şi făcea din nou echipă cu William J. Donovan, care pleda pentru un serviciu de informaţii coordonat în timpul întîlnilor din apartamentul din Manhattan cunoscut drept Camera. În a doua lui vizită, Stephenson se identifica drept funcţionar public britanic. Stilul lui canadian nonşalant îi dezarma pe acei americani descrişi de şiretul industriaş scoţian sir Harold Mitchell drept „extrem de ostili Marii Britanii”. Mitchell se grăbea spre casă prin Statele Unite, pentru a deveni ofiţer de legătură cu forţele armate poloneze din Anglia. Toate ţările ocupate aveau acum guverne în exil, împreună cu propriile misiuni militare la Londra, un peisaj monoton, dar mai puţin încrezut decît Parisul.

Vera trebuia să-l cucerească pe Donovan, curtat şi de Stewart Menzies, a cărui confirmare în postul de C, şef al SIS, fusese contestată fără succes de Churchill. Stephenson, străin şi colonial, era privit de sus de Menzies şi de clasa acestuia. Vera spera ca ei să-şi ascundă dezgustul faţă de Donovan, adversarul catolic irlandez al imperialismului britanic[1].

Vera îi dezvăluia lui Donovan lumea ascunsă a SOE, în timp ce SIS şi susţinătorii lui politici pledau împotriva planurilor SOE de a instiga la revolte de masă. Steve Mackenzie de la SIS îşi amintea că fusese avertizat „să se ferească de Stephenson” în timpul unei misiuni în Statele Unite din timpul războiului. Metodele clandestine ale omului alb îi puteau inspira pe imitatorii negri, cafenii şi galbeni din Arabia, Africa şi Asia. Această frică a fost evidentă atunci cînd sir Douglas Dodds-Parker de la SOE, care conducea operaţiunile secrete de război din Africa de Nord, a trebuit să abandoneze un turneu postbelic de conferinţe din Africa de Sud deoarece guvernul alb de la acel moment se temea că africanii negri vor adopta metodele SOE. Dodds-Parker intenţiona să discute modul în care agenţii africani negri ai SOE din Etiopia îi înfrînseseră pe italienii albi[2].

Vera a memorat schiţa concisă făcută de Stephenson lui Donovan: „Născut în Buffalo, N.Y.; trebuia să urmeze calea preoţiei; a luptat în Mexic în cavaleria americană; a comandat Batalionul 1 din Regimentul 69 Infanterie, „Irlandezii Luptători”, în războiul din 1914-1918; a primit o Medalie de Onoare a Congresului şi porecla Sălbaticul Bill; vrea ca America să conducă lumea, nu să se retragă în izolaţionism. Roosevelt îl trimite în prima «misiune secretă specială» pentru a evalua hotărîrea britanicilor”[3].

Opoziţia recunoscută a lui Donovan faţă de politicile interne ale lui F.D.R. făcea puţin probabil ca el să atragă atenţia spionilor germani care monitorizau zborurile Pan-Am. În orice caz, Hitler voia ca spionii lui să se concentreze asupra ducelui de Windsor, care tremura în Lisabona neutră în faţa promisiunilor de a fi readus pe tron în cazul în care colabora. Donovan a trecut prin Lisabona neobservat, iar în Londra se sustrăgea pe furiş, la intervale regulate, de la agenda lui oficială. Nu a spus nimic despre ceea ce căuta, şi nici de ce era acolo de fapt. Exista o înţelegere nerostită între el şi Vera. Lui îi plăcea frumuseţea ei de oţel, părul negru, lung şi sclipitor, prins într-un coc, ochii ei întunecaţi şi inteligenţi care îl priveau de sub casca RAF. Uniforma albastră subţire dezvăluia o siluetă atletică. Era amuzat de faptul că ea trebuia să-l poarte într-o serie de maşini vechi, inclusiv Humber-ul cu nas cîrn, despre care ea spunea: „E la fel de bătrîn ca mine”. Avea 32 de ani, dar părea mai tînără.

Donovan a văzut o zonă rurală care se bucura de o vreme însorită rar întîlnită acolo. Avioanele de vînătoare ale RAF, depăşite numeric, mîzgăleau dîre albe ca de cretă pe cerul albastru. Împotriva inamicului erau trimise unele avioane ciudate. Cînd Vera a vorbit despre ele, umorul ei reţinut i-a amintit lui Donovan de alţii care dăduseră piept cu moartea păstrînd o atitudine hazlie. Cînd erau pierduţi camarazi, piloţii RAF se strîngeau în jurul pianului, dădeau pe gît cîteva beri şi cîntau:

Deci ridicaţi paharele cît mai sus,
Să cîntăm în această a plîngerii vale,
Să bem pentru cei care s-au dus,
Şi pentru cei ce urmează pe a lor cale.

Donovan a presupus că evitarea politicoasă a chestiunilor personale de către Vera ascundea o furie aprinsă. Naţiunea nu era deplin mobilizată. Nu existau suficiente uniforme şi nici arme ca să ajungă pentru toată lumea. Însă ţinutul era la fel de calm la suprafaţă ca atunci cînd Drake jucase bowling pe iarbă în timp ce aştepta armada spaniolă. Ofiţerul de aviaţie Atkins afişa o faţă fericită la marginea prăpastiei. Necunoscîndu-i originile, Donovan a presupus că englezii nu sînt atît de înţepaţi pe cît crezuse el.

Vera l-a tratat ca parte a ceea ce Stephenson numea „o conspiraţie a patrioţilor” din Camera lui Astor, numită după Vincent Astor, o alegere mai nimerită pentru această cooperare secretă datorită legăturilor lui engleze de familie. După deliberările iniţiale din 1927, micul apartament din 62nd Street a devenit Camera. Informaţiile erau culese şi comparate de la aventurieri bogaţi: bancherul Winthrop Aldrich, David K.E. Bruce, ulterior ofiţer de legătură cu SOE, editorul Nelson Doubleday şi Astor însuşi, care ştia cum să depisteze complotişti externi prin intermediul conturilor bancare. „Toţi spionii au nevoie de bani”, i-a spus el lui F.D.R. la inaugurarea prezidenţială a acestuia din 1933. La mijlocul anilor 1940, F.D.R. îi uimea pe apropiaţii lui, cum ar fi secretarul Trezoreriei, Henry Morgenthau, cu propuneri precum aruncarea în aer a unor puţuri petroliere şi punerea unui embargo asupra Europei pe mare, „lăsînd un mic canal deschis direct către Anglia”. Astfel de planuri, îşi amintea Morgenthau în jurnalul lui, „mă lăsau cu gura căscată”[4].

Roosevelt a aprobat tacit crearea unei agenţii secrete coordonate la New York de către Stephenson, dar voia ca un om de-al lui să cerceteze SOE, nu un anglofil notoriu. Donovan era un critic al Preferinţei Imperiale[1*], care stînjenea comerţul dintre SUA şi coloniile britanice. Precauţia politică a lui F.D.R. nu era înţeleasă întotdeauna. „Ajutorul american nu este posibil", a scris Churchill deznădăjduit în ziua anterioară de Crăciun. „Roosevelt e cel mai bun prieten al nostru, dar presupun că vrea să fie reales, iar izolaţionismul SUA este biletul cîştigător." F.D.R. a numit un om considerat antibritanic „pentru a descoperi dacă merităm să fim sprijiniţi", îşi amintea în memoriile lui spionul-şef al lui Ian Fleming, amiralul John Godfrey. Cei mai mari izolaţionişti americani nu l-ar fi putut bănui pe Donovan că îi favorizează pe britanici.

Donovan bănuia că SOE va avea nevoie de ani de zile pentru a fi într-o stare de funcţionare adecvată, mai ales cu opoziţia din partea Whitehall. „Amînarea este ultima armă din arsenalul birocratic", observa el din propria experienţă cu războaiele interdepartamentale. Churchill era pe jumătate american. Poate că asta explica minunile obţinute prin improvizaţie dezvăluite de Vera. Ea lua iniţiative care depăşeau autoritatea ei aparent de nivel scăzut. Donovan se întreba dacă numele Vera Atkins era o acoperire, era o practică răspîndită.

Vera l-a dus cu maşina pe o rută urmată cu cîteva luni mai devreme de trei autobuze încărcate cu grupul de vînători al căpitanului Ridley, care era paravanul pentru Government Code and Cipher School (GCCS). Numele i s-a părut foarte comic lui Donovan. Ruta trecea pe la Marble Arch şi apoi aproximativ 75 de kilometri spre nord, de-a lungul unui vechi drum roman cunoscut drept Watling Street, prin sate din Great şi Little Brickhill, cotind la stînga la Fenny Stratford, apoi drept pe Bletchley Road. El mai fusese acolo. Acum ea voia să simtă autenticitatea celei mai mari operaţiuni clandestine a ţării, ai cărei participanţi erau oameni obişnuiţi, lipsiţi de pretenţii. Vera a oprit pentru un prînz de bistro la Shoulder of Mutton din Old Bletchley şi a fost amuzată de reacţia lui faţă de tinerii în sacouri de tweed peticite şi de fetele care păreau în cea mai mare parte suficient de tinere ca să meargă la şcoli pentru domnişoare. Au mers mai departe, printr-o amestecătură extraordinară de grajduri şi cocioabe în care lucrau spărgătorii de coduri. Donovan nu se aştepta să vadă tineri în afara orelor de serviciu, cu pantaloni gri de flanel, care jucau cricket lîngă un lac mîlos peste care trona conacul numit BP, de la Bletchley Park. BP era amplasat strategic la intersecţia căilor ferate care mergeau spre nord, sud, est şi vest, fiind uşor accesibil cu trenul pentru cercetătorii lui de la Oxford şi de la Cambridge, mulţi dintre ei sfrijiţi şi cu părul lung, tîrşîindu-şi picioarele prin porţile hambarelor de la BP. Clădiri vechi fuseseră transformate şi alei noroioase au fost pavate de un anumit domn Faulkner, care a apărut în costum complet de vînătoare, pregătit să plece călare în cadrul Whaddon Chase Hunt. Dl Faulkner fusese instruit să ducă cu el în mormînt secretele pe care le ştia. Dezvolta o proprietate nepreţuită: centrul ei avea să devină cunoscut drept ULTRA.

Lui Donovan i-a fost încredinţată supravegherea muncii care se concentra tot mai mult pe Enigma. Era clar că era nevoie de capacitatea industrială americană. Nici măcar maşini elementare precum telexurile, care transmit cantităţi mult mai mari de text, la mare viteză, între staţiile radio periferice şi analişti, nu puteau fi obţinute în cantităţi suficiente. Pentru început, GCCS şi o reţea de departamente

secrete aveau nevoie de patru maşini Hellschreiber de şapte şi douăsprezece linii din America. Pericolul pentru transportul naval creştea sau scădea în funcţie de cît de repede descifra Bletchley ordinele către submarinele germane. Pe 26 aprilie 1940, de exemplu, fusese luat în vizor un trauler german pentru a putea fi capturate documente Enigma la zi. O perioadă prelungită în care nu puteau fi citite semnalele submarinelor germane putea fi dezastruoasă. Submarinele U-boot erau construite şi lansate mai rapid decît puteau britanicii să le scufunde. Torpilele submarinelor germane au provocat o scădere aproape fatală a aprovizionării Regatului Unit.

Vera i-a arătat lui Donovan contrastul faţă de extravaganţele ţării lui, care era mult mai avansată în gestionarea eficientă a liniilor de producţie. Cei de la BP, ascunşi în barăci din lemn cu perdele groase de camuflaj, îşi făceau calculele cu capete de creioane şi rătăceau peste tot, aparent în dezordine. Ian Fleming a conceput un plan de capturare a unui vas de salvare german cu încă o Enigma navală la bord. Un bombardier german, obligat să aterizeze forţat controlat pe un cîmp englezesc, a fost refăcut pentru zbor cu un echipaj de experţi britanici în operaţiuni subversive deghizaţi în uniforme de aviaţie germane. Comandoul trebuia să aterizeze forţat în Canalul Mînecii. Cînd un vas german de recuperare pe mare sosea, agenţii trebuiau să urce la bord, să ia tot ceea ce găseau despre ultima Enigma, să-i omoare pe salvatorii germani şi să se asigure că Berlinul nu îşi va da seama ce s-a întîmplat. Numele de cod pe care l-a dat Ian pentru această operaţiune era Ruthless. Vera se temea că pînă şi cineva poreclit Sălbaticul Bill putea să vadă Ruthless drept creaţia unor nebuni. L-a redirecţionat pe Donovan departe de Ian Fleming, spre Colin McVean Gubbins, care era mai reţinut.

Gubby a răspuns calm întrebărilor despre misiunea MM-4 în Polonia, ştiind că lui Donovan putea să i se ceară să lucreze pentru SOE în străinătate, sub acoperirea neutralităţii americane. Gubby a glumit că învăţase de la verii irlandezi ai lui Donovan să poarte războiul de gherilă. Această neutralitate a devenit mai puţin importantă după Pactul Anti-Comintern al lui Hitler cu Japonia. Americanii erau înclinaţi să vadă pactul ca pe un bastion împotriva comunismului. Gubby a fost fericit să afle că Donovan considera că el prevestea un război global împotriva Aliaţilor.

Vera dispunea de puteri hipnotice de persuasiune. Ele nu erau necesare în cazul lui Donovan. Cu o zi înaintea plecării sale, Cadogan, acum consilierul şef al lui Churchill, a notat rece: „O luptă aeriană destul de bună deasupra Dover-ului. C are ştiri că urmează o invazie. Sper să fie aşa”.

Această atitudine sfidătoare a întărit susţinerea lui Donovan pentru colaborarea cu SOE, atunci cînd s-a întîlnit cu preşedintele Roosevelt în zona rurală din New England, pe 10 august 1940. Zburase înapoi spre New York cu un hidroavion Sunderland britanic camuflat. SOE părea un model pentru viitoarea coordonare a marinei şi a trupelor de uscat americane, care îşi apărau în mod absurd secretele proprii şi trimiteau pe rînd – o zi marina, o zi trupele de uscat – decriptări ale semnalelor radio interceptate. Churchill decretase: „Toate rapoartele Serviciului Secret despre operaţiunile din Franţa sau din alte ţări captive trebuie arătate maiorului [Desmond] Morton. [El] trebuie să vadă totul şi să-mi transmită mie documente autentice, în forma lor originală”[5].

Donovan a discutat cu F.D.R. despre includerea de mesaje în cod deschis către agenţi în emisiuni obişnuite ale BBC. Vera sugerase o utilizare similară a posturilor pe unde scurte ale FBI şi a

emiţătoarelor comerciale. De exemplu, postul de radio WRUL al Ştiinţei Creştine emitea pînă în Orientul Mijlociu şi Balcani, regiuni în care ar fi putut în curînd să fie nevoie de agenţi ai Aliaţilor. Americanii de origine externă, născuţi în Europa, cu abilităţi lingvistice şi de alt tip, puteau să se instruiască în metodele SOE la graniţa americano-canadiană, la o bază spre care recruţii ar fi călătorit nestingheriţi din Statele Unite neutre spre Canada aflată în război. F.D.R. a aprobat în tăcere aceste propuneri şi altele, cu condiţia ca ele să nu-i provoace complicaţii politice.

În timpului ultimei săptămîni a delegaţiei lui Donovan în Marea Britanie, „Sabotaj şi aşa mai departe” descria planul Cabinetului de Război să încerce să se descotorosească de Hugh Dalton ca ministru al Războiului Economic. Vera evitase să-i menţioneze ceva lui Donovan despre această manevră pentru a aduce SOE sub influenţa Brigăzii Cailor Bine Crescuţi: acesta ar fi putut să-şi piardă încrederea în viitorul SOE. Pînă şi Cadogan a fost înfuriat de acest joc. „Asta e treabă de mîntuială”, consemna în jurnalul său. „Trebuie să găsim pe cineva care să preia controlul Sabotaj & Co. şi să-l facă să meargă.”

Dalton, poreclit Doctor Dynamo pentru hotărîrea lui extrem de energică de a-i înarma pe muncitorii europeni pentru revolte în masă, reaprindea temerile faţă de „revoluţiile bolşevice”. El voia ca Vera să „preia controlul” asupra sabotajului şi a altor modalităţi ingenioase de a crea haos. Ea nu trebuia să-şi facă cunoscută poziţia prin epoleţi de rang înalt şi titluri impresionante. Nu i se cerea să se consulte cu Churchill şi să defileze pe coridoarele puterii, cum făceau mulţi dintre cei care îşi făceau iluzii în privinţa propriei importanţe. Ocupîndu-se de Donovan, ea a reuşit, prin forţa tăcută a personalităţii ei, să facă lucurile să funcţioneze.

1*. Sistem de tarife vamale fixe sau nule între dominioanele şi coloniile Imperiului Britanic (n. tr.).

18

Anul Singuratic

Doar Vera putea să-i ofere lui Donovan o imagine de ansamblu asupra creşterii rapide, dar aparent haotice a SOE la momentul cînd el s-a întors la Londra, în decembrie 1940. El aflase mai multe despre ea: că îi plăceau mărcile renumite de ţigări şi de alcool, că aura ei de englezoaică bine-crescută din clasa superioară nu însemna că provenea dintr-o familie distinsă, că putea fugi peste graniţe ostile, că îi fermeca pe şefii serviciilor străine, că trecuse în forţă peste o capcană de la frontiera României pronaziste, că alcătuia un registru al potenţialilor agenţi, verificîndu-i personal pe fiecare dintre ei chiar şi după ce fuseseră interogaţi de recrutori.

„Nici o femeie din istoria spionajului nu a exercitat o astfel de putere", îşi amintea Stephenson că îi spusese lui Donovan înainte să călătorească împreună din New York în Anglia, în timpul tristelor sărbători de iarnă. Era mijlocul a ceea ce ulterior a fost numit Anul Singuratic de către insularii care simţeau că fuseseră izolaţi de inamic. Stephenson era ocupat cu planuri operaţionale pentru a submina inamicul în emisfera vestică şi era de asemenea îngrijorat de reţinerea străinilor din ţările inamice în Marea Britanie. Ar fi fost un dezastru dacă Vera era luată împreună cu evreii refugiaţi, pentru a fi transportată în centre de detenţie din Canada. Chiar şi dacă SOE negocia cu oamenii potriviţi, el încă avea inamici puternici în ţară.

— Fă-i documente ca secretară permanentă a ta, a glumit Ian Fleming.

Stephenson s-a întrebat mai tîrziu dacă acesta a fost momentul în care Fleming l-a inventat pe James Bond şi pe secretara sa Moneypenny. Numele de cod al lui Bond, 007, era folosit de serviciile britanice pentru a indica codul diplomatic german în războiul din 1914-1918.

„Vera păstra o poziţie discretă şi evita atenţia oficialilor care îi adunau pe străini", îşi amintea Mary Stephenson. Mary se mutase la New York, iar Vera îi ducea dorul. Scrisorile Verei erau livrate personal de recruţi trimişi să lucreze pentru Bill, a cărui identitate telegrafică era acum Intrepid.

Donovan i-a înmînat lui Roosevelt o lucrare intitulată „Modul în care guvernul britanic culege informaţii". F.D.R., ales în mod salvator pentru un al treilea mandat, a aprobat revenirea neoficială a lui Donovan pentru a inspecta progresul SOE.

Vera lărgise spectrul SOE. Eliberaţi de lustruirea uniformei, oameni de ştiinţă şi lucrători talentaţi trudeau sîrguincios în barăci, ocoluri, grajduri, case de ţară şi biserici transformate în grabă. Îşi spuneau unul altuia „amice" şi improvizau pistoale fără pat, asemănătoare Welrod-urilor, şobolani şi balegi explozive, urme de paşi pentru diversiuni şi acte de identitate false. Domenii precum Beaulieu,

casa familiei lordului Montagu, au devenit baze pentru instruirea în munca de teren. SOE, spunea Donovan, însemna Case Impunătoare din Anglia[1*].

Donovan avea 57 de ani şi o constituţie masivă. Stephenson, de 44 de ani, încă arăta precum boxerul de categoria cocoş care fusese cîndva. Susţinerea lor pentru Vera îi înfuria pe duşmanii SOE de la Whitehall. Ministerul Aviaţiei refuzase deja „să furnizeze avioane pentru asasini”. Vera a trebuit să explice că agenţii erau paraşutaţi în spatele liniilor pentru a organiza rezistenţele, nu pentru a elimina lideri nazişti.

Vera putea să-i arate acum lui Donovan o reţea în expansiune de baze secrete în care potenţialii agenţi erau supuşi la instrucţii fizice epuizante. L-a dus la domeniul scoţian al lui sir Harold Mitchell, al cărui castel de familie îl găzduia pe preşedintele polonez în exil, Władysław Raczkiewicz, şi pe generalul Władysław Sikorski, ai cărui soldaţi se antrenau acolo pentru operaţiuni subversive în Polonia ocupată de germani. Mitchell, înrolat acum în forţele armate, deţinea mine de cărbuni, vapoare şi căi ferate. O cale ferată trecea în mod convenabil pe lîngă terenurile de antrenament.

Donovan a urmărit o scenă foarte tensionată. O fată legată la ochi, Rolande Colas, care mai tîrziu avea să fie comemorată de Forţele Speciale americane de la Fort Bragg, era legată de şinele de cale ferată. Se întorsese dintr-o scurtă misiune în Franţa şi făcea o pregătire specială pentru a putea înfrunta pericole pe care ea le înţelegea în mod direct, dar pentru care foarte puţini agenţi stagiari erau pregătiţi pe deplin.

Pentru acest exerciţiu, lui Rolande i s-a spus să protejeze o informaţie cu preţul vieţii. I s-a spus că un tren avea să treacă în viteză pe acolo peste cinci minute. Încă avea timp să mărturisească. Vera, care juca rolul ofiţerului care o interoga, i-a spus sergentului de instrucţie, astfel încît fata să poată auzi:

— Schimbă macazul, sergent. Aud trenul venind!

— Da, doamnă. Daţi-mi levierul.

— Ţi l-am dat!

— E la dumneavoastră, doamnă!

— Ah, la dracu’! Unde e?

Zgomotul trenului răsuna în depărtare.

— Dezlegaţi fata! a strigat Vera.

— Prea tîrziu, doamnă. Daţi-vă la o parte!

Rolande stătea în tăcere. Trenul a trecut pe celelalte şine. Donovan nu fusese informat despre şiretlic.

— Dacă recruţii ajung să afle de asta, i-a spus Vera repede lui Donovan, care era puţin tulburat, atunci va trebui să inventăm o nouă modalitate sadică de testare.

Donovan s-a întîlnit cu Gubbins, care se pregătea pentru războiul de gherilă britanic împotriva unor posibili ocupanţi germani, în timp ce „încuraja şi susţinea popoarele din ţările ocupate să hărţuiască efortul de război german prin sabotaj, subversiune şi alte metode”. Unităţile de apărare britanice, cărora le lipseau multe lucruri, îi învăţau pe civili să lupte în spatele liniilor inamice, în ţară

şi în străinătate. SOE trebuia să furnizeze personal şi administrare în teritoriile ocupate. Agenţii trebuiau paraşutaţi „orbeşte”, pînă cînd grupurile de rezistenţă locale organizau grupuri de întîmpinare: nu existau elemente clandestine care să întîmpine agentul pe terenul de aterizare, nici o casă cunoscută care ar fi putut să ofere adăpost, să ascundă echipamentul şi să aranjeze trecerea mai departe.

La prima ei misiune, Rolande Colas l-a pus pe coordonatorul comunist Henri Tanguy, „Colonelul Rol”, în contact cu Vera.

— Reţelele comuniste s-au extins în Europa după ce Stalin a înfiinţat Cominternul, a explicat Rolande. Cele mai bune sînt în Franţa. Sînt instruite în sabotaj. E mai eficient decît asasinatul. Şi misiunile sub acoperire sînt mai umane decît bombardamentul, nu crezi?

O astfel de întrebare moralistă îl preocupa deja pe fratele lui Ian Fleming, Peter, care se întorsese în Scoţia după căderea Norvegiei. Acesta se ocupa de ceea ce el numea „autobuzul de Shetland”, transportînd agenţi între Norvegia şi insulele Shetland. Vera spunea că un sabotor crea mai mult dezastru cu un creion-bombă plasat abil într-o fabrică decît o escadrilă de bombardiere.

— Şi cum rămîne cu civilii nevinovaţi ucişi în timpul represaliilor? a întrebat Peter.

— Numărul lor nici nu se va apropia măcar de pierderile echipajelor noastre de bombardiere sau de masele de civili ucişi în bombardamentele aeriene, a răspuns ea.

Vera gîndea mult înainte. Gubbins trebuia să se ocupe de sarcina imediată de a construi de la zero o armată clandestină care să-i agreseze pe orice invadatori germani ai Marii Britanii. „Trebuie să creăm unităţi foarte mici care după luptă vor dispărea”, i-a spus el vechiului său şef, generalul sir Edmund Ironside, acum comandant-şef al Forţelor Interne. „Avem nevoie de un nume general neinteresant, ca să nu atragă atenţia, dar necesar atunci cînd se vor completa formulare pentru aprovizionare.” A obţine provizii din partea birocraţilor era ca şi cum ai încerca să storci sînge dintr-o piatră, aşa că Gubby vizita secţii de poliţie pentru a strînge arme rechiziţionate de la privaţi, aşa cum prevedeau regulamentele de urgenţă în caz de război. A descoperit că astfel de arme fuseseră aruncate în iazuri de la ţară sau aruncate în mare. A fost găsit un nume temporar, care impresiona poliţia, dar care nu însemna nimic pentru inamicul care asculta: Unităţile Auxiliare.

Peter Fleming a descris ascunzătorile lor din pivniţe, păduri, ferme şi vizuini de bursuc drept „asemănătoare casei subterane a băieţilor pierduţi din a doua parte a lui *Peter Pan*”. La conducerea auxiliarilor era un ofiţer din Regimentul 6 Puşcaşi Rajputana din India. Veteranii erau scoşi din rezervă şi înfloreau ca instructori şi inventatori de dispozitive care să păcălească inamicul. Mici unităţi trebuiau să comunice fără radioemiţătoare şi telefoane, astfel încît „cursele” între două posturi clandestine de cîte doi oameni se înmulţeau. Mesaje în mingi de golf scobite erau transmise prin aceste canale de comunicare artificiale. Funcţionarilor bătrîni ai oraşului, lorzilor, braconierilor, şefilor de poliţie pensionaţi şi oricui altcuiva era capabil să stea în picioare şi să rostească fără să roşească un jurămînt în condiţiile Legii Secretelor de Stat că are un cazier curat le erau împărţite furci şi puşti.

Laurence Grand şi-a lăsat deoparte umbrela închisă şi garoafa zilnică de la butonieră şi, fără nici o

autoritate vizibilă, a înfiinţat echipe retrase civile. A improvizat Secţia XII de la Aston House din Hertfordshire, la o oră de mers cu maşina la nord de Londra, Secţia IX de la Hotelul Fryth Private din Welwyn Garden City, Secţia XVII lîngă Hertford şi o unitate de incursiuni rapide categoric neortodoxă la Old Rectory în Hertingfordbury. Secţiile nu erau numerotate în ordine pentru a deruta inamicul. Din America veneau pistoale şi muniţie. Prietenii de acolo întrebaseră ce ar fi de ajutor. Orice face poc, a răspuns Gubby.

Gubby era un tip scăpat de sub control conform neînduplecatului general Bernard Montgomery, care avea să devină militarul britanic proeminent al celui de-al Doilea Război Mondial. După ce îşi scosese oamenii din Franţa, Monty încerca să înlocuiască echipamentul pierdut, în timp ce îşi poziţiona zdrenţuita Divizie 3 pentru a bloca invazia germană aşteptată. Auster, arţăgos şi puritan, Monty a fost indignat cînd o Unitate Auxiliară formată dintr-un fost braconier bătrîn a pătruns în cartierul său general. Monty se lăudase lui Churchill că era imposibil de pătruns în cartierul lui general. Bătrînul braconier a reuşit imposibilul, şi-a croit drum pe lîngă dormitorul lui Monty dintr-o gospodărie dărăpănată şi a aruncat un cocktail Molotov improvizat – benzină într-o sticlă de bere – în preţiosul piersic al generalului, incinerîndu-l. Braconierul a dispărut în desiş. Ar fi putut să fie un sabotor german. Dispozitivele de apărare de pe coastă ale lui Monty tocmai fuseseră inspectate de Churchill, care a văzut, în ciuda pretenţiilor de eficienţă ale lui Monty, deficienţe la transportul pentru trupe, dar „multe autobuze făcînd curse de agrement de-a lungul ţărmului de la Brighton”. Churchill i-a ordonat lui Monty să rechiziţioneze autobuzele, pe tonul unui învăţător care îi spune unui băiat leneş să-şi ridice ciorapii.

Nimic din toate acestea nu îi făceau lui Monty mai drag conceptul de „trucuri murdare”. Opoziţia lui putea să provoace probleme, dacă, aşa cum spera Donovan, o alianţă anglo-americană urma să înfrunte Germania. Vera a decis că era mai bine să-i spună lui Donovan tot ce trebuia acesta să ştie. Mai tîrziu s-a considerat că Vera valora cît 20 de şedinţe de informare formală. În calitate de comandant suprem al Statelor Unite, generalul Dwight Eisenhower era atît de ofensat de funcţia de mareşal a lui Montgomery, încît Ike se întreba în mod serios dacă putea să-i spună vreunuia dintre generalii lui americani să primească ordine de la el.

Vera a confirmat onest impresia lui Donovan că, în spatele faţadei orchestrate pentru el de Whitehall, exista confuzie. Ministrul german al Aviaţiei, Hermann Göring, spusese public în vara anului trecut: „Intenţionez să aduc acest inamic în genunchi, astfel încît să poată urma ocuparea insulei”. De Crăciun, Göring bombarda deja oraşe.

Vera împărtăşea cu Donovan pragmatismul bătrînilor sergenţi grizonanţi din poligoanele de tragere: „Trage drept instinctiv, din buzunar sau în spate, printre picioare şi din fund. Dacă nu eşti în pat, lasă-ţi toată greutatea pe picioare. Dacă eşti surprins în pat, nu-ţi agita pistolul ca pe o sculă flască. Pistolul trebuie să fie întotdeauna degetul tău arătător”. Vera a adăugat că instrucţiunile erau puţin modificate cînd trăgeau fetele. I-a spus lui Donovan cum refugiaţii aduceau în ţară bucăţi disparate de informaţii, care puteau fi asamblate pentru a constitui imagini asupra schimbărilor din spatele liniilor inamice. Un exemplu simplu era povestea unui refugiat despre modul în care stîrnise

suspiciune deoarece nu ştia că muncitorii francezi purtau pălării sau berete pe cap tot timpul. A avut noroc că aflase asta de la nişte francezi prietenoşi dintr-un bistro, care au ghicit că era un prizonier britanic evadat cînd şi-a scos şapca în bar.

Vera l-a dus pe Donovan cu maşina la Biggin Hill, baza aeriană de lîngă Londra. Au discutat cu Jan Żurakowski şi cu alţi piloţi polonezi care fugiseră pentru a se înrola în RAF. Żura vorbea întotdeauna cu o voce catifelată, aproape ascuţită. În Varşovia îi spusese Verei cum încerca să se privească mental din exterior în situaţiile riscante, observîndu-şi performanţa din carlingă. Żura a ghicit rolul ei atunci cînd ea i-a spus că era nevoie de piloţi care să zboare în misiuni solitare în spatele liniilor inamice. Żura s-a oferit voluntar: „Dacă mai sînt în viaţă”.

În cadrul altui eşec de spionaj, RAF nu era pregătită iniţial pentru noile tactici germane. În luptele de deasupra Angliei, Żura şi camarazii lui polonezi dădeau lecţii în privinţa unui inamic care încălca vechile reguli. Tinerii piloţi RAF fuseseră învăţaţi, ca studenţi şi rezervişti, să zboare în formaţii ordonate. În toamna anului trecut, bombardierele inamice protejate de avioane Messerschmitt 109 şi 110 atacaseră Londra considerată „creierul şi centrul nervos al Înaltului Comandament britanic”. Timp de zece zile, copiii s-au scăldat în lumina strălucitoare a soarelui, privind luptele aeriene de deasupra lor. Pe 15 septembrie, Churchill a urmărit o luptă din cartierul general al Grupului Nr. 11 al RAF din Uxbridge şi l-a întrebat pe comandantul grupului, Keith Park:

— Ce alte rezerve avem?

— Nici una, a fost răspunsul lui Park.

Toate avioanele de vînătoare în stare de funcţiune ale RAF erau în aer. Inamicul fusese făcut să creadă că alte avioane erau ţinute în rezervă, de vreme ce nici un apărător întreg la minte nu şi-ar fi aruncat niciodată toate armele în luptă. Pariul a fost cîştigat. Escadrilele germane serios afectate s-au retras. Doar prin astfel de şiretlicuri – în aer, pe pămînt sau pe mare – putea Marea Britanie să rămînă pe linia de plutire.

Bombardamentele cumplite de Crăciun au demonstrat că Germania utiliza mai mulţi oameni şi mai multe aparate de calitate. În schimb, pregătirile de apărare terestră ale lui Gubbins recurgeau încă la improvizaţii ieftine. Vera le numea Comandourile de Clovni ale lui Gubby. Ea i-a arătat lui Donovan baza de instrucţie din Vale of the White Horse, lîngă Swindon, pe o întinsă proprietate din West Country. Grajdurile erau transformate în săli de clasă, şurile deveniseră dormitoare şi instructorii trăiau în locuinţele servitorilor.

— Unele surse secrete furnizează mici cantităţi de echipament, i-a spus ea lui Donovan. Cele mai multe surse secrete sînt moşieri de la ţară care ar fi trebuit să le predea autorităţilor.

Jumătate de milion de puşti Springfield din Statele Unite au fost împărţite între unităţile clandestine. Echipele au devenit grupuri autonome de trei sau patru oameni, operînd din baze clandestine independente, fiecare cu propria ascunzătoare secretă pentru arme şi provizii.

— Funcţionarea lor nu costă nimic, a spus Gubby, care se alăturase celor doi.

A descris o alarmă falsă, după ce fusese prevăzută o vreme favorabilă în Canalul Mînecii pentru invazie, iar Comandamentul de Est şi Sud primise comanda codată „Cromwell!”. Acesta era un

avertisment de precauţie, pe care vicarul de St. Ives din Cornwall nu îl cunoştea, iar acesta a confundat o flotă de vase de pescuit cu inamicul şi a ordonat ca clopotele bisericii lui să fie trase. Clopotele au declanşat o reacţie în lanţ, comparabilă cu aprinderea focurilor de semnalizare de la Land's End pînă la John o'Groats, în 1588, ca avertisment pentru apropierea armadei spaniole. Cerul era scrutat pentru depistarea paraşutiştilor germani, care, se zvonea, purtau rase de călugăriţe. În cele din urmă, bătrînilor din garda civilă li s-a spus să se relaxeze, două călugăriţe nevinovate au fost eliberate, iar vicarul s-a dus la culcare roşu la faţă.

Aproximativ 2.500 de piloţi RAF împiedicaseră invazia. Żura şi colegii lui polonezi constituiau 5% dintre aceştia şi li se atribuiau 15% din pierderile germane. Aceşti supravieţuitori care scăpaseră din Europa ocupată de nazişti au dovedit rolul esenţial al rebelilor împotriva unei cuceriri germane. Lîngă Bletchley, Secţia XII a cheltuit pe dispozitive explozive echivalentul a 23.000 de lire sterline de astăzi, ceea ce părea o avere pentru sărăcăciosul SOE. Secretele erau păstrate prin separarea unităţilor speciale şi prin inventarea de titluri lipsite de semnificaţie. Pînă şi Verei îi era greu să fie sigură cine ce conduce. Asta crea confuzie printre duşmanii din ţară ai SOE. Malcolm Muggeridge, scriitor şi spion din timpul războiului, a observat că, deşi SOE şi SIS erau în aceeaşi tabără, ele se detestau mai mult una pe cealaltă decît le detesta unitatea de spionaj germană, Abwehr.

Egalitarismul american susţinut de Donovan îl făcea să prefere modul în care SOE folosea oameni de toate condiţiile sociale. *Daily Mirror* din Londra, vocea muncitorilor, spunea că armata era „împovărată de ofiţeri proveniţi din clasele privilegiate". Gubby era un militar pe gustul lui Donovan. Cînd Gubby a devenit directorul de operaţiuni al Verei, el s-a mutat într-un sediu obţinut prin intermediul relaţiilor ei apropiate cu proprietarii Marks & Spencer. SOE a devenit cunoscut drept Baker Street Irregulars[2*], după ştrengarii de pe stradă care se jucau de-a spionajul cu Sherlock Homes. Erau cazaţi pe Baker Street, alături de sediul marelui lanţ de magazine al cărui preşedinte, Simon Marks, era patronul secret al SOE. Donovan avea o simpatie puternică faţă de evreii victime ale nazismului şi era de acord cu Vera că aceştia ar fi trebuit să fie susţinuţi de mult să se revolte împotriva lui Hitler. Joint Palestine Appeal a devenit United Jewish Appeal, al cărui viitor vicepreşedinte, sir Isidore „Jack" Lyons, provenea dintr-o familie cu vechi rădăcini în York. Un Isidore Lyons din vechime şi alţi evrei fuseseră executaţi, iar capetele lor au fost expuse în ţepuşe de-a lungul zidurilor împrejmuitoare ale oraşului York, după ce refuzaseră să se convertească la creştinism. Donovan a discutat cu actuala familie Lyons despre nevoia de a-i scoate pe aşa-numiţii exilaţi inamici din lagărele de detenţie. Cunoştinţele lor despre Europa trebuiau exploatate. Ajutorul pe care evreii expatriaţi îl ofereau SOE-ului nu a fost discutat niciodată deschis. Erau foarte conştienţi de antisemitismul din rîndul ofiţerilor superiori. Hugh Dalton le-a spus şefilor de Stat-Major: „Acţiunile secrete sunt o chestiune prea serioasă pentru a fi lăsată în seama soldaţilor. De fiecare dată cînd încerc să distrug ceva undeva sînt prins în cine ştie ce încurcătură diplomatică".

Verei nu i se putea pune piedică. Autoritatea ei era ascunsă. Vera se baza foarte mult pe conexiunile ei personale. Îl convinsese pe un şef de escadrilă prieten să-i împrumute o barcă de salvare a RAF pentru a o transporta pe Rolande Colas în prima ei misiune. Fata îşi croise drum de pe

ţărm spre Paris, pentru a discuta crearea rezistenţelor, şi se întorsese la întîlnirea cu barca la o oră stabilită. Operaţiunea de 12 zile a adus date sigure şi la zi care altfel ar fi fost dificil de cules. Mai tîrziu, Vera a paraşutat-o din nou acolo, în ciuda obiecţiilor ridicate de şeful Statului-Major al Aviaţiei, Charles Portal, care credea că e „o diferenţă etică enormă" între a paraşuta un spion din aer şi „acest plan complet nou de a paraşuta ceea ce nu poţi numi altfel decît asasini"[1].

Misiunea lui Rolande a fost un exemplu pentru importanţa realizării operaţiunilor prin intermediul contactelor personale. Ministerul de Război prefera vechea formulă a „puterii de foc şi a forţei copleşitoare". Donovan înţelegea necesitatea ca Vera să rămînă la un nivel modest de ofiţer de aviaţie, liberă să schimbe uniforme sau ranguri inferioare sau să adopte înfăţişarea de domnişoară Waple cînd examina posibili agenţi într-un apartament din Wigmore Street. Nu atrăgea nici un pic din focul inamic de la Whitehall care era îndreptat împotriva dr. Dalton şi a arhitecţilor impertinentului SOE. „Cel mai rău lucru care poate fi spus împotriva amatorilor de tertipuri ai SOE este că «nu sînt de-ai noştri»", a comentat C.P. Snow, scriitorul şi cercetătorul în fizică moleculară. Acesta provenea din modestul Midlands, fusese educat la o şcoală guvernamentală obscură şi făcea parte din comunitatea evreiască din Londra. El a selectat personalul ştiinţific pentru munca ultrasecretă. „Fii recunoscătoare", i-a spus el Verei, „tu nu trebuie să faci notiţe de complezenţă pe formulare de rechiziţionare guvernamentale".

Această libertate a intensificat invidia rivalilor departamentali, care erau obligaţi să trimită totul în trei exemplare. Caracterul informal era o necesitate neîndurătoare a SOE. „Neîndurător" nu era un cuvînt pe care Donovan l-ar fi folosit, ca veteran al acţiunilor impulsive, dar el a înţeles necesitatea neîndurătoare în timpul unei vizite împreună cu Churchill de acel Crăciun. Necesitatea neîndurătoare le-a făcut pe secretare să se agite, dezgropînd hîrtii. S-au repezit acolo unde Churchill trebuia să se stabilească pentru a lucra peste noapte. Avea mai multe variante: vechea staţie de metrou de pe Down Street, în Picadilly, pe care Vera o numea Vizuina, sau fosta cameră a dactilografelor de la subsolul din Downing Street nr. 10, pe care ea o numea Hambarul, sau sub un colţ al clădirii Camerei de Comerţ de vizavi de St. James's Park, lîngă Storey's Gate, într-o cameră subterană a Cabinetului pentru Război. Puţini ştiau dinainte unde avea să se afle Churchill. Era o ţintă în mişcare. Camera Comunelor de pe Tamisa era detectată uşor de bombardiere, aşa că Parlamentul se întrunea în Church House, sediul Bisericii Anglicane de vizavi de Westminster Abbey. Şi astfel lui Donovan i se părea că, poate, o parte a ambiguităţilor, a caracterului informal al SOE, a dezordinii şi amestecăturii şi anarhiei care o înconjurau pe Vera era bine justificată.

Donovan a plecat din Londra de Revelion în 1941. Vera l-a condus la un hidroavion RAF de la Plymouth Sound, care a pornit către primul port imperial al cărbunelui şi bastion militar al Marii Britanii, Gibraltar. Donovan avea un termos cu supă fierbinte de broască-ţestoasă, un coşuleţ cu homar proaspăt, fazan rece, brînză Stilton şi trei sticle de Moselle pentru a sărbători cea de-a 58-a aniversare a lui. A urmat o tăcere între oficialităţi, pînă cînd Roosevelt a primit, în martie 1941, o telegramă de la Churchill: „Trebuie să-ţi mulţumesc pentru treaba extraordinară făcută de Donovan în timpul călătoriei lui prelungite în Balcani şi Orientul Mijlociu. A dat dovadă peste tot de o înflăcărare

plăcută şi însufleţitoare”.

„America rămînea neutră chiar şi cu Donovan de partea noastră”, avea să spună Vera mai tîrziu. Odată Donovan plecat, ea a descoperit, printre altele, cum să programeze operaţiunile secrete după fazele lunii. „Voi veni la tine în lumina lunii, chiar dacă iadul îmi va sta în cale.” Unul dintre codurile-poezii folosite de agenţi pentru a cripta mesaje, acest vers era dintr-o poezie din secolul al XIX-lea numită „The Highwayman” de Alfred Noyes, care oglindea o imagine populară a unor oameni mascaţi care îi jefuiesc pe bogaţi ca să le dea săracilor. Agenţii ei aveau adesea această calitate a renegaţilor. Complicii lor erau căpitanii unor bărci mici, submarine sau aeronave. Piloţii perfectau tehnici pentru agenţii care debarcau. Aviatorii care trebuiau să aterizeze pe pajişti mici acţionau cu o săptămînă înainte şi după o lună plină. Cu cît era mai strălucitoare lumina lunii, cu atît mai bună era capacitatea de a naviga la altitudine joasă, urmînd căile ferate şi rîurile pentru a te furişa prin teritoriul inamic. Incursiunile pe mare erau făcute cel mai bine cînd nu era lumină deloc.

1*. Stately ’Omes of England (engl. – n. tr.).
2*. Ştrengarii de pe Baker Street (n. tr.).

19

Un război civil ia sfîrşit, un coşmar începe

„Winston Churchill încearcă să pună capăt războiului civil din ţară”, a spus Mary Stephenson. Churchill a vorbit cu blîndeţe despre vechiul lui duşman pe 12 noiembrie 1940, într-o marţi, cînd a spus Parlamentului: „Istoria, cu lampa ei pîlpîitoare, se împleticeşte pe cărarea trecutului, încercînd să reconstruiască scenele acestuia, să-i readucă la viaţă ecourile şi să aprindă, cu sclipiri palide, pasiunea vremurilor trecute. Singurul ghid al unui om este propria conştiinţă; singura pavăză pentru amintirea lui sînt probitatea şi sinceritatea acţiunilor sale. I s-a întîmplat lui Neville Chamberlain, în una dintre cele mai mari crize ale omenirii, să fie contrazis de evenimente, să fie dezamăgit în speranţele sale şi să fie păcălit şi înşelat de un nemernic. Dar care erau aceste speranţe în care a fost el dezamăgit? Care erau aceste dorinţe de care a fost frustrat? Care era acea credinţă de care s-a abuzat? Erau, fără îndoială, printre cele mai nobile şi binevoitoare instincte ale inimii umane: iubirea de pace, truda pentru pace, lupta pentru pace, urmărirea păcii, chiar şi cu mari riscuri”[1].

— Ce săptămînă! i-a zis Vera lui Tony Samuel.

Acesta avea 23 de ani, cu nouă ani mai mic decît ea, şi o consulta în legătură cu aruncarea în aer a unor barje de pe o porţiune a Dunării pe care ea o cunoştea bine. În acea săptămînă, bombele germane făcuseră ţăndări staţia de metrou Sloane Street din apropiere. Submarinele U-boot germane scufundaseră un număr record de vase de transport şi ameninţau să izoleze Marea Britanie. Germania a atacat Grecia, iar RAF avea o escadrilă de biplane Gladiator demodate pentru a o apăra. Lui Roosevelt i se spusese că Britania nu putea plăti pentru muniţia americană. Lordul Halifax le-a spus reporterilor americani: „Ei bine, băieţi, Marea Britanie e falită. Vrem banii voştri”.

Tony Samuel s-a întîlnit cu Vera pentru prînz la firma bancară a familei lui, M. Samuel & Co. Ea i-a spus că nu înţelegea de ce Churchill omagia un vechi adversar.

— Chamberlain a pus la grea încercare sufletul lui Churchill, a răspuns Samuel, dar lumea trebuie să vadă că noi păstrăm tradiţia, centralitatea guvernării parlamentare şi constituţionale. În 1910, lucrarea lui Churchill „The People’s Rights” a dus la pensii, reforma închisorilor, asigurări de stat, siguranţă a slujbelor şi la primul stat al bunăstării. Asta a făcut din el un socialist în ochii lui Chamberlain, un dezertor.

Pe Samuel îl entuziasma spiritul de fairplay. Originile lui evreieşti îl expuneau unor riscuri în timp ce culegea informaţii industriale în străinătate. Era cel mai mic fiu al vicontelui Bearsted şi era pe lista

Gestapo-ului de persoane care urmau să fie arestate după ocuparea Marii Britanii. Afacerea familiei sale, Shell Petroleum, avea o reţea de agenţi comerciali, dintre care unii culegeau şi ei informaţii despre inamic. Spunea că omagiul lui Churchill pentru Chamberlain avea să pună capăt poveştilor din străinătate despre împăciuitoriştii englezi care încă tatonau terenul pentru pace.

— Crezi că împăciuitoriştii mai pot să ne facă rău? s-a întrebat Vera.

— Da. Unii americani cred că am concurat cu ei pentru afacerile germane deoarece Chamberlain a spus cîndva că Marea Britanie nu putea supravieţui ca o proscrisă a Europei. Investiţiile noastre erau enorme. Halifax voia controlul comerţului european. Discursul lui Winston ar trebui să pună capăt sarcasmului. Oricît de mult ar şti un cetăţean despre un subiect, există întotdeauna cineva care ştie mai mult. El are nevoie de noi toţi să tragem împreună.

Samuel mormăia. Nu era ceea ce Prietenii Comuni numeau „mormăitul şiret al unui spion". Surzea. Şi-a limitat operaţiunile la achiziţionarea de dosare confidenţiale din străinătate. Era în Budapesta atunci cînd ascunzătoarea lui a fost percheziţionată. A aruncat documentele la veceu. Instalaţiile au redirecţionat hîrtiile într-un vas de toaletă de dedesubt, pe care stătea investigatorul-şef cu pantalonii în vine.

— Neghiobului nu-i plăcea să scoată hîrtii din propriul rahat.

— Îi prefer pe bandiţii noştri faţă de neghiobii lor, a spus Vera.

— Nu, nu. În tabăra noastră nu o să existe niciodată bandiţi, a glumit Samuel.

Apoi a întrebat-o despre Bill Stephenson. Mary se întorsese pentru scurtă vreme la Londra şi ştia că Samuel avea să se înroleze în serviciul de spionaj al soţului ei. Urma să fie înregistrat ca G 202, în timp ce opera în America Latină.

Vera a mers singură în acea după-amiază pe străzile bombardate din Aldgate, o parte a Worktown, termenul folosit de Mass Observation (MO), organizaţie fondată în 1937 pentru consemnarea tuturor aspectelor vieţii cotidiene. Cel care susţinuse MO era un excentric controversat, Tom Harrison. În copilărie, acesta organizase primul recensămînt naţional pentru corcodei-mari. A studiat tradiţiile canibalilor din Pacific, a înfiinţat MO pentru a ajuta Whitehall-ul să ia pulsul public. Criticii spuneau că MO studia masele ca şi cum acestea ar fi practicat ritualuri oculte. Secţiunea ei care studia cultul aspidistrei analiza de ce casele de clasă inferioară spre mijlocie erau presărate cu ghivece cu aspidistre. Aspidistra se întîmpla să fie numele de cod al proiectului SOE de controlare a unuia dintre cele mai puternice emiţătoare din lume, scop în care Radio Corporation of America (RCA) era abordată cu prudenţă. Raportul MO despre un cult al aspidistrei a făcut ca celor din contraspionaj să le stea inima în loc puţin, pînă cînd confuzia a fost lămurită.

Harrison urma să fie paraşutat în Borneo-ul controlat de japonezi, unde a condus o forţă de gherilă a vînătorilor de capete care aveau o tradiţie străveche de a colecţiona capetele necunoscuţilor. Harrison le-a ordonat să îşi limiteze obiceiul la capetele japonezilor. I se părea corect ca vînătorii de capete să păstreze capetele japonezilor după ce aceştia se predau. A fost alungat din Borneo pentru că îşi respectase propria regulă. A fost ucis mai tîrziu într-un accident cu o ricşă cu motor din Bangkok.

În 1940-1941, Vera a examinat listele MO, căutînd potenţiali agenţi în rîndul oamenilor obişnuiţi

care îşi cîştigau existenţa în modalităţi ingenioase. „Acrobaţi de circ sau spărgători de case. Nu mă interesează cum îşi cîştigau existenţa înainte de război, cu condiţia să fie infractori cinstiţi”, i-a spus ea lui Harrison. Regula lui era că MO trebuia să se cerceteze profund în cultura examinată. Ea l-a întrebat de ce detectivii lui nu inspectau şi triburile de la Whitehall. El a răspuns că Whitehall era o junglă prea deasă, adăugînd că „SOE este protejată de detectivii mei, pentru că e imposibil de aflat dacă are cît de cît o cultură”.

În săptămîna coşmarelor din noiembrie 1940, cînd puternicele avioane germane au bombardat Londra, bombardierele britanice au ripostat prin atacarea Berlinului, acolo unde ministrul de Externe sovietic, Molotov, făcea presiuni asupra lui Hitler pentru a afla cînd anume vor invada forţele germane Insulele Britanice.

„Auzisem de această conferinţă dinainte”, a spus Churchill Parlamentului, „şi, chiar dacă nu am fost invitaţi să participăm la discuţii, nu am vrut să rămînem cu totul în afara programului”.

Scrisorile ambasadorului von der Schulenburg prefiguraseră întîlnirea Molotov-Hitler. Moscova acuzase Germania de violarea Pactului Nazisto-Sovietic. Ribbentrop i-a trimis lui Schulenburg o telegramă pe care să i-o înmîneze lui Stalin. Aceasta propunea împărţirea lumii între Germania, Japonia, Italia şi Uniunea Sovietică. Schulenburg a aşteptat patru zile înainte de a i-o înmîna lui Molotov, nu lui Stalin. Ambasadorul evita să se expună furiei lui Stalin în faţa eschivărilor lui Hitler.

Cînd Molotov s-a dus la Berlin ca să întrebe cînd va începe Germania invazia, Hitler a spus că aştepta ca vremea din Canalul Mînecii să se amelioreze. Comisarul sovietic a spus că iarna vremea nu se ameliora niciodată. Care erau intenţiile reale ale liderului nazist? A urmat o ceartă acidă. Apoi Hitler şi-a schimbat dispoziţia, a descris Imperiul Britanic drept un domeniu mondial aflat în faliment şi a spus mieros: „Cei care vor împărţi prada nu trebuie să se certe”. Cu bombele britanice răsunîndu-i în urechi, Molotov a spus că, în mod evident, imperiul acela nu era chiar aşa de uşor de tranşat.

Sursele Verei susţineau că Hitler voia România înainte ca Stalin să o exploateze ca bază pentru subversiune în Balcani. Un observator, aflat acum în Londra, Charles „Dick” Ellis, s-a întîlnit cu ea pe micul pod din St. James’s Park. El îşi amintea că i-a spus că România era pierdută. Hitler trimisese o misiune militară la Bucureşti. „În ochii lumii, sarcinile ei vor fi de a întreţine relaţii prieteneşti cu România”, a spus Hitler Înaltului său Comandament. „Sarcinile reale vor fi de a proteja petrolul şi de a proteja flancul sudic în războiul care va urma cu Rusia.”

Regele Carol abdicase şi se mutase în Elveţia. Vera a considerat că ar fi bine să discute din nou cu el. Avea pretextul vizitării cunoştinţei ei din Lausanne, mama văduvă a tînărului rege Ananda al Siamului, acum Thailanda. Ellis i-a recomandat să fie prudentă. „Serviciile de informaţii elveţiene sînt cele mai bune. Trebuie să fie, într-o ţară mică înconjurată de forţe ostile. Pentru noi este un mijloc de a întîlni germani prietenoşi pe teren neutru.”

Tot în noiembrie 1940, Gubbins a fost instalat în mod formal în Baker Street. Pe 25 a venit prima directivă oficială a SOE: „De a submina rezistenţa mentală a forţelor inamice, mai ales a celor din teritoriile ocupate”. Asta era o lovitură la adresa SIS, a cărei pierdere a reţelelor îl făcuse pe Churchill să strige, plin de durere: „Nu mai am nici o sursă de informaţii în Europa”[2].

Vera a obţinut directiva lui Hitler pentru operaţiunea Barbarossa, datată 18 decembrie 1940, „de a zdrobi Rusia Sovietică printr-o campanie rapidă înainte de sfîrşitul războiului împotriva Angliei”. O versiune a directivei a venit prin intermediul prietenului ei de la consulatul american din Berlin, fostul corespondent al Associated Press William Russell. Acest lucru a fost repetat de consilierul comercial american, Sam Woods, care se întîlnea în mod regulat cu informatori într-un cinematograf din Berlin. Woods fusese în Roma atunci cînd Mussolini se lăudase că puternica lui marină făcea din Mediterana „un lac italian”. Vasele britanice aveau să fie scoase de pe rutele maritime spre baze importante din Orientul Mijlociu.

În ziua în care Churchill îl omagia pe Chamberlain, 20 de biplane Swordfish au mutilat flota de război a lui Mussolini la baza ei din Taranto. Navele de război italiene se adăposteau în ancorajul puţin adînc din Taranto, dar torpilele avioanelor Swordfish mergeau aproape de suprafaţă, ghidate de aripioare din lemn improvizate de tîmplarii de pe portavionul *Illustrious*. Acest lucru nu mai fusese făcut niciodată. Vera îi învăţa pe stagiarii SOE această lecţie: „Sincronizarea, surpriza, imaginaţia şi îndrăzneala pot submina un inamic mai puternic”.

Ambasada japoneză din Berlin a trimis experţi care să studieze operaţiunea. Şase săptămîni mai tîrziu, ambasadorul american la Tokyo, Joseph Grew, raporta zvonuri despre planuri pentru un atac-surpriză asupra Pearl Harbor.

Dacă japonezii învăţaseră o lecţie din Taranto, la fel făcuse şi Vera. Planul Ruthless de a captura o maşină Enigma fusese amînat din cauza lipsei de mijloace de comunicare independente. În timpul raidului, avioanele Swordfish întrerupseseră comunicarea radio, dar în urma trăgătorilor atîrnau antene lungi din sîrmă pentru telegrafierea în codul Morse. SOE nu avea nici un sistem de emisie-recepţie independent de SIS sau de Serviciul Radio Diplomatic, care deţineau controlul comunicaţiilor radio. Vera i-a cerut ajutorul lui Fleming, cel care a născocit Ruthless. Acesta i-a găsit nişte bobine din antenele folosite de străvechile amfibii Walrus ale marinei. Vera i-a pregătit pe telegrafiştii ei să folosească astfel de antene lungi.

În acel noiembrie întunecat, Vera a învăţat alte modalităţi simple de a depăşi lipsa echipamentului sofisticat. Cercetaşii, precum şi cei cu abilităţi speciale, care erau numiţi Cercetaşii Regelui, transmiteau mesaje pe bicicletă cînd bombele întrerupeau liniile telefonice. Cu banderola ei de supraveghetor antiaerian la braţ, Vera l-a întrebat pe un biciclist de ce mai erau purtate păpuşi imitîndu-l pe Guy Fawkes pe străzi, exact ca înainte de război.

— Există trei cuvinte pe care trebuie să le ştiţi despre Guy, a fost răspunsul criptic. Întreabă-l pe bătrînul Marks de la Charing Cross Road nr. 84.

Vera nu l-a găsit pe bătrînul Marks, dar l-a găsit pe fiul său mic, Leo.

— A, da, a spus Leo. Praf de puşcă, trădare şi complot.

— Dar de ce să mai mergi cu Guy încoace şi încolo în mijlocul bombardamentelor?

— Guy Fawkes ne aminteşte că Hitler poate arunca în aer Parlamentul, îl poate trăda, poate complota împotriva lui, dar noi îl vom spînzura, îl vom tîrî şi îl vom tăia în patru pentru asta, exact cum am făcut şi cu domnul Fawkes, a spus Leo, tînărul rebel precoce.

Evreii din Franţa erau deja înregistraţi şi avertizaţi că vor plăti pentru actele lor de teroare. Agenţii Verei trebuiau să fie invizibili, asemenea păpuşilor umplute cu hîrtie care făceau parte din decorul londonez. Agenţii ei operativi trebuiau să acţioneze în celule separate, comunicînd doar prin curieri care se pierdeau în peisaj. Fete pe biciclete. Fermieri muncind pe terenuri îngrădite. Baza centrală trebuia să aibă telegrafişti pe teren, echipaţi cu acel tip de antene trase după ele de demodatele Swordfish şi Walrus.

Prima întîlnire a lui Leo Marks cu Vera a precedat intrarea lui în SOE. Ca criptograf-şef, Leo era amator de psihologie şi scrisese un scenariu de film atît de macabru încît fusese interzis de cenzură. Le întreba pe toate fetele care voiau să lucreze la coduri: „Faci rebusuri?”. Dacă făceau, erau acceptate. Explicaţiile lui Leo au venit mai tîrziu. El era geniul evreu care a inventat o variantă mai sigură a vechiului sistem de codare al SOE. A produs carnete de codare cu pagini de unică folosinţă din cea mai fină mătase, inserate în căptuşeala hainelor agentului. Numere aleatorii erau imprimate pe mătase; fiecare şir de numere era utilizat pentru codarea unui singur mesaj, după care era rupt. Dacă Gestapo-ul se apropia, mătasea dispărea la atingerea unui chibrit. Mătăsurile lui îi dădeau unui agent şansa de a trăi puţin mai mult, în loc să înghită o pastilă de cianură pentru a scăpa de torturi. Mai tîrziu, Vera a spus că agenţii lucrau „între mătase şi cianură”[3].

Un coşmar care se tot repeta o bîntuia pe Vera în timpul iernii 1940-1941. Acesta refăcea o scenă observată de tatăl ei, Max Rosenberg: într-un cimitir, la miezul nopţii, sătenii dezgroapă un trup. Cadavrul este străpuns cu o furcă. Este scoasă inima. Peste corpul mutilat este împrăştiat usturoi, înainte ca acesta să fie întins la loc în mormîntul său. Inima era purtată în vîrful furcii pînă la o răspîntie, unde era arsă, cenuşa era dizolvată în apă, iar soluţia era băută de copii şi de părinţi. Crezînd că sînt urmăriţi de un vampir care le bea sîngele după ce ieşea noaptea din mormînt, sătenii urmaseră un ritual care inspirase clasicul roman *Dracula* din 1897 al lui Bram Stoker, o readucere la viaţă a înspăimîntătoarelor legende din Transilvania. Astfel de superstiţii erau răspîndite din nou în Europa de propaganda nazistă împotriva evreilor.

Coşmarul o făcea pe Vera să se simtă izolată. În cercul ei londonez, nimeni nu putea să intuiască ce gîndesc naziştii aşa cum o făcea ea. Îl privise pe contele von der Schulenburg în Bucureşti începînd să înţeleagă cu atîta greutate puterea distructivă nevăzută a Germaniei. Acum privea Franţa ocupată cu o stupoare similară. O administraţie de tip colonial era condusă de la Paris de comandantul militar german. Comandanţii lui regionali negociau cu oficialii locali. Se făceau înţelegeri, ca în Berlinul antebelic, pentru a-i înşela pe oamenii cinstiţi. Imitînd apelul timpuriu al lui Hitler la renaştere naţională, era invocată autoritatea delegatului general al guvernului francez în teritoriile ocupate. Franţa avea să renască prin muncă, familie şi patrie. Vera ştia că oamenii se vor răscula împotriva acestui praf în ochi. Dar informatorii aveau să-i trădeze pe oponenţi. Oamenii cu afaceri mici aveau să-i toarne pe rivalii lor. Articolul 19 al armistiţiului germano-francez, cunoscut drept clauza predării la cerere, însemna în realitate că evreii bogaţi aveau să fie jefuiţi de cei care îi denunţau.

Un ordin german cerea un recensămînt al evreilor. La Tours, Feldkommandant-ul i-a pus pe evrei să poarte acte de identitate ştampilate cu „Juif”. La Saint-Nazaire, René Ross, care cîştigase medalii

pentru acte de curaj extraordinare în războiul din 1914-1918 şi din nou în 1939-1940, era trecut pe lista ostaticilor evrei de ucis în represalii. Revoluţia Franceză, care îndepărtase stigmatul de a fi numit evreu, era uitată. Naziştii şi simpatizanţii lor l-au readus la viaţă – mai întîi lent, dar Vera ştia că ritmul avea să se accelereze. Trebuia să fie atentă la micile trădări locale care puteau distruge o reţea SOE.

Pentru a uşura tensiunea care îi copleşea pe agenţi în noaptea în care plecau spre teritorii ostile, Vera nu a îngăduit niciodată nimănui să vadă pe faţa ei sau în atitudinea ei altceva decît stilul englezesc flegmatic pe care îl cultivase, de a trata ameninţările cu umor. Glumea cu piloţii din Escadrila Lunii Pline care trebuiau să se strecoare la joasă altitudine pe teritoriul ostil: „Mama mi-a spus întotdeauna să zbor încet şi jos”.

20

„Angajaţi speciali care nu sînt plătiţi din fondurile armatei”

Bombardamentul groaznic asupra Londrei din iarna 1940-1941, timp de 76 de nopţi consecutive, s-a întins pe o perioadă de 12 luni, care a luat sfîrşit atunci cînd Hitler a declarat război Statelor Unite în decembrie, crezînd că Japonia dăduse o lovitură decisivă la Pearl Harbor. În schimb, americanii s-au mobilizat. În timpul Anului Singuratic, Vera s-a luptat pentru rămăşiţele de la masa săracă a şefilor de Stat-Major: SOE a dus o lipsă acută de avioane şi nave pînă cînd oamenii lui Bill Donovan de la Londra, cum ar fi David Bruce, au fost împuterniciţi în mod deschis să dea o mînă de ajutor. Bruce îşi amintea: „Agenţii prost echipaţi erau mărturia curajului solitar care Verei i se părea dificil de descris altfel decît prin cuvintele scriitorului francez François de La Rochefoucauld: «Curajul perfect este să faci fără martori ceea ce altcineva ar fi capabil să facă doar dacă întreaga lume l-ar privi»”.

Un agent, Virginia Hall, prefera să îl citeze pe Tweedledum: „În general sînt foarte curajos... numai că astăzi se întîmplă să mă doară capul”.

Virginia a lucrat mai întîi sub acoperire, ca corespondent al *The New York Post* în Franţa, la Vichy. Îşi telegrafia rapoartele ca orice alt jurnalist neutru. După ce SOE a recrutat-o, Virginia urma aceeaşi procedură. Asta implica o anumită siguranţă. Companiile de telegrafie nu dădeau chiar oricui depeşele de revista presei. Supraveghetorii contraspionajului se aşteptau ca unui agent care se dădea drept jurnalist să-i fie respinse la celălalt capăt telegramele cu taxă inversă. Virginia se baza pe munca de teren şi pe proteza de lemn căreia îi spunea Cuthbert. Activităţile ei au devenit tot mai complexe, ţinînd pasul cu nevoile Verei.

Viaţa Virginiei de dinainte de război ar fi stîrnit suspiciunea germană. După studii la universităţi europene şi un curs intensiv de limba franceză la George Washington University din Washington, D.C., ea lucrase în Polonia la serviciul diplomatic american. Un accident la poligonul de tragere din Turcia a făcut-o să-l achiziţioneze pe Cuthbert. A călătorit spre Anglia prin Spania şi a devenit funcţionar pentru coduri în departamentul militar al ambasadei americane, de unde David Bruce a redirecţionat-o spre SOE. Cînd Parisul a căzut, Virginia conducea ambulanţe. A fugit la Londra şi s-a întors după ce Franţa înfrîntă a fost împărţită. Germanii au ocupat zona mai largă a ţărmului atlantic şi cea de nord, guvernînd nominal de la Vichy, a cărui miliţie făcea mare parte din treburile murdare ale Gestapo-ului în zona neocupată. Charles de Gaulle, un general francez obscur, a emis o chemare la arme din Londra cu patru zile înainte de armistiţiu, sfidînd ceea ce el numea „această guvernare a

statului francez condusă de la Vichy”.

Virginia a raportat: „Francezii sînt şocaţi de coşmarul ocupaţiei. Acte de rezistenţă încep ca mici împunsături. 90% din populaţie lucrează pămîntul şi o revoluţie ţărănească se extinde”. Mai tîrziu, ea a adăpostit militari aliaţi transfugi, pe unii dintre ei numindu-i „porumbeii ei călători”. Aceştia transportau rapoarte codate care nu puteau fi telegrafiate. „Nu porumbeii reali trimişi în Franţa de SIS, ai cărei agenţi trebuiau să lege mesaje secrete de picioarele lor şi să-i trimită acasă”, spunea ea mai tîrziu.

În februarie 1941, Vera a îndrumat-o pe Virginia către liderul de escadrilă Bill Simpson, care încă trecea prin operaţii plastice, mîinile lui fiind arse atît de rău încît el nu avea să mai poată scrie vreodată, decît cu un creion înţepenit între un deget mare mutilat şi ciotul celui alăturat. Dar, în compensaţie: „Am ajuns să am o memorie exactă!”, mi-a spus el mai tîrziu. Îi antrena şi pe alţii în dezvoltarea memoriei. „Virginia nu avea nevoie de asta”, a spus el. „Ea avea deja o memorie fotografică.”

Pe 23 august 1941, înarmată cu un paşaport american, Virginia a luat o cursă comercială Londra-Lisabona şi apoi un tren spre Barcelona. În Spania a dobîndit un nou paşaport american şi o acreditare care să acopere afacerile guvernului de la Vichy. La 4 septembrie umplea deja „editoriale” cu informaţii preţioase. Descria Vichy-ul drept „un loc infinitezimal de mic pentru a adăposti guvernul Franţei şi Imperiul Francez”.

Virginia a descoperit că rapoartele ei de presă puteau trata detalii mărunte ale vieţii cotidiene, care îi erau utile Verei, fără ca ele să-i alarmeze pe cenzorii de la Vichy. SOE putea să citească printre rînduri informaţii foarte importante. Ea scria observaţii aparent inofensive, care conţineau informaţii vitale: „Nu există taxiuri la gară, doar 5-6 autobuze şi cîteva trăsuri. Am luat un autobuz pe gazogen, cărbune în loc de benzină”. I-a contactat pe fermierii francezi care îl ajutaseră pe Bill Simpson. Acesta îi spusese că unii dintre ei erau la curent cu activităţile naziste. „La curent e adevărat literalmente în cazul unei matroane de bordel şi a damelor ei”[1*], a glumit ea mai tîrziu într-o scrisoare codată către Vera. Virginia a analizat ziarele din orăşele mici care acopereau evenimentele locale cu detalii revelatoare. În noiembrie 1941, ea a retransmis un articol ameninţător: „Fermierii danezi sînt mutaţi în Polonia”.

Emisiunile zilnice ale postului de radio pe unde scurte al Ştiinţei Creştine, WRUL, din Boston, o ajutau să facă deducţii. Stabilea legături cu oficiali de la Vichy identificaţi drept antigermani în emisiunile americane pe unde scurte controlate de FBI. Directorul acestuia, J. Edgar Hoover, colabora cu agenţia secretă a lui Stephenson cu sediul la New York şi a propus denumirea cu care aceasta a devenit cunoscută: British Security Coordination (BSC).

Atîta vreme cît America rămînea neutră, Virginia avea acces la oficiile consulare americane dotate cu camere pentru coduri din care putea comunica materiale sensibile. Mai tîrziu, Bill Donovan i-a aranjat o altă acoperire în calitate de corespondent al *Chicago Times*, plătită prin intermediul filialei din New York a Bank of London – South America, şi a cerut să fie transferată în Spania neutră, unde i-a ajutat pe transfugii aliaţi să se descurce cu poliţia locală. După patru luni, Viginia a spus că viaţa în

Spania era prea plictisitoare şi s-a întors în Franţa.

La început, Virginia avea cam aceeaşi libertate de mişcare ca Sam Woods, texanul din Berlin. Avea acoperire jurnalistică; îşi folosea poziţia consulară pentru a culege informaţii. Spre deosebire de Virginia, care îl ascundea pe Cuthbert printr-un mers atletic cu paşi mari în timpul călătoriilor ei în străinătate, el nu era handicapat. Virginia l-a descoperit pe inventatorul francez al arzătoarelor cu combustibil lichid speciale utilizate pe marele transatlantic *Normandie*; acesta fusese presat să lucreze pentru constructorii de nave germani, fugise şi şi-a oferit expertiza marinei britanice.

Virginia avea un apartament în Lyon, o zonă de siguranţă aflată pe o rută de salvare pe care militarii aliaţi care scăpau din lagăre călătoreau spre teritorii neutru. Hartley Watlington, un pilot doborît, a spus mai tîrziu: „În bucătăria ei aveai mari şanse să te întîlneşti cu majoritatea prietenilor care treceau pe ruta de salvare”. El îşi amintea sfatul Virginiei: „Spune ceva cu voce tare într-un bistro şi nimeni nu o să dea atenţie. Dacă şopteşti, zece urechi se vor ciuli imediat”.

Au rămas celebre spusele unui şef al Gestapo: „Aş da orice să pun mîna pe tîrfa aia canadiană!”. La acel moment ea nu se mai dădea corespondent de presă extern şi trebuia să opereze clandestin, printre luptătorii din Rezistenţă care credeau că ea era franco-canadiană. În octombrie 1941, 11 agenţi au fost prinşi în Marsilia, una dintre regiunile ei. A fost o lovitură serioasă pentru reţelele de rezistenţă din sudul Franţei. Virginia şi-a format propriile unităţi de luptă şi a chemat alţi agenţi britanici, inclusiv pe Peter Churchill.

Emiţătoarele radio puteau duce la prinderea în capcană a unei întregi reţele, dar pe măsură ce SOE se extindea, Virginia a recunoscut necesitatea lor. Vera avea nevoie de specialişti în semnale SOE care să trieze mesajele primite de la operatorii din teren. Germanii îmbunătăţeau metodele de depistare a emiţătoarelor secrete din Franţa, a cărei enormă capacitate industrială era înhămată la maşina militară germană, care avea nevoie de protecţie împotriva sabotorilor.

Verei îi lipsea prezenţa lui Bill Stephenson la Londra, chiar dacă el revenea în vizite scurte şi misterioase. Acesta era o sursă nepreţuită de idei. După propria lui evadare ca prizonier de război în 1918, Bill intrase într-o epocă de aur a unor invenţii cu mijloace improvizate. Primul său aparat radio a fost construit într-o casă plină de valve de sticlă, sîrme din cupru şi aparate de sudură. Progresase la puternicele aparate de emisie radio din oţel cenuşiu ştanţat care au devenit principalele mijloace de comunicare prin telegrafie. Casa lui din New York era Hotelul Dorset, într-un apartament de lux închiriat de la Marion Davies, văduva lui William Randolph Hearst. Acolo putea discuta liber cu Vincent Astor şi alţi americani interesaţi de spionaj. A prevăzut tehnologia cu rază laser înainte ca publicul să fi auzit măcar de cuvîntul „laser”. În aceste vremuri grele, el a recurs la improvizaţii simple. Dacă fabricile şi trenurile de marfă erau aruncate în aer, Franţa avea să recurgă la ceea ce el numea economie pe bicicletă. Agenţii pe biciclete aveau să devină parte din peisaj.

Verei îi lipsea de asemenea Billy, „deoarece el prepara cele mai bune martini. Gin Booth, foarte sec, puţin vermut, puţină coajă de lămîie, scuturat, nu amestecat”. Ian Fleming a copiat reţeta în timpul uneia dintre conferinţele lui la serviciile de informaţii ale marinei din SUA şi a folosit-o în romanele lui cu James Bond.

Vera a primit veşti din Algeria că spărgătorii de coduri polonezi fuseseră evacuaţi acolo, dar erau trimişi înapoi la o bază de spargere de coduri dintr-o zonă neocupată. Părea inevitabil ca secretul Enigma să fie descoperit de germani dacă aceştia preluau controlul întregii Franţe continentale. Hans-Thilo Schmidt, spionul Enigmei, fusese văzut în Elveţia, într-o călătorie de la Berlin. Era cumva agent dublu?

Contele von der Schulenburg revenise la Moscova şi păstra legătura cu Vera. Idioscincraziile vieţii diplomatice permiteau oficialilor dintr-o tabără să dea peste cei din cealaltă la recepţii luxoase. Asta îi permitea lui Schulenburg să dea unui intermediar scrisori de trimis printr-o servietă diplomat britanică. Pericolele interceptării sporeau. Dar apăruse o altă sursă bogată de informaţii esenţiale: Cenzura Imperială.

Aceasta s-a produs prin intermediul lordului Tweedsmuir, mai familiar preşedintelui Roosevelt drept John Buchan, autorul de romane de spionaj. Ca guvernator general al Canadei, Tweedsmuir a propus, în timpul neutralităţii americane, „să se strecoare pe furiş acolo ca să discute chestiuni delicate” cu F.D.R., care i-a scris înapoi: „Eu merg aproape literalmente pe becuri. Deocamdată nu spun nimic, nu văd nimic şi nu aud nimic”. Lordul Tweedsmuir a luat trenul spre New York pentru „un control medical” şi s-a întîlnit cu Roosevelt în Hyde Park.

Aceasta a fost ultima mare aventură de spionaj pentru Tweedsmuir. Scoţianul era un sionist convins, numele lui fiind înscris ulterior în Cartea de Aur a Israelului. F.D.R. a fost de acord să dirijeze serviciile poştale americane transatlantice, maritime şi aeriene, prin Bermuda şi Trinidad, colonii aflate sub control britanic strict. Fetele trimise din Marea Britanie fuseseră pregătite să deschidă şi să resigileze pachetele fără să lase o urmă. Tweedsmuir a murit la vîrsta de 64 de ani, într-un moment prost din 1940, în care cunoştinţele sale despre acţiunea secretă erau necesare la începutul alianţei dintre serviciile americane şi serviciile britanice. Dosarele nu au fost făcute publice niciodată în Marea Britanie, dar unele arhive guvernamentale din Bermuda conţin mesaje schimbate între Stephenson şi Cenzura Imperială, indicînd care scrisori sau pachete din America de Nord către Europa ar trebui examinate, ceea ce a condus la o abundenţă de informaţii utile.

Vera a aflat de planurile germane de a mobiliza sclavi muncitori şi de a trece fabricile franceze la producţia de arme şi muniţii. Însă era nevoie de timp pentru a îmbunătăţi dispozitivele de sabotaj, timp pentru a-i convinge pe industriaşii francezi să faciliteze munca experţilor în demolare ai SOE. Compensaţiile de după război erau garantate prin emisiuni BBC care conţineau o expresie aleasă de fabricantul francez. Unele porturi franceze ocupate construiau submarine U-boot germane; asta oferea acces rapid la rutele comerciale britanice, reducînd nevoia ca navele de vînătoare germane să urmeze căi de navigaţie mai lungi şi mai furtunoase prin Marea Nordului şi în jurul Scoţiei. Agenţii norvegieni operau deja acolo. În Danemarca se ajungea prin Suedia. Olanda i-a dat pe Joop Westerweel şi Joachim Simon, care au trimis transfugi evrei prin Andorra.

Vera voia să-l folosească cît mai urgent pe tînărul editor Varian Fry din New York, pe care îl cunoscuse la Berlin. La 32 de ani, acesta se mutase în Franţa pentru a-i ajuta pe refugiaţii evrei ameninţaţi cu extrădarea în Germania nazistă în condiţiile infamei clauze a predării la cerere care

fusese acceptată de Vichy după capitularea Franţei. Aproape patru milioane de refugiaţi erau înghesuiţi în zona neocupată. În Marsilia, Fry a început să proiecteze un centru de salvare american, furios că înfrîngerea Franţei beneficia de mai puţin spaţiu de presă în New York decît Expoziţia Mondială. Vera l-a localizat pe Fry cu ajutorul agenţiei lui Stephenson din New York. Ea avea nevoie de matematicieni şi oameni de ştiinţă evrei care puteau fi utili. „Naziştii au înlăturat în mod stupid tocmai talentele necesare creării de noi arme", îşi amintea ea. O altă nouă agenţie, MI9, culegea informaţii de la militarii aliaţi care se întorceau pe rînd acasă. Pentru a rămîne sigure, rutele de salvare ale MI9 erau ţinute separate de organizaţia lui Fry. Acesta primea un ajutor nepreţuit din partea unui caricaturist vienez, Bill Freier, care cumpăra acte de identitate necompletate de la tutungerii, imprima o imitaţie a ştampilei de cauciuc a prefecturii locale pentru a da cărţilor de identitate o poleială oficială, apoi falsifica nume şi detalii personale. Fry însuşi învăţase trucurile comerţului clandestin, iar cînd a fost obligat, în cele din urmă, să părăsească Franţa, o nouă carieră îl aştepta.

Ambasada americană din Londra urmărea corespondenţa codată de la legaţiile americane din Europa care ar fi putut să o ajute pe Vera. Acest lucru era aranjat de David Bruce, care avea susţinerea celor care erau de acord cu concluzia incriminatoare la care ajunseseră Ian Fleming şi amiralul Godfrey, în urma călătoriilor pe care le-au făcut la Washington: „Nu există un serviciu secret de informaţii american. Cînd americanii vorbesc despre SIS-ul lor, ei se referă la echipa mică şi necoordonată de agenţi speciali care călătoresc în străinătate în numele departamentelor guvernamentale. Aceşti agenţi sînt, în cea mai mare parte, amatori fără calificări speciale". Înainte ca Donovan să-şi primească propriul serviciu de spionaj, *The New York Times* era, scria Fleming, „mai de încredere, mai rapid şi mai ieftin".

În Londra, Vera închiria camere mici în hoteluri mizere pentru sarcinile administrative. Gubby folosea birourile evacuate de comisarii pentru închisori din complexul Marks & Spencer. În faţa clădirii 64B din Baker Street era acum o plăcuţă de alamă inscripţionată Inter-Services Research Bureau. Fiecare ţară ocupată din Europa avea propriul grup de informaţii, iar ofiţerii lor de legătură lucrau cu reprezentanţii din secţiile locale ale biroului.

Tînărul Leo Marks glumea că el era angajat de SOE doar pentru că se credea că are legătură cu Marks & Spencer şi putea să-i convingă pe proprietari să furnizeze SOE şi alte facilităţi. Fişa postului său de „angajat special care nu e plătit din fondurile armatei" ilustra dificultatea pe care o aveau mulţi de a determina cine de la care departament provenea, pentru a lucra unde.

Vera avea o listă mentală de „grade duble", militari în haine civile. Ben Levy, un dramaturg bine-cunoscut, era „angajat special" cînd a fost trimis la New York sub un nume fals. El s-a prezentat la BSC drept „domnul Charles". O secretară a spus: „Ah, trebuie să fiţi Ben Levy". După asta, el nu a mai avut niciodată încredere în măsurile de securitate, mai ales cînd introducea agenţi în Albania pe mare[1]. Lordul Halifax l-a cunoscut la Washington pe Bill Stephenson drept „domnul Williams". Astfel de precauţii provocau genul de confuzie care era utilă şi pentru ascunderea activităţilor SOE şi BSC de duşmanii lor de la Whitehall. Vera făcea ce voia ea „în limitele spiritului constitutiv al SOE, care este de a încălca regulile". Birourile principale ale lui Stephenson de la Rockefeller Center erau

împărţite la vedere cu Bill Donovan.

Donovan a fost numit coordonator al informaţiilor într-un memorandum interdepartamental pe care F.D.R. mîzgălise: „Rog duceţi asta la îndeplinire în mod confidenţial”. Sub această acoperire, Donovan s-a întors la Londra. A găsit-o pe Vera într-o „debara”, în mijlocul grupului de birouri din Baker Street aflat, din fericire, departe de Whitehall. Principala centrală a SOE era concepută să inducă în eroare, conectată la centrale îndepărtate din punct de vedere geografic, în cadrul unui sistem public de telefonie pe care îl utilizau toţi abonaţii, prin formarea primelor trei litere, urmate de numere: WELbeck, AMBassador, ABBey. Numerele SOE erau secrete, iar cei care sunau fără a fi autorizaţi erau uluiţi cînd erau deviaţi către un abonat nevinovat.

Tinerii ofiţeri care doreau să se înroleze în SOE erau informaţi: „Nu mergeţi în Baker Street. Veţi fi invitaţi”. Vera i-a spus lui Donovan: „E ca un club diferit de celelalte cluburi. Femeile pot să se înscrie. Comitetul de înscriere te examinează într-un birou de la Horse Guards sau într-o cameră de undeva din centrul Londrei”. Ea ştia că Donovan nu îndrăgeşte cluburile care se limitau la clasa conducătoare din Anglia. Cumnatul regelui George al VI-lea şi ofiţeri ai casei regale erau membri ai SOE, dar era un club accesibil şi pentru vînzătorii ambulanţi de pe stradă. Administratorii lui erau bancheri, dar el nu era răspunzător în faţa nici unui consiliu de administraţie.

Un sprijin financiar enorm era strîns din partea echivalentului SOE al lui Donovan. Acesta vedea cum Vera trebuie să se milogească pentru nişte firimituri. Vera era anonimă şi nu putea să ceară finanţare americană. Însă exista tot mai multă bunăvoinţă din partea americanilor, pe măsură ce se vedea cum londonezii treceau peste bombardamentele aeriene din 1940-1941 fără să plece capul. Banii şi armele puteau să fie colectate de dna Miniver, o englezoaică fermă venerată de americani de cînd fusese difuzat un film popular a cărui valoare propagandistică, spunea Churchill, era echivalentă cu o flotă de luptă. Aceasta a fost trimisă în turnee în America de Nord pentru a ţine conferinţe, dar nu putea să spună nimic despre situaţia dificilă a SOE. Nu exista o dnă Miniver reală. Ea era acoperirea unei jurnaliste, Jan Struthers, care înainte de război scrisese în *Times* despre bucuriile simple ale traiului la Londra, despre o casă de la ţară din Kent şi despre nimic mai îngrijorător decît servitoarele capricioase şi un soţ care adormea după cină în spatele ziarului. În timpul războiului, americanii au crezut că ea e dna Miniver, gospodina îndrăzneaţă şi mama curajoasă care se opunea nemţilor. Familia Roosevelt a găzduit-o la Casa Albă, iar Hollywood-ul a distribuit-o în rolul ei pe Greer Garson.

Donovan a întrebat despre operaţiunea Ruthless plănuită de Ian Fleming.

— S-a feştelit, a spus Vera. Bletchley avea nevoie de ultima versiune a Enigmei cu trei rotoare a marinei germane. Am adus epava unui Heinkel cu două motoare în stare de zbor. L-am chemat pe Charles Fraser-Smith, care administrase terenurile agricole ale familiei regale marocane. Era într-un sat englezesc, lucrînd la gadget-urile Q, numite după tunurile Q care sînt deghizate ca traulere pentru a păcăli submarinele germane. Am furat o veche bază aeriană de lîngă Bedford, la 40 de minute de mers cu motocicleta de Bletchley. Am luat echipament de zbor de la aviatorii germani doborîţi. Fleming era în Dover ca să dirijeze operaţiunea. Apoi a fost abandonată. Nu aveam nici un fel de control asupra radiotransmisiunilor SIS, care erau monitorizate de germani, iar aceştia puteau să-şi dea seama că

Ruthless era o momeală pentru a captura una dintre ultimele maşini Enigma. Atunci secretul ar fi răsuflat.

Secretul era, desigur, faptul că Bletchley spărsese codurile Enigma şi cererea neîncetată pentru ultimele versiuni germane. Disputa asupra controlului radiocomunicaţiilor a ajuns la punctul critic. În timp ce mesajele SOE erau decodate de SIS înainte de a fi transmise mai departe, adjunctul de la SIS, „Unchiul Claude" Dansey, putea să reţină informaţia. Dansey acuza SOE că face zarvă şi atrage atenţia inamicului asupra propriilor lui operaţiuni. Vera încă nu credea că astfel de operaţiuni erau posibile după dezastrul SIS. Secretomania proteja treaba de mîntuială a tuturor agenţiilor secrete pentru a nu fi expusă public. Vera avea nevoie de echipament de producţie americană, fabricat după indicaţiile SOE. Fraser-Smith a conceput noi tipuri de radioemiţătoare şi aparate de emisie-recepţie, dar era stînjenit de penuria de materiale şi muncitori calificaţi.

Pentru Donovan nu era uşor să vadă în spatele paravanelor de securitate. Vera spusese că documentele ei de familie se pierduseră în bombardamentele aeriene din 1940-1941. Nu exista nici o modalitate de a dovedi că asta era fals. Donovan se familiarizase acum cu obiceiurile locale ale dicreţiei şi reţinerii. „Foarte dur atac asupra oraşului", a fost tot ce a notat Alexander Cadogan despre un raid aerian care aproape că a incinerat Catedrala St. Paul.

Vera punea în contrast concizia verbală a lui Cadogan cu titlul lui formal de Subsecretar Permanent şi Prin Urmare Consilier Oficial Principal al Ministrului de Externe. „Britanicii se ascund în spatele titulaturilor lungi şi a cuvintelor puţine", a spus ea. Cadogan a folosit două cuvinte pentru groaznicele bombardiere: „Cîini murdari".

Bombardamentele care au întrerupt armistiţiul de Crăciun în 1940 l-au plasat ferm pe Donovan de partea Marii Britanii. După ce SOE a reuşit în sfîrşit să obţină controlul asupra sistemului ei de semnale, Vera a insistat ca mesajele să rămînă scurte. Transmisiile lungi dădeau inamicului timp să detecteze agenţii, ceea ce aproape a terminat-o pe contesa poloneză Krystyna Skarbek, cunoscută Verei drept Madame Marchand şi ulterior drept Christina Granville.

1*. Joc de cuvinte intraductibil între „abreast" („la curent") şi „a breast" („un sîn") (n. tr.).

21

„Putea să facă orice cu dinamita, mai puţin s-o mănînce”

Agonia Poloniei s-a intensificat. Vera a trecut de la distracţiile descurajante ale războiului interdepartamental la inspiraţia pe care o dădeau bravura şi ingeniozitatea contesei poloneze. Krystyna lucrase singură pentru a scoate la lumină militari polonezi supravieţuitori. Aducea provizii prin contrabandă, folosindu-se de resursele sale ingenioase, pentru o armată clandestină care se înălţa din molozul lăsat de asaltul german. Relatările ei din interiorul Poloniei constituiau o lectură dureroasă pentru Gubby, care era marcat de incapacitatea lui de a se ţine de cuvînt şi de a înarma gherilele poloneze. Erau plănuite paraşutări, dar refuzul unor avioane RAF adecvate amîna misiunile.

Krystyna Skarbek se născuse în mai 1915 pe marea moşie a familiei de lîngă Varşovia. La şcoală fusese o rebelă. „Era o şcoală catolică, iar eu aveam o mamă evreică”, a spus mai tîrziu Krystyna. „Asta era la fel de rău ca a avea părinţi divorţaţi. Am fost stigmatizată drept «recalcitrantă» după ce am dat foc unei călugăriţe.”

Ea a escaladat în mod regulat munţi în adolescenţă, a ajuns să-i cunoască pe toţi instructorii de schi din staţiunea de iarnă Zakopane şi făcea contrabandă cu ţigări, tutun şi votcă poloneză peste graniţă pentru distracţie. Această experienţă se dovedea acum mai utilă decît notele bune.

Ajunsese prima oară în Anglia în 1940-1941, fiind soţia de 25 de ani a lui Jerzy Giżycki, a cărui ambiţie de a scrie povestiri de aventuri îi dusese în Africa de Est. „Mergeam pe Pall Mall şi am intrat în vorbă cu un bărbat pe care îl cunoscusem la Puşcaşii Est-Africani”, a spus Jerzy mai tîrziu. „M-a întrebat dacă făceam ceva şi eu am spus că nu, doar mă plictiseam la o editură. El mi-a spus: «Se caută tembeli ca tine care să sară din avioane în Franţa». Şi mi-a dat o adresă. Acolo era o femeie cu faţa împietrită, atrăgătoare, dar rece ca un sloi de gheaţă, adică foarte rece. Acum ştiu că era Vera Atkins. M-a ascultat, iar cînd i-am spus că vorbesc franceza mi-a spus: «Păi, cine nu vorbeşte?», iar eu am crezut că e proastă, pentru că nu toată lumea vorbeşte franceza. Tocmai plecam cînd ea a spus ceva în argoul francez care m-a făcut să mă întorc. Mă verifica. Mi-a zis să mă văd cu cineva într-un local care suna ca Fund Gol[1*]. Era Blair Atholl, pe moşia unui duce. Sergenţii-majori urlau ordine precum: «Omorîţi-i pe nemernici!». Nu am văzut nici urmă de paraşută.”

Jerzy nu avea nevoie de nici o paraşută. Era „angajat special”, asemenea lui Kavan Elliott, Agent Britanic D/M 97, al cărui fiu Geoffrey a reuşit să-i documenteze activităţile abia în secolul XXI. Jerzy a făcut instrucţie pentru trupele de comando, a fost trimis la Paris ca vînzător de săpun pentru Lever

Brothers şi i s-a spus să stea liniştit.

Krystyna a fost intervievată de un anume maior Gielgud. Mai tîrziu, ea a descoperit că acesta era fratele lui sir John Gielgud. Maiorul a fost încîntat de claritatea şi de detaliile relatărilor acestei tinere femei uluitor de atrăgătoare. Krystyna a spus că germanii se comportau ca nişte bătăuşi cînd mergeau în haită, dar se pişau pe ei cînd erau separaţi de prietenii lor şi se căcau pe ei cînd erau atacaţi cînd erau singuri. Ea a propus, cu multă pasiune, modalităţi de a întări moralul polonez şi de a le transmite că nu fuseseră uitaţi. Gielgud a redirecţionat-o spre Vera. Cele două vorbeau aceeaşi limbă: sabotaj, subversiune, să-i sperie de moarte pe germani. Krystyna a spus că putea să se întoarcă în Polonia schiind peste munţi. Putea să trimită rapoarte prin Budapesta, unde avea prieteni care puteau călători liber în Ungaria şi chiar în Austria.

Vera a aranjat ca Krystyna să se stabilească în Budapesta şi să fie plătită cu echivalentul a 10.000 de dolari în banii de astăzi pe o perioadă de şase luni, în calitate de corespondent de presă. Plăţile aveau să treacă prin contul bancar al lui Frederick Voigt, colaborator al *Manchester Guardian*. Banii proveneau de la George Taylor, omul de afaceri australian bogat şi cu obrazul gros care contribuise la finanţarea operaţiunilor subversive.

La început, Krystyna a lucrat cu Andrzej Kowerski, ocupîndu-se de rutele de salvare pentru militari polonezi şi cehi aflaţi în drum spre Anglia pentru a relua lupta. Se spune că sex appeal-ul ei l-a adus pe un agent SOE la disperare cînd aceasta i-a respins avansurile. Acesta s-a aruncat în Dunăre. „Din fericire”, a notat Vera acid, „Dunărea era îngheţată”.

Krystyna voia să instaleze în Budapesta un post mobil de ştiri radio care să emită în poloneză. Ea înţelegea importanţa de a aduce în ţară cît mai multe informaţii precise posibil. S-a întors prima oară pe schiuri şi a cules informaţii detaliate despre dezordinea din rîndul trupelor germane după o călătorie neîntreruptă de cinci săptămîni. Krystyna a adunat un talmeş-balmeş de informaţii detaliate care contraziceau impresiile Whitehall-ului. Ea a raportat: Armata germană şi Gestapo-ul se detestau reciproc; avusese loc masacrarea a aproximativ 10.000 de soldaţi germani din Bavaria, cînd aceştia încercaseră să se revolte împotriva Înaltului Comandament din Berlin; aproximativ o sută de polonezi erau împuşcaţi în fiecare noapte în Varşovia. Poporul polonez nu avea nevoie decît de arme ca să se ridice împotriva opresorilor germani. Exista un număr estimativ de 100.000 de oameni înarmaţi în 18 grupuri de rezistenţă militante. Puţinele lor arme erau fie furate din depozitele germane, fie strînse de la ofiţerii polonezi masacraţi. Krystyna a identificat unităţi ale armatei germane care se deplasau spre est, spre ceea ce auzise că numeau „frontul rusesc”. Dar contesa a eşuat în lucrul care era cel mai drag inimii ei: nu a putut să o convingă pe mama ei evreică să părăsească Varşovia.

Între timp, soţul ei, Jerzy, i-a trimis un mesaj Verei, pe care el o ştia doar drept X-3, spunînd că se săturase, nu avea nimic de făcut în Paris în afară de a evita Gestapo-ul şi, mai presus de orice, îi era dor de Krystyna. I s-a spus să plece în Istanbul şi să se prezinte la Gardyne de Chastelain.

Iniţial, Gardyne se paraşutase înapoi în România, cunoscînd stilul mareşalului Ion Antonescu, care declarase Garda de Fier nazistă din România singurul partid politic recunoscut. Gardyne spera să repare o întrerupere de doi ani a comunicaţiilor dintre rezistenţa română şi Londra, dar poliţia locală a

ridicat echipa lui de trei oameni. A fost eliberat cînd a spus că venise să facă pace cu Antonescu şi să prevină un atac rusesc. A plecat pe mare spre Istanbul, unde a fost ataşat unui departament de informaţii al legaţiei britanice. Gardyne cunoştea mişcările Krystynei, dar nu putea să i le dezvăluie lui Jerzy, care a fost încurajat să-şi facă mîna în spionajul local.

Krystyna a traversat de şase ori din Ungaria în Polonia peste munţi şi de încă opt ori peste graniţele slovace. Ea a oferit o imagine detaliată a transporturilor de muniţii spre est pe căile feroviare germane. A descris un vagon care părea să transporte o „cameră de gazare". A raportat despre submarinele germane aflate în construcţie la Gdańsk. Pe 24 ianuarie 1941, poliţia ungară a arestat-o şi a predat-o Gestapo-ului. Ea a negat acuzaţiile că avea prieteni britanici şi a insistat că era scriitoare şi realizatoare radio. Cînd Gestapo-ul părea pregătit să treacă de la un interogatoriu dur la tortură, Krystyna şi-a muşcat limba pînă cînd şi-a stropit hainele cu sînge. Printre accese de tuse, a spus că suferea de tuberculoză. Un doctor ungar înţelegător a confirmat acest lucru. A fost eliberată şi, dînd cu tifla bătăuşilor Gestapo care credeau că are motive ascunse ca să-i cunoască pe britanici, s-a dus direct la legaţia britanică. Consulul, sir Owen O'Malley, i-a spus să plece din Ungaria înainte ca alte lucruri şi mai rele să se întîmple şi i-a eliberat un paşaport britanic pe numele de Christina Granville. Apoi a ascuns-o în porbagajul maşinii lui de serviciu şi a dus-o peste graniţă în Iugoslavia. În Belgrad, ea a livrat legaţiei britanice ultimul dintre microfilmele pe care le culegea în mod regulat din Polonia, ascuns în mănuşile ei de schi.

O'Malley a spus că Krystyna a fost cea mai curajoasă persoană pe care a cunoscut-o vreodată. „Putea să facă orice cu dinamita, mai puţin s-o mănînce."

Mai tîrziu, ea a primit distincţia George Cross, cea mai înaltă recunoaştere pentru bravură acordată civililor. În ultima ei acţiune de amploare, i-a condus pe maquisarzii ei francezi într-o luptă militară spectaculoasă. Cînd Maquis-ul francez a indus în eroare întăririle germane trimise să ajute la respingerea Aliaţilor în ziua Debarcării din Normandia, alte forţe inamice au fost prinse în capcană la Falaise Gap de polonezi înarmaţi. Ea a numit asta „o tuşă poetică drăguţă". Vera a spus ulterior că asta era necaracteristic de locvace. De obicei Krystnya utiliza un limbaj laconic în rapoartele pe care le scria.

Şi numai realizările Krystynei din anul 1941-1942 au dovedit că operaţiunile subversive nu erau un expedient, erau absolut indispensabile. Dar Vera nu putea dezvălui nimic care putea pune în pericol securitatea, iar SOE încă trebuia să se lupte pentru aprovizionare din partea forţelor armate regulate. Beaulieu Manor din New Forest, casa familiei lordului Montagu, a fost împrumutată SOE ca şcoală complementară, ultimul centru de pregătire înainte ca agenţii să plece pe teren. Acum existau nouă agenţii secrete, atît de ascunse, încît istoria oficială a Political Warfare Executive a rămas ultra-secretă pînă la sfîrşitul secolului şi este în continuare mai mult ascunsă decît dezvăluită. Donovan a dezvăluit o parte din lucrurile făcute de aceasta după ce Vera i-a indicat că putea „găsi" în ţările inamice emiţătoare americane pe unde scurte care ar fi putut extinde propaganda PWE.

PWE provenea dintr-un colţ neobservat al Ministerului de Externe din timpul revoltei de dinainte de război împotriva împăciuitorismului şi la început a avut sediul în Electra House, pe Victoria

Embankment, sub paravanul Imperial Communications Comittee. Apoi PWE s-a mutat pe întinsul domeniu de la Woburn Abbey al ducelui de Bedford, acolo unde Controlul din Londra venea la sfîrşit de săptămînă să lucreze la planuri de inducere în eroare, la o distanţă accesibilă cu bicicleta de Bletchley. PWE a fost menit să lucreze cu SOE, dar au existat lupte aprige între forţele armate, cercetătorii în securitate de la Ministerul de Interne, Ministerul Războiului Economic, Ministerul de Externe, BBC şi General Post Office. Cel mai controversat şef al PWE a fost sir Bruce Lockhart, condamnat ca spion britanic în Rusia şi eliberat în 1918, în schimbul unui prizonier sovietic important. Lockhart era autor, jurnalist şi diplomat şi avusese de asemenea o plantaţie de cauciuc în Malaya, acum Malaysia. Era în prea mare măsură un om de acţiune ca să suporte proştii din agenţiile secrete, unde, a scris el mai tîrziu, „cea mai mare parte a energiei care ar trebui direcţionată împotriva inamicului se pierde în vrajba şi invidiile interdepartamentale”.

Aceeaşi energie irosită a stînjenit la început eforturile Verei de a coopera cu serviciile secrete ale Franţei Libere, care aveau propria lor lege. Vera avea nevoie să afle mai multe despre spărgătorii polonezi de coduri care lipseau şi a folosit bucăţele de informaţii ca momeală. O momeală utilă era contele de Cardigan, care, ca fost prizonier de război evadat ce a făcut o călătorie de şase luni dramatică prin Franţa ocupată, luase notiţe interesate pentru francezii liberi. Contele făcuse un popas în drumul său pentru a se adăposti în refugiul Virginiei Hall din Lyon. Văzînd starea jalnică în care era, Virginia l-a trimis la prietenul ei, consulul american. A fost un moment magic cînd contele – în zdrenţe şi purtînd pe umăr o *pioche*, o unealtă destul de grea a fermierilor, ceva între hîrleţ şi săpăligă – a apărut la o petrecere consulară şi a mărturisit că este contele de Cardigan. Consulul avea un fond special pentru „supuşii britanici în stare de necesitate” şi i-a oferit contelui suficienţi bani pentru ca acesta să-şi continue drumul peste munţi, în Spania.

Cardigan a fost fericit să relateze că „săracii muncitori din Franţa sînt cei mai generoşi”. Observaţiile lui puteau părea pedestre în timpuri normale, dar ocupaţia germană făcea aproape imposibilă urmărirea celor mai mici detalii, mereu în schimbare, din viaţa cotidiană franceză. „Cel mai bine e să călătoreşti pe bicicletă sau pe jos”, a sfătuit contele. „Fiţi atenţi să vă integraţi în peisajul local. Nu vă agitaţi în preajma germanilor; nu le atrageţi atenţia. Dormeam profund cînd germanii au bătut la uşa unei ascunzători a mele. Am spus «Intră!» în engleză. Din fericire, nimeni nu a observat. Soldaţii lor de pluton se simt exact la fel de pierduţi ca şi voi, iar cei de acolo m-au văzut ca pe un amărît care ajunsese rău. Dacă cereţi o *café noir* într-o cafenea, vă veţi da de gol imediat. Cafeaua neagră a dispărut cu mult timp în urmă. Micile amănunte sînt cele care te trădează.”

Vera avea nevoie de rapoarte similare din partea martorilor oculari, a evreilor pe care Varian Fry îi ajutase să fugă. Cei care soseau în Anglia din Germania erau etichetaţi drept străini inamici şi era dificil să-i chestionezi în lagărele de detenţie. Arthur Koestler a scăpat de detenţia franceză doar ca să i se spună în Lisabona că Londra refuza să-i elibereze o viză. Consulul general britanic, sir Henry King, l-a strecurat pe Koestler într-un zbor KLM spre Bristol. Însă acolo a fost arestat şi trimis la închisoarea Pentonville. A fost impresionat să descopere că în Anglia execuţia unui om era încă tratată ca un eveniment solemn şi excepţional: gardienii mergeau pe vîrfurile degetelor şi o tăcere deplină se

aşternea asupra Pentonville-ului de fiecare dată cînd era spînzurat un spion german. În cele din urmă, Koestler a fost eliberat. El a rezumat atitudinile britanicilor astfel: „Fii bun cu cei care sînt străini, sărmanii n-au ce să facă în privinţa asta". Cînd spunea asta localnicilor, aceştia aprobau afectaţi din cap. „Atît de puţini au înţeles gluma, că am început să mă întreb dacă era totuşi o glumă."[1]

Revenit pentru încă o vizită de verificare, Bill Donovan a văzut explozibili SOE asamblaţi în locuri precum Thatched Barn, un vechi han la nord de Londra. Exista întotdeauna cineva undeva care ştia cum să încropească ceva letal, folosind deschizătoare de conserve şi aparate de sudură. Vera l-a prezentat lui John Godley, ulterior lordul Kilbracken, care îşi ascundea experienţa printr-un aer absent. Cunoscut drept Godley „Doamne-ajută", acesta pilota biplane Swordfish catapultate de pe cargouri de cereale şi tancuri petroliere din Atlanticul de Nord, pentru a repera submarine germane. În vîrstă de 22 de ani, viitorul lord a explicat cum rezolva el problema toaletei: „Îi cer amicului din spatele carlingii să-mi dea o cutie cu nisip de marcaj. Nu e o idee bună să o arunci în lateral cînd e plină de pişat, deoarece suflul elicei o să ţi-l arunce în faţă. Aşa că eu o ţin între genunchi, pilotez cu mîna stîngă, avertizez echipajul să se ascundă în spatele peretelui despărţitor şi apoi o arunc vertical în sus". Era imposibil să aterizeze cu avionul Swordfish din nou pe portavion, care avea rachete pe şine pentru lansarea aeronavei, dar nu şi o punte pentru întoarcerea lor. Piloţii aterizau pe mare sau se catapultau, sperînd să fie văzuţi de convoi. Godley a devenit cel mai tînăr comandant al unei escadrile a marinei, protejînd convoaie care traversau pe lîngă Cercul Arctic pentru a aproviziona Uniunea Sovietică, după ce Hitler o invadase. Continua să piloteze avionul Swordfish cu carlinga deschisă în faţa rafalelor îngheţate.

În schimb, în Germania oamenii de ştiinţă construiau deja prototipuri de avioane cu reacţie, rachete V-1 şi proiectile concepute să cadă vertical în spaţiu. Agenţii polonezi scoseseră ilegal din ţară piese ale noilor rachete. Însă Vera avea dificultăţi în a explica Ministerului Lucrărilor Publice de ce SOE avea nevoie de grajduri într-un cătun îndepărtat pentru a face gadget-uri a căror întrebuinţare nu putea fi dezvăluită sau de ce era necesar un turn de paraşutare.

Wanborough Manor era un conac din secolul al XVI-lea, înconjurat de un parc şi ideal pentru instrucţii intensive. Se afla în Hog's Back, în Surrey, o adresă care întărea impresia lui Bill Donovan că vedea feţe stranii în locuri neobişnuite. „Dacă dăm afară nişte cursanţi pentru că nu corespund", a spus Vera, „ei deja ştiu prea mult, aşa că sînt trimişi în alte tipuri de servicii şi reduşi la tăcere prin Legea Secretelor de Stat." Unii recruţi aveau experienţă în lupta cu triburile războinice din podişurile afghane. Un instructor, bătrîn după orice standarde, îşi păstrase abilităţile de lunetist. A instruit trăgători de elită francezi şi demonstra în manevre de antrenament cum să deraiezi expresuri de Londra punînd încărcături de dinamită. De obicei, dădea următorul sfat clar cu privire la informatori: „Ascultaţi ce au de spus, apoi ucideţi-i".

Şeful Statului-Major al aviaţiei, sir Charles Portal, avea obiecţii morale faţă de aceste „gangsterisme" şi nu îi plăcea „să paraşuteze oameni îmbrăcaţi în civil cu scopul de a încerca să asasineze membri ai forţelor adverse". Vera trebuia să facă manevre printre protestele presărate cu termeni etici. Exista o opoziţie absolută faţă de propunerea ei că evreii erau mai utili ca membri ai

SOE decît în lagărele de detenţie. Cînd Arthur Koestler a reuşit să se salveze, era plin de sfaturi dobîndite cu greu: „Fără o *carte d'identité*”, spunea el, „orice agent va fi în afara legii”. Cartea lui de identitate franceză a ajuns la falsificatorii SOE ca să fie cosmetizată şi folosită de un alt agent. Koestler era unul dintre numeroşii evrei care aveau expertiza ştiinţifică necesară pentru a contribui la modernizarea dispozitivelor de apărare şubrede ale Marii Britanii. În 1931, ca editor de texte ştiinţifice în Germania, privise în viitor cînd contemplase fisiunea atomică. Speculase cu privire la reacţiile în lanţ. Oamenii de ştiinţă germani l-au ridiculizat, deoarece ei descoperiseră izotopul de hidrogen ^{2}H, deuteriul, şi compusul lui pe bază de oxigen, apa grea. Asta însemna – a prezis Koestler cu acurateţe atunci cînd, în sfîrşit, a reuşit să facă pe cineva din Londra să îl asculte – că cercetările germane cu privire la bomba atomică mergeau în direcţia greşită.

Germanii suspectaţi a fi spioni mergeau în Lagărul 020, fostul spital pishiatric militar din Ham, situat în suburbiile de sud-vest ale Londrei. Locotenent-colonelul Robert „Ochi de Tinichea” Stevens era administratorul lui cu monoclu. Informaţii potenţial utile pentru SOE erau smulse agenţilor controlaţi de nazişti. Asta în cazul în care Vera ajungea la ei înainte să fie spînzuraţi. Doi dintre ei, Josef Waldberg şi Karl Meier, au ajuns cu şalupa pe coasta din Kent şi au fost spînzuraţi. Alţii au fost convinşi să se întoarcă în Germania ca agenţi dubli, dar nu li s-a spus că paraşutele lor nu aveau să se deschidă niciodată. Morţi la sosire, cadavrele lor purtau informaţii false pentru a-l induce în eroare pe adversar. Ofiţerul SS Alfred Naujocks a dezvăluit trucul german care a precedat invadarea Poloniei, fiind interogat de Ochi de Tinichea, care i-a spus Verei: „Naujocks a spus că a păstrat cadavre în uniforme poloneze şi le-a umplut de gloanţe, pentru a inventa acuzaţia de agresiune poloneză la graniţa suverană a Germaniei. Era un ucigaş şi un combinator nazist”. Pînă în iarna 1940-1941, Ochi de Tinichea spînzurase 14 prizonieri. A spus despre un spion englez dezertor că „spînzurarea e prea bună pentru el”, dar cu toate acestea l-a spînzurat. Era custodele multilingv al dosarelor de contraspionaj care în cele din urmă au ajuns la un index de ordinul sutelor de mii, ceea ce a dat XX (Double Cross) Committee[2*] a PWE posibilitatea de a manipula agenţi care lucraseră mai întîi pentru nazişti şi care, într-un mod sau altul, puteau fi convertiţi şi trimişi înapoi cu informaţii false.

1*. „Bare Arsehole”, care se pronunţă similar cu „Blair Atholl” (n. tr.).

2*. Comisie de contraspionaj şi tactici diversioniste a MI5, cu denumirea XX, cu cifre romane, sau Double Cross – joc de cuvinte, sintagma însemnînd atît „cruce dublă” (XX), cît şi „a înşela” (n. tr.).

22

Camera Neagră

Vera evita cartotecile. Ţinea datele absolut esenţiale în cutii de carton şi memora restul în ceea ce ea numise Camera Neagră încă de cînd Mary Stephenson îi obţinuse pe sub mînă un exemplar al *The American Black Chamber* de Herbert O. Yardley. Cartea susţinea argumentul lui Bruce Lockhart că energia care ar fi trebuit îndreptată împotriva inamicului se pierdea în vrajba şi invidiile interdepartamentale. Memoriile lui Yardley au fost publicate în 1931 şi au fost interzise imediat după publicare. Înaintea izbucnirii războiului din 1914-1918, acesta era un tînăr telegrafist şi, datorită priceperii lui, a devenit şef al camerei pentru coduri, pe care el o numea Camera Neagră, de la Casa Albă. În 1929, Henry Stimson, secretar de stat, a văzut mesaje japoneze descifrate şi a spus: „Gentlemenii nu îşi citesc unul altuia scrisorile!”. A pus capăt decodării telegramelor ambasadelor străine. „Mii de documente au fost distruse din motive politice naţionale care aveau de-a face cu rivalităţi interne”, a scris Yardley.

Vera a recunoscut această descriere a diplomaţilor care se certau atît de zgomotos din cauza strategiei în camera pentru coduri, încît era imposibil să-ţi vezi de treabă. „Pigmei voioşi, blajini şi îmbrăcaţi elegant”, îi numea el. Unul rîdea batjocoritor de un avertisment conform căruia codurile aflate în uz nu erau sigure. Yardley a arătat cum codurile puteau fi furate cu uşurinţă din seif. Combinaţiile de cifre erau luate din cartea de telefon printr-o rotaţie zilnică pe care orice neghiob o putea determina. El a spus că nu era nevoie decît de inteligenţă şi de originalitate în materie de cifruri. A demonstrat cum Americii i-a fost furată „cea mai extraordinară victorie din analele războiului” din cauza încrederii oarbe în cifrurile vechi utilizate în marea ofensivă din 12 septembrie 1918. Planurile au fost telegrafiate peste Atlantic. Mesajele lor au fost recuperate prin inducţie de submarinele germane care utilizau sîrme întinse de-a lungul cablurilor dintr-o anumită porţiune de pe fundul oceanului. Germanii s-au pregătit şi au respins ofensiva. Camera Neagră se bazase pe un cod spart cu uşurinţă de marinarii submarinelor.

Camera Neagră a Verei, aflată în cea mai mare parte în mintea ei sau în cutii de pantofi, reducea riscul hoţiei. Cartea lui Yardley a fost adusă de Bill Donovan. Acum, cînd acesta conducea prima agenţie americană de servicii secrete externe, Vera i-a spus cum faptul că Harry Hinsley se baza pe memorie şi nu avea încredere în documente scrise l-a făcut să ajungă, din fiu al unui muncitor şomer, în comisia lui Churchill pentru războiul submarin. Mama lui Hinsley făcea curat în casele altor oameni. Fiul ei nu îi impresiona pe „pigmeii” din reţeaua clasei de mijloc superioare din Marea

Britanie, care avea rădăcini adînci în forţele armate regulate, administraţie, serviciul colonial şi în viaţa publică. Însă el era pe placul unor nonconformişti precum Stephenson şi Donovan. Ambii au fost uşuraţi să afle că agenţilor neregulaţi ai Verei li se alăturau tot mai mulţi disidenţi, care îşi înghiţeau idiosincraziile personale pentru a suporta instrucţia dură necesară. Cei mai mulţi erau la fel de capabili de autodisciplină ca şi Churchill, care voia ca neglijenţa care provoca pierderi navale să ia sfîrşit, ca şi aceea care scurtase viaţa iubitului Verei.

Cu părul lung şi îmbrăcat neîngrijit, Hinsley a intrat în Operational Intelligence Center al Amiralităţii pentru a cere ca ofiţerii tipicari să-l asculte. Cu patru ani în urmă devenise îndrăzneţ. La vîrsta de 18 ani, curios în privinţa Germaniei, trăise acolo în ultima vară de pace. Obţinuse o bursă pentru studierea istoriei medievale la Cambridge, unde a învăţat să smulgă deducţii din documente vechi într-un mod care mai tîrziu avea să-i dea posibilitatea de a discerne legături atunci cînd analiza radiotransmisiunile germane. Se autoeducase să detecteze indicii ale viitoarei activităţi a inamicului. A compus o scrisoare formală în care se plîngea că ofiţerii OIC ai marinei lucrau „într-o manieră atît de arbitrară şi ineficientă, încît îşi consumă tot timpul tatonînd adevărul şi punînd părţi ale acestuia evidente pentru toată lumea în cartoteci”[1].

Hinsley a devenit tot mai priceput în a trage concluzii precise din semnalele radio fragmentate ale inamicului. Dacă marina solicita sursa unei anumite predicţii despre mişcările inamice, era de ajuns un singur răspuns: „Hinsley”. A participat la şedinţele de urgenţă din preajma Bătăliei Atlanticului prezidate de Churchill. La prima sedinţă, Churchill a întrebat: „Cine e băiatul acela?”. Desmond Morton i-a şoptit că el însuşi solicitase prezenţa lui Hinsley în acele momente tensionate. Prim-ministrul a murmurat „Da, da”, redevenind atent la spusele lui Hinsley, şi nu la accentul său de clasă muncitoare sau la obiceiurile sale vestimentare.

Curajul moral o făcea şi pe Vera să evite a se mai baza pe cartoteci. Ea i-a spus lui Donovan: „Analiştii de informaţii incompetenţi se simt mai protejaţi dacă sînt înconjuraţi de dosare groase fără sens, asemenea copiilor mici care sug obiectele care îi fac să se simtă în siguranţă”. Vera nu subestima sistemul de arhivare al Lagărului 020, deoarece acesta servea unui scop diferit. Agenţii ei aveau nevoie de curaj ca să lupte singuri, fără sprijinul unor instrucţiuni scrise şi al fişelor de performanţă. Multe depindeau de onestitatea colegilor. Vera a discutat de multe ori cu Donovan despre curaj. Existau puţini alţii în care putea să aibă încredere.

Vizitele americanului pentru a măsura progresele SOE i-au dat Verei ocazia de a-l relaxa şi a-l amuza cu bîrfe. I-a spus povestea lui Douglas „Picioare de tinichea” Bader, care îşi pierduse ambele picioare, dar căruia i se permitea să lupte în continuare în bătăliile aeriene din Anglia, şi care „primise o tinichea” de la regele George al VI-lea. Regele, care era bîlbîit, şi-a amintit că invadatorii germani foloseau avioane Fokker. În timp ce punea medalia, l-a întrebat: „Cîte avioane F-F-Fokker ai doborît?”. Bader a răspuns respectuos: „Ei bine, maiestate, cinci Messerschmitt, două Heinkel şi un Junker, maiestate”.

Lui Donovan i-a plăcut povestea Verei despre prinţul Bernhard al Olandei, aflat la Londra pentru a reprezenta rezistenţa olandeză. O bombă a explodat la intrarea într-un bloc de apartamente unde

fusese invitat la cină. Coborînd prin moloz, prinţul a murmurat: „Sînteţi foarte amabili. O seară cît se poate de încîntătoare”.

Cînd relata astfel de poveşti, Vera reflecta voioşia superficială a oamenilor din jurul ei. După bombardarea îngrozitoare a Londrei timp de 76 de nopţi consecutive în 1940-1941, furia ei devenise profund personală. Primea rapoarte de la Paris despre germani veseli care adunau şampanie, parfumuri scumpe şi alte articole de lux. Ernst Udet, director al armamentului aerian, era beat încontinuu, strigîndu-şi dispreţul faţă de Hermann Göring, care era îmbrăcat extravagant, într-o bluză de mătase mov cu mîneci bufante, cizme înalte de vînătoare şi un cuţit de vînătoare lung sub forma unei săbii germane la brîu, plănuind ceea ce el numea Marea Bătălie pentru erodarea dispozitivelor aeriene de apărare ale Marii Britanii, înaintea unei invazii pe mare.

— Göring e terminat, a spus Vera.

— De ce? a întrebat Donovan. E următorul după Hitler.

— Dar nu-şi mai conduce propria forţă aeriană. Udet, care pretindea că a construit cea mai mare flotă aeriană din istorie, a fost găsit mort, cu un revolver alături, după ce mîzgălise pe perete: „Göring e vîndut evreilor”.

Donovan a întrebat de ce continuau să lupte aviatorii germani. Pentru că erau curajoşi?

— E uşor să pari curajos cînd lucrurile merg cum îţi doreşti, a spus Vera. Civilii manifestă un adevărat curaj ducîndu-şi mai departe viaţa cotidiană între nopţi de bombardament groaznic. Fac asta dintr-un simţ al datoriei. Datoria este mama curajului. Curajul adevărat constă în a intra într-o confruntare în ciuda previziunilor cît se poate de sumbre.

Vera era mai însufleţită decît o văzuse el vreodată, de cînd vorbise despre un pilot pe care îl cunoscuse şi pe care îl pierduse. Curajul natural, spunea Vera, nu era imediat evident, asemenea altor trăsături de caracter. Nu avea nimic de-a face cu naţionalitatea. Printre piloţii din Bătălia Angliei se numărau 147 de polonezi. Îi mîna datoria, ura şi, adesea, disperarea.

O altă calitate o impulsiona pe Krystyna, contesa poloneză. Aceasta trimisese vorbă despre Jan Nowak, care făcuse parte din artileria călăreaţă a Poloniei, a cărei cavalerie atacase tancurile germane. Acum lupta clandestin şi era nerăbdător să facă o călătorie foarte periculoasă la Londra, pentru a-i cere personal ajutor lui Churchill. Krystyna construise o reţea din Polonia pînă la legaţia turcă din Budapesta. Şeful reţelei, Marcin Lubomirski, a fost arestat în timp ce scotea prizonieri britanici din Polonia şi fusese trimis în lagărul de concentrare de la Mauthausen. Dar a evadat înainte de a ajunge în camerele de gazare de acolo. Nu se ştia unde se afla.

Nowak a sosit la Londra în timpul iernii grele din 1943-1944, aducînd probe materiale ale experimentelor germane cu noi arme, împreună cu un omagiu mişcător la adresa lui Winston Churchill, scris de mînă de luptătorii din rezistenţa poloneză. Nowak a fost făcut să aştepte săptămîni la rînd pînă să i-l poată livra lui Churchill, ceea ce a nedumerit-o pe Vera. Ea îşi făcea griji că situaţia fusese influenţată de forţe ostile. Gwido Langer, geniul polonez care spărsese primul cod Enigma, şi toţi spărgătorii lui de coduri trebuiau să fie în Anglia. Trebuia realizat contactul direct cu cei care efectuau operaţiuni subversive în Polonia, deoarece Vera nu era sigură că guvernul în exil de la

Londra nu avea nici un fel de preferinţe politice. Ea avea nevoie să-i îmbărbăteze pe polonezi paraşutînd arme şi provizii şi a fost nevoie de întregul ei farmec şi de toată priceperea sa în negociere pentru „a împrumuta” un bombardier Whitley vechi al RAF. Autonomia normală de zbor a unui Armstrong Whitworth Whitley era de 1.000 de kilometri, nicidecum suficient pentru a ajunge în Polonia. Viteza lui de croazieră era de 265 de kilometri pe oră, ceea ce îl transforma într-o ţintă sigură pentru avioanele de vînătoare germane. Vera a pus să fie montat un rezervor de combustibil auxiliar pentru a mări autonomia de zbor şi a adaptat lăcaşurile bombelor pentru a adăposti cilindri ataşaţi de paraşute. Transformările au fost concepute de un englez care administrase o fabrică mecanică în sudul Poloniei înainte de război. Era cunoscut drept colonelul Harry Perkins atunci cînd i s-a alăturat lui Gubby în Varşovia, în timpul primei misiuni a Verei de acolo. Krystyna, care părea să lase un şir de amanţi în urma ei, îl numea „Perks Kochay” sau „Dragul de Perks” în scrisorile care ajungeau la el în unul din „magazinele de jucării” secrete ale SOE din Anglia. Guvernul polonez în exil o acuzase pe Vera că era agent dublu. Gubby s-a folosit de reputaţia lui pentru a pune capăt minciunilor, care păreau a fi şi ele motivate politic. Vera i-a dat Krystynei permisiunea de a se întoarce în Franţa, pentru a afla de soarta spărgătorilor de coduri polonezi care s-ar mai fi aflat acolo.

Locotenentul de aviaţie John Austin a fost ales să piloteze Whitley-ul în Polonia. Zborul avea să dureze 14 ore, prin spaţiul aerian inamic. Vera a participat alături de el la decolările de probă. Austin a înlocuit echipajul normal de cinci persoane cu trei paraşutişti polonezi şi a încărcat avionul cu combustibil pentru 3.100 de kilometri. Singura modalitate de a se desprinde de la sol cu combustibilul şi rezervoarele suplimentare era să apese acceleraţia, să gonească pe pista de decolare, să ridice Whitley-ul în aer, să-l aducă din nou pe asfalt şi să continue să-şi facă vînt pînă cînd îşi lua zborul. Vera s-a cutremurat gîndindu-se la curierii şi brigăzile ei de biciclete şi la Krystyna, care implora să i se dea aparatură tehnică avansată care să satisfacă nevoile armatelor secrete.

Prima oară, vechiul bombardier Whitley nu a ajuns prea departe nici măcar după ce pilotul a reuşit să-l ridice în aer. Oxigenul era insuficient pentru zboruri lungi la înaltă altitudine, comenzile rigide aveau tendinţa de a se bloca, ceea ce împiedica aeronava să ia înălţime, iar dacă instalaţiile aveau scurgeri, presiunea era refăcută prin urinarea în sistem. A doua oară, fără artilerişti în turela din faţă sau din spate, pilotul a trebuit să se întoarcă, avînd probleme cu motorul. La a treia încercare, Whitley-ul golit de tot s-a ridicat în aer clătinîndu-se, după mai multe plonjoane ameţitoare, şi a traversat huruind cerul nopţii spre Polonia la 3.600 de metri altitudine, toată lumea îngheţînd din cauza frigului înfiorător. Trei curieri polonezi au fost paraşutaţi. Liderii rezistenţei din Varşovia s-au bucurat peste măsură. Exista dovada unui masiv sprijin aerian viitor.

Curierii au iniţiat călătorii terestre înspăimîntătoare din Polonia spre Anglia, cu dovezi ale succeselor armatei interne şi cu apeluri pentru sprijin aerian. Însă birocraţii de la Whitehall erau preocupaţi de reacţia Uniunii Sovietice dacă ar fi aflat că o armată secretă britanică se afla la graniţele lui Stalin. Şeful Statului-Major al forţelor aeriene, Charles Portal, a obiectat din nou. „Ofensiva mea cu bombe nu e un joc de noroc”, a insistat el. „Nu pot să deturnez aeronave de la o ţintă sigură la un joc de noroc, care poate fi o mină de aur sau poate fi complet lipsit de valoare.” Vera a notat tăios că

bombardierele erau suprasolicitate de dispozitive incendiare improvizate bizare, transportate în putineie pline cu apă ca să evite aprinderea spontană înainte de a fi montate pe rachete de semnalizare şi aruncate la sol pentru a declanşa incendii. Aceste dispozitive incendiare aprindeau şi cozile bombardierelor. Pliculeţe de ceai erau aruncate peste bord pentru a le demonstra germanilor că Marea Britanie nu era înfometată din cauza campaniei submarinelor.

23

„Trebuie să creadă în ceea ce face, altfel ar înnebuni”

„Spune-i Verei «Iepurele Alb» şi «Trei şoareci orbi» şi e suficient”, îşi amintea Leo Marks, geniul codurilor de la SOE. „Iepurele Alb” era porecla unui englez de 38 de ani, F.F.E. Yeo-Thomas, director general în 1939 al Molyneux, marea şi celebra casă de modă din Paris. „Trei şoareci orbi” era codul-poem al unei vînzătoare din suburbiile Londrei, Violette Szabo, care abandonase şcoala la 14 ani. Viaţa lor, una rafinată şi cu origini privilegiate, cealaltă cu origini modeste, i-a adus laolaltă cu Virginia Hall şi Rolande Colas, toate recrutate în Paris de Vera, cînd a călătorit prima oară acolo în căutare de agenţi şi toate trei strălucitoare şi curajoase în faţa pericolelor.

Franţa era încă o mare putere. Cu o populaţie de 105 milioane de locuitori, Franţa era cea mai mare sursă care alimenta noul Reich german. Trecutul revoluţionar al Franţei o pregătise pentru rezistenţă împotriva unui opresor, dar populaţia era, de asemenea, atît de individualistă, încît Forţele Franceze Libere păreau întotdeauna să fie în dezacord. „Iepurele Alb”, care tot intra şi pleca din această ţară, marcat de mîndria locală şi de prejudecăţi străvechi, negocia acorduri între forţele de gherilă manifestînd atîta aplomb şi integritate morală, încît a reuşit să-şi croiască drum pînă la Churchill şi să-l roage să acorde mai mult sprijin material. Iar reputaţia agentului era de aşa natură încît Churchill a trebuit să-l asculte.

Generalul Charles de Gaulle din Franţa se afla cu mult deasupra celorlalţi lideri guvernamentali europeni în exil. Autoritatea lui atenua neînţelegerile, dar el nu avea nici un fel de experienţă în operaţiunile subversive. Nick Bodington, un fost angajat al agenţiei de ştiri Reuters din Paris, a început prin a crea legături între celulele din Rezistenţă şi intra şi ieşea din Franţa cu aşa o nonşalanţă, încît securitatea internă, MI5, lipsită de orice experienţă în realităţile operaţiunilor pe teren, îl suspecta că lucrează pentru ambele părţi[1].

Vera ştia că secretul oferea posibilităţi de defăimare. Pline de rivalităţi şi dezbinate, Forţele Franceze Libere din Londra ale lui de Gaulle au pus la grea încercare răbdarea lui Churchill. Vera înţelegea particularităţile oamenilor din serviciile lor secrete din Duke Street, iar ei, la rîndul lor, erau mai dispuşi să aibă încredere în ea decît în SIS, care era privit cu neîncredere ca instrument al Ministerului de Externe britanic din vremea în care Halifax era asociat cu împăciuitorismul.

Şeful spionajului francez Jean Moulin a sfătuit-o: „Cînd eşti obosită sau supărată, sau ambele, *mănîncă*”. Cînd era în Londra, Moulin îşi începea ziua cu şuncă, ouă, cîrnaţi, roşii, pîine prăjită,

marmeladă şi ceai. Consuma acest mic dejun nefrancez după o noapte lungă de muncă, apoi suna la un număr de telefon privat, Whitehall 4503, şi mergea pe jos pînă la hotelul Cavendish, pe Jermyn Street, unde era condus într-un salon în care, pretindea el, coristele londoneze din perioada victoriană se spînzurau de disperare cînd rămîneau însărcinate. „Războiul nostru", i-a spus el Verei, „le oferă celor disperaţi un motiv de a trăi".

Moulin era unul dintre giganţii tragici ai Rezistenţei Franceze. El a remarcat sec că puritatea feminităţii engleze era un concept de secol XIX care influenţa viziunea Ministerului de Război că „femeile «îşi fac treaba» în fabrici sau în ramuri necombatante ale forţelor armate. Dacă trebuie să se confrunte cu inamicul, pot să o facă stînd pe spate". Un afiş al propagandei din biroul din Duke Street al Forţelor Franceze Libere înfăţişa o bombă sexy blondă întinsă lasciv pe o canapea, înconjurată de uniforme, sub avertismentul îndrăzneţ: NU ZI NIMIC. NU E CHIAR ATÎT DE PROASTĂ! Moulin a spus: „Doamnele englezoaice nu dezvăluie niciodată vreun secret în focul pasiunii. Închid ochii şi se gîndesc la Anglia. Nu am considerat-o niciodată pe Vera englezoaică".

Exista între ei un entuziasm împărtăşit, atent controlat. Pe Vera o reconforta inteligenţa lui. El era stimulat de aerul ei uşor de rătăcită. „Are un zîmbet care e pe cît de distant, pe atît de serafic", s-a spus că ar fi remarcat Moulin. „Trebuie să creadă în ceea ce face, altfel ar înnebuni."

Înainte de a veni la Londra, în septembrie 1941, pentru a pleda pentru capital, arme şi provizii, Moulin a organizat trei grupuri de rezistenţă. El vedea structura dezordonată a SOE ca pe o provocare. „Vera şlefuieşte ego-urile pînă cînd cele mai multe servicii secrete din exil lucrează cu ea, chiar dacă au întotdeauna propriile lor agende politice", a scris Moulin într-un raport către generalul de Gaulle, care îşi încercase mîna în acţiunea secretă atunci cînd fugise din Franţa în 1940 şi lansase Bureau Central de Renseignements et d'Action. În prima lui misiune subversivă, BCRA a pierdut şapte membri, decapitaţi de germani. Alţi şase agenţi francezi au fost decapitaţi mai tîrziu, în ianuarie 1941. Vera a indicat cu blîndeţe că ar fi fost mai înţelept să se profite de spiritul tot mai puternic al rezistenţei spontane în rîndul cetăţenilor, care le dădeau indicaţii greşite germanilor în metrou, îi lăsau să coboare la staţia greşită de autobuz sau le vindeau bunuri defecte. A da formă şi direcţie acestei mişcări a devenit sarcina lui Moulin[2].

În Londra, planificatorii serviciilor secrete ale lui de Gaulle nu aveau deloc experienţă în această muncă. Rémy, numele de cod al lui Gilbert Renault, a condus o reţea pentru de Gaulle, în timp ce Marie-Madeleine Méric a condus o alta pentru SOE. Vera s-a străduit din răsputeri să-i facă să vorbească pe o singură voce prin BBC, care transmitea mesaje prestabilite într-un cod deschis, cum ar fi „Sora Aline poartă roz" sau „Pisica mănîncă peşte în dimineaţa aceasta". Sistemul a fost sugerat de Georges Bégué, primul agent SOE paraşutat în Franţa cu un radiotransmiţător într-o valiză. Întors dintr-o misiune dificilă, acesta a raportat că germanii puteau să-i bruieze transmiţătorul şi foloseau camionete cu echipament gonio. Vera era aliata lui, a cărei regulă era „Nu vă lungiţi". Expresii scurte şi enigmatice erau create de iniţiatorul lor şi aveau semnificaţie doar pentru un agent anume. Bégué a devenit cunoscut drept Căpitanul Noble pentru producătorii BBC, care inserau mesajele lui succinte în emisiunile pentru Europa care începeau cu primele măsuri din *Simfonia a V-a* de Beethoven,

emoţionantul *ta-ta-ta-taaa*. Acesta era, de asemenea, codul Morse pentru litera „V” – de la victorie – o promisiune de eliberare. S-a format un Comitet V, dar Vera a început să fie îngrijorată de un efect negativ al instrucţiunilor mai lungi şi mai explicite ale acestuia pentru sabotajul amator. „«Cum să-ţi faci singur o bombă» sună distractiv”, a obiectat ea, „dar ascultătorii francezi prea entuziaşti ar putea atrage atenţia asupra agenţilor noştri pregătiţi din apropiere”.

Un fost fermier din Africa de Sud, Douglas Ritchie, cunoscut drept colonelul Britton în programele „London Calling Europe” ale BBC, dădea următorul sfat: „Cînd bateţi la uşă, cînd răpăiţi cu degetele în masa de la restaurant în aşteptarea chelnerului, faceţi-o astfel”. Şi bătea codul Morse pentru „V”. Transcrieri ale emisiunilor colonelului Britton erau distribuite în Marea Britanie, determinînd MI5 să protesteze că acest lucru avea să-i incite pe comunişti şi pe sindicalişti. Vera avea deja rezerve în legătură cu experţii în războiul psihologic lipsiţi de orice experienţă de teren. Cînd colonelul Britton a profeţit „cea mai mare bătălie din istoria lumii... Iar voi, cei din Europa, veţi ataca”, guvernele străine în exil au protestat că ar prefera să-şi transmită propriile îndrumări către armatele lor secrete. Şi astfel „colonelul Britton” a fost scos din scenă.

Verei îi plăcea de Gaulle pentru că se oprise pentru a-şi lua adio de la mama lui aflată pe moarte din Bretania, înainte de a fugi în Anglia. Două zile mai tîrziu, de Gaulle se bărbierea în hotelul Hyde Park cînd Jean Monnet, viitorul „părinte al Comunităţii Europene”, şi Charles Corbin, ambasadorul francez, au dat buzna în baia lui pentru a-i propune o uniune între Regatul Unit şi Franţa, cu o constituţie federală, un singur parlament, un singur guvern şi cetăţenie comună. De Gaulle s-a întors cu avionul în Franţa pentru a face propunerea, dar era prea tîrziu. Guvernul acceptase înfrîngerea. De Gaulle a fugit iar şi s-a dus să-l vadă pe Churchill, care savura soarele de după-amiază în grădina sa. Francezul înalt şi greoi l-a emoţionat pe Churchill pînă la lacrimi: Marea Britanie era singură şi unicul ei aliat era viziunea lui de Gaulle a unei „Franţe neînfrînte”.

Ostilitatea dintre Forţele Franceze Libere şi SIS fusese agravată de lordul Halifax, care conducea încă politica externă atunci cînd a încercat să oprească emisiunea lui de Gaulle din 18 iunie 1940. „Orice francez care mai are încă arme are datoria absolută de a continua rezistenţa.” Predarea oricărei bucăţi de pămînt francez era „o crimă împotriva naţiunii”. De Gaulle le-a spus tuturor generalilor din Imperiul Francez să nu se supună germanilor. „Eu sînt Franţa”, a declarat el.

„De Gaulle e ca un om jupuit de viu”, a declarat romanciera americană Mary Borden. „Cea mai mică atingere, chiar cu bune intenţii, îl face să muşte.” Mary era soţia generalului sir Edward Louis Spears, care urmărise pledoaria lui de Gaulle în faţa lui Churchill pentru a trimite mai multe avioane înaintea căderii Franţei. Churchill a spus că, dacă Marea Britanie trebuia să lupte singură, va avea nevoie de fiecare pilot şi de fiecare avion. De Gaulle se dăduse cîţiva paşi în spate şi, după o pauză, a spus în engleză: „Aveţi perfectă dreptate”. Churchill a scris mai tîrziu: „În faţa mea se afla conetabilul Franţei”.

Se luau decizii teribile. Vera a învăţat să le ia fără să şovăie. „E mai rapid decît dacă evaluez toate dovezile şi mă derutez singură printr-un lung şi dificil proces de a ajunge la o concluzie prin studierea fiecărui unghi”, a conchis ea. „Cu cît mă ocupam mai mult de urgenţe, cu atît îmi dădeam seama că

mintea mea absorbise experienţă şi informaţii care produceau judecăţi instantanee în care puteam avea încredere.”

Învăţase asta devreme, din decizia lui Churchill de a scufunda o parte a flotei franceze pe 3 iulie 1940, omorînd 1.297 de marinari francezi care îi fuseseră aliaţi cu cîteva zile mai devreme. O combinaţie a flotelor franceză şi germană ar fi dominat marina britanică suprasolicitată. La Mers el-Kébir, lîngă Oran, în Algeria, amiralului francez i-a fost adresat un ultimatum: alăturaţi-vă nouă sau vom acţiona. La ora 17.56, un bombardament britanic a scufundat nave de război franceze. Un tribunal din Vichy l-a condamnat pe de Gaulle în absenţă la închisoare, iar mai tîrziu la moarte, ca trădător.

De Gaulle a rămas sensibil din punct de vedere emoţional. Amintindu-şi că generalul era născut în Lorena, Churchill a bombănit într-un moment de exasperare: „Cea mai mare cruce pe care trebuie să o port e Crucea din Lorena”. Dar acea cruce era un simbol şi un blazon al suveranităţii nonnegociabile a Franţei.

Vera a trebuit să-şi amintească de faptul că un prim-ministru englez, William Gladstone, după ce ordonase bombardarea Alexandriei în 1882, încă admira Franţa, „care trepidează de viaţă pînă în vîrful degetelor, plină de o mie de tipuri de talent”. Guvernul francez de la Vichy i-a pus pe germani în legătură cu diplomaţii. Vera era în contact cu franco-canadienii care păstrau o reprezentanţă la Vichy, deoarece provincia Québec era în mod tradiţional franceză. Pînă în noiembrie 1942, cînd germanii au ocupat sudul Franţei, Vichy a fost un loc în care puteai să culegi informaţii şi să te înţelegi cu francezi şi germani antinazişti tăcuţi. Ambasadorul american la Vichy, amiralul William D. Leahy, lucrase cu FDR pe vremea cînd fusese şef al operaţiunilor navale, între 1937 şi 1939. Cît timp Franţa a fost împărţită între zona de nord ocupată şi zona de sud neocupată, rapoartele lui au fost nepreţuite. Vera a estimat că utilitatea regimului de la Vichy nu mai depăşea valoarea distrugerii resurselor necesare maşinii de război germane din ambele zone.

„Va trebui să iei decizii dure”, i-a spus Vera „Iepurelui Alb” înainte ca acesta să fie numit locotenent-colonel de aviaţie Forest Frederick Edward „Tommy” Yeo-Thomas. Acesta începuse de la baza ierahiei RAF. A fost respins ca voluntar de ataşatul militar britanic din Paris, în 1939. Întrebat mai tîrziu cum dobîndise porecla „Iepurele Alb”, a răspuns: „Pentru că lucrez pentru Serata cu Ceai a unui nenorocit de Pălărier Nebun”. Avea încredere în judecata rece a Verei, dar era îngrozit de unii cîrpaci din SOE. În ultima lui misiune a scăpat din mîinile torţionarilor germani într-o stare fizică atît de proastă, încît tatăl lui, văzîndu-l la întoarcerea sa definitivă în Anglia, a spus „Dumnezeule, a îmbătrînit”.

„Iepurele Alb” a fost salvat de Violette Szabo, care a pierit într-un lagăr de concentrare german. Cînd el a ajuns prima oară la Londra, Violette Szabo lucra ca vînzătoare la Woolworth. S-a îndrăgostit de un căpitan din Legiunea Străină franceză, Étienne Szabo, în timpul paradei emoţionante a Forţelor Franceze Libere ale lui de Gaulle prin Londra, în 14 iulie 1940. Étienne o cunoştea pe fată ca Violette Bushell, a cărei mamă era franţuzoaică. Violette s-a gîndit că ar fi fost drăguţ să ofere unuia dintre acei sărmani soldaţi francezi o masă bună gătită acasă. La puţin timp după aceea s-au căsătorit.

Étienne a plecat să lupte în Africa de Nord, iar Violette s-a oferit voluntară pentru a fi instruită ca agent. Leo Marks verifica testele ei de siguranţă cînd a descoperit că Violette făcuse greşeli la poezia de rezervă pe care o alesese pentru codarea mesajelor. Leo a spus că uneori greşelile ortografice erau comise din cauză că poezia aleasă nu îi plăcea agentului, în mod inconştient. Ea a spus că îi displăcuse întotdeauna faptul că nu ştia altceva în afară de poezii pentru copii; poezia era una pe care în copilărie nu reuşise niciodată să o ortografieze corect în franceză. Cuvîntul dificil era „trei”. Ea scria mereu în franceză *troi*, lăsînd deoparte *s*-ul final. O greşeală simplă precum aceasta putea să o coste viaţa. Poezia era „Trei şoareci orbi”. Violette primise o poezie compusă de Leo însuşi[3].

Din Franţa, Virginia Hall raporta stoic că explozibilii paraşutaţi grupurilor de rezistenţă erau depozitaţi atît de prost, încît plasticul avea urme de mucegai şi părţile metalice rugineau. Nu putea să-i lase pe maquisarzii cu degetul pe trăgaci să acţioneze pripit. De Gaulle voia, în mod înţelept, să unifice opoziţia faţă de germani şi să creeze o singură rezistenţă solidă, fapt care i-ar fi consumat forţa în mod chibzuit, dar ar fi întărit-o la momentul potrivit, în loc să irosească resurse în acţiuni mici, separate, care aveau ca rezultat represalii sălbatice împotriva unor civili nevinovaţi. Virginia se baza pe reputaţia ei personală pentru a înfrîna tot mai mulţi tineri care se înrolau în Franctirorii, Lupta sau alte forţe de gherilă independente care se ascundeau în păduri. Se temea că aceştia vor provoca represalii prin lansarea acţiunilor lor prost pregătite şi nu vor face decît să le ofere condiţii de antrenament unităţilor antiteroriste germane şi un pretext ca acestea să incendieze satele din apropiere.

Virginia îşi folosea în mod creator experienţa cu prizonierii aliaţi transfugi. Avea o hartă mentală a curierilor şi agenţilor de rang inferior care nu ştiau de unde veneau „trupurile” proaspăt sosite, şi nici încotro se îndreptau. Fiecare curier era sechestrat într-un parc public pînă la căderea nopţii, cînd era dus într-o locuinţă conspirativă. Trupurile nu trebuiau să ştie exact unde se aflau. Locuinţele conspirative şi contactele se schimbau la intervale scurte de timp. Aceste rute de salvare au devenit baza coordonării muncii SOE. De exemplu, în timp ce se afla în Franţa, Jean Moulin opera cu un set de acte false în buzunar şi un curier care îl urma de la distanţă cu un alt set de acte false pentru Moulin, în caz de urgenţă.

„Expresul de Palestina” era numele Verei pentru o rută de salvare importantă. Unul dintre primii săi recruţi, omul de afaceri francez Victor Gerson, propusese ca un lanţ permanent de „ajutoare” să simplifice ieşirile şi intrările SOE. În mai 1941, soţia lui Gerson, Giliana Balmaceda, s-a oferit voluntar să facă muncă de recunoaştere pentru o astfel de rută. Originară din Chile, Giliana era o actriţă tînără şi frumoasă a scenei pariziene, a cărei instrucţie SOE îi ascuţise abilitatea profesională de a intra în pielea altui personaj. S-a dovedit neobişnuit de pricepută în a-i distinge pe cei care se ofereau să-i ajute pe transfugi de cei care declarau că se revoltă împotriva germanilor în timp ce informau în secret serviciile de contraspionaj ale acestora. Giliana căuta *sédentaires,* adesea oameni în vîrstă, care stăteau într-un singur loc şi erau dispuşi să-şi folosească obiceiurile sedentare pentru a oferi escale de-a lungul rutei de salvare. Aceste escale sau locuinţe conspirative erau adesea administrate de doamne de vîrsta a doua, care îi adăposteau pe transfugi în casele lor discrete din

Paris. Giliana călătorea mult şi se întorcea la Londra pe aceeaşi rută, folosindu-şi paşaportul chilian pentru a traversa Franţa regimului de la Vichy şi Spania spre Gibraltar. La mijlocul lunii iunie era deja alături de Vera, pentru a preda o cantitate mare de informaţii, precum şi numele şi adresele celor care erau de încredere şi dispuşi să ajute.

Soţul Gilianei, Victor, a urmat pregătirea SOE şi s-a întîlnit cu Virginia Hall la a doua lui intrare în Franţa pe un submarin, împreună cu Peter Churchill. Prima intrare în Franţa a lui Victor, în septembrie 1941, a fost aproape şi ultima. A fost paraşutat într-o capcană din Marsilia întinsă de Gestapo şi a scăpat cu greu. Victor a aranjat o rută de salvare care ducea din Amsterdam, prin Bruxelles, Paris şi Lyon, pînă la frontiera spaniolă. Toţi curierii tineri, cu excepţia jurnalistului Jacques Mitterrand, erau evrei şi trimiteau alţi clienţi evrei cu „Expresul de Palestina" în Orientul Mijlociu. Halta lor din Lyon era aranjată de Virginia Hall: cîteva ore de odihnă în micul şi modestul *salon de coiffure* al unei anumite Madame Caravelle.

Evreii salvaţi de editorul Varian Fry din New York erau împiedicaţi să intre în Palestina. Liderul sionist David Ben Gurion a spus că bariera britanică „loveşte chiar în inima căminului naţional evreiesc". Forţele paramilitare evreieşti Haganah îşi produceau propriile grenade şi bombe, în timp ce încercau să coopereze cu administraţia britanică locală. Într-o luptă pentru cauza britanică, un ofiţer Haganah şi-a pierdut un ochi: acesta era viitorul şef al armatei israeliene şi ministru al Apărării Moshe Dayan. Alţi membri ai Haganah s-au desprins de grupare pentru a constitui grupuri de luptă împotriva britanicilor. Adolf Eichmann, ofiţerul SS însărcinat cu implementarea soluţiei finale, a profitat de şansa de a produce şi mai multe probleme: a expediat şi mai mulţi evrei în „nave-coşciug" pe Dunăre, prin Marea Neagră şi Marea Mediterană, spre Palestina. Ca secretar al Afacerilor Externe, Anthony Eden a insistat ca exodul să fie oprit pentru a-i calma pe arabi, a căror bunăvoinţă era necesară cît timp singurele victorii militare ale Marii Britanii erau în Africa de Nord. În timpul unei călătorii de documentare dinaintea războiului în teritoriu, Eichmann îi spusese lui Hitler că se putea face profit prin răscumpărarea evreilor. Acum el îi folosea pentru a-i obliga pe britanici să aleagă între a-i întoarce pe aceştia din drum şi intensificarea sentimentelor antibritanice din statele arabe.

Şoferii de camion francezi avînd un puternic spirit independent, aşa-numiţii *routiers*, goneau între punctele de tranzit, cu transfugi înghesuiţi sub prelate. Şoferii deţineau permise germane ca angajaţi ai unor fabrici germane sau ai Wehrmacht-ului, iar printre mărfurile lor erau tot mai mulţi aviatori doborîţi şi alţi militari aliaţi. La sfîrşitul anului 1941, cu SUA în sfîrşit intrate în război, Virginia Hall putea solicita ajutor militar american profesionist. Avea nevoie să-i disciplineze pe voluntarii din armatele ei de partizani. Deşi Vera îşi dusese primele misiuni la bun sfîrşit, din iarna anului 1941 pînă în primăvara anului 1942 au urmat numai dezastre.

24

Vizita în zbor

Deşi sfîrşitul neutralităţii americane a uşurat întărirea şi extinderea colaborării clandestine dintre SOE, preşedintele american şi Bill Donovan, exista un mister pe care Vera trebuia să-l lămurească, deoarece provoca neîncrederea americanilor în capacitatea lui Churchill de a continua să lupte, dacă împăciuitoriştii continuau să încerce să încheie acorduri de pace cu Hitler.

Vera îi dezvăluise deja lui Bill Donovan foarte multe în legătură cu tehnicile operative. Într-o seară, în Winchelsea, ea a citat:

> Marea e calmă în seara aceasta.
> Mareea e înaltă, luna e frumoasă
> Deasupra strîmtorii. Pe coasta Franţei, lumina
> Licăreşte şi dispare; stîncile Angliei se înalţă...

Versurile sînt din „Dover Beach” de Matthew Arnold. Lumina lunii îi spunea Verei cînd erau posibile operaţiunile. Pe mare, cînd luna era invizibilă, în aer, cînd era lună plină.

„Un acces de şiretenie lunatică”, a numit ea momentul în care adjunctul lui Hitler, Rudolf Hess, a aterizat la lumina lunii în Marea Britanie într-un moment mai calculat decît au recunoscut public ambele părţi.

Fratele lui Ian Fleming, Peter, scrisese un roman, *The Flying Visit* (*Vizită în zbor*), o satiră despre ce s-ar fi întîmplat dacă Hitler s-ar fi paraşutat în Anglia. Hess aproape că a transformat fantezia în adevăr în acea noapte luminată de lună în care a aterizat în apropierea domeniului scoţian al ducelui de Hamilton. Departe de a fi scrisă cu preştiinţă, cartea lui Peter lua în rîs politica engleză. Sosirea lui Hess însă a stîrnit speculaţii referitoare la existenţa unei tabere împăciuitoriste în Londra în această perioadă, înainte ca SUA să intre în război.

Hess, ajutorul Führer-ului, pilotase un Messerschmidt 110 cu dotări speciale pe o rută dificilă şi indirectă către casa ducelui. Hess s-a catapultat şi a căzut pe un cîmp, unde i-a declarat unui agricultor rămas cu gura căscată că îl cheamă Alfred Horn şi a cerut să-l vadă pe duce, care era pilot de vînătoare şi locotenent-colonel al RAF. Hess avea o listă a aristocraţilor consideraţi prieteni ai Germaniei şi încă dispuşi să negocieze.

Vera l-a dus pe Charles Fraser-Smith, proiectantul gadgeturilor Q, într-un loc secret unde pe o

masă pliabilă se afla o uniformă. Fraser-Smith şi-a amintit mai tîrziu: „Mi-a spus că îi administrase lui Hess ceva ca să nu se mai trezească pînă dimineaţă, apoi a spus: «Asta este uniforma lui. Fă o copie exactă. Trebuie să i-o ducem înapoi peste patru ore». Nu mi-a spus că Hess era în Turnul Londrei".

Fraser-Smith primea adesea ajutor clandestin din partea Courtaulds, experţii în textile ai căror directori lucrau împreună cu Vera, şi din partea lui Elder Wills, al cărui principal laborator era un atelier de tîmplărie de la Victoria and Albert Museum. Printre asistenţii lui se numărau foşti garderobieri şi machiori de la studioul lui cinematografic, Elstree. Elder Wills conducea, de asemenea, o fabrică secretă din Margaret Street, lîngă Oxford Circus, angajînd echipe de cusătorese şi croitori evrei care puteau imita haine de aproape oriunde. Aceştia cercetau sinagogile londoneze în căutare de haine aruncate de refugiaţi, de pe care puteau să desprindă etichete străine sau pantofi fabricaţi în străinătate cărora li se montau tocuri culisante în care ascundeau microfilme şi coduri. Acum, un expert de la Courtaulds a verificat uniforma şi a anunţat că era făcută din gabardină sintetică şi uşoară de calitate superioară. Elder Wills a găsit un substitut plauzibil. Fraser-Smith l-a comparat cu originalul. „Am prins mantaua lui Hess între arătător şi degetul mare cu un entuziasm cît se poate de inexplicabil", a spus el. „Exista ceva suprarealist în manipularea uniformei unui om care contribuise la conducerea germanilor împotriva noastră, în cel mai sîngeros dintre războaie. Am căutat în buzunare, pipăind să văd dacă există compartimente ascunse. Apoi am apelat la un croitor de la fabrica lui Elder Wills şi am cerut o copie exactă."

În spiritul conştiincios al muncii sale voluntare de guvernator al British and Foreign Bible Society, Fraser-Smith a spus: „Mi-am făcut un scop din a păstra relaţii bune cu toată lumea, mai ales cu Vera. Ea a tras o cortină a tăcerii în jurul lui Hess. La fel trebuie să fac şi eu"[1].

Dramatica sosire a adjunctului Führer-ului nu avea cum să nu devină titlu de primă pagină în presa britanică, dar nu s-a publicat nimic despre lista personajelor proeminente considerate progermane de către Hitler înaintea războiului. La Washington exista o îngrijorare: oare Hitler fusese încurajat să trimită un mesager de pace în timp ce se pregătea să invadeze Rusia, în speranţa de a obţine sprijinul unor personalităţi antibolşevice bine cunoscute? Churchill a trebuit să declare din nou că nu se va pierde timp cu germanii aşa-zis prietenoşi. În memoriile lui scrise după război a precizat că Hess „a venit la noi din proprie iniţiativă [avînd] o oarecare calitate de mesager". Hess a fost singurul criminal de război nazist ţinut în închisoare pînă la moartea sa, mulţi ani mai tîrziu. Nu i s-a permis niciodată să ofere varianta lui a poveştii[2].

Vera s-a întrebat dacă vizita în zbor era un plan complicat de inducere în eroare. Naziştii nu erau atît de experţi în asta precum Directoratul Controlului din Londra. Acesta o mai consulta rareori acum pe Vera sau serviciile înrudite ale SOE, iar ulterior s-a descoperit că fusese infiltrat de specialişti în propagandă prosovietici. După război dosarele au fost distruse. Emisiunile dictate de Controlul din Londra îi numeau pe germanii antinazişti din motive care nu păreau a servi decît scopurile sovietice.

Secretomania a fost descrisă drept „malefică" de comandorul de aviaţie G.S. Oddie. Aviatorul RAF distins cu multe medalii l-a descris pe Hess ca un om „ghidat de propriul lui cod al onoarei", într-un cuvînt înainte la o antologie ulterioară a scrisorilor în mare măsură cenzurate ale lui Hess către

soţia lui, Ilse. Oddie a citat cîteva cuvinte semnificative ale lui Rudolf Hess: „Nu îmi dădusem seama că Churchill devenise lipsit de puterea de a preveni catastrofa care ne păştea”. Catastrofa era invadarea Rusiei de către Germania nazistă, care a urmat imediat după misiunea lui Hess[3].

Existaseră avertismente. Krystyna Skarbek furnizase relatări ale unor martori oculari despre mişcări ale trupelor germane prin Polonia, spre est. Hitler îi dezvăluise programul invadării Rusiei mareşalului Ion Antonescu din România, în vîrstă de 56 de ani, care îşi impunea puterea dictatorială. Vera a auzit de la ambasadorul von der Schulenburg din Moscova că, înaintea zborului lui Hess, Stalin îşi trecuse o mînă pe după umerii lui. „Trebuie să rămînem prieteni”, i-a spus Stalin lui Schulenburg. „Fă totul în acest scop.” Ambasadorul german zburase la Berlin şi, pe 28 aprilie, l-a asigurat pe Führer că nu exista nici o posibilitate ca Rusia să atace Germania. Schulenburg s-a întors la Moscova, aparent victimă a unei duble înşelătorii, şi i-a trimis Verei un bilet în care cita inocent asigurarea dată de Hitler lui Stalin: opt divizii grele germane erau „transferate departe de Europa de Est”.

Pe 21 iunie 1941, într-o sîmbătă, lui Schulenburg i s-a spus să acuze Uniunea Sovietică de „sabotaj, terorizare şi spionaj împotriva Germaniei”. A doua zi, la 5.30 dimineaţa, contele Friedrich Werner von der Schulenburg i-a înmînat comisarului cunoscut în rîndul elitei ruse drept Molotov „Cur de Fier” fatala declaraţie de război germană. „E o nebunie”, i-a spus Schulenburg lui Molotov[4].

Vera putea să judece gradul de încredere al agenţilor căutînd informaţii colaterale. Adversarii ei erau tot mai iscusiţi în a planta informaţii false. A fost uimită de probele contradictorii: Schulenburg spusese că nici un fel de trupe germane nu se pregăteau de o invazie. Apoi el a înmînat o declaraţie de război germană, în ciuda frecventelor lui afirmaţii că se ruga fervent, asemenea lui Bismarck, pentru evitarea unui război ruso-german.

Cel puţin aceasta simplifica disputele dintre Partidul Comunist Francez şi alte reţele clandestine. Comuniştii erau acum cu totul la dispoziţia Forţelor Franceze Libere din Londra şi a Secţiunii F a Verei. Existase întotdeauna un anumit nivel de cooperare prudentă, ceea ce avea de-a face mai mult cu caracterul francez decît cu politica. Henri Tanguy, fost coleg metalurgist al tatălui lui Rolande Colas şi lider al Franctirorilor (Lunetiştilor) şi Partizanilor comunişti, ajutase deja Forces Françaises de l’Intérieur (FFI), ale lui de Gaulle, pe măsură ce acestea începeau să fie tot mai cunoscute.

Vera a cîştigat susţinerea a două escadrile speciale ale RAF. Chiar dacă erau prost echipate, aveau sarcina de a transporta agenţi, arme şi provizii în Franţa cu mai multă regularitate. Vera a dezvăluit cerinţele schimbătoare ale SOE Departamentului pentru Cercetare Ştiinţifică condus de profesorul Dudley Newitt de la Imperial College din Kensington. Un lanţ de „laboratoare” a fost improvizat din colţuri disparate de clădiri îndepărtate pentru a produce echipament şi documentaţie speciale pentru agenţi şi pentru a inventa noi dispozitive, la o scară mai mare. Nevoia stringentă era îmbunătăţirea comunicaţiilor, acum, cînd circuitele conduse de comunişti erau gata să lucreze cu FFI ale lui de Gaulle. Existau încă tensiuni, dar Vera se întîlnea cu mai mulţi transfugi francezi care nu voiau altceva decît să fie instruiţi pentru a se întoarce şi a lupta, indiferent de politică. Ea trebuia să supravegheze munca minuţioasă de a compara poveşti, fiind atentă la posibilii agenţi dubli, şi de a căuta contradicţii

sau afirmaţii false într-o mare de informaţii.

La mijlocul anului 1941, transfugi precum Diana Hope Rowden ajunseseră deja în Anglia în număr mare. Diana era o fată băieţoasă de 21 de ani care trăise cu mama ei în sudul Franţei, în anii 1920. Cînd s-au întors în Anglia, Diana s-a înscris la Manor House, o şcoală privată din Surrey. În 1932, pe cînd era o adolescentă timidă, a cîştigat o bursă la Sorbona. La izbucnirea războiului s-a oferit voluntară pentru Crucea Roşie franceză. După căderea Franţei, a rămas în spatele frontului pînă la mijlocul anului 1941, cînd a fugit prin Spania. Directorul adjunct al lui Gubbin, Harry Sporborg, i-a văzut dosarul. Diana, care era poliglotă, a devenit agent departamental adjunct al RAF Intelligence. A fost menţionată ulterior într-un articol după război în revista *Time*, care punea întrebarea dacă ea fusese folosită de Controlul din Londra ca momeală, ceea ce dusese la executarea ei. Această idee nu a fost niciodată confirmată de şeful de escadrilă Bill Simpson, care considera că Diana „avea stofă", după ce se întîlnise cu ea în Torquay, o staţiune din sudul Angliei. El vedea că Diana era „sănătoasă tun", fiind un spirit liber, a cărei nesăbuinţă era ţinută sub control şi posedînd abilităţi deprinse înainte de război, pe cînd făcea parte din echipaje de iaht, în loc să meargă la şcoală. Diana cunoştea bine Bretania şi Normandia. Simpson a considerat că ea merita să-şi petreacă restul vieţii navigînd, lucru pe care ea îl adora. A intrat în acţiune alături de însoţitori la fel de nenorocoşi, Cecily Lefort şi Noor Inayat Khan.

Vera culegea sistematic informaţii anecdotice din surse precum Diana, ştiind că situaţiile se schimbau şi detaliile trebuiau aduse la zi. Fata îşi amintise că pîinea zilnică dispăruse. Raţiile de pîine scăzuseră la 350 de grame de persoană pe zi. Cei care în mod normal fumau ţigări acum pufăiau „tutun" făcut din frunze de urzică, flori de tei sau morcov-porcesc. Taxiurile erau şezlonguri de răchită trase de biciclete, asemenea ricşelor din Indochina franceză. Parisul devenise un oraş al femeilor, în care întrebarea şoptită era „Ai vreo veste despre el?". Răspunsul era de obicei negativ, dat scurt din cap. Bărbaţii erau angajaţi în fabricile germane, dar era evident că sînt lucrători sclavi.

Din sursele continue de informaţii, Vera trăgea propriile ei concluzii. Agenţii de pe teren trebuiau aprovizionaţi cu sume mari de franci francezi, reali sau falsificaţi. Avea liste tot mai mari de oameni de afaceri din Franţa care puteau furniza bani reali dacă rambursarea lor era garantată în emisiunile BBC printr-o expresie propusă de împrumutător, inserată la primirea transmisiei Morse din partea agentului împrumutat. Tacticile de contraspionaj au fost schimbate de „Gestapo", un termen pe care francezii îl aplicau fără discriminare tuturor serviciilor secrete germane. Amiralul Canaris conducea serviciul secret al armatei, iar marele lui rival, Himmler, conducea Sicherheitsdienst al SS. Armata şi-a echipat forţele regulate de poliţie de pe teren în uniformă, iar forţele secrete de pe teren, în haine civile. Himmler controla Sipo, unităţile de poliţie de securitate împărţite între Kripo, care se ocupa de infracţiuni, şi adevăratul Gestapo sau poliţia secretă de stat. Agenţii Verei erau instruiţi să facă această distincţie. Supravieţuirea lor după capturare putea să depindă de care ramură de securitate îi ţinea prizonieri. Vera a actualizat listele cu aceste organizaţii şi adresele sediilor şi posturilor lor din teren, notînd schimbările şi culegînd ce informaţii putea despre tratamentul acordat agenţilor capturaţi. Armata germană îi trimitea pe cei care revendicau statutul de prizoner de război în lagăre de detenţie

regulate.

Vera a monitorizat reglementările mereu schimbătoare privitoare la raţionalizare, permisele de călătorie, intedicţiile de circulaţie şi sentimentele oamenilor din partea locului. Ea estima că nouă din zece cetăţeni francezi îi urau pe germani şi „se descurcau cît puteau de bine într-o slujbă proastă" pînă cînd apărea o conducere credibilă, ca parte a unui plan coerent. Vera verifica acurateţea informaţiilor ei cercetîndu-le pe cele ale Forţelor Franceze Libere, iar uneori se simţea ca şi cum ar fi reconstituit chipurile unor personaje dintr-un roman de spionaj. Cuceritorii, scria ea, „plătesc în prezent pentru mărfuri cu mărci germane de ocupaţie supraapreciate. Francezii îi numeau pe germani *doryphori*, gîndacii de Colorado care devorează frunzele cartofilor, astfel încît plantele mor. Germanii golesc magazinele de articolele de lux folosind mărcile de ocupaţie la un curs de schimb artificial, ceea ce face, de fapt, ca banii lor de buzunar să facă de cinci ori mai mult decît valoarea lor reală. Abia cu zece ani în urmă primele patru cele mai mari bănci germane s-au închis din cauza unei economii în depresiune care s-a prăbuşit. Acum, o nouă generaţie de germani îl considera pe Hitler un geniu, pentru că îi făcuse să se simtă bogaţi". Reichsbank-ul german făcea profituri enorme din manipularea cursurilor valutare de peste tot unde Germania domina. Un milion de prizonieri francezi de război lucrau în fabrici germane, iar lor li se alăturau „lucrătorii sclavi" francezi. Germanii se răzbunau dur pentru reparaţiile franceze de după războiul din 1914-1918, dar răspîndeau o ură care putea să aibă drept rezultat o rezistenţă îndîrjită.

Diana Hope Rowden era o mină de informaţii. Spunea că cei mai mulţi dintre soldaţii germani obişnuiţi pe care îi văzuse veneau direct de la ţară, păreau puţin pierduţi şi „le era dor de mama". Unii găseau consolare în bordeluri ieftine, dar euforia momentului în care descopereau că banii lor aveau multă putere trecea curînd. La Paris era peste mijloacele unui soldat obişnuit să meargă la Maxim's, care era administrat de un restaurator berlinez, Herr Horcher, care îi linguşea pe naziştii de la vîrf precum Göring. Caviarul era în cantităţi nelimitate la Petrossian, dacă ţi-l puteai permite. Coco Chanel a fost amanta scumpă a unui ofiţer superior german, după ce şi-a redeschis casa de modă de lux la sfatul lui André Gide: „Înţelege-te cu inamicul de ieri. Asta nu înseamnă laşitate, ci înţelepciune". Cel mai exclusivit bordel, One Two Two, deservea oficiali germani, care ignorau o interdicţie oficială a caselor de toleranţă. Maurice Chevalier cînta în continuare. Picasso picta în continuare. Jean Cocteau scria la fel de cinic ca întotdeauna. Francezii care conduceau pieţele negre făceau profituri mai mari decît făcuseră vreodată în vreme de pace ca mici negustori. Dar francezii agricultori constituiau marea majoritate, iar furia lor împotriva opresorului cuprindea oraşele.

Diana a relatat multe bîrfe, desigur, dar erau bîrfele semnificative după care o femeie tînără şi atentă putea citi dispoziţia oamenilor. Rapoartele ei erau verificate cu uşurinţă prin comparaţie cu ultimii sosiţi care veneau pe calea MI9, agenţia de salvare şi recuperare care provoca nelinişte la vîrful SIS. Nimic nu putea împiedica MI9, ca serviciu secret nou şi în extindere, să organizeze şi să instruiască forţe armate referitor la cum să evadeze din închisori inamice şi cum să se întoarcă în Anglia. Agenţii MI9 aveau să ajute, în cele din urmă, aproximativ 12.000 de aviatori să scape din captivitate, dintre care mulţi au zburat din nou. Prin cuceririle sale, Hitler crease mari probleme

acţiunilor de supraveghere a poliţiei, devenind imposibil de blocat zecile de mici ieşiri din a sa Fortăreaţă Europa. Extinderea frontierelor „germane” de către Hitler a blocat o imensă populaţie prinsă, teoretic, în „lumea sîrmei ghimpate” descrisă de contele de Cardigan. Din cauza întinderii sale, Marele Reich german avea goluri şi puncte slabe. Vechile rute maritime vikinge treceau prin insulele Orkney şi Shetland, ai căror locuitori erau britanici, dar scandinavi la origine. Insulele Shetland fuseseră colonie scandinavă pînă în secolul al XV-lea, iar acum făceau parte din dispozitivele de apărare exterioare ale Home Fleet de la Scapa Flow. Lanţul de insule fără forme de relief se întindea în imensul ocean pustiu, asupra căruia să abăteau brusc vînturi puternice. În Kirkwall, capitala insulelor Orkney, Vera a auzit vechea glumă că într-o zi vîntul s-a oprit şi toată lumea a căzut la pămînt. Dar de aici putea să trimită agenţi pe mare, în bărci mici care se strecurau neobservate pe lîngă forturile germane de coastă din Norvegia. Suedia neutră era şi ea mai aproape, iar Malcolm Munthe, ataşatul militar britanic, fiu al celebrului autor al *Cărţii de la San Michele*, Axel Munthe, menţinea acolo un punct de tranzit discret al SOE. Serviciile lui Malcolm includeau zboruri regulate ale RAF spre Anglia, cu avioane de vînătoare şi bombardiere Mosquito care transportau agenţi în locaşurile lor pentru bombe şi furnizau informaţii săptămînale culese din ziarele europene.

Fluxul transfugilor din Franţa aducea cele mai mari profituri şi era important ca Vera să se priceapă să trateze cu serviciile secrete ale lui de Gaulle şi FFI, la care mulţi dintre transfugi ajungeau mai întîi. La sfîrşitul anului 1941, Secţiunea F a dobîndit un şef nominal, Maurice Buckmaster, după ciorovăieli interne şi intradepartamentale aproape fatale. Acesta era un vechi absolvent de Eton, mai uşor de acceptat pentru celelalte departamente guvernamentale decît haimanalele SOE de la şcolile guvernamentale. Din cauza slujbei sale dinainte de război ca director Ford la Paris, se afla pe înspăimîntătoarea listă a urmăriţilor în Franţa, *Sonderpfändungsliste Fr*. Era un noroc că Gestapo-ul din Franţa desemna agenţii şi circuitele prin numele „Buckmaster”. Acest lucru abătea atenţia de la Vera.

Vera trebuia să se certe în continuare cu birocraţii de la Whitehall, care spuneau că SOE desfăşoară „perdele de fum”. Aceştia erau orbi în faţa precedentelor istorice. SIS pretindea că rădăcinile lui mergeau în trecut cel puţin pînă la Elizabeta I, care angajase „exploratori” care să submineze intrigile catolice din Franţa. SOE provenea din Biroul pentru Străini, denumire înşelătoare, care redusese impactul Revoluţiei Franceze asupra Angliei, supraveghease asasinarea ţarului Pavel al Rusiei în 1790 şi finanţase rezistenţa franceză faţă de Napoleon. Şcoala de gîndire a lordului Halifax, „pe-de-o-parte-asta-dar-pe-de-altă-parte-cealaltă”, era diametral opusă filozofiei acţiunii rapide a Biroului pentru Străini.

După ce Rusia a devenit un aliat, iar Halifax a fost instalat la Washington, Ministerul de Externe a luat-o pe Vera prin surprindere, trimiţînd consilieri SOE la Moscova. La mult timp după război, după numeroase tentative de a ascunde faptele, contraspionajul de la MI5 a dezvăluit amploarea infiltrării sovietice. Peter Wright, un director adjunct pensionat al MI5, a creat o criză constituţională referitoare la comportamentul şi supravegherea serviciilor secrete, sfidînd o interdicţie în cartea sa *Vînătorul de spioni* şi relatînd detalii despre cîrtiţe engleze care nu au fost puse sub acuzare după ce au mărturisit că

spionaseră pentru Moscova[5].

După Pearl Harbor, reputaţia SOE a crescut. Donovan a numit ofiţeri cu poziţii importante la secţia lui din Londra, unde adjuncţii lui şi-au exprimat foarte clar sprijinul faţă de Vera, acceptînd cu voioşie zeflemeaua potrivit căreia OSS venea de la „Cît de mondeni sîntem”[1*]. Grupări de ambuscadă, instruite de SOE şi operînd sub nume precum Small Boat Squadron, atacau parapeţii germani exteriori din Franţa, folosind canoe şi unelte a căror simplitate le făcea uşor de dobîndit. În ţări precum Ungaria se spunea că Gestapo pleca vinerea de la muncă şi se întorcea lunea. În Franţa, Gestapo era suprasolicitat de grupurile din Rezistenţă unite sub conducerea omului lui de Gaulle, Jean Moulin. Mulţi partizani erau antigaullişti. Vera a descoperit modul strălucit în care Moulin îi inspira să treacă cu vederea diferenţele prin exemplul său personal. Liderii Rezistenţei vedeau, ca şi Vera, cicatricele de pe gîtul lui, provocate de un brici înainte ca el să evadeze din mîinile germanilor.

1*. În original, „Oh-So-Social” (n. tr.).

25

Distrugerea „Scutului Franţei” al lui Laval

Vera s-a alăturat unei mici sărbători a Forţelor Franceze Libere din Duke Street, în primele ore ale zilei de Anul Nou 1942. Înainte ca ultimele sticle de şampanie adunate cu grijă să fie golite, Jean Moulin a plecat pentru a fi paraşutat înapoi în Franţa. La vîrsta de 40 de ani, fusese cel mai tînăr prefect al ţării. Rămăsese în postul lui din Chartres pînă cînd fusese concediat de guvernul de la Vichy, după ce refuzase să semneze o declaraţie dictată de germani, potrivit căreia civilii francezi fuseseră arşi de vii şi măcelăriţi în alte moduri chiar de către francezi. Străzile erau presărate cu cadavre în putrefacţie, victime ale atrocităţilor germane. Prefectul Moulin a refuzat să aranjeze o curăţenie de către municipalitate, insistînd ca germanii să-şi finalizeze singuri treburile murdare. A fost băgat în închisoare, a încercat să-şi taie gîtul şi a fost dus la spital. „Am supravieţuit, dar simţeam că trăiesc o viaţă de împrumut şi că trebuie să i-o dedic cauzei, atît cît mai rămăsese din ea”, i-a spus el Verei. Scăpase de supravegherea germană, făcuse rost de două identităţi false, strînsese detalii despre activităţile antinaziste din valea Ronului şi se furişase peste graniţă cu ajutorul consulului american la Marsilia. Cu o identitate falsă, ca profesorul Jean Joseph Mercier de la International Institute din New York, a călătorit pînă la Lisabona. Britanicii l-au dus cu avionul pînă la Poole, în Dorset, pe 19 octombrie 1941.

Moulin a fost interogat în districtul londonez Wandsworth de contraspionajul MI5, într-un loc cunoscut înainte drept Patriotic Asylum for Orphan Daughters of Soldiers and Sailors Killed in the Crimean War. Nu a fost atît ofensat cît intrigat, remarcînd că nu se simţea ca o „fiică orfană”.

Vera l-a salvat, curioasă să afle mai multe despre contactul lui cu un agent sovietic bine cunoscut din Paris, Henri Robinson, care sugerase că misterul Hess era de fapt destul de simplu. Agenţii sovietici din Berlin raportaseră că britanicii aveau să se alăture Germaniei într-un război împotriva Rusiei. Hitler l-a instruit pe adjunctul său Hess să întărească această impresie, pregătindu-se în tot acest timp să lanseze o invazie. Nimic din toate acestea nu aveau de fapt importanţă pentru Vera. Războiul ruso-german îi furnizase o sursă de agenţi care înainte refuzaseră să-şi pună reţelele bine organizate la dispoziţia forţelor clandestine franceze. Moulin era un simbol al republicanismului, care combătea acuzaţiile că gaullişti plănuiau să impună o guvernare autoritară odată ce Franţa era din nou liberă.

Vera l-a asistat pe Moulin de-a lungul unui curs intensiv de pregătire în tehnicile SOE. Acesta a

fost paraşutat în Provence, în ziua de Anul Nou, avînd asupra sa un mesaj microfilmat din partea lui de Gaulle ascuns într-o cutie de chibrituri. Acest fapt i-a dat lui Moulin puterea de a construi celule conspirative de nu mai mult de şapte bărbaţi şi femei. Şefii celulelor îşi cunoşteau doar superiorii imediat ierarhici, într-un lanţ ierarhic care ajungea pînă la Londra. Vera îi spunea Rex lui Moulin. În Franţa, numele lui de cod era Max. I s-a alăturat Jean-Pierre Reinach, un tînăr ofiţer francez care fusese capturat în Franţa ocupată, fugise, ajunsese în Anglia şi se îndrăgostise de Naomi, sora lui Edmund de Rothschild. S-au căsătorit la Marea sinagogă din Londra, înainte ca Reinach şi Moulin să fie paraşutaţi înapoi în Franţa.

Jean-Pierre Reinach a luat apărarea Franţei Libere şi a FFI pentru secretomania lor obsesivă. „Operaţiunile subversive sînt un model de terorism. Va fi folosit împotriva noastră de alţii care, într-o zi, se vor ridica împotriva imperialismului alb", i-a spus el Verei în timp ce Leo Marks îl informa în privinţa codurilor. Leo avea o sensibilitate neobişnuită la şansele de supravieţuire ale fiecărui elev. Nu avea nici un motiv credibil pentru a-l împiedica pe acest tînăr idealist să se paraşuteze şi să moară.

Ultimele rapoarte ale lui Moulin au început să sosească în februarie 1942. La acel moment, Vera era deja aliată cu amiralul lord Louis Mountbatten, ale cărui operaţiuni mixte lansaseră raiduri de coastă avînd dotări primitive. Vera şi Mountbatten erau de aceeaşi părere. Clasa muncitoare industrială din Franţa forma o bază solidă pentru revolte de masă. Dar Ministerul de Externe şi SIS au intervenit pentru a se plînge în legătură cu procedurile aşa-zis arbitrare ale agenţilor SOE. Pentru Hugh Dalton, ca voce în Parlament a SOE, nu mai exista cale de întoarcere. Se considera că are „înclinaţii comuniste". Vera considera acuzaţia ridicolă: cînd fusese cu ambasadorul von der Schulenburg în Bucureşti, îi identificase pe principalii agenţi ai lui Stalin, care se ascundeau şi păstrau tăcerea. Dalton era orice în afară de invizibil sau tăcut. Era zgomotos şi tot căuta prin SIS exemple de rateuri, o ameninţare la adresa iluziei infailibilităţii SIS. Aşa că a fost făcut preşedinte al Comisiei Comerţului, unde avea să provoace mai puţine fricţiuni, de vreme ce comerţul extern era practic inexistent. Decriptările de la Bletchley ale cifrurilor Enigma de pe submarinele germane se opriseră brusc. Semnalele inamicului nu mai puteau fi descifrate pentru că germanii adăugaseră un nou model de rotor la aparatele Enigma de pe nave. Numărul transporturilor maritime scufundate creştea îngrijorător, într-un teatru de război pe care Churchill îl considera a fi cel în care Marea Britanie putea să sufere înfrîngerea finală. În alocarea resurselor, el era obligat să acorde mai puţină prioritate învăluirii Europei nazificate în teroare.

Pe cînd încă se afla la SOE, Dalton fusese înfuriat de un memorandum „cît se poate de grosolan" din partea lui Cadogan, subsecretar al Afacerilor Externe, care afirma că SOE „folosea un jargon propriu pentru a lansa o perdea de fum". Dalton a fost înlocuit de vicontele Wolmer, conte de Selborne, presupus mai flexibil. „Nu prea te inspiră", a comentat Cadogan. Şi totuşi, Selborne a fost cel care a a adus ulterior acuzaţia gravă că „SIS nu ar ezita niciodată să se folosească de noi pentru a-şi promova planurile, chiar dacă asta ar însemna sacrificarea unora dintre oamenii noştri".

SIS pretindea că ostilitatea lui faţă de SOE era justificată, deoarece Moscova instruise Partidul Comunist Francez să controleze rezistenţa internă şi să creeze premisele unei insurecţii naţionale după

eliberarea Franţei. Însă Moulin, departe de a fi agent sovietic, era preocupat să se asigure că o armată secretă franceză avea să-i controleze pe comunişti. A lucrat clandestin timp de 14 luni, pe parcursul cărora Pierre Laval, prim-ministrul guvernului de la Vichy, a declarat „Sper într-o victorie germană" şi a proiectat o imagine a regimului de la Vichy ca Scut al Franţei. Apoi a lansat un program de „muncă voluntară" care s-a transformat în muncă obligatorie. Tinerii francezi erau forţaţi să muncească în fabrici germane. Mii dintre ei au fugit spre coline, spre ceea ce era numit în mod deschis Rezistenţă. Cel puţin 70 de ziare clandestine erau publicate în mod regulat, în care se relata despre „La France libre" şi despre Forţele Franceze Libere. Tot antisemitismul regimului lui Laval, inclusiv transportarea evreilor în lagăre de exterminare, era publicat în rezumatul ştirilor. Copiii evrei erau triaţi atent şi trimişi în vagoane separate, pentru a evita „scenele emoţionale", a raportat Moulin cu un dezgust şi disperare neputincioasă.

Moulin a fost adus înapoi în Anglia cu un avion Westland Lysander. Acest avion agil de spionaj al RAF era vechi după standardele epocii, dar putea rula pe piste scurte şi neregulate. Fusese proiectat la începutul anilor 1930, cu o aripă pe fuzelaj în spatele pilotului, permiţînd o vedere panoramică excelentă. Experţii americani îl lăudau ca fiind revoluţionar, spre uimirea piloţilor RAF, care se resemnaseră să audă că aparatele lor erau demodate. Avea o viteză de croazieră de 290 de kilometri pe oră, cu un singur motor Bristol Mercury, dar putea să ajungă la 500 de kilometri pe oră în picaj. În îndrumările locotenent-colonelului de aviaţie H.S. Verity, tuturor piloţilor li se spunea să nu uite „ce misiuni dure îşi asumă agenţii". „Încercaţi să ajungeţi să-i cunoaşteţi [pe agenţi] şi acordaţi-le încredere în operaţiunile de recuperare", scria el. „Nu îi lăsaţi [pe piloţi] să creadă că fac acrobaţii cu bicicleta." Piloţii îngrămădeau „trupuri" suplimentare într-un spaţiu pentru trei pasageri şi aduceau în ţară cadouri sub formă de parfumuri şi şampanie din partea celor care făceau operaţiuni subversive în Franţa.

Moulin a adus cu el un dosar despre Rezistenţă şi ştirea că tînărul soţ al lui Naomi Rothschild, Jean-Pierre, fusese ucis.

Vera a fost nevoită să se ţină tare pentru a nu se ataşa de Moulin şi a nu fi afectată de suferinţa provocată de moartea lui Jean-Pierre şi de faptul că acest fapt valida premoniţia lui Leo Marks. Era tot mai reţinută cu privire la propriile sentimente, dar ştia că succesul ei venea din capacitatea sa „de a intra în mintea altora", ceea ce necesita o capacitate de înţelegere empatică. Se temea pentru Moulin, care s-a întors din nou în Franţa împreună cu Yeo-Thomas, „Iepurele Alb", pentru a-l elibera pe unul dintre camarazii lor din captivitatea germană. Moulin a estimat că la acel moment existau deja aproximativ 200.000 de partizani pregătiţi pentru o revoltă masivă. Liderii Rezistenţei se simţeau încurajaţi cînd vedeau un ofiţer britanic de vîrstă mijlocie. Partizanii erau adesea obligaţi să împartă o singur armă la mai mulţi oameni. „Iepurele Alb" s-a luptat constant pentru a înfrînge reticenţa forţelor armate britanice regulate de a le ceda acestora o mică parte din dotările materiale. Secretul îi stătea în cale: puţini ştiau despre această muncă eroică.

În iunie 1943, Moulin a fost capturat după ce un informator le-a spus germanilor că „un gaullist se află în cartier". Ar fi putut să scape, avînd atît de multă experienţă în schimbarea aspectului şi

identităţii lui, dar încă purta cutia de chibrituri în care de Gaulle inserase autorizaţia microfilmată ca Moulin să vorbească în numele generalului. Proba incriminatoare a fost descoperită. Paisprezece lideri ai Rezistenţei, arestaţi împreună cu el, au fost torturaţi şi ucişi. Vera a făcut eforturi să citească relatări ale unor martori oculari despre modul în care Moulin fusese dezmembrat de Gestapo pînă murise.

Cu trei zile înaintea oribilului sfîrşit al lui Moulin, în noaptea de 17-18 iunie 1943, Pierre Raynaud, sublocotenent francez şi instructor de sabotaj, fusese paraşutat pentru a i se alătura lui Francis Cammaerts, absolvent al durei şcoli de comando din Arisaig, în zona muntoasă a Scoţiei. Raynaud a devenit convins că era victima unei trădări. În acelaşi timp, Noor Inayat Khan, adesea descrisă drept prinţesă indiană şi scriitoare talentată de povestiri pentru copii, a fost paraşurată în Franţa şi şi-a început călătoria către un sfîrşit tragic care avea să declanşeze speculaţia că şi ea fusese trădată.

În cele 18 luni trecute de la petrecerea de adio a lui Moulin de Anul Nou 1941-1942, Vera văzuse agenţi tineri rezistenţi fizic care deveneau paranoici atunci cînd lucrurile mergeau prost din motive banale. Raynaud credea că aterizarea lui era observată de germani, care îl aşteptau ca să-l urmărească la Paris. A ajuns să creadă că Secţiunea F a SOE trimitea în mod deliberat agenţi insuficient pregătiţi care, dacă erau prinşi, cedau la interogatoriu şi îi induceau în eroare pe germani cu informaţiile primite la Londra. Astfel de teorii ale conspiraţiei au fost contrazise de o tînără telegrafistă, Yvonne Cormeau, care s-a paraşuat în Franţa mai tîrziu în acea vară şi care a ajuns faţă în faţă cu Francis Cammaerts, contactul lui Raynaud, într-un tren spre Toulouse. „Privea drept prin mine”, a raportat ea, „şi ne-am ignorat reciproc”. Nu exista nici o probă a unei instrucţii inadecvate. Însă uneori agenţii uitau de măsurile de siguranţă după ce se obişnuiau cu mediul ostil. O întîlnire subită cu un vechi prieten de la şcoala de instrucţie putea să ducă la un pahar băut împreună, şi atunci Gestapo-ul dădea năvală. Uneori, agenţii trebuiau să aranjeze o întîlnire directă pentru a transmite mesaje. Yvonne Cormeau învăţase să scrie astfel de mesaje pe hîrtie subţire, înfăşurată strîns şi introdusă cu un ac într-o ţigară, care putea fi fumată parţial şi apoi aruncată cu nonşalanţă. Dar pînă şi ea, considerată o maestră pentru că transmisese 400 de mesaje codate într-un an, a încălcat regula potrivit căreia agentul trebuie să fie în permanentă mişcare. A rămas într-o ascunzătoare timp de şase luni. Germanii căutau o telegrafistă engleză în regiune, iar ascunzătoarea ei era într-un sat fără apă curentă, ceea ce părea un bun motiv ca aceştia să nu se deranjeze să caute acolo.

„Gîndirea ei a fost perfect raţională”, a comentat Vera. „Putea să privească de la mansarda ei la mare depărtare dacă există vreo mişcare germană suspectă.” Regulile erau făcute ca să fie încălcate, cu condiţia ca acest lucru să nu se întîmple într-un moment de totală neatenţie. Acest tip de gîndire nu îl satisfăcea pe Pierre Raynaud, care a devenit obsedat de ideea că unor agenţi – tinere instruite în grabă – li se dădeau informaţii pe care aveau să le dezvăluie sub interogatoriu, inducînd în eroare inamicul fără să-şi dea seama în legătură cu planurile Aliaţilor.

Gubbins a trecut în revistă programele de instrucţie ale SOE şi mobilizarea unor maeştri cu abilităţi deosebite şi a fost de acord cu Vera că oricine credea că agenţii absolveau înainte de a fi pe deplin instruiţi suferea de paranoia. Unii începători, asemenea prinţesei Noor sau Dianei Hope

Rowden, deşi consideraţi de instructori inapţi pentru a merge pe teren, erau totuşi trimişi deoarece era nevoie disperată de abilităţile lor speciale, iar aceştia s-au dovedit a fi cei mai duri şi mai inovatori în a rezista interogatoriului sub tortură.

Pentru a se asigura că instrucţia SOE era infailibilă, Vera a vizitat din nou terenul accidentat de la Loch Ailort, la 38 de kilometri vest de Fort William, pe coasta Scoţiei, unde tineri şi tinere trăiau într-o casă veche şi mohorîtă cu pereţi din granit rece, bătută în permanenţă de vînturi puternice, care abia dacă se zărea printre copacii deşi şi mai înalţi decît acoperişul. Ceaţa şi ploaia învăluiau dealurile din jur. Regiunea era incredibil de posomorîtă, iar rata crescută a mortalităţii echipajelor de aviatori de la o bază aeriană maritimă din apropiere era cauzată aproape în întregime de faptul că piloţii se loveau de vîrful dealurilor sau se rătăceau pe vreme proastă şi rămîneau fără combustibil în largul coastei. Jack Wilson, fost şef adjunct al poliţiei din Calcutta, supraveghea instrucţia.

În septembrie 1942, Vera a conchis că terenurile de instrucţie de lîngă Fort William erau imposibil de sabotat. „Instructorii polonezi trecuseră prin iad în lagărele de muncă sovietice”, îşi amintea ea. În acea sălbăticie scoţiană din jurul Loch Ailort, polonezii şi-au dat seama că în spatele aerului dur al lui Jack Wilson se afla hotărîrea onestă a unui director de şcoală binevoitor care făcea eforturi să transmită arta de a supravieţui unor provocări încă şi mai grele decît Siberia. Acesta introdusese Jocul lui Kim, bazat pe povestea lui Rudyard Kipling despre un băiat care trebuia să-şi antreneze memoria pentru a supravieţui. Wilson îi învăţase pe băieţi tehnici mentale pe care acum, la vîrsta de 52 de ani, le introdusese în Şcolile de Pregătire Specială (STS). STS s-au multiplicat, ajungînd la 70 de „şcoli ale pericolului” în întreaga lume. Prima misiune pe timp de război a lui Wilson fusese în cadrul companiilor independente ale lui Gubbins din Norvegia. El considera acea experienţă drept antrenament pentru lupta de gherilă propriu-zisă şi a ajutat-o pe Vera să planifice infiltrarea unor agenţi care să ucidă unul dintre principalele instrumente de măcelărire a evreilor ale lui lui Hitler, generalul Reinhard Heydrich.

Vera fusese prima oară la Fort Williams cu Gubbins şi soldaţii polonezi evacuaţi prin Dunkerque împreună cu comandantul lor, generalul Władysław Sikorski. Gubby cunoştea din copilărie dealurile ameninţătoare şi lacurile adînci, cu apă neagră rece ca gheaţa. El îl alesese în primul rînd ca redută în cazul în care Germania ocupa Marea Britanie. Sikorski i-a spus Verei că peisajul deprimant se potrivea cu sufletul său polonez. Viaductele şi podurile erau perfecte pentru exerciţii de sabotaj. Zona rurală era aridă şi dificilă, anticipînd ceea ce un agent ar fi putut întîlni oriunde în Europa.

Vera a găsit un sediu pentru guvernul în exil al Poloniei în biroul editorului *Boy Scout Magazine*, F. Haydn Dimmock, din Buckingham Palace Road. Rolul lor în distrugerea Scutului Franţei al lui Laval avea să fie eroic. Puţini dintre ofiţerii aflaţi în serviciu regulat la Whitehall – şi doar cei care trebuiau să ştie – bănuiau ce se întîmpla în spatele ferestrelor camuflate ale inofensivei reviste.

26

„Aceasta este o crimă fără nume”

„Uite!”, a spus Vera fluturînd mîndră o bucată de hîrtie igienică moale în faţa lui Jan Żurakowski. „Nu mai trebuie să-ţi zgîrii fundul la toaletă.”

Żura privea cu ochii cît cepele. Multe toalete publice aveau doar pătrăţele de ziar atîrnate într-un cui. Vera subliniase caracterul secret al acestei întîlniri. Pilotul de vînătoare polonez se întreba dacă ea îl chemase acolo ca să laude această adaptare pentru vreme de război a batistelor de unică folosinţă pentru gentlemeni, vîndute exclusiv la Harrods înainte de război.

Vera îi ceruse să se întîlnească la popota Small Scale Raiding Force (SSRF) a SOE, lîngă Kensington Palace Gardens Terrace, paralel cu Embassy Row, un cartier elegant cu unele dintre cele mai scumpe proprietăţi din Londra, acum în mare parte bombardate. Popota SSFR era improvizată din rămăşiţele unei crîşme bombardate din Church Street, imediat lîngă High Street din Kensington. Popota era accesibilă pentru toţi militarii, dar într-o cameră părăginită din spate Vera se bucura de intimitate totală. Żura aştepta să afle despre ce voia ea să discute cu adevărat.

Vera i-a vorbit despre noile pierderi din convoaiele din Oceanul Arctic care duceau provizii de război în nordul Rusiei. Căderea comunicaţiilor radio sovietice locale provocau pierderi îngrozitoare în rîndul navelor britanice încărcate cu mărfuri pentru Rusia, adunate cu greu pentru a-l satisface pe Stalin, care îi presa constant şi dur pe Roosevelt şi Churchill să întărească forţele ruseşti de pe Frontul de Est. Dacă Stalin îşi pierdea încrederea în aliaţii lui occidentali, putea să încheie o pace separată şi să-şi reînnoiască vechea alianţă cu Germania. Vera a avertizat: războiul pe două fronturi promitea victoria asupra lui Hitler. Războiul pe un singur front de vest însemna înfrîngerea sigură a Aliaţilor. Żura nu avea nevoie să i se spună că singura speranţă a Poloniei consta în eliberarea sa de către Occident. Acum însă a aflat că în septembrie 1943, PQ18, un covoi din Oceanul Arctic, se aflase în pericol din cauză că anumite coduri ruseşti fuseseră sparte de germani. Convoiul anterior, PQ17, navigase din nordul Scoţiei spre Murmansk, de-a lungul rutei arctice, şi pierduse 22 de cargoboturi cu o încărcătură totalizînd 3.350 de tancuri şi vehicule militare, 210 avioane şi aproximativ 100.000 de tone de alimente şi muniţie.

Bletchley ştia acum că ruşii descopereau datele de plecare a convoaielor din nordul Scoţiei şi transmiteau detalii la Poliarnîi, lîngă Murmansk, în cifruri deja sparte de Berlin. Era acesta un sabotaj deliberat, şi dacă da, cine era responsabil?

Żura era un aviator calificat să preia misiunea de a confirma sau nu suspiciunile Verei. Era unul

dintre cei mai vechi şi mai de încredere aliaţi, relaţia lor fiind aproape una de dragoste, chiar dacă amîndoi trăiau după valorile pentru care luptau. Nici unul dintre ei nu ar fi depăşit limita dintre respect reciproc şi intimitate fizică. Vera îi promisese lui Żura că se va face tot posibilul pentru a o scoate din Polonia pe iubita lui, care era evreică. Existau puţine şanse în acest sens, iar acum o îndurera să-i ceară lui Żura să-şi rişte din nou viaţa, după tot ce făcuse deja.

Mai întîi, i-a dezvăluit existenţa singurului detaşament de luptă ale cărui acţiuni beneficiau de imunitate totală în faţa oricărei responsabilităţi legale, inclusiv vechea lege care impunea pedepse penale pentru operaţiuni secrete neaprobate. Vera nu mai dezvăluise niciodată acest lucru. Agenţii potenţiali erau mai întîi studiaţi de la distanţă pentru a se stabili dacă erau potriviţi pentru misiune, apoi erau instruiţi treptat în arta uciderii şi lăsaţi să gîndească singuri odată ce erau consideraţi apţi de acţiune. Ultima etapă a formalităţilor era depunerea unui jurămînt de păstrare a secretelor. Nu se spunea nimic despre ilegalitatea tehnică a muncii lor. SOE era specializat în asasinate şi masacre. Vera a trebuit să-i explice acest lucru prietenului ei în propoziţii concise.

Żura a fost uimit de cît de dură devenise Vera. Purta o fustă Harris plisată din tweed şi o bluză simplă de culoarea fildeşului în locul unei uniforme, iar la prima vedere părea modestă. Părul ei bogat şi negru se revărsa în cîrlionţi peste umerii largi, sexy dar scurt, ca pentru a le aminti admiratorilor masculini că era probabil inteligentă. Postura ei dreaptă impunea autoritate: bărbia ridicată puţin mai sus decît era obiceiul, nu într-un mod arogant, ci suficient pentru a-l face pe chelnerul în vîrstă să se grăbească să-i facă pe plac. Lui Żura îi era clar că, oricît de bătrîn şi de neîngrijit ar fi fost, chelnerul deţinea cel mai înalt nivel de acces. Sub şorţ purta o armă.

Noul comportament dur al Verei se datora recentei sale descoperiri că, în timp ce fugea ea însăşi din Polonia în România, „ghetoizarea” germană a evreilor polonezi fusese discutată la Varşovia de Adolf Eichmann, vînzătorul de băcănie care conducea Biroul pentru Afaceri Evreieşti de la Cartierul General al Securităţii Reich-ului şi care îi era cunoscut Verei sub forma unei semnături pe unele formulare care circulau în rîndurile SS, elita nazistă. Dar pe 4 octombrie 1943, Reichsfürer-ul SS Heinrich Himmler le spusese ofiţerilor lui de cel mai înalt rang la o întîlnire din Poznań: „Cei mai mulţi dintre voi ştiu, probabil, ce înseamnă să vezi o sută de cadavre sau cinci sute de cadavre sau o mie. Faptul că am trecut prin aşa ceva şi că totuşi... ne-am păstrat decenţa – iată ce ne-a întărit”.

Vera făcuse rost de textul discursului. „A devenit mai dură decît orice călău SS”, avea să-mi spună Żura mulţi ani mai tîrziu. „Se simţea vinovată pentru că nu aflase mai devreme că Eichmann fusese în Varşovia în timp ce ea se afla acolo şi *de ce* fusese el acolo. Dumnezeu să-l apere pe oricine îi stătea în cale acum. Era furioasă. Simţea că o abadonase pe iubita mea evreică. Părea complet nemiloasă atunci cînd a descris tehnicile murdare ale SOE despre care credea că erau singura modalitate de a seca puterea inamicului, al cărui scop nu era cucerirea, ci genocidul, şi de a lupta împotriva celor care nu făcuseră o prioritate din oprirea genocidului.”

Acum aflase alte detalii înspăimîntătoare. Ştia că faptele mortale erau ignorate la Londra, cînd s-ar fi putut face atît de multe pentru a perturba reţeaua paneuropeană de căi ferate care deserveau lagărele de exterminare. Cînd împăciuitorii de la Whitehall încercau încă să-l calmeze pe Hitler, ea îşi făcea

griji în legătură cu maşinile de ucis milioane de oameni. „A uitat”, a spus Żura, „că abia mai avea timp să doarmă, pregătind războiul secret înainte ca Churchill să preia puterea... Am văzut un raport că încă de atunci era «neînfricată, dar sfidează oficialităţile pentru a obţine ce vrea». Acum nimic nu îi mai stătea în cale. Nu era ca şi cum teroarea era secretă. Chiar şi înainte ca Churchill să ajungă, în sfîrşit, la putere, curierii noştri polonezi raportau despre «maşini de gazare» acţionate de motoare demontate de pe submarine de construcţie sovietică, pentru a-i omorî pe evrei la Auschwitz”.

Pe 20 ianuarie 1942, cincisprezece birocraţi de rang înalt implicaţi în „reducerea naturală” a evreilor s-au întîlnit într-o vilă din Am Grossen Wannsee nr. 56. Reichsfürer-ul SS Heinrich Himmler a spus la această întrunire că „emigraţia” însemna exterminare. Înaintea războiului, Adolf Eichmann era deja cunoscut la Whitehall, de vreme ce în 1932 fusese interceptat la graniţa Palestinei de autorităţile mandatare britanice. Sosise sub acoperire ca jurnalist al unui respectat ziar din Berlin şi a fost identificat ulterior drept „delegat special însărcinat cu pregătirea soluţiei finale”. La cîteva săptămîni de la predarea Franţei, regimul-marionetă de la Vichy a primit instrucţiuni de la o Comisie Generală pentru Chestiunea Evreiască, condusă de căpitanul SS Theodor Dannecker, şeful biroului pentru evrei din Paris al Gestapo-ului. Primele deportări din Franţa la Auschwitz au început la cîteva luni după capitularea ţării: cîteva mii de copii cu vîrste de 2 pînă la 17 ani nu au mai fost văzuţi niciodată. La Whitehall se ştiau toate acestea.

Żura a spus că Vera avea probe cît se poate de solide că programul german de „reducere naturală” începuse deja în timp ce el încerca să zboare spre Anglia, iar ea încerca să fugă din România. Vera îşi amintea, de asemenea, modul cum Cehoslovacia fusese trădată de Chamberlain, care declarase batjocoritor în public că nimeni din Anglia nu cunoştea sau nu era preocupat de astfel de ţări din Europa de Est. „Nu produc decît haos şi probleme incomprehensibile pentru generaţii întregi”, se spune că ar fi afirmat el.

De fapt, într-o emisiune BBC „Broadcast to the World” din 24 august 1941, Churchill încercase să facă publică teroarea nazistă, spunînd: „Aceasta este o crimă fără nume”. Cuvintele lui au fost tipărite pe manifeste care să fie aruncate din aer în întreaga Europă în 1942, dar Vera i-a spus lui Żura că Ministerul Aviaţiei se opunea irosirii avioanelor de război pentru astfel de misiuni fără rost.

Żura şi alţi piloţi polonezi erau deja familiarizaţi cu utilizarea secretului pentru a ascunde motivele interne de stînjeneală. Veteranii polonezi ai ciocnirilor aeriene de deasupra Varşoviei luptaseră anonim în Escadrila 303 a RAF, cunoscută şi ca Escadrila Kościuszko, numită după eroul polonez din secolul al XVIII-lea Tadeusz Kościuszko. Acest nume nu a fost recunoscut niciodată. Oficialii Ministerului Aviaţiei încercaseră să prevină utilizarea piloţilor polonezi în Bătălia Angliei. Omagierea priceperii şi eroismului lor a venit mai tîrziu, din partea piloţilor regulaţi ai RAF, care au spus că bătălia ar fi fost pierdută fără intervenţia polonezilor, care erau îngroziţi de faptul că RAF folosea tactici demodate împotriva unui inamic ale cărui tactici moderne nu fuseseră studiate niciodată.

Istoricii de azi consemnează rolul vital al polonezilor în înfrîngerea asaltului aerian german din 1940, dar la acel moment rolul lor a rămas necunoscut publicului[1].

În 1943, Vera i-a spus lui Żura: „Voi aţi luptat ca să vă eliberaţi propria ţară atunci cînd aţi salvat

Anglia. Cînd acest război va lua sfîrşit, Churchill şi Roosevelt îl vor lăsa pe Stalin să ia Polonia". Era evident că ea nu îşi mai făcea iluzii.

După dezvăluirea sa iniţială, Vera l-a invitat pe Żura la o plimbare de sfîrşit de săptămînă prin zona rurală din Sussex, în jurul Winchelsea. Acolo a schiţat o misiune care presupunea riscuri cu care nici măcar Żura nu se mai confruntase. Vera avea nevoie de un pilot vorbitor de poloneză care să zboare singur în zona Mării Baltice şi să înregistreze radiotransmisiunile ruseşti. Acestea nu erau recepţionate în întregime la Bletchley, iar spărgătorii de coduri nu erau siguri dacă transmisiunile proveneau din partea ocupată de ruşi a Poloniei. Żura a zburat într-o serie dintre aceste misiuni de spionaj, realimentînd la o bază secretă de la graniţa finlandezo-suedeză. Nu i s-a spus niciodată rezultatul. Mai tîrziu, el mi-a scris: „Şefii cei mari ai RAF erau deranjaţi de «încercările iresponsabile şi neautorizate de a influenţa politica» ale Verei şi o vedeau ca pe o femeie băgăreaţă, needucată în tradiţiile şi disciplinele serviciului militar". Dar Żura îşi dădea seama că Vera avea dreptate: Polonia avea să fie sacrificată pentru a-l împăca pe Stalin, iar el voia să-şi ducă iubita, dacă scăpa, cît mai departe de sovietici. Între timp, a informat-o pe Vera despre rutele de salvare pentru aviatorii doborîţi.

Este posibil ca Vera să se fi întîlnit cu Żura în spatele uşilor închise ale biroului revistei *Boy Scout* care adăpostea guvernul polonez în exil, dar era precaută cu privire la cei care trăgeau cu urechea într-o vreme cînd secretul era atît de greu de păstrat în rîndul guvernelor în exil. Unele lucruri trebuie ţinute secrete; unele secrete trebuie lăsate să răsufle deliberat. Îi încredinţase lui Mary Stephenson unele dintre îndoielile ei de cînd aflase, înainte de război, că Eichmann se întîlnise de cîteva ori cu militanţi sionişti Haganah în Berlin. O întîlnire fusese relatată în *Der Stürmer*, periodicul antievreiesc radical; alte întîlniri au avut loc între agenţi sionişti la Hotel zur Traube, lîngă Grădina Zoologică din Berlin. Reprezentanţii Haganah de dinainte de război trebuiau să verifice afirmaţia lui Eichmann că voia să-i relocheze pe evrei în Palestina. Acesta se dusese acolo în iarna anului 1937, călătorind cu trenul prin România şi îmbarcîndu-se în Constanţa pe un vapor spre Palestina, avînd asupra sa false acreditări de jurnalist pentru *Berliner Tageblatt* – un ziar al cărui proprietar şi redactor-şef, ambii evrei, au fost înlocuiţi cînd publicaţia a fost „coordonată" spre partidul nazist. Uniunea Sovietică şi-a folosit cele mai bune resurse de spionaj pentru a afla dacă Eichmann intenţiona să-i folosească pe refugiaţii evrei pentru a strica relaţiile britanicilor cu arabii. O sursă sovietică era Kim Philby, demascat ulterior drept cîrtiţă din SIS britanic. Tatăl lui, Harry St. John „Jack" Philby, s-a întîlnit în februarie 1939 cu lideri sionişti, inclusiv Ben Gurion şi Chaim Weizmann, şi a promis că imigraţia evreiască substanţială în Palestina putea fi achiziţionată prin acordarea unui „împrumut" către casa de Saud şi Ibn Saud, „şefii cei mari" din lumea arabă.

După ce a aflat că faptele fuseseră deformate sau ignorate, Vera a făcut presiuni mai puternice ca niciodată pentru a cîştiga respect pentru organizaţiile militare evreieşti considerate încă inamice la Whitehall. Nimic nu apăruse în presa britanică în noiembrie 1940, cînd ilustrul corespondent american la Berlin, William Shirer, a relatat că „spionii" lui, aşa cum îşi numea el informatorii, descoperiseră de ce în ziarele germane apăreau anunţuri mortuare care foloseau expresii precum „după săptămîni de incertitudine" un fiu iubit sau o fiică iubită a murit „în mod incredibil" într-o zonă din jurul castelului

din Grafeneck, despre care se spunea că este „spital”. Shirer a descoperit că Grafeneck era înconjurat de „oameni ai SS în uniforme negre”; camioane cu prelate goneau spre „spital” toată noaptea. El a concluzionat că naziştii îi omorau pe cei bolnavi mental din „motive de eugenie”. Rudelor li se trimitea o scrisoare-tip la care nu se putea răspunde: fiul mort sau fiica moartă fuseseră „salvaţi de la un sejur instituţional de o viaţă”, iar moartea venise ca o „eliberare milostivă”. Eutanasia fusese justificată, dar în cei trei ani scurşi de la primele concluzii înfiorătoare ale lui Shirer nici un singur cuvînt nu a apărut în presă. După decizia de a intra în război, guvernul Chamberlain şi proprietarii de ziare care se gudurau pe lîngă familia regală fie suprimaseră rapoartele, fie le respinseseră. Vera aşteptase trei ani ca să afle care era eufemismul pentru genocid. Era evident că nu doar evreii erau victimele vizate de o dictatură hotărîtă să perfecţioneze rasa ariană.

Vera era asbolut convinsă că singura speranţă pentru poporul evreu era crearea unui stat propriu. Churchill părea să cedeze în faţa politicii americane de respingere a imigranţilor evrei, pe baza teoriei „mergi pe mîna aliatului care este cel mai în măsură să-ţi servească interesele”. Whitehall a intensificat atacurile împotriva SOE ca agenţie scăpată de sub control care dădea învăţături privind terorismul împotriva dreptului internaţional. Vera a continuat să susţină la fel de aprig ca întotdeauna că, în unirea grupurilor de gherilă franceze, scopul ei era controlul democratic, dar nu putea să vorbească deschis despre acest lucru fără o aprobare ministerială, care trebuia să vină din partea Ministerului de Externe advers. Şefii SIS ai acestuia se temeau că revoltele stîrnite de SOE le-ar fi putut fi de ajutor agenţilor francezi recrutaţi de comunistul evreu german care îşi spunea Henri Robinson. Se zvonea că acesta fusese instruit de Stalin să facă din Franţa frontul roşu al Marelui Război Patriotic sovietic. În interiorul SIS însă, existau trădători născuţi în Marea Britanie care raportau la Moscova şi care, din cauza simpatiilor lor prosovietice, erau nerăbdători să distrugă SOE.

Żura a discutat despre toate acestea cu Vera, după ce a făcut înregistrările clandestine ale transmisiunilor ruseşti despre aranjamentele de escortare a convoaielor din Oceanul Arctic. Amiralul Bill Mott, ofiţer de comunicaţii pentru Roosevelt la ULTRA, avea să relateze mai tîrziu refuzul lui Stalin de a fi de acord cu transportul aerian al proviziilor din Occident către armatele clandestine antinaziste. Mott l-a identificat pe John Cairncross drept agent de la Bletchley controlat de sovietici între 1942 şi 1944, care a transmis Moscovei secrete ULTRA şi a devenit apoi ofiţer formal al SIS. Informaţiile ULTRA nu ar fi trebuit să fie dezvăluite Uniunii Sovietice, potrivit viitorului judecător al Curţii Supreme de Justiţie americane Lewis W. Powell. În calitate de colonel pe timpul războiului al US Air Force, acesta a făcut parte dintr-un grup restrîns de americani împuterniciţi „să accepte” informaţii ULTRA de la Bletchley, pentru îndrumarea US Strategic Air Force conduse de generalul Carl Spaatz în bombardarea centrelor industriale germane[2].

Lui Żura i se părea că nu are nici o logică faptul ca ruşii să le dea inamicului lor german detalii despre convoaiele care le transportau provizii de care era nevoie urgentă. Nedumerirea lui a crescut după dezvăluirea spionului-şef al lui Hitler că „transmiţătoarele ruseşti pe unde scurte acopereau toate teritoriile ocupate de germani, precum şi ţările neutre, de la Norvegia pînă în Pirinei, de la Atlantic la Oder, de la Marea Neagră la Marea Mediterană”. Walter Schellenberg a făcut această afirmaţie după

război, cînd a devenit consilier al americanilor pentru spionajul sovietic[3].

Vera nu avea să înţeleagă multă vreme motivele pentru care transmisiunile ruseşti foloseau coduri despre care se ştia deja că sînt sparte de Berlin. Lucra din greu la operaţiunile SOE, în timp ce încerca să înţeleagă motivele pentru care SIS trăda gherilele sioniste, concomitent cu propaganda rusă care încuraja sentimentele antibritanice din Peninsula Arabică. Pe 6 martie 1942, într-o vineri, ziarul londonez *Daily Mirror* a publicat o caricatură realizată de celebrul Zec. Aceasta înfăţişa un marinar din flota comercială care se agăţa de o barcă de salvare. Vaporul lui fusese scufundat de o torpilă, iar el avea o expresie de agonie puternică ce se evidenţia pe fondul izolării înfiorătoare din oceanul pustiu. Legenda caricaturii era un fragment dintr-un anunţ al Camerei Comunelor: PREŢUL PETROLULUI A CRESCUT CU UN PENNY – SURSE OFICIALE. Mesajul lui Zec era că marinarii plătiţi cu salarii de mizerie sufereau pierderi teribile pentru a umple buzunarele profitorilor de pe urma războiului. *Daily Mirror* a primit precizarea că publicaţia *Daily Worker* a Partidului Comunist fusese închisă din cauza unor astfel de „critici perverse şi duşmănoase”. Apoi, sub pseudonimul Cassandra, editorialistul William Connor de la *Mirror* s-a pronunţat împotriva unei noi politici britanice de oprire a noii imigraţii evreieşti spre Palestina. A fost recrutat imediat în serviciul militar.

Nevoia de a studia cantitatea mare de informaţii contradictorii a devenit dureros de evidentă, dar Vera un avea suficienţi analişti calificaţi. Sursele ei relatau că, în timp ce trimitea evrei în lagărele de exterminare, Eichmann creştea şi fluxul de refugiaţi spre Palestina. Nu putea decît să presupună că această contradicţie provenea din calculele naziştilor potrivit cărora, dacă britanicii trebuiau să intercepteze vasele cu refugiaţi, acest lucru le-ar fi ţinut ocupate navele de război. Dar dacă i-ar fi lăsat pe evrei să pătrundă, lumea arabă s-ar fi îndepărtat de ei. Churchill a încercat o denunţare anglo-americană a „eliminării” camuflate ca emigrare. A smuls o declaraţie de la zece guverne în exil aliate pe 17 decembrie 1942, care deplîngeau intenţia repetată a lui Hitler de a extermina poporul evreu. Nici un singur guvern, nici măcar cel american sau cel britanic, nu şi-a pus semnătura pe documente care dezvăluiau realitatea. Nu s-au dat explicaţii opiniei publice cu privire la ce însemna de fapt declaraţia. În această stuaţie, se pare că Churchill s-a dat bătut.

„Dar Vera a dat o lovitură decisivă”, a spus Żura. Ea l-a convins pe arhiepiscopul de Canterbury să se pronunţe împotriva lipsei unor acţiuni de salvare a evreilor. Acesta a afirmat că sondajele din Statele Unite raportau o *creştere* a sentimentelor antisemite, iar avertismentele lui au determinat unele grupuri creştine, sindicate şi activişti umanitari să ceară măsuri pentru ajutorarea evreilor supravieţuitori. Pentru a calma protestele publice, Whitehall a convocat o conferinţă în ziua cînd a izbucnit revolta din ghetoul din Varşovia, 19 aprilie 1943. Conferinţa s-a terminat în timp ce evreii din Varşovia îşi transmiteau apelul final: „Ultimii 35.000 de evrei din ghetou sînt condamnaţi la execuţie. Salvaţi-ne”.

Conferinţa a avut loc între membrii cabinetului britanic şi o mică delegaţie americană, în insulele Bermude. „Cenzoriţele” din teritoriul britanic interceptau comunicaţiile dintre emisfera vestică şi Europa. Învăluită în secret, Bermuda era ideală pentru o conferinţă care nu fusese niciodată menită să producă acţiuni. Guvernul american a emis permise doar pentru cinci reporteri ai unor agenţii de ştiri,

care trebuiau să se mulţumească cu comunicate oficiale. „A fost un pact mutual anticonştiinţă”, a afirmat Vera ulterior. „Americanii nu voiau să compromită politica lor strictă de imigraţie.” Arhiepiscopul de Canterbury a condamnat întreaga chestiune ca fiind ruşinoasă. Discuţiile au fost ţinute secrete sub pretextul că era în joc securitatea Aliaţilor. Un buletin de o singură pagină preciza că au fost făcute recomandări concrete, dar că acestea trebuiau să rămînă confidenţiale „din considerente militare”. Vera ştia ce înseamnă aceste afirmaţii din raportul subsecretarului parlamentar Richard Law, ulterior baronul Coleraine: „Sentimentele din Anglia sînt în mare parte potrivnice evreilor, [dar] opinia publică americană este supusă unei presiuni extreme din partea unei alianţe a organizaţiilor evreieşti”. Conferinţa nu a însemnat decît vorbe goale.

Vera a vorbit cu Chaim Weizmann despre această nouă dovadă că trebuia constituită o brigadă evreiască. Ea vedea din nou cum secretul ascundea de fapt intenţii şi greşeli. Fiul lui Chaim, Michael, fusese ucis în timp ce pilota un avion într-o operaţiune ratată cu scopul de a opri crucişătoarele germane *Scharnhorst* şi *Gneisenau* să se strecoare prin Canalul Mînecii, după ce fuseseră încolţite în Brest, portul francez din Atlantic, timp de luni de zile. În noaptea de 11-12 februarie 1942, acestea au scăpat. O comisie de anchetă a marinei a ascuns detaliile a ceea ce lordul Kilbracken, pilot pe avioane Swordfish ale marinei, a numit ulterior „poate cel mai deplorabil dezastru al războiului”. Şase biplane vechi Swordfish au fost lansate împotriva cuirasatelor. Aeronavele moderne ale RAF „aşteptau cu sutele”, după cum s-a exprimat Kilbracken, la sol. Navele de război germane, însoţite de crucişătorul greu *Prinz Eugen* şi de distrugătoare, au plecat din Brest în timpul celor 198 de minute de întuneric şi au navigat nedepistate cale de 300 de mile, pînă cînd au ajuns în Pas-de-Calais, în timp ce comandanţii RAF şi ai marinei se certau aprig la telefon cu privire la care armă să preia responsabilitatea. 13 dintre cei 18 membri ai echipajelor Swordfish au fost ucişi. Comandantul lor, Eugene Esmonde, a primit cea mai înaltă decoraţie, Victoria Cross, post-mortem însă[4].

Chaim a afirmat cu amărăciune: „Fiul meu a căzut pentru o cauză pentru care steagul sionist nu a fost încă înălţat”. Un alt fiu, Ezer, pilota avioane Spitfire ale RAF şi a devenit ulterior comandant al forţelor aeriene israeliene, iar apoi preşedinte al Israelului[5].

SOE nu avea o agendă politică sau rasistă. De vreme ce încă nu exista o brigadă evreiască, Vera a pregătit, prin instrucţie de luptă, agenţi precum fostul boxer evreu Alec Rabinovich, un telegrafist glumeţ din reţeaua franceză a lui Peter Churchill. „Telegrafiştii sînt cele mai preţioase verigi SOE din lanţul operaţiunilor noastre”, i-a spus Vera criptologului Leo Marks. La acel moment, Operaţiunea Lavaboul îl inspirase pe Elder Wills să conceapă antene aeriene care arătau precum lanţurile de tras apa la closetele turceşti.

Vera a cîştigat lupta cu SIS pentru controlul asupra comunicaţiilor SOE şi acum avea un departament pentru informaţii secrete sub formă de semnale sub conducerea lui Leo Marks, cu un „harem” care gestiona traficul codat. Rapoartele fetelor erau interceptate de directorul adjunct al SIS, Claude Dansey, prin ascultarea liniilor de telex din Baker Street. Forţele Franceze Libere ale lui de Gaulle insistau să folosească propriile lor coduri secrete pentru a-l păcăli pe Dansey. Mesajele agenţilor lor de pe teren erau transmise prin birourile lor din Duke Street.

„Deci Forţele Franceze Libere aveau un cod pe care noi îl ştiam şi un altul pe care nu-l ştiam”, i-a spus Vera lui Bill Stephenson. „De Gaulle a spus că codul lui era încuiat într-un seif. Apoi unul dintre agenţii lui a trimis un mesaj indescrifrabil, afectat de condiţiile atmosferice sau de o codare neglijentă, şi s-a apelat la Leo.” Leo încerca întotdeauna să prevină „repetările”. De fiecare dată cînd un agent făcea o greşeală de codare, el producea un „indescifrabil”, iar Londra trebuia să ceară o repetare. Astfel, camionetelor cu echipamente gonio germane li se oferea mai mult timp pentru a depista locaţia agentului. Leo voia să ajungă la stadiul la care mesajele originale erau descifrate *întotdeauna*. Uneori era nevoie de 750.000 de încercări pentru a sparge un indescrifrabil. Leo construia încet echipe de fete inteligente care jurau că nu va mai exista niciodată vreun indescifrabil, după ce ascultau descrierile plastice ale lui Leo despre ce li se întîmpla agenţilor care erau prinşi în timp ce repetau un mesaj.

Leo s-a închis el însuşi în lavaboul Forţelor Franceze Libere, pentru a desluşi un indescifrabil. Între timp, agentul din Franţa şi-a zburat creierii cînd germanii au dat buzna în timp ce el îşi repeta transmisiunea. „Se temea că aveau să-i smulgă informaţiile prin tortură”, îşi amintea Vera. Agentului nu ar fi trebuit să i se ceară niciodată o repetare, deoarece Leo decoda deja mesajul în timp ce se afla în toaleta din Duke Street. După această întîmplare, a numit strada Puke Street[1*]. „Mesajul a fost trimis în codul francez”, a spus el mai tîrziu. „La toaletă, am descoperit că acest cod francez supersecret era acelaşi cu al nostru.” Forţele Franceze Libere ale lui de Gaulle adăugaseră propriile lor prefixe în timp ce foloseau codul britanic, iar britanicii nu ar fi trebuit să afle asta. Leo a spart indescifrabilul agentului mort şi i l-a trimis lui de Gaulle, fără nici un comentariu.

Leo Marks se temea întotdeauna să nu piardă agenţi, deoarece mesajele lor erau distorsionate în mod neintenţionat. Se alarma de fiecare dată cînd surprindea pe cineva precum Violette Szabo făcînd greşeli care păreau minore, dar care puteau periclita o întreagă reţea. I-a făcut pe noii agenţi să înţeleagă modul cum puteau să producă accidental aceste „indescifrabile”, în timp ce codau sub o presiune mortală: înfriguraţi, înfometaţi şi singuri, încercînd să-şi amintească cuvintele preselectate din „poeziile de recunoaştere”, inserînd mecanismele de control, bătînd semnale Morse în timp ce camionetele cu echipamente gonio ale inamicului îi căutau. Germanii şi-au perfecţionat abilităţile de detectare pînă la a opri centralele electrice una după alta, pînă cînd pulsaţiile bruşte trădau localizarea agentului. Pentru a contracara acest lucru, se foloseau baterii pentru o nouă serie de telegrafe şi se concepeau modalităţi primitive de a le acţiona la manivelă. Aparatele de transmisie autonome fuseseră neglijate la început. Însă Bank of England avusese întotdeauna coduri telegrafice secrete. Unul dintre directorii SOE care ştiau despre ele era Geoffrey Courtauld, de la comercianţii internaţionali de textile. Compania Courtauld folosea coduri pentru transmiterea telegramelor în străinătate, iar Vera a apelat fără reţinere la sfatul acestor experţi în afaceri private.

„Vera a învăţat că era o idee bună să faci rebusurile din *The Times*, să cunoşti *Oxford Dictionary of English Verse*, argoul popular şi cîntecele englezeşti de music-hall”, a spus ulterior amiralul Mott[6]. „Acestea erau surse pentru codarea mesajelor şi, de asemenea, îi dădeau posibilitatea de a trata codurile-poezii memorate care se distorsionau în timpul transmisiunii. Vera soluţiona un indescifrabil printr-un fel de intuiţie fulgerătoare.” Întrebarea pusă fiecărei tinere inteligente intervievate pentru a se

ocupa de traficul de coduri era „Te pricepi la dezlegat rebusuri?”. „Nu neapărat” putea fi un răspuns decisiv. Îi plăcea muzica? Un răspuns negativ era la fel de rău. „Foarte slabă la aritmetică?” Un „Da” disperat şi reticent era întîmpinat cu un zîmbet care o uluia pe candidată. Vera ştia că tot răul provocat de un profesor de matematică la şcoală era uşor de reparat, dar dacă femeia nedumerită nu avea ureche muzicală sau nu îi plăceau rebusurile, era trimisă la un alt departament.

Leo Marks era fascinat de modul în care Vera găsea timp să ajute la comunicaţii. El însuşi era capabil de maratoane de activitate mentală intensă. „Eu presupuneam că acest lucru se datora faptului că eram amîndoi evrei”, a afirmat el mai tîrziu. „Priveam neajutoraţi în timp ce Aliaţii ignorau pledoariile de a bombarda lagărele de exterminare sau reţeaua complicată care aducea din întreaga Europă sclavii ce urmau să fie munciţi pînă la epuizare, apoi trimişi în cuptoare, şi voiam să punem capăt coşmarului, în ciuda scepticilor de la Whitehall care respingeau războiul de gherilă ca mijloc de subminare rapidă a infrastructurii inamicului. Ştiam ce îi aşteaptă pe agenţii prinşi de Gestapo.”

1*. „To puke” – a voma (engl. – n. tr.).

27

„O linie roşie şi subţire”

„Am fost norocoasă că sprijinul american secret pentru SOE data dinaintea intrării în război a Statelor Unite”, a spus Vera mai tîrziu. „Misiunile lui Bill Donovan în întreaga Europă au confirmat că «fără ţară de origine» însemna că uşile le erau închise evreilor care încă plecau din Europa.”

„E un lagăr de concentrare imens”, a relatat un aristocrat german antinazist, baronul Rüdiger von Etzdorf, care lucra pentru SOE. „Milioane dintre ei ar putea fi trimişi în locuri precum Rusia, cînd al Treilea Reich se va prăbuşi.”

„Nimeni de la Whitehall nu vorbea despre asta”, i-a spus Donovan David Bruce reprezentantului său din Londra al Biroului pentru Coordonarea Informaţiilor. Bill Stephenson înfiinţa tabere de instrucţie secrete de-a lungul graniţei americano-canadiene nepăzite. Din Montréal, colaboratorii americani puteau acum să zboare neobservaţi în Scoţia, în bombardiere modificate ale RAF, care evitau supravegherea rutelor Pan-Am.

Donovan avea în Peninsula Iberică propriile lui surse care raportau dacă vedeau un baron german împreună cu un „gentleman englez”. Vera l-a liniştit pe Donovan: baronul von Etzdorf era un prieten care îi fusese prezentat în Berlin înaintea războiului de fostul ei amant, ambasadorul contele von der Schulenburg. Etzdorf îi spusese că, după ce se întîlnise cu Hitler, găsea „neplăcut tot ce era legat de micul nazist”. Etzdorf organiza acum rute de salvare care duceau la Lisabona: „Ultima poartă deschisă din vastul lagăr de concentrare european”.

Un frate al baronului, dr. Hasso von Etzdorf, lucra la Berlin cu şeful Statului-Major General, general-colonelul Franz Halder, de asemenea antinazist, care o cunoştea pe Marie „Missie” Vasilcikov, prinţesa rusă. Missie o avertizase pe Vera că aceşti antinazişti influenţi aveau să „întîmpine probleme în a constitui un front unit dacă Marea Britanie nu îi ajută”. Baronul von Etzdorf făcuse rost de un post diplomatic la Madrid, de unde putea să comunice cu Vera. Acolo l-a cunoscut pe sir Samuel Hoare, trimis în Spania ca ambasador deoarece reputaţia lui de împăciuitorist putea contribui la menţinerea neutralităţii fasciştilor locali. Vera îl vedea pe Hoare ca pe un membru al Old Cronies Club: aristocraţi care se propuneau unii pe alţii în slujbe de vîrf şi care aveau înclinaţii pronaziste. Prietenii lui îl avansaseră de la secretar pentru India în 1931 la ministru de Externe în 1935. Hoare l-a încurajat pe prim-ministrul francez de atunci, Pierre Laval, executat în 1945 pentru colaborare cu naziştii, să creadă că Mussolini trebuia să menţină controlul asupra cuceririlor lui militare din Africa. Hoare a devenit ministru al Aviaţiei la începutul anului 1940, un pas înapoi serios

pentru RAF pînă cînd Churchill avea să preia puterea şi să-l trimită în Spania, în aşa fel încît contactele lui fasciste să fie descurajate în a-i lăsa pe germani să folosească bazele spaniole de coastă, pentru a ataca mai uşor convoaiele atlantice. Amintind capacitatea lui de a menţine Spania neutră, Hoare a distrus planurile SOE cu privire la un război de gherilă acolo. Sfatul dat de Vera baronului a fost: „Stoarce ce poţi de la bătrînul Hoare invocînd credinţa lui invincibilă în superioritatea sa morală”[1].

Baronul german îi ajutase pe evrei să scape de acordul „predare la cerere” dintre regimul de la Vichy şi Germania lucrînd împreună cu Varian Fry. Fry era liber să lucreze cu Vera cu privire la conexiunile lui unice, căci acum făcea parte din biroul clandestin al lui Donovan din Grosvenor Square din Londra. Această cooperare secretă a fost descrisă de Desmond Morton, vechiul consilier pentru informaţii secrete al lui Churchill: „Securitatea americană este condusă în numele lor de britanici, la cererea preşedintelui. În acest scop, un ofiţer britanic [Stephenson] se află la Washington cu dl Edgar Hoover şi generalul Bill Donovan”. Donovan l-a întrebat pe Fry cum să-i folosească mai bine pe refugiaţii evrei tineri, ajutîndu-i să înfrîngă regulile „străinilor inamici”. Fry, un clasicist educat la Harvard care îşi riscase viaţa în tabăra inamică timp de 14 luni, cunoştea exact programul regimului de la Vichy împotriva a 330.000 de evrei din Franţa: 168 de decrete diferite îi obligau, printre altele, să-şi facă cumpărăturile între orele 15 şi 16 şi îi excludeau din majoritatea profesiilor. Mulţi fugiseră în Franţa pentru a scăpa de persecuţia germană, dar erau băgaţi acum în lagăre de muncă. Fry ştia cum să exploateze adversităţile din interiorul poliţiei controlate de Vichy, cum să-i localizeze pe luptătorii antinazişti din Rezistenţa Franceză şi cum să evite capcanele Gestapo-ului. Cel mai important, el era sigur că, prin promovarea unui ţel comun între facţiunile care se certau, se putea realiza, mai întîi în Franţa, o rezistenţă antigermană care să inspire revolte mai ample. Un promotor înfocat al acestei viziuni era „Tommy” Yeo-Thomas, „Iepurele Alb”.

Familia Yeo-Thomas trăise în Franţa începînd din 1855. Tommy avea 38 de ani cînd Marea Britanie a declarat război şi şi-a părăsit funcţia din Rue Royale din Paris pentru a-şi oferi serviciile. Ataşatul militar britanic de acolo i-a spus că nu era nevoie de el. Legiunea Străină franceză a spus că era prea bătrîn. Aşa că i-a dat maşina lui ataşatului britanic pentru aviaţie şi a fost acceptat cu reţineri în RAF cu cel mai mic grad, neplătit, ca interpret al ofiţerului de legătură al RAF Bomber în Franţa, pînă cînd toate liniile de comunicaţii au fost întrerupte, pe 11 iunie 1940, de cucerirea germană. S-a îmbarcat pe un cargobot care evacua în Anglia o parte dintre ultimele trupe britanice.

Tommy împărtăşea umorul negru al Verei. „Sîntem nişte proscrişi”, îi spunea el, „pînă cînd nenorociţii au nevoie de noi să le facem treburile murdare. Eu Tommy, tu Vera – sîntem Tommy Vera”. Îl parafraza pe Rudyard Kipling: „O, e Tommy încoace şi Vera încolo, şi ia plecaţi voi amîndoi/ Dar cînd tobele încep să bată e «O linie roşie şi subţire de eroi».../ Căci e Tommy încoace şi Tommy încolo şi «Dă-l afară de otreapă!»/ Dar e «Salvatorul ţării» cînd tunurile încep să tragă”.

Tommy şi-a dat seama de ironia ei cinică atunci cînd ea i-a lăsat un bilet: „De vreme ce sîntem sortiţi să fim Tommy-Vera, ar trebui să ştii că noi sîntem ficţiune. «Tommy» a fost folosit cu 128 de ani în urmă într-un ghid al Ministerului de Război pentru un soldat care solicita «banii de deplasare» –

doi penny şi jumătate pe 1,6 kilometri – cu care să se întreţină pe sine, soţia şi copilul lui. În 1794, ducele de Wellington a găsit un grenadier cu pieptul străpuns de o baionetă, o sabie înfiptă în cap şi un glonte în plămîni care a şoptit: «Nu e nimic deosebit, sire». *Numele lui era Thomas Vera*".

Vera nota: „Grenadierul combina loialitatea cu «*insubordonarea mîndră*»". Yeo-Thomas folosea această sintagmă pentru a descrie propriul său refuz de a se supune regulilor imbecile impuse de sus de o birocraţie tot mai numeroasă care le interzicea membrilor diferitelor secţiuni naţionale ale SOE să facă schimb de informaţii. El a lansat o întrebare în Camera Comunelor: de ce nu erau folosiţi civilii care trăiseră printre inamici – aşa cum trăise el?

S-a înrolat în Secţiunea F a Verei în februarie 1942, iar în Baker Street a „văzut fantoma lui Sherlock Holmes trecînd într-o birjă. Îl voi onora pe marele detectiv aplicînd metodele lui Holmes în Franţa".

El a afirmat mai tîrziu: „Vera m-a îngrozit la început. Ochii aceia reci... Avea o inteligenţă de savant. Ştia toate cărţile folosite de agenţi pentru codare şi cita din *Alice în Ţara Minunilor*, în care se spunea că poţi să faci ca un cuvînt să însemne lucruri diferite. «Nu e adevărat», spunea Humpty-Dumpty. «Întrebarea este care dintre ele va fi şef.» Vera s-a făcut şef pe ea însăşi. A cîştigat în faţa vechilor creatori de coduri ai SIS, care se agăţau de modalităţi vechi şi periculoase de a face cuvintele să însemne lucruri diferite".

Tommy ştia cum se foloseşte Hitler de marionetele lui de la Vichy pentru a exploata loialitatea tradiţională a poliţiei şi a funcţionarilor civili faţă de guvernul francez. „Răspîndeşte vorba că regimul de la Vichy nu este guvernul legitim", i-a spus Vera lui Tommy atunci cînd el i s-a alăturat. „Generalul de Gaulle guvernează Franţa liberă."

Fricţiunile produse cînd mareşalul Philippe Pétain a instituit prima oară guvernul său de la Vichy din aşa-numita zonă liberă erau similare cu certurile din interiorul comunităţii serviciilor secrete din Londra, care conţinea adesea elemente străine reciproc ostile. Vera trebuia să depăşească toate diferenţele pentru a ajunge la obiectivul comun de a înfrînge Germania. A declanşat furia împotriva lui Pierre Laval, prim-ministrul regimului de la Vichy, făcînd publice cuvintele acestuia: „Rezistenţa este finanţată de evrei pentru ca alţii să lupte în locul lor". Orice cetăţean francez putea să vadă că evreii erau trimişi acum cu vagoanele în lagăre, împreună cu „sclavi" francezi. Unii oportunişti au preluat afacerile evreieşti la preţuri de nimic. Vera plănuia să se răzbune într-o zi. Aceasta însemna depăşirea faptului că de Gaulle nu era liderul ales al unui guvern ales al Franţei.

Vera a propus strategii pentru Directoratul Europei de Vest al SOE. Ea trebuia să lucreze cu două secţiuni franceze: F, condusă de Buckmaster, şi RF, care lucra cu de Gaulle. Şeful RF era cunoscut sub numele de cod colonelul Passy, iar Whitehall îl trata cu prudenţă, ca pe un „subversiv" al lui de Gaulle dintr-un grup neales care nu putea fi înregistrat ca guvern în exil. Passy nu avea nici un fel de experienţă în spionaj şi credea pur şi simplu că de Gaulle, ca preşedinte al unui stat postbelic, ar fi şters amintirea guvernului antebelic corupt care lăsase Franţa să se prăbuşească într-o decrepitudine morală.

Passy îl infiltrase pe primul agent gaullist, iar mai tîrziu a explicat că, pînă cînd a înţeles războiul

interdepartamental dintre SIS şi SOE, considera că oamenii Verei urmăreau multe activităţi secrete şi complicate. Tentaculele ajungeau în fiecare colţ de la Whitehall. Cînd a aflat mai multe despre motivele Verei, Passy i-a sprijinit intrigile departamentale şi a realizat o listă cu acţiuni subversive pe care civilii puteau să le întreprindă pentru a-i ajuta pe eliberatorii finali ai Franţei în Ziua Debarcării în Normandia. Passy avea o miză personală, nedorind să-şi vadă conaţionalii arşi de vii în biserici săteşti pentru acte izolate de sfidare[2].

„Passy şi-a lăsat acasă soţia şi copiii", i-a spus Vera lui Yeo-Thomas. „S-a izolat de cultura lui complet diferită. Vrea cît mai mulţi informatori, să-i spună exact ce văd, ce ştiu, dar să stea liniştiţi. Vrea ca agenţii în calitatea de *trimişi* să culeagă informaţii şi să le pună în context, astfel încît el să poată planifica insurecţia finală. Se teme de acţiuni mici şi premature care i-ar face pe germani să organizeze tehnici înspăimîntătoare de contraterorism."

Passy a propus să fie paraşutat în Franţa, împreună cu Yeo-Thomas. Vera i-a spus lui Yeo-Thomas despre concluziile trase din trimiterea anterioară a unui batalion de paraşutişti al Forţelor Franceze Libere pentru a realiza o ambuscadă asupra piloţilor germani despre care se ştia că se deplasau cu autobuzul de la cazărmile lor la un aerodrom de lîngă Vannes, în Bretania: păruse o idee raţională ca piloţii să fie ucişi la sol, înainte să-şi poată îndeplini misiunile de bombardare a ţintelor din Anglia. În decembrie 1940, Forţele Franceze Libere puseseră deja la punct Operaţiunea Savanna. Dar RAF afirmase iniţial că Savanna era un act detestabil care presupunea „asasinarea unor colegi combatanţi". De Gaulle a întrebat sarcastic dacă bombardarea unor civili nevinovaţi era mai puţin detestabilă. A urmat o lungă tăcere. Consecinţele fatale ale întîrzierii aveau să se manifeste curînd. În noaptea de 15 martie 1941, RAF a lansat un bombardier vechi, iar Vera s-a dus cu maşina la un aerodrom secret unde oamenii de la Scotland Yard i-au percheziţionat pe paraşutişti, ca să se asigure că aceştia nu aveau asupra lor nici un fel de probe incriminatoare. „Nu ştiu nimic din ce ar putea fi util Gestapo-ului", a spus un paraşutist refuzînd o pilulă cu otravă pentru a evita interogatoriul torţionarilor sinucigîndu-se în cazul în care era prins. Cei cinci au fost paraşutaţi „orbeşte" şi nu s-a mai auzit nimic. Trei dintre ei au apărut o lună mai tîrziu, după ce au fost recuperaţi de un submarin. Alţi doi au reuşit să se întoarcă prin Spania. Misiunea eşuase deoarece escadrilele de bombardiere germane îşi schimbaseră rutina în timpul lungii amînări a RAF.

În timpul Operaţiunii Josephine B, care a urmat la puţin timp după aceea, a fost aruncată în aer o centrală electrică de lîngă Bordeaux. În urma ambelor misiuni s-a dedus că operaţiunile subversive trebuie să beneficieze de informaţii actualizate despre ţintă. Vera a crescut resursele pentru culegerea de astfel de informaţii. Supravieţuitorii acestor prime misiuni, care trebuiseră să-şi caute pe bîjbîite drumul înapoi în Anglia, i-au atras Verei atenţia asupra altor posibilităţi de spionaj folosind aviatori doborîţi şi asupra utilităţii rutelor de salvare.

Vera a aflat mai multe despre Passy în timpul instructajului intensiv dinaintea paraşutării. Numele său real era André Dewavrin. „Eram complet ignorant cînd am devenit şef al serviciilor secrete ale Forţelor Franceze Libere", a mărturisit el. Pînă şi faptul că adoptase numele de Passy de la o staţie de metrou pariziană din apropierea locuinţei sale trăda o inocenţă periculoasă. „Acum ştiu că

pseudonimele ar trebui să conţină litere care să corespundă iniţialelor de pe lenjeria personală. Nu adopta niciodată un nume care aproape că nu are nici o legătură cu viaţa ta anterioară."

Passy luptase împotriva germanilor în Norvegia în acelaşi timp cu Collin Gubbins, cu o unitate extrasă din Legiunea Străină şi vînătorii de munte francezi. Fusese distins cu Distinguished Service Order şi cu Military Cross britanice, precum şi cu alte medalii norvegiene şi franceze pentru curaj. După înfrîngerea din 1940, soldaţii francezi asemenea lui trecuseră prin agonia de a fi nevoiţi să aleagă între a se repatria şi a rămîne să lupte alături de de Gaulle. Pe 1 iulie 1940, Passy se dusese la biroul temporar al lui de Gaulle de lîngă Westminster Bridge, în St. Stephens's House, unde generalul i-a spus să organizeze Birourile Doi şi Trei pentru Informaţii ale Forţelor Franceze Libere.

Passy a încropit o echipă de tineri francezi, pur şi simplu pentru că se întîmpla ca aceştia să împartă aceeaşi pensiune cu el, pe Cromwell Road. Nici unul dintre ei nu avea nici cea mai vagă idee despre acţiunea secretă. Passy a învăţat spionajul de la cineva căruia îi spunea „Unchiul Claude", acest nume părîndu-i-se mai simplu decît sir Claude Edward Marjoribanks Dansey. Passy a intuit curînd că scopul Unchiului Claude era de a fura SOE-lui un serviciu de spionaj francez incipient şi de a-l ţine pentru el, la Secret Intelligence Service.

Vera îl considera pe Passy un bărbat arătos de 30 de ani, nu mult mai tînăr decît ea. Felul lui de a fi visător ascundea o minte extrem de ordonată. Era înalt, avea păr blond şi rar şi o faţă inocentă de adolescent. Ochii săi albaştri puteau deveni brusc visători sau sfredelitori cînd se adresa persoanei din faţa sa.

„A studiat fortificaţii!" i-a spus odată în glumă Vera lui Leo Marks. „De aia e atît de bun în acţiunile de obstrucţionare." Era la începutul perioadei cînd Forţele Franceze Libere conduse de Passy limitau schimburile de informaţii şi nu aveau încredere într-un aliat care scăpase după înfrîngerea franceză. În august 1940, prima bază de mici dimensiuni din Londra a lui Passy consta din două mese de popotă din lemn, un scaun şi două bănci, într-un apartament înghesuit de trei camere al cartierului general al Forţelor Franceze Libere din Carlton Gardens nr. 4. În mai puţin de o lună, Jacques Mansion s-a întors dintr-o misiune inspirată de Passy. Acest lucru îi demonstra Verei cît de rapid putea să lucreze Passy. Personalul lui alcătuit din amatori cercetase lagărele şi spitalele în care se găseau francezi care ajunseseră în Anglia, căutînd oameni despre care credeau că ar putea fi buni agenţi. Jacques acostase pe ţărmul Bretaniei într-un mic vas de pescuit şi se întorsese cu noutăţi despre poziţiile germane de la Ouistreham, un port de pescuit de lîngă Caen, pe coasta Normandiei. Passy i-a trimis în acea zonă pe locotenentul Maurice Duclos, instruit pentru artilerie, şi pe Jacques Mansion. Aceştia trebuiau să trimită înapoi informaţii prin intermediul unor porumbei călători. Vera nu i-a luat în rîs. Văzuse porumbarele franceze înalte de cel puţin 30 de metri, cu spaţii cilindrice în interior pentru porumbei. Turnurile de cărămidă aparţineau unei epoci pe cale de dispariţie a conacelor medievale şi erau ignorate de inamic.

Ulterior, Secţiunea RF a lui Passy „s-a transferat" în Dorset Square nr. 1, poreclit „circul clovnilor" şi ocupat anterior de Circul Bertram Mills. Sediul de lucru al lui Passy a devenit un pavilion de şapte camere din St. James's Square nr. 3, apoi s-a stabilit în Duke Street nr. 10, lîngă Selfridge,

avînd o filială luxoasă în spatele Palatului Kensington. Comunicaţiile s-au îmbunătăţit cu ajutorul porumbeilor călători după ce Duclos a sosit de Crăciun din Lisabona, urmat două săptămîni mai tîrziu de Mansion, care se salvase prin Spania. Ambii fuseseră ajutaţi de baronul Rüdiger von Etzdorf.

Pentru a depista şi alte puncte de ieşire din Peninsula Iberică, Passy alesese un tînăr regizor, Gilbert Renault, care îşi făcuse prieteni în Spania datorită filmului său despre Cristofor Columb. Renault a făcut o recunoaştere rapidă, s-a întors în Anglia şi a urmat un curs intensiv de coduri noi, înainte de a fi transportat cu avionul la Lisabona. În curînd, Passy primea cereri de echipament pentru radiotransmisiuni de la agentul său regizor. Lui Renault nu îi făcea nici o plăcere să lege mesaje de picioarele porumbeilor.

Passy se temea că numărul mare al serviciilor secrete din Franţa putea crea confuzie. L-a rugat pe Yeo-Thomas să-l ajute să construiască un front unit. Vera s-a cutremurat. Yeo-Thomas putea să nu se mai întoarcă şi devenea indispensabil în confruntarea cu inamicii ei interni. Era, de asemenea, singurul englez pe care îl cunoştea şi care putea să se înţeleagă cu Forţele Franceze Libere fără să provoace accese de furie naţionale, obţinînd informaţii în schimb.

O criză timpurie s-a produs din cauză că lui de Gaulle i s-a spus că amiralul marinei Forţelor Franceze Libere, Émile Muselier, urma să fie arestat. Agenţii de contraspionaj ai MI5 descoperiseră ceea ce păreau a fi scrisori care sugerau că Muselier coaliza cu regimul de la Vichy. Dar scrisorile erau falsuri. Filiala B a MI5 părea hotărîtă să discrediteze Forţele Franceze Libere. De Gaulle şi-a pierdut încrederea în toate serviciile secrete, pînă cînd Churchill şi-a cerut scuze pentru că MI5 îi interogase pe refugiaţii francezi. Era o insultă, a spus Passy, faptul că englezii căutau agenţi pronazişti ai regimului de la Vichy în timp ce alte servicii secrete derulau propriile lor verificări.

Yeo-Thomas îşi dorea nespus să se îndepărteze de toate aceste ciorovăieli. Vera ar fi plecat bucuroasă împreună cu el, însă era singura persoană capabilă să reapropie în mod regulat taberele. Britanicii voiau să cîştige războiul; Vera voia să menţină presiunea acţiunii sub acoperire; Forţele Franceze Libere voiau să cîştige pacea şi să aştepte pînă cînd luptătorii din Rezistenţă aveau să se unească în spatele lui de Gaulle, ca lider pe timp de pace.

Passy avea tendinţa să interpreteze greşit incidentele. Un recrut francez, Francis Basin, a terminat cursurile SOE de microfotografie şi cerneluri simpatice. Trebuia să călătorească pe cont propriu prin Anglia şi să memoreze detaliile unui aerodrom din sălbăticia Ţării Galilor. A trecut testul şi i s-a spus să meargă la o întîlnire clandestină în barul hotelului Dorchester. Tocmai consuma prudent o bere irlandeză caldă, pe care o detesta, cînd un necunoscut şi-a făcut loc prin mulţimea zgomotoasă şi a urlat cît îl ţinea gura: „Basin, eşti german! Eşti arestat!”. Nici unul dintre clienţii barului nu a manifestat vreun interes. Necunoscutul i-a şoptit lui Basin ceva la ureche. Atunci toate capetele s-au întors. „Vezi”, a spus necunoscutul. „Dacă te porţi ca un conspirator, toată lumea te suspectează.” Acest fapt era gîndit ca o lecţie jovială de psihologie a SOE. Passy considera că era încă o încercare a MI5 de a-i distruge oamenii.

Yeo-Thomas era unul dintre puţinii care îl puteau convinge să continue planurile Operaţiunii Seahorse, care trebuia să demonstreze încrederea reciprocă anglo-franceză. Vera s-a folosit de ocazie

pentru a-l înscrie pe Passy la un curs intensiv de pregătire al SOE şi l-a dus la Wanborough Manor, „şcoala” din secolul al XVI-lea din Hog’s Back. Passy a văzut cum resursele sînt exploatate la maximum pentru a face faţă unui mare număr de recruţi, dintre care mulţi nu aveau să absolve niciodată. I s-a spus, ca şi celorlalţi, să uite tot ceea ce i se spusese pînă atunci despre armele de foc. „Trage două focuri iute ca fulgerul”, i-a spus Vera. „Arma ideală pentru ucis este *silencieux*-ul, cu dispozitiv de ochire luminos. Există mai multe puncte de atac pe trup decît ai crede. Grenadele cu fosfor îi incendiază pe germani, dar trupul tău are arme care atrag mai puţin atenţia – foloseşte-ţi picioarele, unghiile pentru a scoate ochii, degetele pentru a strangula artere carotide sau pentru a tăia un gît.”

Passy a întrebat dacă americanii erau capabili de astfel de lucruri. Auzise că aceştia se alăturaseră „liniei roşii şi subţiri de eroi”. De asemenea, Passy îl cunoştea pe Varian Fry şi învăţase multe de la american. „Cel mai mare pericol este trădarea”, spusese Fry. „Evită să stîrneşti gelozie, aşa că nu îţi face de lucru cu femeile. Lăcomia pune stăpînire pînă şi pe contacte aparent de încredere. Evită *orice* discuţii, religioase, politice sau de orice alt fel. Mulţi agenţi au origini străine şi trebuie să fie atenţi dacă dau peste cineva din ţara lor. Există ucraineni şi cazaci folosiţi ca rezerve la contraspionajul german. Avantajul pe care îl avem noi faţă de germani este lipsa lor de flexibilitate. Gestapo-ul utilizează doar Citroën-uri negre, de exemplu.”

Un număr surprinzător de americani cu multă experienţă în afaceri în Europa înaintea războiului, precum şi diplomaţi precum William Russell, fostul corespondent AP la Berlin, au fost reuniţi la Londra de Donovan. Treptat, neghiobia fricţiunilor departamentale şi naţionale a făcut locul acelei mîini de bărbaţi şi femei devotaţi din toate colţurile lumii şi de la toate nivelurile societăţii al căror unic obiectiv era să opereze în spatele liniilor inamice, o linie invizibilă, roşie şi subţire pentru subminarea inamicului prin revolta împotriva doctrinei şi a regulilor învechite.

Mai tîrziu, Passy şi-a amintit că singura lui contribuţie ca nou-venit la jocul spionajului fusese să-i spună Verei să nu mai fumeze ca un turc. Descoperise că acest lucru încetinea viteza de reacţie.

„Asta mă ajută să merg mai departe ”, a glumit ea, confirmîndu-i că adevărata ei salvare era simţul umorului, chiar şi în cele mai grele perioade.

28

Complet ocupată

Vera l-a transformat pe Tommy Yeo-Thomas în François Yves Thierry, care avea documente falsificate potrivit cărora era în vîrstă de 40 de ani, fost membru al 34e Bataillon de l'Air, acum revenit ca funcţionar la Paris, cu o *carte d'identité* emisă de Prefectura Poliţiei Parisului pe 16 aprilie 1941 şi o *feuille de démobilisation* din Marsilia datată 2 septembrie 1940. Avea un permis de conducere şi o cartelă curentă pentru raţii. Yeo-Thomas urma să investigheze împreună cu Passy potenţialul pentru rezistenţă din întreaga Franţă, să discute despre o viitoare comandă între Aliaţi împreună cu liderii mişcărilor antinaziste şi să aducă liste cu proviziile necesare: arme, explozibili, echipamente de comunicaţii.

Vera a cerut BBC-ului să transmită prin postul francez un mesaj unei învăţătoare pe care Tommy o cunoştea, José Dupuis. „Tommy à José: nous reboirons bientôt du bon vin de Chignin". Avea să bea din nou vin de Chignin cu ea, curînd. Ea avea să înţeleagă.

În noaptea de 24 februarie 1943, Vera i-a dus pe Tommy şi pe Passy cu maşina la Tempsford, la 16 kilometri est de Bedford, nu departe de Woburn Abbey, şi la jumătate de oră de mers cu maşina de Bletchley. Pe un aerodrom camuflat aştepta Escadrila [Lumina Lunii] 138 pentru Misiuni Speciale a RAF. Vera avea veşti neplăcute. Echipa poloneză Enigma se afla la Château des Fouzes, între Montpellier şi Avignon. Pe 4 noiembrie 1942, aceştia auziseră un mesaj BBC prestabilit: „Recolta e bună". Mesajul vestea invazia Aliaţilor din Africa de Nord, patru zile mai tîrziu. Aceasta ameninţa coasta mediteraneeană a Franţei, iar germanii au preluat controlul total asupra a ceea ce pînă atunci fusese o zonă neocupată. Spărgătorii de coduri au părăsit castelul cu trei zile înainte ca germanii să dea buzna înăuntru. Era mai important ca oricînd ca aceştia să fie scoşi din Franţa înainte de a se complica cu luptătorii din Rezistenţa Franceză, ale căror loialităţi oscilau între facţiunile politice.

Operaţiunea Seahorse, infiltrarea lui Passy şi a lui Yeo-Thomas, a fost sincronizată pentru a profita cît mai mult de lumina lunii, dar condiţiile atmosferice nu erau prielnice. Tommy a spus mai tîrziu: „Habar n-aveam unde putea să fie luna, plină sau goală". Passy şi-a ascuns pastila lui „M-de-la-Mortală" în interiorul inelului său cu sigiliu, iar Tommy, mai puţin teatral, şi-a pus pastila în buzunarul de la vestă. Cei doi agenţi şi-au pus căşti de cauciuc şi protecţii pentru coloana vertebrală, au băgat în buzunare revolvere, busole şi cuţite, s-au chinuit să-şi pună chingile paraşutelor şi s-au îndreptat greoi spre un bombardier Handley-Page Halifax cu patru motoare care aştepta. Vera observase că numărul avioanelor disponibile crescuse lent de la cinci în vara anului 1941 la

aproximativ 20 de aeronave, numărul şi tipul acestora variind în funcţie de priorităţile RAF. Avioanele erau răspîndite între Newmarket Racecourse şi un colţ al unei baze de avioane de vînătoare din Tangmere, lîngă Chichester, precum şi în baza din Tempsford. Vera a strîns mîinile bărbaţilor, a murmurat obişnuitul ei „Merde alors!” pentru noroc şi i-a ajutat să urce prin trapa îngustă.

Înainte de zorii zilei agenţii s-au întors înfriguraţi, epuizaţi şi nervoşi. Pilotul nu reuşise să localizeze luminile grupului de întîmpinare. Passy şi Yeo-Thomas erau nevoiţi să stea în nişte camere descurajant de neîngrijite, neputînd nici măcar să fugă pînă la crîşma din colţ. Pe 26 februarie, într-o vineri, au fost scoşi din nou. Încă o noapte rece de iarnă, dar acum cu o lună în declin. Trei ore mai tîrziu, cu crampe din cauză că fuseseră înghesuiţi între nişte pachete imense şi cu dureri în urechi din cauza zgomotului motoarelor şi a depresurizării, cei doi erau disperaţi să sară, cînd dispecerul le-a spus să se agaţe de liniile statice din dreapta. S-au aşezat pe marginea ieşirii şi au văzut luminile de dedesubt. Dispecerul a făcut semn şi Passy a sărit. Yeo-Thomas l-a urmat. După deschiderea paraşutei existau întotdeauna cîteva momente de euforie. Apoi pămîntul începea să se apropie rapid.

— C’est vous, Shelley?

O mînă mare şi aspră de bărbat l-a apucat pe Tommy, care nu avea idee cine era Shelley. A confirmat că era Shelley, pentru a evita pălăvrăgelile inutile. Pachetele au coborît plutind cu paraşuta. Umbrele i-au escortat pe Tommy şi Passy într-o pădurice.

— Cine e Shelley? a întrebat Passy.

— Credeam că tu ştii, a răspuns Yeo-Thomas.

După ce a revenit în Londra, Vera a descoperit că cineva din Duke Street informase grupul de întîmpinare francez că „Frances Yves Thierry” avea numele de cod Shelley, dar nu se deranjase să-i spună lui Yeo-Thomas, care stătea în biroul Secţiunii F a Verei.

Gafele erau ceva obişnuit. Un psihiatru aflat la dispoziţia SOE repeta: „Stresul nu este ceva căruia să-i faci faţă ca o cercetaşă mică şi curajoasă, Vera. Te expui unei presiuni prea mari”.

Gubbins conducea operaţiunile care acum se extindeau din Europa de Est pînă în Orientul Îndepărtat. Din India se făceau paraşutări din avioane Liberator care zburau pe distanţe enorme pînă în teritoriile controlate de japonezi, ducînd în calele imense agenţi din Force 136 a SOE, piloţii nereuşind uneori să găsească zonele de desant din junglă şi fiind nevoiţi să se întoarcă din aceste misiuni ratate, iar agenţii fiind epuizaţi după cel puţin 16 ore de zbor neîntrerupt. Un agent tînăr din Force 136 provenea din familia regală thailandeză. Ca student în Anglia, fusese categorisit străin inamic cînd guvernul din Bangkok, în absenţa regelui thailandez de vîrstă şcolară care era la Lausanne, coalizase cu japonezii. „Consideram că Vera Atkins ar trebui băgată la închisoare ca străină inamică, pînă cînd ea mi-a spus cum să evit această etichetă”, mi-a zis prinţul Bisadej în 1992. „Îi cunoscuse pe ambii mei veri. Unul a fost ucis. Celălalt a devenit al nouălea Rama.

Mi-a spus să mă înrolez în Pioneer Corps. Atunci aş deveni un noncombatant. I-am zis: «Nu vreau să fiu noncombatant». Voiam să fac ceea ce făcea un alt prinţ siamez, să zbor pentru RAF. «El s-a născut aici», mi-a spus ea. «Dacă te înrolezi în Pioneer Corps, putem să amestecăm documentele.» Aşa au intrat toţi siamezii în Force 136. Instructorii credeau că sîntem nişte tipi mici, scunzi şi cafenii,

fără condiţie fizică. Dar noi crescuserăm cu antrenamente dure, iar după ce am culcat la pămînt un sergent, am fost luat mai în serios. Am fost paraşutat în Myanmar şi am mers pe jos în China, la Kunming, unde aveam un reprezentant antijaponez de la Bangkok. Primeam sarcini, intram pe jos în Laos şi apoi în nordul Thailandei. Era mai distractiv decît să cari cartofi. Dar m-a făcut un inamic al guvernului meu în funcţie. Vera era singura persoană care părea să înţeleagă. Şi ea trebuise să facă anumite alegeri."[1]

Prioritatea Verei era să construiască reţele franceze. Secţiile pentru coduri şi telexuri au fost instalate în nişte grajduri lîngă Baker Street. Leo Marks le-a botezat „Danseyland", după Unchiul Claude de la SIS. „Era complet paraonic în legătură cu SOE", spunea Leo. „Sergentul de armată care m-a îndrumat prima oară în SOE mi-a spus «Îi zice SOD sau aşa ceva – vreo costumaţie excentrică pentru neadaptaţi»."

Vera a trebuit să rămînă la Londra, în timp ce Gubbins zbura la SOE Cairo, unde contesa Krystyna Skarbek, acum Christina Granville, făcea lobby pentru încă o misiune. I s-a spus să întrerupă contactul cu organizaţiile poloneze aflate în legătură cu SOE în Balcani. O facţiune poloneză hotărîse că o altă facţiune era infiltrată fie de fascişti, fie de comunişti. SOE Cairo părea „un cuib de vipere", a afirmat mai tîrziu Bickham Sweet-Escott de la SOE. „Nimeni nu şi-ar fi putut imagina atmosfera de invidie, suspiciune şi intrigă dintre departamentele secrete şi semisecrete. Christina Granville era curajoasă ca o leoaică şi a fost tratată abominabil de inferiori."[2]

Locotenent-colonelul Tony Simmonds avea probleme din cauză că scosese din Grecia aproximativ 65 de evrei în caice vechi, fără să spună la nimeni. Simmonds fusese în Palestina împreună cu Orde Wingate, expertul în lupte neregulate. Curajul şi iniţiativa lui Simmonds nu au făcut decît să smulgă lamentaţiile birocraţilor referitoare la agenţii care acţionau pe cont propriu. Gubby a trebuit să rezolve ceea ce începea să devină un scandal şi s-a gîndit să o trimită pe Krystyna în Ungaria, pentru a reface vechile ei rute spre Polonia. Acest lucru a stîrnit protestele unei facţiuni poloneze de la Londra, care spunea despre ea că era agent Gestapo. În cele din urmă, Krystyna a fost trimisă în Franţa, unde a devenit o legendă şi mai mare. Dar mai întîi trebuia eliberată din Cairo.

„SOE din Cairo lucrează pe lîngă, dacă nu împotriva efortului de război", a relatat prietena Verei, Hermione, contesă de Ranfurly, ce avea o voinţă de fier. Aceasta călătorise la Cairo singură, după soţul ei, lordul Ranfurly. A relatat ulterior ceea ce spusese majordomul atunci cînd excelenţa sa a primit ordine să se prezinte la datorie din partea regimentului Sherwood Foresters.

— Vii şi tu? l-a întrebat lordul Ranfurly pe majordomul lui, Whitaker.

— La război, excelenţă? a întrebat majordomul.

— Da.

— Foarte bine, excelenţă.

Excelenţa sa a fost dat dispărut în deşert atunci cînd contesa de Ranfurly a fost expulzată din Cairo de un general de brigadă răzbunător care avea un singur ochi şi care, spunea ea, „zăpăcea complet finanţele SOE". I-a spus lui Anthony Eden că „orice sumă de bani este irosită de această organizaţie

confidenţială aflată în haos”. A sărit de pe vapor în Cape Town. A avut noroc: vaporul a fost torpilat după plecarea ei. A spus reprezentantului de acolo al agenţiei turistice, Thomas Cook, că era într-o misiune secretă şi a primit un loc preţios într-un zbor comercial spre Cairo. Acolo, cu ajutorul frumuseţii şi al conexiunilor sale sociale, l-a evitat pe generalul de brigadă cu un singur ochi şi s-a infiltrat la nivelurile superioare. „Era de ajutor dacă ştiai să scrii cum se cuvine o invitaţie şi să aranjezi o vază cu flori”, îşi amintea ea. Se spunea că ştie mai multe secrete decît oricine altcineva şi că îl învăţase pe generalul George Patton să danseze Boomps-a-Daisy[3].

De la SOE Cairo, sabotorii ajungeau mai uşor în ţări precum România, din sud-estul Europei, sursa de unde Germania se aproviziona cu jumătate din cantitatea de cereale şi din şeptel, cu cositor şi minereu de aluminiu, plumb şi cupru. Dar existau certuri între cei care afirmau că partizanii comunişti ai lui Tito omorau germani şi cei care afirmau că el omora gherilele de extremă dreaptă. Fiul lui Churchill, Randolph, s-a paraşutat în Iugoslavia. Secretara şi traducătoarea lui croată, Mrdjn Lenka, mi-a spus peste ani că se îndrăgostise de el atunci cînd a aranjat ca RAF să-i paraşuteze un dicţionar englezo-sîrbo-croat. Tatăl lui, Winston, a început să-i spună lui Tito „Mareşale”, dar cînd contesa s-a întîlnit ea însăşi cu Tito, l-a respins imediat ca fiind „scund, îndesat şi îmbrăcat epatant”[4].

Vera îşi îmbunătăţea relaţiile cu SIS, care aveau un post important în Turcia, unde vechiul ei mentor Gardyne de Chastelain conducea operaţiunile speciale şi îl folosea pe soţul Krystynei, Jerzy, ca spion. De Chastelain cunoştea dificultăţile Verei de a-i coordona pe civilii care trebuiau să ia decizii în spatele frontului, dar care aveau probleme pentru că nu urmau filierele adecvate.

Gardyne de Chastelain plănuia să se paraşuteze în România pentru SOE, ca să saboteze puţurile petroliere şi traficul fluvial. Pentru sprijinul logistic şi de alt tip de care avea nevoie, el a apelat la Vera, nu la Cairo, dispreţuit drept „cuib de spioni, toţi trădîndu-se între ei”.

Revoltele din Cairo s-au agravat. Liderii progermani ai Egiptului voiau să scape de britanici, care luptaseră acolo încă de la victoria lui Nelson de pe Nil, în 1798. În cazul în care Cairo cădea, Churchill trebuia să demisioneze. Succesorii lui ar fi făcut pace cu naziştii. Churchill, care stătea la White House, a primit ştirea devastatoare că Tobrukul fusese predat de trupele britanice germanilor pe 21 iunie 1942: „Din cîte îmi amintesc, una dintre cele mai grele lovituri din timpul războiului”[5].

Tobruk era o garnizoană de 35.000 de soldaţi britanici. Predarea ei a subminat eforturile lui Churchill de a convinge Statele Unite că evenimentele aveau să-şi schimbe cursul în Europa şi să nu-şi concentreze atenţia Pacificului. Deşertul de Vest furnizase singurele victorii terestre britanice în 32 de luni de război. Ziarele americane au relatat căderea Tobrukului ca prevestind căderea lui Churchill. Pe 28 iunie, în Camera Comunelor a fost introdusă o moţiune de „neîncredere”. Churchill a supravieţuit. Dar aceasta era doar una dintre crizele numeroase care demonstrau fragilitatea conducerii democratice şi pericolul că un alt guvern putea să facă pace sau să desfiinţeze SOE.

Prietenii Verei de la Agenţia pentru Evrei erau realişti. Evreii nu mai erau introduşi ilegal în Palestina prin porturile româneşti, pentru a pune Marea Britanie într-o poziţie stînjenitoare. România pierduse Basarabia şi Bucovina în faţa Uniunii Sovietice şi evreii erau învinovăţiţi. Soldaţii evrei din armata română au fost masacraţi. Un tren al morţii încărcat cu aproximativ 2.500 de evrei fusese păzit

de trupe româneşti şi germane; deshidratarea a ucis 1.400 de prizonieri în vagoanele pentru vite, în timpul unei călătorii de cinci zile spre lagăre. Aproximativ 100.000 de evrei dintr-un număr de trei ori mai mare de evrei care trăiseră în Basarabia şi Bucovina au fost luaţi de autorităţile sovietice, fără a mai fi văzuţi vreodată. În locurile unde Vera mersese cîndva cu limuzina ambasadorului german pe bulevarde largi, trupuri de evrei măcelăriţi atîrnau acum de crengile minunaţilor copaci bătrîni care ţinuseră umbră cafenelelor şic ale Bucureştiului.

Vera se confrunta cu o opoziţie copleşitoare faţă de ideea ei de a se folosi de înseşi principalele victime ale terorii, evreii, şi de a-i implica în luptă. Rabinul-şef al Londrei era îngrijorat că, pînă s-ar fi constituit o brigadă armată regulată a evreilor, soldaţii ei se vor înfuria din cauză că Marea Britanie va închide uşile Palestinei şi va abandona promisiunile implicate de Declaraţia Balfour. Vera avea sprijin din partea lordului Louis Mountbatten de la Combined Operations pentru recrutarea celor care aveau cea mai mare tendinţă de a se răzbuna. Conform afirmaţiilor acestuia, calculele erau în mod categoric în favoarea acţiunii secrete. Un pachet de expozibil plastic aplicat într-un punct strategic al unui transformator electric provoca mai mult rău într-o zonă industrială decît raidurile costisitoare ale bombardierelor Aliaţilor. Atunci cînd RAF a lansat o campanie împotriva sistemelor de transport ale inamicului, locomotivele au fost vizate pentru atacurile de la mică înălţime, pentru a reduce materialul rulant şi a suprasolicita depourile de reparaţii. „Pentru a realiza acest lucru, 78 de lucrători de la căile ferate au fost ucişi, iar 378 răniţi”, a raportat agentul Verei din Franţa, care era inginer de căi ferate de rang înalt. „În schimb sabotajul a avariat de opt ori mai multe locomotive, fără nici o victimă în rîndul civililor.” Confirmarea a venit din partea piloţilor implicaţi în operaţiunile de distrugere a trenurilor care au fost doborîţi şi care au servit în Rezistenţă[6].

Lucrătorii căilor ferate erau în favoarea operaţiunilor clandestine, ca şi lucrătorii din fabricile care deserveau industria de armament şi forţele armate germane, toţi aceştia cerînd indicaţii şi provizii din afară. Acest fapt a fost confirmat după ce echipa Verei a fost entuziasmată de un mesaj. „Micul iepure alb s-a întors în cuşca lui”, a anunţat BBC pentru ascultătorii francezi pe 17 aprilie 1943.

Tommy Yeo-Thomas se afla într-un avion Lysander împreună cu Passy, comandantul Pierre Brossolette şi un aviator american numit Jim Ryan, al cărui Flying Fortress fusese doborît. Tommy se plimbase fără grijă prin Paris, printre oamenii de la SS cu uniformele lor negre cu cranii şi oase. O găsise pe prietena lui José Dupuis, care încă preda la aceeaşi şcoală de fete, iar ea îi construise o reţea. Înainte să fie ucis, Jean Moulin stabilise forţa unei armate secrete la 50.000 de oameni, cu o rezervă de 100.000. Yeo-Thomas ridicase moralul fiind văzut ca ofiţer al serviciilor secrete britanice şi s-a întors cu noi observaţii: „*Gazogène*, un tractor utilitar pentru vreme de război, şi *remorqueur*, un tractor de tractare, sînt bune pentru a transporta arme ascunse. Există un *digestif* de război făcut din pieliţa boabelor de struguri, de culoare albă, care se numeşte *marc*. Uleiul de fasole este folosit acum ca emulsificator pentru păr. Fiţi atenţi să faceţi diferenţa între *anciens combattants* şi echivalentul francez al Tineretului Hitlerist, Les Compagnons de France, şi fiţi atenţi la propaganda regimului de la Vichy potrivit căruia lumea e condusă de Bătrîna Doamnă din *rue Threadneedle* – ceea ce înseamnă City of London, familia Rothschild şi Imperial Chemicals”.

La Paris, Tommy îşi vizitase tatăl, care l-a salutat zgomotos în franceză ca pe un străin şi care, odată uşa apartamentului închisă, a întrebat: „Ce naiba ai făcut în ultimii doi ani?”. Bărbatul mai în vîrstă săvîrşise mici acte de terorism pe cont propriu.

Brossolette, care zbura în acelaşi Lysander, avea o şuviţă albă distinctivă în părul său des şi negru, care a trebuit vopsită pentru ca acesta să nu fie identificat. Vopseaua aproape că se ştersese de la paraşutarea lui în Franţa, în aceeaşi fază a lunii ca şi Iepurele Alb şi Passy. Vera îl cunoştea pe Pierre Brossolette ca realizator radio al comentariilor pe marginea ştirilor externe de dinainte de război, concediat din slujba sa atunci cînd se pronunţase împotriva „capitulării” de la München. După căderea Parisului, se ocupase de o mică librărie de lîngă Licée Janson de Sailly, ai cărui elevi veneau să şoptească despre activităţi împotriva germanilor, şi nu să cumpere cărţi. Fugise în Anglia în 1942 şi se dusese la Passy, care a spus că Brossolette fusese „[cel care] a produs cea mai puternică impresie dintre toţi oamenii pe care i-am întîlnit în viaţa mea”.

Întoarcerea Iepurelui Alb a oferit lordului Selborne, vocea politică a SOE, noutăţi concrete pe care să le raporteze şefilor de Stat-Major, în campania lui pentru a obţine mai mult sprijin pentru SOE: „Sabotajul este larg răspîndit... un sprijin de un tip foarte eficient poate fi acordat operaţiunilor militare regulate”. Dar Vera se temea că Selborne se epuizează luptînd împotriva celor care spuneau că SOE iroseşte arme şi provizii. Cea mai mare speranţă a ei era ca personalul de nivel înalt din Londra al lui Donovan să aprobe automat o directivă oficială potrivit căreia SOE era singura autoritate pentru coordonarea acţiunii secrete şi a muncii „forţelor patriotice”. Un agent, maiorul Ben Cowburn, s-a întors cu ştiri despre Virginia Hall. Fata de la *The New York Post* îl salvase după ce el fusese paraşutat departe de ţintă; pierduse contactul cu grupul de întîmpinare, iar ea a trebuit să-i găsească în grabă un telegrafist. Vera a hotărît că Virginia trebuia chemată pentru a fi instruită ca telegrafistă şi dotată cu unul dintre noile radiotransmiţătoare. Probabil că ea avea să devină membră a noului OSS al lui Donovan. Vera avea să se afle în situaţia de a fi nevoită să-i aleagă pe americani în defavoarea SIS-ului în ţară. Cowburn, inginer petrolist în vreme de pace, efectuase patru misiuni secrete împotriva unor ţinte petroliere, iar mai tîrziu a scris usturător despre legenda potrivit căreia „Secret Intelligence Service era omniscient”. Membrii SIS, a scris el, erau „văzuţi doar la petreceri elegante din Mayfair, cu expresii tîmpe pe chip şi vorbind doar despre călărie, vînătoarea de cocoşi de munte şi amintiri din vremea studenţiei de la Oxford sau Cambridge”[7].

Ofiţerii americani ai lui Donovan erau nerăbdători să înveţe şi împărtăşeau cu Vera convingerea că forţele speciale neconvenţionale erau calea pentru viitor. Cowburn şi alţi englezi asemenea lui, care proveneau din lumea reală şi dură, spuneau că inamicii SOE erau ofiţeri de Stat-Major care intrau pe nesimţite în serviciul guvernamental din izolarea aceloraşi vechi cercuri conducătoare – Eton, Harrow, Winchester, Oxford, Cambridge –, fără să fi fost vreodată expuşi tumultului vieţii de pe stradă.

După ce rapoartele Iepurelui Alb au oferit SOE o voce mai puternică, Vera a cerut guvernului polonez în exil să facă apel la toţi polonezii să-i ascundă pe evrei. Uniunea Sovietică executase ofiţeri polonezi şi ocupase mai mult de jumătate din Polonia. La Varşovia, lichidarea germană finală a ghetoului începuse pe 19 aprilie 1943, în ajunul Paştelui evreiesc. Atacul german fusese anticipat de

cei 30.000 de evrei din ghetoul central, iar cînd lichidatorii au dat buzna, au descoperit că oamenii se ascunseseră sub pămînt. În tuneluri s-a pompat gaz, în cadrul unei *Grossaktion* germane. Generalmaiorul Jürgen Stroop a raportat „56.065 de evrei prinşi, 7.000 de morţi. După deportare, 6.929 au fost exterminaţi, însemnînd în total 13.929 de evrei nimiciţi”.

Józef Cyrankiewicz, viitor lider comunist din Polonia, conducea la acel moment forţele clandestine ale Partidului Socialist, iar mai tîrziu a afirmat: „După ce am văzut vagoanele de vite încărcate pentru lagărele de exterminare, am simţit că trebuie să mobilizăm comunităţile evreilor supravieţuitori, de la Marea Baltică pînă în Balcani. Mă aflam la Auschwitz cînd am trimis curieri la Londra. Prizonierii le-au cerut Aliaţilor să bombardeze Auschwitzul, astfel încît naziştii să oprească enormul trafic transeuropean către lagărele de exterminare”[8].

Vera a discutat cu Consiliul Naţional Polonez din Londra despre apelurile din Auschwitz. Samuel Zygielbojm, membru al consiliului şi al Uniunii Generale a Muncitorilor Evrei, i-a trimis o telegramă preşedintelui Roosevelt la care nu a primit răspuns, nu a reuşit să-şi susţină pledoaria la Londra şi în cele din urmă s-a sinucis de disperare. În timp ce făcea comentarii despre război pentru BBC, George Orwell a remarcat că în interiorul British Civil Service existau oameni care pur şi simplu nu dădeau crezare relatărilor despre atrocităţi. Un ofiţer colonial, J.S. Bennett, a scris un memoriu: „Ceea ce deranjează e aparenta disponibilitate a noului ministru pentru Colonii de a lua de bune «poveştile melodramatice» ale Agenţiei pentru Evrei. Ca manevră politică, acest lucru va institui un precedent de care Agenţia [pentru Evrei] fără îndoială va profita”[9]. Dubiile lui Orwell au dat naştere Fratelui cel Mare ficţional şi golurilor de memorie prin care faptele neplăcute dispar pentru totdeauna.

Vera a cartografiat rutele pe care agenţii SOE le puteau urma spre Polonia, folosind informaţii furnizate de „muncitorii oaspeţi” francezi din fabricile germane. Aceştia erau mituiţi pentru a-şi împrumuta paşapoartele, de pe care agenţii polonezi puteau copia detaliile. Astfel, Jan Karski a ieşit din Polonia ducînd un mesaj lordului Selborne de la SOE: „Distrugerea fără precedent a întregii populaţii evreieşti nu este motivată de necesităţile militare ale Germaniei”. Dar Alexander Cadogan s-a plîns: „Aceşti oameni cu iniţiale şi numere ciudate mă nedumeresc mai tare decît inamicul”. Agenţiile evreieşti aveau obiective care îl deranjau pe şeful său, ministrul de Externe Anthony Eden. Unde aveau să meargă evreii dacă li se dădeau mijloacele de a se elibera?

Curierul polonez Jan Nowak şi-a croit drum spre Stockholm şi a fost dus de RAF cu avionul în Scoţia, pentru a-i raporta lui Churchill despre polonezi, inclusiv evrei, pricepuţi la operaţiuni clandestine, dar care aveau nevoie să li se paraşuteze provizii. Nowak a trebuit să treacă de Desmond Morton, pe care l-a descris drept „vocea elementelor anti-SOE”. Nowak a pretins că Morton a denaturat raportul iniţial şi l-a obligat să aştepte trei luni pînă cînd Churchill l-a primit, în martie 1944. Curierul polonez i-a înmînat cu mîndrie o broşură a Home Army pe care un caligraf dintr-o tipografie secretă din Varşovia îi scrisese ceva lui Churchill. Dacă aceasta ar fi căzut în mîinile Gestapo-ului, a scris Nowak mai tîrziu, el ar fi fost spînzurat. Churchill a aruncat o privire peste broşură şi l-a întrebat pe Nowak dacă putea să scrie „tot ceea ce vrei să-mi spui într-o singură pagină”.

— O să-ncerc, a bîiguit Nowak.

— Dacă scrii mai mult, secretarul meu o să-ţi arunce foile direct la coşul de gunoi, i-a spus Churchill.

Mintea curierului era ticsită cu suficiente informaţii pentru a umple cîteva sute de pagini. Nowak îl venera pe Churchill, dar „întrevederea a durat doar şapte din cele zece minute programate”, i-a spus el Verei. A scris mai tîrziu cu amărăciune în memoriile sale: „Întregul efort al Poloniei clandestine, realizat cu sacrificii enorme, fusese complet disproporţionat faţă de locul şi importanţa ocupate în planificarea strategică britanică şi americană. Aliaţii păreau să se teamă să nu îl ofenseze pe Stalin, care interzisese avioanelor RAF să realimenteze la baze sovietice. Doar 600 de tone de armament au fost livrate Poloniei, în comparaţie cu 10.000 de tone Franţei în acea perioadă”. Însă Nowak a lăudat organizaţia Verei drept „cel mai loial şi mai important aliat al nostru. Ea şi SOE au luptat întotdeauna pentru a oferi ajutor cauzei noastre”[10].

Vera considera tratamentul pe care îl primea Nowak ca pe o confirmare tulburătoare că Whitehall era acum la dispoziţia celor care nu acordau nici o valoare polonezilor şi evreilor tineri şi bine înarmaţi care îndeplineau operaţiuni subversive, chiar dacă aceştia erau cel mai puternic motivate victime ale tiraniei. Se făcea o alegere: războiul avea să fie cîştigat lansîndu-se mai întîi bombe asupra oraşelor germane. Părea să fi trecut mult timp de cînd Churchill scrisese, în urma Marelui Război: „Tortura şi canibalismul erau singurele două soluţii la care statele creştine civilizate şi ştiinţifice reuşiseră să nu recurgă”.

29

Cacealma şi contracacealma

Liderii Rezistenţei erau disperaţi să primească provizii adecvate pe calea aerului. Vera s-a întîlnit cu agenţi clandestini polonezi în ascunzătoarea lor din Kensington Palace Gardens nr. 18, una dintre vilele victoriene vechi şi impunătoare aflate încă în picioare printre ruinele bombardamentelor. Polonezii au confirmat rolul obstrucţionist jucat de Desmond Morton. Au afirmat că stilul lui de a culege informaţii data din alte vremuri, că era bătrîn şi obosit şi influenţat de adversarii Verei, precum şi că Churchill îl lăsa pe Morton să decidă cine şi ce ajungea la el din partea armatelor secrete.

Vera a aranjat ca Emmanuel d'Astier de La Vigerie să fie luat cu avionul din Franţa pentru a ajunge direct la Churchill, care îl cunoştea pe Astier ca poet. Acesta i-a spus prim-ministrului: „Doi germani sînt ucişi pentru un luptător din Rezistenţa Franceză". Astier a scris mai tîrziu că pledoaria lui Churchill de a acorda ajutor „oamenilor bravi şi disperaţi" se pierduse în luptele lui continue cu cei care încă voiau să-l scoată din funcţia de prim-ministru. Nu putea să apere SOE în public în timp ce era acuzat că e „dictatorul războinic al terorismului organizat"[1].

Vera era frustrată pentru că, pe lîngă amiralul Canaris şi cîţiva generali nemulţumiţi, Hitler era tot mai detestat în Berlin. Dacă Führer-ul ar fi fost ucis de agenţi care se dădeau drept luptători din rezistenţa germană, atunci structura nazistă s-ar fi prăbuşit. Posturile de radio germane false, Kurzwellensender Atlantik şi Soldatensender Calais, răspîndeau relatări inventate de Unitatea pentru Război Politic despre acţiuni antinaziste germane. Resursele pentru această „propagandă neagră" au sporit cînd Bill Donovan l-a trimis pe Robert Sherwood, dramaturgul şi prietenul preşedintelui Roosevelt, să lucreze la „cercetarea de piaţă" şi să furnizeze radiotransmiţătoare americane noi şi puternice cu ajutorul secret al Comisiei Federale pentru Comunicaţii a Statelor Unite.

Ce se ştia de fapt despre Hitler ca om? Vera a zburat în Canada pentru a-l chestiona pe fostul prieten şi şef pentru presa externă al acestuia, „Putzi" Hanfstaengl, eliminat din al Treilea Reich de gelozia propagandistului nazist Joseph Goebbels. Putzi s-a întîlnit cu Vera într-un lagăr militar canadian în care se aflau prizonieri de război germani: unii erau păcăliţi să treacă în cealaltă tabără de către experţi din Lagărul X, STS 103 al SOE, aflat în apropiere. Americani cu origini europene se antrenau acolo, lîngă lacul Ontario, între statul New York şi Canada. Astfel, voluntarii americani evitau cu mai multă uşurinţă autorităţile de graniţă. În Oswego, New York, de partea americană, OSS-ul lui Donovan a construit o şcoală de spionaj. Era simplu să traversezi graniţa în secret. Vera a zburat cu Putzi de la Şcoala Militară de Instructaj Aviatic din apropiere, din Kingston, Ontario, pînă la

Oswego, unde Donvoan i-a escortat pe cei doi pînă în altă zonă protejată, Fort Belvoir, lîngă capitala americană. Acolo, dramaturga Clare Boothe Luce, soţia editorului revistelor *Time* şi *Life*, a împărtăşit informaţiile pe care le adunase despre fiecare aspect al obiceiurilor lui Hitler şi a confirmat viziunea lui Putzi că Hitler avea căderi nervoase care luau sfîrşit atunci cînd prezida manifestaţii de masă sau cînd intimida personaje precum Neville Chamberlain. La întoarcerea Verei în Lagărul X, a adus un antropolog american proeminent, Carleton Coon, care a rămas să-l interogheze în continuare cu delicateţe pe Putzi. Împreună cu Coon a venit şi Aaron Bank, ulterior omagiat drept părinte al Forţelor Speciale americane. Vorbind fluent limbile germană şi franceză, Bank era locotenent în armata americană, care mai tîrziu a conceput un plan de capturare a lui Hitler.

Coon a spus ulterior despre Vera că nu mai întîlnise niciodată o femeie atît de extraordinară „şi nici nu am întîlnit un grup mai distins decît personalul ei din SOE – era o plăcere să mergi oriunde sau să-ţi asumi orice sarcină împreună cu ei. Din păcate, nu pot spune acelaşi lucru despre Secret Intelligence Service, care se ţine la distanţă de SOE. Întrebarea este dacă cel mai mare duşman al SOE este Germania sau SIS”.

Bank a înţeles că conflictul dintre SOE şi SIS prefigura eforturile lui de lansare a Beretelor Verzi. El a scris, după război: „Ne-am strecurat printre tradiţionaliştii armatei, iar CIA se temea că aveam să-i încălcăm statutul”. A înţeles de ce rolul de comandă al Verei Atkins nu a fost niciodată recunoscut direct. „Exista o neîncredere profundă faţă de femei, temeri că va interveni «intuiţia feminină» şi neîncrederea în capacitatea femeilor de a lupta şi ucide sau de a cîştiga încrederea bărbaţilor suficient cît să organizeze civilii pentru lupta de gherilă.”[2]

Vera avea nevoie de un succes spectaculos. Ar fi fost nevoie de mult mai mult timp şi documentare pentru a-l ucide pe Hitler – care, dacă supravieţuia, ar fi declarat, cum mai făcuse şi înainte, că era protejat de Providenţă. Putzi pretindea însă că Führer-ul s-ar fi prăbuşit dacă un locotenent important al lui ar fi fost ucis. Ea l-a ales pe Obergruppenführer-ul SS Reinhard Heydrich, ale cărui mişcări erau mult mai previzibile. Planul cu numele de cod Anthropoid a fost păstrat într-un cerc restrîns. Acesta putea fi considerat un act de terorism de către şefii de Stat-Major americani, care încercau să-l strunească pe Bill Donovan şi noul lui OSS – în aşa măsură încît, atunci cînd atunci Donovan a trimis mai mulţi ofiţeri la Londra, Biroul pentru Paşapoarte american a vrut să le pună pe paşapoarte ştampila „OSS”, cînd Donovan a intervenit. „Ar fi fost ca şi cum ne-ar fi ştampilat pe spate SÎNT SPION!”, a spus David Bruce, omul lui Donovan din Londra[3].

Operaţiunea Anthropoid a fost ţinută secretă şi faţă de generalul George Veazey Strong, poreclit „Regele George” pentru controlul lui autocratic asupra spionajului militar american. Strong se temea că OSS-ul lui Donovan avea să-i consume din buget. Strong putea „să divulge secretul faţă de lordul Halifax, ambasadorul de la Washington”, i-a spus Vera lui Bill Stephenson, care nu uitase visele lui Halifax de a face pace cu Hitler. S-a căzut de acord: Vulpea Sfîntă şi-ar fi trîmbiţat din nou obiecţiile morale faţă de asasinat.

Vera a găsit doi voluntari cehi care să se paraşuteze în Cehoslovacia, unde Heydrich era „protector” şi urma o rută bine cunoscută prin Praga, spre biroul lui. Agenţii aveau pistoale, o puşcă-

mitralieră, bombe Mills, grenade antitanc, explozibili, fitile, detonatoare, un aruncător de rachete antitanc şi o seringă hipodermică mortală. Vera simţea nevoia unei răzbunări personale. La celebra conferinţă „referitoare la distrugerea biologică a rasei evreieşti", Heydrich rostise cuvintele pe care Hitler nu îndrăznise să le spună. Vera văzuse cum dividendele IG Farben se dublaseră în primul an în care filiala trimisese Zyklon-B pentru gazarea deţinuţilor din lagărele de exterminare.

Au trecut multe săptămîni fără ştiri despre Anthropoid. Apoi Vera a primit copiile „unui raport al unui spion german" către şeful spionajului german de pe Frontul de Est, generalul Reinhard Gehlen. Acesta îl cita pe Donovan ca afirmînd că ruşii aveau 360 de divizii pregătite pentru o nouă contraofensivă împotriva germanilor. Gehlen a văzut raportul pe 24 mai 1942.

Trei zile mai tîrziu, îndelungata tăcere a echipei ceheşti a fost întreruptă de ştirea că Heydrich fusese asasinat. Doi bărbaţi curajoşi slab înarmaţi demonstraseră că puteau străpunge blindajul lui Hitler. Dar Führer-ul a conchis că el însuşi scăpase de conspiratorii asasini şi, cînd a rostit necrologul la înmormîntarea lui Heydrich, s-a lăudat din nou că era de neatins. A respins teoria lui Gehlen că Occidentul încerca să submineze moralul german prin false breşe de securitate sau alte induceri în eroare. Hitler a emis, în schimb, un aşa-numit Ordin de Comando: „Toate trupele de teroare şi sabotaj ale britanicilor şi complicilor lor care nu acţionează ca soldaţi, ci ca bandiţi, vor fi tratate ca atare"[4].

Ucigaşii lui Heydrich fuseseră paraşutaţi din unul dintre puţinele bombardiere ale RAF disponibile pentru toate operaţiunile clandestine. În operaţiune nu s-a pierdut nici un avion. Şi totuşi, Vera se confrunta cu o opoziţie îndîrjită. „Războiul trebuie să fie cîştigat în mod corect", i-a spus sir Arhur Harris, comandantul bombardierelor RAF. SOE, a declarat Harris oficial, „este plin de amatori, e ignorant, iresponsabil şi nesincer"[5].

Pentru Anthropoid s-a plătit un preţ greu. Represaliile germane au provocat 5.000-10.000 de victime civile. Echipa cehească, împreună cu alţi agenţi trimişi din Anglia, a murit în lupte armate. Hitler a dat un ordin direct: toţi bărbaţii din valea minieră Lidice din Cehia trebuiau ucişi, femeile băgate la închisoare, iar copiii luaţi de acolo. În octombrie 1942, a ordonat executarea tuturor paraşutiştilor capturaţi, chiar dacă aceştia serveau în unităţi militare regulate.

Vera a susţinut că tactica neconvenţională a lui Donovan de a planta o scurgere aparentă unui „spion german" încălca regulile, dar servea cauzei. Ea s-a folosit de acelaşi „spion german" pentru a raporta o invazie iminentă a Aliaţilor. Înaltul Comandament german s-a întrebat dacă aceasta era autentică sau încă o cacealma. Preţul represaliilor declanşate în urma Operaţiunii Anthropoid nu fusese mare, în comparaţie cu numărul victimelor civile cauzate de folosirea puterii de foc copleşitoare. Vera a cîştigat sprijinul american: agenţii SOE puteau fi paraşutaţi dintr-o aeronavă cu nume de cod Carpetbagger, extrasă din 801st/42nd US Bomb Group staţionat în Harrington, în Northamptonshire. Acest fapt a contracarat reticenţa RAF de a elibera avioane pentru Vera şi a întărit şi mai mult alianţa ei cu Donovan.

Cel mai bun agent american al acestuia, Allen Dulles din Elveţia, a raportat ceea ce putea fi o cacealma din partea germană. General-colonelul Rudolf Schmidt dispăruse de la comanda Panzerelor germane. Însemna oare asta că fratele lui, Hans-Thilo, care vînduse mai întîi secrete Enigma, era

arestat? Amiralul Canaris, şeful Abwehr-ului, serviciul de spionaj al Înaltului Comandament al Forţelor Armate, transmitea deja informaţii prin Elveţia. El a relatat că Hans-Thilo era deţinut de Gestapo încă de la începutul lunii aprilie 1943. Biroul pentru Cifruri din Berlin credea că noua Enigma era sigură, deoarece activităţile lui Hans-Thilo fuseseră „dezvăluite" de şeful lui de spionaj iniţial, Rodolphe Lemoine, prins în Paris în cursul lunii anterioare. Într-adevăr, Lemoine a păcălit Berlinul spunînd că Hans-Thilo vînduse doar, cu mult timp în urmă, primele versiuni ale Enigmei, considerate de serviciile franceze şi britanice maşini comerciale demodate.

Allen Welsh Dulles conspira împreună cu Stephenson împotriva controlului exercitat de SIS şi a „puturoşilor" de americani. Născut în 1893 şi avînd acum 49 de ani, Dulles era un veteran al The Room din New York, avocat şi diplomat pe timp de pace, care avusese un singur scop cînd preluase funcţia de coordonator al serviciilor secrete din New York, evacuînd Ghilda Organiştilor şi corporaţiile Rough Diamond şi Van Dam din birourile lor aflate cu un etaj deasupra celor ale lui Stephenson, care operau sub numele de „United Kindgom Commercial Corporation", la etajul 24 din Rockefeller Plaza nr. 30. Apropierea dintre cei doi însemna un schimb facil şi nevăzut de informaţii.

Stephenson aranjase ca Dulles să o consulte pe Vera înainte să meargă la Berna, ca agent principal al lui Donovan în Europa. Dulles a aflat că spărgătorii de coduri Bletchley şi ULTRA se limitau la semnale germane transmise radiotelegrafic. Inamicul utiliza şi linii terestre şi curieri. Dulles a conceput noi modalităţi de a culege bîrfe, inclusiv interceptînd convorbiri telefonice şi telegrame internaţionale, care continuau să fie transmise chiar şi din Europa ocupată. S-a întîlnit cu vizitatori de noapte de peste graniţa germană, în apartamentul lui dintr-o grădină întunecoasă din Herrengasse nr. 23, în Berna. În acest mod, el pregătea încă o filieră germană antinazistă. Avea cuvîntul Verei că amiralul Canaris se număra printre germanii de nivel înalt care sperau într-o victorie a Aliaţilor. Canaris trebuia să discute acest lucru cu un american de nivel înalt, într-un loc izolat – nu Elveţia, unde putea fi identificat uşor. Vera s-a gîndit la prietenul ei Gardyne de Chastelain, a cărui soţie, Marion, lucra acum pentru Stephenson în New York. Gardyne era la Istanbul, unde cunoştea un alt german dezamăgit, Paul Leverkuehn, şef al filialei din Istanbul a „subdepartamentului pentru Organizarea Războiului" german. Leverkuehn îl văzuse de curînd pe Canaris şi propusese o întîlnire secretă cu ataşatul marinei americane din Turcia, comandantul George H. Earle, fost guvernator de Pennsylvania şi bun prieten al preşedintelui Roosevelt. În ianuarie 1943, Canaris îl întrebase pe comandantul Earle dacă Roosevelt i-ar ajuta pe antinazişti să-l răstoarne pe Hitler. Propunerile lui Canaris erau lungi şi cu detalii relevante, dar în cele din urmă Roosevelt le-a respins. Sperînd la un armistiţiu care ar fi permis Germaniei să încheie războiul împotriva Rusiei, Canaris i-a trimis informaţii lui Dulles prin intermediul Agenţiei de Informaţii Secrete Elveţiene. Elveţienii – descoperise Vera cu mult timp în urmă – conduceau unul dintre cele mai eficiente servicii secrete din lume. „Nu aveau încotro. Nimic altceva nu le-ar fi protejat neutralitatea", i-a spus ea lui Marion. Iar cei mai buni oameni ai lor erau antinazişti, în ciuda cantoanelor elveţiano-germane. Dulles acumula tot mai multe informaţii. Îi detesta pe „generalii care mi se uită peste umăr" şi a preferat să discute cu Vera, şi nu cu Whitehall. El credea că amiralul Canaris nu considera, într-adevăr, că sistemul de

codare din Berlin fusese spart. Hans-Thilo se afla într-o închisoare a Gestapo-ului şi deocamdată nu fusese judecat. Mai multă importanţă părea să i se acorde fratelui său, Rudolf, arestat ca unul dintre generalii favoriţi ai Führer-ului. La urma urmei, asasinarea lui Heydrich îl tulburase pe Führer. Acesta spunea că Rudolf era „vinovat de neloialitate ingrată”[6].

Oare acest lucru era menit să-i inducă în eroare pe inamicii lui Hitler? Cacealmaua şi dubla cacealma creaseră o incertitudine incomensurabilă. Dacă în mesajele codate prin Enigma erau plantate dezinformări care să inducă în eroare Bletchley-ul? Pînă acum, spărgătorii de coduri din Bletchley, inclusiv americani, nu recuperaseră din traficul inamicului informaţii care să nu fie coroborate cu alte surse. Vera s-a îngrijorat cînd „jocurile radio” dintre inamic şi SOE s-au înmulţit. Mai mulţi agenţi au căzut în mîinile inamicului şi au fost forţaţi să transmită ca şi cum s-ar aflat încă în libertate. Ea intuia acest lucru şi făcea deja deducţii, pe lîngă faptul că îşi instruia agenţii cum să-i avertizeze pe experţii în semnale din Anglia dacă transmiteau sub controlul inamicului. Cînd se întîmpla astfel, mesajele din Anglia către agenţii capturaţi ofereau informaţii false pentru a păcăli cealaltă tabără. Dar adesea avertizările din partea agenţilor SOE capturaţi erau descoperite doar cînd era prea tîrziu pentru a-i salva.

Vera se mai desprindea de intensitatea psihică epuizantă a monitorizării şoaptelor care apăreau din eter cînd se ocupa de echipajele aeriene care fuseseră doborîte şi cînd lucra cu grupurile din Rezistenţă înainte de a se salva, care aduceau rapoarte concrete şi de necontestat ale realităţilor. Disciplina piloţilor în aer era foarte strictă. La sol, ei sfidau uniformitatea: nasturele din stînga sus de la vestonul uniformei de luptă descheiat, bonetele mototolite şi ochelarii strîmbi, beţiile de la crîşmă pentru a-şi îneca emoţiile cauzate de moartea unui camarad. Stilul lor degajat îi supăra pe comandanţii ţîfnoşi de rang superior, dar reflecta un tip foarte special de iniţiativă personală. Secretul de dragul secretului îi exaspera pe piloţii care aveau de-a face cu ofiţerii SIS. SIS construise o structură departamentală în India, care scăpa controlului Verei. Prietenul ei australian Terence O’Brien, un pilot încercat, spunea că secretomania SIS-ului îi supunea unui stres inutil pe piloţii care transportau agenţi SOE la ordinele noului Inter-Services Liaison Department (ISLD), pe care el îl numea „un titlu deosebit de înşelător pentru SIS ca organizaţie renumită pentru lipsa ei de legătură cu oricine sau cu orice departament”. Neînţelegeri periculoase au apărut cînd birocraţii SIS au decis că piloţii nu trebuiau să dezvăluie detalii ale misiunii agenţilor pe care îi transportau[7].

Vera a învăţat aceste lecţii. În Europa, zborurile SOE urmau instrucţiuni raţionale. În vara anului 1943, locotenent-colonelul de aviaţie Verity a lăudat creşterea numărului operaţiunilor europene printr-o însemnare: MINUNATE NOPŢI CU LUNĂ PENTRU AVIOANELE LYSANDER! Pilotul de vînătoare desfigurat Bill Simpson admira modul cum imaginea Verei de ofiţer de aviaţie cu ţinută impecabilă ascundea autoritatea secretă care îndepărta SIS-ul.

Vera a discutat despre îngrijorările ei referitoare la limita fragilă dintre terorismul de stat şi jocurile inducerii în eroare cu Charlie Dunne, pilotul canadian care supravieţuise perioadei în care pilotase biplane de vînătoare Gloster Gladiator vechi de pe nave mici la începutul războiului, pentru a pilota avioane Liberator în zboruri lungi deasupra golfului Bengal, paraşutînd agenţi ai Force 136 a

SOE. „Trăim într-o nouă lume a terorii”, a spus el. „Trebuie să ne descurcăm mai bine decît inamicul.” Această idee a fost repetată într-un apel mişcător către Churchill scris de prinţul Svasti, descendent al monarhului siamez care a fost modelul muzicalului *Eu şi regele* şi văr al regelui copil aflat încă la Lausanne. Prinţul a scris: „Budiştii detestă să curme o viaţă. Dar noi ucidem răul mai mare”. După misiuni în teritoriile ocupate de japonezi, acesta a exprimat nevoia unei mai bune coordonări între serviciile regulate ale armatei britanice şi „verii lor săraci din SOE”[8].

Coordonarea s-a îmbunătăţit pentru Operaţiunea Foxley, numele de cod pentru uciderea lui Hitler, deoarece complotul presupunea ca experţii militari să desfăşoare cercetări privind măsurile curente de protecţie a Führer-ului, despre detaliile ascunzătorilor lui şi despre armele, uniformele şi rutina forţelor speciale foarte bine pregătite care îl păzeau. Din Berlin, amiralul Canaris a transmis un plan pentru uciderea lui Hitler de către generali antinazişti, susţinînd că un demers care părea să aibă origini interne ar fi atras sprijinul civililor germani pentru un nou regim.

La Whitehall, armatele clandestine erau considerate în continuare o gloată dezorganizată. Recunoscînd această realitate inevitabilă, poetul Francezilor Liberi Emmanuel d’Astier i-a scris Verei: „Churchill este un erou din *Iliada*, guvernatorul singur şi gelos. Nu are nici un rost să cauţi ajutorul altcuiva”.

Vera cunoştea un rebel care îl putea face pe Churchill să asculte, indiferent de interferenţa gestionată de Desmond Morton, consilierul pentru informaţii secrete considerat de Nowak „vocea elementelor anti-SOE”.

30

Iepurele Alb sare în bîrlogul „Guvernatorului”

Iepurele Alb, Tommy Yeo-Thomas, a fost de acord, la revenirea în Baker Street după una dintre cursele lui în Franţa, că Vera nu putea să-l ocolească pe Desmond Morton fără să creeze speculaţii politice riscante. „Războiul civil merge mai departe...”, i-a răspuns ea.

„Nu trebuie să ştie nimeni dacă sari în bîrlogul Guvernatorului”, a sugerat criptograful-şef al SOE, Leo Marks. El credea că Tommy putea să evite măsurile de siguranţă impuse la Whitehall, după toate pericolele din care scăpase pînă atunci.

Tommy fugise în grabă din Franţa în puterea nopţii, pe 15 noiembrie 1943, împreună cu două agente franţuzoaice ascunse într-un dric. Înmormîntarea a fost organizată de Berthe Fraser, arestată în septembrie 1941 în timp ce ajuta prizonieri britanici să se salveze. Aceasta supravieţuise unui interogatoriu de cincisprezece luni scăpînd informaţii eronate şi inutile, după care a fost eliberată ca fiind „o povară pentru resurse” de oamenii amiralului Canaris din Paris, care „nu îşi luau niciodată slujbele în serios”, i-a spus Verei aghiotantul lui Canaris Inga Haag. Inga, o berlineză, îl ajuta pe Canaris să-şi folosească poziţia din spionajul extern pentru a slăbi controlul lui Hitler asupra puterii. Soţul ei diplomat era la post în România, unde Inga îi ajuta pe evreii fugari[1].

Iepurele Alb a spus că războiul interdepartamental de la Whitehall reflecta prăpastia dintre Gestapo şi oamenii lui Canaris. Agenţii erau mai puţin expuşi riscului dacă erau interogaţi de aceştia din urmă, dar Whitehall-ul era surd la astfel de ponturi din partea bătrînilor din Franţa, *les sédentaires*. Tommy preţuia foarte mult experienţa lor. Împovăraţi de anii de trudă, aceştia formau *sixaines*, grupe de şase oameni conduse de un „sergent” ales, şi ascundeau steaguri cu Crucea de Lorena făcute în casă în aşteptarea „revoltei”. Scriau informaţii în franceză cu caractere minuscule pe pătrăţele de hîrtie pe care Tommy să le ducă la Londra, unde ei îşi imaginau că zumzăie o maşinărie bine unsă.

Berthe îl acoperise pe Iepurele Alb cu flori funerare, remarcînd că „germanii cred că e tradiţional să transporţi cadavrul noaptea”. Antreprenorul de pompe funebre din partea locului a furnizat carne friptă şi vin pentru cortegiul care a şerpuit pe drumuri de ţară întunecoase. Un grup de întîmpinare format din fermieri francezi înarmaţi a păzit terenul de aterizare improvizat. Comandourile germane antisubversiune patrulau regiunea. Zece luptători ai Rezistenţei escortau trioul, cînd un Lysander a aterizat în surdină pe pajişte. Liderii lor şi-au cerut scuze pentru capitularea Franţei: un mic discurs formal din partea unui bătrîn demn. „Este o mare onoare pentru noi să păzim un ofiţer englez”, a spus

el. Francezii au înghesuit în Lysander mici trataţii care se temeau că nu sînt disponibile în Anglia: rachiu, vin, şampanie, parfumuri şi brînzeturi de toate tipurile. Şi o listă cu lucrurile de care aveau disperată nevoie: benzedrină, pumnale, grenade, pistoale cu amortizor...

Iepurele Alb făcea comparaţie între această situaţie şi lupta de birou a lui Leo Marks împotriva sistemelor de codare demodate ale SIS. „Leo bănuieşte", a spus Vera, „că unii agenţi SOE sînt capturaţi şi trimit înapoi mesaje înşelătoare dictate de germanii care-i prinseseră. Cînd Leo încearcă să avertizeze Bletchley-ul, el trebuie să treacă prin terţe persoane care nu ascultă. Dacă mesajele primite nu conţin *nici o* greşeală, intuieşte că există o problemă. Încă nu s-a născut agentul care să nu facă greşeli".

SOE avea acum un comitet executiv care ezita să-l trimită pe Tommy înapoi pe teren, deoarece ştia prea multe. Între timp, Tommy s-a dus împreună cu Vera să le ţină prelegeri fetelor care transformau semnalele Morse din teren în mesaje lizibile de transmis apoi prin telex unei reţele de specialişti răspîndite de-a lungul unei zone rurale întinse din jurul Bletchley-ului. Tommy a lăudat insistenţa lor în a dezlega „indescifrabile" şi le-a ajutat să înţeleagă că în spatele acestora se aflau patrioţi francezi care îşi asumau riscuri teribile. El a descris o bunică franţuzoaică răguşită care a strigat în faţa unei închisori a Gestapo-ului numele unui agent capturat pînă cînd a obţinut un răspuns care identifica celula din care putea fi organizată evadarea lui. A vorbit despre o agentă franţuzoaică ce fusese capturată şi care aştepta printre deportaţi să fie urcată în vagoane, într-o gară pariziană; aceasta a văzut o colegă în camionul cu alimente al Crucii Roşii, a înşfăcat o salopetă şi a distribuit sendvişuri pînă cînd au putut să plece amîndouă cu maşina. Tommy le-a spus fetelor: „Canalul Mînecii te imunizează în faţa unei lumi în care casele sînt distruse de oameni care poartă ecusoane cu capete de mort, în căutarea agenţilor noştri. Însă prietenii noştri francezi urmează regula: «Salvează agentul cu orice preţ»".

Prăpastia dintre cele două lumi l-a izbit pe Tommy cînd a purtat uniforma RAF pentru a primi din partea generalului de Gaulle Croix de Guerre cu lauri, iar ministrul Aviaţiei i-a spus că nu o putea purta, deoarece de Gaulle nu avea nici o autoritate. Tommy a primit Military Cross din partea armatei britanice şi i s-a ordonat să o înapoieze. „O medalie a armatei nu poate fi purtată pe uniforma ta de aviaţie!", i-a spus un comandor de aviaţie în scaun cu rotile, întrebîndu-l de ce nu citise ultimul Ordin al Ministerului Aviaţiei (OMA) referitor la acest important aspect al etichetei.

— Eram în Franţa, iar acolo nu primesc OMA-uri, a spus Tommy.

— Ei bine, să nu se mai repete, s-a răstit comandorul de aviaţie.

Un vecin i-a pus în cutia poştală o pană albă prinsă de o foaie de hîrtie purtînd un singur cuvînt: LAŞULE. Misiunile lui secrete îi impuneau tăcere soţiei lui, Barbara, a cărei unică legătură cu el era unidirecţională. Asigurările ei laconice erau transmise prin BBC şi prefaţate prin „du moineau au lapin" – din partea vrabiei pentru iepure.

În Anglia, Tommy vorbea cu americani neliniştiţi ţinuţi în carantină în case de ţară. Printre ei se numărau doi viitori directori ai CIA, iar cei care îl ascultau simţeau politica din spatele amînării paraşutării lor în Franţa. Tommy i-a făcut să sară în picioare strigînd: „Mare om e de Gaulle al

francezilor!”. Le-a spus echipajelor aeriene din Operaţiunea Carpetbagger şi piloţilor RAF pentru misiuni speciale să nu părăsească prea în grabă zonele de întîmpinare dacă luminile de semnalizare întîrziau. Luptătorii din Rezistenţă mergeau cu bicicleta kilometri întregi, pe orice vreme, către punctele de întîlnire şi era posibil ca bateriile de calitate proastă să nu funcţioneze, aşa că plecau din nou pe biciclete în căutarea unor lanterne de schimb. Aceşti franctirori neregulaţi aveau nevoie de slujbe de zi ca să supravieţuiască şi se fereau de miliţia progermană, forţele paramilitare franceze ale regimului de la Vichy care contribuiseră deja la deportarea în Germania a 80.000 de suspecţi de activitate de rezistenţă. Pentru regimul de la Vichy, Rezistenţa era echivalentă cu „dezordinea”.

„Dezordine pare să fie şi interpretarea RAF-ului”, a spus Tommy cînd Vera i-a dezvăluit că numărul aeronavelor alocate lor se diminuase brusc. Iepurele Alb a părut deprimat.

Vera l-a îndemnat: „Întîlneşte-te cu omul pe care d’Astier îl numeşte «guvernatorul»”.

Tommy a făcut întocmai. A operat prin intermediul inventatorului tancului, generalul-maior sir Ernest Swinton, prieten cu Churchill. Pe 1 februarie 1944, într-o zi vîntoasă, Iepurele Alb s-a întîlnit cu Churchill şi i-a descris elocvent legiunile de luptători din Rezistenţa Franceză care duceau o mare lipsă de arme, reamintindu-i prim-ministrului de viziunea lui de a transforma Franţa într-o „gherilă gigantică” cu ordinul: „Daţi foc Europei!”. Flăcările erau pe cale să se stingă pe filierele oficiale.

„Ai scurtcircuitat filierele oficiale”, l-a admonestat Churchill. „Asta ar putea să-ţi creeze probleme.” Apoi i-a zîmbit în felul său angelic. „Dar mă voi asigura... ăă... că aşa ceva nu se va putea întîmpla.”

Churchill l-a întrebat pe Desmond Morton de ce nu îi retransmisese rapoartele pe care Tommy spunea că le scrisese pe aceste chestiuni. Morton s-a bîlbîit în răspunsurile sale: se îndoia de afirmaţia că sabotorii provocau pagube sistematice căilor ferate vitale cu un cost mult mai mic decît bombardamentele aeriene; că raidurile aeriene de „aruncare în aer a trenurilor” pe căile ferate iroseau resurse enorme şi erau mult mai puţin eficiente decît cîţiva agenţi pregătiţi să oprească traficul inamic cu dinamită; că bombardamentele RAF distrugeau cel mai adesea zone civile.

Churchill l-a chemat din nou pe Tommy şi l-a întrebat de cîte avioane avea nevoie. Răspunsul: „Cel puţin o sută, pentru a efectua 250 de misiuni în fiecare fază a lunii”. 48 de ore mai tîrziu, Vera a primit vestea că 70 de bombardiere RAF cu patru motoare erau disponibile pentru praşutări, cu avioane uşoare suplimentare pentru recuperări. După toată zgîrcenia din trecut, aceasta părea o armadă.

„Îl cred în stare de aproape orice pe Tommy al nostru, dacă asta ar ajuta Forţele Franceze Libere”, i-a spus Verei Nick Nicholls, directorul de informaţii secrete sub formă de semnale al SOE. „Dar să fi mers pînă la prim-ministru din proprie iniţiativă e de necrezut. Întregul SOE îi este îndatorat.” Totuşi, Nick se cutremura la gîndul că armatele de gherilă erau salvate pentru că un bărbat îndrăzneţ avea o intrare specială la Churchill. Acest fapt sublinia handicapul Verei ca femeie. Deşteaptă şi eficientă, ea nu putea niciodată să vorbească deschis în faţa unui serviciu de spionaj profesionist dominat de bărbaţi, în care ea era o nonentitate[2]. Nici măcar cooperarea ei de dinaintea războiului cu Morton nu mai conta.

Au urmat veşti proaste. Pierre Brossolette, care rămăsese în Franţa cu Jean Moulin pentru a coordona operaţiunile de gherilă, fusese capturat şi era ţinut într-o închisoare din Rennes, în apropiere de coasta Bretaniei. Vopseaua de pe şuviţa lui distinctivă de păr alb avea să se şteargă în cele din urmă. Moulin era deja mort. Unificarea numeroaselor elemente diferite ale Rezistenţei era din nou pusă la îndoială. Micuţa Kay Moore, o englezoaică tînără vorbitoare de franceză care făcea legătura dintre SOE şi Forţele Franceze Libere, i-a spus Verei: „Iepurele Alb simte că l-a abandonat pe Brossolette şi vrea să-l salveze înainte ca vopseaua să se şteargă!”.

Verei i s-a pus un nod în gît. Avea nevoie de optimismul debordant al lui Tommy şi de sprijinul moral al unui bărbat care, departe de a desconsidera femeile, le considera, cînd era pe teren, superioare în multe privinţe. Dar trebuia să se detaşeze de situaţie. Vocea lui era singura capabilă să-i asigure pe luptătorii francezi din Rezistenţă că nu fuseseră uitaţi. Gubbins a obiectat că Tommy ştia prea multe; nimeni nu putea să reziste la nesfîrşit în faţa unor torţionari abili. Tommy l-a sfidat: „Dacă poţi să treci de primele cîteva minute, atunci ai reuşit. Cele mai rele lucruri vin la început... mici inconveniente, trasul de păr... umilinţe mărunte”.

Iepurele Alb s-a dus să se întîlnească cu comandantul de escadrilă Kenneth Dodkin, considerat pilot operaţional al RAF de către germani, care păreau să nu ştie că Dodkin nu mai putea să zboare. Iepurele Alb a petrecut ore întregi în casa de ţară a lui Dodkin, adoptîndu-i manierismele şi trecutul. A pus să-i fie gravat pe plăcuţe de identitate numărul de identificare RAF al lui Dodkin, pe care să-l arate dacă era arestat. Atunci şi-ar fi revendicat statutul de prizonier de război în calitate de comandant de escadrilă Dodkin.

Tommy era primul agent englez care avea să fie trimis într-o operaţiune pentru Forţele Franceze Libere fără ca unul dintre ofiţerii lor să-l supravegheze. El putea să le vorbească pe faţă atît francezilor, cît şi celor de la SOE fără să se compromită, acesta fiind motivul pentru care numele lui de cod era Asimptota – o linie care se apropie de o curbă, fără să o atingă vreodată. Ordinele Operaţionale ale Verei nu trădau nici o emoţie: „Îţi solicităm să ne raportezi unde se prevăd acţiuni... «Lousey» este codul care indică faptul că ţinta este pregătită... Ne vei comunica necesităţile tale financiare ulterioare după ce vei pleca pe teren cu suma de 500.000 de franci”.

Tommy a stat o noapte împreună cu Vera în biroul mic şi dezordonat din Baker Street al lui Leo Marks pentru a învăţa despre „mătăsuri”, care ofereau unui agent modalitatea de a coda mesaje pornind de la coduri imprimate pe carnete cu pagini de unică folosinţă din mătase. Iepurele Alb a propus să folosească mătăsuri pentru mesajele lungi şi importante şi un cod-poem de modă veche ca variantă de rezervă. Leo era neliniştit că agenţii SOE din Olanda erau sub control german. Şefii cei mari respingeau probele lui circumstanţiale. Tommy a spus că avea să-i dea pe cîţiva cap în cap – dacă se întorcea. Leo a aruncat o privire inelului cu sigiliu al Iepurelui Alb în care era ascunsă pastila otrăvitoare şi a petrecut restul nopţii compunînd codul-poem pe care să-l poată folosi prietenul lui:

Ei nu pot şti
Ce te face aşa cum eşti

Şi nici nu pot auzi
Acele voci din depărtare
Ce îţi şoptesc
Că nu eşti singur...
Ei nu pot ajunge
La miezul tău ascuns
În trecutul tău îndepărtat
La copilul din tine
Adînc de tot în tine
Ceea ce-l face pe om mîndru...
Ceea ce eşti
Ei nu pot fi niciodată
Iar ceea ce sînt ei
Va fi în curînd istorie.

O zi mai tîrziu, Leo a fost interogat dur de Nick Nicholls, acum director pentru informaţii secrete sub formă de semnale al SOE. Exista o regulă împotriva trimiterii pe teren a unui ofiţer SOE care avea cunoştinţe despre secţiunile, codurile agenţilor, mecanismele de verificare de siguranţă şi despre alte convenţii dintr-o altă ţară. Nick i-a ordonat lui Leo să pună pe hîrtie „absolut tot conţinutul" a ceea ce îi spusese lui Tommy. Leo s-a întors cu o foaie de hîrtie pe care era scris numai numele lui Yeo-Thomas. Nick a urlat: „Oricine are o limită a torturii pe care o poate îndura. Dumnezeu ştie cîţi agenţi o să pierdem dacă Tommy cedează".

Leo era sfidător. Toţi îi erau îndatoraţi lui Tommy pentru că îl apostrofase pe Churchill. Era oare corect să-l împiedice să-i salveze pe francezii care îl salvaseră de atîtea ori? Nick a ezitat, apoi a scris o declaraţie formală către directorul SOE: „Yeo-Thomas nu cunoaşte decît lucruri depăşite de evenimente".

După 23 de zile de la şedinţa cu Churchill, Tommy era pe drum spre baza din Tempsford, împreună cu Vera. El a ales să se paraşuteze orbeşte, în loc să aştepte o noapte cu lună, şi să aterizeze la Clermont-Ferrand, aflat la aproximativ 400 de kilometri sud de Paris. Acolo avea să reia legătura cu agenţii care ar fi putut şti dacă Brossolette fusese mutat, iar apoi avea să încerce să-l salveze.

La mijlocul lunii martie, la Vera au ajuns rapoarte că Brossolette fusese transferat la cartierul general al Gestapo, pe bulevardul Foch din Paris. Acesta preferase să se arunce pe o fereastră şi să moară, şi nu să rişte să cedeze sub tortură. Pe 21 martie 1944, Iepurele Alb a fost ridicat de Gestapo. Churchill a cerut să fie ţinut la curent.

Vera nu a exclus întoarcerea în siguranţă a Iepurelui Alb. Auzise lucruri şi mai stranii de la aviatorii care evadaseră după ce fuseseră doborîţi. Aceştia descoperiseră căi noi către libertate învăţînd de la localnici cum să facă breşe în Linia Siegfried, construită pentru a izola milioane de oameni în Fortăreaţa Europa. Militarii aliaţi care se salvaseră furnizaseră observaţii şi intuiţii personale care erau

imposibil de reprodus de la distanţă, indiferent cît de sîrguincios ar fi analizat Vera rapoartele din teren. Evadaţii erau martori oculari de un tip special. Îi arătau Verei cum să ajungă la o combinaţie aparent imposibilă. Ea avea nevoie de iniţiativa personală a agenţilor ei, rebeli descucăreţi care sfidau instinctiv autoritatea, în timp ce şi ea trebuia să insiste asupra respectării regulilor care salvau viaţa. Agenţii erau colaboratori independenţi, neinstruiţi să răspundă în faţa autorităţii de zi cu zi a unor ofiţeri vigilenţi din forţele armate regulate. Odată ce un agent ieşea de sub supravegherea ei, Vera nu mai avea nici un control asupra lui. Cei mai buni evadaţi erau aviatorii doborîţi, educaţi în spiritul autoconservării. Erau rebeli înnăscuţi, foarte individualişti, dar profesia lor le impunea să fie în mod constant atenţi, complet detaşaţi în aşteptarea neprevăzutului, cu abilităţi tehnice care le ascuţeau capacitatea de a evalua orice vedeau şi trăiau după ce erau doborîţi la pămînt.

Dar Iepurele Alb se afla într-o scobură strîmtă, iar Vera era îngrijorată de modul cum s-ar fi putut salva acesta.

31

Un ochean neprevăzut şi gigantic

Cu părul băgat sub boneta de ofiţer de marină, cu partea de jos a feţei acoperită cu o eşarfă şi purtînd o haină de pînză aspră şi pantaloni negri de uniformă băgaţi în bocancii de aviator, Vera a văzut sclipind în zorii zilei flăcările albastre fioroase ale motoarelor turate ale avioanelor Hellcat; acestea erau parcate la capătul unei străzi înguste, ale cărei case terasate erau despărţite de baza aeriană a marinei printr-un gard de sîrmă. Patru dintre Hellcat-urile americane Lend-Lease şi-au oprit motoarele. Alte două s-au deplasat de la marginea acestei mahalele din Liverpool către o pistă de decolare improvizată, orientată către vasele de transport pentru următorul convoi din Atlantic. Dar cele două Hellcat-uri nu erau pe post de însoţitori. Se îndreptau spre Europa ocupată, dotate cu cele mai noi camere foto de spionaj.

Vera arăta ca orice alt pilot din armată. Fusese adusă aici de John Godley, viitorul lord Kilbracken, după o discuţie sinceră purtată într-un restaurant din Covent Garden, într-un separeu utilizat cu mult timp în urmă de regele Edward al VII-lea pentru a se întreţine cu amanta lui, Lillie Langtry. Restaurantul londonez avea drept clienţi aristocraţi de şcoală veche cărora le plăceau felurile principale în sînge şi în porţii zdravene. Godley nu mai era pasionat de friptură de vită. Avea acel Zvîcnet, smucirea unui braţ, zvîcnetul unei pleoape, după prea multe misiuni de cînd pilotase pentru prima oară în luptă biplane Swordfish învechite.

Au discutat despre nevoia Verei de rebeli locali. Agenţii ei erau imposibil de supravegheat în teritoriile în care regimul de la Vichy avea 15 agenţii de securitate şi nenumăraţi informatori. Pînă în 1943, diviziile armatei germane din Franţa crescuseră cu 50%, numărul lor ridicîndu-se la 38, din cauza activităţii Rezistenţei, în timp ce numai 12 divizii ţineau sub control Norvegia şi Danemarca. Hitler auzise cererile lui Stalin ca Occidentul să deschidă un al doilea front. Iar Franţa era teritoriul pentru acesta, evident. În interiorul ei, capcanele şi trădătorii îi ameninţau pe agenţi zi şi noapte.

„Stalin a interzis reţelelor comuniste să lucreze cu noi”, a spus Vera. „Apoi Germania a atacat Uniunea Sovietică. Acum avem o mulţime de reţele care se privesc cu neîncredere, deşi lucrează mai mult sau mai puţin cu membrii Forţelor Franceze Libere. Eu nu am timp să expun toate actualizările şi subtilităţile pentru agenţi, iar cei care se întorc operează într-un spaţiu limitat şi nu au o viziune de ansamblu.”

Godley înţelegea întotdeauna. Văzuse cum era chinuită Vera de rivalităţile dintre servicii. RAF se temea că va fi redusă la un rol de susţinere, fără să aibă un loc în capul mesei, alături de şefii din

forţele terestre şi marină. Jocul cifrelor – numărul oraşelor distruse şi al civililor ucişi, numărul submarinelor germane scufundate – a ajuns să aibă o dinamică proprie. Oamenii de la Ministerul de Război îi tachinau pe directorii de sex masculin ai SOE: „Cîte divizii aveţi?”. Vera trebuia să se descurce cu resurse reduse, cel mult 3.000 de oameni pe listele ei secrete, inclusiv ajutoarele franceze.

Godley îi dispreţuia pe îngîmfaţii lipsiţi de imaginaţie. „Au născocit un avorton de avion *nou*”, bombănea el, „care să execute 27 de tipuri de misiuni. Ceea ce face el în principal e să-i omoare pe cei care îl pilotează”. Cînd ataca nave inamice în biplanul lui antic, Godley evalua deviaţia după nişte becuri înşirate de-a lungul aripilor. Ingeniozitatea umană compensa prostia de la vîrf. Godley a îndemnat-o pe Vera să se folosească de aviatorii doborîţi, care acopereau Franţa în lung şi în lat, şi aşa ajunsese ea să stea în bălţi de ploaie, în semiîntuneric, în timp ce piloţii îşi cronometrau reciproc ieşirile din carlingile celor patru Hellcat-uri tăcute, ca şi cum ar fi fost prinşi sub avionul răsturnat în mare. Repetau la nesfîrşit o rutină obositoare: desfă chingile care te ţin legat în carlingă, aruncă bocancii, scoate-ţi hainele, inspiră aerul prins sub cupolă, în timp ce aparatul se scufundă în groaza rece şi neagră. Fără panică. Mintea separată de trup. Vera s-a gîndit la iubitul ei dispărut, Stringbag. Pierderea unor astfel de oameni făcea ca succesorii lor să se instruiască reciproc în această procedură plictisitoare. O făceau să fie mai uşoară concurînd pentru a bate timpii de salvare ai celorlalţi.

„Aviatorii doborîţi devin spioni-soldaţi buni datorită acestei autopregătiri repetitive. Sînt instruiţi să acţioneze cu o detaşare completă”, i-a spus Vera lui Mary Stephenson, care şi-a amintit de autodisciplina folosită de Billy pentru a evada în Primul Război Mondial cu informaţii preţioase. Vera a mai scris – deşi Mary nu a îndrăznit niciodată să îi spună lui Bill – şi că ea adoptase filozofia lor a sexului ocazional. „Nu îmi pot permite emoţii pe termen lung”, a spus ea. „M-aş prăbuşi.”

Vera avea o întîlnire strict de afaceri într-o duminică, pe 27 iunie 1943, cu John Hartley Watlington, unul dintre cei doi aviatori despre ale căror operaţiuni din Europa voia să afle mai multe. Celălalt era Chuck Yeager, un american mîndru de originile lui de ţăran din West Virginia.

Hartley Watlington pilota în misiuni de cowboy singuratic. Abilităţile lui erau moştenite de la strămoşii săi englezi bătăuşi din Bermude. Cînd nu s-a prezentat la întîlnirea de duminică, Vera s-a gîndit că dispăruse.

„Eu lucrez la lumina lunii”, îi spusese Hartley. „Zbor foarte jos, urmez argintiul unui rîu, trec pe deasupra pîlcurilor de copaci dintre bisericile săteşti.” Avea ceva de pirat, în stilul elegant al primilor corsari ai reginei Elizabeta, autorizaţi să bîntuie mările învolburate şi să jefuiască vasele inamicilor monarhei. Hartley bîntuia cerul nocturn pentru a se năpusti asupra avioanelor care efectuau misiuni de tip „loveşte şi fugi” şi care se întorceau după ce bombardaseră ţinte din Anglia, atunci cînd acestea erau cel mai vulnerabile, în coborîre şi aproape fără combustibil. Pe 22 iunie, la ora 2.20, Hartley dădea ocol unui aeroport de lîngă Amiens. Nu a văzut balize aprinse. Avioanele plecate în incursiune nu erau încă aşteptate. A trecut la rolul lui secundar de „atacator de trenuri” şi a plutit pe deasupra unui tren al cărui mecanic a deschis camera de combustie „ca să-mi ilumineze ţinta”, a spus Hartley mai tîrziu. „Mecanicii francezi ştiau că noi nu atacăm decît trenuri cu trupe.” A trecut pe deasupra lui la mică înălţime, ca să studieze vagoanele, cînd gloanţe trasoare i-au ciuruit Mustang-ul şi i-au distrus

radiatorul. A aruncat cupola carlingii ca să scape de fumul ce-l orbea şi a repetat la microfon o poezie fără sens, pentru a da posturilor din Anglia care ascultau timpul de a-i stabili poziţia:

Micul Willie, cu cea mai bună eşarfă a lui,
A căzut în foc şi s-a făcut scrum.
După o vreme, în cameră s-a lăsat frigul,
Nimeni nu voia să-l înţepe pe Willie cu vătraiul.

Posturile terestre au efectuat relevmente în cruce şi i-au dat un curs pe care să-l urmeze. Ultimele cuvinte pe care le-a auzit Hartley au fost „Păzeşte-ţi fundul, amice!”, de la un supraveghetor radio australian. Amîndoi ştiau că avionul e prea departe ca să mai ajungă în ţară sau să amerizeze în Canalul Mînecii.

Dacă piloţii săreau în lateral, Mustang-urile îi loveau adesea cu aripa sau coada. Hartley a ridicat automat în sus botul Mustang-ului său, a blocat manşa în faţă şi s-a catapultat în siguranţă. „Luna lumina o zonă rurală minunată. Am studiat-o cu mare interes de sub cupola paraşutei mele”, a scris el într-un raport ulterior pentru Vera.

A aterizat în vîrful unui deal împădurit şi a urmat procedura, fără să facă speculaţii pline de teamă. Şi-a smuls însemnele de pe uniformă şi a tăiat vîrfurile bocancilor lui de aviator, ca să arate ca pantofii de stradă. Şi-a verificat trusa de salvare: hărţile de mătase, banii în moneda locală şi cupoanele, tabletele de hrană, pastilele de purificat apa, benzedrina, laptele concentrat, guma de mestecat şi o buiotă de cauciuc. Şi-a îngropat cu grijă trusa în iarba văratică şi „s-a culcat”.

Un băiat francez de la ţară l-a găsit în zori şi l-a dus acasă la el. Hartley a spus familiei: „Sînt aviator englez”. În ciuda sărăciei sale evidente, ţăranul i-a dat costumul lui de duminică, ca să-l îmbrace în locul uniformei. „M-am gîndit că e mai bine să nu le creez necazuri acestor oameni buni rămînînd acolo”, a scris Hartley. „Aşa că am luat-o spre Gibraltar, aflat la 1.600 de kilometri distanţă.” A ajuns la calea ferată Dieppe-Paris şi a fost înconjurat de poliţiştii din partea locului, cu pistoalele scoase. „*Je suis Anglais*”, a spus el. În cîteva secunde, poliţiştii au început să-i dea indicaţii cum să ajungă la Paris. „Este”, a spus şeful lor, „cea mai bună cale spre Spania, chiar dacă e indirectă”, şi l-a dus pe Hartley la o gară mică. Pînă la miezul nopţii, obţinuse deja cu „*Je suis Anglais*” o cameră pentru acea noapte, în Paris, împreună cu un cuplu francez prietenos. Şi-a petrecut ziua următoare amestecîndu-se cu germanii, făcîndu-se remarcat printre uniforme, aşa cum fusese instruit. „M-am oprit la un bistrou, însetat şi obosit, şi am trîntit prosteşte un «*Bière, please*». Proprietarul mi-a şoptit în engleză «*Three francs*». Mi-a dat un pat pentru noaptea aia, m-a hrănit, mi-a umplut o sacoşă cu mîncare pentru mai multe zile şi m-a dus, împreună cu soţia şi copiii lui, la gara din Étampes, ca şi cum am fi fost la o ieşire cu familia.”

Hartley a sărit dintr-un tren, pentru a merge de-a lungul rîului Cher. Duminică deja şchiopăta pe drumuri lăturalnice, dorindu-şi melancolic să fi putut merge la întîlnirea cu Vera, şi s-a întîlnit cu un băiat care dădea la schimb cu cartofi receptoare radio cu cristal meşterite de el. A negociat pentru o

bucată din guma de mestecat a lui Hartley. „Băiatul pur şi simplu a presupus că eram american”, a spus acesta. „I-am dat buiota mea. Receptorul radio era de felul celor pe care le făceam în copilărie, sîrmă înfăşurată în jurul unui tub de la un sul de hîrtie igienică. Frecai cristalul cu o bucată de sîrmă pînă cînd auzeai BBC-ul. Băiatul m-a dus într-un sat unde un băcan m-a pasat unei filiere de salvare.”

Hartley a memorat distribuţia rolurilor dintr-un lanţ de civili: „Măcelari, brutari, avocaţi, dentişti, muncitori sau şcolari. Cînd actele mele de identitate vechi s-au murdărit ori s-au rupt, altele noi au fost fabricate. Cînd trebuia să plec dintr-un adăpost, cineva mă ducea altundeva ca «trup» ce urma să fie colectat de un curier din alt circuit, fiecare fiind necunoscut următorului, de obicei o fată pe bicicletă, o verigă din lanţ. Puteam să decid în cine să am încredere la fiecare haltă. Era ca mersul unui pelerin”.

Planurile de trecere în Spania au mers prost, aşa că s-a întors în Paris. Oraşul aglomerat oferea mijloace mai bune de a evita atenţia. Germanii se bazau în principal pe informatori şi păreau stingheri pe străzile ostile. Şeful unui circuit francez i-a spus să se îndrepte spre coasta Bretaniei, unde se strîngea un grup de civili. Hartley a fost îngrozit de lipsa lor de precauţie. Un vas de pescuit breton a sosit. Pe Hartley l-a cuprins teama. „Înainte să trecem de recifuri, apa ajungea deja la copastie. S-a dus la fund. M-am căţărat pe stînci şi am luat-o spre ţărm, singur.” Ceilalţi au mers prin apă, în grup, şi au fost prinşi. Hartley a rătăcit prin Franţa, punînd la păstrare banii contrafăcuţi din trusa lui de salvare, observînd febril. A descoperit că „te puteai baza pe serviciile trenurilor electrice. Soldaţii germani nu se suiau în ele decît cînd plecau în permisie din cazarme”. El prefera să meargă pe jos. „Am văzut ofiţeri ai serviciilor secrete franceze, olandezi care se îndreptau spre Anglia, norvegieni, scoţieni, soţii englezoaice ale unor francezi, dar nu doream companie.” În Lyon, Virginia Hall era una dintre opririle de pe o rută de salvare. De asemenea, ea pregătea forţe ale Rezistenţei Franceze. Hartley a spus că partizanii ei aveau nevoie de mai multă disciplină. Anticipîndu-i oferta, ea a răspuns că el ar fi fost executat ca spion dacă ar fi fost prins instruindu-i.

„A trebuit adesea să mă întorc din drum, surprinzîndu-i pe cei care credeau că eram în Anglia, în siguranţă. Au făcut rost de haine cu care să-mi înlocuiască zdrenţele şi de o haină mare de blană lăsată de un ministru care se alăturase Forţelor Franceze Libere.”

Hartley a petrecut zece luni căutînd portiţe de scăpare. „E mai sigur să fii singuratic. Nu am mai făcut niciodată o greşeală ca aceea de a spune «*Bière, please!*». Fiecare încercare de a trece graniţele necesită atenţie. Nu ai cum să te păzeşti împotriva unei rute de salvare care se prăbuşeşte. Cînd o ieşire e blocată, cauţi alta.”

Hartley era un descurcăreţ şiret şi ingenios în 1944, cînd drumul lui s-a încrucişat cu cel al lui Chuck Yeager. La momentul acela, germanii deja îi împuşcau pe fugari.

Mustang-ul lui Yeager a fost spulberat de tunurile de 20 mm ale unui Focke-Wulfe 190 pe 5 martie 1944, într-o duminică. Pilotul de 21 de ani s-a prăbuşit brusc într-o zonă agricolă. Şi-a scos pistolul din teacă. În copilărie împuşcase veveriţe pentru a le găti şi a le mînca. Ştia să pună capcane şi să vîneze. Un lucru îl deranja: reglementările americane aveau să-l împiedice să mai zboare în alte misiuni. Germanii ţineau liste cu aviatorii Aliaţi. Dacă era doborît din nou, ar fi fost torturat pentru a i se smulge informaţii despre luptătorii din Rezistenţă. Bucăţile de metal din braţe şi picioare au început

să-i dea dureri. A mîncat un baton de ciocolată, s-a înfăşurat cu paraşuta şi a dormit.

Un tăietor de lemne mai în vîrstă l-a găsit în zori. Chuck a fluturat pistolul şi a spus: „Eu american. Nevoie ajutor. Găsit Rezistenţa". Francezul i-a făcut semn lui Chuck să rămînă ascuns, apoi a plecat în fugă. Chuch s-a retras printre copaci, aşteptîndu-se să fie trădat. O oră mai tîrziu îşi îndrepta pistolul de calibru 45 către doi bărbaţi. Unul a şoptit: „Ascultă, americanule. Un prieten e aici". Prietenul era o femeie de vîrstă mijlocie care stătea în pat. „Eşti doar un băiat!", a strigat ea într-o engleză perfectă atunci cînd Chuck a fost condus în căsuţa ei de ţară. „A rămas deja America fără bărbaţi?"

Femeia l-a ascuns într-un pod. Un doctor din partea locului l-a pansat şi l-a sfătuit să se odihnească. După cîteva zile, Chuck a devenit agitat, a ieşit afară să stea sub un copac şi a îngheţat cînd germani înarmaţi pînă-n dinţi au defilat pe lîngă el, suficient de aproape ca să poată scuipa pe dînsul. După aceea şi-a petrecut cea mai mare parte a timpului dormind, pînă cînd a sosit un grup de bărbaţi cu berete negre şi cartuşiere. Aceştia au spus că era prea devreme să treacă în Spania. Rutele montane erau blocate de zăpada persistentă. Putea să mai rămînă în preajmă, în timp ce ei aruncau chestii în aer. „Apoi", a spus comandantul maquis-ului, un avocat pe timp de pace, „te ducem în Spania".

Chuck obişnuia să-l ajute pe tatăl său să sape puţuri de gaz cu explozivi. Aşa că, atunci cînd RAF a paraşutat containere de 700 de litri ticsite cu echipament, inclusiv fitile şi explozibili plastici, i-a spus comandantului de gherilă: „Vă pot ajuta să rezolvaţi chestiile astea". Containerele conţineau teancuri de bani, pistoale-mitralieră Sten şi amortizoare detaşabile, pistoale Llama calibrul 38, muniţie, perforatoare de cauciuc, cutii cu praf de carbură de calciu abrazivă pentru sabotarea maşinilor, declanşatoare mobile de prins în lemn sau cărămidă pentru lansarea de mici bombe. Apoi au fost paraşutate aparate de emisie-recepţie cu baterii care să înlocuiască greoaiele aparate radio de 20 de kilograme montate în valize; acestea aveau indicatori de poziţie Eureka şi telefoane S prin care liderii Rezistenţei puteau vorbi direct cu avioanele SOE, numite „şoriceii punctuali" datorită zborului lor circular şi regulat. Un pilot care nu reuşea să-şi găsească clienţii putea fi acum redirecţionat prin Eureka către un „teren-gară" unde o forjă de fierărie portabilă era acţionată prin pedalare pentru a genera curent electric pentru aparatul de emisie-recepţie. Şoriceii punctuali aduceau şi ceea ce semăna cu nişte cataloage de magazin. Chuck şi-a adus aminte cum stătea în copilărie pe veceu, cu cataloage de vînzări înşirate alături pe post de hîrtie igienică, dorindu-şi să aibă bani ca să cumpere jucării de Crăciun. Acum jucăriile erau oferite gratuit. Cele mai fanteziste erau aparatele de recepţie miniaturale, care trebuiau montate în obiecte uzuale ce veneau odată cu ele: Biblii germane, ceasuri vechi, flacoane de brandy – toate false. Existau ilustraţii cu chei de uşă, inele şi butoni pentru guler conţinînd texte în miniatură şi articole de toaletă proiectate cu abilitate pentru a ascunde mesaje de hîrtie mototolite. Lucrurile puteau fi comandate pe numere, transmise prin radio. De fiecare dată cînd se făcea o livrare, uriaşele containere trebuiau îngropate, iar conţinutul lor ascuns în căruţe cu cai sau înghesuit în pivniţe şi în căpiţe de fîn.

Mare parte din această tehnologie le era necunoscută clienţilor. Chuck s-a ocupat de explozibili şi de dispozitivele de detonare şi a demonstrat cum puteau fi reglate pentru timpi diferiţi. A explicat

pistolul-mitralieră Sten: imprecis la o distanţă mai mare de cîţiva metri, predispus să tragă dacă era smucit, făcut din piese metalice de bicicletă şi bun doar pentru ambuscade.

„Am devenit un terorist”, îşi amintea Chuck. „Aveam nevoie de oamenii aceia, aşa că împărtăşeam existenţa lor. Un Fiesler Storch german trecea din cînd în cînd pe deasupra, capabil să aterizeze pe o grămadă de bălegar dacă pilotul ne depista. Camarazii mei vorbeau puţin, erau foarte uniţi şi prietenoşi. Cunoşteau pădurile alea cum cunoşteam eu pădurile de acasă. Nu ne opream niciodată prea mult într-un loc, ne ascundeam ziua şi loveam noaptea.”

Erau zeci de astfel de grupuri în păduri şi în munţi. Spionii lor din staţiile de triaj şi din gări raportau despre mişcările trupelor şi despre ţinte. Pledoaria Iepurelui Alb către Churchill făcea, în sfîrşit, ca peisajul să fie presărat cu stînci false care să echilibreze emiţătoarele radio în zonele accidentate, snopuri de vreascuri menite să se potrivească cu flora forestieră locală, dar împănate cu explozibili, „butuci” care semănau cu cei utilizaţi în şemineurile artificiale şi amorsaţi să explodeze dacă erau băgaţi în priză, stilouri din care ţîşnea moartea, sticle de lapte cu însemne corecte în franceză care explodau dacă dopul era deşurubat, franzele de plastic care explodau dacă erau rupte, pachete de „ţigări” mortale. Piuliţe şi bolţuri de fier erau scobite astfel încît înăuntru să fie inserate dispozitive incendiare cînd erau lăsate în depouri sau în fabrici. Instrucţiunile care veneau împreună cu aceste jucării trebuiau explicate. Chuck avea dificultăţi cu cutiile de Zambuk. Ingredientele erau trecute ca ulei de eucalipt, parafină moale şi tare, răşină deschisă la culoare sub formă de pulbere şi clorofilă. Apoi a recunoscut amestecul ca fiind o alifie de pe cînd era copil, cu excepţia faptului că Zambuk era englezesc, iar versiunea lui americană includea „un ulei indian vindecător bine cunoscut”, foarte bun pentru curăţarea rănilor care supurau. Hartley savura atît viaţa lui de terorist, cît şi pe cea de vindecător, dar continua totuşi să întrebe cînd avea să fie condus peste Pirinei.

Într-o seară umedă a fost dus la un camion. S-a urcat în spate, o prelată a fost coborîtă, iar Hartley şi-a dat seama că acolo se aflau şi alte trupuri, în timp ce camionul şerpuia pe străduţe înguste şi întortocheate. Cînd camionul a oprit, lumina unei lanterne a scos din întuneric un francez care stătea ghemuit pe podea, între două bănci pline de bărbaţi. Acesta a distribuit hărţi desenate de mînă şi a spus într-o engleză exactă: „Vă veţi îndrepta către o culme centrală din Pirinei, de la linia de graniţă dintre Franţa şi Spania. Am schiţat cea mai bună rută de traversare. Sudul e mai sigur. În nord, spaniolii o să vă vîndă pe cîţiva franci. O să vă ia cinci zile să traversaţi dacă nu daţi de viscole. Sînteţi la punctul de pornire. E acea stînă de la o sută de metri de aici. Staţi pînă la noapte – fără foc, fără discuţii”.

Erau 30 de oameni îngrămădiţi într-o colibă. Nimeni nu a spus un cuvînt.

Hartley Watlington fusese condus pe jos la colibă de „un olandez care lucra cu serviciile secrete britanice şi care mi-a înfăşurat picioarele şi gleznele în bandaje elastice, o mană cerească avînd în vedere chinul care ne aştepta”, i-a spus el Verei. „I-am văzut pe ceilalţi fugari cum ies afară, înfofoliţi pînă la sprîncene ca să se apere de frigul groaznic.” Erau doi maquisarzi, 15 americani, 12 olandezi, trei francezi şi un pilot belgian care evadase după mai bine de trei ani într-un lagăr de prizonieri. „Am urcat în timpul nopţii. Zăpada era groasă şi dacă crusta se spărgea ne scufundam pînă la şold. Am

ajuns pe vîrful unui munte exact cînd soarele m-a lovit în ochi, orbindu-mă. Am coborît pe fundul unei văi ca să ne odihnim şi am ocolit un sătuc pentru a începe urcuşul cu adevărat mare."

Unul cîte unul, oamenii se prăbuşeau istoviţi. Alţii s-au rătăcit în perechi – Chuck Yeager cu un navigator de B-24 pe care îl cunoştea doar drept Pat. Tîrziu, în ziua a patra, Chuck a văzut o cabană goală, unde cei doi bărbaţi s-au prăbuşit într-un somn de oameni epuizaţi. Dintr-odată, soldaţi germani trăgeau prin uşa cabanei. Chuck şi Pat s-au aruncat pe o fereastră din spate, pe un jgheab pentru buşteni. „Am coborît rostogolindu-ne haotic", îşi amintea Chuck. Au alunecat cîţiva kilometri şi au ajuns într-un pîrîu rece ca gheaţa. Pat fusese lovit în genunchi de un glonte cu vîrf de plumb. Gamba lui mai era prinsă de partea de sus a piciorului doar printr-un tendon. Chuck a tăiat tendonul şi a legat în jurul ciotului un garou făcut dintr-o cămaşă ruptă. Pat era inconştient, cu faţa înfiorător de cenuşie. Chuck s-a hotărît „să-l care pe tipul de la bombardament peste ultima culme muntoasă şi să-l coboare cu sania în Spania".

Hartley, acum departe deja, a ajuns pînă acolo încît „înaintam în patru labe şi înghiţeam pastile energizante de benzedrină ca pe bomboane", a spus el. „Erau în trusa mea de salvare, cu un avertisment tipărit: «Luaţi la intervale între trei şi şase ore, dar numai în caz de urgenţă». M-am gîndit că era o urgenţă. Eram la 3.500 de metri înălţime cînd, la 6.30 pe 28 martie, într-o marţi, exact cînd răsărea soarele, ghidul ne-a spus că eram la graniţa spaniolă. M-am aşezat jos, împreună cu ceilalţi, şi am plîns cu toţii în hohote."

Hartley şi Chuck aveau mult de coborît, pe căi diferite. Chuck l-a lăsat pe Pat să alunece pe o pantă, apoi l-a urmat şi el, stînd ghemuit cu o creangă între genunchii îndoiţi, „aşa cum mă dădeam cu sania pe deal în spatele casei în copilărie, cu un băţ de mătură pe post de frînă". Hartley „a alunecat cu o creangă între genunchi şi a rupt în bucăţi haina de blană a fostului ministru".

Chuck a tras trupul lui Pat spre un cîmp de zăpadă îngheţat. Pat arăta ca şi cum ar fi fost mort. Nu era nimic altceva de făcut decît să-l lase la marginea drumului, la aproape un kilometru de unde se oprise Hartley.

Hartley păstrase cu grijă în toate aceste peregrinări pipa fugarului: în tubul pipei era prinsă o busolă minusculă, iar căuşul conţinea o hartă de mătase împăturită cu grijă. Hartley s-a gîndit că era deasupra unui afluent al fluviului Garrone. Dacă o lua la dreapta, ar fi ajuns în comuna spaniolă Viella. Alţi fugari se deplasau în grupuri mici. Hartley „a ales să meargă singur". A dat de trupul abandonat al lui Pat şi nu a văzut nici un semn de viaţă. A continuat să meargă şi a fost ridicat de o maşină a poliţiei spaniole, apoi dus pentru interogatoriu la secţia de poliţie din Viella.

„Un ofiţer german din Wehrmacht a venit şi a început o conversaţie detaliată cu şeful spaniol de poliţie", a spus Hartley. „Cînd s-au despărţit, au schimbat saluturi naziste. Spania ar fi trebuit să fie neutră. Mi s-a părut foarte ciudat. Personalul militar al unui stat beligerant nu ar fi trebuit să intre pe un teritoriu neutru în uniforme militare. Germanul şi şoferul lui aveau pistoale la şold. E bine să ţii minte asta despre neutri – nu eşti sigur niciodată de partea cui vor fi."

Cînd a fost interogat de poliţia spaniolă, a spus el, „am inventat cel mai mare pachet de miciuni. Am spus că am fost capturat de germani. Am fost clasat drept prizonier de război evadat – nu

invadator, lucru pentru care aş fi fost băgat la închisoare pentru tot restul războiului”.

L-a determinat pe şeful poliţiei să îl recupereze pe Pat, care pînă la urmă s-a dovedit a fi în viaţă. Şase săptămîni mai tîrziu, un consul din Barcelona l-a trimis pe Pat acasă, mai puţin piciorul său. Chuck a fost ridicat şi băgat într-o celulă, dar a folosit o pînză de bomfaier din trusa lui de salvare. „Era făcută din oţel american bun, care a trecut prin zăbrelele de alamă ale ferestrei ca prin unt.” S-a ascuns într-o mică pensiune spaniolă de lîngă secţia de poliţie, iar pe 30 martie 1944 acelaşi consul american a sosit pentru a aranja călătoria înapoi în Anglia atît pentru Chuck, cît şi pentru Hartley.

Lui Chuck i s-a spus: „Gata cu lupta”. El a urcat, certîndu-se, lanţul ierarhic pînă a ajuns în faţa generalului Dwight D. Eisenhower, căruia i-a spus că ziarele din Londra relatau acum despre o Rezistenţă care lupta împotriva germanilor. „Deci maquisarzii sînt la lumina zilei”, a spus Chuck. „Nu-i pot deconspira Gestapo-ului dacă sînt doborît iar, domnule general.” Eisenhower a aranjat personal ca Chuck să zboare iar, după ce imensa recoltă de detalii unice a pilotului a fost depusă la picioarele Verei. Hartley a venit cu întîrziere la întîlnirea cu ea, amintirile lui precise deschizînd o fereastră extraordinar de largă asupra unei lumi altminteri întrevăzute doar prin fante înguste. Agenţia secretă MI9 care se ocupa de „salvare şi recuperare”, căreia i se alăturase acum un nou serviciu american de „salvare şi recuperare”, MIS-X, a extins culegerea de informaţii. Militarii aliaţi salvaţi din captivitate echivalau cu trei divizii, aproximativ 35.190 de oameni, un ansamblu de observatori pe care Chuck l-a numit ulterior „colegiul vieţii şi al morţii”. Ca maquisard, pregătirea lui neprogramată în operaţiunile subversive a dat autoritate argumentaţiei sale în favoarea mai multor ofiţeri anglo-americano-francezi care să ridice moralul Rezistenţei şi să furnizeze o instrucţie de care era mare nevoie. „Echipele Jedburgh” de trei oameni au intrat în acţiune. Comunicaţiile erau compactate în interiorul unei „staţii Jedburgh”: o cască echipată cu difuzoare de impedanţă redusă şi un aparat radio minuscul. Americanii din echipele Jedburgh ţinuţi la Milton Hall, o casă de ţară din Fens, la 130 de kilometri nord de Londra, nu mai trebuiau să aştepte. Instrucţiuni ale BBC-ului erau memorate, pentru a fi folosite în jurul Zilei Debarcării din Normandia: „Plan Vert” însemna „atacaţi căile ferate”; „Plan Tortue”, atacaţi întăririle germane venind de-a lungul drumurilor; „Plan Violet”, dezorganizaţi telecomunicaţiile; „Plan Jaune”, atacaţi depozitele de muniţii; „Plan Rouge”, atacaţi stocurile de combustibil; „Plan Noir”, atacaţi cartierele generale ale inamicului; „Plan Grenouille”, sabotaţi staţiile de triaj.

Hartley a descris mai tîrziu primirea rezervată Verei de unii recruţi Jedburgh atunci cînd au ascultat pentru prima oară prelegeri despre coduri. Modul în care ea îi utiliza pe evadaţi i-a fascinat pe viitorii şefi CIA Bill Colby şi Bill Casey, pe atunci tineri Jedburgh. „Casey a întrebat despre agenţii dificili. Alţii i-au dat de furcă lui Leo Marks atunci cînd el a pomenit de FANY. «Funduri!»[1*] Leo a spus că la început FANY avea sensul de First Aid Nursing Yeomanry[2*]. Fetele de acolo sperau să poată pretinde că erau prizoniere de război, în loc să fie executate dacă erau prinse. Asta i-a adus pe americani cu picioarele pe pămînt.”[1]

Reprezentantul lui de Gaulle, colonelul Passy, insistase întotdeauna că „reţelele de trimişi nu trebuie decît să colecteze informaţii şi să organizeze comunicaţiile între grupuri mici pentru ca acestea

să se agrege într-o imensă Rezistenţă”. Cuvîntul „agregare” i-a alertat pe agenţii sovietici din SIS în privinţa unui posibil plan de a-l aduce pe generalul de Gaulle la putere după război, iar sub această influenţă, opoziţia de la Whitehall a continuat să împiedice această acumulare tăcută. Evadaţii însă au descris „grămada de reţele” a Verei ca pe nişte simple grupuri antinaziste a căror lipsă de legătură permitea suspiciunea şi neînţelegerea reciprocă. Văzînd situaţia prin ochii unor observatori obiectivi, chiar dacă neplanificaţi, Vera a găsit un loc atît pentru acţiunile mici şi necoordonate, cît şi pentru visul lui Passy al „gherilei gigantice” invocate de Churchill în discursurile sale energice din 1940.

Nimeni nu prevăzuse crearea accidentală a reţelelor de spioni ale căror observaţii acumulate acopereau falia dintre forţele de gherilă locale şi experţii în acţiuni înşelătoare trimişi din Anglia pentru a îndeplini sarcini specifice în cadrul unor regiuni separate, provinciale şi, prin urmare, restrînse. Politica de izolare totală a activităţilor SOE era menită să menţină securitatea, dar ea limita libertatea Verei de a instrui şi a interoga agenţii în chestiuni mai cuprinzătoare. Suferinţele evadaţilor ofereau cîştigul neaşteptat al unui nepreţuit ochean gigantic, îndreptat către curtea interioară a inamicului. Acesta era cu atît mai eficient cu cît Vera învăţase cu 12 ani în urmă cum să privească prin ocheanul ei din Bucureşti spre ţinta minusculă a Berlinului şi cum să îmbine fragmentele de observaţii profesionale transmise de ambasador, Bătrînul Fritz.

1*. În engleză, *fanny* are şi sensul de „fund” (n. tr.).
2*. Asistentele Subofiţeri de Prim-Ajutor (n. tr.).

32

Rolande

— Park! Arată-i vizitatoarei noastre calea spre staţia autobuzului 53.

— Da, doamnă.

Portarul a condus-o pe fată la o scară din spate. Fata ajunsese la Camera Şase cu ajutorul unui lift antic: o frînghie era trasă, pentru a face nişte troliuri nevăzute să ridice sau să coboare pasagerii. A ieşit pe uşa furnizorilor. O precauţie, s-a gîndit ea crispată, pentru a nu întîlni vreun nou recrut care se ducea să fie terorizat de domnişoara Atkins. Park studia faţa fetei. Aceasta avea impresia că e fotografiată prin lentilele ochilor lui neutri[1].

Era Rolande Colas, revenită la Londra în mijlocul discuţiilor despre invadarea Europei la o dată nespecificată a debarcării în Normandia, poate la sfîrşitul primăverii sau la începutul verii anului 1944. Fusese concediată de Vera cu răceală, pentru a menţine ficţiunea că nu se mai întîlniseră pînă atunci. Rolande făcea asta fără nici un efort. La urma urmei, viaţa ei atîrnase de fire subţiri de falsitate încă de la prima lor întîlnire de la Paris. Rolande îi descrisese pe oficialii mărunţi din sectoarele ei care încercau să-i cîştige pe votanţii locali ca şi cum Revoluţia din 1789 şi Bastilia ar fi fost ceva recent. Scurgerile către inamic erau un rezultat secundar al ciorovăielilor de la nivelurile provinciale. Guvernatorii germani căutau adesea să sporească atracţia în faţa votanţilor a primarilor docili ajutîndu-i cu problemele cotidiene ale canalizării şi instalaţiilor municipale, dar în alte departamente ofiţerii germani luptau cu preoţi şi enoriaşi. Complicaţiile erau greu de înţeles de la distanţă. Fata care în 1940 fusese o studentă inocentă de 17 ani era atît de încercată în operaţiunile subversive încît capta întotdeauna atenţia Verei.

Rolande raportase deja că numele lui Park şi această adresă de lîngă Regent’s Park fuseseră plantate în interogatoriile Gestapo-ului. Agenţilor capturaţi li se spunea: „Cooperează, nu suferi, noi ştim totul”. Vera era mai familiarizată cu centrele de interogare inamice decît inamicii ei cu aceste sedii. Ea a continuat să folosească adresa pentru „menaj”, pentru a evita să informeze inamicul că viclenia lui era cunoscută. Rolande spunea că interogatorii obţinuseră cumva informaţii pentru a vorbi despre „Park, majordomul” şi a pomeni de „Orchard Court” pentru a da impresia de omniscienţă a Gestapo-ului. Adresa avea o sonoritate elegantă. Vera îi lăsa pe adversarii ei să-şi imagineze că aceasta se află în centrul unei întreprinderi finanţate generos. În realitate, era suficient de departe de Whitehall pentru ca ea să aibă servitori loiali atît de reverenţioşi precum Park, care erau departe de a fi majordomi. Printre ei se număra un căpitan de husari care se pricepea să „cîştige” stocuri militare şi să

improvizeze modalităţi ingenioase de a le folosi. Cînd inevitabilul Ofiţer Superior Cu Faţă Stacojie se năpustea asupra sfioasei domnişoare Atkins, aceasta zîmbea serafic şi spunea: „Dar acum e prea tîrziu ca să mai dăm lucrurile înapoi, nu-i aşa?”.

Vera era în gardă în privinţa agenţilor „întorşi” de inamic şi trimişi înapoi în Anglia. Ea le cerea *bon viveur*-ilor de la contraspionaj să atragă orice astfel de suspecţi într-o orgie alcoolică. Beat pînă în zori, suspectului putea să-i scape o dezvăluire incriminatoare. Băutura era pe sponci, dar SOE nu ducea niciodată lipsă de whisky Haig. Vera era sigură de loialitatea lui Rolande. Verei i-a fost trimisă pe cap o Comisie de Evaluare a Studenţilor, alcătuită din ceea ce ea numea dispreţuitor „biciclişti şmecheri”: psihiatri. A trebuit să lase comisia să o examineze pe Rolande. Preşedintele i-a spus acesteia: „Nu e nimic în neregulă cu tine, în afară de faptul că nimeni întreg la minte nu s-ar oferi voluntar pentru slujba ta”.

Domeniul de acţiune al lui Rolande fusese limitat la nordul Franţei. Vera a repetat avertismentul lui Hartley: „Pe Coasta de Azur şi în jurul oraşului Cannes, luptătorii din Rezistenţă ies să bea un pastis şi sînt prinşi de Gestapo. Bordelurile îi ispitesc pe proprii noştri agenţi să le dea tîrcoale”.

Vera a dus-o pe Rolande la un teren de instrucţie de comando al Special Air Service. Ţintele ţîşneau din toate unghiurile. „Mai repede, mai repede – două gloanţe în fiecare om, încă două ca să fiţi siguri. Schimbaţi încărcătoarele pînă cînd puteţi s-o faceţi şi în somn”, comanda Vera, prezentîndu-i fetei amortizorul îmbunătăţit, arma asasinului. SAS perfecţionase tehnici de asasinare nezgomotoasă şi găsise noi întrebuinţări pentru PE, explozibilul plastic de culoare galbenă din hexogen amestecat cu o substanţă plastifiantă.

La Atelier, la 27 de kilometri sud-est de centrul Londrei, producţia de noi dispozitive atinsese cele mai înalte cote. Atelierul era lîngă ancorajul din „golful verde”, *grene wic* în engleza veche, care dăduse nume Greenwich-ului, în a cărui capelă zăcuse trupul amiralului Nelson după bătălia de la Trafalgar. Vera voia ca fata să simtă greutatea secolelor de rezistenţă încă din epoca romană. Sub Tudori, îndelungata asociere cu marina începuse aici. De aici îşi trimisese regina Elizabeta flota împotriva Armadei spaniole. Amintindu-şi cît de mult timp îi trebuise ca să înţeleagă cu adevărat Anglia, Vera voia ca fata să aibă senzaţia amintirii istorice care respingea înfrîngerea. Una dintre sarcinile viitoare ale lui Rolande era să-i convingă pe ezitanţii din Franţa că ziua eliberării care se apropia avea să ducă la victoria Aliaţilor. Polonezii operau acum în Franţa, iar abandonarea Poloniei era o bîrfă obişnuită.

„O săritură din balon şi o paraşutare dintr-un bombardier Whitley vor fi de ajuns”, a spus Vera, trimiţînd-o pe fată la un curs de perfecţionare la Ringway, unde un canadian care avea trei sute de salturi cu paraşuta a ghidat-o de-a lungul pregătirii. „Cînd domnişoara Atkins zice: «Ai întîrziat!», mă sperie de moarte”, a spus el. Rolande a sărit, dar şi-a spart un dinte. Vera l-a pipăit şi a exlamat: „Dumnezeule! Ar fi trebuit să ştiu că ţi-ai pus plombe aici. Refă-le în stilul francez. Du-te la dentista asta de pe Maddox Street. Pare sadică, dar o s-o rog să nu-ţi facă rău. Va fi totuşi ceva infernal, dar un bun antrenament pentru – ei bine, pentru oricînd”.

Rolande urma să lucreze cu echipament vechi, un transmiţător-emiţător B Mark II de 13

kilograme, care intra într-o valiză de 65 de centrimetri lungime. Acesta avea nevoie de o antenă de 20 de metri care trebuia să fie atîrnată prin copaci. Frecvenţa era stabilită de nişte cristale detaşabile, unul ziua, unul noaptea, iar cîteva de rezervă. Vera trebuia să consume în întregime articolele de inventar vechi, ca să justifice trimiterea de noi gadget-uri pentru armatele clandestine care se formau în mod spontan, chiar dacă erau puţin cunoscute în străinătate. Rolande învăţase să folosească la maximum lucrurile. Bateriile pentru B Mark II se consumau rapid şi erau reîncărcate cu o „huruitoare” acţionată cu manivela. Ştia că nu trebuie să folosească un emiţător radio alimentat de la reţeaua electrică. Germanii erau acum eficienţi în a localiza un operator oprind electricitatea în subdistricte, unul după altul. Printr-un proces de eliminare, camionetele cu echipament gonio se apropiau încet de „pianist”, operatorul radio. Acum puteau să facă asta chiar dacă bateriile erau uzate, dar Rolande le prefera oricum pentru că îi ofereau o flexibilitate mai mare. Nu transmitea niciodată de două ori din acelaşi loc.

Primise noul carnet cu pagini de unică folosinţă de „mătăsuri”, fiecare foiţă fiind tipărită cu coloane de litere sau cifre aleatoare. Pentru codarea fiecărui mesaj, Rolande trebuia să folosească foiţa de deasupra, apoi să o rupă şi să o ardă. Baza de la centru avea acelaşi carnet. Fiecare mesaj trebuia să aibă mecanisme de securitate duble: un mecanism fals şi un mecanism real, specifice fiecărui operator. O formă timpurie de transmisie prin microunde cu ajutorul sistemului de telefonie S fusese testată în timpul primei ei misiuni din urmă cu patru ani. Era în sfîrşit funcţională, avînd o rază de acţiune de 80 de kilometri în aer şi 24 de kilometri pe mare. Un ofiţer de Stat-Major aflat într-un avion din Escadrila Lunii Pline putea vorbi cu solul în caz de urgenţă.

În timpul acestor pregătiri, un operator a fost dat dispărut. Acesta era detaşat la reţeaua Anvil din jurul localităţii Falaise. Lui Rolande i s-a cerut să intervină. S-a refugiat într-o cameră sinistră dintr-un subsol din Bayswater în perioada de restricţie în care agenţilor li se interzicea să meargă în localuri populare precum Clubul Francezilor Liberi din Cavendish Square, unde era prea multă vorbărie.

— Ţi-am făcut rost de un post în Womens Auxiliary Air Force, a spus Vera. O să primeşti salariu de ofiţer aviator. Tot nu ai familie aici?

— N-am pe nimeni.

— Bun. De obicei le scriu familiilor o dată pe lună.

— De ce?

— Tipului care m-a întrebat ultima oară asta a trebuit să-i spun: „Pentru că tu nu poţi să trimiţi scrisori acasă de pe teren”. Tîmpitul trebuia să înţeleagă de ce nimeni nu trebuia să ştie unde se află. I-am zis că scrisoarea mea avea să le spună că el e bine sănătos. „Sau mort!”, a zis el plîngăreţ. I-am spus să nu se străduiască prea tare în sensul ăsta!

În baraca Escadrilei Lunii Pline, Rolande a fost percheziţionată de un bărbat de la Scotland Yard, care apoi i-a dat o paraşută, o perniţă Sorbo pentru coloana vertebrală, un Browning calibrul 38, un cuţit cu buton şi un teanc de 50.000 de franci francezi. Toţi banii englezeşti pe care îi mai avea, efectele personale ultime şi un bilet rătăcit pentru autobuzul 25 au fost puse într-un plic cu numele ei real pe el. Vera a numărat nişte pastile, pe litania familiară. „Asta e dacă ai stat mult timp trează şi

trebuie să continui. Asta ca să dobori un german care te supără. Cum îl faci s-o înghită depinde de tine. Pastilele astea sînt pentru dormit. Iar asta te adoarme definitiv.” Apoi i-a strîns mîna. Rolande a avut pentru o clipă impresia că Vera chiar voia să o pupe pe obraz.

Deasupra zonei de paraşutare, cu chingile petrecute printre picioare, Rolande stătea lîngă uşa deschisă a bimotorului Whitley. Legase valiza cu aparatul radio la capătul unei corzi lungi, pe care avea să o desfăşoare în timpul liniştii care urmează saltului paralizant. Coarda avea să se înmoaie atunci cînd lucrurile ei atingeau pămîntul, dîndu-i suficient timp să se pregătească pentru un şoc asemănător săriturii de pe un zid înalt. A văzut cum echipajul avionului aruncă mai întîi containerele şi s-a gîndit: „Au inversat secvenţa”.

Un şir de gloanţe trasoare roşii s-a înălţat leneş, apoi a părut să accelereze brusc, pentru a dansa de-a lungul aripii din dreapta. Un motor a tuşit. Avionul s-a înclinat puternic pentru un viraj strîns şi a gonit spre casă.

A doua zi, Vera i-a spus:

— Ar fi trebuit să te paraşuteze pe tine înaintea containerelor. Dar dacă erai tu prima noaptea trecută...

Vera a ezitat.

— Eşti sigură că vrei să încerci din nou?

— *Mais naturellement.*

Vera i-a examinat degetele pătate de nicotină.

— Reţeaua Anvil e deconspirată. Încă nu ştim cum s-a întîmplat. Te trimitem pe mare în Bretania. O să-ţi croieşti drum de-a lungul unei linii prestabilite către o altă *réseau*. E mare.

Vera i-a dat ultimul nume de cod al Virginiei Hall.

— Singurul ei pianist a fost omorît într-o ambuscadă.

Rolande era obişnuită să abandoneze misiuni. Uneori agenţii preferau să se paraşuteze orbeşte decît să mai suporte suspansul. O călătorie pe mare avea să fie o schimbare plăcută.

„*Calvados est une liqueur très forte*.” Rolande a auzit mesajul BBC-ului seara următoare, într-un adăpost din Falaise, în regiunea Calvados din Normandia, la o distanţă de trei ore de mers foarte încet cu tractorul de la ţărm. BBC-ul era firul ei subţire către Vera. Senzaţia de contact era reconfortantă. În mansarda unui străin de deasupra unei mori de apă, într-un pat îngust de sub o fereastră deschisă pentru cîntecul dinaintea zorilor al privighetorilor, Rolande s-a întors pe cealaltă parte şi a dormit ca un prunc. Mai tîrziu i-a spus toate acestea lui Aaron Bank, creatorul Beretelor Verzi americane. „Era ca o casă departe de casă”, a spus ea.

33

Reţele încurcate

Rolande vorbise despre interogatori ai Gestapo care se refereau la o „evreică” din SOE, iar Vera rămînea încă în umbră pentru a-şi proteja identitatea. Filierele controlate de inamic transmiteau detalii despre structura SOE. Vera nu voia să furnizeze nicicum muniţie celorlalţi inamici ai ei de la Whitehall, unde bănuia o scurgere. „Unchiul” Claude Dansey de la SIS voia încă să reclădească SOE ca fiind al lui. El conducea agenţii NOC – aflaţi sub Non-Official Cover (Acoperire Neoficială) –, negustori de artă, agenţi comerciali, oameni de afaceri precum Kavan Elliott, care acum era clandestin în Iugoslavia. Un NOC era Charles Andrew Buchanan King, care se prezentase drept aghiotant al mogulului din cinematografie Alexander Korda. „N-am auzit în viaţa mea de el”, i-a spus Korda Verei.

Vera l-a descoperit pe Andrew King în Elveţia. King era unul dintre studenţii de la Cambridge dinainte de război recrutaţi de Partidul Comunist. Era ciudat că el se afla acum la Berna, unde Allen Dulles avea un dosar despre King. A rămas inactiv pînă cînd Dulles a devenit director al CIA, în 1959. Apoi a început investigaţii despre infiltrarea SIS-ului de către cîrtiţe sovietice şi a conchis că faptul că aceştia au destănuit secrete occidentale Moscovei nu doar prelungise războiul cu preţul a milioane de vieţi, ci îi şi permisese lui Stalin să acapareze jumătate din Europa.

Vera trebuia să se concentreze asupra pericolului cunoscut şi imediat că Biroul pentru Cifruri din Berlin doar se prefăcea a crede că Enigma era imposibil de spart. Gustave Bernard, specialistul francez în spionaj care îl angajase prima oară pe informatorul Hans-Thilo Schmidt de la Biroul pentru Cifruri, fusese arestat în ianuarie 1944 şi apoi eliberat. De ce? Pe 31 mai, BBC-ul l-a chemat înapoi cu mesajul „Liliacul alb a înflorit”. Bertrand era pregătit. Era nerăbdător să-şi spele reputaţia şi să nege că Rodolphe Lemoine sau orice spărgător de coduri polonez dispărut dezvăluise ceea ce el a numit ulterior „cea mai mare enigmă a războiului”. A fost preluat la timp şi livrat Verei[1].

Ameninţarea reprezentată de ULTRA în cazul în care inamicul ştia că ea spărgea codurile Enigma fusese subliniată pe 19 iulie 1943, cînd Churchill le-a spus şefilor lui de Stat-Major: „Nu cred că 27 de divizii anglo-americane sînt suficiente pentru Operaţiunea Overlord, ţinînd cont de eficienţa extraordinară în luptă a armatei germane şi de forţele mult mai mari pe care nemţii le-ar putea aduce imediat împotriva trupelor noastre, chiar dacă debarcarea ar fi realizată cu succes”. Dacă se ştia că Aliaţii puteau decoda mesaje Enigma, germanii puteau să-i inducă în eroare pe planificatorii invaziei, făcîndu-i să tragă concluzii greşite[2].

În aceste luni tensionate dinaintea zilei Debarcării în Normandia, Gustave Bertrand a descris cum fusese eliberat de germani deoarece se angajase să-i informeze în legătură cu reţelele Rezistenţei. În momentul în care a ajuns în stradă, s-a făcut dispărut. Vera a continuat să transmită mesaje BBC ca şi cum el ar fi fost în continuare în Franţa. I s-a spus că Bertrand devenise un agent dublu controlat de germani. „Care e sursa?", a întrebat ea – întrebarea auzită atît de des după ce Churchill l-a adoptat pe analistul de la Bletchley ale cărui „intuiţii" despre mişcările navelor inamice fuseseră iniţial ignorate.

Răspunsul a fost, acum ca şi înainte, „Hinsley".

De data aceasta, intuiţia lui Harry Hinsley îl implica pe Bertrand, ca şi pe Antoni Palluth, a cărui companie AVA studiase maşina Enigma trimisă la ambasada germană din Varşovia în 1929. Se spunea că Palluth fusese vînat de contraspionajul german. Hinsley a întrebat: de ce voiau atît de mult germanii să-l găsească? Era el mînă în mînă cu Bertrand ca să-i păcălească pe britanici? Hinsley gestiona acum cooperarea cu americanii pentru ULTRA-ul de la Bletchley. De pe vremea studenţiei, îşi petrecuse primele ore ale dimineţii meditînd la semnale imateriale. Vera simţea că asta îl făcea insensibil la tacticile de stradă ale celor care păcăleau la nesfîrşit un inamic ucigaş. Poate că Betrand se salvase printr-un şiretlic, dar el nu trădase ULTRA. Vera a stabilit că Palluth fusese ucis într-un raid de bombardament aliat[3].

Indicaţii că secretul ULTRA încă era în siguranţă veneau din semnalele interceptate ale inamicului. FUSAG, un First US Army Group fictiv, simula o mare acumulare militară în Kent şi Sussex şi i-a făcut pe germani să maseze trupe la Pas-de-Calais, pe ţărmul opus. Mareşalul Gerd von Runstedt a informat Berlinul că războiul ajunsese „la un punct de cotitură serios". Asasinarea ofiţerilor superiori germani şi sabotajul aveau să se amplifice prin angajarea de bande criminale. În transmisiunile sale către Hitler codate prin Enigma, mareşalul recunoştea că acesta nu se putea mişca prin Franţa fără protecţie masivă. Von Runstedt i-a pus pe ofiţerii lui de Stat-Major să exerseze manierele englezeşti, pentru a se delimita de „naziştii primitivi" ai lui Hitler. Mareşalul avea să lupte în continuare, dar Vera l-a pus în aceeaşi categorie cu amiralul Canaris, care îi ceruse lui Roosevelt să-i ajute pe germanii antinazişti să se debaraseze de Hitler.

O armată de birocraţi militari de la Whitehall descindea în birourile din Baker Street ale SOE. Gubbins, acum general-maior, şi-a amintit că era obligat „să înşele şi să se tîrască" pentru a obţine ce avea nevoie. SOE primea diverse denumiri ca Afacerea, Unitatea Aroganţilor, Balamucul şi Case Impunătoare din Anglia[1*]. Bill Donovan s-a pronunţat din partea OSS şi a spus că, şi dacă SOE n-ar fi făcut nimic altceva, ea îşi justifica existenţa prin sabotarea Norsk Hydro, sursa de apă grea pe care oamenii de ştiinţă germani ar fi putut-o folosi pentru a întîrzia reacţia nucleară şi a construi bomba.

Au existat şi surprize antinaziste neplanificate. Una a venit din partea unei franţuzoaice celibatare de vîrstă mijlocie, ale cărei acte eroice au inspirat o scrisoare plină de forţă a episcopului ei, care denunţa deportarea evreilor francezi. Vera a aflat prima oară despre asta de la Rolande, care a raportat din teren despre Marie-Rose Gineste, o asistentă socială franţuzoaică necăsătorită. Între vîrstele de 41 şi 44 de ani, aceasta pedalase sute de kilometri pe o bicicletă pe care o numea Semper, şterpelind cartele de raţii alimentare pentru evreii clandestini. În cele din urmă, ea l-a determinat pe episcopul ei,

Pierre-Marie Théas din dioceza Montaubon, să scrie o scrisoare pastorală „într-un protest indignat al conştiinţei creştine faţă de tratarea unor bărbaţi şi femei ca şi cum ar fi animale sălbatice”, chemîndu-i pe toţi catolicii să-i protejeze pe evreii încă nedeportaţi. Episcopul Théas a propus să afişeze denunţul său în faţa tuturor bisericilor. Marie-Rose l-a avertizat că poliţia pronazistă a regimului de la Vichy avea să-i intercepteze pe distribuitori. Ea a propus o alternativă: BBC-ul. Rolande a trimis prin radio întregul text, care a fost difuzat la postul BBC francez. Acest lucru a marcat un punct de cotitură. Familiile franceze riscau pentru a-i adăposti pe evreii supravieţuitori, în timp ce Marie-Rose şi-a continuat cruciada ei în izolare, o luptătoare din Rezistenţă automotivată şi autoeducată[4].

În mai 1944, Vera estima deja că 100.000 de luptători din Rezistenţa din Franţa aveau nevoie de un efort sistematic al SOE de a-i aduce laolaltă pe solitarii precum Marie-Rose. „Unchiul” Claude Dansey a rîs batjocoritor, spunînd că Vera înmulţise cifra cu 50. Ea a enumerat 50 de circuite active şi bine organizate controlate de SOE, de la Farmer în nord pînă la Gardener în sud. Acestea puteau fi extinse la 100 de circuite cu conducere din afară. Comandanţii de maquis-uri aveau între 35.000 şi 40.000 de luptători de gherilă, însă doar 10.000 erau înarmaţi pentru o luptă de mai mult de o zi. O Armată Secretă avea o rezervă de 350.000 de tineri. Existau 500.000 de lucrători feroviari şi 300.000 de sindicalişti gata să se ridice. Mare parte a forţei de muncă franceze, aproximativ 3.000.000 de bărbaţi şi femei, i-ar fi ajutat pe Aliaţi. SOE trebuia să extindă pregătirea agenţilor pentru a furniza comandă, iar asta însemna să reducă timpul de la două luni la nu mai mult de două săptămîni.

Exista întotdeauna ameninţarea dezertorilor care se infiltrau printre ceilalţi. Vera avea acum alte modalităţi de a depista mesajele înşelătoare. Vechea secţie de poliţie părăginită din Denmark Hill, din sudul Londrei, avea aparate care interceptau, înregistrau şi analizau transmisiunile de mare viteză din teren şi căutau dovezi ale unor capcane. La Beaumanor, în Chicksands, lîngă Bletchley, unul dintre părinţii fondatori ai ULTRA, Gordon Welchman, i-a amintit Verei că soarta ultramodernului *Bismarck* a fost pecetluită atunci cînd un ofiţer german de rang înalt a trimis un mesaj codat fiului său. Numele se potrivea cu un nume din dosarele de la Bletchley care înşirau echipajul cuirasatului, ceea ce a trădat pregătirile acestuia de a ieşi din port. De atunci, dosare mult mai mari fuseseră alcătuite, astfel încît numele inamice depistate în traficul interceptat puteau fi identificate rapid. În acest fel, Welchman ajunsese în mod independent la unele neconcordanţe care confirmau suspiciunea lui Leo Marks că reţeaua SOE din Olanda era sub controlul Gestapo-ului.

Vera a decis că „mesajele SOE nu trebuie să conţină niciodată nume adevărate care pot fi confruntate cu o listă germană a ofiţerilor şi soldaţilor activi”. Posturile SOE erau identificate prin litere ale alfabetului şi prin numere. Ofiţerii cu propaganda de la Political Warfare Executive au adoptat numele supersecret şi ameninţător de Controlul din Londra. Vera şi-a mărturisit îndoielile referitoare la Control unui ofiţer PWE, Vernon Bartlett, care a scris cartea, apărută înainte de război *Nazi Germany Explained*. Controlul din Londra era de fapt lîngă Bletchley, în Woburn Abbey, pe domeniul ducelui de Bedford. Lucrătorii plictisiţi, transferaţi acolo din Londra, erau despăgubiţi cu vin roşu francez şi galoane întregi de gin şi sherry. Puţine alte lucruri îi distrau, în afară de a patina iarna pe lacul ducelui sau de a se plimba prin grădina lui zoologică, unde lui Bartlett îi plăcea să

pretindă că „a fost sodomizat de o lamă şi muşcat de un nandu”. În acel haos, spunea el, nimeni nu superviza activităţile Controlului.

Kim Philby dădea mai departe transmisiunile Controlului către Germania, pentru a servi scopurilor Moscovei. Deconspirarea lui drept cîrtiţă sovietică avea să vină abia 20 de ani mai tîrziu. Transmisiunile numeau prieteni antinazişti ai Verei, cum ar fi încîntătoarea prinţesă rusoaică Marie „Missie” Vasilcikov, care era la Ministerul de Externe german şi care era protejată de ambasadorul Verei, von der Schulenburg. Scrisorile secrete ale Bătrînului Fritz au încetat brusc după rechemarea lui de la Moscova. Vera l-a depistat în Krummhübel, o staţiune de schi de la graniţa cehă care adăpostea acum personal al Ministerului de Externe de ogarii SS-ului. Noii ei locuitori o numeau Paradisul Spionilor, deoarece servitorii erau cehi, la gatere lucrau sîrbi sau italieni nemulţumiţi şi exista o supraveghere redusă a mîinii de muncă importate din ţinuturile mohorîte din apropiere, unde remarcabila agentă a Verei, contesa poloneză Krystyna Skarbek, se furişase cu uşurinţă într-o parte şi-ntr-alta. Krystyna era încă blocată în Cairo, dar păstra contacte de-a lungul graniţelor cehă şi ungară cu Polonia şi a raportat că Schulenburg făcea călătorii îndrăzneţe cu motocicleta la Budapesta împreună cu Missie, care fusese transferată de la Berlin la începutul anului 1944. Fusese întîmpinată de Schulenburg atunci cînd ea sosise în fosta staţiune pe 17 ianuarie, într-o luni. El purta o căciulă rusească de blană cumpărată de la Moscova şi a spus voios că personalul locuia în cabane din vîrful muntelui şi cobora cu sănii mici la birourile lui din vale. Schulenburg, care trăia într-o cabană de lemn fără apă curentă, a fost salvat de locuinţa mai săracă a lui Missie. Cel puţin avea baie. Schulenburg o folosea zilnic.

Vera a verificat încrucişat rapoartele Krystynei, cu ajutorul altor surse. Una era Elizabeth Wiskemann, din Elveţia neutră, care lucra pentru Controlul din Londra şi care păstra legătura cu unii prieteni de pe vremea cînd locuise la Berlin. Printre sursele ei se numărau sindicalişti antinazişti, jurnalişti şi Consiliul Ecumenic al Bisericilor din Geneva, care îi ajuta pe evadaţi. Vecinii lui Wiskemann erau părinţii prinţului Heinrich zu Sayn-Wittgenstein, un as al aviaţiei de vînătoare de noapte, dar care era un antinazist ascuns. Discutînd la telefon cu Missie, el îi vorbise despre aruncarea în aer a lui Hitler şi a lui însuşi atunci cînd aveau să i se ofere alte Frunze de Stejar pe care să le adauge Crucii sale de Cavaler. A fost doborît însă înainte ca asta să se poată întîmpla.

Din motive misterioase, domnişoara Wiskemann refuza să aibă de-a face cu SOE. Vera ar fi dorit să poată discuta cu Schulenburg, care o pomenise pe această femeie printre vizitatorii de la Moscova. Bătrînul Fritz putea deveni o ţintă a demascării de antinazişti a Controlului. El îl văzuse pe Stalin fermecînd şefi mari precum sir Stafford Cripps, ambasadorul britanic la Moscova pînă în 1942, care era acum în Cabinetul de Război al lui Churchill şi cerea ca secretele SOE să fie împărtăşite Moscovei. Ce-ar mai fi rîs Schulenburg! Acesta o dusese pe Missie cu maşina în Protectoratul Ceh, unde i-a spus unuia dintre contactele Krystynei că transmisiunile Londrei care numeau antinazişti puteau fi calculate pentru a submina moralul lui Hitler.

Ambele părţi foloseau inducerea în eroare pentru a slăbi încrederea în sine a celeilalte. A existat dezvăluirea bruscă a unui ordin ultrasecret al lui Hitler care cerea „exterminarea trupelor de sabotaj

ale inamicului”. Un dezertor care transmitea din Berlin, lordul Haw-Haw, s-a lăudat că se ştia totul despre Bletchley. „Limbile ceasului de la primăria oraşului sînt înţepenite la 12 fără cinci minute!” Acest lucru era adevărat, dar era posibil ca povestea să fi fost plantată de Controlul din Londra. Vera l-a întrebat pe Sefton Delmer, primul reporter care îl intervievase pe Hitler şi care acum gestiona propaganda neagră. „Nu pot spune că am plantat povestea”, a spus acesta, „şi nu pot spune nici că nu am făcut-o. Şefilor mei nu le place SOE. Nu-i deranjează să-i sacrifice pe *criminalii* SOE. O să vezi. Nici unul dintre dosarele voastre nu va supravieţui războiului”[5].

Un criminal pe nume Harold Cole a salvat evadaţi britanici, dar a lucrat de asemenea cu Gestapo-ul. „Cel mai mare trădător al războiului”, l-a numit comandantul adjunct al Scotland Yard-ului, Reginald Spooner. Vera ştiuse că acesta era un escroc, dar l-a recrutat pentru a folosi talentele lui reprobabile în folosul cauzei. Acesta dădea o petrecere la Paris, intitulîndu-se „căpitanul Mason, agent secret britanic”, cînd a fost identificat şi împuşcat „în timp ce se opunea arestării”.

„Şi alţi agenţi aveau cazier”, îşi amintea Vera, „dar erau tipul de «hoţi-gentlemeni» nerăbdători să servească în război. Un miliard de franci sau chiar mai mult de atît au fost distribuiţi în scopul de a plăti pentru operaţiunile SOE. Nu cred că a existat un franc nejustificat”. OSS, partenerul bogat, compensa asaltul asupra finanţelor britanice în scădere. Bletchley avea nevoie de reproduceri ale Enigmei cu patru tamburi, pentru a accelera spargerea codurilor. „Fără să ne ceară un cent, National Cash Register din Dayton, Ohio, a predat 75 de reproduceri în şase luni, mai mult decît toată producţia britanică pentru întregul război”, îşi amintea Vera. Bombele de fabricaţie americană erau depozitate în Şcoala Mount Vernon de pe Nebraska Avenue din Washington, pînă cînd erau aduse la Londra de ofiţerii de legătură americani detaşaţi pe lîngă Bletchley. Unul dintre ei era Lewis Powell, viitor judecător al Curţii Supreme. „A început să-mi placă un ziar local din Bletchley, *Leighton Buzzard Observer & North Bucks Times*”, îşi amintea Powell. „Imaginaţi-vă! Geniile care lucrau la cel mai mare secret al războiului se relaxau cu isprăvile săptămînale ale doamnelor din Clubul Bright Hour, publicate de domnul Midgeley.”

Şiretlicurile Controlului din Londra îi descurajau pe luptătorii din rezistenţa locală, care nu puteau investiga în mod direct integritatea decidenţilor SOE. Îndoielile Rezistenţei erau transmise prin agenţii Verei care se întorceau: dacă germanii erau identificaţi ca adversari secreţi ai lui Hitler, avea Londra să continue prin a-i numi pe nongermanii care luptau împotriva ocupanţilor nazişti ai ţării lor? Lewis Powell a înţeles că, în cazul în care Controlul sau un Double Cross (XX) Committee încerca să păcălească tabăra cealaltă, putea să se păpăcească şi pe sine. Powell a refuzat ulterior funcţia de director al CIA-ului postbelic. Nu a discutat niciodată public despre vizitele lui la Bletchley din timpul războiului, nici despre Controlul din Woburn şi Londra. În particular, şi-a mărturisit temerea că în interiorul Controlului se adăposteau agenţi englezi controlaţi de ruşi şi l-a citat pe sir Walter Scott: „O, ce reţea-ncurcată împletim/ Cînd prima oară învăţăm să păcălim!”[6].

1*. Stately ’Omes of England, cu acronimul SOE (n. tr.).

34

Inteligenţă mortală şi jocuri radio

„Infiltrarea germană a SOE”, o investigaţie postbelică, nu a fost făcută publică niciodată. Maurice Buckmaster făcuse unele jocuri radio de inducere în eroare pe care nu le putea mărturisi Verei. Cu mentalitatea lui a cercurilor de şcoală veche, Whitehall-ul prefera ca un absolvent de Eton precum Buckmaster să preia controlul cacealmalelor Secţiunii F. Era o nevoie disperată de agenţi în Franţa înaintea zilei Debarcării în Normandia, aşteptată pentru mijlocul anului 1944. Unii au fost trimişi în grabă spre reţele infiltrate de inamic. Unul dintre aceştia a fost o stenografă londoneză din East End, Peggy Knight, paraşutată pe 5 mai 1944. I-au fost date informaţii pe care le putea dezvălui sub interogatoriul Gestapo-ului: că invazia Aliaţilor urma să aibă loc la Pas-de-Calais. Trei dintre colegii ei, instruiţi în grabă ca şi Peggy, au prinşi rapid şi în cele din urmă executaţi.

Instructorii lui Peggy Knight au evaluat-o drept „novice” şi au considerat că avea nevoie de mai multă pregătire, refuzînd să recomande să fie trimisă pe teren. Peggy făcuse un singur salt cu paraşuta de antrenament în locul numărului normal de trei, dar cu toate acestea a fost paraşutată împreună cu un telegrafist în Côte d’Or într-un loc greşit; a fost descoperită de Casse-Cou (Rupe-Gîtul), un nume rău prevestitor, cu care făcea pereche cel al circuitului Donkeyman, infiltrat deja de doi ani, de cînd un curier îşi pierduse servieta cu detalii despre cei 200 de membri ai circuitului. Fondatorul circuitului Donkeyman, André Girard, a apărut în Statele Unite, ţinînd prelegeri despre operaţiunile secrete, pînă cînd Bill Stephenson a făcut să fie redus la tăcere şi chestionat de FBI. Un avertisment către Vera a sosit prea tîrziu pentru a mai repara vreun prejudiciu.

Simţind o trădare, Peggy Knight îşi unise forţele cu William Egan Colby, un tînăr de 23 de ani provenind din St. Paul, Minnesota, care avea să devină mai tîrziu director în CIA. Colby se paraşutase cu o echipă Jedburgh şi lucra cu un maquis care cîştiga lupte spectaculoase cu arme de foc. Peggy „a tras încontinuu în germanii care o urmăreau”, a scris Bill Simpson mai tîrziu, „şi s-a luptat cu ferocitatea la care te-ai aştepta din partea unei fete din zona cel mai greu lovită a mahalalelor bombardate ale Londrei”[1].

Bill Donovan sugerase că, pentru a se asigura de utilizarea optimă a SOE în invazia care urma, Vera trebuia să-i arate generalului Dwight D. Eisenhower, comandantul suprem, progresul realizat în operaţiunile subversive. Asta ar fi compensat comentariile anti-SOE din partea comandanţilor superiori britanici şi ar fi revigorat campania pe care o ducea Donovan pentru ca OSS să joace un rol important. Camerele de disecţie ale Muzeului de Istorie Naturală din sudul Kensington-ului au fost

transformate într-un model pentru „fabricile de magie” care creau arme ingenioase mergînd de la submarine pentru un singur om pînă la *Frumoasa Adormită*, o mică barcă cu pînze acţionată de baterii, dotată cu containere atîrnate peste bord pentru încărcături explozive subacvatice impermeabile.

Liniştitul Muzeu Victoria & Albert prezenta dispozitive speciale produse la hanul numit Thatched Barn. O specialitate o reprezentau o lanternă cu lumină ultravioletă şi o batistă care acundea chei de codare ce puteau fi citite doar cînd lanterna era aprinsă. Bill Pietsch de la OSS a spus mai tîrziu: „Bălegarul de cămilă şi de cal şi excrementele de elefant fuseseră studiate la Grădina Zoologică din Londra. Explozibilii erau înveliţi în orice formă de rahat era autohtonă acolo unde trebuiau să ajungă. În micile fabrici din Kensington erau produse dispozitive mortale. Studiouri cinematografice camuflau totul şi preluau ideile strălucitei scenografe Beverley Woodner, fiica unui rabin evreu din Chicago, care era o combinaţie de Merle Oberon şi Vivien Leigh”.

După ce a lucrat pe lîngă Vera pentru a se asigura că Ike vedea şi „şcolile de domnişoare” ale SOE, Bill Pietsch a fost paraşutat cu o echipă Jedburgh. Beverley Woordner şi-a amintit o vizită pregnantă la una dintre şcoli, în Beaulieu, aproape de reşedinţa de familie a lui Edmund de Rothschild, acum aflat în serviciul activ în calitate de comandant al unei baterii de artilerie şi aşteptînd să se înroleze în Brigada Evreiască. Beaulieu era suficient de aproape de Canalul Mînecii ca să facă Franţa să pară apropiată. „Vera nu m-a lăsat niciodată să văd care erau sentimentele ei, cu o singură excepţie”, a spus Beverley. „Mi-a zis că un leac pentru depresie îl constituie sunetele, culorile şi mirosurile de la ţară... miracolul anotimpurilor... puterile vindecătoare ale nagîţilor, care sînt făcuţi din aceleaşi celule şi ţesuturi ca şi noi, dar trăiesc într-un loc nevăzut şi imposibil de cunoscut.”

Existau motive solide pentru depresia Verei şi pentru nevoia ei de a cutreiera printre cele vreo zece case de ţară presărate pe domeniul Beaulieu, unde mlaştinile saline din apropierea mării fremătau de păsări şi ofereau brînca bogată în vitamine, o combinaţie de sparanghel şi algă care compensa dieta săracă din vreme de război. Proprietatea învecinată a lui Edmund de Rothschild fusese rechiziţionată de Amiralitate, iar simbolul alb al Marinei Regale era înconjurat de păduri cu cărări, rododendroni, aburi şi iazuri, ferigi şi nuferi, cedri şi pajişti cu iarbă moale, care îi ofereau Verei „terapia sălbăticiei” la care tînjea, chiar dacă asta nu era tocmai sălbăticie. Vînătorii de plante ai clanului Rothschild aduseseră specimene botanice exotice din întreaga lume. Un nou membru al familiei intenţionase să le studieze, agentul Jean-Pierre Reinach, care fusese capturat şi executat. Văduva lui, Naomi din clanul Rothschild, şi-a alinat durerea lucrînd cu copii refugiaţi şi planificînd relocarea evreilor după război. Între timp, Vera făcea faţă pierderii lui Noor Inayat Khan, descendentă din ultimul împărat mogul.

Ca parte a pregătirii ei, Noor fusese trimisă din Beaulieu într-un exerciţiu chinuitor de 96 de ore la graniţa galeză, pentru a aranja cutiile poştale moarte şi vii şi a găsi trei locuri diferite pentru radiotransmisiuni secrete, fără să stîrnească suspiciunea localnicilor şi fără hărţi. Noor a îndeplinit aceste sarcini în mod strălucit, dar a fost evaluată de unii instructori ca fiind prea instabilă emoţional pentru operaţiunile subversive. Vera ştia că Noor era acum pe Avenue Foch nr. 84 din Paris, care contrasta puternic cu bucolicul Beaulieu. Eleganţa bulevardului parizian se cufundase într-un

semiîntuneric ca de temniţă, unde Sturmbannführer-ul SS Hans Kieffer îşi croia drum prin minţile agenţilor capturaţi. Trădarea circuitului Prosper, care a devenit cunoscută la cîteva zile după aterizarea lui Noor, a făcut-o pe Vera să-i transmită prin radio să se întoarcă imediat cu un avion ce avea să o preia. Noor a refuzat oferta. Noor, o tînără neobişnuit de dîrză, era mînată de principiul de a duce la capăt fiecare sarcină. Înainte să fie prinsă, făcuse minuni, bazîndu-se pe mari rezerve de energie pînă cînd, într-un moment de neglijenţă din pricina epuizării, a uitat lecţia pe care Vera i-o băgase în cap la nesfîrşit. La Beaulieu, ultimul loc de staţionare înainte ca agenţii să plece pe teren, o fată fusese descalificată după ce strigase în engleză „Intră!" atunci cînd instructorii bătuseră la uşa ei în miezul nopţii, strigînd „Gestapo!". Greşeala lui Noor a fost mai dramatică.

Unele surse insistă că greşeala ei fatală a fost să-şi lase unul dintre jurnalele de misiune într-un adăpost temporar. La o audiere postbelică, Sonderführer-ul Ernst Vogt a depus mărturie că Noor fusese denunţată – şi reţeaua ei demascată – pe 7 octombrie sau în jurul acestei date. Pe 13 octombrie, Vogt a prins-o în capcană, atunci cînd Noor s-a întors la un apartament temporar din Paris, pe Rue de la Faisanderie nr. 98, ca să-şi ia radiotransmiţătorul. Noor s-a luptat cu Vogt şi l-a muşcat de mîini pe unul dintre însoţitorii lui germani, dar a fost capturată. A fost ţinută mai multe săptămîni pe Avenue Foch, a reuşit să fugă şi să ajungă în stradă, dar a fost prinsă din nou – urmînd să fie trimisă la Dachau. Dacă a făcut greşeli, nu le-a făcut din lipsă de pregătire.

Departe de acele case de ţară rechiziţionate, lordul Rothschild din Londra permitea ca banca lui să fie folosită ca teren de testare pentru SOE. Piese de armament de mare precizie şi fitile erau produse în unităţile băncii de la Rafinăria Monetăriei Regale de lîngă Turnul Londrei, unde înainte de război familia Rothschild topise şi rafinase aur. SOE era ultimul beneficiar al abilităţilor Rothschild. Banca N.M. Rothschild furnizase în 1811 armatelor ducelui de Wellington monede şi lingouri de aur pentru a acoperi costurile luptei împotriva lui Napoleon. O scrisoare din partea ducelui, aflată în arhivele băncii, vorbea despre nevoia de aur, „acordînd consideraţia cuvenită amplorii obiectivelor avute în vedere, urgenţei şi secretului impuse de aceasta şi riscului ce poate fi implicat". În operaţiunile subversive ale SOE, o problemă majoră era finanţarea agenţilor şi a grupurilor din Rezistenţă; din nou, familia Rothschild a fost în măsură să ajute. Lui Victor de Rothschild, expert în dezamorsarea bombelor în 1944, i s-a solicitat să testeze o broască imposibil de spart. Prototipul a fost pus într-un container cu material incendiar care îl făcea să explodeze dacă cineva încerca să-l taie, iar Atelierul l-a trimis la bancă pentru testare. A doua zi, Atelierul a primit un telefon. Banca lui Rothschild avea acum o gaură mare într-o podea. Victor a sugerat amabil să se întoarcă cu toţii la planşeta de proiectare.

Ştiind că acum existau şanse mari ca Edmund de Rothschild să se înroleze într-o Brigadă Evreiască a armatei britanice, Vera şi-a recuperat optimismul obişnuit şi a fost reconfortată de discuţia cu Beverley Woodner despre o altă epocă a Angliei, cînd evreii nu erau „rasă inferioară", ci parte a unei societăţi prospere şi tolerante. Tatăl lui Edmund, Lionel, fusese fiul cel mare al lui Leo şi se căsătorise la Sinagoga Centrală din Londra pe 19 ianuarie 1881. Albert, soţul reginei Victoria, semnase contractul de căsătorie, iar vizitiii tramvaielor cu cai de pe ruta Picadilly au afişat culorile Rothschild, albastru şi galben, pe bicele lor, pentru a marca majoratul tatălui lui Edmund în 1903.

— Trebuie să mă întorc în nişte vremuri ce par demne de invidiat pentru predictibilitatea lor, a spus Vera. Te ajută să faci faţă unei incertitudini atît de mari.

35

„Viaţa pe care o am e a ta”

Vera a aflat că la Paris avusese de-a face cu un duşman care, deşi ea îl cunoştea, părea să nu ştie nimic despre dînsa: un fost învăţător obscur dintr-un orăşel, care crescuse în ochii lui Hitler pentru a deveni magicianul SD-ului în materie de jocuri ale minţii, Dr. Josef Goetz. Prescurtarea „Dr.” era caracteristică preţiozităţii germane, s-a gîndit ea, fiind adoptată de Goetz în acelaşi spirit în care o făcuse şi „Dr.” Goebbels, pentru a sugera o superioritate academică pe care nu o avea nici unul dintre ei.

Josef Goetz pîndea în cartierul general din Paris al serviciului de contraspionaj al lui Himmler, SD, la vest de Arcul de Triumf, în două dintre cele trei case de la numerele 82, 84 şi 86 de pe Avenue Foch, unde erau interogaţi agenţii capturaţi. Vera ştia acum amplasamentul, precum şi că Goetz era văzut privindu-i pe torţionarii Gestapo-ului de pe Rue de Saussaies nr. 11, în spatele Ministerului de Interne francez în subordinea căruia se afla poliţia franceză a regimului pronazist de la Vichy. Goetz folosea colaboratori ai poliţiei franceze, ca să pretindă că îi protejau pe telegrafiştii SOE aflaţi în detenţie. Vera l-a reconstituit mental pe Goetz: un birocrat bine hrănit şi sedentar, cu ochi albaştri miopi în spatele unor lentile groase, plănuind mulţumit să-i ucidă pe „suboamenii” precum agenţii ei. Ea trebuia să elimine informaţiile false plantate de *milice*, poliţia pronazistă care fusese văzută imediat după capitularea Franţei ca o modalitate a regimului de la Vichy de a recupera onoarea franceză. *Milice* se supunea acum lui Joseph Darnand, violent pronazist, şi se amesteca printre luptătorii din Rezistenţă sub masca unor poliţişti francezi care „se raliaseră” taberei aliaţilor. Vera îşi avertiza agenţii că luptătorii locali din Rezistenţă vorbeau prea deschis cu „falşi raliaţi”. Rezistenţa era prea încrezătoare în unii voluntari care îşi etalau patriotismul, în timp ce comuniştii conduceau un sistem disciplinat al celulelor şi al tăcerii, impus de experţi pregătiţi de sovietici. Henri Dericourt – un pilot cu foarte multă experienţă înainte de război şi ofiţer al acţiunilor în spaţiul aerian francez pentru zborurile SOE din teritoriul inamic – a vorbit despre capcanele complicate ascunse într-o lume sinistră a loialităţilor incerte. Răspunzînd întrebărilor atente şi respectuoase ale Verei, el a lăsat să-i scape multe despre soarta lui Noor Inayat Khan.

Arogant în convingerea lui că era controlorul de trafic indispensabil pentru agenţii ei, Dericourt nu avea cum să ştie că Vera avea un număr tot mai mare de agenţi cu experienţă care veneau să o viziteze din teren pe alte rute decît cele pe care le controla el. Asta îi dădea capacitatea de a verifica informaţiile încrucişat. Virginia Hall fusese pentru scurtă vreme la Londra, ca să-l ajusteze pe

Cuthbert, piciorul ei artificial, şi ca să-i consulte pe compatrioţii ei americani de la cartierul general al OSS-ului. Acum revenise alături de Rolande Colas şi de OSS în Haute-Loire. În apropiere era Pearl Witherington, care avea 17 ani cînd predase prima oară engleza la Paris. Acum în vîrstă de 28 de ani, Pearl deţinea comanda unică a unui maquis înarmat de aproximativ 2.500 de bărbaţi şi femei. Violette Szabo li se alăturase înainte de capturarea ei, iar acum era în închisoarea Fresnes, la 16 kilometri în afara Parisului, în mod tradiţional cea mai mare instituţie disciplinară din Europa.

Iepurele Alb era şi el acolo cînd o sporire bruscă a mesajelor BBC-ului în limbaj normal a semnalat apropierea zilei Debarcării în Normandia. Băieţi şi fete francezi se plimbau cu bicicleta în jurul închisorii şi strigau mesajele „de expectativă” ale BBC-ului. Pe 5 iunie 1944, BBC-ul a trecut la „acţiune”. Un băiat pe bicicletă, Jacques Deleporte, a bănuit că ziua Debarcării în Normandia era iminentă. El i-a spus Verei mai tîrziu că Fresnes era „un complex întins, un labirint de temniţe subterane, paliere înalte şi coridoare nesfîrşite. SS-ul îl controla, ajutat de aşa-numitele *souris*, SS-iste urîte şi stupide îmbrăcate în cenuşiu. Sute de mii de prizonieri fuseseră ţinuţi acolo începînd de la Revoluţie, cînd mulţi au preferat să se arunce de la etaj decît să aştepte ghilotina. În 1944, germanii aveau foarte puţine modalităţi de a ne păcăli. Eram nişte ştrengari ai străzii a căror putere era dispreţul faţă de adulţi şi autoritate”[1].

Echipe de inducere în eroare au fost paraşutate la Pas-de-Calais pentru a da impresia că aceasta era ţinta zilei Debarcării în Normandia, folosind gramofoane cu arcul tras şi zgomote înregistrate ale unor armate. Tot înaintea invaziei a aterizat şi Charles Wheeler, în vîrstă de 22 de ani, pentru a face recunoaştere în spatele liniilor inamice. A devenit corespondentul extern cu cea mai îndelungată carieră de la BBC în anii de după război. Un alt paraşutist avansat era George Millar, în vîrstă de 27 de ani, fost corespondent al publicaţiei londoneze *Sunday Express* la Paris, care în 1939 „a raportat că armata franceză fugea întotdeauna”. Acesta s-a înrolat în Brigada de Puşcaşi Britanică, a comandat un pluton de recunoaştere, a fost capturat şi a sărit din tren pentru a se alătura grupurilor din Rezistenţă, care l-au ajutat să treacă Pirineii în Spania. De acolo a ajuns în Anglia şi a pus bazele unei prietenii de-o viaţă cu Vera. În ziua Debarcării în Normandia, Millar a luptat alături de maquisarzi adolescenţi şi şi-a revizuit vederile asupra spiritului combatant francez. Francezii care „fugeau” în 1940, a recunoscut el acum, erau bătrîni obosiţi care se temeau să nu treacă iar prin carnagiul din 1914-1918[2].

Răspunzînd criticilor care calomniau SOE ca fiind prosovietică, generalul Eisenhower şi-a declarat admiraţia faţă de ce realiza această organizaţie. Vera i-a considerat pe americani, lipsiţi de fetişul ierarhiei, un dar de la Dumnezeu. Ea trebuia să suporte acest fetişism odată cu afluxul de adepţi rigizi ai disciplinei care veneau de la Ministerul de Război la cartierul general al SOE. „Am ţinut capul plecat, urmînd sfatul unui australian, Richard «Dikko» Hughes, care a spus: «Nu am semnat nimic, nu poţi dovedi nimic».” Prima soţie a lui Hughes fusese evreică. Hughes, prieten apropiat al lui Ian Fleming, a sugerat ulterior că agentul 007 al acestuia ar fi trebuit să conducă MOB (Miscellaneous Objectives Bureau), după modelul Unităţii de Asalt, departamentul de culegere de informaţii real al autorului de romane. Deşi era încă vedeta spionajului naval, Fleming l-a numit[3] Indicent Assault Unit[1*].

Echipele SAS au dat de ştire că ficţionalul FUSAG (First US Army Group) şi regiunea Pas-de-Calais erau ţinta lor în ziua Debarcării în Normandia. Dezinformarea a părut să-i păcălească pe germani atunci cînd un mesaj inamic deconcertant s-a lăudat cu păcălirea SOE-ului. El venea de la un subcircuit Prosper, Butler, care funcţiona din 1942 în jurul oraşului Le Mans, la sud-vest de Paris:

> Vă mulţumim pentru marile livrări de arme şi muniţii pe care aţi avut amabilitatea să ni le trimiteţi. Apreciem, de asemenea, numeroasele ponturi pe care ni le-aţi dat referitor la planurile voastre.

Vera ştia că circuitul Prosper principal era infiltrat de Goetz şi că Buckmaster se prefăcuse că ia de bune mesajele trimise de operatorii Prosper aflaţi sub control german. Pentru a menţine inducerea în eroare, Buckmaster a paraşutat provizii preţioase pentru Prosper, dar nu a primit avertismentele de depistare a cacealmalelor din partea agenţilor lui controlaţi de Gestapo. Leo Marks încercase să-l alerteze în legătură cu trădarea circuitului principal, după ce recepţionase semnale că subcircuitul Butler era *brulé*, deconspirat. Acum Vera a descoperit de ce fuseseră înăbuşite avertismentele lui Leo.

Prezenţa lui Noor în Franţa îi fusese cunoscută lui Goetz. Agenţi SOE fuseseră paraşutaţi în mîinile a trei circuite controlate de germani. Potrivit mărturiei ulterioare a lui Goetz, Hitler a decis că acesta era cel mai bun moment psihologic pentru a zdruncina încrederea aliaţilor în mişcările de rezistenţă. În replică faţă de SOE, atenţia lui Goetz era îndreptată către circuitele dintr-o regiune aflată la o distanţă destul de mare de zonele vizate în ziua Debarcării în Normandia. Goetz a primit agenţi amăgiţi de propriul lui joc şi pregătiţi ca să-i distragă atenţia de la reţelele de rezistenţă foarte mari încă nedepistate.

Vera se întreba dacă Controlul din Londra îi spusese lui Buckmaster să continue să paraşuteze agenţi şi provizii pentru a-i păcăli pe germani printr-o dublă inducere în eroare, înăbuşind avertismentele lui Leo. De partea germană a jocului pe care-l făcea Controlul se afla Josef Goetz; de partea Aliaţilor, Unchiul Claude, al cărui obiectiv real era de a controla SOE. Buckmaster era pregătit să coopereze, dar se plîngea că Secret Intelligence Service, spunea el, „intrase pe terenul meu”[4].

Circuitului Prosper i se îngăduise să crească prea repede după ce un curier, Andrée Borrel, fusese paraşutată lîngă Paris pe 24-25 septembrie 1942. Ea a fost urmată de Francis Suttill, care avea sarcina de a reconstrui un circuit în jurul Parisului. Suttill, avocat pe timp de pace, în vîrstă de 32 de ani, nu era atît de precaut pe cît ar fi trebuit să fie în privinţa creării de subagenţi şi subcircuite. De la Ardeni la Atlantic, întreprinderea a devenit prea mare pentru a fi supervizată. Toţi agenţii Prosper, în afară de doi, fuseseră trădaţi şi executaţi după tortură.

Un agent dispărut era Odette Sansom, în vîrstă de 30 de ani, căsătorită cu un comandant naval al Operaţiunilor Mixte şi mamă a două fiice. Într-o seară de toamnă a anului 1942, Odette îşi şterse numărul SOE, S.23, scris cu creta pe un zid din interiorul ascunzătorii din Wimpole Street unde agenţii îşi memorau ordinele. În Franţa, ea s-a încurcat în jocul condus de Josef Goetz. Hugo Ernst Bleicher, în vîrstă de 45 de ani, membru al serviciului de spionaj al amiralului Canaris, i-a pescuit

numele din traficul radio al SOE. Bleicher a văzut-o pe Odette după arestarea ei şi i-a spus că avea s-o elibereze ca să negocieze termenii de pace în numele Înaltului Comandament German. Odette nu era sigură dacă nu cumva era un şiretlic pentru a o face să-i conducă pe oamenii lui Bleicher la agenţii SOE. Un coleg de-al ei, Peter Churchill, făcuse un calcul greşit similar şi acum ambii agenţi erau prizonieri.

Încă din aprilie 1943, Vera o îndemnase pe Odette să nu încerce să păcălească inamicul. Cînd, mai tîrziu, a căutat agenţi dispăruţi, Vera l-a găsit pe Maurice Southgate, unul dintre cei trei agenţi britanici rămaşi în viaţă la Buchenwald, din totalul de 40. Acesta a spus că fetele deţinute erau trimise la cuptoare după ce îi spuneau că încercaseră să avertizeze Londra despre capturarea lor. „Ofiţerul SOE responsabil", a zis el, „ar trebui deferit tribunalului militar pentru că a provocat moartea atît de multor femei curajoase".

De Gaulle insista că Franţa se eliberează singură, cînd de fapt 83 de echipe Jedburgh, 20 de grupuri operaţionale americane, alături de SAS şi État-major des Forces Françaises de l'Interieur, fuseseră paraşutate în spatele liniilor, pentru a se alătura grupurilor franceze locale. Aripa militară a Frontului Comunist Naţional pentru Eliberare, Franc-Tireurs et Partisans, lucra cu Forţele Franceze Libere gaulliste, în aşteptarea unui război în război între de Gaulle şi liderii comunişti. Yeo-Thomas, Iepurele Alb, a auzit alte voci venind prin răsuflătorile temniţei lui, care cîntau *La Marseillaise*. Aceştia erau prizonieri noi, care vorbeau despre lupte înverşunate duse de grupurile din Rezistenţa Franceză. Yeo-Thomas crezuse întotdeauna într-o formă modernizată de luptă de gherilă şi vorbise atît de des cu Vera despre modul în care „primitivele" operaţiuni subversive puteau să dea putere victimelor secătuite ale oricărei tiranii, căzînd de acord cu ea că dacă era cineva care trebuia să facă parte din SOE, aceştia erau evreii, al căror singur adăpost, Palestina, le era refuzat de ambele tabere. Acum aştepta să aibă şansa de a intra din nou în acţiune.

Colin Gubbins voia ca Armata Naţională poloneză să primească ajutor neprecupeţit pentru înfrîngerea ocupanţilor germani înainte ca Polonia să cadă complet în mîinile ruşilor. Existaseră doar două paraşutări reuşite ale SOE în Polonia într-un interval de patru luni. Polonezii Liberi din Londra au întrebat dacă patru escadrile ale noilor Forţe Aeriene Poloneze, alcătuite din cei care pilotaseră în RAF, puteau să aterizeze la baze pe care Armata Naţională le recapturase deja de la germani, înainte ca ruşii să înainteze în Polonia. Cererea a fost respinsă.

Jan Żurakowski s-a dus direct la Vera.

— Îmi pare rău, Żura, i-a spus ea. La nivelurile înalte se întîmplă ceva ce nu înţeleg.

„Nu am văzut-o niciodată să-şi manifeste emoţiile", a spus el ulterior. „Avea lacrimi în ochi, s-a aplecat şi şi-a aprins o ţigară. Apoi a devenit rece ca gheaţa şi a spus: «Ministerul nostru de Externe şi Washington-ul sînt obsedate de un lucru: ce-o să creadă Stalin dacă vă ajutăm?». I-am spus că era evident că Uniunea Sovietică intenţiona să conducă formaţiunile noastre de gherilă din Europa."[5]

Cu crizele care se succedau, pentru SOE era dificil să privească în viitor. Înaintea debarcărilor din Operaţiunea Overlord, trei batalioane de pionieri britanici au coborît la ţărm în timpul refluxului ca să

cureţe plajele minate; trei sferturi dintre oameni au fost sfîrtecaţi de mitralierele inamice. Astfel de pierderi înspăimîntătoare erau ceva obişnuit în rîndul forţelor Rezistenţei Franceze. Ofiţerii SOE vorbeau despre lupte aprige pentru a întîrzia întăririle germane. Sabotorii francezi tăiau liniile telefonice pentru a-i forţa pe germani să recurgă la undele radio, pentru ca Bletchley să-i asculte. Întăririle germane de pe Frontul de Est erau atacate. În săptămînile de incertitudine chinuitoare în care, după ziua Debarcării în Normandia, avansarea Aliaţilor s-a oprit, muncitorii feroviari francezi din circuitul Pimento au deraiat 1.005 trenuri cu trupe. Fiecare tren militar german care venea în grabă din sud era deraiat de luptătorii din Rezistenţă. Divizia 11 Panzer germană, cu tancuri Tiger avînd o putere de foc superioară celor ruseşti, a avut nevoie doar de o săptămînă pentru a ajunge la Rin de pe Frontul de Est, dar s-a împotmolit timp de trei săptămîni în mlaştinile gherilei franceze. Dacă ar fi ajuns în Normandia mai repede, ar fi putut contribui la aruncarea Aliaţilor înapoi în mare. Planurile lui Montgomery de a captura rapid oraşul strategic Caen au fost întîrziate în mod înspăimîntător de prezenţa nebănuită a forţelor germane între zidurile străvechi ale acestuia. Cadogan de la Ministerul de Externe nota cu o nepăsare studiată pe 28 iulie 1944: „În Normandia se pare că ne-am înţepenit din cauza unei opoziţii masive”. O armată poloneză secretă din nordul Franţei şi o brigadă de paraşutişti polonezi întărită cu muncitori polonezi ce evadaseră din lagărele germane au reuşit să prevină contraatacul german care ar fi putut să transforme „înţepenirea” într-o retragere totală a forţelor de invazie aliate. Gubbins a numit SOE „un succes fantastic”. El trebuia să bată toba pentru a sparge tăcerea comandanţilor de la vîrf precum Montgomery, care ignorau în totalitate rolul jucat de SOE şi forţele clandestine pe care acesta le alimenta[6].

Donovan, mai cunoscut acum ca generalul William J. Donovan, i-a confirmat Verei că divizia Panzer SS Das Reich era în sud-vestul Franţei, cînd ar fi trebuit să fie pe frontul rusesc. Das Reich avea reputaţia uneia dintre cele mai formidabile unităţi de luptă din lume. Un soldat francez de profesie, Jérôme Lescanne, care s-a dat drept fermier şi a observat regiunea dintre Bordeaux şi Marsilia, obţinuse ordinele de transport feroviar care ar fi adus divizia SS la capul de pod din Normandia la timp pentru a face să eşueze Operaţiunea Overlord. Agenţii Verei au lucrat împreună cu căile ferate naţionale franceze pentru a forţa trenurile cu militari şi echipament Das Reich să urmeze trasee pe care fuseseră plantate mine şi dispozitive explozive capcană. Wheelwright, un circuit mare condus de SOE, a aşteptat pînă la debarcările Aliaţilor pentru a arunca în aer depozitele de combustibil ale diviziei. Două eleve franţuzoaice, absolvente ale programului de pregătire improvizat al circuitului Pimento, au sabotat lagărele de la osiile vagoanelor de transport cu pulberi abrazive. După evadarea sa, Chuck Yeager îi spusese Verei că pulberile erau compacte şi uşor de ascuns. „Pînă şi o şcolăriţă le poate folosi”, a raportat el profetic. După ce tancurile diviziei Das Reich s-au eliberat din Toulouse, au dat de altă serie de circuite: Digger, Fireman, echipa SAS Bulbasket. Ceea ce a mai rămas din divizie a trebuit apoi să facă faţă domnişoarei Pearl Witherington.

Un strămoş al domnişoarei Witherington luptase în genunchi după ce îi fuseseră tăiate picioarele, în bătălia de la Chevy Chase. Prima parte a vieţii ei fusese mai puţin spectaculoasă. În adolescenţă, după ce tatăl ei îşi lăsase familia în sărăcie, a trebuit să-şi găsească de lucru la Paris pentru a o ajuta pe

mama ei să se descurce. Cînd Parisul a căzut, a fugit la Londra, a lucrat ca stenografă la Whitehall, unde a început să-şi piardă liniştea şi a anunţat că voia să lupte alături de forţele clandestine franceze. A fost întrebată de unde ştia că există aşa ceva. „Dacă nu există, ar trebui să existe", a răspuns ea. Vera a trimis-o pe post de curier, dar domnişoara Witherington a preluat comanda unei forţe de gherilă, atunci cînd organizatorul acesteia a fost omorît. Se înrolase în SOE în iunie 1943, a fost paraşutată în circuitul lui Maurice Southgate şi s-a reîntîlnit cu prietenul ei, Henri Cornioley, evadat dintr-un lagăr de detenţie german. Erau amîndoi alături de Rolande Colas, operînd întreruperi profesioniste ale principalei căi ferate dintre Bordeaux şi Paris, de importanţă strategică, atunci cînd pe capul lui Pearl Witherington s-a pus o recompensă. Pancarte germane îi afişau fotografia, împreună cu oferte de un milion de franci pentru oricine ar fi denunţat-o.

„Rezistenţa a eliberat Franţa la sud de Loara, *nu* armatele aliate", i-a spus ea Verei într-o şedinţă de informare ulterioară. Sabotajul, aruncarea în aer a depozitelor de combustibili şi liniile ferate contorsionate obligaseră trupele germane să folosească drumuri pe care gherilele puteau să le hărţuiască în continuare. Nu a existat nici o opoziţie inamică faţă de forţele Aliate care au debarcat pe Riviera, la două luni după ziua Debarcării în Normandia. Drumul le era deschis de-a lungul văii inferioare a Ronului pînă departe, la Grenoble.

Dar civilii francezi au plătit un preţ teribil. Întors la Londra după întîlnirile cu reprezentanţii OSS din Africa de Nord, în august 1944, Bill Donovan a primit relatări detaliate din partea lui Allen Dulles din Berna. În interiorul cîmpului de luptă al lui Pearl Witherington se afla Limoges, marele centru al porţelanului şi emailului. Acesta era, practic, în stare de asediu. Dulles a raportat:

> Baricadele şi cazematele acestuia sînt controlate de poliţia şi miliţia de securitate ale regimului pronazist de la Vichy. Acţiunile dezorganizate ale cetăţenilor împotriva germanilor au ca rezultat represalii care scaldă în sînge întreaga regiune. Maquis-urile au fost alungate în afara oraşului şi au atacat o garnizoană germană, omorînd un colonel dintr-un regiment SS al diviziei Das Reich. Drept răzbunare, SS-ul a intrat pe 10 iunie în satul învecinat Oradour-sur-Glane, unde sute de copii se aflau în vacanţa de vară. Toţi copiii au fost încuiaţi în interiorul unei biserici căreia i s-a dat foc, iar orice copil care fugea din biserică era mitraliat şi omorît. Această sălbăticie din Oradour a germanilor este inexplicabilă. Toţi bărbaţii au fost închişi în hambare, femeile şi copiii într-o biserică dintre case cărora li se dăduseră foc, flăcările întinzîndu-se la hambare şi biserică. Aproximativ 700 de nevinovaţi au fost ucişi, majoritatea arşi de vii... Soarta oraşului Limoges şi a tuturor oraşelor din centrul Franţei este foarte asemănătoare... Singura alinare în această situaţie îngrozitoare o constituie patriotismul fierbinte al acestor oameni.

Represaliile teroriste germane, a susţinut Pearl Witherington, nu făceau decît să inflameze rezistenţa civililor. Ea a cîntărit costul lor comparativ cu pierderile din operaţiunile convenţionale, adesea lipsite de succes. Un luptător din Rezistenţă realiza mult mai mult cu mult mai puţin. În regiunea ei, un tunel francez strategic a fost lovit puternic de Escadrila 617 a RAF, utilizînd cele mai

mari şi mai scumpe bombe Tallboy, imediat după ziua Debarcării în Normandia. Acţiunea a pus în pericol piloţii foarte bine antrenaţi de pe avioanele care trebuiau să marcheze ţinta, dar nu a reuşit să închidă tunelul. Domnişoara Witheringon a reuşit însă cu ajutorul explozibililor SOE. Nu a fost pierdută nici o viaţă. Armada, numele de cod al Verei pentru un circuit alcătuit dintr-un şofer, un pompier, un mecanic auto şi un student, a paralizat o fabrică de armament importantă şi a stopat traficul de pe canal. Pentru a obţine aceleaşi rezultate, o forţă masivă de trupe regulate ar fi trebuit să fie deturnată de la luptele corp la corp din Normandia.

Dar faptul de a te baza pe indivizi în acţiunea secretă însemna că pierderea unuia dintre ei putea să aibă consecinţe ample, dezastruoase. Panzerele diviziei Das Reich au capturat-o pe Violette Szabo, după ce Vera a trimis-o în noaptea dinaintea zilei Debarcării în Normandia în regiunea Limoges. Violette era o bună ţintaşă. Divizia Das Reich era încurcată în hăţişurile maquisarzilor la trei zile după sosirea ei. Violette a fost trimisă cu un Renault vechi într-o misiune de legătură. O patrulă Das Reich a interceptat maşina. Ea avea un pistol-mitralieră Sten şi două încărcătoare cu cîte 32 de gloanţe. S-a ascuns într-un lan de grîu împreună cu şoferul ei şi s-au tîrît amîndoi spre o parcelă împădurită. Maşinile blindate germane au dat ocol lanului, iar infanteria s-a apropiat. Violette i-a făcut semn şoferului să facă ultimul salt pînă la copaci, în timp ce ea îi întîrzia pe germani. Sîngera abundent şi era prea slăbită ca să fugă. A fost prinsă vie cînd a rămas fără muniţie şi a fost dusă la Limoges, unde a fost interogată de maiorul SS care înainte cu o zi spînzurase 99 de ostatici ca represalii pentru un atac al maquis-ului în care muriseră 40 de soldaţi germani.

Unele detalii au ajuns la Vera mai tîrziu, cu un semnal radio mutilat, indescifrabil. Leo Marks îşi amintea cum stătea în tăcere în timp ce Vera ataca mesajul. A depistat *merde*. Literele erau răzleţe. Apoi *Theo*. Vera a auzit din nou vocea lui Rolande, cînd aceasta era o studentă la medicină slabă şi palidă din Paris, cu mult timp în urmă: „*Moi, je ne le laisserai plus m'emmerder*" („În ce mă priveşte, eu n-o să mai suport mizeriile lui"), referindu-se la Hitler. Puţin cîte puţin, Vera a spart indescifrabilul. Nu era nici un fel de triumf în vocea ei cînd i-a spus lui Leo: „Cineva a transmis asta în numele lui Rolande Colas. Germanii «îi trimit pe băieţii noştri pe coş». Trenurile duc prizonieri spre crematoriile din Germania. Violette Szabo e în acelaşi transport, la fel şi Yeo-Thomas".

Rolande furnizase o intuiţie a sorţii care o aştepta pe ea însăşi, ca şi pe Violette şi pe Iepurele Alb. Comandanţii lagărelor de exterminare erau nerăbdători să nu lase nici o mărturie vie şi îi incinerau pe prizonierii de război, muncitorii sclavi şi orice alţi martori. Vera s-a dus la nr. 70 de pe Upper Grosvenor Street şi la biroul şefului OSS în Europa, David Bruce. Putea cineva de foarte sus să avertizeze că germanii care executau prizonieri aveau să fie puşi sub acuzare? După cîteva zile, preşedintele Roosevelt a vorbit la o conferinţă de presă despre atrocităţile din Oradour.

Cu toate acestea, pe măsură ce succesele operaţiunilor subversive sporeau, furia inamicului împotriva civililor creştea. Rutele de deplasare germane erau în haos: diviziile au ajuns tîrziu la capul de pod, reduse adesea la simple companii şi batalioane. Divizia 77 Infanterie a avut nevoie de 13 zile ca să facă o deplasare care ar fi trebuit să ia două zile. Întîrzierile au permis valului tot mai mare al puterii Aliaţilor să se reverse pe uscat. Secretul SOE învăluia munca ei clandestină şi a altora. Un

istoric normand premiat, Raymond Ruffin, a aşteptat 30 de ani pentru a scrie *La Résistence normande face à la Gestapo*, după ce a reconstituit dosarele a 35 de grupuri de maquisarzi, franctirori şi alţi luptători neregulaţi dintr-o singură zonă-ţintă importantă – cei 160 de kilometri dintre Cherbourg şi Dieppe şi 80 de kilometri în interiorul continentului pînă la Domfront, în acest spaţiu îngust existînd 22 de divizii germane. Trupele SS răzbunătoare au devastat Domfront, oraşul medieval al nenorocirii în care Vera remarcase cîndva străvechiul avertisment: „Sosit la amiază. Spînzurat pînă la ora unu". Civilii erau ucişi şi violaţi sub pretextul de a face să apară teroriştii. În ţinutul Calvados, *groupes de résistance* au rămas solidare în ciuda lunilor întregi de asasinate germane dinaintea zilei Debarcării în Normandia.

Vera muncea în tensiunea fizică a rachetelor germane V-1 care au început să lovească Londra la o săptămînă după ziua Debarcării în Normandia. Un agent SOE a localizat carierele franceze în care germanii depozitaseră 2.000 de „bombe zumzăitoare" fără pilot V-1. Vera a primit o listă cu 13 oraşe franceze în care fabricile produceau componente ale „bombelor zburătoare". BBC-ul a avertizat că fabricile aveau să fie bombardate, sfătuindu-i pe muncitori să rămînă acasă. Vera tocmai pleca din sediul BBC din Bush House cînd o V-1 a căzut în Aldwych şi i-a omorît pe toţi cei aflaţi într-un autobuz cu etaj. Guards' Chapel de pe Birdcage Walk a fost lovită şi 60 de civili au fost omorîţi. Aceasta era duminica ulterioară vizitei lui Winston Churchill în Normandia, pe 12 iunie 1944. Londra era supusă încă unei încercări prin foc. „Londra este plină de oameni care se bucură de soare", l-a minţit Churchill pe Stalin. Pe 6 iulie, Vera a văzut bilanţul a trei săptămîni: 2.754 de bombe zburătoare uciseseră 2.752 de civili: aproape unu la unu. Pe 30 august, 6.000 de oameni fuseseră deja omorîţi şi 750.000 de case lovite. În cele din urmă, „bondarii", cum le numeau londonezii, au lovit 1.404.000 de case, 149 de şcoli, 11 biserici şi 95 de spitale. Rachetele de mare altitudine V-2, un prototip al rachetelor balistice, au ucis 2.500 de londonezi. Şeful Departamentului B de spionaj al MI5, Guy Liddell, a sugerat folosirea „bombei cu uraniu ca ameninţare cu represaliile". Era unul dintre puţinii care ştiau despre crearea de către Aliaţi a unei bombe atomice.

În ciuda tuturor acestor pierderi, puţine lacrimi au fost vărsate în străinătate pentru londonezi: toată atenţia era concentrată asupra luptei disperate a Aliaţilor pentru a ieşi din triunghiul puternic apărat care avansa în interiorul continentului de pe plajele Normandiei. Ştiind că agenţii şi maquis-ul aveau să se confrunte cu provocări şi mai mari în viitor, Vera a trebuit să-i împace pe şefii armatelor secrete în exil, cum ar fi polonezii, care considerau în mod firesc că lor le revenea tot meritul pentru anticiparea furtunii de bombe zburătoare şi rachete. Agenţii lor recuperaseră o rachetă V-2 neexplodată care căzuse într-o mlaştină la 130 kilometri est de Varşovia cu aproximativ două luni înainte de începerea atacului. Polonezii nu ştiau de informaţiile timpurii despre rachetele din Norvegia, din 1940. În iunie 1943, surse scandinave identificaseră insula Peenemünde din Marea Baltică drept bază pentru dezvoltarea lui FZG-76, bomba zburătoare V-1, şi a rachetei V-2. Acest lucru a dus la un atac cu 330 de bombardiere grele, pe 16-17 august 1943, care a încetinit programul de dezvoltare de la Peenemünde. Din motive de securitate, unui grup nu i se putea spune niciodată despre succesele agenţilor altor ţări.

Palmaresul excepţional din alte domenii al forţelor clandestine poloneze ar fi trebuit să ajute eforturile Verei de a satisface solicitările poloneze urgente de sprijin aerian. Revolta de la Varşovia din august 1944, în timp ce Armata Roşie se găsea la cîţiva kilometri distanţă, a fost un exemplu tragic de bravură care nu s-a bucurat de sprijin: Stalin a refuzat să permită aeronavelor Aliaţilor să realimenteze pe aeroporturi aflate sub controlul lui. Comandourile naziste ale morţii au omorît sau au capturat aproape 200.000 de polonezi, o cincime din populaţia Varşoviei, în august şi septembrie 1944, în timp ce Occidentul sărbătorea străpungerea finală realizată de forţele sale din Normandia. Neglijarea „raselor inferioare" din Europa Centrală şi de Est, i-a scris Vera mai tîrziu cu înverşunare lui Mary Stephenson, „stă în spatele indiferenţei şi prejudecăţilor şi încă îi influenţează pe decidenţii de la vîrf". SOE nu mai putea opera în România „deoarece ni se spune că operaţiunile militare sînt dirijate acolo de ruşi, şi nu de noi". Ţara ei de origine era respinsă din nou ca „o harabaură balcanică".

„Vera împărtăşea credinţa mea în superioritatea indivizilor asupra maşinilor, în reflecţia asupra milioanelor de oameni care aveau să se confrunte în curînd cu controlul altui tiran", îşi amintea Bill Stephenson. „Triumfurile tehnice ale Biroului pentru Cifruri din Berlin fuseseră subminate de inteligenţa umană. Noile arme ale lui Hitler, care ţineau de epoca spaţială, erau zădărnicite de ingeniozitatea piloţilor RAF, care au inventat o modalitate de a strecura aripa propriului avion sub stabilizatoarele bombelor zburătoare şi de a le abate de la ţintele lor."

În luna de după ziua Debarcării în Normandia, Hitler a supravieţuit celui de-al 31-lea atentat asupra vieţii sale. Asta a făcut-o pe Vera să susţină cu şi mai multă energie metodele SOE, dar adversarii ei care promovau bombardarea în masă a oraşelor germane au spus că eşecul atentatului demonstra că ei aveau dreptate. Pe 20 iulie 1944, o bombă a fost plasată în apropierea lui Hitler de locotenent-colonelul Claus von Stauffenberg în sala de şedinţe din Bîrlogul Lupului, în estul Germaniei. Bomba a explodat lîngă Hitler, dar un picior de masă l-a salvat. „Sînt invulnerabil!", a jubilat el. Susţinătorii lui au crezut că trebuia să aibă dreptate. Adversarii lui au fost decimaţi în răzbunarea lui ucigaşă asupra presupuşilor complotişti.

Unul dintre ei era Otto John, care lucra pentru compania aeriană germană Lufthansa. Acesta a zburat la Madrid cîteva zile mai tîrziu cu liste de antinazişti şi un avertisment pe care Vera l-a văzut: numele nu trebuie să fie folosite niciodată în propagandă[7]. Cu toate acestea, Controlul din Londra a difuzat listele. A urmat executarea a 4.980 de ofiţeri şi civili germani. Amiralul Canaris a fost spînzurat public. Contele von der Schulenburg, numit viitor ministru de Externe în guvernul post-Hitler, a fost filmat, la ordinele lui Hitler, în timp ce atîrna spînzurat cu un laţ de sîrmă.

Groaznicul sfîrşit al ambasadorului a afectat-o puternic pe Vera. Încă din vremea cînd ei erau împreună, Bătrînul Fritz încercase să îndrepte Germania înapoi spre normalitate. Vera a simţit îngrozitoarea indiferenţă a SIS-ului după ce acesta l-a infiltrat pe Ronald Thornley în administraţia ei. La zece zile după atentatul lui Stauffenberg asupra lui Hitler, Thornley a scris într-un memoriu: „Nu am nici o îndoială că von T va avea o detenţie plăcută şi va fi hrănit cu ouă şi şuncă timp de cîteva luni pentru ca poziţia lui să fie îmbunătăţită". „Von T" însemna Adam von Trott zu Solz, antinazistul

numit în transmisiunile Controlului. Bill Donovan a îndemnat la o „abordare psihologică mai subtilă” pentru a cîştiga astfel de ofiţeri germani antinazişti, dar Roosevelt a refuzat să modereze termenii cererii de capitulare necondiţionată. Thornley, numit la conducerea secţiunii germane a SOE, s-a opus acţiunii secrete ce ar fi putut să instaleze un guvern german antinazist care să se alăture Aliaţilor împotriva lui Stalin[8].

Vera ştiuse că Stauffenberg era în legătură cu generali germani care fuseseră capturaţi de ruşi şi pe care aceştia îi convinseseră că Stalin era pregătit să facă o pace separată fără dezarmarea forţelor armate germane. Această ofertă a fost comunicată prin intermediul „Comisiei Seydlitz”, numită după generalul Walter von Seydlitz, care fusese luat prizonier la Stalingrad. Începînd de la primele transmisiuni ale Controlului, naziştii făcuseră publice afirmaţii potrivit cărora 7.000 de germani fuseseră arestaţi, 5.764 executaţi şi alţi 5.684 omorîţi mai tîrziu. Printre cei morţi se numărau 21 de generali, 33 de colonei, doi ambasadori, şapte diplomaţi de rang înalt, un ministru de stat, trei secretari de stat, şeful Poliţiei Criminale, guvernatori de provincii, şefi proeminenţi ai poliţiei şi înalţi oficiali. Părea că Thornley, ale cărui loialităţi comuniste erau cunoscute, se bucura că, dacă Stalin nu putea să comande împotriva Occidentului, în planul lui de a conduce Europa, armatele germane scăpate de Hitler, cel puţin Occidentul era împiedicat să folosească trupele germane antinaziste împotriva lui Stalin[9].

Thornley a fost înlocuit de Gerald Templer, ulterior şef al Statului-Major General Imperial, mareşal lord Templer. Ca nou şef al SOE/Germania, el a aprobat Periwig, o operaţiune care să dea germanilor impresia unei revolte interne sprijinite de Aliaţi. Peste programele muzicale *Soldatensender* controlate de aliaţi se suprapuneau semnalele Morse trimise de voluntari germani recrutaţi din lagărele de prizonieri de război. În martie 1945, Otto Heinrich şi Franz Langmere au fost paraşutaţi la vest de Chiemsee, cu echipament care sugera că urmau să se întîlnească cu germani antinazişti din Bavaria. La puţin timp după aceea, Hans Bienecke şi Josef Kick au fost paraşutaţi în zona Bremen cu „dovezi” similare. Instructorilor SOE nu li se spusese că germanii aveau să ducă cu ei „probe” false privind existenţa unei ample mişcări de rezistenţă, menite să cadă în mîinile Gestapo-ului. Aparenţa unei rezistenţe publice în creştere faţă de Hitler putea să transforme minciunile în adevăr.

Vera s-a gîndit mai mult la misterul deconspirării lui Schulenburg de către Controlul din Londra. Era bîntuită de spectrul acelui bărbat amuzant şi inteligent spînzurat de călăii lui Hitler. Lagărul 020 convinsese un alt prizonier militar german, înregistrat doar ca „Schmidt”, să devină agent dublu. Acesta a fost paraşutat în Germania cu o paraşută care nu avea să se deschidă niciodată. Mesaje codate au fost transmise prin radio către reţeaua lui inexistentă, folosind coduri pe care inamicul avea să le găsească asupra cadavrului său, ca şi cum Londra nu ştia de moartea lui şi rămînea în contact cu reţeaua lui antinazistă şi cu rezistenţii germani. Pentru a întări astfel de iluzii, o servietă germană cu documente incriminatoare a fost paraşutată de un Mosquito care zbura la mică altitutine şi au fost eliberaţi porumbei călători cu mesaje care indicau legături între antinazişti şi spionajul aliat. S-a preluat controlul asupra lungimilor de undă pe care emitea radio Frankfurt şi s-au emis ordine

imaginare ca din partea unor oficiali din oraşe germane care spuneau populaţiei să părăsească zonele ameninţate. Rapoarte potrivit cărora Hitler avea în Argentina ascunzători pentru liderii nazişti au fost plantate în ziarele din America Latină. Asta contrazicea propaganda anglo-americană că Hitler avea să moară sub ruinele celui de-al Treilea Reich şi că poporul german ar fi trebuit să renunţe la el imediat. „A existat pericolul să ne inducem în eroare doar pe noi înşine", a spus Vera mai tîrziu. Operaţiunea Periwig a Secţiunii germane a SOE era împotriva bunului-simţ şi a fost abandonată.

Aaron Bank urma să conducă o misiune OSS de capturare a lui Hitler dacă acesta se retrăgea în adăpostul lui din Alpi cînd Germania nazistă s-ar fi prăbuşit. Lui Bank, viitor iniţiator al Forţelor Speciale americane, i s-a oferit dosarul gros alcătuit de britanici care deja conţinea mişcările lui Hitler detaliate pînă în cele mai mici amănunte. Nu s-a dat curs niciodată acestei oferte, deoarece Bill Donovan l-a retras pe ofiţerul lui de legătură de la OSS/Germania pe lîngă SOE. Acţiunea era menită să demonstreze că OSS nu era un instrument al serviciilor secrete britanice, suspiciune întreţinută de Cordell Hull de la Departamentul de Stat american, al cărui principal obiectiv de politică externă era de a pune capăt puterii financiare imperiale a Marii Britanii. Gubbins spera la o continuare postbelică a operaţiunilor speciale care ar fi apărat interesele imperiale britanice împotriva OSS-ului. Unul dintre ofiţerii superiori ai OSS-ului spusese: „Dacă OSS crede în propria lui propagandă, ar trebui să declare război britanicilor, căci ei s-au pus în poziţia de rasă stăpînitoare în India".

Gubby i-a scris indignat lordului Selborne că „OSS cuprinde atîtea faţete ale activităţii secrete încît poate fi asemuit cu NKVD, serviciul secret rus". OSS a fost „folosit de guvernul american ca instrument politic" pentru a demola interesele economice britanice.

SOE îi datora enorm lui Donovan. Acum, pentru a salva OSS-ul, acesta părea să ia în considerare îndemnul lui Roosevelt de a demola Imperiul Britanic. Unul dintre aghiotanţii lui Churchill, sir Ronald Wingate, a scris iritat: „Am fost în război cu Germania mai mult decît orice altă putere, am suferit mai mult, am sacrificat mai mult şi în cele din urmă vom pierde mai mult decît orice altă putere. Dar iată-i pe aceşti savanţi americani îngrozitori ai OSS-ului agitîndu-se şi vorbind despre cele patru libertăţi şi despre Carta Atlantică".

Succesele SOE erau disproporţionate faţă de puţinii săi agenţi. În număr de cel mult 9.000, aceştia nici nu contau printre armatele enorme ale căror generali interesaţi de carieră cîntau pentru galerie. Grupul de Armată 21 al lui Montgomery controla în sfîrşit Caen şi Falaise şi furniza axul sigur în jurul căruia trupele americane sub comanda generalului Omar Bradley puteau să pivoteze pentru a avansa. Acum Montgomery şi Bradley încercau să-şi ia unul altuia faţa. Era oare sfîrşitul cooperării anglo-americane? Clement Attlee, liderul socialist care se pregătea să-i ia locul lui Churchill, intenţiona să desfiinţeze SOE, despre care nu ştia nimic, numindu-l „un Comintern britanic". Cortina de tăcere ce acoperea operaţiunile secrete periclita de asemenea British Security Coordination, iar Bill Stephenson a venit cu avionul de la New York pentru a discuta strategii. „Da", le-a spus el Verei şi lui Gubby, „Donovan e forţat politic să se separe de noi. Dar trebuie să cooperăm împotriva sovieticilor. Oamenii nu vor să se gîndească la un nou conflict. Ei nu văd decît Rusia care îl înfrînge pe Hitler".

Gubby a fost de acord să treacă cu vederea diferendele, pentru a salva experienţa anglo-americană

cîştigată cu greu în operaţiunile subversive. I-a scris lordului Selborne, apărînd SOE şi operaţiunile conduse de Stephenson „dată fiind relaţia lui unică cu americanii şi în special cu generalul Donovan”[10].

În acest timp, Germania nazistă lupta cu ferocitate, recurgînd la atrocităţi tot mai mari. Vera avea nevoie de mai multe succese ale operaţiunilor subversive ca să asigure, chiar dacă era stînjenită de imperativul păstrării secretului, supravieţuirea SOE. Aflat în trenul către un lagăr de exterminare, Iepurele Alb a fost salvat de Violette Szabo, fosta vînzătoare din Londra. Aceasa se tîrîse prin vagoanele înţesate de prizonieri, cu mîinile şi picioarele încătuşate, pentru a-i aduce apă lui Yeo-Thomas, a cărui casă de modă din Parisul interbelic îi vînduse „prima şi singura mea rochie decentă”. Violette a fost prinsă şi executată. Iepurele Alb avea să scape mai tîrziu, pentru a relata eroismul fetei. Vera l-a recîştigat pe unul dintre cei mai buni agenţi ai ei, dar l-a pierdut pe celălalt.

În bîrlogul lui Leo Marks din Norgeby House, Vera a citit ceea ce compusese acesta în cele din urmă pentru Violette în locul poeziei *Trei şoareci orbi*, pe post de cod-poem. Scrisese prima oară poezia lui cu detalii personale pentru o fată pe care o iubea, Ruth, fina pe jumătate evreică a fostului şef al consiliului executiv al SOE, sir Charles Hambro. Ruth murise atunci cînd avionul ei s-a prăbuşit. Leo decisese că fata moartă nu s-ar fi supărat dacă el i-ar fi dat poezia lui Violette şi a scos un exemplar al ei din „cutia cu cîntecele” în care ţinea materialele de codare. I-a spus Verei: „Cînd i-am dat versurile astea, Violette m-a întrebat cine le-a scris. I-am spus că avea să afle cînd se întorcea. Nu a aflat niciodată. Voi purta această tristeţe cu mine tot restul vieţii”.

Viaţa pe care o am
E tot ce am
Şi viaţa pe care o am e a ta.
Iubirea pe care o am
Pentru viaţa pe care o am
E a ta, a ta, doar a ta.
Voi adormi
Mă voi odihni
Dar moartea va fi doar un răgaz.
Căci pacea anilor mei
În iarba înaltă şi verde
Va fi a ta, a ta, doar a ta.

1*. Unitatea de Agresiune Sexuală (n. tr.).

36

„Lordul Vansittart este unchiul meu”

Trenul care o ducea pe Violette plecase din Paris spre lagărul de concentrare Buchenwald cu 40 de agenţi categorisiţi drept „*Nacht und Nebel, Rükkehr Ungewünscht*” („Noapte şi ceaţă, întoarcere nenecesară”).

Bucăţele de hîrtie cu mesaje scrise de mînă au fost aruncate prima oară pe străzile din jurul închisorii Fresnes, unele mîzgălite de generalul Charles Delestraint, în vîrstă de 65 de ani, şef al Armée Secrète, sortit să fie spînzurat de germani. Acesta îi numea pe unii agenţi deţinuţi: unul era comandantul de escadrilă Dodkin, numele de cod al lui Yeo-Thomas, care aflase de la Delestraint despre moartea comandantului Pierre Brossolette, eroul Rezistenţei Franceze pe care Tommy venise să-l salveze. În ciuda gradului său declarat din RAF şi a statutului de prizonier de război, Iepurele Alb fusese etichetat drept „terorist care trebuie exterminat”[1].

„Teroriştii” îşi începuseră ultima lor călătorie în camioane germane înspre Gare de l’Est, aflată în centrul Parisului. Printre ei era şi Diana Hope Rowden, transferată pe 5 decembrie 1943 la Fresnes, de unde a fost luată pentru interogatoriul normal al Gestapo-ului din Rue des Saussaies. Printre ceilalţi care erau duşi cu camionul de la închisoare la Gestapo şi înapoi se numărau Peter Churchill şi Odette Sansom, capturaţi în Haute-Savoie în aprilie 1943. Cei doi se îndrăgostiseră. Diana ştia povestea. Ea s-a interpus, în mod curajos, între gardienii francezi indiferenţi şi Peter şi Odette, pentru a le da posibilitatea să vorbească înainte de a fi urcaţi în trenurile morţii. Peter a privit rapid spre Diana şi a întrebat cine era acea fiinţă distinsă. Odette i-a răspuns încet: „Una dintre ai noştri”.

În transportul pentru Buchenwald se mai afla Maurice Southgate, ai cărui maquisarzi erau acum comandaţi de Pearl Witherington. Rolande Colas a numărat aproximativ 37 de agenţi care aruncau bileţele pe străzi. Un mesaj începea cu „*Chez Amis*”, o amintea pe „Barbara” de trei ori în 40 de cuvinte, promitea „*Je reviendrai bientôt*” şi fusese aruncat de Yeo-Thomas. Promisiunea lui de a se întoarce a fost interceptată la timp pentru următorul zbor al Escadrilei Lunii Pline spre Londra şi a ajuns în mod miraculos la soţia lui în cîteva zile. Barbara i l-a încredinţat exclusiv Verei.

Spionii din Mossad ai Verei au raportat că prizonierii erau într-un tren spre Verdun, oprit la Châlons-sur-Marnes pentru interogare de către un alt grup Gestapo, aflat în concurenţă cu căpitanul SS Theodor Dannecker, şeful „afacerilor evreieşti” din Paris. Mossad-ul depistase mii de evrei îngrămădiţi în vagoanele de deportare începînd cu februarie 1941. În iulie 1944, cu o lună înainte ca Forţele Franceze Libere să elibereze Parisul, alţi prizonieri evrei au fost opriţi la Châlons-sur-Marne,

îngrămădiţi în colibe şi incineraţi cu aruncătoare de flăcări.

Mossad-ul a transmis mai departe rugăminţile evreilor din Auschwitz ca aliaţii să bombardeze lagărul. Chiar dacă mureau deţinuţi, cel puţin unităţile ar fi fost distruse. Mossad-ului i s-a spus că Auschwitz-ul era în afara razei de acţiune, însă bombardierele americane au atacat instalaţiile IG Farben de lîngă lagăr. „Militariştii Aliaţi voiau să distrugă oraşe", a scris André Malraux mai tîrziu. „Noi nu eram ascultaţi la conferinţele zilnice despre ampla mişcare a unor uriaşe armate şi flote de bombardiere."

Vera i-a bătut la cap pe cei care aveau încredere în ea. Ştia de la Chuck Yeager despre noi piloţi tineri care lucrau pe post de colaboratori, „lovind rapid şi ştergînd-o naibii de acolo". Chuck tocmai îndeplinise ceea ce el numea „o misiune ultrasecretă pentru englezi", extrăgînd un agent care a stat pe genunchii lui, în avionul lui de vînătoare Mustang cu un singur loc. Chuck avea un admirator şi un aliat în persoana lui David Bruce de la OSS, care a sprijinit cererea Verei ca piloţii care loveau trenuri „să colaboreze" împotriva trenului către închisoare oprit. La acel moment, Vera ştia deja exact unde se afla acesta.

Pe 8 august, cu 10 zile înaintea ultimei deportări de evrei din Paris şi cu 17 zile înainte ca de Gaulle să sosească, Iepurele Alb a auzit mugetul avioanelor de vînătoare-bombardament şi ţăcănitul tunurilor de bord de 20 mm. Gardienii au încuiat uşile vagoanelor. Prizonierii au fost aruncaţi din vagoane într-o grămadă. Vera calculase că sabotarea trenului avea să le dea prizonierilor o şansă să evadeze, dar gardienilor germani le era frică de pedeapsa care li s-ar fi aplicat dacă pierdeau chiar şi un singur prizonier. „Ne-au încătuşat în perechi", a relatat Rolande mai tîrziu. „Eu aveam actele mele de şofer de ambulanţă a Crucii Roşii. Violette nu putea să revendice statutul de prizonier de război. Am fost duşi cu camionul la Verdun şi am dormit în nişte grajduri de cai. Paznici înarmaţi ne împiedicau să trecem o frînghie care separa sexele. Şopteam pe deasupra ei. Evadarea e posibilă, dacă te ţii de o hotărîre încrîncenată. Dacă scăpam, trebuia să-i dau de ştire Verei că Violette era în viaţă prin citatul «Viaţa pe care o am e a ta...»".

A doua zi, dimineaţa devreme, prizonierii încărcaţi în camioane au aruncat mai multe bileţele în timp ce convoiul lor trecea prin sate însorite, în care oamenii făceau cu îndrăzneală semnul V de la victorie. Yeo-Thomas a evadat în timpul unui transfer de prizonieri, în mijlocul haosului creat de un scurt atac la sol al avioanelor Aliaţilor. A fost singurul prizonier care a scăpat nevăzut. Cînd a început să o caute pe Violette, a fost prins iar. Convoiul a intrat hurducîndu-se în Germania, iar în lagăr Rolande a trebuit să treacă printre *les souris*, care le obligau pe femeile înlănţuite şi încătuşate să defecheze, goale, sub privirea lascivă a gardienilor bărbaţi. Rolande a socotit mai tîrziu că erau cu certitudine 40 de prizonieri SOE. Doar ea şi alţi trei erau sortiţi să scape cu viaţă.

Vera trebuia să reconstituie un tablou tot mai haotic al evenimentelor, de multe ori rapoartele nefiind în ordine cronologică, astfel încît cronologia trebuia să se reaşeze singură mai tîrziu. Vechiul ei aliat Gardyne de Chastelain se paraşutase din nou în România în prima zi de Crăciun. În august 1944, regele Mihai l-a detronat pe dictator, mareşalul Antonescu. Gardyne a fost arestat ca spion, apoi tratat drept trimis neoficial, pe urmă rearestat şi în cele din urmă consultat drept „reprezentant al

Maiestăţii Sale din Marea Britanie”. Un istoric oficial al SOE, William Mackenzie, mărturisea: „Este regretabil că acest fapt nu poate fi explicat pe deplin în lipsa unui studiu detaliat al politicii româneşti”. Studiul său voluminos a fost publicat abia în anul 2000, cu unele detalii incomplete. Relatarea lui Garydne pentru Vera dezvăluia că regele Mihai voia să scape de înaintarea ruşilor, dar nu dorea deloc să devină un sclav al Germaniei. Îşi pierduse încrederea în promisiunile britanice şi a plecat din Bucureşti cu un avion de linie german, sperînd că Berlinul avea să prezerve monarhia[2]. Rusia intenţiona să instaleze un guvern sovietic. Propunerile lui Gardyne pentru împiedicarea acestui lucru se bazau pe unele planuri SOE pe care Whitehall-ul a refuzat să le aprobe. Conferinţa Aliaţilor desfăşurată la Moscova în octombrie 1944 a oferit Uniunii Sovietice „o proporţie a interesului de 80%” în România – practic, o capitulare a Occidentului în faţa obiectivelor lui Stalin.

Gardyne s-a întors la baza lui SOE/Cairo pentru a afla că Krystyna era în Franţa. Pe 7 iulie 1944, noaptea, Krystyna s-a paraşutat în Vercors, fortăreaţa montană a maquis-ului de la sud-vest de Grenoble. Bătălia de la Vercors a împiedicat întăririle germane să contribuie la stăvilirea valului de forţe Aliate din ziua Debarcării în Normandia. În august, aliaţii străpunseseră deja apărarea germană, pentru a se revărsa în interiorul continentului. Dar inamicul încă deţinea regiunea Vercors.

Krystyna a înlocuit un adjunct al lui Francis Cammaerts, fiul de 28 de ani al poetului Émile Cammaerts, care preluase un circuit SOE de la Peter Churchill. În timp ce se întorcea de la o şedinţă de informare din Anglia, în februarie 1944, avionul Lysander al lui Cammaerts a luat foc. Acesta s-a paraşutat de la mare altitudine şi a supravieţuit. El i-a spus Krystynei că fusese un pacifist convins pînă cînd fratele lui, care era în RAF, fusese ucis. Frumoasa contesă poloneză şi sensibilul veteran al operaţiunilor subversive au devenit îndrăgostiţi pe cîmpul de luptă. „Avem mîinile legate din cauza stupidităţii celorlalţi”, i-a spus el. „Comandanţii Aliaţi ne ignoră, iar domnişoara Atkins nu are trecutul englez cuvenit pentru a face mult zgomot. E mai bine aşa! Luptînd aşa cum luptăm, ea e mai eficientă în a valorifica cel mai bine resursele ascunse.”

Krystyna însăşi fusese rănită cînd aterizase în noaptea aceea. Luptătorul de comando francez care sărise înaintea ei şi-a fracturat craniul. Pilotul ei continuase să dea ocol, îngrijorat de vînturile de altitudine, pînă cînd Krystyna şi-a pierdut răbdarea şi a sărit şi ea de la o înălţime prea mare. A fost purtată departe de grupul de întîmpinare. Era posibil să-şi fi dislocat şoldul. „E doar învineţit”, i-a spus ea telegrafistului ei de la OSS, André Paray. Făceau parte dintr-o acţiune inter-Aliaţi cu forţe poloneze şi un maquis de 500 de oameni înarmaţi, alţi 500 de partizani proveniţi din satele şi fermele de pe platou şi 2.000 de francezi obişnuiţi, în majoritate gospodine, care constituiau coloana vertebrală a Rezistenţei prin continuarea unei vieţi normale, în timp ce pe dealuri şi în munţi se reuneau maquisarzii mai bine pregătiţi.

„După un atac asupra unui convoi german de pe Route Nationale 75, care a ucis pînă la 60 de inamici, germanii au bombardat şi au mitraliat comunităţile de la marginile Vercors-ului, pentru a stopa trimiterea de provizii în ascunzătorile din pădure”, i-a transmis Krystyna prin radio Verei. „Un băiat francez prins după atacul asupra convoiului inamic a fost purtat prin satul Lalley. Localnicilor li s-a spus că toţi urmau să aibă soarta lui ca terorist. Băiatul a revendicat statutul de prizonier de război,

deoarece făcea parte dintr-o unitate de comando americană, dar ochii şi limba i-au fost smulse în faţa sătenilor, care au fost obligaţi să privească cum, în cele din urmă, a fost străpuns cu baioneta pînă a murit.”

De ziua căderii Bastiliei, în 1944, fortăreţe zburătoare ale US Air Force au zburat spre Vercors din Algeria, acolo unde Donovan stabilise cartierul general al OSS, pentru a scăpa de senzaţia de înghesuială de la Whitehall. 85 de bombardiere au aruncat cocarde colorate de sărbătoare de 4 iulie suspendate de paraşute, dar din containere lipsea ceea ce era cu adevărat necesar: obuziere şi mitraliere grele. Şefii misiunii din Vercors au cerut arme adecvate. Li s-a răspuns prin avertismente radio idioate despre mişcări de trupe germane inexistente, care se terminau cu „Sărutări lui P”. P era Pauline, numele de cod pentru Krystyna.

„De ce a ignorat Algerul cererea de arme adecvate?”, l-a întrebat Krystyna pe Cammaerts. El i-a spus că americanii plănuiseră să invadeze sudul Franţei din Alger. Churchill a obiectat: invadarea sudului Franţei avea să deturneze forţe de la efortul mareşalului Harold Alexander de a scoate Italia din război, plan care urmase decodării de către ULTRA a ordinului lui Hitler conform căruia Italia „trebuie să fie linia finală de stopare a pătrunderii [Aliaţilor în Italia], care ar avea consecinţe militare şi politice incalculabile pentru Germania”. Roosevelt a rămas la planul lui de a invada sudul Franţei. Churchill a cedat, dar a spus că asta spulbera orice speranţe legate de o victorie rapidă în Italia. A fost uluit cînd generalul american George Marshall a spus că, dacă acestor intuiţii ale ULTRA li s-ar fi dat importanţă absolută, Operaţiunea Overlord şi debarcările din Normandia poate că nu ar fi fost niciodată necesare[3].

Cammaerts credea că ULTRA fusese acum retrogradată de toţi comandanţii aliaţi. Krystyna se temea că şi organizaţia Verei era tratată aproape cu dispreţ. „Puterea poate fi judecată după efectele sale”, i-a spus ea lui Cammaers. Amintindu-şi mai tîrziu cuvintele ei, el a spus: „Krystyna nu era intimidată de trăsnetele şi fulgerele marilor armate, ci credea în improvizaţie. Dacă trecătorile din Alpi ar fi fost vitale pentru Hitler, ea i-ar fi corupt pe soldaţii din ţări-satelit ale Germaniei care păzeau acele trecători. Am urmat-o zile întregi în care ea a vorbit cu recruţi est-europeni. Era sigură că aveau să-şi arunce armele, mai ales polonezii. Dar, cînd ne-am întors, germanii blocaseră toate cele opt drumuri înspre Vercors”.

Au fost luaţi ostatici, care au fost brutalizaţi înainte de a fi ucişi. Ţăranii erau obligaţi să meargă în faţa trupelor germane pentru a declanşa minele. Alţii erau forţaţi să aducă muniţie şi apoi erau împuşcaţi în spate, în timp ce plecau. Îngrozit de această sălbăticie, maquis-ul s-a prăbuşit. Krystyna a văzut cinci copii îngropaţi sub o casă distrusă. „Doar Arlette Blanc, de 11 ani, a rămas în viaţă, dar timp de cinci zile a fost prinsă înăuntru, implorîndu-i pe soldaţii germani care treceau pe lîngă ea rîzînd să-i dea apă. Arlette a murit de cangrenă. O femeie a fost violată de 17 bărbaţi. Un doctor militar german îi verifica pulsul, în caz că femeia leşina înainte să vină rîndul următorului soldat. Altei femei i-a fost spintecat abdomenul, iar intestinele i-au fost înfăşurate în jurul gîtului”, i-a transmis Krystyna prin radio Verei[4].

Cammaerts şi doi dintre tovarăşii săi au fost prinşi şi duşi în clădirea Gestapo-ului şi a miliţiei

franceze a regimului de la Vichy din Digne. Krystyna a decis că, dacă ar fi încercat o salvare armată, Cammaerts ar fi fost ucis. În loc să facă asta, ea s-a dus pur şi simplu la sediul miliţiei Gestapo-ului. Cammaerts i-a spus el însuşi Verei mai tîrziu: „A spus că era nepoata generalului Montgomery şi că armatele urmau să sosească dintr-o clipă într-alta. Avea să-i scape pe temniceri dacă aceştia îi eliberau pe prietenii ei. Un interpret al Gestapo-ului, Max Waem, a trebuit să asculte timp de trei ore toate astea. Ea ştia că urmam să fim împuşcaţi în seara aceea şi l-a avertizat pe Waem că Gestapo-ul avea să plătească un preţ înspăimîntător. Apoi a declarat: «Lordul Vansittart e unchiul meu»".

Ura faţă de nazişti a diplomatului veteran era bine-cunoscută, iar Krystyna a spus că avea să-i transmită prin radio acestuia şi să obţină iertarea lui Waem dacă prizonierii erau eliberaţi. Waem a sfătuit în grabă miliţia controlată de Vichy să-i elibereze pe prizonieri. La SOE/Cairo, generalul W.A.M. Stawell a recomandat ca Krystyna să primească George Cross, cea mai înaltă decoraţie civilă, „pentru una dintre cele mai remarcabile realizări personale din timpul războiului". Dar ce voia Krystyna era cetăţenia britanică. Un erou francez a încercat s-o ajute. Generalul de Lattre de Tassigny, care a comandat Armata I Franceză de 250.000 de oameni, a depus mărturie în favoarea „caracterului bun şi judecăţii superioare în război" ale Krystynei. De Lattre luptase cu arme inferioare împotriva panzerelor generalului Heinz Guderian şi apoi fugise în Africa de Nord[5]. Cuvîntul lui avea greutate pretutindeni în afară de Whitehall. Ofiţerii secţiunii de spionaj din Departamentul B al MI5, care nu auziseră niciodată un foc de armă tras cu furie, au pus la îndoială loialitatea Krystynei chiar atunci cînd Vera susţinea ceea ce generalul Stawell numise „cea mai periculoasă misiune a Krystynei de pînă acum"[6].

37

„Dar dacă această cauză nu e bună...”

Vera acţiona cu siguranţa de sine a unui ofiţer de aviaţie. A rechiziţionat un monoplan Stinson Reliant, care să facă curse între Londra şi Parisul eliberat. A devenit tot mai conştientă de tensiunile zilnice din interiorul taberei Aliaţilor.

Anglia era obosită. Londra a continuat să îndure distrugeri: cei fără adăpost erau îngropaţi ca nişte troglodiţi în metroul londonez. Gospodinele stăteau la coadă pentru carne de balenă, un substitut al hranei obişnuite, şi cereau acel ou de persoană pe lună, dacă aveau noroc. Cinematograful de lîngă Trafalgar Square proiecta jurnale de ştiri cu lupte grele, dar principala atracţie era aceea de a scăpa de priveliştea deprimantă a şobolanilor şi dărîmăturilor. Pentru că trebuiau satisfăcute solicitările războiului, fiecare necesitate domestică era prost acoperită.

Vera trecea nestingherită prin fluxul continuu de uniforme şi maşini care se revărsau dinspre regatul insular pentru a continua un război pe care Charles de Gaulle îl considera terminat în Paris. Acesta solicita acum respect în calitate de şef al unui guvern provizoriu al Franţei. Cînd de Gaulle a intrat pe jos în Paris, pe 25 august 1944, Vera era acolo pentru a-i întîmpina pe liderii Rezistenţei din cele mai mari două facţiuni care se certau: gaulliştii şi comuniştii. „În Paris vezi tensiunea romantică din jurul marilor evenimente”, a spus Henri Tanguy, care îşi amintea că sexul fusese principalul divertisment al doamnelor care fugeau de provincialismul României antebelice. „Ţuşti în pat” era răspunsul la orice tensiune. Vera doar a zîmbit; avea nevoie de raportul lui complet despre roadele finanţării trimise pentru a alimenta insurecţia din Paris. Rezultatele nu erau rele: grevele feroviarilor şi poliţiştilor începuseră cu două săptămîni înainte de sosirea lui de Gaulle. Dar asta fusese după ce de Gaulle avusese o ceartă dezastruoasă cu Churchill în ajunul zilei Debarcării în Normandia. Vera citise rapoartele.

Afişele lui Henri Tanguy chemau la acţiune revoluţionară. Tricolorul de pe Notre Dame îi îndemna pe luptătorii Rezistenţei la încleştări armate cu unităţile militare germane care încă se ţineau pe poziţii în unele cvartale ale oraşului, chiar în timp ce de Gaulle venea pe Champs Elysées, cu pasul lui mare şi expresia lui acră. Vera cunoştea slăbiciunile care îl făceau să fie stîngaci, dar nu era într-o dispoziţie iertătoare. În Londra, civilii suportau lipsa tuturor lucrurilor de strictă necesitate, pe cînd la Paris mulţi trăiseră bine de pe urma ocupanţilor, în timp ce se paraşutau provizii pentru o Rezistenţă care acum lupta cu ea însăşi.

André Malraux, viitor ministru al Culturii sub de Gaulle, i-a spus Verei: „Forţele de partizani au

colaborat între ele doar ca să-i scoată pe germani din Franţa". La 43 de ani, Malraux se mîndrea cu palmaresul lui curajos în Rezistenţă. Vera a spus că luptătorii din Rezistenţă puteau împiedica divizii germane întregi să ajungă în patria lor. Malraux a prezis, în mod corect, după cum s-a dovedit, că unul dintr-o mie de compatrioţi ai lui avea să fie ucis în lupte între gaulliştii aflaţi la conducere, antigaullişti şi comunişti.

Baza din Paris a Verei era Cartierul General Avansat al Forţelor Speciale. Avea birouri în Hotel Cecil şi pe Boulevard des Capucines nr. 37. Ultima maşină Enigma a Gestapo-ului, cunoscută drept TGD, a rămas nedescifrată, iar Vera trebuia să o spargă, ca o modalitate de a afla soarta agenţilor dispăruţi, unii probabil trădaţi de francezi ce colaboraseră la nimicirea evreilor. Ea trebuia să ştie cine, unde şi de ce. Sursele ei din Mossad erau utile, dar Agenţia pentru Evrei şi rabinul-şef al Londrei, J.N. Hertz, i-au reamintit că mulţi soldaţi din noua Brigadă Evreiască erau nemulţumiţi de politica britanică din Palestina. Pentru a compensa asta, rabinul Hertz a salutat public alcătuirea de către britanici a unei Brigăzi Evreieşti în interiorul armatei britanice. În particular, el era îngrijorat de „o aşchie a unei aşchii" a mişcării principale sioniste, care se folosea de teroare pentru a protesta împotriva interdicţiei britanice în ceea ce privea migraţia în Palestina.

Brigada Evreiască avea o dispoziţie secretă de a salva ce mai rămăsese din evreimea europeană şi a primit cu braţele deschise experienţa unică a Verei. Dar SOE era pe primul loc. Sensibilităţile Londrei fuseseră atenuate şi puţini de acolo puneau sub semnul întrebării costul în teritorii britanice îndepărtate şi în împrumuturi pe termen lung pentru armament greu şi aeronave americane. SOE trebuia să lupte. Harold Macmillan, viitor prim-ministru, era influentul trimis permanent în Alger atunci cînd a respins condamnarea de către SIS/Ministerul de Externe a SOE ca fiind „nesupus, refractar, impredictibil şi periculos". Criticii erau condiţionaţi de rutina tradiţională şi chibzuită. SOE era oricum, dar nu chibzuit reglementat. „Asta", a spus Macmillan, „constituie forţa lui".

Vera sperase la sprijin din partea generalului de Gaulle pentru extinderea SOE ca agenţie inter-Aliaţi. SOE pierduse doar 100 de aeronave, în timp ce cei 507 experţi ai săi pregătiseră şi înarmaseră peste 50.000 de maquisarzi. „Aceştia au fost echivalentul a 15 divizii şi au scurtat războiul cu luni de zile, facilitînd avansarea noastră rapidă în Franţa", i-a spus Eisenhower lui de Gaulle[1]. Dar francezul fusese vizibil supărat cu două zile înainte de ziua Debarcării în Normandia, cînd s-a dus la sediul temporar al lui Churchill dintr-un tren de lîngă Portsmouth şi i-a spus că voia ca el să conducă Franţa, nu să o vadă preluată de americani. Churchill l-a îndemnat să vorbească despre asta cu Roosevelt. De Gaulle s-a zbîrlit. Trebuia oare să îşi supună candidatura preşedintelui american? Churchill a explodat: „Vom elibera Europa deoarece americanii sînt alături de noi pentru asta... De fiecare dată cînd va trebui să aleg între dumneata şi Roosevelt, îl voi alege pe Roosevelt"[2].

Acum de Gaulle voia ca SOE să plece din Franţa. Vera sperase la o păsuire după dialogul lui cu George Starr de la SOE. Pe 18 septembrie 1944, de Gaulle l-a acuzat pe Starr că era trimis în spatele frontului ca să-i submineze pe administratorii gaullişti. Starr i-a strigat că el era loial ofiţerilor lui superiori francezi. Fusese paraşutat în noiembrie 1942 pentru a prelua marele circuit din Toulouse ai cărui lider, Philippe de Vomécourt, şi telegrafişti fuseseră ucişi sau capturaţi cu toţii. Starr dusese

lupte lungi şi înverşunate împotriva întăririlor germane înainte şi după ziua Debarcării în Normandia. De Gaulle l-a acuzat pe Starr că prin continuarea luptei se amesteca în afacerile franceze. „Situaţia", a răspuns Starr, „este asemenea celei a baroniilor feudale: comandanţii locali profită de anarhie şi confuzie... Spuneţi numai prostii, *merde*!". De Gaulle i-a ordonat să părăsească Franţa de îndată, apoi i-a strîns brusc mîna şi a spus că exista un lucru la care Starr se pricepea: „Ştii cum să spui *merde*".

Mai erau încă luni întregi de luptă în Germania, însă de Gaulle părea detaşat în această privinţă. Acest lucru periclita obiectivele pe termen lung ale Verei. A reuşit să-i transmită lui Malraux nevoia de a salva supravieţuitorii evrei din lagăre şi de a căuta agenţi care încă puteau să fie salvaţi de la execuţie. De la începutul anului, 32 dintre tinerele ei fuseseră infiltrate în Franţa ocupată, nouă dintre ele după ziua Debarcării în Normandia. Malraux era înţelegător şi a spus că de Gaulle era flexibil după ce neîncrederea în acţiunea secretă îi fusese confirmată de Arhur Stratton. Stratton, care recruta pentru Armata VII americană, i-a scris lui Bill Donovan că agentele franţuzoaice erau, cel mai adesea, prostituate: Madame X „savura pericolul, savura atenţia acordată spionilor şi savura toţi bărbaţii posibili... metoda ei de a obţine informaţii era aceea de a fura, a minţi şi a înşela". Stratton a denigrat o altă femeie „care nu s-a putut decide să sară din avion". Insulta supremă a fost ceea ce zisese în continuare Stratton: „Am uitat cum o chema"[3].

Malraux a spus ulterior că asta a ajutat-o pe Vera să continue fără aprobarea lui de Gaulle. Existau încă oaze ale rezistenţei pronaziste. Specialiştii în acţiune secretă ai Brigăzii Evreieşti, care întreţinuseră rutele de salvare ale Mossad-ului, aveau încredere în Vera ca şef al spionilor. Acum, sute de mii de refugiaţi fără adăpost erau categorisiţi ca PD, persoane dislocate, iar comandanţii Aliaţi îi strîngeau în lagăre, în vederea satisfacerii unei solicitări a lui Stalin din 31 mai 1944 pentru readucerea sub control sovietic a „prizonierilor ruşi", dintre care Vera estima că doar 10% erau ruşi. Restul trăiseră în ţări est-europene, iar Stalin i-ar fi transformat în sclavi dacă ei ar fi reapărut în teritoriile unde acesta preluase controlul cu aprobarea tacită a Aliaţilor.

Pe Vera o uimise întotdeauna modul în care Shakespeare înţelegea războiul. Rîndurile din *Henric al V-lea* rostite de un soldat în ajunul bătăliei din Franţa o urmăreau acum:

> Dar dacă această cauză nu e bună, regele însuşi are de făcut o socoteală grea; cînd toate acele picioare, braţe şi capete, tăiate în luptă, se vor uni laolaltă în ziua cea din urmă şi vor striga „Am murit în acest loc"...[4]

Cauza occidentală nu era bună, i-a scris Vera cu furie lui Gubbins, dacă „aceia pentru care am declarat că luptăm sînt abandonaţi". Gubbins a trebuit să privească cum Polonia, pe care o îndrăgea atît de mult, dispărea în buzunarul lui Stalin şi a descoperit o constatare nepublicată a unui consilier juridic al Ministerului de Externe britanic, redactată pe 24 iunie 1944, dar ţinută secretă: „Aceasta [predarea prizonierilor şi a persoanelor dislocate] este o chestiune care priveşte exclusiv autorităţile sovietice şi nu preocupă guvernul Maiestăţii Sale... toţi cei cu care autorităţile sovietice doresc să aibă de-a face trebuie să le fie predaţi, fără ca noi să fim preocupaţi de faptul că ei ar putea fi împuşcaţi".

38

„Dacă ăştia nu mor bine, va fi o problemă”

Vera se temea pentru agenţii deţinuţi în lagăre controlate de armatele ruse. Eisenhower spusese că nu avea să concureze cu ruşii pentru a ajunge la Berlin. Ce însemna asta pentru milioanele de nevinovaţi purtaţi de la o armată la alta? Vera l-a pus pe Leo Marks să cerceteze vechile transmisiuni ale agenţilor. La 24 de ani, Leo avea încă un fel de a fi copilăros, chiar dacă fusese în cele din urmă recunoscut drept geniu în criptografie pînă şi la Bletchley, unde, a spus el mai tîrziu, „iniţial am fost respins, deoarece eram un jidan din categoria negustorilor. Se temeau oare că un evreu ar fi putut să folosească Bletchley-ul pentru a crea *Eretz-Israel*, Ţinutul lui Israel? În 1945, Stalin uneltea deja pentru a-i alunga pe evreii fără casă în Palestina, iar naziştii chiar au făcut-o, pentru a stîrni violenţa arabilor împotriva britanicilor”.

La Paris, Vera a auzit mai multe despre Henri Dericourt, ofiţerul pentru acţiuni aeriene care avea legătură cu soarta prinţesei Noor Inayat Khan. Se zvonea că o parte a comportamentului curios al acestuia indica faptul că fusese o cîrtiţă rusească pe cînd comuniştii şi gaulliştii lucrau împreună. Noor era născută la Kremlin. Vera a trecut în revistă dosarul agentului dispărut şi amintirile lui Leo.

Noor îl uluise pe Leo spunînd că tatăl ei o învăţase să nu mintă niciodată.

— Viaţa ei depinde de spunerea de minciuni! îi spusese Leo neliniştit Verei în 1943. Tatăl ei e conducătorul unei secte care spune că oricine minte este damnat.

Noor descindea direct din Tipu Sultan, ultimul lider musulman din sudul Indiei, Tigrul din Mysore. Tatăl ei, Hasra Inayat Khan, preda sufismul în New York cînd s-a căsătorit cu o nepoată a lui Mary Baker Eddy, fondatoarea Ştiinţei Creştine. Noor s-a născut în 1914, cînd tatăl ei preda la Conservatorul din Moscova, şi avea 13 ani cînd el a murit.

Leo îi arătase lui Noor cum să introducă „false controale de siguranţă” dacă era prinsă şi obligată să trimită mesaje radio sub control german. „Asta ar însemna să spun minciuni!”, a exclamat ea. Leo i-a citat propriile ei cuvinte dintr-o carte de poveşti dinaintea războiului scrisă şi publicată de ea, *Twenty Jataka Tales*[1]. În carte, maimuţele ajung în siguranţă cînd un prinţ care devenise Buddha îşi transformă trupul într-un pod pe care ele să traverseze un canion. Leo a spus că, de fiecare dată cînd coda, Noor trebuia să vadă literele ca pe nişte maimuţe care fac un pod spre Londra. „Cînd există un adevăr de transmis, nu îţi lăsa codul să spună minciuni.”

Interpretarea mistică a lui Leo a mulţumit-o pe fată. Frumuseţea ei uimitoare, a conchis Leo, venea

din liniştea ei interioară. Dar era greu să iei în serios o fată atît de splendidă. Un instructor de comando a raportat că „un foc subit de pistol din timpul unui antrenament a speriat-o, făcînd-o să intre într-o transă ca a sufiştilor care a durat mai multe ore”. Ascultătorii radio francezi dinainte de război o cunoşteau în urma lecturilor ei de poveşti pentru copii, ceea ce o plasase pe *Sonderpfändungliste*, lista persoanelor căutate ce urmau să fie arestate de germani în ţările ocupate. Cu toate acestea, Noor a fost dusă cu avionul în Franţa, în iunie 1943. Grupul de întîmpinare promis de Rezistenţă lipsea. Noor s-a întors în Anglia cu avionul şi a aşteptat răbdătoare pînă în noaptea cu lună plină din 16 iunie, cînd a sosit împreună cu Diana Hope Rowden şi a fost întîmpinată de Henri Dericourt. Noor şi-a croit singură drum spre Paris. În cîteva zile, contactele ei din Rezistenţă erau deconspirate sau investigate. A lucrat cu alţi luptători francezi din Rezistenţă, schimbîndu-şi mereu adresa, după ce a părăsit primul apartament de lîngă Bois de Boulogne, unde a aflat prima oară de prăbuşirea a trei subcircuite ale reţelei extinse Prosper. Vera îşi amintea că îi spusese lui Noor să se întoarcă la Londra. Ea a refuzat „pînă cînd va fi găsit un înlocuitor”.

Vera ştia acum că germanii fuseseră întotdeauna conştienţi de activităţile lui Noor. Interceptau mesaje, dar nu reuşeau s-o prindă. Cum rezistase ea patru luni? A fost arestată pe 13 octombrie 1943. A evadat de două ori şi a fost capturată din nou. Se pare că nu trădase nimic, în ciuda vicleniei gardienilor ei, dar era posibil să-i fi condus neintenţionat pe germani la contactele ei.

Vera a explorat posibilitatea ca ofiţerii serviciului secret francez care lucraseră prima oară cu spionul german Hans-Thilo Schmidt să arunce lumină asupra coincidenţelor stranii din jurul capturării lui Noor. Ea a conchis că primele contacte franceze ale lui Schmidt dezvăluiseră metode ale SOE. Cu luni întregi înaintea zilei Debarcării în Normandia, zece terenuri de paraşutare ale SOE erau în mîinile germanilor. Vera a apelat la Paul Mellon, un magnat petrolier din Pittsburgh care lucra cu OSS-ul din Londra. Acesta a demolat teoria conform căreia Schmidt era încă în viaţă. Mellon a spus că Schmidt murise cu certitudine din cauza cianurii de potasiu pe care o luase într-o închisoare a Gestapo-ului, în septembrie 1943. Fratele lui, generalul Rudolf Schmidt, se ocupase de înmormîntare, deoarece nici Biserica Catolică, nici statul nu voiau să-şi asume această reponsabilitate. Rudolf, „unul dintre generalii preferaţi ai Führer-ului”, fusese eliberat din armată în timpul investigaţiei referitoare la activităţile fratelui său, şi totuşi rămăsese liber. Oare ruşii jucau acum jocuri ale minţii?

Pierre Raynaud, tînărul ofiţer din Forţele Franceze Libere care se alăturase circuitului iniţial al lui Cammaerts, s-a întîlnit cu Vera pe Boulevard des Capucines nr. 37, la Paris, pentru a susţine că asupra celor doi canadieni ai SOE expediaţi împreună cu alţi agenţi din închisoarea Fresnes, Frank Pickersgill şi John Macalister, fuseseră plantate probe incriminatoare de către Controlul din Londra, înainte de a pleca din Anglia. Cînd au fost prinşi – doi bărbaţi curajoşi şi condamnaţi –, probele plantate puteau să fi ajutat Gestapo-ul să strîngă laţul în jurul altor agenţi şi subagenţi ai SOE. Raynaud însuşi scăpase pentru a prelua conducerea Batalionului 3 al Forţelor Franceze din Interior (FFI). Fusese împreună cu Noor cînd aşteptau amîndoi să plece în misiuni diferite. Într-o baracă a Escadrilei Lunii Pline, a fost uimit să o vadă că studiază un mers al trenurilor francez dinaintea războiului. A crezut atunci că Noor era depăşită de ceea ce se întîmpla. Acum credea că ea fusese sortită să fie prinsă. Raynaud a depus

mai tîrziu la Arhivele Naţionale din Paris un dosar despre care spunea că ar conţine dovezi că Noor şi alţi agenţi erau folosiţi de Controlul din Londra. A citat o franţuzoaică, colegă de celulă cu Noor la închisoarea Fresnes, Alix d'Unienville. Aceasta lucrase la cartierul general al lui de Gaulle din Londra înainte ca Vera s-o paraşuteze în Franţa la sfîrşitul lunii martie 1944, împreună cu 40 de milioane de franci pe care urma să-i distribuie delegatul general gaullist din Paris. În ziua Debarcării în Normandia, Alix fusese prinsă într-o razie germană. În timp ce era în închisoare, Noor i-a spus că germanii ştiau despre paraşutarea din Vercors. În ce o priveşte pe Alix, ea a evadat sfidînd moartea cînd trenul cu prizonieri pentru Buchenwald a fost bombardat[2].

Versiunea lui Pierre Raynaud asupra evenimentelor nu a fost susţinută de nici un document difuzat de britanici. După război, acesta a afirmat că documentele SOE au fost distruse pentru a salva reputaţii. Dar Franţa însăşi avea multe de ascuns. Contele de Marenches, care a servit în centrul de spionaj al lui de Gaulle împreună cu Alix d'Unienville, a scris că s-a întors în Franţa imediat după ziua Debarcării în Normandia pentru a descoperi că „42 de milioane de oameni luptaseră pentru Rezistenţă!". El i-a numit „cocoloaşe de naftalină" pe cei care s-au alăturat Rezistenţei în ultima clipă. 118.000 de puneri sub acuzare pentru colaborare au fost anunţate. Mai puţin de 50.000 dintre cei acuzaţi au fost judecaţi; 791 au fost executaţi. De atunci, arhivele franceze au consemnat că una din două agente franceze a fost executată de germani. Dosarele de interogare ale SD-ului din Paris îi enumerau pe informatorii extraşi dintre elementele infracţionale din Paris, cum ar fi celebra bandă Bony-Lafont. Pronazistul Pierre Bony lucra pentru contraspionajul german împreună cu un criminal pe care cîndva îl vînase, Henri Lafont. Bony-Lafont şi alţi gangsteri erau folosiţi de colegii lui Goetz din SD pentru a-i supraveghea pe Noor şi pe însoţitorii ei. Bony i-a spus Verei că Noor evadase şi a treia oară şi că se afla în apartamentul ei atunci cînd fusese prinsă iar.

Alte patru agente au fost ucise chiar în timp ce de Gaulle îşi pregătea defilarea triumfală prin Paris. Una era Diana Rowden, al cărei spirit liber îl impresionase pe Bill Simpson, pilotul de vînătoare desfigurat din RAF. Alta era Andrée Borrel, trimisă în septembrie 1942 pentru a face legătura cu reţeaua trădată Prosper. A treia era Sonia Olşaneţki, care avea abia 20 de ani şi locuia pe Rue du Faubourg Poissonière nr. 72 la Paris cînd a devenit curier, în martie 1942. A evitat să fie descoperită pînă la sfîrşitul lui ianuarie 1944. A patra era Vera Leigh, o creatoare de rochii care îi ajutase pe aviatorii aliaţi doborîţi să fugă, înainte ca ea însăşi să fugă din Franţa în 1942. După trei luni de pregătire SOE s-a întors şi s-a împrietenit cu Julienne Aisner, fostă amantă a lui Henri Dericourt, ofiţer care se ocupa de acţiunile aeriene din Franţa.

Interogarea lui Dericourt a fost lăsată în seama lui Harry Sporborg, consilier pentru afaceri SOE al lordului Selborne. Vera se întreba de ce şeful adjunct al SIS, „Unchiul" Claude Dansey, a intervenit şi a insistat că Dericourt era „curat". Îl folosea Unchiul Claude pe Dericourt pentru a extrage informaţii din interiorul serviciilor secrete germane? Agenta Vera Leigh sugerase ea însăşi că Dericourt uneltise pentru a elimina un agent Gestapo antipatizat de Abwehr-ul rival. Chiar înaintea arestării ei în octombrie 1943, agenţi francezi spuseseră că Vera Leigh era în pericol deoarece afirmase că Dericourt îşi slujea propriile interese. Era Dericourt protejat la niveluri înalte în jocul inducerii în eroare? În

măsura în care Vera Leigh a fost un miel sacrificat?[3]

Vera Atkins a reconstituit soarta lui Vera Leigh, Sonia Olşaneţki, Andrée Borrel şi Diana Hope Rowden, care au fost toate încarcerate la Karlsruhe împreună cu deţinute de drept comun. Noor a fost încarcerată separat, cu mîinile şi picioarele încătuşate, în noiembrie 1943. O gardiană a obiectat că celelalte patru fete nu fuseseră prezentate unui tribunal şi erau deţinute în calitate de condamnate, cînd de fapt erau în mod evident spioane. Generalul SS Ernst Kaltenbrunner, ulterior spînzurat ca criminal de război la Nürnberg, a fost de acord cu gardiana băgăreaţă şi, în iulie 1944, le-a trimis pe cele patru fete într-un lagăr de exterminare german de pe teritoriul francez, Natzweiler-Struthof, lîngă Strasbourg, în Alsacia, imediat la vest de Rin.

Dacă la Paris de Gaulle ar fi fost mai puţin preocupat să-şi impună autoritatea supremă, paraşutiştii din Forţele Franceze Libere ar fi putut să cucerească Struthof-Natzweiler. În schimb, acest lagăr, aflat acum sub jurisdicţie franceză, a continuat să-şi vadă de sarcinile lui groaznice. Personalul său a găsit timp să arunce asupra celor patru fete cele mai rele dintre multele acuze consemnate de Maurice Southgate, artistul în vîrstă de 20 de ani al cărui circuit SOE fusese preluat de Pearl Witherington. El însuşi prizonier la Natzweiler, Southgate a recunoscut-o pe Diana Hope Rowden cînd a fost adusă. A supravieţuit şi i-a putut schiţa Verei chipurile tuturor femeilor pe care le văzuse la Natzweiler în iulie 1944. De asemenea, a scris pentru Vera o acuzaţie categorică potrivit căreia fete precum Diana fuseseră pregătite de instructori incompetenţi sau folosite ca momeală. Birocraţii din Londra au spus că încarcerarea îndelungată îi dezechilibrase acestuia mintea. Cînd l-a găsit, Vera l-a invitat la prima lui masă gătită în casă. Southgate a fugit, îngreţoşat de mirosul de carne prăjită.

El i-a prezentat Verei lagărul, după ce personalul acestuia dispăruse. Se găsea la capătul Drumului Disperării, cum îl numiseră prizonierii obligaţi să-l construiască. În august 1943, 87 de evrei, bărbaţi şi femei, fuseseră tîrîţi spre o clădire anexă pentru „experimente medicale”. Concurenţi din industria germană au fost invitaţi să construiască „unităţi de procesare”. Contractul pentru eliminarea a 2.000 de trupuri la fiecare 12 ore a revenit firmei Topt & Co din Turingia. German Armaments Corporation a introdus în oferta cîştigătoare producerea de „pivniţe pentru cadavre[1*] şi uşi ermetice cu garnitură de cauciuc şi post de observaţie cu geam dublu din sticlă de 8 milimetri, tip 100/192”. Gazoane perfecte acopereau pivniţele şi „infirmieri militari” aruncau cristale de Zyklon-B albastre în puţuri de sub nişte ciuperci de beton, într-un decor de parc. Conservate în containere, trupurile erau trimise la Institutul de Anatomie al Universităţii Strasbourg[4].

După ce au sosit cele patru femei din SOE, alţi prizonieri au fost închişi în celule. La început, Southgate a crezut că celor patru li se făceau injecţii „împotriva tifosului”. Pentru a economisi bani, devenise ceva obişnuit să se folosească doar cît era necesar din gazul scump pentru a le ameţi pe victime. De data aceasta s-au folosit injecţii. „Cred că erau vii cînd au fost aruncate în cuptoare”, a spus el[5].

Noor şi alte trei agente SOE dispărute erau într-un tren militar german care mergea dinspre Karlsruhe pe Valea Rinului. Vera presupusese că ele pieriseră la Natzweiler, dar a descoperit, spre oroarea sa, că era posibil ca şi ele să fi fost condamnate la moarte în alt lagăr. Pe 12 septembrie 1944,

planificatorii de război americani şi britanici au fost de acord, la o a doua conferinţă din Québec, că trebuiau să se concentreze asupra Japoniei, deoarece înfrîngerea Germaniei era certă. Grupul lui Noor traversa munţii Suabiei într-un tren al morţii.

Zona rurală era aprinsă de culorile toamnei. Două dintre fete erau FANY, iar două erau WAAF. Instructorii lor le spuseseră că, dacă erau prinse, trebuiau să încerce să reziste timp de 48 de ore, oferindu-le partenerilor lor timp să-şi piardă urma. Lui Noor i se oferise obişnuita pastilă cu cianură furnizată agenţilor care plecau. „Trebuie zdrobită între dinţi şi înghiţită repede", îi spusese Vera. „Mirosul ei le este cunoscut interogatorilor germani. O să încerce să te facă să vomiţi." Noor refuzase să ia pastila L. Celelalte probabil că se debarasaseră de mult de pastilele lor, ştiind că acestea le identificau drept spioane pentru Gestapo. Probabil fuseseră orbite de lumina soarelui de toamnă, după o recluziune atît de îndelungată în celule umede. Fiecare fată era antrenată separat să captureze şi să folosească o armă germană, însă ştiau ele cum să acţioneze concertat împotriva celor trei paznici ai lor înarmaţi, dar somnoroşi? Probabil că păruse mai înţelept să presupună că, în calitate de ofiţeri, aveau să fie tratate ca prizonieri de război. Erau atît de aproape de libertate.

Vera şi-a imaginat trenul care trecea, pufăind liniştit, pe ceea ce în Anglia ar fi putut să fie o linie secundară. Trei dintre agente erau la şcoală atunci cînd începuse războiul. Eliane Plewman, născută Browne-Bartrolli, era o fată de o frumuseţe uluitoare, al cărei frate era şi el agent secret. După ce se paraşutase în Jura, în noaptea de 13-14 august 1943, a lucrat cu un mic circuit din jurul Marsiliei. Pregătirea ei în sabotaj a contribuit la închiderea căii ferate principale spre Toulon. Eliane le-a arătat camarazilor ei francezi cum să blocheze tuneluri prin deraierea trenurilor, distrugînd apoi trenurile care se aglomerau în urmă. La începutul lunii martie 1944, grupul ei avariase deja 60 de locomotive, pe cele mai multe dintre ele scoţîndu-le din funcţiune. O „capcană de şoareci" germană a prins-o, iar momeala se spunea că fusese Jack Sinclair, în vîrstă de 22 de ani, care se alăturase Elianei pe 6-7 martie 1944. Investigatorii Rezistenţei Franceze aveau să spună ulterior că asupra lui fuseseră plantate documente incriminatoare. Răspunsul oficial al Whitehall-ului a fost că el fusese trimis din greşeală, din cauza unei „confuzii administrative". Detaliile au fost în mod convenabil „pierdute".

Alta dintre cele patru fete, Madeleine Damerment, se paraşutase la sfîrşitul lunii februarie 1944 direct în mîinile unui grup de întîmpinare al Gestapo-ului care imita toate semnalele corecte. 18 agenţi din secţia ei păţiseră la fel. Nici unul nu a supravieţuit.

A treia din tren, Yolande Beekman, provenea din Elveţia neutră. Convingerile ei morale o făcuseră să se ofere voluntară.

Noor şi tovarăşele ei au ajuns la o gară de lîngă München şi, împreună cu paznicii lor, s-au îndreptat, împleticindu-se prin întunericul de la miezul nopţii, spre un lagăr cu un nume pe care ele nu l-au recunoscut: Dachau. După acea splendidă zi cu soare, s-a lăsat un întuneric sinistru. Au fost închise în celule, fără hrană sau apă, şi duse a doua zi dimineaţa într-o curte unde au fost aliniate în faţa unui zid de cărămidă mohorît.

Noor a întins mîna ca să atingă altă mînă. În curînd, toate fetele se ţineau de mîini. Era ultima toamnă a celui de-al Doilea Război Mondial. Nici un paznic nu s-a sinchisit să o oprească pe Noor

cînd a început înlănţuirea mîinilor. Acest gest făcea ca sarcina lor să fie mai uşoară. Fiecare fată a primit un glonte în ceafă. Focul brusc de pistol nu era primul pe care Noor îl auzea de la mică distanţă. Cu ani în urmă, în timpul pregătirii ei, un instructor SOE a fost atît de alarmat de reacţia visătoare a lui Noor la descărcarea pistolului său, încît îi spusese Verei că fata era prea emotivă pentru munca de teren. Acum, aflată în faţa zidului, Noor s-a retras într-o stare de meditaţie. Un raport al Ministerului de Război britanic din iunie 1947 a descris execuţiile. Lui Noor i s-a acordat post-mortem decoraţia George Cross pentru curajul ei remarcabil în timpul unor operaţiuni clandestine prelungite.

Despre astfel de lucruri Churchill a vorbit în Westminster Abbey: „Nici unul dintre lucrurile înfăptuite vreodată de oameni muritori şi cunoscute nouă sau consemnate nu întrece splendoarea şi îndrăzneala faptelor lor de arme”. Omagiul lui a fost amînat pînă pe 21 mai 1948. Secretul încă prevala.

Iepurele Alb fusese prins din nou în timp ce încerca să pună la cale evadarea unui coleg francez. La Buchenwald a descoperit un membru al echipei medicale germane care administra injecţii „experimentale”. Yeo-Thomas i-a promis omului că putea scăpa de acuzaţiile de crime de război dacă accepta să coopereze. Tommy nu a fost trimis la crematoriu. A evadat din închisoare şi şi-a croit drum de-a lungul rutelor de salvare, dar a fost prins, torturat, apoi a scăpat din nou de gardienii lui. A ajuns la tatăl său, la Paris, pe 8 mai 1945, sărbătorind Ziua Victoriei în Europa.

Vera a găsit în Yeo-Thomas calităţile unui pilot al marinei pe care îl iubise şi pe care îl pierduse, dar nu a putut să spună asta niciodată. Leo Marks o adora pe Noor, dar nu a putut să spună asta niciodată. Complicaţiile emoţionale cu un agent îi puneau în pericol pe toţi. Însă, cînd Leo scria coduri-poezii, din ele răzbăteau adesea sentimentele lui. A compus unul pentru un membru al unei echipe Jedburgh paraşutate lîngă Dachau, cu obiectivul de a pătrunde în lagăr, dar echipa a ajuns prea tîrziu pentru a le mai salva pe Noor şi însoţitoarele ei. Ofiţerul OSS pentru care a fost scrisă poezia a fost paraşutat în septembrie 1944, cam atunci cînd Noor se prindea de mîini cu celelalte agente. A fost capturat şi executat.

Codul-poem pe care Leo i l-a dat americanului condamnat a fost compus cu Noor în minte:

Aş vrea să spun asta
Dar nu ştiu cum
Aş vrea să te îmbrăţişez
Dar nu ştiu dacă e bine
Sper că înţelegi
Aş vrea să fiu în locul tău dacă aş putea.

1*. Eufemism folosit de germani pentru a desemna mai multe tipuri de încăperi, în special camerele de gazare (n. tr.).

39

O ironie teribilă

> „Pare adecvat ca o unitate evreiască specială a acestei rase care a suferit chinuri de nedescris din cauza naziştilor să fie reprezentată ca o formaţiune distinctă în rîndul forţelor reunite pentru răsturnarea lor.”
>
> Winston Churchill, discurs în faţa Parlamentului, septembrie 1944

„Evreii pe care îi voiai sînt în sfîrşit ai tăi”, i-a scris Billy Stephenson Verei înainte de a fi numit sir William pentru munca lui de director al British Security Coordination. „Dar e cu aproape cinci ani prea tîrziu! Cei care aveau toate motivele să lovească la rîndul lor inamicul, care vorbeau limbile şi aveau abilităţile necesare au fost închişi în lagăre.” Vera fusese înţeleaptă să-şi abandoneze numele de familie evreiesc atunci cînd părăsise România înaintea ordinului lui Heinrich Himmler către generalii SS de „a extermina rasa evreiască”.

12 ani mai tîrziu, în timp ce Aliaţii se apropiau, Himmler le-a spus Gauleiter-ilor lui: „Cred că ar fi fost mai bine dacă luam acest secret cu noi în mormînt”.

„Oricine are legătură cu asta va fi vînat şi ucis”, a promis Churchill Parlamentului pe 11 iulie 1944. Secretul era atît de bine îngropat încît puţini nonevrei au reacţionat. În mai puţin de un an, Churchill era îndepărtat din funcţia de prim-ministru. Însă el lansase Brigada Evreiască de Luptă.

Nici o voce nu s-a făcut auzită pentru Diana Hope Rowden. Nici un coşciug învelit în drapel nu i-a purtat trupul printre gărzi înarmate. „Urmează oare ca evreii să dispară în aceeaşi tăcere?”, l-a întrebat Vera pe Chaim Weizmann în timp ce Franţa vorbea de „Ziua Eliberării” şi soseau rapoarte despre 12.000 de evrei incineraţi zilnic doar în Ungaria. Weizmann i-a dat cifrele estimative lui Churchill, care a cerut „acţiune cu orice preţ”. Nu s-a întîmplat nimic. Şeful Ministerului său de Externe, Anthony Eden, a fost descris de secretarul său: „A.E. îi iubeşte pe arabi şi îi urăşte pe evrei”. O copie a notei a ajuns la Vera. „Există în Franţa oraşe încă neeliberate”, i-a spus ea lui Stephenson, „în care oficialii regimului de la Vichy se supun reglementărilor germane şi îi separă cu o grijă meticuloasă pe părinţii evrei de copiii lor, astfel încît opinia publicului să fie mai puţin scandalizată”.[1]

Preşedintele Roosevelt a spus că nu voia un flux de supravieţuitori evrei care să intre în Statele Unite. Whitehall-ul s-a opus ca evreii care erau „persoane dislocate” să se stabilească în Palestina atrăgînd duşmănia arabilor, periclitînd interesele legate de petrolul saudit şi, chiar mai important, de ancora de salvare a jumătate de imperiu, Canalul Suez, care trecea prin Egipt. Churchill a descris ca pe

„un abuz de încredere grosolan” repudierea Declaraţiei Balfour, ce recunoştea condiţionat Palestina ca patrie a evreilor. Mulţi împărtăşeau sentimentele lui că noua Brigada Evreiască avea dreptul moral de a utiliza specialişti în lupta neconvenţională antrenaţi de Orde Wingate. Erau incluse aici şi organizaţiile Haganah, clandestină, şi Irgun, care au fost înfiinţate iniţial pentru a se opune arabilor şi care acum se aflau tot mai mult în dezacord cu comandamentul militar britanic.

Edmund de Rothschild, ale cărui domenii familiale ofereau spaţii de pregătire pentru SOE, era prea renumit pentru a prelua comanda brigăzii. Ministerul de Război a insistat că aceasta „*nu* trebuia să servească în Palestina sau să fie trimisă acolo pentru dizolvare ori demobilizare”. Ordinul adăuga că Agenţiei pentru Evrei, care îi reprezenta pe evreii din Palestina, „nu i s-a spus despre asta şi nici nu se intenţionează să i se spună”, deoarece Agenţia „se folosea de ocazie pentru a-şi instrui oamenii în operaţiuni active pe cheltuiala noastră”.

Vera vedea o imagine în oglindă a temerii Whitehall-ului de metodele neconvenţionale ale SOE. Ea şi-a dat totodată seama că nimic nu avea să-i mai oprească pe evrei acum, cînd, după ani de tăcere, relatările ziarelor începeau să dezvăluie Holocaustul. Pe 8 iulie 1944, ziarul *The Times* din Londra a oferit relatări ale unor martori oculari despre 68 de vagoane care intraseră la Auschwitz, fiecare vagon fiind ticsit cu copii sub opt ani. În timp ce investiga soarta agenţilor dispăruţi, Vera avea o nouă resursă. Primea prea puţin ajutor din partea colaboratorilor francezi. Aveau să treacă decenii pînă cînd subtilităţile comportamentului sub dominaţia inamicului aveau să fie explorate pe deplin. Opoziţia comandanţilor aliaţi faţă de misiunile operaţiunilor subversive şi Brigada Evreiască a fost ascunsă pînă pe 1 ianuarie 2005, cînd Legea Libertăţii Informaţiilor britanică (Freedom of Information Act, FOIA) a fost adoptată. „Dar înainte de această dată”, a spus Richard Smith, directorul FOIA de pe lîngă viceprim-ministru, „la noi soseau directive de la unele departamente secrete să aruncăm anumite documente”. Campania pentru Libertatea Informaţiilor a susţinut că documentele au fost distruse „în aşteptarea intrării în vigoare a Legii”. Geoffrey Elliott, bancherul care încercase să dezgroape secrete referitoare la serviciul tatălui său în SOE, a scris: „Dacă, printr-o minune, dosarele ar ieşi la suprafaţă, ele ar purta mesajul care se poate vedea pe toaletele din motelurile americane: Igienizat pentru protecţia dumneavoastră”[2].

Brigada, singura unitate evreiască din forţele Aliate, oferea şi primea informaţii fragmentare despre lagărele de concentrare, dar nu exista nici un efort concertat al Aliaţilor de investigare a acestora. În ajunul Crăciunului din 1944, Krystyna, a cărei mamă evreică dispăruse din Varşovia, aproape a fost capturată încercînd să afle cele mai sumbre detalii. Krystyna trimisese o mică echipă de operaţiuni speciale din Italia în Polonia şi trebuia să o urmeze cu paraşuta. Dar, înainte să poată pleca din Bari, echipa i-a transmis prin radio: „Ruşii nimicesc tot... totul e văzut ca subminare a lui Stalin”. Colegii ei au fost arestaţi de serviciile de informaţii ale Armatei Roşii şi au dispărut pentru totdeauna.

Rănit în mai 1944 în lupta de la Monte Cassino, Edmund de Rothschild s-a transferat în Grupul de Infanterie al Brigăzii Evreieşti. Pe 8 noiembrie 1944, rabinul-şef al Londrei a scris: „Asta va însemna mult pentru evreii de pretutindeni”. Avea să însemne mult pentru evrei şi dacă Krystyna reuşea să execute un alt plan: paraşutarea de agenţi în lagărele de concentrare. A discutat despre aspectele

logistice cu ofiţerul coordonator al SOE din Roma. Acesta auzise atît de multe poveşti despre ea – că purta mătăsurile de codare ale lui Leo Marks în jurul gîtului, ca pe o eşarfă, în timp ce era cercetată la un punct de control german; că a redus la tăcere un cîine-lup al Gestapo-ului strîngîndu-l în braţe pînă a murit; că ridicase mîinile, prefăcîndu-se că se predă, cînd dăduse ochi cu trei soldaţi inamici, apoi lăsase să se vadă că avea cîte o grenadă în fiecare mînă şi spusese că dacă o împuşcau săreau toţi în aer. „Este complet lipsită de emoţii", a scris rabinul. „O dată aştepta să sară cu paraşuta, dar avionul a survolat atît de mult timp zona de paraşutare încît ea a adormit."

Agenţii ei urmau să fie paraşutaţi, îmbrăcaţi în muncitori sclavi, lîngă lagărele de concentrare, pentru a se alătura muncitorilor străini care intrau zilnic acolo şi a-i ajuta pe deţinuţi să evadeze în timp ce avioanele Aliaţilor mitraliau zona. Vera nu voia nici o amînare. Auzise despre unele comportamente ale exterminatorilor care erau „complet demente". Soţia unui ofiţer german s-a urcat într-un tren al morţii din greşeală, a văzut la sosire cuptoarele şi a fost incinerată pentru a fi împiedicată să vorbească despre ele.

Baronul Philippe de Vomécourt a propus un plan similar, dar atît el, cît şi Krystyna s-au izbit de o opoziţie înverşunată. Unele guverne în exil erau infectate de vechiul antisemitism, iar Whitehall-ul se temea să-i lase în libertate pe supravieţuitorii evrei în ţinuturile lor eliberate[3]. La Washington, James Forrestal, secretar american al Apărării, a spus: „Lobby-ul evreiesc influenţează politica americană şi periclitează securitatea naţională". Petrolistul Max Thornburg de la Caltex se temea că SUA ar fi distrus credinţa arabă în idealurile americane dacă ar fi sprijinit o Palestină pentru evrei[4].

În timp ce evreii deveneau o bombă politică cu ceas, Vera privea cum norocul SOE apune. Generalul armatei canadiene Ernest Benjamin, care avea 25 de ani de serviciu militar, a preluat comanda Brigăzii Evreieşti pentru a satisface cerinţa Ministerului de Război ca oricine era numit „să nu aibă o aversiune faţă de evrei". El era evreu. Voia să scoată la iveală un lagăr, dar Whitehall-ul a respins planul, amintind de susţinerea acordată de către Himmler în 1943 Eminenţei Sale Marele Muftiu Mohammed Amin al-Husseini, un terorist devotat din Palestina, care dusese la lupte neregulate între arabi şi evrei. „Am fi putut s-o facem", i-a spus generalul Benjamin Verei. „Acum mă fac că nu văd, în timp ce oamenii mei fac ce pot."

Cei 5.500 de oameni ai lui Benjamin purtau pe uniformele lor de luptă Steaua lui David. „Atîtea milioane de oameni au fost condamnaţi la moarte după ce au fost obligaţi s-o poarte", a spus un soldat, Maxim Kahan. Altul, Ted Arison, a afirmat: „Prima oară cînd am luat prizonieri germani a fost incredibil". De Paştele evreiesc din 26 martie 1945, refugiaţii au fost uimiţi să-i vadă pe evrei purtînd arme. Rothschild a notat că supravieţuitorii din lagăre i-au spus: „Mesajul pentru noi este: nu mergeţi spre est, cei de acolo nu ne plac. Nu mergeţi spre vest, cei de acolo nu ne plac. Nu avem unde merge".

Un specialist în operaţiuni subversive al brigăzii, Chanan Greenwald, a confirmat temerea de o viaţă a Verei: „Fiecare refugiat are nevoie de o ţară de origine. Comandanţii Aliaţi spun: «Nu apăreţi în registrele noastre. Nu sînteţi o naţiune»".

„Balfour spera", îşi amintea Vera, „că arabii nu aveau «să poarte ranchiună pentru acea mică depresiune... dată celor care, în toate aceste secole, fuseseră despărţiţi de ea». Dar arabii au purtat

ranchiună pentru mica depresiune din Palestina. Uri vechi mocneau pretutindeni. SS-ul lui Hitler avea 150.000 de voluntari din Europa nongermană care contribuiau la gestionarea lagărelor morţii". Vera voia ca SOE să vorbească în favoarea evreilor în cadrul unei comisii pentru armistiţiu a Aliaţilor. Drept răspuns, a primit copii ale unui memorandum al unui oficial din Ministerul de Externe, A.J. Dew: „O parte disproporţionată din timpul Ministerului este irosită acordîndu-se atenţie acestor evrei plîngăreţi"[5].

În Mannheim, Brigada Evreiască a intrat în viteză „pe sub o arcadă care încă purta inscripţia respingătoare *Judenrein* (curăţat de evrei)", a spus Edmund de Rothschild, care comanda Bateria 604 P a Regimentului 200. Soldaţii evrei au reacţionat violent. Oamenii lui Rothschild au fost obligaţi să trimită soldaţi uzbeci peste un pod care avea secera şi ciocanul la celălalt capăt. Rothschild a auzit împuşcături. Toţi uzbecii au fost ucişi. Sute de mii de soldaţi „dislocaţi" aflaţi sub comanda Aliaţilor erau duşi la moarte sigură. Cînd 50.000 de cazaci s-au opus, soldaţii britanici au folosit baionetele pentru a împinge familiile înlăcrimate în mîinile Armatei Roşii. Occidentul îşi respecta acordul cu Uniunea Sovietică de a-i preda pe toţi cei pe care Stalin îi considera ruşi.

Pentru a evita scenele neplăcute, Ministerul de Război a ordonat brigăzii să părăsească teritoriul german. Aceasta s-a mutat în Belgia ca să păzească depozite militare, ceea ce s-a dovedit a fi o bază mai bună pentru operaţiuni. În registrele brigăzii erau reprezentate 54 de naţionalităţi, iar cei care îşi căutau familiile puteau să ajungă oriunde în Europa printr-o călătorie de o zi cu jeep-ul, şerpuind printre punctele de control sovietice. Rothschild şi-a trimis oamenii în „permisii la Paris" de 48 de ore. Nu au văzut niciodată Parisul. Cînd armata britanică a efectuat o inspecţie, Rothschild i-a pus pe soldaţii care mai rămăseseră să poarte bonetele pe o parte, apoi să reapară cu bonetele puse pe cealaltă parte, după ce se repezeau fără să fie văzuţi la celălalt capăt al şirului, lăsînd impresia că întreaga baterie era prezentă şi în ordine. Un general aflat în inspecţie i-a spus sergentului Heller: „Te-am mai văzut, nu-i aşa?". Heller a răspuns, cu multă prezenţă de spirit: „L-aţi văzut pe fratele meu geamăn, să trăiţi!"[6].

Aliatul Verei David Bruce, acum şef al OSS-ului pentru Europa, se ciocnea mereu cu SIS-ul britanic. El a respins dubiile referitoare la etica acţiunilor unei astfel de brigăzi: puterea dicta moralitatea. După moartea preşedintelui Roosevelt în aprilie 1945, Harry S. Truman a respins din motive morale, în calitate de al 33-lea preşedinte al SUA, planul lui Bill Donovan de a transforma OSS în prima agenţie de spionaj americană centralizată. Apoi, agenţii OSS au început să consemneze ambiţiile lui Stalin. Trimisul american Arthur Schoenfeld a telegrafiat o descriere a dictaturii comuniste impuse Ungariei. Guvernatorul american Ellery Stone din Roma a raportat o serie de planuri pentru preluarea de către comunişti a Italiei. Planul lui Donovan de a crea CIA a fost salvat de decizia lui Truman de a-l înfrunta pe Stalin. „Evreii", a conchis Bruce, „vor primi sprijin moral atunci cînd vor da dovadă de putere ca naţiune".

Vera l-a determinat pe lordul Selborne să susţină supravieţuirea SOE, în ciuda cooperării clandestine cu agenţiile evreieşti. „Ar fi o nebunie să se permită înăbuşirea SOE", a scris Selborne. „Este o armă foarte specializată." Dar Churchill, cel care a inspirat crearea ei, s-a întîlnit cu Truman şi

Stalin la Potsdam, pe 25 iulie 1945, şi a spus că trebuie să plece devreme pentru a lupta în alegerile electorale. Stalin i-a aruncat o privire liderului sfios al opoziţiei, Clement Attlee, şi a mîrîit: „Mie dl Attlee nu mi se pare un om însetat de putere”. A doua zi, Marea Britanie a votat pentru Partidul Laburist, iar Attlee l-a înlocuit pe Churchill.

Ca director titular al operaţiunilor, Gubby i-a scris din nou lordului Selborne: „British Security Coordination (BSC) cuprinde SIS, SOE şi departamente de securitate şi comunicaţii secrete... BSC ar trebui să continue”. Pe 16 octombrie 1945, lui Gubbins i s-a spus că serviciile lui nu mai erau necesare. Stephenson a continuat în mod provocator operaţiunile BSC şi a aranjat ca Vera să fie plătită din Fondul Secret. „BSC şi SOE aveau tentacule imposibil de descurcat”, a remarcat William Mackenzie în istoria lui ultrasecretă a SOE, păstrată astfel timp de 55 de ani. Cu ajutor evreiesc clandestin, Vera trecea în zonele ruseşti, purtînd uniformă de comandant de escadrilă şi schimbîndu-se în haine civile cînd era necesar. A fost ajutată de căpitanul de 21 de ani Iurka Galiţin, fiul născut în Anglia al unui nobil rus. I-a convins pe ruşi să o lase să intre la Auschwitz şi i-a spus comandantului Rudolf Höss că nu avea să plece din celula lui de deţinut pînă cînd el nu îi povestea totul.

Vera a sugerat că 1,5 milioane de prizonieri fuseseră omorîţi la Auschwitz.

— Nu! Nu!

Mîndria profesională a lui Höss era rănită.

— Au fost 2.345.001[7].

„Orice e în ordine dacă ajută evreii victime să meargă din Y în Z”, a spus un aghiotant furios din Brigada Evreiască. „Noi le numim treburi de tipul «nu te priveşte pe tine»... TTG e varianta ebraică pentru „nu te priveşte pe tine”. Scriem TTG pe formulare de trimis camioane militare prin Europa care să strîngă refugiaţi. La punctele de control îi întrebăm pe ofiţerii britanici: «Vrei să spui că nu ştii ce înseamnă TTG? », iar ei zic: «Ba da, ba da, cum să nu!» şi ne fac semn să trecem.” Agenţii Brigăzii Evreieşti furau arme din depozite şi completau formulare ale armatei britanice pentru a justifica dispariţia de pături, lapte, ciocolată, chiar şi avioane. Shaul Ramat, un membru al regimentul Gordon Highlanders ataşat brigăzii, i-a arătat Verei cum „facem două seturi de documente şi plăcuţe de înmatriculare pentru fiecare camion militar britanic”. În acest fel, Yerucham Amitai, ulterior comandant adjunct al Forţelor Aeriene Israeliene, a scăpat din Varşovia. „Am fost luaţi cu miile în 34 de camioane cu plăcuţe de înmatriculare duble. Convoaiele ne-au dus în taberele brigăzii şi s-au întors în viteză să-i salveze şi pe alţii. Eu am fost mutat la Roma ca să mă înscriu într-un «club de zbor».”[8]

După căderea lui Churchill, Krystyna a rămas blocată în Cairo. I s-a dat „o misiune specială de transport în Orientul Mijlociu”; trebuia să caute cargouri ruginite ai căror proprietari erau dispuşi să evite blocada navală britanică pentru a duce refugiaţi în Palestina. Din Polonia primea rapoarte despre propaganda Rusiei sovietice conform căreia evreii erau implicaţi din nou în uciderea ritualică a unor copii creştini, incitînd la noi atrocităţi. În mod evident, războiul împotriva evreilor continua. Falsificatori din Brigada Evreiască dădeau refugiaţilor „autorizaţia oficială” de a primi pregătire militară. Avioane casate erau duse în Palestina de aviatori veterani precum Ezer Weizman, pilotul RAF pe Spitfire care a devenit preşedinte al Israelului. Aceste acţiuni nu puteau fi făcute publice

niciodată, iar Vera, cu originea ei evreiască încă ascunsă, şi-a ţinut legământul britanic al tăcerii eterne.

Dar, în timp ce încă lupta în Italia, Edmund de Rothschild a primit un plic mare, galben-închis, de la Londra, care purta sigiliul secretarului de stat pentru Război, cu menţiunea „FOARTE URGENT”. Înăuntru era un alt plic sigilat cu menţinea „PRIM-MINISTRUL”. La momentul acela, Winston Churchill era încă în funcţie. În plicul din interior, sigilat cu grijă, era un bileţel care trebuia citit pe cîmpul de luptă. „Mulţumesc”, scria Churchill.

40

Mistere neelucidate

În Ravensbrück, la 80 de kilometri nord de Berlin, pe vremuri locul de distracţie la sfîrşit de săptămînă pentru locuitorii oraşului, aproximativ 100.000 de prizoniere muriseră de la începutul războiului. Cînd Armata Roşie a eliberat lagărul, în 1945, mai existau doar 12.000 de femei în viaţă. Supraveghetorul SS al lagărului, Obersturmführer-ul Johann Schwarzhuber, stătea jos într-o celulă goală, sub privirea de oţel a Verei. Da, a spus el, în ianuarie 1945 fuseseră aduse la Ravensbrück din lagărul-satelit din Königsberg Violette Szabo, Lilian Rolfe şi Danielle Williams (Denise Bloch). La momentul acela, mecanismele de asasinare în masă nu funcţionau eficient. Era penurie de gaz otrăvitor, astfel că fetele fuseseră împuşcate în ceafă de caporalul Schenk, apoi aruncate în cuptoare.

— Caporalul Schenk? a întrebat Vera. Care era numele lui complet? De ce unitate ţinea?

Supraveghetorul lagărului s-a scărpinat în bărbie.

— Am ţinut o evidenţă exactă, a spus el tresărind.

Barbarii ruşi îi spărseseră biroul şi îi arseseră toate documentele. Nişte analfabeţi, nişte mizerabili!

Vera a auzit o altă versiune. O englezoaică, Mary Lindell, care fusese şi ea prizonieră, o organizatoare a rutelor de salvare, supravieţuise. Ea a spus că Violette şi celelalte fete fuseseră spînzurate, iar hainele lor pătate date magazionerilor lagărului pentru a fi spălate.

În Berlin, Vera a căutat răspunsuri la unul dintre cele mai mari mistere: de ce Biroul pentru Cifruri nu a descoperit niciodată secretul ULTRA? Cel mai semnificativ spion al epocii, Hans-Thilo Schmidt, a făcut posibilă ULTRA furnizînd Aliaţilor secretele maşinilor Enigma germane. Fratele lui, Rudolf Schmidt, generalul de blindate, fusese luat de ruşi. Rodolphe Lemoine, care l-a angajat pe Hans-Thilo în 1931 pentru Serviciul Secret Francez, nu a mai fost văzut niciodată după arestarea lui de către germani. Oare ascunsese amiralul Canaris scurgerea informaţiilor despre sistemul de codare Enigma către Aliaţi? Prima lui secretară din timpul războiului, Inga Haag, era acum în Anglia, acolo unde David Bruce, şeful OSS pentru întreaga Europă, a confirmat că ea şi amiralul Canaris îi ajutaseră pe Aliaţi. Din cauza certurilor dintre OSS şi Stewart Menzies, şeful SIS, Bruce păstrase pentru el această informaţie. Menzies şi-a asumat meritele pentru ULTRA, dar serviciul lui era infiltrat de agenţi sovietici. Bruce, diplomatul suprem, a considerat înţelept să nu spună nimic despre rolul Ingăi Haag în protejarea secretului. Lewis F. Powell, care „a acceptat” informaţiile ULTRA pentru US Strategic Air Force, şi-a amintit după ce a devenit judecător al Curţii Supreme americane că Aliaţii nu au împărtăşit niciodată informaţiile ULTRA cu Uniunea Sovietică – dar KGB-ul avea un comunist devotat la

Bletchley care făcuse asta[1].

După ce a fugit din România în august 1944, cu un pas înaintea ruşilor, Inga Haag a lucrat pentru David Bruce. Inga locuia în Upper Wimpole Street nr. 1, o adresă elegantă din Londra. Ea a spus că amiralul Canaris a întreprins investigaţia din 6 noiembrie 1937 pentru a masca scurgerea de informaţii despre Enigma. Cei din jurul lui Canaris erau „specialişti în spionaj amatori", ofiţeri din Primul Război Mondial care nu-şi făceau iluzii în privinţa lui Hitler. „Trebuia să avem agenţi, dar ei erau foarte ineficienţi, iar cei mai buni spioni lucrau pentru ambele tabere", a spus ea. Agenţii SOE care căzuseră în mîinile ofiţerilor lui Canaris din Paris, cînd Inga lucra acolo, au fost trataţi „în mod onorabil" ca prizonieri de război.

Missie Vasilcikov a fugit din Austria şi s-a căsătorit cu Peter Harnden de la Serviciul de Informaţii al Armatei SUA în septembrie 1945. Missie a spus că ambasadorul von der Schulenburg, iubitul ei şi al Verei, fusese condamnat de „judecătorul spînzurător", Roland Freisler de la Tribunalul Poporului, după ce fusese numit de Controlul din Londra ca ministru de Externe într-un viitor guvern antinazist. Fabian von Schlabrendorff, care complota să-l ucidă pe Hitler, a fost numit şi el. Judecătorul, un clovn care îi chinuia întotdeauna pe acuzaţi cu discursuri maniacale despre curăţarea lumii de evrei, l-a obligat pe învinuit să-i asculte ore în şir delirul. Schlabrendorff a fost cît pe ce să leşine cînd o bombă a Aliaţilor a lovit tribunalul şi l-a ucis pe judecător. Prizonierul aflat în boxa acuzaţilor a evadat.

Hasso von Etzdorf, prietenul Verei din perioada petrecută de ea în Berlin, a devenit consul general la Genova înainte de vînarea complotiştilor. Era foarte stimat la Londra şi a devenit ambasador al Germaniei postbelice acolo. Vera nu mai avea nici o îndoială că numirea de către Controlul din Londra a unor astfel de oameni ca făcînd parte din complotul din 1944 fusese deliberată: o campanie pentru a scăpa de germanii care ar fi putut să formeze un guvern antinazist împotriva ruşilor. Obiectivul lui Stalin de a distruge orice opoziţie posibilă faţă de expansiunea sovietică s-a reflectat în modul în care el a respins un apel al lui Churchill şi Roosevelt din 22 august 1944 de „a paraşuta urgent provizii şi muniţii pentru polonezii patrioţi din Varşovia". Dialogul a fost consemnat de ofiţerul de legătură al lui Roosevelt pe lîngă ULTRA, amiralul Bill Mott; acesta i-a vorbit Verei despre răspunsul negativ al lui Stalin, care îi condamna pe luptătorii clandestini polonezi drept „criminali însetaţi de putere". Stalin promisese că „Armata Roşie nu va precupeţi nici un efort pentru zdrobirea germanilor în Varşovia". Voia să spună, desigur, că Armata Roşie avea să controleze pe viitor Polonia[2].

Krystyna nu s-a putut întoarce niciodată în Polonia. Ea a solicitat să intre în Departamentul Britanic de la Naţiunile Unite din Geneva, dar i s-a răspuns: „Nu sînteţi britanică. Sînteţi un străin cu un paşaport britanic". S-a stabilit în Londra, unde a acceptat orice slujbă găsea: vînzătoare la Harrod's, chelneriţă într-o ceainărie, stewardesă la clasa a doua pe un vas de croazieră învechit. Soţului ei i se pierduse urma. Avea 37 de ani cînd a fost înjunghiată şi ucisă în apartamentul ei mizer din Londra, într-o noapte de vară a anului 1952. Un bărbat căruia Krystyna îi refuzase avansurile, George Muldowney, a fost condamnat pentru uciderea ei.

Pearl Witherington, care s-a înrolat în circuitul Stationer pe cînd avea 25 de ani, glumea că se

transformase într-o „matroană” în cei doi ani ai ei de clandestinitate. A preluat predarea a 18.000 de germani, după ce a extins circuitul de la 20 de luptători ai Rezistenţei la 3.500, care, spunea ea cu toată modestia cuvenită, „au omorît cam o mie de germani... răniţii lor au fost cu miile”. S-a căsătorit cu adjunctul ei, Henri Cornioley, şi s-a stabilit în Franţa după ce a scris elogieri şi a recomandat cele mai înalte medalii pentru bravură.

Agenţii SOE nu au fost recunoscuţi decît pe 6 mai 1991, cînd văduva regelui George al VI-lea, regina mamă, a depus în cele din urmă o coroană la Valençay, pe Valea Loarei, în faţa unui monument de forma unei cruci bizantine alungite. Deasupra lui, o lună albă şi strălucitoare semnifica paraşutările programate în funcţie de fazele lunii. Costurile au fost suportate de vechii partizani reuniţi în Fédération Nationale de Libre Résistance. Sculptoriţa era secretara organizaţiei RAF Escaping Society[1*], Elizabeth Lucas Harrison. Numele agenţilor nerecunoscuţi au fost în cele din urmă dezvăluite. Publicaţia londoneză *The Daily Telegraph* a întrebat: „De ce a fost nevoie de 40 de ani pentru construirea monumentului lor?”.

Întîrzierea fusese mai lungă. Pe 5 decembrie 1946, Vera s-a confruntat cu şapte păzitoare germane de la Ravensbrück, la Tribunalul pentru Crime de Război din Hamburg. Odette Marie Sansom a povestit cum, în timp ce aştepta să ajungă în cuptoare după alte femei, a fost luată brusc cu un Mercedes-Benz nou şi sclipitor de comandantul lagărului, Fritz Suhren, şi dusă la o întîlnire cu o patrulă avansată a infanteriei americane. Suhren a anunţat cu mîndrie livrarea în siguranţă „a unei rude a lui Winston Churchill, prim-ministrul Angliei”. Ulterior, el a fost judecat, condamnat şi executat, ca şi unele păzitoare.

„Afacerea Odette” a provocat în cele din urmă frămîntări. Pe 12 februarie 1959, *L’Express* relata că baronul Henri de Malaval, preşedintele unei asociaţii a celor încarceraţi la Fresnes, fusese arestat după ce Gestapo-ul văzuse un bilet lăsat de Peter Churchill care o îndruma pe Odette şi pe alţi agenţi SOE către vila baronului. Asta l-a costat pe baron libertatea, iar pe ceilalţi viaţa. S-au dat publicităţii acuzaţii că unii agenţi fuseseră sacrificaţi pentru a planta informaţii false. Doamna Irene Ward a depus pe 13 noiembrie 1958 la Camera Comunelor o moţiune intitulată „Special Operations Executive şi secretele oficiale”, care cerea o anchetă asupra acuzaţiilor de infiltrare germană a SOE. Moţiunea nu a fost citită niciodată şi nu a existat nici o dezbatere. În schimb, prim-ministrul Harold Macmillan a promis că o istorie oficială avea să fie publicată, dar lordul John Hope de la Ministerul de Externe a avertizat că „Sîntem siliţi să ne gîndim în primul şi în primul rînd la securitate”. Avusese loc un „incendiu accidental”. Şeful Departamentului de Lichidare al SOE, Norman Mott, a spus că unele documente despre agente fuseseră distruse, împreună cu conţinutul propriului său birou, unde ţinea dosarele operaţionale. Informările din partea secţiunilor naţionale ale SOE referitoare la investigaţiile asupra reţelelor sau circuitelor deconspirate se pierduseră. Şeful născut în Anglia al secţiunii poloneze a SOE, cunoscut drept colonelul Harry Perkins şi căruia Krystyna i se adresa cu „Perks *Kochay*”, adică „Dragă Perks”, a spus că documentele lui esenţiale fuseseră „distruse de foc”.

În 1995, în ultimele sale luni de mandat, preşedintele francez François Mitterrand a numit-o pe Vera comandor al Legiunii de Onoare. „O decoraţie deosebit de semnificativă”, a scris într-un

editorial ziarul *The Times* din Londra. Aceasta i s-a părut Verei o căinţă de ultim moment. „Dezvăluirile de pe patul de moarte ale preşedintelui François Mitterrand referitoare la indiferenţa lui faţă de politicile antievreieşti ale regimului de la Vichy în timpul războiului... au şocat majoritatea bărbaţilor şi femeilor francezi”, a scris Walter Laqueur[3]. Mitterrand fusese prieten apropiat cu René Bousquet, şeful afacerilor poliţiei franceze a regimului de la Vichy, un om felicitat de Hitler pentru operaţiunile comune franco-germane împotriva maquis-ului.

Brigadeführer-ul SS Franz Six a fost „recuperat” de corpul de contraspionaj al armatei americane. Six, descris de Adolf Eichmann la procesul lui din Ierusalim din 1962 drept un om care coborîse la depravarea crimei în masă de pe piedestalul lui de „intelectual”, fusese judecat într-un proces împotriva criminalilor în masă ai Einsatzkommando şi condamnat la 20 de ani de închisoare. A ieşit după patru ani pentru a se alătura vechilor lui colegi în serviciul de informaţii al Germaniei postbelice condus de generalul Reinhard Gehlen, expertul în spionaj al lui Hitler pentru Uniunea Sovietică[4].

Spărgătorii de coduri polonezi din Franţa au avut sorţi diferite. Celor care au fugit în Anglia nu li s-a permis să lucreze la Bletchley. Drumurile lor diferite au rămas secrete pînă cînd Hugh Sebag-Montefiore a documentat poveştile lor în *Enigma: Lupta pentru cod*, reamintind felul mizerabil în care au fost trataţi de autorităţile britanice. Polonezii nu au primit nici un fel de onoruri sau laude publice. Henryk Zygalski, care spărsese codul împreună cu Marian Rejewski, a acceptat un modest post de profesor la o şcoală pentru copiii englezi. Marian s-a întors în Polonia, unde regimul comunist l-a pus la muncă într-o fabrică de tip sovietic. Maksymilian Ciężki a murit în obscuritate în Anglia, în 1951, imensa lui contribuţie la ULTRA rămînînd nerecunoscută din cauza Legii Secretelor Oficiale.

La doi ani după terminarea războiului, Vera a estimat că 250.000 de evrei care erau „persoane dislocate” rătăceau prin Germania. Vase pline cu evrei care încercau să ajungă în Palestina au fost întoarse din drum de marina britanică şi redirecţionate către scena crimelor împotriva lor. Cardinalul Aloisius Muench, omul de legătură al Vaticanului cu Germania din 1946 pînă în 1959, a consemnat o revenire la antisemitism: germanii dădeau vina pe evrei pentru întîrzierea reconstrucţiei americane.

Vera simţea că fusese norocoasă pentru că învăţase în copilărie consecinţele faptului de a nu putea să răspunzi niciodată la întrebarea „Care e ţara ta de origine?”. Şi astfel, Vera Maria Rosenberg a fost îngropată pentru totdeauna. În calitate de Vera Atkins, ea a cerut doar ca, atunci cînd va muri, trupul ei să fie incinerat, iar cenuşa împrăştiată deasupra Canalului Mînecii.

1*. Organizaţie caritabilă constituită în 1946 cu scopul de a furniza ajutor şi asistenţă persoanelor din ţările ocupate de Germania nazistă care şi-au riscat viaţa pentru a salva membri ai RAF, precum şi familiilor acestor persoane (n. tr.).

41

Filiera americană

— Moneypenny?

— Da, a răspuns Vera la telefon, în casa ei din Winchelsea.

— E o conexiune bună?

— Te aud foarte bine, a răspuns ea.

— Poţi veni la cină?

— Unde?

— La New York.

Bill Casey, pe atunci director al CIA, a murmurat o dată. Ea numea asta Murmurul Şiret – „folosit de cei care păzesc secrete”.

Numele de Moneypenny era o glumă a lor. Ian Fleming încercase alte nume pentru secretara supusă a lui James Bond – domnişoara Pettavel, Flissity Brown şi Dominique Domino –, apoi a împrumutat Moneypenny din *The Sett*, un roman neterminat al fratelui său mai mare, Peter. Acestea erau în conformitate cu utilizarea de nume de acoperire, nume reale şi nume de cod. Lui Casey i se părea că asta se potrivea unei femei cu mai multe identităţi. Identitatea ei curentă se potrivea cu viaţa de pe coasta Sussex-ului. Vera avea acum 75 de ani şi era capabilă să traverseze Atlanticul cu avionul cu reacţie pentru o cină anunţată din scurt.

Oamenii din Winchelsea o numeau pe Vera „domnişoara Moneypenny” şi pentru amuzament. Ei trăiesc cu o istorie care este în multe privinţe atît de franceză, şi totuşi atît de engleză, pe de altă parte. Guvernarea lor locală este singura de acest tip care a mai rămas în Anglia: un *magistrat* numit de primar şi de membrii consiliului ecleziastic, în stilul Franţei normande medievale care a stăpînit cîndva aici.

Vera s-a adîncit în istoria oraşului şi în semnificaţia evenimentelor din jurul bisericii St. Thomas the Martyr. A fost acolo în 1988, la cea de-a 700-a aniversare a fondării ei, cînd regina mamă a plantat un castan în curtea bisericii. Interesul familiei regale nu era doar unul ceremonial. Winchelsea făcea parte dintr-o confederaţie a Cinque Ports, cinci oraşe constituite pentru a apăra o parte a coastei de est de invazii străine.

Vera a ajuns la New York la timp pentru cina cu Casey din 22 septembrie 1983. Aceasta era mult mai elaborată decît se aşteptase ea. Şefii şi veteranii CIA din OSS i-au urat bun venit la bordul portavionului *Intrepid*, ancorat la Cheiul 86, la colţul dintre 46th Street şi 12th Avenue. În cala

avioanelor, eliberată de aeronavele de luptă, un portret gigantic al generalului William J. Donovan veghea asupra invitaţilor în rochii de seară şi smochinguri. Vera a auzit omagiul preşedintelui american Ronald Reagan la adresa lui sir William Stephenson, destinatarul medaliei William J. Donovan. „Atîta vreme cît americanii preţuiesc curajul şi libertatea”, a spus preşedintele Reagan, „va exista un loc special în inimile noastre, în minţile noastre şi în cărţile noastre de istorie pentru omul numit *Intrepid*”. Stepehnson considera că Vera Atkins merita medalia Donovan, dar conducerile de la Londra şi Washington căzuseră de acord ca nici una dintre ele să nu dezvăluie secretele pe care cealaltă dorea să le păstreze. Margaret Thatcher fusese destinatara anterioară a medaliei, ca prim-ministru britanic care primise ajutor american clandestin în războiul din Insulele Falkland.

„Operaţiunile subversive au fost o armă creată în al Doilea Război Mondial”, le-a spus Stephenson invitaţilor de pe *Intrepid*, „teribilă precum bomba atomică. Întreaga lume a auzit de bombă. Secretul face dificilă dezbaterea publică a modului de a gestiona cu onestitate această armă diferită şi de a preveni folosirea ei împotriva noastră”.

După cină, Vera l-a parafrazat pe poetul rus Evgheni Evtuşenko: „Cît de ruşinaţi vor fi copiii noştri... cînd îşi vor aduce aminte de o vreme atît de ciudată, cînd integritatea obişnuită părea curaj”. Împreună cu noi era Beverley Woodner, scenografa evreică de la Hollywood ale cărei abilităţi de simulare îi induseseră în eroare pe nazişti. „Dacă veteranii OSS”, a spus ea, „ar omagia-o public pe domnişoara Atkins, chiar şi acum, am supăra Londra. Ea a trebuit întotdeauna să rămînă invizibilă”. Beverley fusese prietenă apropiată cu romancierul Graham Greene, ofiţer de spionaj în timpul războiului. „El spunea că toată lumea era extrem de secretoasă, nimeni nu ştia cine ce face.”

„Vera a ales anonimatul”, a spus un om de afaceri proeminent din New York, John M. Shaheen. „Bărbaţilor nu le plăcea ideea unei şefe a spionilor.” În 1943, Shaheen era şeful proiectelor speciale, iar Bill Casey era şeful Serviciului de Informaţii OSS aflat sub comanda generalului Dwight D. Eisenhower. Shaheen a condus o echipă care a pătruns în Comandamentul Suprem italian, folosind vedete torpiloare şi noi sisteme de semnalizare pentru a intra şi a răpi un amiral italian. Odată cu amiralul veneau şi mostre ale unor noi arme navale italiene.

Ni s-a alăturat şi Peter Sichel. Acesta fusese un membru al echipelor Jedburgh paraşutat în spatele liniilor frontului. Acum negustor de vinuri important, Peter lucra pentru CIA-ul din Hong Kong, unde îl cunoscusem eu. A glumit despre o mică criză întîmplată la bordul lui *Intrepid*. „Ce vin preferi la cină?”, l-a întrebat el în şoaptă la ureche pe Stephenson. „Niersteiner”, a răspuns Stephenson, în timp ce îi ura bun venit la bord unui alt coleg, Ernie Cuneo, consilier pe timp de război al lui Roosevelt. Peter s-a repezit la ţărm împreună cu Vera. Aranjase să se servească cele mai bune vinuri la cină – dar nu şi Niersteiner. L-au adus ilegal la bord în pungi de hîrtie maro. „Era ceva legat de US Navy şi legile referitoare la alcool ale New York-ului”, a spus Vera. „Peter m-a folosit ca acoperire. O bătrînă cu accent englezesc. *Asta* i-a păcălit pe vameşi.”

Vera îi păcălise pe mulţi pentru mai mult timp decît îşi dădeau seama cei din afara distinsului grup de pe *Intrepid*. Printre aceştia se numărau cei ale căror cariere din OSS se prelungiseră la CIA. Ei îşi aminteau cum firea împăciuitoare a lui Chamberlain aproape că îl lăsase pe Hitler să cucerească

Europa nepedepsit şi cum dorinţa de pace a lui Roosevelt dusese la împăcarea lui Stalin. În decembrie 1945, secretarul de stat James Byrnes al preşedintelui Harry Truman a raportat, la întoarcerea de la Moscova, că Stalin „încearcă să facă într-un mod viclean ceea ce a încercat să facă şi Hitler". În luna martie a anului următor, Churchill a rostit celebrul lui discurs despre Cortina de Fier în Fulton, Missouri: „Din Szczecin, la Marea Baltică, pînă în Trieste, la Adriatica, o cortină de fier s-a lăsat peste continent. Dincolo de acea linie se află toate capitalele vechilor state din Europa Centrală şi de Est..."[1].

Vera a fost atrasă într-o alianţă a serviciilor secrete postbelice anglo-americane. Avea mai puţin de 40 de ani şi o experienţă inegalabilă. Stephenson scrisese într-un cuvînt înainte la *Top Secret*, o expunere redactată în 1946, dar făcută publică abia 50 de ani mai tîrziu: „Singura speranţă pentru supravieţuirea democraţiei este să fim puşi în gardă – iar ca să fim puşi în gardă este nevoie, în mod evident, de un Serviciu Secret global de maximă eficienţă".

Un ultim capitol s-a deschis pentru Vera în povestea pe care ea nu a putut s-o spună niciodată.

Într-un discurs la o ceremonie de absolvire a academiei militare americane de la West Point din iunie 1962, preşedintele John F. Kennedy a spus: „Acesta este un nou tip de război, de o intensitate nouă... război dus prin gherile, luptători care desfăşoară acţiuni subversive, insurgenţi, asasini; război dus prin ambuscadă în loc de luptă; prin infiltrare în loc de agresiune...".

În aprilie 1987, judecătorul William H. Webster, fostul director FBI care depunea jurămîntul în faţa Comisiei pentru Serviciile Secrete a Senatului american ca următorul director al CIA, l-a citat pe Stephenson, spunînd: „Secretul necesită integritate. Nu pot formula mai bine de atît".

Din cînd în cînd, Vera dispărea în călătorii în străinătate pentru care nu dădea explicaţii. Cei care o vedeau la Clubul RAF din Picadilly spuneau despre ea că era „grozavă" şi „austeră". Prefera acest club în locul a ceea ce s-a numit iniţial Clubul SOE pentru a-i ţine laolaltă pe experţi, în caz că era nevoie de ei în viitor. A inclus SAS şi a devenit Clubul Forţelor Speciale. La bătrîneţe, îşi invita vecinii din Winchelsea seara la un pahar, reuniunile luînd sfîrşit la ora 8 fix. Ultima dintre locuinţele ei, Chapel Plat, cu sensul de Locul Capelei, era amplasamentul unei capele wesleyene construite în 1800. La cea de-a 90-a aniversare a ei, oamenii din oraş i-au făcut cadou un colaj cu o succesiune a locuinţelor modeste din Winchelsea pe care le ocupase atunci cînd se împărţea între presiunea muncii şi liniştea rurală. Muzeul oraşului l-a omagiat, de asemenea, pe un membru al corului bisericii St. Thomas care devenise unul dintre agenţii ei, maiorul Henri Peleuve. Acesta a fost cameraman al BBC la începuturile televiziunii, apoi s-a oferit voluntar pentru a se paraşuta în Franţa în iulie 1942. Şi-a rupt un picior, a fost vînat de Gestapo şi a ajuns înapoi în ţară prin Spania. Avea 27 de ani cînd s-a paraşutat din nou în Franţa şi a construit unul dintre cele mai bune circuite SOE, pînă cînd a fost capturat în martie 1944 şi trimis la Buchenwald. Pe placa memorială scrie: „Restul reţelei sale îşi datorează supravieţuirea forţei lui morale".

Aparenţa de adormire a orăşelului Winchelsea ascunde indicii ale dualităţii domnişoarei Moneypenny-Atkins. Există o casă numită Moneysellers. Numele pare asemănător cu Moneypenny, după cum a remarcat Ian Fleming. Moneysellers este un memento al faptului că în 1333 Winchelsea a

fost unul dintre cele doar 20 de oraşe din Anglia în care se puteau schimba bani străini. Duzii datează din perioada în care Winchelsea furniza aceste resurse Batalionului 3 al Voluntarilor din Cinque Ports pentru războaiele revoluţionare şi napoleoniene. Pentru a construi bolţi gotice şi stîlpii a 40 de pivniţe în care erau depozitate vinurile – 120 de butoaie mari de 240 de litri într-o pivniţă – a fost folosită piatră de Caen din Franţa. Oraşul atrăgea artişti şi scriitori: Turner, Thackeray, Conrad. Edward Lear, autorul unor poezii absurde, locuia în apropiere. La fel şi trei membri ai Frăţiei Prerafaelite: Dante Gabriel Rossetti, John Everett Millais şi William Holman Hunt. Şi aici i l-a dedicat Beatrix Potter pe Peter Rabbit nepotului ei. Ellen Terry, una dintre cele mai mari actriţe engleze, a locuit în Casa Turnului, „pe zidul cu iederă al străvechii Porţi a Turnului", şi îi plimba pe vizitatori prin zona rurală într-o brişcă din secolul al XIX-lea. Winchelsea era decorul perfect pentru domnişoara Marple a Agathei Christie şi unii dintre cei care o vizitau pe Vera o considerau potrivită pentru acest rol.

În numărul din octombrie 1998, revista parohiei a relatat că, la una dintre întîlnirile Societăţii Second Wednesday, Vera Atkins a rupt în sfîrşit tăcerea în ceea ce priveşte munca ei din timpul războiului. Totuşi, a dezvăluit foarte puţine. „Simţul ei ambiguu al umorului a demonstrat cum a reuşit să facă faţă unei sarcini foarte solicitante şi chinuitoare", a scris Daphne B. Robertson. „A subliniat că a fost de acord să vorbească doar pentru că i se promiseseră sendvişuri cu castraveţi la ceai."

Această persoană era aceeaşi cu cea care memorase instrucţiunea „Este necesar... un element de prestidigitaţie, un stil original şi sinistru, care îl lasă pe inamic deconcertat şi învins". SOE trebuia să reprezinte „complicaţii după complicaţii, intrigă şi contraintrigă, şiretenie şi trădare, păcălire şi contrapăcălire, agent adevărat, agent fals, agent dublu". Ian Fleming îl citase pe Winston Churchill atunci cînd îl crease pe James Bond ca un „instrument contondent" aflat în afara legii. Vera îi amintise lui Fleming că Bond şi instrumentele contondente erau armele celor slabi. Ea a spus că Bond era popular deoarece era uman; dispozitivele lui erau inspirate de „jucăriile" SOE care apăreau din resurse atît de limitate, încît doar săracii şi-ar fi dat osteneala să le transforme în arme mortale, acesta fiind şi motivul pentru care era periculos să vorbeşti despre ele.

La mijlocul anului 2000, cînd Vera s-a îmbolnăvit grav, George Millar a traversat în grabă jumătate din Anglia, din Dorset, dar a ajuns prea tîrziu. „Am petrecut atît de mulţi ani împreună cu ea", mi-a spus el. „Cînd am propus să scriu primea mea carte, *Maquis*, ea m-a admonestat: «Cum poţi să faci bani din toate astea?». Dar m-a iertat, iar eu m-am bucurat de cinele scumpe la Londra pe care mi le oferea şi de inteligenţa ei ascuţită. Şi totuşi, nu am ştiut, pînă în ziua în care a murit, că era de origine evreiască."

Vera a murit pe 24 iunie 2000. Necrologul ei din *The Times* o prezenta ca Vera Maria Rosenberg, „agent al serviciilor secrete". La Biserica St. Thomas the Martyr s-a ţinut un parastas. „Odihnească-se în pace", a intonat preotul. „Şi fie ca lumina veşnică să îi lumineze calea", au răspuns cei prezenţi. O acceptaseră de mult ca pe una de-a lor pe fata născută evreică româncă.

Note

Capitolul 1. Fiica lui Max

1. Kenneth Rose, *Elusive Rothschild: The Life of Victor, Third Baron* (Weidenfeld and Nicholson, Londra, 2003), consemnează eforturile agenţilor sovietici infiltraţi în serviciile de spionaj britanice de a-l defăima pe Victor de Rothschild, acuzîndu-l că e o cîrtiţă comunistă. Pe clapeta cărţii este scris că Victor, un patriot preocupat de binele public, a fost supus la multe umilinţe pînă cînd Margaret Thatcher a dezavuat acuzaţiile că ar fi fost spion rus.
2. Amintirile Verei, împărtăşite lui sir William Stephenson, lady Mary Stephenson şi Soniei d'Artois şi în David K.E. Bruce, scrisori către autor, 1975-1976.
3. Arhivele Naţionale, fostul Birou al Registrului Public, consemnau existenţa unei Comisii pentru Apărarea Imperială, dar detaliile erau în continuare secrete. Documentele Arhivelor Naţionale sînt, de altfel, accesibile pentru cercetare. Cu toate acestea, o lacună din Legea Libertăţii Informaţiilor din Marea Britanie (FOIA) din 1 ianuarie 2005 a fost remarcată de revista *BBC History* din octombrie 2004, sub titlul „Legal loophole «could spell doom for historic research»". „Nu există nimic care să oprească distrugerea documentelor anterior unei cereri", remarca Institute of Historical Research. Înainte de aplicarea legii au fost distruse sau ascunse informaţii ce ar fi atentat la securitatea naţională. Obsesia notorie a Regatului Unit pentru secretomanie dusese deja la ascunderea unor documente SOE din al Doilea Război Mondial. Katherine Gunderson, care lucra în cadrul Campaniei pentru Libertatea Informaţiilor, a fost citată în acelaşi număr al *BBC History*: „Sîntem îngrijoraţi că unele informaţii ar putea fi distruse înainte de promulgarea legii". Richard Smith de la cabinetul viceprim-ministrului a dezvăluit faptul că „la noi ajung propuneri pentru eliminarea arhivelor noastre" înainte ca FOIA să fie implementată. Unii intelectuali au protestat din cauza faptului că documente secrete din timpul războiului, din urmă cu 60 de ani sau mai mult, erau „plivite" în acea perioadă. Regula anterioară a celor 30 de ani de aşteptare ar fi permis deschiderea documentelor arhivate în timpul operaţiunilor SOE dintre 1940 şi 1945, dar dosare importante ale SOE au fost arse în 1945, iar în aceste arhive nu se găseşte nici un document oficial despre viaţa timpurie a Verei Maria Rosenberg.
4. *BBC History*, octombrie 2004.
5. Vera a încredinţat aceste detalii şi următoarele lui lady Stephenson, care le-a împărtăşit autorului.

6. Amintiri ale lui lady Stephenson comunicate autorului.
7. Identitatea acestuia nu a fost făcută publică.
8. Răspunsul Verei la întrebări referitoare la perioada petrecută în Germania din însemnările ţinute de sir William Stephenson.
9. Vezi Walter Laqueur (ed.), *The Holocaust Encyclopedia* (Yale University Press, New Haven, 2001).
10. Robert Mendelsohn, autor britanic şi editor al Prion Books, este un antreprenor cu multe călătorii la activ, ale cărui afaceri merg de la exploatarea aurului în Europa Centrală la exportul de whisky scoţian în Japonia. Observator binevoitor şi pătrunzător al acelor vremuri, Mendelsohn i-a fost de mare ajutor autorului, prin generozitatea cu care a împărtăşit cercetări şi cunoştinţe directe.
11. Citat în volumul autorului *A Man Called Intrepid* (Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1976).
12. Margaret MacMillan, *Paris 1919* (Random House, New York, 2001).
13. Srinagarindra, prinţesa-mamă a Thailandei, interviu al autorului; volumul *The Revolutionary King* (Constable, Londra, 1998).

Capitolul 2: Prieteni Comuni *versus* Oameni Vinovaţi

1. Elena Marks, interviu al autorului.
2. Frank Whittle, interviu al autorului.
3. Ian Kershaw, „Making Friends with Hitler”, *BBC History*, noiembrie 2004.
4. Vera a fost atît de impresionată de această declaraţie a lui Churchill, încît, mulţi ani mai tîrziu, i-a spus celei mai tinere agente din SOE, Sonia d’Artois, că încercase să îi găsească originea, dar nu reuşise. Sonia a devenit ulterior o prietenă apropiată a Verei, iar eu îi sînt îndatorat pentru numeroasele anecdote citate în acest volum. Soţul ei, Guy d’Artois, a pătruns şi el în Franţa imediat după Sonia. Ambii sînt mai degrabă omagiaţi în arhivele militare canadiene decît în cele britanice, chiar dacă Franţa le-a recunoscut bravura şi i-a acordat lui Guy Legiunea de Onoare. Isprăvile Soniei au apărut în romanul lui Sebastian Faulks, *Charlotte Gray*, şi în filmul din 2005 cu acelaşi titlu.

Capitolul 3: Să-l omorîm pe Hitler?

1. MacMillan, *Paris 1919*.
2. Din însemnările ţinute de Mary Stephenson şi observaţiile ei ulterioare comunicate autorului.
3. Menachem Begin, *The Revolt: Story of the Irgun*, trad. de Samuel Katz (W.H. Allen, Londra, 1951); Begin, interviu televizat cu autorul, 1977.
4. Begin, *The Revolt*.
5. Laqueur, *The Holocaust Encyclopedia*; de asemenea, Walter Laqueur, *A World of Secrets: The Uses*

and Limits of Intelligence (Basic Books, New York, 1985).

6. Rose, *Elusive Rothschild*.

7. W.J.M. Mackenzie, *The Secret History of SOE: Special Operations Executive, 1940-45* (St. Ermin's Press, Londra, 2000). Deşi a fost scrisă imediat după război, la sugestia generalului Colin Gubbins, director executiv al SOE, publicarea cărţii a fost amînată pînă în 2000, cînd o versiune editată a devenit disponibilă la Biroul Registrului Public.

8. Hugh Dalton, *The Second World War Diary: 1940-1945* (Jonathan Cape, Londra, 1986).

9. Din consemnări ale conversaţiilor Verei cu Mary Stephenson.

Capitolul 4: Întoarcerea la Berlin

1. *Parliamentary Debates Hansard*, noiembrie 1935.

2. John Weitz, *Hitler's Diplomat* (Ticknor and Fields, New York, 1992), o relatare competentă despre baza socială şi politică a Germaniei naziste şi prima biografie detaliată a lui Joachim von Ribbentrop, celebrul ministru de Externe al lui Hitler.

3. Charles Williams, *The Last Great Frenchman* (Little, Brown, Londra, 1993). Această biografie a lui Charles de Gaulle scrisă de un fost ambasador britanic la Paris este o consemnare indispensabilă şi obiectivă a istoriei franceze a acestei perioade şi a modului în care ea a modelat fermitatea generalului de Gaulle ca lider al Forţele Franceze Libere.

4. John Costello, *Mask of Treachery* (William Morrow, New York, 1988). Costello a împărtăşit cercetările lui ample şi însemnările din jurnalele lui Cadogan lui Monika Jensen, pe atunci producător al emisiunii „60 Minutes" a CBS, care pregătea episodul „Ultimul nazist".

Capitolul 5: Coroana sau omul de rînd: unde este trădarea?

1. Fritz Hesse, *Hitler and the English*, trad. de F.A. Voigt (Wingate, Londra, 1954).

2. David K.E. Bruce, conversaţii şi scrisori către autor, 1975-1976.

3. Colin Gubbins, interviuri şi scrisori către autor, anii 1970, cînd Legea Secretelor de Stat încă se mai aplica.

4. Paul Schmidt, *Hitler's Interpreter* (Macmillan, New York, 1951), citat de Ian Kershaw, unul dintre principalii autori pe plan mondial care au scris despre Hitler şi profesor de istorie modernă la University of Sheffield, în „Making Friends with Hitler", *BBC History Magazine*, noiembrie 2004.

Capitolul 6: „Anglia izolată"

1. Paul Johnson, *Modern Times: The World from the Twenties to the Eighties* (Harper and Row, New York, 1983). Johnson a fost editorul revistei de stînga *New Statesman*, dar a devenit tot mai critic

faţă de adepţii pacifişti ai lui Lloyd George.

2. Winterbotham a trebuit să aştepte 35 de ani pentru a dezvălui rolul Poloniei în epopeea ULTRA, care a fost considerat ulterior un rol-cheie în supravieţuirea Marii Britanii. Cartea lui Winterbotham, *The Ultra Secret* (Harper and Row, New York, 1974), a fost publicată în ciuda încercărilor guvernului britanic de a o interzice. Pînă atunci, povestea savanţilor străluciţi care au lucrat zi şi noapte în condiţii jalnice pentru a sparge codurile Enigma ce se schimbau constant fusese un secret atît de bine păzit, încît nici măcar locuitorii din Bletchley nu vorbiseră niciodată despre el. *Daily Mirror* cita relatarea lui Winterbotham despre modul în care a fost sancţionat pentru că a rupt tăcerea: „Nu am trecut niciodată de gradul de căpitan de escadrilă". Winterbotham a lucrat pentru RAF şi pentru Secret Intelligence Service, dar nici una dintre ele nu i-a acordat o pensie.

3. Chandos Brudenell-Bruce, conte de Cardigan, *I Walked Alone* (Routledge and K. Paul, Londra, 1950).

4. Citat în E.H. Cookridge, *Inside SOE: The First Full Story of Special Operations Executive in Western Europe 1940-45* (Arthur Baker, Londra, 1966).

5. Printre cei care au spus că Vera avea discuţii informale cu Churchill şi că îi furniza rapoarte de o pagină despre rezistenţa din timpul războiului din Europa erau soţii Stephenson, Bill Casey, care a devenit director al CIA, şi corespondenţi de ştiri care ulterior au devenit agenţi în Franţa ocupată.

6. Ian Fleming, conversaţie cu autorul, 1956.

7. Geoffrey Cox, conversaţie cu autorul, care a lucrat împreună cu el la Independent Television News. Cox a condus ITN în anii 1960 şi 1970.

Capitolul 7: Conexiuni

1. Nadya Letteney, interviu al autorului. Aceasta s-a ocupat ulterior de achiziţii la magazinul Macy's de pe Broadway, după ce a participat la operaţiunile din New York ale lui Stephenson în timpul războiului.

2. Irina von Meyendorff, conversaţii cu autorul. Pentru suspiciunile larg răspîndite referitoare la „propaganda neagră" britanică, vezi Marie Vasilcikov, *Berlin Diaries: 1940-1945* (Knopf, New York, 1987).

3. Goerdeler a fost spînzurat abia pe 2 februarie 1945, deoarece Himmler spera ca legăturile acestuia cu Occidentul să-i salveze pielea dacă lucrurile îşi schimbau direcţia.

4. Stanley A. Blumberg şi Gwinn Owens, *The Survival Factor: Israeli Intelligence from World War I to the Present* (Putnam, New York, 1981).

5. C.H. Ellis, *The Transcaspian Episode: 1918-1919* (Hutchinson, Londra, 1963).

Capitolul 8: Creieri împrăştiaţi cu o *knopkierie*

1. Adevărata amploare a influenţei sale a fost în cele din urmă expusă în Amanda Smith (ed.), *Hostage to Fortune: The Letters of Joseph P. Kennedy* (Viking, New York, 2001).
2. Weitz, *Hitler's Diploma*.
3. William L. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich: A History of Nazi Germany* (Simon and Schuster, New York, 1960).
4. Richard Hughes, interviu al autorului. Hughes l-a intervievat pe Burgess în 1957, în Moscova. Vezi şi Peter Wright, *Spycatcher: The Candid Autobiography of a Senior Intelligence Officer* (Viking, New York, 1987).

Capitolul 9: Polonia sparge prima Enigma

1. Malcolm MacDonald, interviu al autorului; Yehuda Bauer, *From Diplomacy to Resistance: A History of Jewish Palestine, 1939-45*, trad. de Alton M. Winters (Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1970), minute ale conferinţei Weitzmann-MacDonald. Vezi şi Bernard Wasserstein, *Britain and the Jews of Europe, 1939-45* (Oxford University Press, New York, 1979), şi Cordell Hull, *Memoirs of Cordell Hull* (Macmillan, New York, 1948).
2. Anthony Cavendish, interviu al autorului. Vezi şi *Inside Intelligence* de Anthony Cavendish, tipărită prima oară pe cheltuiala autorului în 1987. Guvernul britanic a încercat să-l reducă la tăcere, pretinzînd că există o datorie de confidenţialitate pe durata întregii vieţi care era asumată de ofiţerii serviciilor secrete. O versiune mai circumspectă a fost publicată ulterior (Collins, Londra, 1990).
3. *The Diaries of Sir Alexander Cadogan, O. M., 1938-1945* au fost cenzurate chiar dacă au fost publicate 25 de ani mai tîrziu (Putnam, New York, 1972), deşi ele au fost prezentate drept „Jurnale secrete care dezvăluie nenumărate fapte necunoscute pînă acum".
4. Collin Gubbins, interviu şi scrisori către autor.

Capitolul 10: Trădări din toate părţile

1. Paul Paillole, *Notre espion chez Hitler* (Robert Laffont, Paris, 1985).
2. Gordon Welchman, interviuri şi scrisori către autor. Pentru o descriere minuţioasă, vezi cea mai importantă lucrare: Hugh Sebag-Montefiore, *Enigma: The Battle for the Code* (John Wiley, New York, 2000).
3. Printre sursele lui Stalin se număra reţeaua de spionaj Rote Kapelle, un criptonim creat de biroul german al securităţii centrale, Reichssicherheitshauptamt sau RSHA. Londra a recunoscut mai tîrziu că mesajele schimbate cu ambasadorul britanic la Berlin, sir Neville Henderson, erau interceptate de Germania şi transmise mai departe Moscovei. Vezi şi *The Diaries of Sir Alexander Cadogan*.

Capitolul 11: Prima misiune a Verei într-un război deschis

1. *The Diaries of Sir Alexander Cadogan*.
2. Vezi minutele Ministerului de Externe britanic, citate în Blumberg şi Owens, *The Survival Factor*, şi în Wasserstein, *Britain and the Jews of Europe*.
3. Reverendul Charles E. Coughlin, *A Series of Lectures on Social Justice* (Radio League of the Little Flower, Royal Oak, 1935). Părintele Coughlin era un pronazist notoriu. Trecutul de fascist al lui Philip Johnson a durat din 1932 pînă în 1940, între vîrstele de 26 şi 34 de ani. Acesta a fost mai tîrziu pus în umbră de reputaţia lui din lumea arhitecturii, după ce s-a alăturat Muzeului de Artă Modernă din New York. A murit în ianuarie 2005, iar necrologul din *The New York Times* abia dacă a pomenit „scurta lui implicare în politica de extremă-dreaptă". Alte descrieri au minimalizat şi ele implicarea lui în cauza nazistă. Biografia competentă a lui Franz Schulze, *Philip Johnson: Life and Work* (Knopf, New York, 1994), înregistrează devotamentul lui faţă de cauza nazistă, eforturile lui pentru lansarea unui partid fascist american şi antisemitismul lui virulent. Johnson şi-a cerut scuze public mai tîrziu pentru „prostia lui completă şi neverosimilă", după ce aceasta a fost documentată complet de William L. Shirer în *Berlin Diary* (Knopf, New York, 1941).
4. Stanley Orlowski şi Jan Żurakowski, interviuri ale autorului.
5. Joseph Goebbels, *The Goebbels Diaries: 1939-1941*, trad. şi ed. de Fred Taylor (Putnam, New York, 1983).
6. Documente ale lui Simon şi Universitatea Evreiască din Ierusalim.
7. Hugh Dalton, *The Fateful Years: Memoirs, 1931-1945* (Muller, Londra, 1957).

Capitolul 12: NTDB: nu te da bătut

1. Arhivele Naţionale (Londra), Prem 3/22/44, 10 iulie 1941.
2. *War Cabinet Minutes, 1939-45* (Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1989), 22: 21 septembrie 1939, ora 11.
3. Martin Gilbert, *Finest Hour: Winston S. Churchill, 1939-1941* (Heinemann, Londra, 1983).
4. *British Security Coordination: The Secret of British Intelligence in the Americas, 1940-1945* (Fromm International, New York, 1999), compilată prima oară pentru BSC în New York de către William Stephenson, în 1945; Joseph E. Persico, *Roosevelt's Secret War* (Random House, New York, 2001); Harold Nicolson, *Diaries and Letters, 1939-1945* (Collins, Londra, 1967).
5. Făcută publică mulţi ani mai tîrziu, în *The Diaries of Sir Alexander Cadogan.*

Capitolul 13: Adversarul vostru iubitor: Gestapo-ul

1. Goebbels, *Diaries*.

2. Schellenberg a apărut ulterior la procesul pentru crime de război de la Nürnberg şi a negat că ar fi ştiut de atrocităţile naziste. El a spus că era în Suedia înainte de căderea Berlinului, „pentru a negocia sfîrşitul războiului". În ianuarie 1948 a compărut în faţa unui tribunal militar american, care l-a condamnat la şase ani de închisoare. A spus că i-a ajutat întotdeauna pe prizonierii din lagărele de concentrare. Nu a executat întreaga sentinţă, dat fiind că aliaţii foloseau astfel de „experţi" pentru a-i ajuta în lupta împotriva comunismului.
3. Vezi analiza serviciilor secrete americane a documentelor naziste capturate: Thomas Troy, istoric al CIA, şi expunerea lui „The Coordinator of Information and British Intelligence", secretizată şi vehiculată în interiorul CIA, 1970, şi publicată în *Studies in Intelligence* (U.S. Central Intelligence Agency, Washington, 1974). Vezi şi Walter Schellenberg, *The Labyrinth: Memoirs*, trad. de Louis Hagen (Harper, New York, 1956).
4. Goebbels, *Diaries*.

Capitolul 14: Războiul fals ia sfîrşit

1. Noel Coward, interviu al autorului, 1973.

Capitolul 15: „O gherilă gigantică"

1. Dalton, *Second World War Diary*.
2. Citat în Hugh Cudlipp, *Publish and Be Damned!: The Astonishing Story of the Daily Mirror* (Andrew Dakers, Londra, 1953).
3. John Colville, *The Fringes of Power: 10 Downing Street Diaries, 1939-1955* (W.W. Norton, New York, 1986); John Lukacs, *Five Days in London: May 1940* (Yale University Press, New Haven, 1999).
4. Din relatarea scrisă de Nadya Letteney pentru autor.
5. Richard J. Whalen, *The Founding Father: The Story of Joseph P. Kennedy* (New American Library, New York, 1964); Persico, *Roosevelt's Secret War*; Randolph Churchill, relatare personală către autor şi către Vera în Cairo, 1956.
6. *War Cabinet Minutes*, 155: 5 iunie 1940, ora 12.30.

Capitolul 16: Buzele unei femei stranii

1. Winston Churchill, *The World Crisis* (Scribner, New York, 1949); scrisoare a lui Ian Fleming către sir William Stephenson.
2. Winston Churchill, *Their Finest Hour*, vol. 2 din *The Second World War* (Houghton Mifflin, Boston, 1949).

3. Citat de Lukacs în *Five Days in London*; Andrew Roberts, *Eminent Churchillians* (Simon and Schuster, New York, 1994). În iulie 1938, Halifax l-a primit pe Wiedemann la Londra.

Capitolul 17: Sabotaj şi aşa mai departe

1. Aveau să treacă încă 60 de ani pînă cînd documentele oficiale despre conducerea pe timp de război a British Security Coordination de către Stephenson, categorisite „ultra-secrete" şi din care provin aceste detalii, au devenit disponibile. Actele BSC clarifică motivul pentru care el a devenit primul străin care a primit cea mai înaltă decoraţie civilă americană, Medalia Prezidenţială de Merit, pentru „ajutor nepreţuit [...] în domeniile serviciilor de informaţii şi operaţiunilor speciale".
2. Douglas Dodds-Parker, *Setting Europe Ablaze: Some Accounts of Ungentlemanly Warfare* (Springwood Books, Windlesham, 1983).
3. Recunoscută public la sfîrşitul anului 2001, odată cu desecretizarea documentelor guvernamentale britanice despre Unitatea pentru Război Politic.
4. John Morton Blum, *From the Morgenthau Diaries*, vol. 2, *Years of Urgency, 1938-1941* (Houghton Mifflin, Boston, 1965).
5. *History of the Second World War* (Her Majesty's Stationery Office, Londra).

Capitolul 18: Anul Singuratic

1. Din memoriile lui Portal, *Secret and Personal, February 1, 1941: An Official Document* (Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1966).

Capitolul 19: Un război civil ia sfîrşit, un coşmar începe

1. *House of Commons Hansard*, 12 noiembrie 1940.
2. Arhivele Naţionale, CAB 80/56.
3. Chiar înainte să moară, la sfîrşitul secolului, Leo Marks a folosit această replică drept titlu pentru o carte care a încălcat, în sfîrşit, interdicţia guvernamentală britanică, *Between Silk and Cyanide: A Codemaker's War, 1941-1945* (Free Press, New York, 1998).

Capitolul 20: „Angajaţi speciali care nu sînt plătiţi din fondurile armatei"

1. Ben Levy, interviu al autorului.

Capitolul 21: „Putea să facă orice cu dinamita, mai puţin să o mănînce”

1. Arthur Koestler, *The Invisible Writing: An Autobiography* (Beacon Press, Boston, 1955).

Capitolul 22: Camera Neagră

1. Arhivele Naţionale, UKRO HW 14/7, scrisoare, 21 octombrie 1940.

Capitolul 23: „Trebuie să creadă în ceea ce face, altfel ar înnebuni”

1. Numele lui era înnegrit în rapoartele secrete ale MI5 care au mocnit pînă cînd publicarea lor a fost forţată, la începutul secolului XXI. Bodington a fost descris în rapoartele MI5 drept trădător, dar nu i s-a dat niciodată posibilitatea de a-şi apăra reputaţia. Din nou, secretul a falsificat istoria. Vera a trăit în acelaşi pericol constant al unor acuzaţii imposibil de probat care, fiind secrete, nu puteau fi respinse niciodată.
2. Daniel Cordier, *Jean Moulin*, 3 vol. (Lattès, Paris, 1989-1993); Douglas Porch, *The French Secret Services* (Macmillan, Londra, 1996). Porch se foloseşte de numeroasele memorii ale agenţilor francezi din al Doilea Război Mondial, iar cercetarea lui obiectivă este utilă ca antidot împotriva istoriilor anecdotice mai exagerate.
3. Poezia „The Life That I Have” avea să devină una dintre cele mai populare poezii de dragoste britanice, după ce guvernul britanic a ridicat în sfîrşit interdicţia în 1998 şi Marks a putut să-şi publice memoriile, care relatau modul cum Violette îi salvase viaţa „Iepurelui Alb” şi o pierduse pe a ei; vezi Marks, *Between Silk and Cyanide*.

Capitolul 24: Vizita în zbor

1. Charles Fraser-Smith, interviuri şi corespondenţă cu autorul, 1981-1983.
2. Fraser-Smith şi Hugh Thomas, interviuri cu autorul, 1981 (Thomas a fost chirurgul armatei britanice care l-a examinat pe Hess în închisoarea Spandau din Berlin); gardienii lui Hess de la Spandau, interviuri ale autorului; cercetare pentru William Stevenson, *Eclipse* (Doubleday, New York, 1986).
3. Rudolf Hess şi Ilse Hess, *Prisoner of Peace* (Institute for Historical Review, Torrance, 1954), în care Oddie scrie: „Secretul nu a fost şi nu va fi niciodată o armă a Binelui, el fiind cel mai adesea semnul distinctiv al Răului”. Vezi şi Winston Churchill, *The Second World War*, vol. 3, *The Grand Alliance* (Houghton Mifflin, Boston, 1950), în care el comentează: „Reflectînd asupra acestei poveşti în ansamblu, mă bucur că nu am fost responsabil pentru modul în care Hess a fost

şi este tratat”.

4. Citat în Vasilcikov, *Berlin Diaries*; conversaţii dintre Missie şi Vera după război.

5. Wright, *Vînătorul de spioni*. S-a spus că Wright a petrecut 25 de ani în cele mai înalte eşaloane ale serviciilor secrete britanice. El a acuzat Coroana că a ascuns adevărul despre trădătorii SIS din rîndul claselor superioare privilegiate prin utilizarea tendenţioasă a Legii Secretelor de Stat. Guvernul britanic a blocat publicarea cărţii şi a lansat procese în întreaga lume, dat fiind că Wright încerca să găsească o ţară unde să-şi poată publica descoperirile. În cele din urmă, în 1986-1987, în Australia, Coroana şi-a trimis cel mai înalt consilier de securitate, secretarul Cabinetului sir Robert (ulterior lord) Armstrong, pentru a obţine o hotărîre de interdicţie din partea Curţii Supreme din New South Wales. Angajamentul lui Armstrong faţă de unele doctrine străvechi ale secretului oficial era bine cunoscut. Avocatul lui Peter Wright era un australian care s-a năpustit asupra gardianului englez al secretului cu toată ferocitatea Lumii Noi în confruntarea cu Lumea Veche. *Vînătorul de spioni* a fost în cele din urmă publicată pretutindeni în afară de Marea Britanie. Ediţiile americane au fost aduse ilegal la Londra. Cercurile conducătoare s-au răzbunat, folosindu-se de instrumente perimate ale defăimării. Directorul general al MI5, Stella Rimington, a continuat şi după pensionarea ei în anul 2000 seria de atacuri asupra lui Wright, care decedase deja, şi a declarat presei: „Era un îngîmfat. Avea o imaginaţie exagerată şi o personalitate obsesivă care s-au transformat în paranoia”.

Capitolul 26: „Aceasta este o crimă fără nume”

1. Jan Żurakowski, interviu al autorului. „Żura” mi-a spus întreaga poveste în timp ce testa un prototip de avion de vînătoare cu rază lungă de acţiune, Avro CF-100. Îşi demonstra noile acrobaţii, primele inventate după mulţi ani, cînd am avut o urgenţă după ce a ieşit din „zuracrobaţiile” lui. Eram în carlinga din spate a unui avion cu reacţie cu două locuri cînd mi-a spus calm că trebuie să ne catapultăm. Mai tîrziu, reveniţi la sol, a trebuit să ne petrecem noaptea într-un fel de carantină, deoarece CF-100 era încă secret. Al Doilea Război Mondial se terminase de vreo zece ani. Żura nu mai trebuia să-şi facă griji despre *acel* secret.

2. Diane T. Putney (ed.), *ULTRA and the Army Air Force in World War II: An Interview with Associate Justice of the US Supreme Court Lewis F. Powell, Jr.* (Office of Air Force History, Washington, 1987); şi amiralul William C. Mott, *Intelligence Report* (buletin informativ al Standing Committee on Law and National Security a American Bar Association), august 1988.

3. Schellenberg, *The Labyrinth*.

4. John Raymond Godley, baronul Kilbracken, *Bring Back My Stringbag: Swordfish Pilot at War, 1940-45* (Peter Davis, Londra, 1979); lordul Kilbracken, corespondenţă cu autorul.

5. Ezer Weizman, interviu cu autorul. Ezer Weizman a renunţat la „n”-ul final al numelui său, nedorind să profite de renumele lui Chaim.

6. Bill Mott şi producătorul emisiunii *60 Minutes* a CBS, Monika Jensen, interviuri ale autorului,

1983-1985. Judecătorul Powell al Curţii Supreme de Justiţie a spus, în interviuri paralele, că a păstrat secretul cu privire propriul său rol încă treizeci de ani, chiar şi faţă de soţia lui.

Capitolul 27: „O linie roşie şi subţire”

1. Baronul Rüdiger von Etzdorf a adoptat naţionalitatea britanică la sfîrşitul războiului, a renunţat la titlurile lui şi a murit la Londra în mai 1967, „necunoscut şi neplîns”, a comentat *The Times*. Contribuise la salvarea multor soldaţi şi aviatori aliaţi şi refugiaţi civili. Fratele lui era în 1967 ambasadorul german în Marea Britanie.
2. Colonelul Passy, *Deuxième Bureau Londres* şi *10 Duke Street, Londres* (Raoul Solar, Monte Carlo, 1947) şi *Missions secrètes en France: novembre 1942 – juin 1943* (Plon, Paris, 1951). Al patrulea volum nu a mai fost publicat.

Capitolul 28: Complet ocupată

1. Prinţul Bisadej, conversaţii cu autorul, 1992. Acest fost agent al Secţiunii Siam a SOE a descris elocvent instrucţiile dure după ce regele Bhumibol, al nouălea Rama, a fost de acord că secretul nu mai era necesar. Bisadej este o redare fonetică a denumirii prin care se face referire de obicei la thailandezi.
2. Bickham Sweet-Escott, interviuri cu autorul, 1974; Sweet-Escott, *Baker Street Irregular* (Methuen, Londra, 1965).
3. Necrologul Hermionei, contesă de Ranfurly, *Daily Telegraph*, 13 februarie 2001. Avea 87 de ani.
4. Randolph Churchill, traducătoarea lui iugoslavă din Zagreb şi Cairo, Mrdjn Lenka, şi Ted Howe, interviuri ale autorului. Ted Howe s-a paraşutat în Iugoslavia şi a coborît pe raza de lumină a unui proiector german. S-a furişat în întuneric şi a petrecut ceea ce a numit „luni oribile de străbătut munţii călare, mîncînd treptat caii pe măsură ce rămîneam fără mîncare”.
5. Roy Jenkins, *Churchill: A Biography* (Farrar, Straus and Giroux, New York, 2001).
6. Mackenzie, *Secret History of SOE*. Deşi a fost scrisă imediat după război la sugestia generalului sir Colin Gubbins, director executiv al SOE, publicarea a fost amînată pînă în 2000, cînd o versiune editată a devenit disponibilă la Public Record Office.
7. Benjamin Cowburn, *No Cloack, No Dagger* (Jarrolds, Londra, 1960).
8. Józef Cyrankiewicz, interviu al autorului; relatări din ziarul londonez *Daily Express*, 1953; relatări din ziarul din Toronto *Daily Star*, 1953.
9. W.J. West, (ed.), *Orwell: The War Commentaries* (Pantheon, New York, 1985).
10. Jan Nowak, interviuri ale autorului; Nowak, *Courier from Warsaw* (Wayne State University Press, Detroit, 1982).

Capitolul 29: Cacealma şi contracacealma

1. Raymond Ruffin, *La Résistance normande face à la Gestapo* (Presses de la Cité, Paris, 1977).
2. Din raportul lui Carleton Coon către sir William Stephenson, găsit printre documente ultrasecrete pentru istoria oficială postbelică a lui Intrepid.
3. David Bruce, interviuri şi corespondenţă cu autorul.
4. Reinhard Gehlen, interviuri ale autorului realizate în 1972 la domiciliul lui Gehlen, după ce acesta s-a retras din funcţia de şef al primei agenţii de spionaj a Germaniei de Vest; Gehlen, *The Service*, trad. de David Irving (World, New York, 1972).
5. Charles Webster şi Noble Frankland, *The Strategic Air Offensive Against Germany 1939-1945* (Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1961).
6. Goebbels, *Diaries*; Roger Manvel şi Heinrich Fraenkel, *The Canaris Conspiracy: The Secret Resistance to Hitler in the German Army* (McKay, New York, 1969).
7. Terence O'Brien, *The Moonlight War: The Story of Clandestine Operations in South-East Asia, 1944-5* (Collins, Londra, 1987); Charles Dunne, conversaţii cu autorul. Charles Dunne a fost copilotul lui O'Brien.
8. Dunne şi Bill Simpson, conversaţii cu autorul; rapoarte de spionaj ale prinţului Svasti din arhiva autorului.

Capitolul 30: Iepurele Alb sare în bîrlogul „Guvernatorului"

1. Inga a fost omagiată pentru munca ei eroică doar după renunţarea parţială la mecanismele de control asupra arhivelor „nonexistente" ale SOE. Conversaţii şi corespondenţă cu autorul.
2. Întreaga întrevedere cu Churchill i-a fost povestită Verei de Yeo-Thomas. Vezi Bruce Marshall, *The White Rabbit*, din povestea spusă lui de F.F.E. Yeo-Thomas (Houghton Mifflin, Boston, 1952); Leo Marks şi locotenent-colonelul de aviaţie F.F.E. Yeo-Thomas, decorat cu George Cross şi Military Cross, interviuri cu autorul.

Capitolul 31: Un ocean neprevăzut şi gigantic

1. Partea franceză a poveştilor lui Watlington şi Yeager este oferită de *Bulletin de l'Amicale des Maquis et des Anciens Réfractaires et Résistants A.S. De la Haute-Corrèze*, 1992, publicat regulat în cadrul UNESCO Classification 23/Dossier de déclaration annuelle. După război, Hartley Watlington i-a dictat o relatare soţiei sale, Faith. Memoriile lui au fost aprobate de oficialii din securitate după ce el a eliminat detalii referitoare la războiul neconvenţional care puteau să ajute viitori inamici postbelici, acestea fiind publicate în *Bermuda Historical Quarterly*, în 1949. Vezi şi

Chuck Yeager şi Leo Janos, *Yeager: An Autobiography* (Bantam Books, New York, 1985). Yeager a doborît o duzină de avioane inamice după ce Eisenhower a fost de acord ca el să-şi reia misiunile aeriene de luptă. A făcut un salt spectaculos la aviaţia supersonică, în calitate de pilot de teste, iar mai tîrziu a pilotat bombardiere tactice în Asia şi a supervizat dispozitive militare de apărare din Pakistan şi Afganistan.

Capitolul 32: Rolande

1. Rolande şi-a reamintit toţi anii aceştia mai tîrziu, cînd a fost omagiată la baza Forţelor Speciale Americane din Fort Bragg, North Carolina.

Capitolul 33: Reţele încurcate

1. Gustave Bertrand, *Enigma, ou La plus grande énigme de la guerre 1939-1945* (Plon, Paris, 1973).
2. Martin Gilbert, *Winston S. Churchill*, vol. 7, *Road to Victory* (Houghton Mifflin, Boston, 1966) şi *The Second World War: A Complete History* (Henry Holt, New York, 1989).
3. De fapt, Bertrand nu a făcut public secretul ULTRA pînă în 1973, apoi a publicat versiunea lui, *Enigma, ou La plus grande énigme de la guerre 1939-1945*. A fost o întrerupere a tăcerii. Douăzeci de ani mai tîrziu, spărgătorul de coduri Hinsley a primit permisiunea să dezvăluie că citirea traficului Enigma al forţelor terestre şi aeriene germane a prevenit înfrîngerea Marii Britanii în 1940. În *Notre espion chez Hitler*, Paul Paillole l-a descris pe Hans-Thilo Schmidt drept „spionul nostru”, dar nu a amintit contribuţia lui la succesele care apăreau clar în F.H. Hinsley şi Alan Stripps (ed.), *Codebreakers: The Inside Story of Bletchley Park* (Oxford University Press, New York, 1994), o compilaţie de eseuri ale celor care au lucrat la Bletchley. Vezi şi Paul Paillole, *L'homme des services secrets: Entretiens avec Alain-Gilles Minella* (Julliard, Paris, 1955).
4. Bicicleta Semper este acum la Centrul Memorial al Holocaustului din Israel. Marie-Rose a donat-o Centrului în 2000, la vîrsta de 89 de ani, la 15 ani după ce Israelul a inclus-o printre cei „drepţi între popoare”.
5. Sefton Delmer, *Black Boomerang* (Viking, New York, 1962); Delmer, interviuri cu autorul. Delmer a spus că unele documente incriminatoare ale Political Warfare Executive au fost „distruse” oficial după 1945, adăugînd că „Lucrurile acestea nu se întîmplă din greşeală”.
6. Judecătorul Powell şi judecătorul William Brennan, conversaţii şi corespondenţă cu autorul, 1984. Conversaţiile au avut loc la Curtea Supremă americană.

Capitolul 34: Inteligenţă mortală şi jocuri radio

1. Colby a devenit director al CIA; Peggy Knight s-a pierdut în anonimat, fără pensie, ca gospodină

din suburbiile Londrei.

Capitolul 35: „Viaţa pe care o am e a ta”

1. Jacques Deleporte, conversaţii cu autorul, 1945.
2. George Millar, interviuri cu autorul. Vezi şi Millar, *Maquis* (Heinemann, Londra, 1945). Somerset Maugham l-a numit „omul viitorului”.
3. Richard Hughes, conversaţii cu autorul. Hughes a fost comemorat într-un roman al lui John le Carré, *The Honourable Schoolboy* (Knopf, New York, 1977).
4. Maurice J. Buckmaster, *Specially Employed: The Story of British Aid to French Patriots of the Resistance* (Batchworth, Londra, 1952) şi *They Fought Alone: The Story of British Agents in France* (W.W. Norton, New York, 1958).
5. Jan Żurakowski şi Colin Gubbins, conversaţii cu autorul. Vezi şi Peter Wilkinson şi Joan Bright Astley, *Gubbins and SOE* (Leo Cooper, Londra, 1993).
6. M.R.D. Foot, *SOE in France*, ed. rev. (Frank Cass, Portland, 2003).
7. Otto John, interviu televizat cu autorul, 1973.
8. Scrisoarea lui Thornley către Peter Wilkinson despre SOE nu a fost făcută publică decît în 1993, atunci cînd a fost publicată biografia lui Gubbins, *Gubbins and SOE*, cercetată amănunţit de Ministerul de Externe.
9. După război, Missie a încercat să obţină informaţii despre aceste transmisiuni. Potrivit cărţii ei *Berlin Diaries*, toţi cei responsabili „au negat orice cunoştinţă” despre acestea. Existenţa unui Ofiţer Coordonator pentru Diversiune şi a Directoratului Controlului din Londra nu fusese încă dezvăluită. Chiar şi în 2002, dezvăluirea unui raport scris în 1947 pentru guvernul britanic despre Political Warfare Executive nu aruncă nici o lumină asupra misterului.
10. Gubbins, conversaţii şi corespondenţă cu autorul. Vezi şi *Gubbins and SOE*.

Capitolul 36: „Lordul Vansittart este unchiul meu”

1. Vezi *Bulletin de l’Amicale des Maquis et des Anciens Réfractaires et Résistants A.S. de la Haute-Corrèze*, 1992.
2. Jurnalul de bord al pilotului german se găseşte în dosarele autorului.
3. Gilbert, *Winston S. Churchill*, vol. 7.
4. Vezi şi Pierre Tanant, *Vercors, haut-lieu de France: Souvenirs* (Arthaud, Grenoble, 1947), o expunere detaliată a şefului de Stat-Major al maquis-ului.
5. Generalul de Lattre de Tassigny a semnat documentele capitulării germane în numele Franţei pe 8 mai 1945. Ulterior a comandat forţele franceze din Indochina, în 1950-1952, iar după moartea lui în 1952 a fost avansat post-mortem mareşal al Franţei.

6. Generalul Stawell către Gubbins, citat în M.J. Nurenberger, *The Scared and the Doomed* (Mosaic Press, Oakville, 1985).

Capitolul 37: „Dar dacă această cauză nu e bună...”

1. Vezi Carlo D’Este, *Eisenhower: A Soldier’s Life* (Henry Holt, New York, 2002).
2. Vezi Williams, *The Last Great Frenchman*. Aceasta este o biografie empatică scrisă de lordul Williams of Elvel, liderul adjunct al opoziţiei din Camera Lorzilor britanică.
3. O copie a biletului lui Stratton către Donovan a supravieţuit printre documentele lui sir William Stephenson.
4. William Shakespeare, *Henric al V-lea*, Actul IV, Scena I.

Capitolul 38: „Dacă ăştia nu mor bine, va fi o problemă”

1. Noor Inayat Khan, *Twenty Jataka Tales* (George G. Harrap, Londra, 1939).
2. Alix d’Unienville şi-a scris amintirile pentru familia ei.
3. Suspiciunile că Dericourt era agent dublu sovietic fuseseră alimentate de Controlul din Londra. Mai tîrziu însă, acesta avea să piloteze în Indochina franceză pentru Aigle Azure, o companie aeriană utilizată şi pentru transportul de paraşutişti laoţieni în timpul primului război din Vietnam. Dericourt s-a alăturat ulterior companiei aeriene a CIA, Air America, şi a fost ucis în Laos pe 20 noiembrie 1962.
4. Martin Gilbert, *Final Journey: The Fate of the Jews in Nazi Europe* (Allen and Unwin, Londra, 1979); Johnson, *Modern Times*.
5. Vezi *The Natzweiler Trial*, Anthony M. Webb (ed.) (Hodge, Londra, 1949). În a treia săptămînă din iunie, în fiecare an, se ţine un priveghi în lagăr. *Libre Résistance*, publicată de o asociaţie a supravieţuitorilor francezi care au lucrat cu reţelele SOE, conţine informaţii „dispărute” din dosarele din Londra, inclusiv cele privitoare la 80 de circuite SOE.

Capitolul 39: O ironie teribilă

1. Sir William Stephenson, interviuri cu autorul. Vezi Laquer, *The Holocaust Encyclopedia*.
2. Geoffrey Elliott, *I Spy: The Secret Life of a British Agent* (Little, Brown, Londra, 1998).
3. Philippe de Vomécourt, *Who Lived to See the Day: France in Arms, 1940-1945* (Hutchinson, Londra, 1961).
4. Citat în Alfred Steinberg, *The Man from Missouri: The Life and Times of Harry S. Truman* (Putnam, New York, 1962).
5. Yitshaq Ben-Ami, *Years of Wrath, Days of Glory: Memoirs from the Irgun* (Robert Speller, New

York, 1982); generalul Ernest Benjamin, interviuri cu autorul.

6. Edmund de Rothschild, *A Gilt-Edged Life: Memoir* (John Murray, Londra, 1998); conversaţii dintre Rothschild şi autor; supravieţuitori ai Brigăzii Evreieşti, interviuri cu autorul.

7. *Gubbins and SOE*; Gubbins, corespondenţă cu sir William Stephenson şi autorul; Mackenzie, *The Secret History of SOE*, care observa legături subterane între nouă servicii secrete britanice.

8. Yerucham Amitai, conversaţii cu autorul.

Capitolul 40: Mistere neelucidate

1. Putney, *ULTRA and the Army Air Forces in World War II*.

2. Mott, *Intelligence Report*, august 1988; Mott, interviuri cu autorul.

3. *Holocaust Encyclopedia*.

4. Gehlen, interviu cu autorul; Tom Bower, *The Pledge Betrayed: America and Britain and the Denazification of Postwar Germany* (Doubleday, New York, 1982).

Capitolul 41: Filiera americană

1. Patricia Dawson Ward, *The Threat of Peace: James F. Byrnes and the Council of Foreign Ministers, 1945-1946* (Kent State University Press, Kent, 1979).

Index[1]

Abwehr 67
acte de identitate 176, 199-200
Aeroplane 90
Afghanistan 74-75
AGD (Alastair Denniston) 108, 114, 116
Agenţia de Informaţii Elveţiană (SIA) 19, 190, 282
Agenţia pentru Evrei 272, 315
Alanbrooke, Alan Brooke, Mareşal Viconte 84-85
Aldrich, Winthrop 170
Allatini, Hélène 36, 57
Amery, Leopold 155
Amitai, Yerucham 370
Anderson, Torr 97
Anticariatul din Charing Cross Road 85
antisemitism
    Hitler şi 32, 41, 101
    în Germania 66
    în Marea Britanie 49, 55, 60-61, 76-77, 85, 90, 95, 252-253
    în România 29-32
    în Statele Unite 252-253, 367
Antonescu, Ion 206-207, 230
Anul Singuratic 175
aparate de fotografiat spion 294
aparate de recepţie miniaturale (MRC-uri) 300
Arhivele Naţionale 385 n. 3
Arison, Ted 367
Armata IV 108
Arnold, Matthew 228
Artois, Guy d’ 19, 386 n. 4

Artois, Sonia d’ 19, 386 n. 4
Ashley, Wilfred, primul baron Mount Temple 49
Asimptota 291
aspidistra 188
Astier de La Vigerie, Emmanuel d’ 278, 285
Astor, Vincent 72, 170, 197
Atelierul 309, 324-325
Atkins, Henry (Heinrich Etkins, bunicul Verei) 28-29
Atkins, Hilda (mama Verei) 28-31, 35, 43-44, 58
Atkins, Ralph (fratele Verei) 33
Atkins, Vera
caracterul şi descrierile ei 13-19, 27, 47-48, 77, 245-246, 260, 279, 322-323
educaţia 30
fraţii 33
în Franţa 350-352
în Londra, înaintea războiului 43-51
în Paris 88, 137-138, 150-154
în Polonia 109-110, 114-117, 120, 125-128
în România 27-42, 117, 124-125, 128-129
la Winchelsea 32, 44, 58-59, 148-149, 378-379, 381
lecţii de zbor 53
Legiunea de Onoare 19, 27, 376
misiunea din Balcani 102
moartea ei 383
naşterea şi copilăria 27-30
părinţii (*vezi* Atkins, Hilda; Rosenberg, Max)
şi Donovan 17, 19, 162-163, 166, 168-176, 180-184, 228
şi familia Stephenson 18, 33-34, 37, 42-44, 46, 79
şi SOE 156, 183-184 (*vezi şi* Special Operations Executive)
şi Stringbag 49-51, 53-55, 148-149, 165
şi von der Schulenburg 34-42, 65-66, 102
Atkins, Wilfred (fratele Verei) 34
Attlee, Clement 341, 369
Auschwitz 247, 275, 344, 366, 370
Austin, John 217
Austria 81
avioane cu reacţie 46, 210

B Mark II, emiţătorul 309
Bader, Douglas 215
Baker Street Irregulars 182
Baldwin, Stanley 70
Ball, Joseph 91, 107
Balmaceda, Giliana 225
Bank, Aaron 279, 340
Bartlett, Vernon 60-61, 317
Basin, Francis 265
baza navală din Taranto (Italia) 190
Bătălia Angliei 59, 128, 163, 216, 248
BBC 173, 199, 208, 221, 305, 312, 316
BCRA (Bureau Central de Renseignement et d'Action) 221
Beck, Ludwig 143
Beekman, Yolande 362
Bégué, Georges 221
Ben Gurion, David 226, 249
Benjamin, Ernest 367
Benn, sir Ernest 130
Bennett, J.S. 276
Berlin (Germania) 65-68
Bermude
    conferinţa din 252
    interceptarea poştei 198-199, 252
Bernhard, Prinţul (al Olandei) 215
Bertrand, Gustave 95, 116, 150, 152, 314, 399 n. 3 (cap. 33)
Best, Sigismund Payne 142-145
Bienecke, Hans 339
biplanele Swordfish 99, 210, 253
Biroul de Cercetări Interservicii 200
Biroul pentru Cifruri din Berlin 38, 46, 67, 76, 88, 95, 105, 108, 111, 115, 282, 313, 372
Biroul pentru Cifruri Polonez 108
Biroul pentru Străini 28, 236
Bisadej, Prinţul (al Thailandei) 269
Biserica Romano-Catolică 30, 35
Bismarck, Otto von (1815-1898) 35
Bismarck, Otto von (1897-1975) 39-40
Blanc, Arlette 348

Bleicher, Hugo Ernst 330
Bletchley Park. *Vezi* Government Code and Cipher School
Bloch, Denise (Danielle Williams) 372
Blum, Leon 98
Blunt, Anthony 119
Boardman, Kenneth 122
Bodington, Nick 219, 294 n. 1 (cap. 23)
Bolitho, Gordon 90
bolşevism 132
bomba atomică 159-161, 211
bombardiere Whitley 217-218
bombe (maşini de spargere a Enigmei) 111, 115, 129, 319
Bond, James 19, 175, 198, 328, 378, 382-383
bondari 336
Bony, Pierre 358
Borden, Mary 222
Borrel, Andrée 329, 358-359
Bousquet, René 376
Bradley, Omar 341
brigada de paraşutişti polonezi 332
Brigada Evreiască 80, 322, 325, 351, 364, 366, 368, 370-371
British Security Coordination (BSC) 18, 196, 200, 341, 393 n. 1 (cap. 17)
Britton, colonel 222
Brooke, Alan. *Vezi* Alanbrooke
Brossolette, Pierre 273-274, 290, 292,
Bruce, David K.E. 72-73, 170, 194-195, 200, 257, 280, 335, 344, 369, 373
BSC. *Vezi* British Security Coordination
Buchan, John, primul baron Tweedsmuir 91-92, 95, 198
Buchenwald 330, 343, 358, 362, 382
Buckmaster, Maurice 235, 260, 321, 329
Bureau Central de Renseignement et d'Action 221
Burgess, Guy 107
Butler, R.A. 148, 155
Byrnes, James F. 380

Cadogan, Alexander 67, 113, 123, 139, 144-145, 159, 173-174, 203, 239, 276, 332
Cairncross, John 250
Cairo (Egipt) 270-272

Calder-Marshall, Arthur 61
Camera (East 62nd Street nr. 34, New York) 72, 168, 170
Camera Neagră 213-214
Cammaerts, Francis 246, 346-348
Canada, centru de detenţie pentru prizonieri de război 175
Canaris, Wilhelm Franz
cartoteci 213-215
execuţia 338
opoziţia faţă de Hitler 67, 142, 283, 285-286
şi spargerea codului Enigma 117, 282-283, 373
Cardigan, al 12-lea duce de 84, 160, 208-209
carnete cu pagini de mătase de unică folosinţă 192, 291, 310, 366
carnete cu pagini de unică folosinţă 75, 191, 291, 310, 366
Carol al II-lea (al României) 30, 70-72, 189
cartoane perforate 117
Carton de Wiart, Adrian 120, 125
Casey, William J. 305, 378-380
Castelul Windsor 161
cavalerie 50, 73, 216
Cavendish, Anthony 112
Călinescu, Armand 129
Cămăşile Negre 55, 59
Cehoslovacia
armata clandestină din Franţa 137-138
invadarea ei 103-104
rezistenţa 139, 280
Cenzura Imperială 198-199
Cercetaşi 191
Cercetaşii Regelui 14, 191
Chamberlain, Neville
despre Europa de Est 247
invadarea Cehoslovaciei 103-105
invadarea Poloniei 109-110
SOE 161
şi Churchill 91, 148, 155, 186-187
şi Ribbentrop 101
Chanel, Coco 234
Charmley, John 106

Chastelain, Gardyne de
ca agent în România 271, 345
în Cairo 346
în Istanbul 206, 271
Phoenix Oil 32, 35, 56
Chastelain, Marion de 36, 283
Chetwode, sir Philip 96-97
Christie, Agatha 382
Christopher, prinţul de Hesse-Kassel 142
Churchill, Peter 197, 226, 253, 330, 346
Churchill, Randolph 158, 396 n. 4 (cap. 28)
Churchill, Winston
ca prim lord al Amiralităţii 121-122, 130, 135
cedarea Tobruk-ului 272
despre Hitler 86
despre Holocaust 364
despre invadarea Cehoslovaciei 103, 105-106
despre invadarea Franţei 160
despre împăciuitorism 21
despre nazişti 147-148, 247
despre petrol 56
despre războaie 37, 62-63
despre sabotaj 164
despre sionism 59
despre vizita lui Hess 230
discursul „Cortinei de Fier” 380
emisiunea „E vremea vacanţei” (8 august 1939) 118
invazia aliată în Franţa 347
în Franţa 156
lucrînd în locuri secrete 184
prim-ministru, accederea în funcţie 155
războiul burilor 50
războiul de gherilă intern 138-140
scufundarea flotei franceze 214
şi Alanbrooke 85
şi Chamberlain 94, 187
şi de Gaulle 220, 222, 351
şi ducele de Westminster 112

şi Ian Fleming 99
şi lordul Halifax 160
şi Menzies 131-132
şi Rezistenţa Poloneză 136, 139, 276
şi Roosevelt 138, 157-158, 184, 186
şi SOE 17, 135-136 ,156
şi Yeo-Thomas 289
The River War 56
ciclometre 111, 115
Ciężki, Maksymilian 108, 116, 129-130, 137, 150, 377
circuitul Prosper 323, 328-329, 356, 358
circuitul Toulouse 352
circuitul Wheelwright (SOE) 332
cîrtiţe spionînd pentru Rusia 107, 236, 249-250, 313, 316, 355, 357
Clemenceau, Georges 40
Coburg, ducele de 69
coduri-poezii 185, 224, 255, 296, 341, 363
Colas, Rolande
întîlnirea cu Vera în Paris 151
misiune anulată 308-312
misiuni în Franţa 183, 307-308, 335
pregătire 176-177
trenul de prizonieri spre Buchenwald 343-345
Colby, William Egan 19, 305, 322
Cole, Harold 319
Colossus (calculator de la Bletchley) 117
Colville, John 157
Colvin, Ian 113-114
Comisia XX (Double Cross) 212, 319
Committee of Imperial Defence. *Vezi* Industrial Intelligence Centre
compania aeriană poloneză LOT 124
Connor, William („Cassandra”) 251
Consiliul Naţional Polonez 275
Constanţa (România) 123-124, 249
Controlul din Londra 135, 208, 230, 232, 317-320, 338, 357, 373-374
convoaie arctice 244-245
Coon, Carleton 279
Cormeau, Yvonne 241-242

Cornioley, Henri 333, 374
Cotton, Sidney 82, 121
Courtaulds 229, 255
Coward, Noel 152-153
Cowburn, Ben 274-275
Cox, Geoffrey 87-88
Cripps, Stafford 318
Cromwell, Oliver 154
Crucea Roşie Americană 72
Cry Havoc! (Nichols) 61
Cuneo, Ernest L. 380
Curteis, Hugh 126
Cyrankiewicz, Józef 275

Dachau 104, 125, 362-363
Daily Express 47, 86-87, 90
Daily Mail 87, 89, 159
Daily Mirror 156, 182
Daily Sketch 110
Daily Worker 13
Dalton, Hugh 16
  Departamentul de Statistică 140
  despre Armata IV 108
  despre soldaţi şi acţiunile secrete 184
  echipele de Stînga 113
  Partidul Laburist 62, 155
  şi Halifax 165
  şi SIS 113, 130, 141-142
  şi SOE 156, 161, 174, 239
  şi Vera 98-100
Damerment, Madeleine 361
Danemarca 199, 295
Danilewicz, Ludomir 116
Dansey, Claude Marjoribanks 131, 142, 202, 254, 263, 270, 313, 316, 359
Darnand, Joseph 326
Davies, Tommy 127, 166
Dayan, Moshe 226
de Crinis, Max 143

Declaraţia Balfour 41, 59, 365
Deleporte, Jacques 16, 327
Delestraint, Charles 343
Delmer, Sefton 87, 318
Denniston, Alastair (AGD) 108, 114, 116
Departamentul pentru Cercetare Ştiinţifică 231
Dericourt, Henri 327, 355-356, 359, 401 n. 3 (cap. 38)
Deuxième Bureau 88, 150
Dew, A.J. 368
Dewavrin, André (colonel Passy) 261-269, 273-274, 305
dispozitive incendiare 218
Divizia Panzer SS Das Reich 331-332
Doblin, Vincent (Wolfgang, Döblin) 151-152, 166
Dodds-Parker, Douglas 169
Dodkin, Kenneth 290
Donovan, William J.
despre refugiaţii evrei 257
inspectări ale SOE 17, 19, 162-163, 166, 168-177, 179-184, 210, 215-216
şi Churchill 184
şi OSS 236-237, 266, 274, 280
şi Stephenson 163, 201, 341
Vera, prima întîlnire cu 61-62
Double Webs (Fuller) 9
Doubleday, Nelson 170
„Dover Beach” (Arnold) 228
Dowding, Hugh 163
Dracula (Stoker) 192
Duclos, Maurice 263-264
Dulles, Allen 282-283, 313, 333
Dunderdale, Wilfred 88
Dunne, Charlie 285
Dupuis, Jose 267, 273

Earle, George H. 283
echipele de Stînga 120
echipele Jedburgh 304-305, 322, 330, 363, 380
Eden, Anthony 226, 271, 365
Edward al VIII-lea 69, 88. *Vezi şi* Windsor, ducele de

Egipt, SOE/Cairo 270-272, 370
Eichmann, Adolf 111, 125, 134, 226, 246-247, 249, 251, 376
Eisenhower, Dwight 180, 304, 322, 328, 352, 358
Elliott, Geoffrey 366
Elliott, Kavan 215, 313
Ellis, Charles 94-95
Elser, Georg 145
Elveţia 154, 189, 282-283, 313
Enigma, maşina criptografică 19, 46, 83, 95, 109, 111, 115-117, 129, 150, 172, 239, 313, 351
Esmonde, Eugene 253
Etkins, Heinrich. *Vezi* Atkins, Henry
Etzdorf, Hasso von 257, 374
Etzdorf, Rüdiger von 257-258, 264
Eureka, indicatoarele de poziţie 300
eutanasie 249
Evening Star 159
evrei
  Expresul de Palestina 226
  în Franţa 191-193, 199, 247, 258, 260, 315
  în Germania 377
  în Marea Britanie 28, 199
  în Polonia 95, 102, 111, 125, 128, 248, 275
  în România 102, 272
  şi SOE 183, 209, 253, 272
  Soluţia Finală (Holocaust) 226, 247, 252, 256, 285, 364-367
Evtuşenko, Evgheni 379
Expresul de Palestina 225-226

FANY 305, 361
FBI 196, 321
Fisher, John Arbuthnot 134, 136
Fisher, Nigel 134
Fleming, Ian
  despre intriga sexuală din Bucureşti 31
  despre serviciile secrete americane 200
  despre Stringbag 166
  James Bond 19, 175, 198, 328, 378, 382-3836
  în Norvegia 153

Operaţiunea Ruthless 172, 191, 202
recrutarea lui 98
Fleming, Peter 153, 178, 228
FOCUS 62
Foley, Frank 67
Fondul Central pentru Evreii Germani 78
Fondul Contelui Baldwin 106
Fondul pentru Evreii Germani. Vezi Fondul Central pentru Evreii Germani
Force 176, 269
Forces Françaises de l'Intérieur (FFI) 231-232, 235, 238, 357
Forrestal, James 367
Forţele Interne 178
Francezii Liberi 208-209, 219-220, 222, 231, 238-239, 261-265, 285, 290. *Vezi şi* Gaulle, Charles de
François-Poncet, André 117
Franţa
colaboraţionismul 358
eliberarea 350-352
evreii din 191-193, 199, 247, 258, 260, 315
invadarea ei 159-161
ocupaţia 195, 232-234
polonezi şi cehi clandestini din 137-138, 147
rutele de salvare 295-306
scufundarea flotei la Mers el-Kebir 223
serviciile şi dispozitivele de apărare dinaintea războiului 88, 99, 112, 121, 137-138, 152-154
Vera în Paris 88, 137-138, 150-154
Vichy 195-196, 199, 223, 239, 247, 258, 260, 289, 326, 348, 376
Franţa Vichy-ului 195-196, 199, 223, 239, 247, 258, 260, 289, 326, 348, 376
Fraser, Berthe 286-287
Fraser-Smith, Charles 202, 229
Freier, Bill 199
Freisler, Roland 373
Frontiera de Nord-Vest (Afghanistan) 74-75
Fry, Varian 199-200, 209, 226, 258-259, 265
FUSAG (Primul Grup de Armată American) 314, 328

gadget-uri de spionaj 164, 202, 239
gadget-urile Q 202
Galiţin, Iurka 375

Gano, Stanisław 137-138
Garda de Fier 31-32, 43, 206
garnizoana Tobruk 272
Gaulle, Charles de
după eliberare 350, 352
în Londra 195, 219-221, 225, 241, 254, 260-261
Gehlen, Reinhard 281, 376
Gellhorn, Martha 91
George al VI-lea 105-106, 156, 159, 162, 201, 215, 375
George al V-lea 44, 59, 64, 69-70, 75, 86, 134
George Cross 28, 207
Germania
antisemitism 66
Berlin 66-67
eutanasia din 249
fabricile ca puncte slabe 73
facţiuni antinaziste/anti-Hitler din 33, 35-36, 46, 66-67, 70, 257-258, 278, 283, 338
invadarea Austriei 81
invadarea Cehoslovaciei 103-104
invadarea Franţei 159-161
invadarea Poloniei 83-84, 95, 122, 127-129
invadarea Rusiei 231
pactul de pace sovietic 35
puterea forţelor aeriene 98
reînarmare 35, 52-53
soldaţi evrei 104
Vezi şi Gestapo; Hitler, Adolf; Partidul Nazist
Gerson, Victor 225
Gestapo 44, 78, 84, 125, 133-134, 141-146, 187, 192, 195, 197, 206-207, 226, 233, 235-236, 241-242, 247, 256, 259, 262, 266, 270, 276, 282-283, 286-287, 292, 304, 308, 313, 316, 319, 321, 324, 326, 329, 335, 339, 343-344, 348, 351, 357, 359, 361-362, 367, 375, 381
Gide, André 234
Gielgud, maiorul 205
Gineste, Marie-Rose 315
Girard, André 321
Giżycki, Jerzy 204-206
Gladstone, William 223
Glorious, HMS 150, 166

Godfrey, John 98, 131, 145, 171, 200
Godley, John (lord Kilbracken) 210, 294-295
Goebbels, Joseph 67, 93, 130, 137, 142, 144-145, 279, 326
Goerdeler, Carl 95
Goetz, Josef 326, 329-330, 358
Goga, Octavian 32
Göring, Hermann 18, 46, 70-71, 103, 121, 180, 215-216, 234
Government Code and Cipher School (Bletchley Park) 76, 116-117, 167, 171-172, 202, 282, 286-287, 316, 318, 355
Grand, Laurence Douglas 97, 179
Granville, Christina. *Vezi* Skarbek, Krystyna
Greene, Graham 61, 379
Greenwald, Chanan 368
Grew, Joseph 190
Gubbins, Colin 19
familia lui 74
Force 176, 269
în Afghanistan 74, 98
în Baker Street 190
în Franţa 147, 149-151
în Norvegia 155-156, 159
în serviciul de informaţii al armatei 73, 75, 96
despre OSS 340
în Scoţia 243
prima parte a carierei 75, 77-78
scrieri 76
şi apărarea naţională 80, 85, 166, 179, 181
şi Donovan 172, 177
şi Polonia 83, 109, 114, 120-121, 123-130, 331, 354
şi SOE 270, 341, 369
şi Vera 76, 79-80

Haag, Inga 286, 373
Haganah 101, 226, 249
Halder, Franz 143, 257
Halifax, Edward, primul conte de 98, 108, 112-113, 136, 140, 144-145, 155-156, 160, 165, 167, 187, 236, 280
Hall, Virginia 163, 194, 209, 219, 224, 226-227, 274, 299, 327

Hall, William Reginald 114
Hamilton, Douglas Douglas-Hamilton, al 14-lea duce de 228
Hanfstaengl, Ernst 279
Hankey, Maurice 52, 131-132, 146
Harris, Arthur 281
Harrison, Elizabeth Lucas 376
Harrisson, Tom 188
hărţi de mătase 297, 303
Heinrich, Otto 339
Heller, sergent 369
Henric al V-lea (Shakespeare) 353
Hertz, J.N. 351
Hess, Rudolf 69-70, 228-230, 238
Hesse, Fritz 70
Heydrich, Reinhard 66, 243, 280-281,
Himmler, Heinrich 66, 233, 246-247, 326, 364, 367
Hinsley, F. Harry 165-166, 214-215, 314, 399 n. 3 (cap. 33)
Hipocrat 51
Hitler, Adolf
antisemitism 32, 41, 101
ascensiunea la putere 41, 47
cronologia pentru Europa Occidentală 153
despre *lebensraum* 72
exploatarea fricii de către comunism 132
farmecul lui 72
invadarea Austriei 81
invadarea Cehoslovaciei 103-105
invadarea Marii Britanii 161
investigarea obiceiurilor lui de către Vera 279
Noua Ordine 82
războiul cu Rusia 190
şi Carol al II-lea 70
şi Edward al VIII-lea/ducele de Windsor 70, 89, 94, 106, 119, 122, 157
şi Molotov 189
şi România 189
tentative de asasinat 52-53, 64-65, 93, 102-104, 133, 141-146, 278-279, 283, 337-338
Hoare, sir Samuel 156, 258
Hoesch, Leopold von 70-71

Hoess, Rudolf 370
Holmes, Sherlock 73
Holocaust. *Vezi* Soluţia Finală
Hoover, J. Edgar 196, 258
Hope, lord John 376
Hore-Belisha, Leslie 96-97
Horsley, Terence 99
Horstmann, Friedrich 65-66, 68
Horstmann, Lali 65
Howe, Ted 396 n. 4 (cap. 28)
Hughes, Richard 328
Hull, Cordell 101, 340

I Walked Alone (Cardigan) 84
identităţi sterile 18
„Iepurele Alb”. *Vezi* Yeo-Thomas
IICCID. *Vezi* Industrial Intelligence Centre
imitaţii de haine 229
Inayat Khan, Noor 232, 241-242, 323-324, 327, 329, 355-356
indescifrabile 254-255, 287, 335
industria petrolieră 31, 36, 56
Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (IICCID) 17, 50, 120
Institutul de Studii Evreieşti Mannheim 59
Insulele Orkney 235
Insulele Shetland 178, 235
Inter-Services Liaison Department (ISLD) 284
Intrepid 380
Irgun 57, 78, 101-102, 365
ISLD (Inter-Services Liaison Department) 284

împăciuitorism. *Vezi* Marea Britanie
Închisoarea Fresnes 327, 343, 357-358, 375

Jabotinski, Ze’ev 45, 78
Jacob, Ian 138
Japonia 73-74, 145, 173, 189, 194, 360
Jensen, Monika 388 n. 4 (cap. 4)
John, Otto 338

Johnson, Paul 83, 388 n. 1 (cap. 6)
Johnson, Philip 91, 125, 390 n. 3 (cap. 11)
jurăminte ale secretului 18-19, 82, 245 (*vezi şi* Legea Secretelor de Stat)
Justice, James Robertson 94

Kahan, Maxim 367
Kaltenbrunner, Ernst 359
Karski, Jan 276
Kell, Vernon 33, 112-113
Kennedy, John F. 381
Kennedy, Joseph P. 101-103, 152, 158
Kent, Tyler Gatewood 157-158
Kick, Josef 339
Kieffer, Hans 323
Kilbracken, John Godley, al treilea baron 210, 253, 294
King, Andrew 250
King, Henry 209
Kipling, Rudyard 32, 40, 75, 113, 243, 259
Kleist-Schmenzin, Ewald von 103
Klop, Dirk 144
Klueger, Ruth 101, 106
Knight, Peggy 321-322
Koestler, Arthur 209, 211
Kościuszko, Tadeusz 247
Kowerski, Andrzej 150, 206

lagăre de concentrare 47, 106, 216, 343-344
lagăre de exterminare 240, 246, 251, 256, 281, 335
Lang, Cosmo Gordon 58
Langer, Gwido 116, 129-130, 137, 150, 217
Langmere, Franz 339
Laqueur, Walter 376
Lattre de Tassigny, Jean-Marie de 349
Laval, Pierre 239, 258, 260
Law, Richard 252
Lawrence, D.H. 42
Lawrence, T.E. (Lawrence al Arabiei) 56, 97
Leahy, William D. 223

Lee, Pete 19
Leeper, Rex 99, 113
Lefort, Cecily 232
Legea Libertăţii Informaţiilor (FOIA, 2005) 366, 385 n. 2
Legea Secretelor de Stat 9, 18, 82, 92, 179, 210-211, 388
Legiunea de Onoare 19, 27, 376
Leigh, Vera 358-359
Lemoine, Rodolphe 111, 137, 159, 282, 314, 373
Lenka, Mrdjn 271
Lescanne, Jérôme 332
Letteney, Nadya 92, 157-158
Lettow-Vorbeck, Paul von 37
Leverkuehn, Paul 283
Levy, Ben 200
Liddel, Guy 336
Lindell, Mary 372
Lindemann, Frederick 92, 138
Link (agenţie fascistă britanică) 103
Lloyd George, David 81, 130
Loch Ailort (Scoţia) 242-243
Lockhart, Bruce 208, 213
Londonderry, al şaptelea marchiz de 13, 18, 47, 81, 101,
Londra, bombardarea ei 13, 15, 180, 186, 194, 215, 336
Lord Haw-Haw (William Joyce) 318
Lothian, al unsprezecelea marchiz de 86-87
Lubomirski, Marcin 218
Luce, Clare Boothe 279
Luftwaffe 82, 121
luna şi operaţiunile secrete 184-185, 228, 268
Lyons, Isidore 182-183

M. Samuel & Co. 187
Macalister, John 357
MacDonald, Malcolm 108
MacDonald, Ramsey 52
Mackenzie, William 96, 109, 345, 378
Macmillan, Harold 352, 375
Malaval, baron Henri de 375

Malraux, André 344, 351, 353
Manchester Guardian 114
Mannheim, lagăr 368
maquis/maquisarzi 207, 225, 300, 302, 304, 316, 322, 327-328, 333-336, 343, 346-348, 352, 376
Marea Britanie
antisemitism 49, 55, 60-61, 76-77, 85, 90, 95, 252-253
apărarea naţională 80, 85, 166, 179, 181
bombardarea Londrei 13, 15, 180, 186, 194, 215, 336
ducele de Windsor 89, 94, 106, 119, 122, 157
facţiuni anti-Hitler/antinaziste 17, 60-62, (*vezi şi* Prietenii Noştri Comuni)
facţiuni pro-Hitler şi împăciuitoriste
Chamberlain 101, 104-105
convertirea lor de către Churchill 156-157, 187
Halifax 98
în rîndul elitei 18, 82, 97, 114, 131
Lloyd George 130, 155
Londonderry 47, 81
Oamenii Vinovaţi 43
vizita lui Hess 228-230
indiferenţa faţă de ameninţarea nazistă 44-45, 47, 84, 91-92
refugiaţi evrei 28, 209
spioni germani din 211-212
Marks & Spencer 80
Marks, Benjamin 85, 191
Marks, Elena Gaussen 45
Marks, Leo 85, 191
angajat de SOE 200
coduri-poezii 224, 255, 291, 341, 363
despre Dansey 270
despre FANY 305
despre Guy Fawkes 191
despre mesajele înşelătoare de la agenţi 287
suspiciune de trădări 291, 316, 329
şi indescifrabilele 253-254
şi Noor 355-356, 363
şi Reinach 238, 240
şi Yeo-Thomas 286, 291
Vezi şi hărţi de mătase; carnete cu pagini de mătase de unică folosinţă

Marks, Michael 55
Marks, Simon 59
Marple, Domnişoara 382
Marylebone Ladies' Rifle Club 64
Masaryk, Jan 105
Mass Observation (MO) 188
maşinile de cifrare din Steglitzerstrasse 2 68
Maze, Paul 131
medalia Donovan 379
Meier, Karl 211
Mein Kampf (Hitler) 52, 54-55, 100
Meinertzhagen, Richard 97, 100
Mellon, Paul 357
Mendelsohn, Robert 30, 386 n. 10
Menzies, Stewart Graham 131-132, 140, 142-146, 168, 373
Méric, Marie-Madeleine 221
Meyendorff, Irina von 92-93
MI5 112-113, 147, 220, 222, 264
MI9 199, 234, 304
Mihai (de România) 345
Millar, George 328, 383
Ministerul Aviaţiei 76, 78, 247, 288
Ministerul de Externe 99, 220, 236, 332
Miniver, Dna 201-202
Misiunea Militară Nr. 4 (Polonia) 109, 120-121, 123-130
MIS-X 304
Mitchell, Harold 128, 168, 176
Mitford, Unity 141
Mitterrand, François 376
MO (Mass Observation) 188
Molotov, Viaceslav 118, 179, 231
Moneypenny, domnişoara 19, 175, 378, 382
Montgomery, Bernard 179-180, 332, 341
Montgomery-Massingberd, Archibald 50, 96
Moore, Kay 290
Morton, Desmond 17, 50, 57, 173, 215, 258, 276, 278, 285-286, 289-290
Mosley, Oswald 54-55
Mossad 106, 215, 344

Mott, William C. 250, 255, 374
Moulin, Jean 220-221, 225, 236-241, 273
Mountbatten, Edwina 49-50
Mountbatten, lordul Louis 49, 137, 238, 273
Muench, Aloisius Cardinal 377
Muggeridge, Malcolm 60, 182
Munthe, Malcolm 235
Murphy, Hames 90
Mussolini, Benito 87, 110, 145, 190, 258

N.M. Rothschild, banca 324
National Cash Register 319
Natzweiler-Struthof 359-360
Naujocks, Alfred 211-212
Naval and Military Record 60
Naval Intelligence Directorate (NID) 98
Nazi Germany Explained (Bartlett) 60
New York Post 194
New York Times 200
Newitt, Dudley 231
Nicholls, Frederick William 76, 289, 291
Nichols, Beverly 61
„nici o ţară de provenienţă” 29, 55, 377
Nicolson, Harold 61
Non-Official Cover (NOC) 51, 87, 313
Norman, Montagu 98-99
Norvegia 91, 136, 149, 151, 153, 155, 158-160, 165, 178, 199, 235, 243, 251, 262, 295, 337
Nowak, Jan 216, 276, 285
Noyes, Alfred 185

O’Brien, Terence 284
O’Malley, Owen 207
O’Reilly, Jack Dermot 157
Oameni Vinovaţi 18, 43
Oddie, G.S. 230
Office of Strategic Services (OSS) 72, 369
    Bruce şi 335, 344, 369
    Donovan şi 17, 19, 236-237, 266, 274, 280

în Algeria 347
în Germania 340-341
şcoala de spionaj 279
şi SOE 281, 319, 322, 340-341, 344
Olanda 143-144, 147, 215
Olschanezky, Sonia 359
Operaţiunea Anthropoid (Heydrich) 280-281
Operaţiunea Barbarossa (Rusia) 190
Operaţiunea Foxley (Hitler) 285
Operaţiunea Josephine B (centrale energetice) 262
Operaţiunea Overlord (ziua Debarcării în Normandia) 331-332
Operaţiunea Periwig (revolta germană) 340
Operaţiunea Ruthless (maşinile Enigma) 172, 190, 202
Operaţiunea Savanna (piloţi) 261
Operaţiunea Seahorse (operaţiune comună) 265
operaţiuni mixte 137, 238, 273
operaţiuni subversive 17, 57, 84, 238, 308, 322, 366
operaţiunile Rezistenţei Franceze împreună cu SOE 8-11, 219-227, 231-237
agenţi dispăruţi 355-363
Colas, Rolande 307-308
Dewavrin, André (Colonel Passy) 261-269
Jean Moulin 220-221, 225, 236-241, 273
numărul lor 316
oameni obişnuiţi, importanţa lor 195
Raynaud, Pierre 241-242
refugiaţii ca sursă de informaţii 208-209
represalii 333-336, 347-349
sabotarea fabricilor 199
Yeo-Thomas (*vezi* Yeo-Thomas, F.F.E.)
ziua Debarcării în Normandia 328, 332-334
Orlowski, Stanley 128
Orwell, George 276
OSS. *Vezi* Office of Strategic Services
Oster, Hans 102, 142

Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic 118
Palestina 36-41, 49, 56, 59, 77-80, 95, 102, 123-125, 249-251, 351, 355
Palluth, Antoni 116, 314

Papen, Franz von 41
Park, Keith 181
Partidul Comunist Francez 231
Partidul Nazist 26, 49, 65-66, 116, 230
Passy, colonel. *Vezi* Dewavrin, André
pastile de cianură 17, 192, 361
Pearl Harbor 190
Pearman, Violet 97
Peleuve, Henri 381
Perkins, Harry 217, 376
Pétain, Philippe 260
Philby, Harry St. John 249
Philby, Kim 249, 314,
Philipp, prinţ, de Hesse-Kassel 142
Phillips, Wallace 72
Phoenix Oil 32, 36
Pickersgill, Frank 357
Pietsch, William H., Jr. 322
piloţi polonezi 128, 180, 182, 216, 248. *Vezi şi* Żurakowski, Jan
Pioneer Corps 269
Pittman, Key 13
Plewman, Elaine 361
Plunkett-Ernle-Erle-Drax, sir Reginald 118-119
Political Warfare Executive (PWE) 93, 208, 212, 317. *Vezi şi* Controlul din Londra
Polonia
armata clandestină din Franţa 137-138
Armata Internă 78, 114, 276, 331
evreii din 95, 102, 111, 125, 128, 248, 275
ghetoul din Varşovia 246, 252,
guvernul în exil 248
invadarea de către Germania 83-84, 95, 122, 127-129
Misiunea Militară Nr. 4 109, 120-121, 123-130
Revolta din Varşovia 337
Rezistenţa 130, 137, 151-152, 166-167, 259, 278-280, 284-285
RSHA din 141
Skarbek în 204-207, 230, 270, 275, 317
şi Rusia 331, 353, 374
Vera în 109-110, 114-117, 120, 125-128

popota Forţei de Asalt la Scară Mică (SSRF) 244
Portal, Charles 183, 211, 218
porumbei 152, 195, 263-264, 340
postul de radio al ştiinţei creştine (WRUL) 173, 196
poştă 37-38, 77, 94, 198
Pound, Dudley 136
Powell, Lewis F., Jr. 250, 319-320, 373
Pownall, Henry 156
Pressed Steel 42, 46, 109
Price, Ward 87
Prietenii Noştri Comuni 18, 43-44, 49, 51, 54, 58, 73, 78-79, 87-88, 96, 103-104, 123, 153, 187
Primul Război Mondial 17-18, 29, 179
PWE. *Vezi* Political Warfare Executive

Rabinovich, Alec 253
rachete V-1 („bondari”) 335-336
rachete V-2 335-336
Raczkiewicz, Władisław 176
RAF. *Vezi* Royal Air Force
Ramat, Shaul 370
Ramsey, A.H.M. 157
Randall, A.W.G. 125
Ranfurly, al şasele conte de 270
Ranfurly, Hermione, contesa de 270-271, 396 n. 3 (cap. 28)
Raportul Nr. 8 109
Raynaud, Pierre 241-242, 357-358
Războiul Burilor 50
Războiul Fals 133
Reagan, Ronald 379
rebusuri 191, 255
Reichssicherheitshautampt (RSHA) 134-135, 141
Reinach, Jean-Pierre 238, 323
Rejewski, Marian 115-116, 129, 376-377
Renault, Gilbert 221, 264
Revoluţia Bolşevică 75, 131
Revoluţia Franceză 193
Ribbentrop, Joachim von 39, 41, 65-66, 69-70, 89-90, 94, 101, 118, 189
Ritchie, Douglas 222

Rivet, Louis 111-112, 116, 156, 160
Robeson, Paul 49, 164
Robinson, Henri 238, 250
Rolfe, Lilian 372
romane de spionaj 32, 91, 198. *Vezi şi* James Bond
România
  antisemitismul din 29-31
  asasinarea prim-ministrului 129
  Bucureşti, la începutul secolului 30
  Hitler şi 189
  legende din Transilvania 192
  refugiaţi evrei 102, 272
  sabotaje în 271
  şi Rusia 345
Roosevelt, Franklin Delano
  despre refugiaţii evrei 365
  şi Buchan 198
  şi Canaris 283
  şi Churchill 7-8, 17, 138, 157-158, 184
  şi SOE 170, 173, 176-177
Roosevelt, Kermit 72, 155-156, 159
Rosenberg, Max (tatăl Verei) 27, 29, 31, 36, 43, 74, 136, 192
Rosenberg, Vera Maria. *Vezi* Atkins, Vera
Rothermere, Lordul 89-90
Rothschild, Edmund de 81, 85, 102, 274, 322-323, 325, 365-366, 368, 371
Rothschild, Naomi 238, 323
Rothschild, Robert 57
Rothschild, Victor de Rothschild, al treilea baron 27, 59, 62, 106-107, 324
Routiers 227
Rowden, Diana Hope 232, 234, 242-243, 356, 358-359, 364
Royal Air Force (RAF) 18, 46, 52, 58, 78, 97, 101, 121, 128, 131, 137, 145, 152, 158-159, 163-164, 180, 186, 204, 231, 235, 240, 300
Royal Navy 99, 122
Różycki, Jerzy 116, 129
Rucker, Arthur 142
Ruffin, Raymon 335
Runstedt, Gerd von 315
Rusia. *Vezi* Uniunea Sovietică

Russell, Maude 107
Russell, William 70, 190
rute de salvare 299
Ryan, Jim 273

Samuel, Anthony 186-187
Sansom, Odette 330, 343, 375
Sargent, Orme 145
SAS. *Vezi* Special Air Service
Sayn-Wittgenstein, Heinrich zu 318
Scapa Flow 51, 149, 235
Schellenberg, Walter 141-146, 157, 251, 391 n. 2 (cap. 13)
Schemmel, Hauptmann 141, 143-144
Schlabrendorff, Fabian von 373
Schmidt, Hans-Thilo 95, 105, 111, 116-117, 150, 198, 313, 357, 372
Schmidt, Paul 81
Schmidt, Rudolf 95, 105, 282, 372
Schulenburg, contele Friedrich Werner von der
  ambasador în Uniunea Sovietică 46
  executarea lui 338, 373
  în Berlin 57, 65
  în Bucureşti 33-35, 37-41
  în Cehoslovacia 317-318
  în Moscova 46, 77, 89, 102, 118, 189, 198, 230-231
  opoziţia faţă de Hitler şi nazişti 34, 37
  scrisori din Berlin 45
Schwarzhuber, Johann 372
Schwerin von Krosigk, contele Johann Ludwig 114
SD (Sicherheitsdienst) 66, 233, 326
Secret History of SOE: Special Operations Executive (Mackenzie) 109
Secret Intelligence Service (SIS)
  agenţi britanici răpiţi 132, 141-146
  Cavendish despre 112
  clasa superioară şi 57
  conflictul cu SOE 239, 250-251, 261, 265, 270, 287, 313-314
  Dansey, Claude Marjoribanks 131, 142, 202, 254, 263, 270, 313, 316, 359
  evreii care încercau să obţină vize şi 67
  Fondul Secret 51

infiltrarea sovietică a 313
Menzies *vs* Godfrey ca şef 131-132
neglijenţă 139
radiocomunicaţii 202, 253
rădăcinile istorice 236
scurgeri de cifruri 123
secret 61,
şi Forţele Franceze Libere 222
Secţiunea D 78, 80, 87, 97
Secţiunea F 231, 235, 241, 260-261
Secţiunea RF 260, 263
Selborne, al treilea conte de 239, 274, 369
Service de Renseignements 88, 111, 116
servicii salvare şi recuperare 234, 304
serviciile olandeze 144
serviciul de informaţii al armatei 73, 75, 117
Serviciul Secret: Cea mai întunecată putere a Angliei 83-84
Seydlitz, Walter von 338
Shaheen, John M. 380
Shakespeare, William 353
Shaw, T.E. (Lawrence al Arabiei) 56, 97
Shell Petroleum 187
Shirer, William L. 105, 249
Shropshire, HMS 121, 123
Sichel, Peter 380
Sicherheitsdienst (SD) 66, 233, 326
Sieff, Israel 55, 59
Sikorski, Władysław 176, 243
Simmonds, Tony 270
Simon, Joachim 199
Simon, sir John 52, 92
Simpson, Bill 163, 195-196, 232, 284, 322, 358
Simpson, Wallis Warfield 89, 101
Sinclair, Hugh 131-132, 143-144
Sinclair, Jack 361
sionism 29-32, 59, 78, 80-81, 85, 249-251, 253
SIS. *Vezi* Secret Intelligence Service
Six, Franz 376

Skarbek, Krystyna (Christina Granville)
acuzaţii de agent dublu 217
în Cairo 270, 370
în Londra 374
misiune în lagărele de concentrare 366-367
şi Cammaerts în Franţa 346-348
şi Rezistenţa Poloneză 204-207, 230, 270, 275, 317
Śmigły-Rydz, Edward 127-128
Smith, Richard 366
Snow, C.P. 183
SOE. *Vezi* Special Operations Executive
Sokolow, Nahum 85
Soluţia Finală (Holocaust) 226, 247, 252, 256, 285, 364-367. *Vezi şi* lagăre de concentrare; lagăre de exterminare
Sonderpfändungsliste 66, 235, 356
Southgate, Maurice 333, 340, 359
Spania 109, 258
spărgătorii de coduri Enigma. *Vezi* spărgătorii de coduri polonezi; ULTRA
spărgătorii de coduri polonezi 108-109, 111, 115-117, 129, 137, 150, 198, 267-268, 282-283, 376
Spears, Edward Louis 222
Special Air Service (SAS) 309, 328, 330, 332
Special Operations Executive (SOE)
acuzaţii de sacrificare a agenţilor 375
agenţi, numărul lor 341
agenţi dispăruţi 355-363, 372
aviatori doborîţi ca sursă de informaţii 284, 295-296
canadieni din 357
centrală principală 201
Churchill şi înfiinţarea ei 17, 135-136, 156
comunicaţii 253-255
conflict cu SIS 239, 250-251, 261, 265, 270, 287, 313-314
desfiinţarea 10
din Cairo 270-272
directivă oficială 190
documente 28, 358, 376, 385 n. 3
etică 211
fazele lunii şi operaţiunile secrete 184-185
finanţare 324

Force 136, 269
implantare şi extragere a personalului 177-178, 225, 235-236, 241
infiltrare şi inducere în eroare 236, 316-319, 329-330
instrucţia 176-177, 205, 210, 241-242, 253, 304-306
în Franţa (*vezi* operaţiunile Rezistenţei Franceze împreună cu SOE)
în Germania 341
în Moscova 239
metode 159-160, 167, 168-173
penetrarea ei de către Germania 375
popota Forţei de Asalt la Scară Mică (SSRF) 244
rădăcini istorice 236
recrutare 17, 163-164, 182, 194, 210-211
recunoaşterea ei 374-375
Selborne despre 341
sisteme de codare 191-192
şi Dalton 239
şi Donovan 17, 19, 162-163, 166, 168-177, 179-184, 210, 215-216
şi de Gaulle 352
şi evreii 183, 209, 253, 272
şi Macmillan 352
şi OSS 274, 315, 319, 333, 335
şi Polonia 275-276
unităţi 178, 210-211
Spier, Eugen 62
spioni germani 213
Spycatcher (Wright) 236, 395 n. 5
Stalin, Iosif 35, 102, 177, 218, 295, 313, 355
Stanhope, James, al şaptelea conte de 110
Starr, George 352
Statele Unite ale Americii. 77, 101, 158-160, 252, 272. *Vezi şi* Office of Strategic Services
Stauffenberg, Claus von 338
Stawell, W.A.M. 348
Steinmetz, Charles Proteus 36
Stephens, Robert 211
Stephenson, Mary 18-19, 32, 36, 38, 49, 57, 176, 186, 197
Stephenson, William („Intrepid”) 18
British Security Coordination (BSC) (cap. 17) 196, 200, 340, 369, 393 n. 1 (cap. 17)
ca boxer 34, 58

despre Ellis 95
despre indiferenţa faţă de nazişti 48
despre nevoia de spionaj global 381
despre SIS 57
despre superioritatea individului 337
interese de afaceri 32, 46
în Bucureşti 32-34, 36-38
în Londra 44
în SUA 166, 196
Premiul Donovan 379
prima parte a carierei 32, 58
radiocomunicaţii 46, 202
şi Donovan 163, 201, 341
şi Dulles 283
Stevens, Richard 142-145
Stevenson, William (autor) 13-16
Stimson, Henri 213
Stoker, Bram 192
Stone, Ellery 369
Stratton, Arthur 353
„Stringbag" (pilot al marinei)
despre reducerea la tăcere a presei 110
despre Royal Navy 99
despre SIS 60
dispărut pe mare 165
în Marea Baltică 83
şi Vera 49-52, 58-60, 149-150, 165
Strong, George Veazey 280
Stroop, Jürgen 275
Struthers, Jan 201-202
submarine germane 51, 53-54, 172, 185-186, 199
Suedia 94, 136, 158, 199, 235
Suhren, Fritz 375
Sunday Telegraph 106
Suttill, Francis 329
Svasti, Prinţul (al Thailandei) 285
Sweet-Escott, Bickham 270
Szabo, Violette

capturarea 341-342
căsătoria 224
codul-poem 219, 291, 341-342, 363
în trenul cu deţinuţi 343-345, 347
în Ravensbrück 372
şi Yeo-Thomas („Iepurele Alb”) 224

şcoala de comando din Scoţia 241, 243
şcoli de pregătire specială (STS) 243
şoriceii punctuali 300

Tanguy, Henri 139, 177, 231, 350-351
Taylor, George 113, 205
Templer, Gerald 339
The American Black Chamber (Yardley) 213
The End of Glory (Charmley) 106
The Flying Visit (Peter Fleming) 228
„The Highwayman” (Noyes) 185
The River War (Churchill) 11
The Three Hostages (Buchan) 91
The Transcaspian Episode (Ellis) 95
Théas, Pierre-Marie 315-316
Thompson, W.H. 156
Thornburg, Max 367
Thornley, Ronald 338
Thyssen, Fritz 136
Tiltman, John Hessell 76
Times (Londra) 103, 105, 196, 365, 376
tratatul naval anglo-german 54
Trei şoareci orbi 219, 224
trenuri de prizonieri 345-347
Trott zu Solz, Adam von 119, 338
Truant, HMS 153
Turing, Alan 150-151
Tweedsmuir, lordul. *Vezi* Buchan, John

Udet, Ernst 215-216
ULTRA 16, 46, 85, 172, 250, 282, 314, 374, 399 n. 3 (cap. 33) *Vezi şi* Government Code and Cipher

School (Bletchley Park)
Unienville, Alix d' 358
Unităţile Auxiliare 178-179
United Jewish Appeal 182
Uniunea Britanică a Fasciştilor 54, 64
Uniunea Sovietică
acordul de pace cu Germania 39
Bismarck despre 35
controlarea prizonierilor 368, 376
infiltrarea SIS 313
invadarea Germaniei 231
Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic 118-119
radiotransmisiuni şi convoaiele arctice 244-245, 250
şi Polonia 354
şi reînarmarea Germaniei 39
Ustinov, Iona von 69-71

V de la Victorie 221, 345
Vansittart, Robert 67, 86, 131, 343
Vasilcikov, Marie 93, 257, 317, 373
Verity, H.S. 240, 284
Versailles, Tratatul de la 39-40, 52-53, 84, 86
Vogt, Ernst 324
Voigt, Frederick 114, 205
Vomécourt, Philippe de 352, 367
Vrba, Rudolf 29

WAAF. *Vezi* Women's Auxiliary Air Force
Waem, Max 348
Waldberg, Josef 211
Wanborough Manor 210, 265
Ward, Irene 375
Watlington, John Hartley 197, 296-297, 301-303
Webb, Beatrice 49
Webster, Nesta 90
Webster, William 381
Wedgwood, Josiah 147
Weizman, Ezer 371, 396 n. 5

Weizmann, Chaim 49, 59, 76, 108-109, 249, 253, 365
Welchman, Gordon 117, 316
Welles, Sumner 101
Wellum, Geoffrey 59
Westerweel, Joop 199
Westland, Lysander 240
Westminster, al doilea duce de 79-80
Wheeler, Charles 328
Whittle, Frank 46-47
Whynant, Dr. 161
Wigram, Ralph 67-68, 86, 92
Wilkinson, Peter 151
Williams, Danielle (Denise Bloch) 372
Wills, J. Elder 164-165, 229, 253-254
Wilson, Jack 243
Winchelsea (Sussex) 10, 32, 44, 100, 141, 147-148, 228, 248, 378-379
Windsor, ducele de 89, 94, 106, 119, 122, 157
Wingate, Orde 56, 77-78, 95, 270, 365
Wingate, Ronald 340
Winterbotham, Frederick W. 81-83, 388 n. 2
Wiskemann, Elizabeth 121, 318
Witherington, Pearl 327, 332-334, 343, 359, 374
Wolkoff, Anna 157-158
Women's Auxiliary Air Force (WAAF) 162, 179, 310, 361
Woodner, Beverley 322, 325, 379
Woods, Sam Edison 67-68, 190, 196
Wright, Peter 236, 395 n. 5
WRUL, postul de radio 173, 196

Y (organizaţie secretă) 75, 98
Yardley, Herbert O. 213
Yeager, Chuck 296, 299-302, 332, 344
Yeo-Thomas, F.F.E. („Iepurele Alb")
    capturarea lui 293
    evadarea din închisoare 362
    în închisoare 327, 330
    în Paris 273
    în trenul de deţinuţi 341, 343-344, 358

medalii 288
Operaţiunea Calul-de-Mare 265-268
şi Churchill 288-290
şi Francezii Liberi 264
şi luptătorii de rezistenţă francezi 286-288
şi Vera 219, 223-224, 258-260
tentativa de salvare a lui Brossolette 290-293

Zahler, Heintz 93
Zamoyski, Stephan 128
ziua Debarcării în Normandia 207, 261, 305, 307, 314, 321
Żurakowski, Jan 110, 128, 180, 244, 331, 395 n. 1 (cap. 26)
Zygalski, Henryk 116, 129, 376
Zygielbojm, Samuel 275

1. Numărul paginilor se referă la ediţia tipărită a cărţii şi la ediţia digitală în format PDF.